МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет адвокатури та антикорупційної діяльності
Кафедра організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

МАТЕРІАЛИ
XV Міжнародної
науково-практичної конференції

14 листопада 2025 року,
м. Одеса

Одеса
«Юридична література»
2025

УДК 347.965(477)(063)
А288

Редакційна колегія:

***Н. М. Бакаянова** (голова)*, завідувачка кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури;
С. К. Костенко, професор;
І. О. Кісліцина, доцент;
М. О. Кравченко, доцент;
О. Г. Свида, доцент;
П. М. Синицин, доцент;
О. О. Храпенко, доцент;
Л. П. Нестерчук, старший викладач;
Р. Р. Щербатий, асистент

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» *(протокол № 3 від 15 жовтня 2025 р.)*

Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XV
А288 Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), І. О. Кісліцина, М. О. Кравченко [та ін.]. — Одеса : Юридична література, 2025. — 664 с.
ISBN 978–966–419–456–0

У збірнику містяться матеріали доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє», яка відбулася 14 листопада 2025 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія». Доповіді учасників присвячені актуальним питанням адвокатури і здійснення адвокатської діяльності в Україні, історії адвокатури, діяльності Національної асоціації адвокатів України, проблемам і перспективам розвитку адвокатського самоврядування, правилам адвокатської етики та юридичній відповідальності адвокатів, зарубіжному і міжнародному досвіду організації та діяльності адвокатури.

УДК 347.965(477)(063)

Відповідальність за зміст та достовірність поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники та рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978–966–419–456–0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2025

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

учасникам XV Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»

Шановні учасники конференції!

Щиро вітаю вас на XV Міжнародній науково-практичній конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»!

Коли п'ятнадцять років тому в стінах Національного університету «Одеська юридична академія» відбулась перша конференція, присвячена питанням адвокатури, ми не прогнозували, з якими викликами і випробуваннями стикнеться українська адвокатура, як і все українське суспільство. Наша держава протягом майже чотирьох років переживає найскладніші часи воєнного стану, що вимагає мужності, громадянської свідомості, стійкості кожного громадянина, належного виконання своїх обов'язків посадовими і службовими особами, дієвості правозахисної системи.

У скрутні часи війни Національний університет «Одеська юридична академія» активно взаємодіє з Національною асоціацією адвокатів України, продовжуючи спрямовувати зусилля на розвиток наукових знань про адвокатуру та адвокатську діяльність, право кожного на професійну правничу допомогу, у тому числі безоплатну, удосконалення законодавства в цій сфері, підготовку кадрів для адвокатури, підвищення професійного рівня адвокатів.

Національна асоціація адвокатів України протягом багатьох років є партнером Університету, і 2025 рік став показовим з точки зору надійності цього партнерства, коли 12 лютого 2025 р. Кабінетом Міністрів України за пропозицією Міністерства освіти і науки України було видано Розпорядження № 111р про реорганізацію Національного університету «Одеська юридична академія» шляхом приєднання до Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, що фактично означало ліквідацію закладу вищої освіти і правової школи, яка багато років формувалась в стінах Університету.

Ми вдячні Національній асоціації адвокатів України за підтримку Університету у збереженні його як самостійного закладу вищої освіти і за сприяння у доведенні позиції трудового колективу Університету до громадськості, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки України й інших органів та інституцій, відповідно до Рішення Ради адвокатів України № 29 від 14 березня 2025 року.

Національна асоціація адвокатів Україна під час війни долає багато викликів. У зв'язку з цим, прийняття Радою Європи Конвенції про захист прав адвокатів слід визнати одним з найбільш вагомим здобутків міжнародної співпраці адвокатів у 2025 році. Національний університет «Одеська юридична академія» всіляко підтримує єдину професійну організацію адвокатів України в її діяльності з утвердження принципу верховенства права, надання адвокатами правничої допомоги на високому професійному рівні, забезпеченні функціонування органів адвокатського самоврядування і здійснення адвокатської діяльності в Україні, відповідно до міжнародних стандартів.

XV Міжнародна науково-практична конференція «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» є платформою, яка дозволяє об'єднати зусилля науковців і практиків у вирішенні сучасних проблем правничої спільноти, обмінятися думками, знайти оригінальні рішення.

Щиро дякую нашим зарубіжним колегам за участь в обговоренні актуальних питань адвокатури та адвокатської діяльності!

Бажаю учасникам міжнародної конференції невичерпної енергії, натхнення, плідної праці й нових досягнень!

З повагою

Президент
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України
Сергій КІВАЛОВ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ГОЛОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ, РАДИ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

учасникам XV Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»

Я щиро вітаю всіх учасників XV Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє». Традиційно цей науковий форум, який об'єднує адвокатів, науковців, студентів і представників державних інституцій, стає майданчиком для обміну ідеями, досвідом, розвитку нашої професії.

В умовах війни, коли на адвоката щоденно покладаються складні завдання із захисту прав людини, цей діалог набуває ще глибшого змісту. Тому небагатьом вдалося зберегти сталість традицій і професійну гідність. Проте сьогодні українська адвокатура зберегла себе як незалежний інститут правосуддя — живий, дієздатний і здатний відстоювати гідність професії.

Особливо хочу подякувати Національному університету «Одеська юридична академія» та Раді адвокатів Одеської області за сталість традицій — уже п'ятнадцятий рік поспіль саме Одеса збирає професійну спільноту сильних та небайдужих професіоналів, щоб обговорити те, чим живе й куди прямує адвокатура.

Європейський вимір. Цього року тема конференції «Адвокатура сьогодні» має історичне значення для всієї світової адвокатської спільноти. Рада Європи ухвалила Конвенцію про захист професії адвоката — перший міжнародний договір, що системно визначає гарантії діяльності адвоката.

Україна безпосередньо долучалася до розроблення цього документа. Наш представник — заступник Голови НААУ Валентин Гвоздій — очолював роботу в Комітеті експертів, який готував проєкт. Це не лише сидіння за столом переговорів: українські адвокати активно залучалися до роботи європейських інституцій і спілкувалися на рівних із повагою.

Конвенцію не можна сприймати як декларацію. Вона є політичним і правовим визнанням ролі адвоката у системі правосуддя, сигналом готовності держави гарантувати самі європейські стандарти, закріплені у цьому міжнародному документі і договорі разом із європейськими партнерами.

У межах Ради адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) звернулася до всіх держав із закликом міжнародної підтримки та ратифікувати Конвенцію. Міжнародна спільнота визнала: захистити адвоката означає захистити верховенство права. Тож Україна має всі підстави бути першою, хто це зробить.

Закон, що реалізує стандарт. Це означає, що важливішою подією стало ухвалення Закону №5457-IX, який запроваджує юридичну відповідальність за публічне оприлюднення інформації про адвоката, що стосується надання професійної правничої допомоги. Він є ключовим елементом перемоги українського інституту адвокатури, який багато років послідовно відстоював норму про заборону втручання у роботу Адвоката чи перешкоджання її виконанню.

Ідеться не про обмеження свободи слова, як це намагаються подати окремі критики, а про право адвоката залишатися незалежним у своїй професійній ролі. Новий Закон не забороняє згадувати прізвище адвоката, а захищає від поширення недостовірної інформації і втручання у правничу діяльність.

Гарантії та безпека. Повномасштабна війна випробовує не лише державу, а й кожну інституцію, що стоїть на сторожі прав людини. Для адвокатури це насамперед випробування на професійну стійкість і людську гідність.

Проблема мобілізації адвоката під час виконання професійних обов'язків залишається гострою. Ми й далі наполегливо працюємо над тим, щоб держава визнавала: коли адвокат здійснює захист у суді, веде слідчі дії чи представляє інтереси клієнта, він виконує функцію, без якої правосуддя неможливе. Суд не може відбутися без адвоката, але водночас адвокат не може виконувати свої обов'язки, якщо його мобілізують посеред судового засідання. Такий парадокс підриває фундаментальне право на захист і ставить під сумнів можливість здійснення правосуддя.

У цьому контексті надзвичайно важливим стало рішення про введення відстрочки від мобілізації для адвоката на Закарпатті, де Національна асоціація адвокатів України бере участь як третя особа.

Ідеться не лише про окреме Закарпаття, а про інститут у цілому — без розуміння та поваги до професії з боку держави адвокатура не може функціонувати.

Не менш тривожною є тема безпеки адвоката. Випадок побиття адвоката поліцейськими в Одесі влітку цього року показав: недопустимо, коли елементарні професійні стандарти порушуються, а реакція обмежується лише внутрішнім розглядом. Після втручання НААУ винних було притягнуто до дисциплінарної відповідальності, а кримінальну справу передано до ДБР. Це підтвердило: адвокатура на практиці не лише захищає інших — вона здатна захистити й себе.

Незалежність адвокатури не можна зберегти від зовнішнього тиску, якщо вона зберігає внутрішню вразливість і корупційні ризики.

Визнання незалежності. Важливим підтвердженням інституційної ролі адвокатури цього року стало рішення Конституційного Суду України 4-р(II)/2025 щодо оприлюднення актів органів адвокатського самоврядування.

Суд визнав у рішенні, що положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з яким рішення Ради адвокатів України набирають чинності з дня їх ухвалення, відповідає Конституції. Такий висновок має глибше значення, ніж може здатися на перший погляд.

Фактично Конституційний Суд визнав: адвокатура є саморядним, незалежним конституційним інститутом, акти якого мають внутрішню дію й не прирівнюються до нормативно-правових актів загальної дії. Держава визнала право адвокатури самостійно врегулювати питання своєї професійної діяльності — без зовнішнього контролю.

Кожне покоління адвокатів має своє випробування. Для когось це — боротьба за визнання професії, для когось — за її незалежність, для вас — за її збереження в умовах війни. Але незмінним залишається головне: адвокатура стоїть на сторожі права і справедливості, а отже — на сторожі людини.

Ми маємо історію, якою можемо пишатися; сучасність, яку мусимо захистити; і майбутнє, яке маємо виборювати — правом, розумом і гідністю.

Бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, натхнення й віри в силу закону та професії, якій ми служимо.

З повагою

Голова
Національної асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів України,
заслужений юрист України
Лідія ІЗОВІТОВА

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО АДВОКАТА ЙОСИПА БРОНЗА

Бакаянова Н. М.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат,
секретар дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури
Одеської області, голова Комітету з адвокатської етики
Ради адвокатів Одеської області, заслужений юрист України

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ: МЕЖІ ДОВІРИ МІЖ АДВОКАТОМ ТА КЛІЄНТОМ

В адвокатській етиці не існує другорядних питань — будь-який вчинок можна розглядати з позицій належного і неналежного і осмислювати його вплив на адвокатську діяльність. Водночас одним з найскладніших з точки зору змісту, встановлених вимог та наслідків їх недотримання є принцип конфіденційності.

У юридичній науці сформульовано думку, відповідно до якої під принципом конфіденційності адвокатської діяльності розуміється особливий правовий режим дій та обігу інформації, пов'язаних з виконанням адвокатом доручення клієнта, покликаний забезпечити заборону несанкціонованого доступу, розголосу даних, з яких клієнтом письмово не знято режим конфіденційності [1, с. 162]. Проте таке визначення є дискусійним, виходячи з того, що ідея конфіденційності (адже принцип — це завжди ідея) є чимось більшим, ніж певним правовим режимом, який, якщо прагнути точності, ґрунтується на цій ідеї.

Особливості дії принципу конфіденційності в адвокатській діяльності звертають нас не лише до правової доктрини, але й до інших наук — зокрема, філософії, складовою якої є етика, психології, соціології. Ідея конфіденційності має глибокий моральний зміст, забезпечуючи довірчі відносини адвоката з клієнтом, які не можуть бути врегульовані виключно нормами права, оскільки довіра як явище виходить далеко за межі суто правового регулювання.

Втім, до того, як зануритись в етичні проблеми конфіденційних відносин, де довіра та щирість сусідять з професійною дистанцією та протистоять недовірі, підозрілості, маніпулюванню, необхідно

окреслити правову основу дотримання конфіденційності за законодавством України.

Відповідно до ч.1 ст. 4 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі також — Закон) [2], конфіденційність є одним з принципів здійснення адвокатської діяльності. У переліку понять, визначення яким надається у статті 1 Закону, термін «конфіденційність» не розкривається. У статті 21 Закону України «Про інформацію» [3] є визначення поняття «конфіденційна інформація», відповідно до якого конфіденційною є інформація про фізичну особу, інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, а також інформація, визнана такою на підставі закону.

У різних положеннях Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено зміст та гарантії нерозголошення інформації, яка має статус адвокатської таємниці, зокрема, у п. 2 ч.2 ст. 21, ч.1 п.2 ст. 23, п.4 ч.1 та ч.2 ст. 28, п. 2 ч.2 ст. 32, п. 4 ч.2 ст. 34, але найбільш детально — у ст. 22 Закону, в якій сформульовано поняття адвокатської таємниці.

Варто звернути увагу, що у визначенні адвокатської таємниці у ст.22 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у ст.10 Правил адвокатської етики (далі також — Правил) [4] спостерігаються певні розбіжності. Зокрема, сам факт звернення клієнта до адвоката Законом, на відміну від Правил, не включено до предмету адвокатської таємниці. Адвокатська спільнота багато років наполягає на внесенні доповнень до ст. 22 Закону, тим не менш, цього досі не відбулось. Враховуючи, що відповідно до ст.1 Правил адвокатської етики, норми Правил не відміняють і не замінюють положень чинного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, а доповнюють і конкретизують його, варто осмислити, чи може у такому випадку ст. 10 Правил положення містити про те, що факт звернення до адвоката є предметом адвокатської таємниці?

Окрім того, адвокатська таємниця при всій її значущості не є абсолютною величною у розумінні законодавця, адже передбачено випадки допустимості її розголошення, при яких адвокат не буде притягнутий до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності. Зокрема, такими випадками є: 1) надання письмової згоди клієнтом; 2) подання адвокатом у встановленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інформації до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у цій сфері, та держателю Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань; 3) подання

адвокатом інформації та документів, що стосуються трасту, якщо адвокат управляє діяльністю, активами чи майном (є довірчим власником) або виконує обов'язки адміністратора такого трасту, у разі надходження обґрунтованої письмової вимоги податкового органу, що надсилається відповідно до статті 44–2 Податкового кодексу України, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам; 4) пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю.

У 2024 році в одному з дисциплінарних проваджень адвокат на запитання одного з членів палати, чому нею не були надані письмові пояснення (при тому, що це право, а не обов'язок адвоката), відповіла, що вона не вправі розголошувати адвокатську таємницю під час дисциплінарного провадження. І на наступне запитання: «А усні пояснення, які вона надає на засіданні, не є таким саме розголошенням?», адвокат не знайшла відповіді [5]. Дисциплінарною палатою було доведено до відома адвоката зміст положень ст. 22 Закону і, зокрема, зазначено, що у такому випадку суд або орган, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення.

Серед дискусійних питань допустимості розголошення адвокатської таємниці — право адвоката повідомити суд або правоохоронні органи, якщо він отримав від клієнта відомості про злочин або правопорушення, що готується.

Прихильники розголошення адвокатської таємниці в таких випадках зазначають, що адвокатська таємниця виникла в інтересах суспільства, і тому межі її охорони повинні співвідноситися з тими ж інтересами суспільства. У зв'язку з цим на адвоката фактично покладається обов'язок оцінки суспільної небезпеки і вбачається обґрунтованим розголошення ним інформації [6, с. 157].

Натомість розуміння поняття суспільного інтересу за такого підходу є дещо поверхневим. На мою думку, суспільний інтерес полягає у тому, щоби кожен інститут діяв, реалізуючи покладені саме на нього завдання. Адвокати не повинні розкривати адвокатську таємницю, керуючись міркуванням суспільного блага, оскільки внеском адвоката в досягнення такого блага є виконання професійних обов'язків, у тому числі щодо дотримання адвокатської таємниці.

Функціонування правової системи потрібно забезпечувати баланс між всіма інститутами, без перекосів і плутанини, адже якщо вимога дотримання адвокатської таємниці не буде для адвокатів основоположною, буде мати певні винятки залежно від тяжкості злочину чи

важливості того чи іншого суспільного інтересу, це може призвести до підриву основи основ адвокатури, зокрема до втрати довіри: конкретної особи — до свого захисника, а суспільства — до адвокатури в цілому. Як важливий елемент системи правосуддя, адвокатура повинна виконувати притаманні їй функції, не перебираючи на себе завдання інших органів та інститутів, — лише за таких умов суспільний інтерес у сфері правосуддя може бути досягнутий.

Крім того, застосовуючи формально юридичний метод, вимоги щодо нерозголошення, які встановлені ст. 22 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», охоплюють *будь-яку* інформацію отриману від клієнта. У зв'язку з цим, вбачається, що законодавець або має встановити відповідні виключення в Законі, або адвокати не вправі доводити інформацію про злочини, отриману від клієнта, до правоохоронних органів та інших суб'єктів, керуючись, іноді помилково, уявленнями про суспільне благо, адже це саме той випадок, коли «добрими намірами вимощена дорога в пекло».

Переходячи до етичного наповнення ідеї конфіденційності, варто розпочати з етіології слова «конфіденційний», яке походить від *лат. cōnfĭdentia* «довіра», утворено за допомогою префікса *com- (con-)* від дієслова *fĭdo* «вірю, покладаюсь, твердо надіюсь», спорідненого з гр. πείθομαι «довіряю, покладаюсь; даю себе переконати» [7, т. 2, с. 559]. У законотворчості, правозастовній практиці, у повсякденному житті термін «конфіденційний» застосовується у розумінні «який не підлягає розголосу, секретний, довірчий, таємний».

Стаття 10 Правил адвокатської етики має назву «Конфіденційність» і визначає, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання правничої допомоги, здійснення захисту та представництва [4].

Принцип конфіденційності, таким чином, обґрунтовано можна називати й принципом довіри.

Видатні особистості минулого визнавали визначальну роль довіри у людських відносинах. Римський поет Публілій Сір зазначав, що втрачена довіра є безповоротною, як і втрачене життя [8, с. 26].

Наші сучасники не знижують значення довіри між людьми як умови їхньої взаємодії. Всесвітньо відомий професор Стенфордського університету Ф. Фукуяма у своїй праці «Довіра: соціальні чесноти та шлях до процвітання» визначає довіру як здатність людей об'єднуватися поза межами сім'ї та без допомоги держави, як очікування, що члени суспільства поводитимуться нормально і чесно, виявляючи готовність до взаємодопомоги, відповідно до загальноприйнятих норм, культурних традицій, звичаїв, загальних етичних цінностей [9, с.52].

У соціології довіра розглядається як складний феномен і аналізується у контексті трьох вимірів: довіра як характеристика відносин (реляційний рівень); довіра як особистісна характеристика (психологічний рівень); довіра як культурна складова певного суспільства (культурний рівень) [19, с.142].

З позицій психології, довіра є психологічним станом, який характеризується внутрішнім спокоєм, установкою на відвертість, готовністю ділитися секретною інформацією. Відкриті, позитивні взаємовідносини, які притаманні довірі, ґрунтуються на впевненості у доброзичливому ставленні іншої сторони, відсутністю подразників, відчутті безпеки [11].

У філософії довіра розглядається дещо інакше — це особливий стан моральної свідомості, яка включає в себе моральні почуття і переконання. Водночас феномен довіри настільки складний, що існують різні світоглядні позиції щодо нього: позитивно-ідеалістична розглядає довіру як ключову моральну цінність та наділяє інших чеснотами, які викликають на довіру, і увиразнює альтруїстичний інтерес (як у Аристотеля, І. Канта, Г. Гегеля), а обережно-реалістична (як, наприклад, у Н. Макіавеллі та у «філософії підозри» М. Фуко, Р. Барта, Ж. Бодрійяра, Ж. Дерріди) враховує амбівалентність довіри, її вразливість та різноманітні небезпеки, загострює фокус егоїстичного інтересу [12, с. 24–25].

Так чи інакше, є підстави стверджувати, що у філософському контексті відносини довіри між адвокатом і клієнтом ґрунтуються на певних моральних переконаннях, які мотивують їх реалізувати взаємні очікування. При цьому у Правилах адвокатської етики йдеться не про довіру виключно клієнта до адвоката, а про довірчі відносини *між ними*, тож й про довіру адвоката до клієнта так само, про відносини взаємної довіри.

Наша соціальна взаємодія багато в чому ґрунтується на довірі чи недовірі, а не виключно на знаннях, оскільки, слід визнати, наші знання доволі обмежені. Довіра, хоча й спирається на певний акумульований досвід і фактичні дані, тим не менш, так само, як і віра, визнає щось істинним, переважно з самого характеру ставлення однієї людини до іншої.

У зв'язку з цим, варта уваги концепція довіри японського соціолога Т. Ямагісі, відповідно до якої, в основі формування впевненості або довіри — очікування морального порядку [13, с. 42].

Водночас слід погодитись й з обґрунтованістю терміну «інституціональна довіра», коли довіра до індивіда виникає на підставі самого факту його належності до певного соціального інституту. Саме завдяки інституціональній довірі можна встановити соціальну співпрацю, як-то описано у шотландського філософа-етика і еко-

номіста А. Сміта у його «Дослідженні природи та причин багатства народів» [14].

Втім, суспільна думка про моральні якості адвокатів, нажаль, не є надто високою, про що свідчать літературні та кінематографічні образи адвокатів, анекдоти, соціологічні опитування і т.д., і це при тому, що професійні організації адвокатів в різних країнах, міжнародне співтовариство багато уваги приділяють питанням адвокатської етики.

На засіданнях дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії Одеської області неодноразово розглядались скарги про зловживання довірою — коли довірчі відносини використовувались адвокатом з метою отримання винагороди без наміру виконувати зобов'язання. «Я довіряв адвокату, а він обманув мене», «як можна довіряти адвокатам», «чому він так вчинив зі мною» — такі слова клієнтів адвокатів у дисциплінарному провадженні стосуються абсолютно різних ситуацій і обставин.

Дисциплінарна практика свідчить також про випадки передачі адвокатом документів, наданих йому клієнтом, третім особам, які мали намір використати їх в своїх інтересах [15], надання адвокатом обвинувальних показань щодо свого клієнта, що призвело до притягнення клієнта до кримінальної відповідальності [16].

Ідея інституційної довіри не відмінює значення індивідуальної, міжособистісної довіри.

Виникає запитання, яким же чином адвокату викликати довіру?

У юридичній літературі доволі часто лунає теза про те, що відносини довіри між адвокатом і клієнтом ґрунтуються на переконаності в чесності, порядності, вірності, відповідальності та правдивості [17, с. 149]. Звучить добре. Втім, наскільки часто у житті малознайома людина викликає в нас таке враження, тобто щодо наявності в неї окреслених рис, особливо, якщо клієнт звертається до адвоката вперше? Справити таке враження — непросте завдання, а ще більш складне — йому відповідати.

Американський психолог-консультант С. Кові, якому належить вислів «Ніщо не буває таким швидким, як швидкість довіри», зазначає, що, на його думку, довіра іншої людини до нас виникає, якщо в нас самих є довіра до себе, впевненість у своїх можливостях, у своїй компетентності, здатності дотримуватися своїх зобов'язань. Довіра до себе потім поширюється на наші стосунки з іншими. Впевненість, яку ми маємо в собі, надихає інших довіряти нам, створюючи так звані «рахунки довіри» [18, с. 42].

Водночас, екстраполюючи цей підхід до адвокатської професії, варто згадати, що існують випадки, коли адвокат відмовляється від прийняття доручення через відсутність певної спеціалізації або у зв'язку з особливою складністю справи, але клієнт наполягає на

участі саме цього адвоката, зазначаючи, що він йому довіряє, в нього вірить, навіть коли адвокат і сам ще не відчуває впевненості в своїх силах. І є інші ситуації, коли адвокат впевнено дає згоду на прийняття доручення, проте клієнт зникає саме через недовіру, залишаючи спантеличеного адвоката у роздумах, що ж потрібно цим клієнтам? Такі випадки вказують нам на наявність й інших факторів, які впливають на вибір клієнта.

Фізіологи виявили, що мигдалеподібне тіло у головному мозку — область, що відповідає за емоції та прийняття рішень — дозволяє людині зробити висновок про те, чи варто довіряти іншій людині за секунди зорового контакту. Сигнал, що передається від мигдалеподібного тіла, надзвичайно потужний і приглушує інші імпульси. Проте станом на сьогодні у науці все ще відсутнє цілісне уявлення про складне та різноманітне емоційне життя людини, не повною мірою досліджена мозкова архітектоніка емоцій [19, с. 49].

Зазначене, тим не менш, дозволяє стверджувати, що однією з найважливіших умов довіри є психологічна безпека, яку відчуває одна людина в присутності іншої людини, і звертає нас до необхідності досліджувати емоційну і інтуїтивну основу довіри, а не лише раціональну.

У контексті питання про виникнення довіри варто згадати й про так званий «гало ефект», «ефект ореолу» (halo effect) (від *англ.* halo — ореол, сяйво і лат. *effectus* — дія, результат), який вперше був описаний у 1920 р. американським педагогом та психологом Е. Торндайком [20, с. 25]. Ефект ореолу є узагальненим уявленням, при якому знання про певні досягнення особи в якійсь сфері або певні позитивні враження щодо неї автоматично переходять на оцінку її іншої діяльності, інших можливостей, які навіть і не пов'язані між собою. У зв'язку з цим, ефект ореолу не завжди адекватно відображує ситуацію. Тим не менш, завдяки ньому виникає «кредит довіри», який в одних випадках може бути незначним, а в інших — великим.

У відносинах адвоката з клієнтом, як у будь-яких відносинах довіри, обидві сторони рухаються поступово, від хисткої надії до твердої впевненості. Довіра клієнта розпочинається від загальної інформації про адвоката і враження від першої зустрічі до гарних результатів у конкретному дорученні, які відповідають очікуванням клієнта.

Йосип Львович Бронз пропонував нам дотримуватись простих правил, які забезпечують довіру клієнта: «Адвокат ніколи не повинен нічого обіцяти. І тим більше не має права давати брехливих обіцянок. Гонорар, який він бере, має бути чітко встановлений, записаний, і вся діяльність адвоката у справі має бути чітко розписана, причому клієнт повинен мати копії всіх матеріалів — запитів, клопотань тощо..» [21]. Фактично, йдеться про значення передбачуваності у відносинах, яка є формою поваги до клієнта.

Слід також зазначити, що відчуття довіри, яке виникає у клієнта, залежить не тільки від професійних знань адвоката, але й від його комунікативних здібностей. Комунікація включає процеси психологічної взаємодії між людьми, які передбачають здатність встановлювати психологічно комфортні відносини, контролювати власні емоції, ефективно вирішувати конфлікти, уникати суперечок тощо. Вміння спілкуватися є важливим професійним інструментом адвоката, який має значення у відносинах й з іншими суб'єктами — з судом, учасниками судового процесу, колегами. Саме тому Правила адвокатської етики не обмежуються нормами розділу «Відносини адвоката з клієнтом», хоча він і є найбільшим за кількістю положень.

Загалом, слід враховувати, що, звертаючись до адвоката за захистом своїх прав, клієнт, так би мовити, «хоче» довіряти, особливо, коли у його житті сталася певна подія, що породила несприятливі, негативні наслідки, які можуть бути зменшені або знівельовані за допомогою адвоката.

Це питання довіри очами клієнтів.

Адвокати, навпаки, зазначають, що клієнтам довіряти — собі дорожче. Як жартував Йосип Львович Бронз: «Головний ворог адвоката — клієнт».

Для адвоката основною довіри до клієнта є виконання клієнтом його обов'язків, добропорядність клієнта, передбачуваність його дій у відносинах за договором. Адвокат переважно схильний довіряти клієнту у питаннях гонорару, сподіваючись, що клієнт виконає свій обов'язок по оплаті без зволікань. Що ж до інформації по справі, отриманої від клієнта, то адвокати, скоріше, недовірливі, первісно сприймають позицію клієнта як відображення його особистого уявлення про свою правоту. Лише по мірі підтвердження позиції клієнта фактичними даними, які дозволяють адвокату сформувати правову позицію по справі, ступінь довіри до клієнта обґрунтовано зростає. Повідомлення клієнтом неправдивої інформації, на думку адвокатів, є шкідливою для самого клієнта, а отримання повних даних призводить до обрання ефективної стратегії по справі. Повна та достовірна інформація допомагає успішно діяти, не побоюючись несподіванок або необізнаності щодо важливих обставин, здатних вплинути на результат.

Таким чином, в ідеальному варіанті відносини довіри — це вулиця з двостороннім рухом, де не лише клієнт повинен довіряти адвокату, але і адвокат — клієнту. Взаємна довіра дійсно підвищує мотивацію та сприяє досягненню цілей, а в організаційному аспекті виглядає як чітке узгодження дій клієнта і адвоката.

Якими є межі довіри?

У науці існують класифікації довіри за різними критеріями. Наприклад, з точки зору міри довіри, ізраїльський професор, відомий

філософ і соціолог Е. Ульман-Маргалит виокремлювала повну довіру, неповну довіру, суперечливу довіру [22, с. 65].

Адвокати іноді вимагають від клієнта повної довіри, відкритості душі, як у сповідальні. Проте від клієнта вимагається, скоріше, достовірність інформації і повнота фактів щодо справи. Довіряти адвокату безмежно клієнт не зобов'язаний. Між адвокатом і клієнтом встановлюються ділові відносини, тож конфіденційність між адвокатом та клієнтом, про яку йдеться у Правилах, слід розуміти як довірчі відносини саме у межах реалізації договору про надання правничої допомоги, укладеного на виконання конкретного доручення, а не як довіру в усіх сферах життя.

Відносини довіри можуть розповсюджуватись і на фінансові питання, управління коштами та майном клієнта, на інші види діяльності адвоката стосовно клієнта, які є сумісними з діяльністю з надання правничої допомоги, але за своїм змістом не означають підтримку адвокатом політичних, економічних, соціальних чи моральних поглядів клієнта, що покладено в основу важливої гарантії адвокатської діяльності — заборони ототожнення адвоката з клієнтом.

Довірчі відносини між адвокатом і клієнтом у своїй повноті цікаво простежити у відносинах з так званими «постійними» клієнтами, тобто коли адвокат і клієнт співпрацюють багато років з різних питань. Тут довіра є і наслідком постійної взаємодії, і її причиною одночасно. Налагодження відносин з клієнтом, розвиток і збереження довіри у взаємовідносинах з ним — це майже мистецтво.

Водночас, прагнучи довіри клієнта, адвокати в окремих випадках діють занадто, іноді так стараються, що переходять межу від ділового спілкування до неформальних стосунків: спільно проводять час з клієнтами під час відпочинку, запрошують їх до себе або бувають у них вдома, переходять, що називається, «на ти».

У цьому контексті при визначенні меж довіри варто уваги й питання щодо допустимості дружніх і сексуальних відносин між адвокатом і клієнтом.

Щодо дружби, то справжня дружба є особливою удачею, рідким явищем. Дружба передбачає не лише безумовну довіру, але й визначається вчинками, вимірюється не певною кількістю проведеного разом часу, а на протязі всього життя людини. Це не стільки спільні інтереси, скільки глибокий емоційний зв'язок, який не припиняється. Зазначене відрізняє дружбу від інших видів взаємодії між людьми, схожих на дружбу, — товаришування, приятельства, приємного спілкування, знайомства. Якщо говорити про справжню дружбу, то таким відносинам не притаманна заздрість, маніпулювання, прагнення до домінування, зіткнення інтересів, але подібні проблеми рано чи пізно виникають у розповсюджених видах комунікації, які подібні

дружбі, але нею не є. Адвокат, який вступає з клієнтом в таку комунікацію, окрім етичних обов'язків за договором про надання правничої допомоги, потім стикається з етичними проблемами дружніх відносин. Якщо він здатний впоратись з цими ризиками, балансуючи між особливостями професійних і особистих стосунків, то такі відносини можна привітати, але на засіданнях дисциплінарної палати під час розгляду справ з'ясовуються не тільки бонуси, але й несподівані неприємні наслідки такої тісної комунікації.

Щодо допустимості сексуальних відносин з клієнтами, варто зазначити, що в Україні ці питання нормативно не визначені, будь-яких положень такого роду Правила адвокатської етики взагалі не містять. Тут мимоволі згадується крилата фраза «В СРСР сексу немає», яка прозвучала вперше у 1986 році під час одного з радянсько-американських телемістів епохи Гласності з відомими телеведучими В. Познером та Ф. Донахью.

Проте існує певний досвід інших країн, який вартий уваги. Так, Типові правила професійної поведінки Американської асоціації адвокатів (далі -Типові правила) з 2002 року містять положення 1.8 (j), яким встановлено, що «адвокат не повинен мати сексуальних стосунків з клієнтом, якщо між ними не існували сексуальні стосунки за згодою до моменту початку стосунків між клієнтом і адвокатом» [23]. Більшість штатів прийняли зазначене Типове правило або сформулювали на його підставі свої положення, в певних випадках, дуже детально. Деякі штати навіть пішли далі: у Правилах штату Вайомінг, окрім заборони на сексуальні стосунки між адвокатом і клієнтом, які не перебувають у шлюбі, адвокату також забороняється мати статеві стосунки з чоловіком/дружиною поточного клієнта» [24, с. 512–526].

Зі змісту Коментарів до Типових правил вбачається, що встановлення заборони ґрунтується на тому, що клієнт у певному сенсі залежить від адвоката, який веде його справу і володіє конфіденційною інформацією. Основними ризиками, пов'язані з сексуальними стосунками між адвокатом та клієнтом, вбачаються конфлікт інтересів, загроза незалежності та ризики щодо адвокатської таємниці [23].

Конфлікт інтересів через сексуальні відносини з клієнтом можливий через те, що для належного здійснення професійної діяльності необхідний певний ступінь відстороненості від клієнта, а близькі романтичні відносини створюють умови для конфліктів інтересів, коли адвокат вже не розмежовує де інтереси клієнта, а де його власні інтереси.

Щодо проблеми незалежності, то стосунки сексуального характеру відвертають адвоката від суто професійних функцій щодо клієнта, ставлять не лише клієнта, але й адвоката у відносини залежності, впливають на об'єктивність при сприйнятті інформації стосовно клієнта, здатні призвести до помилок і неефективного представництва.

Ризики у питанні адвокатської таємниці пов'язані із складнощами визначення: якщо інформацію було отримано адвокатом від клієнта під час сексуальних стосунків, чи є вона адвокатської таємницею? І чи сприймає клієнт у цей час його як адвоката або як сексуального партнера? На перший погляд, адвокатська таємниця не поширюється на секрети в контексті інтимних стосунків, проте провести межу у таких випадках надзвичайно складно.

Слід зазначити, що в США в окремих штатах Типове правило не було прийнято: адвокатам дозволено мати сексуальні стосунки зі своїми клієнтами, хоча нагадується пам'ятати про необхідність збереження професійної незалежності [24, с. 512–526]. Заслуговує на увагу, що коли в штаті Техас проводилось опитування адвокатів штату стосовно їх ставлення до пропозиції, яка мала на меті встановити заборону будь-яких інтимних стосунків між адвокатом і клієнтом, 72 % опитаних адвокатів висловилися проти [25].

У Канаді у 2022 році жінку-адвоката з Торонто було притягнуто до дисциплінарної відповідальності за неналежну поведінку з клієнтом. Рішенням дисциплінарного органу Асоціації адвокатів Онтаріо було зупинено право на заняття адвокатською діяльністю строком на два місяці за те, що під час допитів підзахисний тримав її за руку, а адвокат погладила свого клієнта по стегну [26].

Суворий підхід у цьому питанні демонструють й наші європейські колеги. У Франції колишній голова Ради адвокатів Бордо опинився у центрі публічного скандалу через кримінальне обвинувачення у зґвалтуванні трьох клієнток, одна з яких покінчила життя самогубством під час розгляду справи. У 2009 році слідча палата Апеляційного суду Пуатьє винесла у цій справі виправдувальний вирок. Адвокат визнав, що мав інтимні стосунки у своєму офісі з двома клієнтками, однак ці стосунки були за згодою, клієнтки мали можливість прийняти інше рішення. Під час судового розгляду справи було також встановлено, що й до інших 13 клієнток адвокат допускав неналежну поведінку, проте клієнтки відмовили йому в сексуальному контакті. Незважаючи на те, що адвокат не був притягнутий до кримінальної відповідальності, дисциплінарним органом на нього було накладено дисциплінарне стягнення за порушення честі, гідності та порядності. Право адвоката на заняття адвокатською діяльністю було зупинено на один рік, із зазначенням, що були враховані заслуги адвоката на посаді голови Ради адвокатів Бордо і обтяжливе кримінальне провадження, яке тривало протягом п'яти років. Проте після оскарження рішення дисциплінарного органу Апеляційний суд Бордо застосував до адвоката більш суворий вид дисциплінарного стягнення, збільшивши строк зупинення його права здійснювати адвокатську діяльність до двох років. Як зазна-

чив один з адвокатів, який був представником скаржників, «професійні співбесіди та офіс не можуть бути приводом чи місцем для сексуальних стосунків» [27].

В Україні не лише Правила адвокатської етики, але й дисциплінарна практика, узагальнення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури не містять зазначеної категорії дисциплінарних справ, що ставить під сумнів необхідність удосконалення Правил за цим напрямом. Проте недоліки відсутності нормативного регулювання питання про допустимість сексуальних відносин між адвокатом та клієнтом у Правилах адвокатської етики є очевидними: клієнтам, яким завдано шкоду у результаті таких стосунків з адвокатом, невідомо, чи вони можуть повідомити про це і кого саме. Загальних етичних положень, які містяться Правилах, в певних випадках може бути недостатньо. Закріплення у Правилах адвокатської етики регуляторних норм про допустимість або заборону сексуальних відносин адвоката з клієнтом здатне забезпечити принцип правової визначеності і для адвокатів, і для клієнтів.

На мій погляд, адвокат має пам'ятати, у зв'язку з чим він взаємодіє з клієнтом, нагадувати собі, що клієнт звернувся до нього за правничою допомогою, що вимагає дотримання норм професійної етики. Це не виключає розвитку дружніх або інтимних стосунків, але вимагає не перетворювати відносини з захисту прав людини в романтичні пригоди або особисті задоволення. Збереження дистанції є не менш важливою умовою гармонійних відносин між людьми, ніж встановлення близькості. Ці межі, кордони у відносинах є проявом поваги до особистого простору іншої людини, пошуком необхідної рівноваги, яка виключає балаганні прояви у тому, що визначено Законом та Правилами адвокатської етики як відносини за договором про надання правничої допомоги.

Конфіденційність спілкування адвоката з клієнтом є однією із ключових особливостей професії адвоката. Цей принцип, який передбачений міжнародним законодавством і законодавством України, визначає професійні обов'язки адвоката, систему правових механізмів і юридичних гарантій. Проте в основі ідеї конфіденційності — феномен довіри, таємниці якого продовжують залишатися в фокусі уваги сучасної науки.

Список використаної літератури

1. Северин К. М. Принципи адвокатської діяльності : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Северин Костянтин Миколайович; М-во освіти і науки України, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2015. 237 с.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text

3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2658-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657–12#Text
4. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019–03–15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
5. Протокол засідання дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області № 79 від 07.03.2023 р. Дисциплінарна справа № 696/22. *Матеріали архіву Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області*.
6. Мисливий В. А., Басараба Н. С. Адвокатська таємниця: теорія та практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 24, Т. 4. С. 156–157.
7. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [ред. кол. О. С. Мельничук, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова та ін.]. *К. : Наукова думка,* 1982–2012. Т. 1–6.
8. Публілій Сір. Сентенції. *Львів,* «*Апріорі*», 2024. 96 с.
9. Fukuyama F. (1995) Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity. *New York: The Free Press*. 457 p.
10. Sztompka P. Trust: A Sociological Theory. *Cambridge. UK: Cambridge University Press,* 2008. 228 p.
11. Вірна Ж. П. Довіра до організації: психологічні індикатори стресостійкості і задоволеності працею фахівців: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. К. З. Київ–Суми, 2019. 542 с.
12. Кожем'якіна О. М. *Генеалогія феномена довіри: історико-філософський екскурс. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2017. № 8. С. 19–26.
13. Yamagishi, T. (1998). The structure of trust. *University of Tokyo Press, Tokyo*.
14. Adam, Smith (1991). The Wealth of Nations. *Everyman's Library*. 181 p.
15. Рішення № XII-017/2019 у справі за скаргою адвоката на рішення дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Волинської області № 099/19 від 27.09.2019 року про притягнення до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на шість місяців. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*. URL: https://vkdka.org/rishennya-hii-0172019-u-spravi-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-volinskoji-oblasti-09919-vid-27–09–2019-roku-pro-pri/
16. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-005/2017 від 22.06.2017 р. Узагальнення практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури 2016–2020 років. URL: https://vkdka.org/wp-content/uploads/2020/12/Uzagalnennya_2020.pdf.
17. Бірюкова А. М. Довіра як етична основа відносин адвоката з клієнтом (міжнародний та вітчизняний вимір). *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 149–154.
18. Stephen M. R. Covey (2008). The Speed of Trust: The One Thing that Changes Everything. *New York: The Free Press*. 384 p.

19. Станішевська Б. Нейроанатомічні основи емоційних реакцій. *European Humanities Studies: State and Society.* Issue 4, 2024. pp. 36–56. URL::///C:/Users/ASUS/Downloads/493-Article %20Text-727–1–10–20250610.pdf
20. Thorndike E. L. (1920). A constant error in psychological ratings. *Journal of Applied Psychology.* 4(1). P. 25–29. DOI: https://doi.org/10.1037/h0071663
21. Ullmann-Margalit, E. (2002). Trust, Distrust, and In Between. *In: R. Hardin, ed., Distrust, New York, Russell Sage*, pp.60–82.
22. Бронз Й. Про часи минулі і нинішні і про адвокатську етику. *Судноплавство.* 01 лютого 2021 р. URL: https://sudohodstvo.org/o-vremenah-minuvshih-i-nyneshnih-i-ob-advokatskoj-etike/ (дата звернення 25.10.2025).
23. American Bar Association's Model Rules of Professional Conduct. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/
24. Thompson Stilley H. (2020). Attorney-Client sexual relationships: a call for all states to adopt model rule 1.8(j). *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers.* Vol. 32. *p.499–527.*
25. Texas Lawyers Reject Ban on Sex with Clients. *ABA Journal.* February 22, 2011. URL: https://www.abajournal.com/news/article/texas_lawyers_reject_ban_on_sex_with_clients
26. Une avocate a eu des contacts intimes avec son client, un terroriste. *Radio-Canada*. Publiй le 13 avril 2022. URL: https://ici.radio-canada.ca/nouvelle/1876143/avocate-contacts-intimes-suspension?tz=GMT %2B2
27. Bordeaux : l'avocat йtait beaucoup trop entreprenant. *Sud Ouest.* 16 fйvrier 2012. URL: https://www.sudouest.fr/justice/bordeaux-l-avocat-etait-beaucoup-trop-entreprenant-9271224.php

Завальнюк І. В.

суддя Одеського окружного адміністративного суду,
доктор юридичних наук, професор кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОРУШЕННЯ АДВОКАТАМИ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ПІД ЧАС ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ

Прийнявши Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4,7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 № 475/97-ВР [1], Україна з 11.09.1997 повністю визнала на своїй території дію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка запровадила судовий механізм захисту визнаних міжнародним правом загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини в країнах-членах Ради Європи.

Так, Україна зобов'язалася забезпечити кожному право на справедливий суд, гарантоване статтею 6 Конвенції, згідно частини першої якої кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [2].

Наукові розвідки конституційних основ забезпечення права на справедливий суд дали розуміння, що справедливий суд у конституційному державно-правовому механізмі може вважатися таким, коли повністю функціонує на основі принципів утвердження ефективного захисту закріплених прав, свобод та законних інтересів особи, які мають виключний пріоритет над державними інтересами, та в тому випадку, коли такі інтереси не несуть загрози завдання шкоди суспільству чи окремим його членам [3, с. 26]. В свою чергу, сприяння згідно Конституції та законів України захисту прав і свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб є завданням адвокатури.

Як зазначає Н. І. Бочуляк, необхідною умовою формування правової держави та громадянського суспільства є вдосконалення захисту прав і свобод громадян і організацій. За природою адвокатура є одним з інститутів демократичного суспільства, адже здійснює конституційну громадянську функцію — захист прав й законних інтересів громадян та юридичних осіб. Адвокатура як незалежна громадська організація певною мірою покликана виконувати роль гаранта у дотриманні суб'єктивних прав громадян та організацій [4, с.18].

Тож саме з метою забезпечення реального захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб законодавець вніс зміни Конституції України, у п.11 Розділу XV «Перехідні положення» якої передбачивши з 01.01.2019 здійснення представництва у судах першої інстанції виключно адвокатами, тим самим запровадив адвокатську монополію [5]. Очевидно, що така позиція обумовлена необхідністю надання кваліфікованої і якісної правової допомоги особам та, як наслідок, забезпечення права на справедливий суд.

Отже, адвокат має гарантувати дотримання прав свого клієнта при здійсненні процесуальних дій, не допускаючи порушень закону з боку опонентів, що накладає на нього ряд вимог та необхідність слідування високим етичним стандартам поведінки.

Так, одним із основних професійних обов'язків адвоката є дотримання ним Правил адвокатської етики, які були затверджені рішенням Звітно-виборного з'їзду адвокатів України 09.06.2017 та слугують обов'язковою для використання адвокатами системою орієнтирів при збалансуванні, практичному узгодженні своїх багатоманітних,

іноді суперечливих професійних прав та обов'язків відповідно до статусу, основних завдань адвокатури і принципів її діяльності, визначених Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законодавчими актами, а також закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката [6].

Водночас, як показує практика, трапляються непоодинокі випадки порушення адвокатами Правил адвокатської етики під час представництва інтересів своїх клієнтів у суді, пов'язані із використанням у справі одних і тих же ордерів, що видані на представництво різних суб'єктів, тобто повторного використання бланка ордеру із редагуванням його дати та змісту.

Зокрема, ч. 4 ст. 59 КАС України визначено, що повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданими відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7].

Згідно ч.2 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ордером є письмовий документ, що у випадках, установлених цим Законом та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Ордер видається адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням і повинен містити підпис адвоката. Рада адвокатів України затверджує типову форму ордера [8].

Пунктом 4 Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 12.04.2019 № 41 передбачено, що ордер видається адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та повинен містити обов'язкові реквізити, передбачені цим Положенням. При цьому, бланки ордерів, згідно затвердженої типової форми, генеруються у відповідному розділі «Особистого кабінету адвоката» на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України www.unba.org.ua слідуючи командам системи [9].

Чинне законодавство не передбачає можливості представництва інтересів клієнта в різних органах (установах) на підставі одного і того ж ордеру.

Більш того, рішенням Ради адвокатів України № 137 від 15–16.12.2023 року визначено, що використання ордеру на надання правничої (правової) допомоги, які оформлені адвокатом на бланку з однією і тією ж серією та номером ордеру, але з різним змістом, є порушенням Правил адвокатської етики [10].

При цьому, згідно зі статтею 7 Правил адвокатської етики, адвокат не має права в своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або цим Правилам.

Отже, не дивлячись на те, що дані випадки не є поодинокими, необхідно враховувати, що зазвичай обумовлені вони не «людським фактором» чи технічними помилками з боку адвокатів, а, насамперед, їх свідомими діями через неможливість генерації ордерів на надання правничої допомоги внаслідок відсутності доступу до особистого кабінету адвоката, як приклад у зв'язку із наявністю заборгованості по сплаті щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, чи з інших причин. Водночас, за жодних обставин це не може виправдовувати застосовані певними адвокатами методи, які направлені на уникнення даної проблеми, що не узгоджуються із Правилами адвокатської етики та високим статусом адвоката. Зазначене, в свою чергу, у випадку виявлення та підтвердження вказаних фактів, потребує належного реагування (судового впливу) з боку суду у вигляді постановлення окремої ухвали у відповідності до вимог ст. 249 КАС України для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону, та вжиття заходів реагування — дисциплінарної відповідальності адвоката [11].

Список використаної літератури

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4,7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997, № 40, ст. 263.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950. Рада Європи. *Урядовий кур'єр*. 2010. 17 листоп. № 215.
3. Завальнюк І. В. Конституційні основи забезпечення права на справедливий суд в України: реферат дис. докт. юрид. наук, 12.00.02. Київ. Національна академія внутрішніх справ. 2024. 35 с.
4. Бочуляк Н. І. Роль адвокатури у механізмі захисту прав і свобод людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2019. Вип. 24. С. 13–19. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/apr/21437/4.pdf.
5. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної ради України*. 2005, № 35–36, № 37, ст. 446.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013, № 27, ст. 282.

9. Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги : рішення Ради адвокатів України від 12.04.2019 № 41. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr041871–19#Text.
10. Роз'яснення щодо використання бланків ордерів на надання правничої (правової допомоги): рішення Ради адвокатів України від 15–16 грудня 2023 р. № 137. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023–12–15-r-shennya-rau-137_65ae8ef29e40f.pdf.
11. Окрема ухвала Одеського окружного адміністративного суду від 13.01.2025 у справі № 420/36571/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124467873.

Місяць А. П.
т. в. о. голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Адвокатська контора «Місяць і партнери», доцент кафедри права Хмельницького національного університету, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА ТА ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЇ

Розвиток інформаційних технологій впливає на усі сфери життя людини, в тому числі, на сферу послуг. Особа, що звертається за захистом свої порушених або оспорених прав, очевидно, очікує належного виконання обов'язків адвокатом Застосування технологій штучного інтелекту(далі — ШІ) адвокатом може, з одного боку, спростити та прискорити процес складання документів. З іншого боку, зловживання такими технологіями в межах юридичної практики може негативно впливати як на якість, так і рівень відповідальності, а також залученості адвоката у справу клієнта. У зв'язку із чим, на сьогодні важливого значення набуває потреба врегулювання користування технологіями штучного інтелекту як з точки зору етики юриста, так і з точки зору практичних аспектів його застосування, коли такі технології можуть бути корисними адвокатові у підготовці аналітичних матеріалів та пошуку інформації.

Суди в усьому світі стикаються з поданням заяв від адвокатів та позивачів, які підтверджують свої аргументи неіснуючими дослідженнями, генерованими судовими справами, що спонукає суддів до застосування заходів відповідальності до таких осіб.

Варто зазначити, що навіть постійне удосконалення моделей ШІ все ще призводить подекуди до помилкових або неіснуючих результатів, що в юридичній практиці можуть бути сприйняті як істинні,

та на яких будуть будуватись недостовірні висновки, що залишається глибоко вкоріненою проблемою юридичної спільноти.

Міжнародна та зарубіжна практика вже мають досвіди такого правового регулювання. Так, зокрема, вказується, що для забезпечення захисту клієнтів юристи та юридичні фірми, які використовують ШІ, повинні переглянути свої етичні зобов'язання, які включають обов'язки щодо забезпечення компетентного юридичного представництва, захисту інформації про клієнтів, спілкування з клієнтами та стягнення розумної винагороди відповідно до часу, витраченого на використання ШІ [1].

В листопаді 2023 року Комітет з професійної відповідальності та поведінки (COPRAC) Державної колегії адвокатів Каліфорнії розробив і прийняв як практичне керівництво перелікобов'язків, які ретельно узгоджують існуючі закони з нормами про те, як юристи повинні діяти при використанні генеративних інструментів штучного інтелекту [2].

Американська асоціація юристів у одному із своїх висновків зазначила, що нездатність переглянути результати, видані ШІ може порушити обов'язок здійснювати компетентне представництво. Державні асоціації адвокатів, які прийняли політики ШІ, як правило, вимагають від адвокатів перевірки точності досліджень, виданих ШІ, хоча ще досі на порядку денному залишається питання про те, чи повинні адвокати розкривати використання ШІ [3].

Очевидно, що окрім питань змістового наповнення та достовірності документів, існує також питання захисту інформації, отриманої адвокатом від клієнта. Так, адвокати мають враховувати низку питань, пов'язаних із конфіденційністю клієнта, коли завантажують інформацію про клієнтів у генеративні інструменти ШІ. Втім, ці питання не є чимось принципово новим для адвокатської діяльності. Протягом багатьох років юристи стикалися з подібними ситуаціями під час використання сторонніх хмарних технологій, таких як онлайн-системи зберігання документів (наприклад, Microsoft One Drive або Dropbox) чи електронної пошти (наприклад, Gmail). Юристам також доводиться вирішувати питання конфіденційності, коли вони вводять інформацію в інші сторонні інструменти, такі як правові онлайн-системи. Ймовірно, так само, як адвокати можуть вживати відповідних заходів безпеки при користуванні такими сервісами, вони можуть робити це і при роботі з ШІ.

Іншими факторами, які адвокати мають враховувати при користуванні ШІ, є репутація та місцезнаходження постачальника послуг. Наприклад, очевидним є обачне користування генеративного ШІ, який належить компаніям в Китаї чи Росії.

Крім того, на нашу думку, адвокати можуть користуватись такими варіантами заходів для дотримання вимог конфіденційності. В першу чергу, вони можуть користуватися такими інструментами, не за-

вантажуючи та не розкриваючи конфіденційну інформацію клієнтів. ШІ може бути досить корисним навіть без розголошення таких даних. Також адвокати можуть розробити власні інструменти ШІ. Хоча наразі небагато юридичних фірм в світі мають достатньо ресурсів для цього. Також адвокат може отримати поінформовану згоду клієнта на запропоновані способи дій після того, як адвокат надав достатню інформацію та пояснення щодо суттєвих ризиків застосування ШІ і запропонував альтернативі способи отримання інформації. Так, до прикладу, перш ніж поділитися конфіденційною інформацією з інструментом ШІ, адвокат повинен докладніше пояснити наслідки таких дій клієнту.

Що стосується України, то наша держава у 2025 році приєдналася до Рамкової конвенції Ради Європи щодо штучного інтелекту, прав людини, демократії та верховенства права [4]. Цей документ встановлює ключові принципи, яких держава повинна дотримуватися під час розроблення законодавства та впровадження технологій ШІ у публічному секторі, зокрема, повагу до людської гідності, забезпечення прозорості, недискримінації, захисту приватності, а також гарантії надійності й безпеки таких систем.

У 2025 році Національна асоціація адвокатів України та Міжнародна асоціація етики та доброчесності штучного інтелекту уклали меморандум про взаєморозуміння. У документі зафіксовано наміри сторін налагодити довготривале партнерство з метою розроблення глобальних стандартів етичного використання штучного інтелекту та залучення українських адвокатів до цього процесу. Відповідно до положень меморандуму, основна увага буде приділена підтримці адвокатів у здобутті знань про етичні аспекти застосування ШІ та практичному впровадженні відповідних технологій у їхню професійну діяльність [5].

Узагальнюючи, необхідно вказати, що основними викликами для впровадження ШІ єправові питання щодо відповідальність та регулювання, конфіденційності та безпекитехнологій, точності та надійності систем ШІ.

На нашу думку, наближається час критичної необхідності розробки політик та правил щодо використання ШІ в юридичній практиці. Крім того, задля уникнення зловживання технологіями ШІ, доцільним може бути додаткове навчання та підвищення кваліфікації адвокатів.

Технології ШІ радикально змінять юридичну галузь протягом найближчих років. Значну частину рутинних завдань можна буде виконувати за допомогою ШІ у найближчому майбутньому. Ймовірно, знання про ШІ та вміння працювати з такими технологіями стануть важливими професійними навиками адвоката. Однак, важливим є питання урегулювання застосування технологій ШІ як на національному, так і міжнародному рівнях.

Список використаної літератури

1. ABA issues first ethics guidance on a lawyer's use of AI tools. URL : https://www.americanbar.org/news/abanews/aba-news-archives/2024/07/aba-issues-first-ethics-guidance-ai-tools/?utm_source=chatgpt.com (data access : 20.10.2025)
2. Ma M. A Supervisory AI Agent Approach to Responsible Use of GenAI in the Legal Profession. URL : https://law.stanford.edu/2024/01/25/a-supervisory-ai-agents-approach-to-responsible-use-of-genai-in-the-legal-profession/?utm_source=chatgpt.com (data access : 20.10.2025)
3. Wu D. Lawyers using AI keep citing fake cases in court. Judges aren't happy. URL : https://www.washingtonpost.com/nation/2025/06/03/attorneys-court-ai-hallucinations-judges/?utm_source=chatgpt.com (data access : 20.10.2025)
4. The Framework Convention on Artificial Intelligence. URL : https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence(data access : 20.10.2025)
5. Українські адвокати долучаються до формування стандартів етики ШІ. URL : https://unba.org.ua/news/10426-ukrains-ki-advokati-doluchayut-sya-do-formuvannya-standartiv-etiki-shi.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення : 21.10.2025)

Подольна Т. А.
адвокат, партнер Адвокатської компанії «Полонський і Партнери»,
член Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Коли ми говоримо про престиж адвокатської професії, ми маємо на увазі не лише внутрішню самооцінку кожного адвоката, але й оцінку оточуючих.

В багатьох країнах світу існують етичні кодекси адвокатів. Ці кодекси, перш за все, є узагальненням етичних правил професійної поведінки адвокатів.

Слід розпочати з тієї тези, що адвокати відстоюють інтереси своїх клієнтів всіма способами, дозволеними законом, і не несуть моральної відповідальності ані за поведінку клієнта, ані за цілі, які він переслідує, і способи захисту, які клієнт обирає.

З самого початку спілкування з клієнтом адвокат повинен чітко позначити, що, допомагаючи клієнту, він захищатиме інтереси клієнта виключно законними способами та засобами, докладаючи максимум зусиль та знань.

Під час спілкування адвокат має порадити клієнту дотримуватися повної чесності та правдивості з усіх питань, що обговорюються, оскільки не знаючи тих чи інших фактів чи обставин, адвокат не зможе надати клієнту правову допомогу в повному обсязі. Для того, щоб уникнути негативних наслідків, для адвоката важливо з перших хвилин розмови викликати довіру клієнта, оскільки довіра клієнта — це основа взаємовідносин із адвокатом.

До підписання договору про надання професійної правничої допомоги адвокат повинен з'ясувати всі відомі клієнту обставини, які можуть позначитися на визначенні наявності правової позиції по справі та її змісті, та запитати і вивчити всі відповідні документи, які є в розпорядженні клієнта. Якщо після виконання цих вимог адвокат переконається у наявності фактичних і правових підстав для виконання певного доручення, він повинен неупереджено й об'єктивно викласти їх клієнту і повідомити в загальних рисах, який час і обсяг роботи вимагатиметься для виконання цього доручення та які правові наслідки досягнення результату, якого бажає клієнт.

Якщо за наявності фактичних і правових підстав для виконання доручення свідомо для адвоката існує поширена несприятлива (з точки зору гіпотетичного результату, бажаного для клієнта) практика застосування відповідних норм права, адвокат зобов'язаний повідомити про це клієнта.

У випадку, коли адвокат дійде висновку про відсутність фактичних та правових підстав для виконання доручення, він зобов'язаний повідомити про це клієнта та узгодити з ним зміну змісту доручення, що відповідав би тому гіпотетичному результату, який може бути досягнутий, згідно з чинним законодавством, або відмовитись від прийняття доручення. Адвокат повинен неупереджено й об'єктивно повідомити клієнту наявність відомих йому фактичних і правових підстав, які можуть позитивно або негативно впливати на ймовірне виконання певного доручення, і поінформувати в загальних рисах, який час і обсяг роботи вимагатиметься для виконання цього доручення та які правові наслідки досягнення результату, що бажає клієнт (ст. 18 Правил адвокатської етики) [1].

Адвокату забороняється приймати доручення, якщо результат, якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких клієнт наполягає, є протиправними, або якщо доручення клієнта виходить за межі професійних прав і обов'язків адвоката. У випадках, якщо зазначені обставини не є очевидними, адвокат має надати відповідні роз'яснення клієнту. Якщо за таких обставин не вдається узгодити з клієнтом зміну змісту доручення, адвокат зобов'язаний відмовитись від укладення договору з клієнтом (ст. 19 Правил адвокатської етики) [1].

Адвокат має пам'ятати, що він не йде в прислуги до клієнта, а є самостійним професіоналом, який виконує конкретні дії щодо захисту законних прав та інтересів свого клієнта всіма законними засобами.

Отже, поведінка адвоката при виконанні професійних прав і обов'язків щодо свого клієнта завжди має бути гідною за будь-яких обставин.

Адвокат надає правничу допомогу на підставі договору про надання правничої допомоги.

Договір про надання правничої допомоги укладається в письмовій формі. Договір про надання правничої допомоги може вчинятися усно у випадках: 1) надання усних і письмових консультацій, роз'яснень із правових питань з подальшим записом про це в журналі та врученням клієнту документа, що підтверджує оплату гонорару (винагороди); 2) якщо клієнт невідкладно потребує надання правничої допомоги, а укладення письмового договору за конкретних обставин є неможливим — з подальшим укладенням договору в письмовій формі протягом трьох днів, а якщо для цього існують об'єктивні перешкоди — у найближчий можливий строк.

До договору про надання правничої допомоги застосовуються загальні вимоги договірного права (ч.ч. 1, 2, 3 ст. 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

Адвокату забороняється укладати договір про надання правничої допомоги і він зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, у разі, якщо: 1) доручення на виконання дій виходять за межі професійних прав і обов'язків адвоката; 2) результат, досягнення якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких він наполягає, є протиправними, суперечать моральним засадам суспільства, присязі адвоката України, правилам адвокатської етики; 3) адвокат брав участь у відповідному провадженні, і це є підставою для його відводу згідно з процесуальним законом; 4) виконання договору про надання правничої допомоги може призвести до розголошення адвокатської таємниці; 5) адвокат є членом сім'ї або близьким родичем посадової особи, яка брала або бере участь у господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справи про адміністративне правопорушення, щодо яких до адвоката звертаються з пропозицією укладення договору про надання правничої допомоги; 6) виконання договору може суперечити інтересам адвоката, членів його сім'ї або близьких родичів, адвокатського бюро або адвокатського об'єднання, засновником (учасником) якого він є, професійним обов'язкам адвоката, а також у разі наявності інших обставин, що можуть призвести до конфлікту інтересів; 7) адвокат надає правничу допомогу іншій особі, інтереси якої можуть су-

перечити інтересам особи, яка звернулася щодо укладення договору про надання правничої допомоги.

У разі відмови від укладення договору про надання правничої допомоги, адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю про відомості, що стали йому відомі від особи, яка звернулася з пропозицією укладення такого договору (ч.ч. 1, 2 ст. 28 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [2].

Так, Й. Л. Бронз рекомендував з першого побачення з клієнтом, з'ясування суті проблеми і аналізу власної завантаженості, визначити фізичні та практичні можливості виконання доручення. Якщо адвокат вирішує укласти договір на ведення справи, найперше питання, що обговорюється з клієнтом — розмір гонорару і порядок його внесення. Свої відносини з клієнтом необхідно будувати на принципах взаємоповаги, виконання прийнятих на себе зобов'язань, пунктуальності призначених зустрічей.

Прийнявши доручення клієнта на ведення справи, адвокат має використовувати весь свій досвід, професійні навички та знання для захисту прав та інтересів свого клієнта.

Нажаль, не завжди адвокати при здійсненні професійної діяльності в повній мірі дотримуються етичних норм, закріплених у Правилах адвокатської етики. Деякі адвокати нехтують вимогами щодо адвокатської етики.

Наприклад, адвокати надають правничу допомогу на підставі довіреності без укладання договору про надання правничої допомоги.

Згідно Узагальненням дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з питань укладення та розірвання договорів про надання правничої допомоги, які затверджені рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — ВКДКА) № ІХ-001/2024 від 20.09.2025 року (далі — Узагальнення), надання правничої допомоги на підставі довіреності без укладання договору містить ознаки дисциплінарного проступку, які підлягають перевірці.

Так, рішенням дисциплінарної палати КДКА Івано-Франківської області від 26.01.2023 року відмовлено в порушенні дисциплінарної справи стосовно адвоката. При цьому КДКА регіону було встановлено, що адвокатом надавалася та продовжує надаватися правнича допомога ПрАТ за довіреністю від 20.12.2016 року у справах, де ПрАТ бере участь у статусі кредитора, і по цих справах з 30.04.2010 року по 26.12.2022 року остаточного судового рішення не прийнято. Станом на дату видачі довіреності (20.12.2016 року) діяв Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ч. 1 ст. 27 якого передбачала, що договір про надання правової допомоги укладається саме в письмовій формі. Необхідність укладення договору про надання правової допомоги також була передбачена ст. 14 Правил адвокатської етики.

В свою чергу, ВКДКА зробила висновок про необґрунтованість посилання адвоката та КДКА регіону на пп. 11 п. 16–1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, оскільки зазначені положення стосуються набрання чинності положень Конституції України про обов'язкове представництво в судах України адвокатами, що немає відношення до обов'язку адвоката укласти договір на підставі Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Особа, яка є адвокатом з 2005 року, зобов'язана дотримуватися норм законодавства, що регулює статус адвоката та засади адвокатської діяльності.

У зв'язку з цим, фактичне надання правничої допомоги, що виразилось у підготовці процесуальних документів, зборі доказів, здійсненні процесуального представництва юридичної особи в судах на підставі довіреності протягом тривалого часу без укладення договору про надання правничої допомоги, містить ознаки дисциплінарного проступку, які підлягають перевірці.

На цій підставі ВКДКА скасувала рішення КДКА та ухвалила нове рішення про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката (Рішення ВКДКА № IV-006/2023 від 28 квітня 2023 року) [3].

Адвокати у договорі про надання правничої допомоги часто надто широко зазначають предмет цього договору, що дозволяє трактувати обов'язок адвоката захищати інтереси клієнта, як під час досудового слідства, так і під час судового провадження.

Наприклад, під час вирішення питання про порушення дисциплінарного провадження дисциплінарна палата КДКА Київської області неповно дослідила копії договорів, укладених адвокатом з клієнтами.

З договору, укладеного між адвокатом та одним клієнтом 30.06.2016 року вбачається, що «замовник залучає Адвоката і доручає останньому захищати свої права і свободи, представляти його інтереси у всіх без виключення кримінальних та інших провадженнях/справах, надавати інші види правової допомоги, представляти інтереси з усіх питань що стосуються Замовника, підписувати документи від імені Замовника».

У договорі, укладеному адвокатом з іншим клієнтом 17.06.2016 року зазначено, що «Адвокат приймає на себе зобов'язання надати правову допомогу Клієнту з наступних правових питань та у таких обсягах: надання правового захисту у разі допиту клієнта в якості свідка, підозрюваного у кримінальному провадженні, затримання його співробітниками правоохоронних органів, НАБУ, прокуратури та за рішенням суду, або за фактом злочину, у розслідуванні якого необхідна участь клієнта у будь-якій формі; надання правового захисту Клієнту під час кримінального провадження та судового розгляду із участю клієнта та проведення з його участю усіх слідчих дій, передбачених

КПК України; надання роз'яснень з приводу застосування кримінального та кримінально-процесуального законодавства».

ВКДКА зазначила, що обидва договори є безстроковими. Зі змісту договорів не вбачається, що вони укладені лише для надання правничої (правової) допомоги під час досудового слідства або в конкретному суді.

Аналіз змісту предмету договорів дозволяє дійти до висновку, що адвокат мав захищати інтереси своїх клієнтів у суді, в тому числі і Вищому антикорупційному суді.

ВКДКА скасувала рішення дисциплінарної палати КДКА Київської області від 31.03.2021 року про відмову в порушенні дисциплінарної справи стосовно адвоката та ухвалила нове рішення про порушення стосовно нього дисциплінарної справи (Рішення ВКДКА № VII-011/2021 від 01 липня 2021 року) [4].

Нажаль, є багато випадків, коли адвокати укладають договори про надання правничої допомоги в інтересах третіх осіб і не перевіряють особу, якій мають надавати таку допомогу.

Так, адвокат надав до суду ордер, який виданий на підставі договору про надання правничої допомоги з особою, яка померла на день укладання договору, та подав письмові пояснення про обставини від імені померлої особи.

25.04.2022 року дисциплінарною палатою КДКА Полтавської області було прийнято рішення про порушення дисциплінарної справи стосовно адвоката.

Адвокат у поясненнях зазначив, що між ним та клієнткою укладено договір про надання правової допомоги, на підтвердження чого додав до матеріалів справи оригінал ордеру про надання правової допомоги. Адвокат також надав пояснення щодо обставин справи від імені клієнтки, яка є відповідачем у справі.

У ході перевірки було встановлено, що адвокат не міг укласти договір про надання правової допомоги з даною клієнткою, так як остання померла за 4 місяці до дати укладення вказаного договору. Таким чином, адвокат вкотре завідомо неправдиво повідомив суд про надані йому повноваження представляти іншу особу в суді, діючи при цьому виключно в інтересах Товариства, інтереси якого також представляв у цій справі. Дисциплінарна палата КДКА Полтавської області притягнула адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосувала дисциплінарне стягнення у вигляді попередження.

ВКДКА ухвалила рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України (Рішення ВКДКА № IX-006/2022 від 30 вересня 2022 року) [5].

Реальною гарантією незалежності адвоката від клієнта є те, що він має право в будь-який час достроково (до завершення виконання доручення) розірвати договір з клієнтом в односторонньому порядку на умовах, передбачених договором (ст. 32 Правил адвокатської етики).

У разі розірвання договору (незалежно від причин) адвокат зобов'язаний: повернути клієнту отримані від нього документи, а також документи, видані адвокату для клієнта іншими особами в ході виконання доручення; поінформувати клієнта щодо здійсненої адвокатом роботи (наданих послуг) і передати клієнту копії процесуальних документів, наявних у адвоката.

Обов'язки адвоката, що випливають з принципів конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, продовжують діяти і після завершення виконання адвокатом договору (ч. 1, 2 ст. 35 Правил адвокатської етики).

Адвокати під час здійснення своїх професійних обов'язків іноді припускаються помилок, оскільки вважають, що закінчення строку дії договору про надання правничої допомоги є автоматичною підставою закінчення повноважень адвоката-захисника в кримінальному процесі.

Наприклад, відповідно до тексту ухвали від 29.12.2021 року, суд продовжував вважати адвоката повноважним захисником особи у кримінальному провадженні, оскільки адвокат не подав на розгляд суду відмову від своїх повноважень захисника у кримінальному провадженні. Втім, закінчення дії договору про надання правової допомоги в цьому випадку не означає автоматичний вихід адвоката як захисника з кримінального провадження. Такий вихід є окремою процесуальною дією в розумінні кримінального процесуального закону.

Порядок відмови від обов'язків захисника, передбачений у ч. 4 ст. 47 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) [6]. За відсутності такої відмови, відповідно до ч. 2 ст. 47 КПК України, захисник зобов'язаний прибувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого.

Починаючи з 04.01.2019 року, на підставі договору про надання правової допомоги, на адвоката Адвокатським об'єднанням було покладено обов'язок надавати клієнту професійну правову допомогу в порядку, встановленому чинним законодавством, зокрема, але не виключно, й у межах конкретної справи, що перебуває у провадженні Апеляційної палати ВАКС.

Адвокат зазначав, що договором від 04.12.2019 року клієнт був зобов'язаний своєчасно та в повному обсязі оплачувати послуги Адвокатського об'єднання, передбачені даним договором.

Відповідно до вказаного договору, визначено, що відсутність платежу замовника на рахунок Адвокатського об'єднання протягом одно-

го календарного місяця за надані останнім послуги або невиконання зобов'язань щодо перерахування платежу на рахунок Адвокатського об'єднання за наступний місяць є підставою для Адвокатського об'єднання розірвати даний договір, що є фактом або спільної згоди сторін на таке розірвання, або припинення виконання зобов'язань за цим договором до отримання вказаної оплати.

Зважаючи на ту обставину, що клієнтом не було виконано вимоги договору від 04.01.2019 року про надання правової допомоги, Адвокатське об'єднання на підставі вказаного договору припинило виконання зобов'язань, передбачених цим договором.

28.09.2020 року, у зв'язку з не виконанням клієнтом своїх обов'язків як замовника, відповідно до вищевказаного договору, у частині не здійснення оплати послуг Адвокатського об'єднання, зокрема й адвоката, клієнту було направлено письмове повідомлення щодо зупинення дії договору від 04.01.2019 року про надання правової допомоги.

21.10.2021 року головою Адвокатського об'єднання було подано до Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду заяву, в якій наголошувалося, що договір про надання правової допомоги від 04.01.2019 року припинив свою дію після 31.12.2020 року, а у адвокатів Адвокатського об'єднання відсутні юридичні можливості здійснювати захист відповідної особи.

Відповідно до вимог статті 52 КПК України, участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів.

Порядок відмови від обов'язків захисника передбачений у ч. 4 ст. 47 КПК України. За відсутності такої відмови, відповідно до ч. 2 ст. 47 КПК України, захисник зобов'язаний прибувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого.

Дисциплінарна палата КДКА порушила дисциплінарну справу стосовно адвоката. ВКДКА залишила рішення без змін (Рішення ВКДКА № IX-016/2022 від 30 вересня 2022 року) [7].

ВКДКА неодноразово наголошувала, що така форма припинення надання професійної правничої допомоги як зупинення дії договору про надання правничої допомоги — не передбачена Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Цивільним кодексом України.

Так, ВКДКА у дисциплінарній справі зазначила, що строк дії договору необхідно розглядати в контексті виконання зобов'язань по договору в повному обсязі; адвокату забороняється відмовлятися від надання правничої допомоги, крім випадків, установлених законом; така форма припинення надання професійної правничої (правової) допомоги як зупинення дії договору про надання правничої допомо-

ги, — не передбачена Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Цивільним кодексом України.

У цій справі адвокат зазначав, що договір про надання правової допомоги від 04.01.2019 року діяв до 31.12.2020 року, а тому після цієї дати у адвоката були відсутні юридичні можливості надавати правову допомогу клієнту, про що він повідомив колегію суддів Апеляційної палати ВАКС та не з'явився в судове засідання.

ВКДКА було встановлено, що у відповідному пункті даного договору зазначено, що цей договір набуває чинності з моменту його підписання та діє до 31.12.2019 року, якщо сторони до цього часу виконають свої зобов'язання за ним в повному обсязі. Додатковою угодою до даного договору від 12.12.2019 року сторони вирішили продовжити дію договору до 31.12.2020 року.

Стаття 29 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що дія договору про надання правничої допомоги припиняється його належним виконанням. Договір про надання правничої допомоги може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін або розірваний на вимогу однієї із сторін на умовах, передбачених договором. При цьому клієнт зобов'язаний оплатити адвокату (адвокатському бюро, адвокатському об'єднанню) гонорар (винагороду) за всю роботу, що була виконана чи підготовлена до виконання, а адвокат (адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язаний (зобов'язане) повідомити клієнта про можливі наслідки та ризики, пов'язані з достроковим припиненням (розірванням) договору.

Пунктом 4 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що адвокату забороняється відмовлятися від надання правничої допомоги, крім випадків, установлених законом (Рішення ВКДКА № І-008/2023 від 27 січня 2023 року) [8].

Майже всі адвокати та науковці сходяться в думці, що адвокати мають дуже обережно користуватися своїм правом в будь-який час достроково (до завершення виконання доручення) розірвати договір з клієнтом.

Такі причини, як закінчення дії договору про надання правничої допомоги, важкий характер клієнта, завантаженість адвоката тощо не можуть бути підставою для відмови від прийнятого доручення та розірвання договору.

Отже, кожен випадок відмови адвоката від подальшої роботи з клієнтом може негативно позначитися на репутації адвоката.

Дострокове розірвання адвокатом договору з клієнтом у спосіб не передбачений законодавством є з боку адвоката проявом неетичної поведінки, яка порушує вимоги правил адвокатської етики та стандартів поведінки.

Таким чином, адвокат у будь-який час повинен дотримуватися стандартів поведінки, що сприяють довірі до адвокатури та системи здійснення правосуддя в цілому, а також повазі з боку клієнтів та суспільства.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/5076–17#Text.
3. Рішення ВКДКА № IV-006/2023 від 28 квітня 2023 року за скаргою на рішення дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Івано-Франківської області від 26.01.2023 року (д/п № 4/2022–4/2023) про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-iv-006–2023-vid-28–04–2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-ivano-frankivskoji-oblasti-vid-26–01–2023-roku/
4. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з питань укладення та розірвання договорів про надання правничої допомоги: затверджено Рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № IX-001/2024 від 20 вересня 2024 року. URL: https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-z-pitan-ukladennya-ta-rozirvannya-dogovoriv-pro-nadannya-pravnichoji-dopomogi/
5. Рішення ВКДКА № IX-006/2022 від 30 вересня 2022 року за скаргою адвоката на рішення дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Полтавської області від 25.05.2022 року про притягнення його до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді попередження
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон № 4651-VI від 13.04.2012. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/4651–17/conv#Text
7. Рішення ВКДКА № IX-016/2022 від 30 вересня 2022 року за скаргою адвоката на рішення дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області № 43/2022 від 29 червня 2022 року про порушення відносно нього дисциплінарної справи. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-ix-016–2022-vid-30–09–2022-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-43–2022-vid-29-chervnya/
8. Рішення ВКДКА № I-008/2023 від 27 січня 2023 року за скаргою адвоката на рішення дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області № 95/2022 від 28.09.2022 року про закриття відносно нього дисциплінарної справи. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-i-008–2023-vid-27–01–2023-roku-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-95–2022-vid-28–09–2/

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Москвич Л. М.
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕГРЕСУ

Незалежність адвокатури є одним з наріжних каменів правової держави та гарантією захисту прав людини. Адвокати відіграють ключову роль у забезпеченні справедливого судочинства, реалізації права на захист та утвердженні верховенства права. Саме тому посягання на незалежність правничої професії розглядаються як серйозна загроза для прав людини і демократичних цінностей. Проте в сучасних умовах спостерігається правовий регрес у різних країнах — від воєнного стану в Україні до криз верховенства права в окремих державах ЄС. Це породжує нові виклики для незалежності адвокатури, зокрема спроби тиску на адвокатів, втручання в їхню діяльність та підрив гарантій адвокатської таємниці.

Повномасштабна війна і запровадження воєнного стану в Україні з лютого 2022 року істотно вплинули на правничу діяльність. Адвокати зіткнулися з системними порушеннями своїх професійних прав та гарантій. Однією з найбільш поширених форм тиску з боку правоохоронних органів стала примусова мобілізація адвокатів просто під час виконання ними професійних обов'язків. Хоча для суддів і прокурорів закон передбачає бронювання (тимчасове звільнення від призову), адвокати такої правової охорони не мають. Це призвело до випадків, коли військкомати або силові структури затримували адвокатів просто в суді чи на робочому місці під приводом мобілізації, фактично перешкоджаючи здійсненню ними захисту. Навіть якщо суд потім визнає порушення процедури, чинна практика Верховного Суду зазначає, що проведена мобілізація є незворотною. Таким чином, мобілізаційний механізм використовується як важіль тиску на адвокатів чоловічої статі, що підриває гарантії їх незалежності.

Інша проблема воєнного часу — кримінальне переслідування адвокатів у справах їхніх клієнтів. Резонансний приклад — випадок

одеської адвокатки Ольги Панченко, яка захищала підозрюваних у справі про незаконне збройне формування. Після обшуку в неї вдома адвокатку затримали як підозрювану в тій самій справі, де вона здійснювала захист. Органи адвокатського самоврядування негайно відреагували: Рада адвокатів України скликала екстрене засідання та заявила про неприпустимість таких дій, було подано клопотання про взяття Панченко на поруки. Хоча суд першої інстанції спершу обрав для неї тримання під вартою без права застави, апеляційний суд згодом дозволив внесення застави. Цей випадок продемонстрував небезпечну тенденцію ототожнення захисника з клієнтом та перетворення адвоката на обвинуваченого за його професійну діяльність. Це може бути проявом старої відомої практики тиску через дискредитацію адвокатів, коли їх публічно ототожнювали з клієнтами чи звинувачували у «противладній» позиції. Це настільки гостра проблема, що український парламент нещодавно спеціально криміналізував публічне ототожнення адвоката з його клієнтом — Законом № 12320 від 16 липня 2025 року до Кодексу про адмінправопорушення додано ст.185–16, яка встановлює штраф за такі дії. Цей же закон суттєво посилив кримінальну відповідальність за втручання в діяльність адвоката, переглянувши ст. 397 Кримінального кодексу України. Прийняття цього закону стало реакцією на системні проблеми, виявлені в Україні в умовах війни, зокрема на численні порушення з боку працівників військкоматів (ТЦК) та правоохоронців. Адже за статистичними даними, щороку в Україні фіксується все більше випадків обшуків, затримань, втручання в правову позицію адвоката та порушення адвокатської таємниці. Серед найбільш кричущих порушень, що набули поширення в Україні в 2022–2023 рр.: незаконне вилучення техніки з конфіденційною інформацією без належної санкції суду; ідентифікація адвоката з клієнтом у медіа та соцмережах; тиск під час обшуків з вимогою розкрити інформацію, що становить адвокатську таємницю; вручення повісток адвокатам прямо в залі суду; перешкоджання адвокатам у проведенні слідчих дій; обмеження пересування адвокатів у комендантську годину тощо. Ці факти свідчать про системність проблеми: гарантії, прописані в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 23 — заборона втручання, забезпечення таємниці спілкування тощо), на практиці часто ігноруються. Воєнні реалії ускладнили реалізацію багатьох прав, і адвокатська спільнота вимушена шукати нові рішення для захисту своїх гарантій.

В Україні фіксувалися випадки, коли адвокати піддавалися фізичному насильству чи погрозам через свою професійну діяльність, особливо у політично чутливих справах. Міжнародна комісія юристів (ICJ) у 2019 році задокументувала серію нападів на адвокатів — від погроз і побиттів до застосування вогнепальної зброї, причому що-

найменше шестеро адвокатів були вбиті при виконанні професійних обов'язків. Більшість таких атак, за даними ICJ, вчиняли радикальні праворадикальні угруповання, а жертвами ставали юристи, що захищали опозиційних політиків, громадських активістів або інших клієнтів у резонансних справах. На жаль, реагування держави залишалося неефективним: багато нападників уникли відповідальності, а розслідування правоохоронців були млявими або упередженими.

Окремим викликом є спроби змінити законодавство про адвокатуру таким чином, щоб обмежити незалежність адвокатського самоврядування.

В умовах воєнного стану виникають і спроби «підлаштувати» правові норми: наприклад, запроваджено можливість дисциплінарних стягнень за критику влади, що потенційно може зачепити і адвокатів, якщо вони висловлюються щодо дій уряду під час війни. Все це вимагає пильної уваги до збереження балансу між вимогами безпеки і дотриманням гарантій правників.

Отже, українська адвокатура наразі протистоїть численним викликам: прямому тиску силових органів під приводом військових потреб, кримінальному переслідуванню та нападам у резонансних справах, спробам звузити самоврядність через законодавчі ініціативи. Реакцією професійної спільноти стало посилення солідарності та правозахисної активності. Органи адвокатського самоврядування створюють комітети захисту професійних прав, документують порушення та інформують міжнародну спільноту про ці проблеми. Як наголошує НААУ, в умовах війни адвокатура України взяла на себе і додаткову правозахисну функцію — допомога переселенцям, консультації військовим, участь у роботі воєнних адміністрацій. Водночас, адвокати справедливо очікують від держави чітких дій для гарантування їх незалежності навіть у часи надзвичайних ситуацій.

Для України, яка прагне одночасно вистояти у війні та впровадити європейські стандарти, вкрай важливо вжити додаткових заходів, щоб гарантувати реальну незалежність адвокатів.

Спираючись на досвід прогресивних, демократичних європейських країн, можна запропонувати такі кроки:

(а) невідкладно підписати та ратифікувати Конвенцію Ради Європи про захист професії адвоката. Це закріпить на міжнародному рівні зобов'язання України захищати адвокатів від будь-яких форм переслідування та втручання. Також доцільно імплементувати положення Рекомендації Rec(2000)21 та відповідних резолюцій ПАРЄ у національні нормативні акти.

(б) продовжити реформування законів з метою посилення гарантій адвокатської діяльності. Закон № 12320 (2025) став вагомим кроком, але слід проконтролювати його реалізацію на практиці та за

потреби внести уточнення. Зокрема, варто передбачити адміністративну відповідальність посадових осіб за порушення професійних прав адвокатів (на додачу до кримінальної, щоб охопити менш тяжкі випадки тиску). Необхідно встановити чіткий протокол проведення обшуку чи негласних слідчих дій щодо адвокатів: обов'язкове повідомлення регіональної ради адвокатів, присутність представника ради при слідчих діях, спеціальний порядок вилучення документів щоб уникнути захоплення адвокатської таємниці тощо. Такі процедури можуть бути закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі.

(в) розробити окремий нормативний акт (постанову уряду чи наказ міністерства оборони) щодо статусу адвокатів у період мобілізації. Необхідно унеможливити зловживання військкоматами, наприклад, запровадивши механізм бронювання або відстрочки від мобілізації для адвокатів, які беруть участь у кримінальних провадженнях або надають важливу правову допомогу. Також слід вирішити питання про вільне пересування адвокатів у комендантську годину на підставі ордера чи посвідчення — аби вони могли виконувати невідкладні дії на захист клієнтів. Ці кроки не зашкодять обороні, натомість забезпечать функціонування правосуддя навіть у воєнний час.

(г) уникати будь-яких односторонніх законодавчих ініціатив щодо зміни устрою адвокатури без погодження з самою адвокатською спільнотою. Натомість варто підтримати внутрішні реформи НААУ, спрямовані на прозорість і підзвітність (щоб зняти претензії щодо «корпоративності»). Держава може сприяти створенню платформи для діалогу між органами адвокатського самоврядування та правоохоронними органами — регулярні зустрічі, спільні навчання, круглі столи, як радять експерти. Це допоможе знизити напругу і підвищити культуру поваги слідчих і прокурорів до гарантій захисту.

(д) забезпечити неухильне розслідування всіх випадків нападу або незаконного тиску на адвокатів. Створити при органах прокуратури або ДБР спеціальну групу, уповноважену розслідувати злочини за ст. 397–400 КК (про посягання на адвокатів). Довести до логічного завершення резонансні справи (вбивства адвокатів, як от Ірини Ноздровської в 2018 р., чи напади на адвокатів в Одесі в 2020 р. тощо) — публічне покарання винних стане стримуючим фактором для потенційних правопорушників. У дисциплінарному порядку необхідно реагувати і на випадки неналежної поведінки суддів чи прокурорів щодо адвокатів (наприклад, необґрунтоване видалення адвоката із зали суду, відмова приймати документи тощо).

(е) сама адвокатська спільнота має продовжувати роботу над підвищенням стандартів етики і кваліфікації, адже зміцнення незалежності йде пліч-о-пліч з особистою доброчесністю адвокатів. Впровадження курсів з гарантій адвокатської діяльності у навчальних

програмах юрфаків, тренінги для молодих адвокатів про їхні права і методи реагування на тиск — все це рекомендовано європейськими експертами. Варто розширювати просвітницьку діяльність: доводити до громадськості думку, що захист адвокатів — це захист прав кожного громадянина, бо без незалежного адвоката людина беззахисна перед репресивною машиною.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що аналіз ситуації в Україні свідчить, що незалежність адвокатури перебуває під загрозою в умовах правового регресу, але водночас існує потужна міжнародна підтримка принципів свободи адвокатської діяльності. Захист прав людини неможливий без можливості для адвоката діяти сміливо, компетентно і без страху репресій. В умовах війни чи політичної кризи адвокати — часто остання лінія оборони верховенства права, і тому авторитарні тенденції нерідко спрямовують удари саме проти них. Від стійкості адвокатури залежить реалізація права на справедливий суд для кожного громадянина. Суспільство має усвідомити, що удари по незалежності адвокатів — це тривожний дзвінок про згортання прав людини загалом. Європейський досвід надає нам як застереження (приклади негативні), так і натхнення (приклади успішного відстоювання принципів). Впровадження найкращих європейських практик і стандартів здатне убезпечити українську адвокатуру від правового регресу. У свою чергу, сильна та незалежна адвокатура стане запорукою того, що навіть у найтемніші часи права людини в Україні матимуть своїх професійних захисників, а отже — і шанс на відновлення справедливості. Це необхідна передумова європейського майбутнього України і відновлення довіри до правової системи як всередині держави, так і з боку міжнародної спільноти.

Фурса С. Я.
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного
та приватного права Київського університету права НАНУ,
заслужений юрист України

Фурса Є. І.
кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного
та приватного права Київського університету права НАНУ

ЗВЕРНЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА НАДАННЯМ КОНСУЛЬТАТИВНОГО ВИСНОВКУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З позиції інтересів адвокатської діяльності авторів *не здивувало звернення* Верховного Суду до Європейського суду з прав людини (далі- ЄСПЛ) за консультативним висновком у справі за позовом про усунення перешкод у користуванні житловим приміщенням у контексті статей 6, 8, 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачено Протоколом № 16 до Конвенції. Так, у цьому Протоколі зазначається про розширення компетенції Суду щодо надання консультативних висновків, що додатково сприятиме посиленню взаємодії між Судом та національними органами влади і таким чином підтримуватиме виконання Конвенції у відповідності з принципом субсидіарності [1]. Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» найвищою судовою установою в Україні, яка може звертатися до ЄСПЛ визначено Верховний Суд [2].

Так, з офіційної публікації випливає, що 15 вересня 2025 року колегія Великої палати ЄСПЛ з п'яти суддів вирішила прийняти запит до розгляду. На цьому етапі колегія вирішувала як таке *лише питання про прийнятність запиту*. Голова ЄСПЛ запросив сторони справи на національному рівні *надати письмові коментарі* до 31 жовтня 2025 року.

Тепер звернемо увагу на сутність спору і ті питання, які були поставлені Верховним Судом перед ЄСПЛ для надання консультативного висновку.

Суть спору полягає у визначенні права колишньої монахині на користування келією у приміщенні монастиря, де вона була зареєстрована за згодою Релігійної організації як власника житлового приміщення, і тривалий час там проживала. Позивачка зазначила, що не може потрапити до приміщення через заміну замків і дії представників монастиря, тоді як іншого житла не має. Релігійна організація просила визнати, що позивачка втратила право користування вказаним приміщенням, посилаючись на припинення її чернечого статусу та на канонічні норми

[3]. Саме з таким спором «не впоралися» суди першої та апеляційної інстанції, а також Верховний Суд, оскільки останній змушений був звернутися до ЄСПЛ.

У в межах запиту на підставі Протоколу № 16 до Конвенції Велика Палата Верховного Судусформулювала питання:

– чи є приміщення культових споруд — монастирів (келії) житлом у розумінні ст. 8 Конвенції;

– чи поширюється юрисдикція національного суду на спори щодо права колишньої монахині на користування приміщеннями монастиря, яке виникло на підставі усного договору з монастирем, обумовленого метою його функціонування та прийняття в монахині монастиря, а припинено внаслідок залишення монахинею спірного приміщення через конфлікт і розбіжності в поглядах з очільниками релігійної організації [3].

Вважаємо доцільним лише тезисно викласти доводи щодо сутності справи і тих питань, з якими Верховний Суд звернувся до ЄСПЛ, оскільки підходи до вирішення цієї правової ситуації настільки численні, що їх опис не вміститься в доповідь на конференції.

Теза перша зводиться до того, що автори як вчені звернули увагу на таке положення ухвали Касаційного цивільного суду Верховного Суду *«...у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи ...»* [4], що зумовлено положенням ч. 1 ст. 402 ЦПК України.

Щодо розгляду Верховним Судом цієї справи, яка розглядалась судом першої інстанції у порядку спрощеного позовного провадження та розглядається за правилами такого ж провадження у касаційній інстанції, то у цьому зв'язку виникає питання, а чим було зумовлено прийняття касаційної скарги по малозначній справі до провадження суду касаційної інстанції? За загальним правило, згідно ч. 3 п. 2 ст.388 ЦПК судові рішення у малозначних спорах не підлягають касаційному оскарженню, крім певних випадків, передбачених цією нормою.

З наведеного випливає, що *«проста» або малозначна справа* потрапила на розгляд до Верховного Суду і потім останній звернувся за «консультацією» по цій самій справі до ЄСПЛ, але це парадокс. Тому ми свідомо не будемо аналізувати винятки із загального правила та можливість розгляду касаційної скарги по малозначних спорах згідно підпунктів а); б); в); г) пункту 2 ч. 3 ст.389 ЦПК і не будемо встановлювати, згідно якого саме пункту Верховний Суд прийняв малозначну справу до свого розгляду [5].

Звернемо увагу на інший аспект. Якщо змістовно аналізувати процедуру розгляду справ в порядку спрощеного провадження вийде, що сторони і їх адвокати були обмежені в процесуальних правах на

доведення власної позиції у порівнянні із загальним позовним провадженням, тобто є усі підстави вважати, що такий порядок суперечить конституційному принципу змагальності і суди за правилами спрощеного провадження розглядали справу, яка є складною навіть для Верховного Суду. Звідси випливає, що галузевий принцип пропорційності необґрунтовано і невиправдано домінує над конституційним принципом змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України).

Слід також зазначити, що неправильне визначення виду провадження, тобто коли суд першої інстанції згідно п.п. г п.2 ч. 3 ст. 389 ЦПК помилково відніс справу до категорії малозначних, то, на думку, авторів, це має ставати підставою для перегляду справи в загальному позовному провадженні, щоб ліквідувати наслідки відповідних штучних обмежень процесуальних прав сторін і їх адвокатів, а не допускати розгляд касаційної скарги до провадження Верховного Суду.

Друга теза прямо пов'язана з першою, оскільки принцип змагальності зумовлює обов'язок суду вирішувати справу *на підставі наданих йому доказів і доводів* та відповідні обмеження щодо прийняття нових доказів встановлені не тільки у вимогах щодо розгляду апеляційної скарги (ч. 1 ст. 367 ЦПК), а й у касаційному провадженні (ч. 1, 2 ст. 400 ЦПК). Це підкреслює першу тезу, а також прямо суперечить повноваженням ЄСПЛ, які встановлені у ст. 3 Протоколу 16 Європейської конвенції з прав людини, де передбачається: «*Комісар Ради Європи з прав людини і Висока Договірна Сторона, до якої належить судова установа, що звертається із запитом,* ***мають право подавати свої письмові зауваження і брати участь у будь-якому слуханні. Голова Суду, в інтересах належного здійснення правосуддя, може запропонувати будь-якій іншій Високій Договірній Стороні або особі також подати свої письмові зауваження або взяти участь у будь-якому слуханні***»[1].

Отже, касаційна скарга має бути сформульована з урахуванням позицій сторін та їх представників, зокрема, й адвокатів, судових рішень першої та апеляційної інстанцій та їх аналізу і саме це має бути предметом касаційного рішення. Отже, саме такий варіант демонстрації спору й має бути представлений ЄСПЛ. Але ЄСПЛ прийняв важливе рішення: запросив сторони справи на національному рівні *надати письмові коментарі,* а Верховний Суд продовжував застосовувати *правила розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи. Тобто це істотно різні підходи до вирішення спору судами.* Тому, на думку авторів, при розгляді ЄСПЛ запиту має йтися про участь саме адвокатів, оскільки сторони на національному рівні зобов'язані надати ЄСПЛ письмові коментарі до 31 жовтня 2025р..

Теза третя. Це питання цікаве не стільки з точки зору необхідності звернення до ЄСПЛ, скільки в конструктивності питань, поставлених Верховним Судом перед ЄСПЛ. Зі змісту питання доволі часто можна зробити висновок про кваліфікацію тієї особи, яка запитує.

У цьому контексті важко сприйняти те положення, що Верховний Суд сумнівається у власній компетенції і компетентності щодо вирішення даного спору. Тому не дивно, що раніше Верховний Суд не звертався до ЄСПЛ за консультацією щодо його компетенції вирішувати спори, оскільки такі його повноваження передбачено у ст. 124 Конституції України, де встановлено: «Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір» [6]. До наведеного можна додати й положення ст. 10 ЦПК, де законодавцем зроблено акцент на способах вирішення спорів, які чітко не регламентовані законом і пропонується вирішувати спір за аналогією закону або праву (ч. 9), а також встановлена заборона відмовляти у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини (ч. 10) [7]. Тобто український суд не тільки наділяється повноваженнями, а й зобов'язаний вирішувати *будь-який юридичний спір, що має місце у різних суспільних відносинах.*

У цьому зв'язку виникає риторичне питання, а до якого органу Верховний Суд мав спрямувати свої питання, якщо в державі існує і має діяти Конституційний Суд України...?

Теза четверта. Очевидним є те, що ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є частиною українського законодавства, оскільки згода на обов'язковість цієї Конвенції надана Верховною Радою України, тому судді всіх рівнів, включаючи, суддів Верховного Суду мають застосовувати її норми самостійно (ч.4 ст. 10 ЦПК).

В той же час, звернення Верховного Суду до ЄСПЛ продемонструвало, що суддям потребується допомога у вирішенні такого спору.

Так, нічого негативного в цьому не має, коли суд або судді потребують поради або бажають почути різні точки зору щодо вирішення того чи іншого спору, щоб прийняти законне і обґрунтоване рішення. Один із авторів також надавав науковий висновок за запитом Конституційного Суду України, який ліг в основу його наступного рішення. Провідні українські фахівці так само надають наукові висновки на запити не тільки Конституційного Суду України або Верховного Суду, а й інших державних установ.

Всім фахівцям очевидно, що правова система України ускладнилася на стільки, що знати все і всі галузі права неможливо. Крім того, при вирішенні конкретних спорів потребується знати тонкощі певних правовідносин, а також можливі підходи до вирішення тієї чи іншої правової ситуації. Тому, на нашу думку, неприпустимими є положення статтей 114 і 115 ЦПК, де обмежується правове значення

висновку експерта у галузі права зокрема, що він не є доказом, а має лише допоміжний (консультативний) характер та не є обов'язковим для суду. Тим самим його правове значення нівелюється і він прирівнюється до джерела відомостей, які у ньому містяться. Щодо розташування цих статей, то вони, до речі, входять до Глави 5 Розділу І ЦПК «Докази і доказування».

Теза п'ята. На нашу думку, Верховний Суд при зверненні до ЄСПЛ тим самим продемонстрував свою неспроможність зокрема, щодо вирішення складних питань, які виникають у правовій системі України. Українські судді повинні самі вирішувати будь-які юридичні спори, які виникають у державі, зокрема, які стосуються українських суб'єктів спірних відносин, тому що їх вирішення згідно Конституції України належить до компетенції українських судів.

ЄСПЛ ухвалив проти нашої держави досить багато рішень і це так само свідчить про недоліки у правовій системі України Але слід зазначити, що Верховний Суд не завжди винен в тому, що його рішення були скасовані, оскільки правову позицію в справі ЄСПЛ формують представники Міністерства юстиції України. Коли ж Верховний Суд звертається до міжнародної інституції, якою є ЄСПЛ з зазначеними вище питаннями, коли в справі відсутній будь-який іноземний елемент, то тим самим він визнає власну і, одночасно, всієї нашої правової системи України неспроможність.

Чому в даному випадку авторам прикро як вченим і практикам? Не тому, що до нас не звернулися за науковим висновком, як подумають деякі фахівці. Проблема полягає в тому, що в Україні багато фахівців високого рівня, які визнаються в іноземних країнах як висококваліфіковані. Зокрема, у свій час вченого Дзеру О. В. запрошували до Великої Британії для надання висновку у справі, а професор у сфері міжнародного права Висоцький О. Ф. був арбітром в Стокгольмському арбітражному суді.

Скільки в Україні науково-дослідних установ, які займаються дослідженням проблем права на високому рівні і фінансуються за рахунок державного бюджету? Так, до складу Науково-консультативної ради Верховного Суду входить 138 вчених з усієї України [8], які надають науково-консультативні висновки, і не зважаючи на такий потужний інтелектуальний потенціал у Верховного Суду виникає потреба у зверненні до ЄСПЛ за консультативним висновком?

Чому авторами піднято це питання? Тому, що адвокатам слід звернути увагу на останній аспект, коли їм потрібно буде підсилити свою правову позиції у справі, їм доцільно звертатися за допомогою до вчених у відповідній галузі знань.

Теза шоста у контексті діяльності адвокатів. Якщо Верховний Суд визнав необхідність узгодити свою позицію з ЄСПЛ і звернувся за

консультативним висновком, то *це вже є прецедентом*, коли *малозначний спір* перетворився на надважливий.

Отже, такий прецедент адвокати можуть використовувати в своїй діяльності, ініціюючи свої клопотання посиланням на звернення Верховного Суду до ЄСПЛ за наданням консультативного висновку у малозначному спорі.

Крім того, наведений прецедент може стати передумовою для клопотання адвокатів про звернення Верховного Суду і до Конституційного Суду України з поданням щодо:

1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;

2) офіційного тлумачення Конституції України.

Раніше, авторська позиція щодо реалізації принципу верховенства права зводилася до очікування адвокатом набрання рішенням суду законної сили і потім подання до Конституційного Суду України звернення. Така позиція обумовлювалася тим фактором, що у ЦПК не було встановлено ні підстав, ні передумов звернення Верховного Суду до Конституційного Суду України до набрання рішенням законної сили [9].

Після звернення Верховного Суду до ЄСПЛ без відповідних передумов, передбачених у ЦПК, адвокатам можна пробувати ініціювати аналогічне звернення Верховного Суду до Конституційного Суду України до набрання рішенням законної сили і до ЄСПЛ.

Нічого надзвичайного у зверненні Верховного Суду до ЄСПЛ не має і навіть в засобах масової інформації відсутнє широке обговорення цього питання. Але у авторів як науковців та осіб із значним практичним досвідом з'явилися негативні враження від такого звернення, оскільки наші українські вчені можуть надати обґрунтовані відповіді на питання, які поставив Верховний Суд у своєму запиті до ЄСПЛ. Але ми, не цінуємо думок тих, хто поряд...

Список використаної літератури

1. Протокол 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n525
2. Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 05.10.2017 № 2156-VIII. *URL:* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2156–19#Text
3. Європейський суд з прав людини прийняв перший запит Верховного Суду в порядку Протоколу № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свободhttps://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1883229
4. Ухвала Касаційного цивільного суду Верховного Суду № 607/15144/20. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=124303073&red=1000037f26c81b12abb7b29de6f33da768010f&d=5

5. Ухвала ВП ВС від 25 червня 2025 року у справі № 607/15144/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128876517.
6. Конституція України від 26 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text
7. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15#n6060
8. Склад Науково-консультативної ради при Верховному Суді. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/sn_kr/
9. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Діяльність адвоката в сучасному цивільному судочинстві :матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура : минуле, сучасність та майбутнє».(м.Одеса 15листопада 2019 р.)./ зазаг ред. Н. М. Бакаянової. Одеса,»Фенікс». 2019. С. 25–35.

Туляков В. О.
професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ

ОБШУК У АДВОКАТА: КОМУНІКАЦІЯ *FRANCK MICHEL V. MONACO* В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ТА ЗАКОНОДАВСТВА РАДИ ЄВРОПИ

Адвокатура як професія відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства права, доступу до правосуддя та захисту прав людини. У сучасному світі адвокати часто стикаються з загрозами, переслідуваннями та втручанням у їхню діяльність, що підриває незалежність професії. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS No. 226, підписана 13 травня 2025 року в Люксембурзі) є першим міжнародним договором, спрямованим на посилення захисту адвокатів [1]. Цей документ, разом із Рекомендацією Комітету міністрів Ради Європи Rec(2000)21 про свободу здійснення професії адвоката [2], встановлює стандарти незалежності, прав та захисту адвокатів.

У контексті механізму реалізації конвенції та практики ЄСПЛ, зокрема опублікованої 22 вересня 2025 року комунікації Frank Michel v Monako (заява № 3951122), справи Bersheda et Rybolovlev проти Монако (заява № 14307/20, рішення ЄСПЛ від 6 червня 2024 року) [3, 4] та декількох інших, що стосуються обшуку та вилучення даних у телефоні адвоката, проаналізуємо значущість імплементації цих стандартів в Україні. Україна, як член Ради Європи, ще не підписала Конвенцію CETS 226, що робить актуальним обговорення її потенційного впливу на національну адвокатуру.

1. Роль адвоката за Конвенцією Ради Європи CETS 226.Конвенція CETS 226 підкреслює фундаментальну роль адвокатів у підтримці верховенства права та захисту прав людини (Преамбула). Стаття 1 визначає мету Конвенції як посилення захисту професії адвоката, забезпечення права на незалежну практику без дискримінації, перешкод чи загроз. Стаття 3 дає визначення «адвоката» як особи, кваліфікованої та уповноваженої національним законодавством здійснювати професійну діяльність, включаючи надання порад, допомоги та представництва.Ключові аспекти ролі адвоката:

– незалежність та невід'ємні права (Стаття 6): адвокати мають право надавати юридичну допомогу, обирати клієнтів, мати доступ до клієнтів (навіть у місцях позбавлення волі), конфіденційно спілкуватися та не нести відповідальність за добросовісні заяви в суді. Обмеження можливі лише за законом і якщо вони необхідні в демократичному суспільстві [1];

– свобода вираження поглядів (Стаття 7):Адвокати можуть інформувати громадськість про справи клієнтів та брати участь у публічних дискусіях щодо права, реформ та прав людини;

– захисні заходи (Стаття 9):Держави зобов'язані захищати адвокатів від атак, погроз, переслідувань та втручань, проводити ефективні розслідування та забезпечувати присутність представників професійних асоціацій під час обшуків чи вилучень професійних матеріалів [5].

2. Конвенція також створює моніторинговий механізм (Група експертів GRAVO, Стаття 10), що дозволяє проводити візити до країн та видавати рекомендації для запобігання порушенням [2].

3. Гарантії незалежності та обшуки у адвокатів (позиція ЄСПЛ У справі Michel c. Monaco). Заявник, адвокат, оскаржив обшук і вилучення комп'ютерної техніки у своєму кабінеті, а також подальший аналіз даних експертом, який вийшов за межі початкового доручення та виявив файли, не пов'язані з первинним провадженням. Адвокат стверджував, що такі дії порушили його право на повагу до приватного життя, кореспонденції та професійної таємниці (ст. 8 Конвенції). Він наголошував, що як захисник не підпадає під режим секрету досудового розслідування, а вилучення всього обладнання та доступ до масиву конфіденційних даних клієнтів було непропорційним [3]. Питання: Чи були обшук та вилучення «передбачені законом» з достатніми гарантіями проти свавілля? Чи переслідували вони легітимну мету (інтерес правосуддя)? Чи були заходи «необхідними в демократичному суспільстві», з урахуванням особливого статусу адвокатів і захисту професійної таємниці?

4. Правові позиції ЄСПЛ. Відомо, що у справі Wieser and Bicos Beteiligungen G. mbH v. Austria (№ 74336/01, 2007-IV) Суд наголосив, що обшук у адвокатському кабінеті становить особливий ризик

для таємниці клієнтів і потребує суворих гарантій. У справі Xavier Da Silveira v. France (№ 43757/05, 2010) визнано порушення через надмірне втручання в професійне життя адвоката без достатнього контролю. Справа Sйrvulo & Associados v. Portugal (№ 27013/10, 2015) підкреслила значення ролі bвtonnier (голови ордену адвокатів) як процесуального гаранта. У Справі Särgava v. Estonia (№ 698/19, 2021) Суд зазначив, що вилучення електронних даних без ефективних процедур фільтрації може порушити ст. 8 ЄКПЛ [4].

Наприкінці у справі Bersheda & Rybolovlev v. Monaco (№ 36559/19, 36570/19, 2024) вже щодо того ж контексту в Монако Суд критикував непропорційність заходів і відсутність достатніх запобіжників. У справі Bersheda et Rybolovlev проти Монако, зокрема, ЄСПЛ розглядає, чи обшук у телефоні адвоката та вилучення даних (включаючи конфіденційну інформацію, що призвела до розслідування) порушували Статтю 8 ЄКПЛ (право на повагу до приватного життя, домівки та кореспонденції) [5]. Суд посилається на прецеденти, де підкреслюється необхідність спеціальних гарантій для обшуків у адвокатів, аби захистити професійну таємницю. Це ілюструє, як відсутність адекватних захистів може підірвати роль адвоката як захисника прав.

5. Аналіз комунікації та перспектив розгляду у справі Michel c. Monaco. Стаття 8 ЄКПЛ захищає «право на повагу до приватного й сімейного життя, житла й кореспонденції». Будь-яке втручання має бути (1) «передбачене законом», (2) переслідувати «законну мету» і (3) бути «необхідним у демократичному суспільстві» (пропорційність). При цьому ЄСПЛ надає особливу увагу випадкам, де об'єктом заходів є адвокат/адвокатська канцелярія: втручання зачіпає не тільки приватну сферу, а й гарантовану конфіденційність стосунків адвокат — довіритель (legal professional privilege). У практиці Суду видно два полюси підходу: там, де державні органи застосували жорсткі процесуальні гарантії (втручання вузько санкціоновано, присутній наглядаючий суддя, представник адвокатури, опечатування/фільтрація даних, можливість оскарження) ЄСПЛ інколи не знаходив порушення; ключовий приклад Sйrvulo & Associados v. Portugal; навпаки, де діяли широкі/необмежені експертизи, «риболовні» запити або відсутні ефективні гарантії щодо охорони адвокатської таємниці (відсутність належної фільтрації, надмірний обсяг вилучень, відсутність належного судового контролю) Суд знаходив порушення ст. 8; останній яскравий приклад Bersheda and Rybolovlev v. Monaco. У цих рішеннях Суд підкреслював необхідність чіткої правової бази, процесуального контролю і механізмів фільтрації / повернення даних, які охороняються адвокатською таємницею.

5.1. Чи мало місце «втручання» в розумінні ст. 8? Так вилучення комп'ютерів, телефонів і жорсткого диска з робочого кабінету адво-

ката та технічна експертиза даних становлять втручання в право на повагу до приватного життя і кореспонденції. Це класичний випадок, коли заходи слідства зачіпають як персональні дані, так і потенційно конфіденційні повідомлення адвоката з клієнтами; ЄСПЛ послідовно кваліфікує подібні дії як втручання, що підлягає суворій перевірці

Чи було це передбаченим законом» (законність) У подібних справах Суд розрізняє два питання:

5.1.1. Чи існує формальна правова підстава для заходу?Навіть якщо закон формально дозволяє обшук і вилучення, має оцінюватися, чи закон містить спеціальні гарантії, коли предмет обшуку адвокатська канцелярія або пристрої адвоката.

5.1.2. Чи застосовано закон правильно? Суд багаторазово підкреслював, що відсутність або неналежне застосування спеціальних процедур може зробити «законне» втручання непропорційним (напр., Bersheda, Särgava). У Bersheda Суд зазначив, що навіть за наявності загальної процесуальної норми, судді та експерти мали забезпечити спеціальні гарантії для адвоката цього не зроблено, отже «законність» у фактичному застосуванні була сумнівною.

У справі Michael формально слідчий/суд призначили першу і подальші експертизи, було вилучено обладнання за процесуальним актом. Проте важливим є питання чи існували (і були реалізовані) застережені механізми захисту адвокатської таємниці при подальшому опрацюванні вилучених даних (тобто чи було чітко обмежено обсяг і мету експертизи; чи застосовано фільтраційні процедури; чи забезпечено участь представника адвокатури у етапі експлуатації файлів; чи було збережено цілісність даних).

Суд у фактах, які наведено у комунікації, вказує на сумніви в реалізації таких гарантій зокрема: відмова слідчого судді надати копію матеріалів для bbtonnier або провести конфронтацію/суперечливі процедурні заходи; повний вилучений масив (усі ПК/телефони) замість вузької підборки; і найсуттєвіше спосіб роботи експерта, який призвів до блокування диска. Ці обставини вказують на те, що формальна законність швидше за все була декларативною, але реалізація не відповідала стандартам захисту адвокатської таємниці, які вимагає Суд.

5.2. Чи переслідувалася «законна мета»? Дії органів переслідували протидію витоку матеріалів слідства та, згодом, розслідування ймовірних кримінальних правопорушень (включно з підозрами у володінні/доступі до матеріалів дитячої сексуальної експлуатації). Це визнані Судом законні цілі (захист прав і свобод інших, розслідування злочинів). Але наявність законної мети сама по собі не виправдовує втручання вона лише відкриває питання необхідності й пропорційності.

5.3. Необхідність у демократичному суспільстві (пропорційність і гарантії) Це ключовий елемент аналізу. ЄСПЛ вимагає, щоб при втручанні в адвокатську переписку/дані держава застосовувала строгі процедури: вузьке формулювання судового розпорядження і контроль над обсягом вилучення (щоб уникнути «fishing expedition»). Нагляд незалежного судді до, під час і після експертизи (щоб перевірити дотримання меж повноважень). Процедури фільтрації/«privilege filter» (незалежна особа або механізм, який відокремлює інформацію, що потенційно підпадає під адвокатську таємницю, і повертає/знищує її без ознайомлення слідства). Участь або принаймні можливість участі представника адвокатури/уповноваженого захисника в операціях з вилученими матеріалами або на етапі зняття копій/клонування. Дотримання стандартів судової експертизи й цифрової криміналістики (фізичне клонування, write-blocker, документований ланцюжок володіння, належні методи збереження цілісності даних) аби не підривати доказову цілісність. У Bersheda та Särgava Суд саме критикував надто широкий обсяг експертизи і відсутність/недостатність спеціальних гарантій для адвокатської конфіденційності [4; 5].

6. Застосування до фактів справи Michel.

6.1. Широкий обсяг вилучення: вилучено всі комп'ютери та телефони (окрім серверу). Це важкий захід; у порівнянні з прецедентом Sйrvulo (коли суд визнавав масштабні вилучення допустимими) був саме факт застосування ряду гарантій, які тут або були відсутні, або реалізовані формально.

6.2. Роль bbtonnier (голови колегії адвокатів) його присутність на етапі обшуку є позитивним фактором. Однак bbtonnier звернувся з проханням про копію матеріалів та про участь у подальшому розгляді умов експлуатації вилучених предметів; суддя відмовив. ЄСПЛ у своїх рішеннях надає значення реальній можливості представника адвокатури впливати на порядок обробки даних формальна присутність під час обшуку без ефективної участі у стадії фільтрації/експлуатації не рівноцінна надійним гарантіям. Це підтверджено в Bersheda і Särgava [4;5].

6.3. Дії експерта Н. М. Зазначимо дві проблемні групи фактів: методика клонування: початкові спроби фізичного клонування «зазнали невдачі», потім застосовано «альтернативний» метод, який дозволив вилучити 200 ГБ, але «привів до блокування диска»; виявлення 179 006 файлів і підпапки з 43 339 файлів (серед яких картинки педо-характеру) виявлено при пошуку скріншотів; експерт пізніше не уточнив, чи ці файли було переглянуто/завантажено користувачем чи внесено зловмисним програмним кодом. ЄСПЛ звертає особливу увагу на технічні стандарти криміналістики: якщо методика експертизи не забезпечує збереження цілісності носія або не документова-

на, це послаблює можливість вважати експертизу пропорційною й сумісною з гарантіями адвокатської таємниці.

6.4. Подальше використання матеріалів з матеріалів комунікації видно, що доповідь Н. М. (комплектний та доповнений звіт) була спрямована прокурору; далі ініційовано розслідування за тяжчими статтями та замовлено додаткові експертизи. Суд підкреслює, що навіть якщо вилучення здійснене з метою розслідування, використання даних, що можуть містити адвокатську таємницю або матеріал, отриманий поза межами початкової мети, без суворих гарантій ризик порушення ст. 8 ЄЕПЛ. Це особливо чутливо, коли вилучення призвело до «розкриття» інформації, що не була предметом справи.

7. Отже, ймовірність визнання порушення статті 8 ЄКПЛ у випадку Michael є високою: фактичні ознаки неналежного застосування процедурних гарантій і сумнівів щодо цілісності доказів саме ті фактори, які Суд раніше визнавав підставою для порушення. Зауважу, що кінцеве рішення залежатиме від деталей, які Суд ретельно зважить (конкретні формулювання процесуальних актів, наявність/відсутність письмових обмежень до експертизи, хронологія передачі звітів, повнота документування дій експерта, можливість повернення/знищення копій тощо).

Випадок комунікації *Michel c. Monaco* продовжує лінію рішень, де Суд визнає підвищений стандарт захисту адвокатської таємниці. Проблема полягає не лише у факті обшуку, а й у необмеженому доступі до цифрових даних без незалежної перевірки й процесуальних запобіжників.

8. Для адвокатури України ця справа у майбутньому буде мати подвійне значення бо підтверджує потребу законодавчо закріпити спеціальні гарантії щодо обшуків у адвокатів (не тільки роль Ради адвокатів, але й нагляду за фільтраційними процедурами для електронних даних та процесуальними важелями контролю над експертизами).

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI декларує незалежність адвокатури, однак практика засвідчує численні обшуки в офісах адвокатів, особливо в корупційних та національно-безпекових провадженнях, без реальних процедур фільтрації та із порушенням конфіденційності. Українська національна асоціація адвокатів зафіксувала з 2022 року значну кількість випадків тиску, пов'язаних із професійною діяльністю.

При цьому Україна станом на вересень 2025 року не підписала Конвенцію CETS 226, хоча це зробили 17 держав, серед них Бельгія, Нідерланди, Франція, Естонія, Італія, Молдова. Підписання й ратифікація CETS 226 створили б для України нові механізми захисту: обов'язковість присутності представників професійних організацій при обшуках, міжнародний моніторинг GRAVO, а також зобов'язання

держави розслідувати атаки на адвокатів. В умовах війни, коли адвокати захищають жертв конфлікту та військових злочинів, такі гарантії є критично важливими.

Список використаної літератури

1. Council of Europe. (2025). Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). https://rm.coe.int/1680b4c6be
2. Committee of Ministers of the Council of Europe. (2000). Recommendation Rec(2000)21 on the freedom of exercise of the profession of lawyer. Council of Europe. https://rm.coe.int/16805c0f2b
3. European Court of Human Rights. (2025). Franck Michel v. Monaco (№ 39511/22, комунікована 4 вересня 2025 р.)https://hudoc.echr.coe.int/?i=001–245128
4. European Court of Human Rights. (2021). Särgava v. Estonia (Application No. 698/19). https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001–213208
5. European Court of Human Rights. (2024). *Bersheda and Rybolovlev v. Monaco* (Application No. 14307/20). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–234410

Зауваження: У процесі підготовки цього тексту було використано програмне забезпечення генерації тексту (AI Grok 5, ChatGPT 5, Perplexity, Grammarly) виключно для редакційного редагування, корекції стилю, а також для перекладу окремих фрагментів тексту. Усі фактичні дані, посилання, джерела, а також висновки були особисто перевірені та підтверджені автором тексту. Відповідальність за зміст і точність юридичного аналізу повністю покладається на автора.

Валах В. В.

доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології ОНМедУ, кандидат юридичних наук, адвокат, заступник Голови Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Європейської асоціації медичного права, сертифікований тренер ВША НААУ та Ради Європи

АДВОКАТ У МЕДИЧНИХ СПРАВАХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАКТИКИ

Медичне право стає одним із найдинамічніших напрямів сучасної юридичної практики. Зростання кількості судових спорів у сфері охорони здоров'я, впровадження електронної медицини, телемедичних технологій та штучного інтелекту у клінічну діяльність створюють нові виклики для адвокатів, які представляють інтереси як пацієнтів, так і медичних працівників.

У радянський період медичні спори розглядалися переважно в межах дисциплінарних або адміністративних процедур, без належного процесуального захисту пацієнта. Становлення інституту медичного права в Україні після 1991 року зумовило появу спеціалізованих адвокатів у сфері медичних і фармацевтичних відносин.

Сьогодні адвокат у медичній справі виконує не лише представницьку, але й експертно-аналітичну функцію — забезпечує доказування причинного зв'язку, тлумачення клінічних протоколів, оцінку якості медичної допомоги. Водночас роль адвоката розширюється — він стає активним учасником формування державної політики у сфері прав пацієнтів, розробки внутрішніх стандартів медичних закладів, консультування органів охорони здоров'я щодо правових ризиків.

Сучасна практика адвокатів у медичній сфері стикається з комплексом труднощів, які лежать не лише у правовій площині, але й у сфері етики, психології, медицини та цифрових технологій. Ця категорія справ вимагає від адвоката глибокого розуміння взаємозв'язку між правом і медичною наукою, адже будь-яка помилка у формулюванні позиції або доказів може призвести до спотворення суті медичних подій.

Відсутність кодифікованого акта, який би комплексно врегульовував права пацієнтів, медичних працівників та порядок надання медичної допомоги, створює нормативну прогалину. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [1] залишається рамковим, і він, на жаль, не враховує сучасні виклики, як-от електронна медицина, дистанційні консультації, біоетичні стандарти та застосування штучного інтелекту.

Для адвоката це означає, що кожну справу доводиться «вибудовувати» на основі мозаїки актів МОЗ України, рішень Конституційного Суду, практики ЄСПЛ та загальних принципів медичного права, що ускладнює передбачуваність результату судового розгляду. Крім того, практика національних судів досі демонструє відсутність єдиних підходів у справах про лікарські помилки чи порушення прав пацієнта, що створює ризики як для сторони захисту, так і для потерпілого.

Зауважимо, що медичні спори відзначаються високим рівнем технічності доказової бази. Визначення наявності або відсутності лікарської помилки, причинного зв'язку між діями лікаря та наслідками для пацієнта — це завжди питання медичної експертизи. Відтак, на наше глибоке переконання, адвокат повинен володіти, як мінімум, наступними навичками:

1) правильного формулювання питання до експертів, уникаючи підмін фактів оцінками;

2) вмінням орієнтуватися у стандартах надання медичної допомоги, затверджених МОЗ України;

3) розумінням, що медична документація є головним доказом, і вмінням виявляти порушення її ведення — від відсутності підписів до фальсифікації дат чи рекомендацій.

Складність полягає ще й у тому, що експертні висновки часто мають описовий характер або уникають категоричних оцінок, залишаючи простір для інтерпретацій. Це вимагає від адвоката не лише юридичного, а й медико-аналітичного мислення.

Окремою проблемою є збереження конфіденційності медичної інформації. У процесі судового захисту адвокат має право збирати й використовувати дані, що містять медичну таємницю, але одночасно зобов'язаний не допустити її розголошення поза межами судового процесу.

Положення статті 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» встановлює обов'язок збереження медичної таємниці для всіх осіб, яким вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків. Проте на практиці виникають колізії між цим правилом і процесуальними нормами щодо відкриття доказів у суді.

Застосування Закону України «Про захист персональних даних» [2] та положень GDPR [3] вимагає від адвоката знання технічних процедур захисту електронних медичних записів, особливо якщо справа пов'язана з електронною системою охорони здоров'я (e-Health). Таким чином, адвокат має оперувати одночасно нормами медичного, процесуального та кіберправа.

Швидке впровадження штучного інтелекту (ШІ) у сфері медицини відкриває нові проблеми відповідальності. Алгоритмічні системи, які допомагають у діагностиці або призначенні лікування, іноді генерують помилкові рекомендації через дефекти навчальних даних або некоректне використання.

У разі виникнення шкоди пацієнту постає питання: чиї дії стали причиною — лікаря, який довірився алгоритму, чи розробника програмного забезпечення? Відповідь на це питання сьогодні не має усталеного правового рішення. Регламент (ЄС) 2024/1083 (AI Act) [4] визначає медичні ШІ-системи як «високоризикові», однак українське законодавство лише починає адаптуватися до цих реалій.

Отже, адвокат повинен бути готовим працювати в умовах нормативної невизначеності, розуміти базові принципи функціонування таких систем і вміти аргументувати межі людської та технічної відповідальності.

Робота в медичних справах нерідко пов'язана з емоційним навантаженням: адвокат має справу з горем, втратою, почуттям провини та професійного страху. Він одночасно взаємодіє з пацієнтами, які шукають справедливості, і з лікарями, які переживають професійну кризу.

Це вимагає від адвоката високого рівня емоційного інтелекту, етичної витримки та навичок кризової комунікації. Професійне вигорання у таких справах, на жаль, є не винятком, а закономірністю, яка потребує визнання і профілактики на рівні адвокатської спільноти.

Як вбачається з усього вищезазначеного, сучасна адвокатська спільнота потребує чіткої системи спеціалізації адвокатів за галузями практики, подібної до моделей, що діють у країнах ЄС. У медичній сфері така спеціалізація має бути закріплена не лише формально, а й через реальні механізми підготовки, сертифікації та наставництва. Вища школа адвокатури НААУ вже започаткувала низку програм з медичного та фармацевтичного права, але подальший розвиток цієї практики вимагає, на нашу думку:

1) запровадження єдиного кваліфікаційного курсу з медичного права з фокусом на практику ЄСПЛ та порівняльне право;

2) створення реєстру адвокатів-медичних радників, що дозволить державним і приватним закладам охорони здоров'я залучати фахівців для правового консультування та розробки внутрішніх політик;

3) впровадження менторських програм, де досвідчені адвокати передаватимуть практичні навички роботи з експертизами, клінічними протоколами, медичними документами тощо.

Розвиток практики неможливий без міждисциплінарного діалогу між юристами, медиками, біоетиками, психологами та ІТ-фахівцями. В Україні варто створити медико-правові клініки при університетах спільно з радами адвокатів й професійними асоціаціями. Такі клініки можуть виконувати триєдину функцію: освітню, науково-аналітичну та практичну. Вони могли б стати платформою для моделювання складних кейсів: від обґрунтування медичних експертиз до складання адвокатських запитів, аналізу протоколів лікування та оцінки ризиків.

Цифровізація медицини та впровадження e-Health створюють нову реальність, у якій адвокат повинен бути цифрово грамотним фахівцем. Відтак, майбутній адвокат у медичних справах — це не лише правник, але й аналітик даних, комунікатор і стратег, який здатен адаптувати правову аргументацію до цифрової доказової бази.

Медична сфера є особливо чутливою до питань етики. Адвокат, який працює з лікарями або пацієнтами, повинен дотримуватись подвійного етичного стандарту — адвокатського та медичного. Вважаємо за доцільне доповнення ПАЕ [5] нормами, які б встановлювали межі допустимості адвокатської риторики у справах, пов'язаних із людськими трагедіями; стандарти комунікації з лікарями, пацієнтами, ЗМІ та експертами. Це допоможе уникати маніпуляцій на темі «лікарських помилок», а також формуватиме культуру взаємної поваги між сторонами у медичних спорах.

Зауважимо, що Комітет медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ вже відіграє провідну роль у формуванні практики й освітніх стандартів. Подальший розвиток у цьому напрямку нам бачиться у, наприклад, створенні постійної експертної ради при МОЗ України з участю адвокатів для аналізу проєктів нормативних актів; запровадженні механізмів саморегулювання, а саме розробка типових шаблонів документів, рекомендацій з правового аудиту клінік; ініціюванні публічних правових консультацій для медичних працівників, спрямованих на профілактику порушень, а не лише на реагування після інцидентів тощо.

Вказані кроки дозволять зробити адвокатуру не лише захисником у суді, а й системним партнером держави у побудові якісної медицини.

Як бачимо, перспективи розвитку адвокатської практики у медичних справах полягають у переході від реактивної моделі — «захищати після порушення» — до проактивної, а саме «запобігати ризикам і формувати правову культуру медицини».

Майбутній адвокат у цій сфері — це не просто правозахисник, а модератор цінностей, який допомагає медицині залишатися людяною, технологіям — безпечно інтегрованими, а праву — живим і справедливим.

Список використаної літератури

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України 19.11.1992 № 2801-XII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801–12
2. Про захист персональних даних: закон України від 1.06.2010 № 2297-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297–17
3. European Union, Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data (General Data Protection Regulation, GDPR) [2016] OJ L119/1.
4. European Union, Regulation (EU) 2024/1083 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2024 laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) [2024] OJ L204/1.
5. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019–03–15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf

Ковальчук І. С.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Увага до принципів організації та діяльності адвокатури є невипадковою, адже вони являються основою на якій побудований інститут адвокатури в Україні. В Основному Законі нашої держави закріплено, що засади організації і діяльності адвокатури, здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом [1]. У статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплено такі основоположні принципи як верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів [2].

Відсутність будь-якого з вище зазначених принципів унеможливило б нормального функціонування інституту адвокатури. Крім того, цей інститут не зміг би виконувати свою правозахисну функцію, якою наділений з боку держави.

Важливе місце серед принципів організації та діяльності адвокатури посідає принцип законності. Відповідно до цього принципу адвокат у своїй професійній діяльності повинен дотримуватися Конституції України та інших законодавчих актів, які регулюють його діяльність, поведінку у професійній діяльності і поза нею (така поведінка повинна також відповідати професійним етичним стандартам, що закріплені в Правилах адвокатської етики).

Неухильне дотримання норм чинного законодавства в практичній роботі адвоката полягає в тому, що адвокат повинен будувати свою діяльність у виключно правовому полі. Отже, при представництві інтересів свого клієнта адвокат не повинен пропонувати своєму клієнту ніяких незаконних дій (до прикладу, пропонування неправомірної винагороди посадовим особам або застосування примусу до інших учасників свого процесу).

Слід сказати, що представництво інтересів адвокатом свого клієнта також має знаходитися у площині дотримання принципу законності. Утім, адвокат може стикатися з різними проблемами на шляху отримання доказів необхідних для представництва інтересів клієнта. Видається логічним, що основним і єдиним законним способом отримання необхідної інформації є адвокатський запит. Відповідно до чинного законодавства, адвокатський запит — письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ

і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правничої допомоги клієнту [2].

Зазначимо, що на адвокатський запит адвокат може не отримати відповіді взагалі (кількість таких випадків зменшилась) або отримати відповідь про те, що інформація носить конференційний характер. Таким чином, у адвоката виникають перепону в отриманні необхідної інформації. Як наслідок, він не може повноцінно здійснювати свої професійні обов'язки. Вкрай позитивно, що адвокати мають законні шляхи реагування на випадки неправомірної відмови у наданні відповіді на адвокатський запит.

Отже, саме завдяки реалізації принципу законності в діяльності адвоката відбувається побудова довірливих та прозорих взаємовідносин з клієнтом. Як наслідок, підвищується як довіра клієнта до адвоката, так і суспільства до інституту адвокатури в цілому.

Список використаної літератури

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. Відомості Верховної Ради. 2013. № 27. Ст. 282.

Негара Р. В.
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) в галузі права, адвокат

СТОСОВНО ОТРИМАННЯ АДВОКАТОМ НА АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ АБО КОПІЙ ДОКУМЕНТІВ, В ЯКИХ МІСТИТЬСЯ ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Звернення з адвокатськими запитами є одним із найважливіших професійних прав адвоката, оскільки здійснення адвокатської діяльності без можливості отримання відповідної інформації та копій документів неможливо. Крім того, це професійне право визначає порядок взаємодії адвокатів з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форми власності та підпорядкування, громадськими об'єднаннями, а також фізичними особами.

Невипадково у переліку професійних прав адвоката, визначених у ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], право звертатися з адвокатськими запитами зазначається першим, чим підкреслюється його значення та особливе місце у системі професійних прав. Разом з тим, право звертатися з адвокатськими запитами не є та не може бути абсолютним, у зв'язку з чим, законодавством встановлюються певні межі його реалізації, наприклад, неможливість отримання на адвокатський запит консультацій і роз'яснень положень законодавства (абз. 3 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Аналогічне обмежувальне значення для реалізації професійного права адвоката звертатися із адвокатськими запитами виконує і положення абз. 1 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], відповідно до якого суб'єкти, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом. Таким чином, суб'єкти, яким направлено адвокатський запит, у відповідь на нього не можуть надавати інформацію з обмеженим доступом та копії документів, в яких така інформація міститься. При цьому, це обмеження не передбачає жодних виключень та сформульовано безальтернативно.

Звісно, первісне значення має визначення інформації з обмеженим доступом, а надалі й документів, які її містять, що регулюється насамперед положеннями законів України «Про інформацію» [2] та «Про доступ до публічної інформації» [3]. Інакше кажучи віднесення відповідної інформації до інформації з обмеженим доступом та подальша її ідентифікація повинна здійснюватися виключно у відповідності до положень зазначених актів чинного законодавства. При цьому, видається, що у відмові адвокату в наданні на його адвокатський запит відповідної інформації з обмеженим доступом та копій документів, які її містять, має передувати належне обґрунтування причин віднесення такої інформації до інформації з обмеженим доступом. Це може бути інформація, яка в силу закону віднесена до інформації з обмеженим доступом, наприклад, згідно абз. 1 ч. 2 ст. 11 Закону України «Про інформацію» до конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження [2], або службова інформація, що визначається відповідними органами.

З цього питання Рада адвокатів України зайняла компромісну позицію, яка полягає у тому, що отримання конфіденційної інформації шляхом направлення адвокатського запиту можливе у разі долучення

до адвокатського запиту інших документів, які надають право адвокату на отримання такої інформації [4]. Але тут варто висловити істотне застереження, яке ставить під сумнів такий підхід.

Слід ще раз зробити наголос на тому, що неможливість надання на адвокатський запит інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом, у положеннях абз. 1 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» сформульовано безальтернативно. Отже, положеннями Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не допускається можливість оминути цю заборону. В протилежному випадку положення абз. 1 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» було б сформульовано аналогічно положенню абз. 4 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яким передбаченою, що «надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом» [1]. Інакше кажучи, порядок доступу адвоката до інформації з обмеженим доступом та копій документів, які таку інформацію містять, визначається не Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а положеннями законодавства України. Хоча у такому випадку виключалась би можливість отримання такої інформації на адвокатський запит, адже інші закони не передбачають їх подання.

У свою чергу, необхідність долучення адвокатом до адвокатського запиту інших документів, які надають право адвокату на отримання інформації з обмеженим доступом або копій документів, які таку інформацію містять, одразу вступає у суперечність із положеннями абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], якими визначено вичерпний перелік документів, що додаються до адвокатського запиту. Більше того, оскільки вимагати від адвоката подання разом з адвокатським запитом інших документів забороняється (абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]), суб'єкти, яким направлено адвокатський запит, позбавлені можливості витребовувати у адвокатів інших документів, які надають право адвокату на отримання такої інформації.

З урахуванням цього, визначений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» спосіб регулювання отримання адвокатом інформації з обмеженим доступом та копій документів, які її містять, потребує доопрацювання.

Окремої уваги потребує очевидно непропорційний підхід законодавця, що стосується отримання інформації з обмеженим доступом та копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом для адвокатів (у порядку, встановленому Законом України

«Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та запитувачів інформації — для фізичних, юридичних осіб, об'єднань громадян без статусу юридичної особи (у порядку, встановленому Законом України «Про доступ до публічної інформації»). Якщо у положеннях абз. 1 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» повністю виключається можливість отримання адвокатом на адвокатський запит інформації з обмеженим доступом та копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом, то у положеннях Закону України «Про доступ до публічної інформації» розмежовуються поняття «інформація з обмеженим доступом» та «документ, який містить інформацію з обмеженим доступу». Так, у ч. 8 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» передбачено, що «обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений» [3]. Отже, якщо на адвокатський запит копії документів, які містять інформація з обмеженим доступом, не можуть бути надані, то на запит на публічну інформацію — ці ж копії документів мають бути надані, за винятком інформації з обмеженим доступом, що міститься в таких документах. Наприклад, є документ, у тексті якого лише частина інформації з обмеженим доступом, на адвокатський запит такий документ взагалі не має бути надано адвокату, а на запит на публічну інформацію — цей документ має бути надано із виключенням інформації з обмеженим доступом.

Встановлена непропорційність законодавчого регулювання виглядає ще більш незрозумілою зважаючи на наявність бланкетних норм у положеннях Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», які відсилають до положень Закону України «Про доступ до публічної інформації», зокрема у частині відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк копій документів для надання відповіді на адвокатський запит. Згідно з абз. 3 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк, а розмір таких витрат не може перевищувати граничні норми витрат на копіювання та друк, встановлені Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації».

У підсумку слід зазначити, що цілковита неможливість отримання адвокатом за адвокатським запитом інформації з обмеженим доступом та копій документів, в яких міститься така інформація, є непропорційним, а головне, недоцільним обмеженням, яке зазвичай лише безпідставно перешкоджає адвокату своєчасно отримати відповідну інформацію та копії документів, які таку інформацію містять. Крім того, практика засвідчує, що адвокати все одно отримують таку ін-

формації та копії документів, що її містять, у порядку, встановленому процесуальним законодавством, але значно пізніше, що позначається лише на якості надання правничої допомоги.

Звісно, що в обмеженні можливості отримання адвокатом на адвокатський запит певної інформації з обмеженим доступом, зокрема службової та таємної, є доцільність, зумовлена правовою природою такої інформації, але в частині отримання конфіденційної інформації така доцільність повністю відсутня та у разі виконання адвокатом вимог законів, що визначають перелік конфіденційної інформації та порядок доступу до неї, адвокату на адвокатський запит повинна надаватись конфіденційна інформація.

З урахуванням цього слід запропонувати доповнити ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» новим абзацом третім такого змісту: «У разі якщо адвокатський запит стосується надання конфіденційної інформації до адвокатського запиту долучаються документи, які відповідно до закону надають право адвокату на отримання такої інформації», а в абз. 1 ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» слова «інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом» замінити словами «таємної та службової інформації».

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Дата оновлення: 10.09.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 5076–17#Text (дата звернення 25.10.2025).
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Дата оновлення: 14.06.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657–12#top (дата звернення 25.10.2025).
3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Дата оновлення: 08.0.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939–17#top (дата звернення 25.10.2025).
4. Про затвердження роз'яснення щодо вимог до адвокатських запитів: рішення Ради адвокатів України від 03.07.2021 № 53. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2021–07–03-r-shennya-rau-53_60feb77d38d3a.pdf (дата звернення 25.10.2025).

Остафійчук Л. А.
доцентка кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПАСТКИ СУДОВОГО ФОРМАЛІЗМУ

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI (далі — Закон № 5076-VI) визначає, що документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правничої допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги. Залежно від виду правничої допомоги, що надається адвокатом, повноваження адвоката різняться. Тому, у ч. 3 ст. 26 Закону № 5076-VI зазначено, що «повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом» [1]. Водночас, безпосередньо яким законом встановлено (чи має бути встановлено) порядок підтвердження повноважень адвокатом, Закон № 5076-VI не конкретизує. Тобто, ця норма є бланкетною, а правозастосовувачу у кожному конкретному випадку потрібно звертатися до профільного закону, яким врегульовується питання щодо якого клієнт звернувся до адвоката.

Проблемні аспекти, пов'язані із підтвердженням адвокатом своїх повноважень розглядалися у працях В. В. Заборовського, О. Г. Яновської, С. В. Демченко та ін. Зазвичай, дослідницький пошук зосереджувався на аналізові порядку підтвердження повноважень адвоката в суді з посиланнями на актуальну на час цих досліджень судову практику. С. В. Демченко звернув увагу на проблему надмірного судового формалізму щодо питання визначення статусу адвоката у судових справах, різного здійснення тлумачення однозначно викладених законодавцем норм та навів такі їх приклади: « — необхідність надання оригіналу ордеру до кожної судової справи; — відсутність права у адвоката посвідчувати копії власного ордеру як підтвердження наявності своїх повноважень; — необхідність подання разом із копією ордеру інших документів, обов'язковість надання яких чинним законодавством не передбачалась, зокрема, договору про надання правової допомоги» [2]. Вища рада правосуддя зазначила, що «формалізм у процесі є позитивним й необхідним явищем, оскільки забезпечує

чітке дотримання судами певних визначених законом процедур, проте надмірний формалізм заважає практичному та ефективному доступу до суду, не сприяє правовій визначеності, належному здійсненню правосуддя, у тому числі виконанню судового рішення, та є порушенням статті 6 Конвенції (рішення Європейського суду з прав людини від 28 жовтня 1998 року у справі «Perez de Rada Cavanilles v. Spain» (Перес де Рада Каваніллес проти Іспанії); від 13 січня 2000 року у справі «Miragall Escolano v. Spain» (Мірагаль Есколано та інші проти Іспанії); від 08 березня 2017 року у справі «ТОВ «Фріда» проти України»)» [3]. Європейський суд з прав людини вважає порушенням права на справедливий судовий захист коли надмірний формалізм проявляється на стадії вирішення питання щодо прийняття позовної заяви або скарги до розгляду, в тому числі при з'ясуванні питання належного посвідчення адвокатом своїх повноважень у справі.

Крім того, в науковій літературі приділено достатньо уваги відмінностям переліку підтверджуючих документів повноважень адвоката в різних видах судочинства і порядку засвідчення їх копій. Проте, в цифрову епоху законодавець працює над створенням віртуального судочинства, імплементацією процедур електронного розгляду судових справ за правилами письмового провадження, правилами подання, збереження і надання доступу до електронних документів, оптимізацією судових витрат тощо, тому що перехід до електронного судочинства неминучий. Відповідно, слід визнати й актуальність дослідження питання цифрового формату підтвердження адвокатом своїх повноважень у суді та його законодавчого врегулювання.

Статтею 60 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК України), статтею 59 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) та статтею 62 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) визначено, що повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу». Відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи. У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі, він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, на які накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до вимог закону та Положення про Єдину судову інформацій-

но-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) [4, 5, 6]. Стаття 50 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) визначає, що повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги [7]. Згідно статті 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП), повноваження адвоката на участь у розгляді справи підтверджуються довіреністю на ведення справи, посвідченою нотаріусом або посадовою особою, якій відповідно до закону надано право посвідчувати довіреності, або ордером чи дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором про надання правової допомоги. До ордера обов'язково додається витяг з договору, в якому зазначаються повноваження адвоката або обмеження його прав на вчинення окремих дій як захисника. Витяг засвідчується підписами сторін [8].

У підсумку, ГПК України, КАС України та ЦПК України встановлює однаковий перелік документів для підтвердження повноважень адвоката та можливість при поданні процесуальних документів в електронній формі додати до них довіреність або ордер також в електронній формі, на які накладено кваліфікований електронний підпис (далі — КЕП). Натомість, КПК України та КУпАП визначають дещо інший перелік документів на підтвердження повноважень адвоката, серед яких вказано договір (витяг з договору) про надання правничої допомоги. Водночас у цих Кодексах не має норм щодо можливості їх подання в електронній формі, на які накладено КЕП. Проте, не має й прямих заборон на це.

Щодо можливості підтвердження повноважень адвоката як представника у господарському, адміністративному та цивільному процесах договором про надання правничої допомоги висловив позицію Верховний Суд у постанові від 24.04.2025 р. по справі № 643/16333/24 за результатами розгляду касаційної скарги представника позивача — адвоката на ухвалу суду апеляційної інстанції, згідно якої апеляційний суд повернув скаржнику апеляційну скаргу, оскільки на підтвердження своїх повноважень адвокат долучив договір про надання правової допомоги та копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, яких не має у переліку документів, визначених ст. 59 КАС України для підтвердження повноважень адвоката. У цій справі Верховний Суду підтримав правову позицію щодо застосування ч. 1, 3 ст. 26 Закону № 5076-VI, викладену Верховним Судом у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 761/5870/24. Зокре-

ма: адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги. У цивільному судочинстві повноваження адвоката як представника можуть підтверджуватися довіреністю або ордером, які видаються на підставі договору відповідно до Закону № 5076-VI. Ордер видається адвокатом (адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням) у письмовій (електронній) формі та повинен містити підпис адвоката (електронний підпис). Тобто, ордер по суті є заявою самого адвоката про наявність у нього повноважень на представництво інтересів іншої особи на підставі укладеного з нею договору про надання правничої допомоги. Тому, відсутність у ч. 4 ст. 59 КАС України вказівки на договір про надання правничої допомоги зовсім не виключає права адвоката підтвердити такі повноваження безпосередньо договором про надання правничої допомоги, який згідно з ч. 1 і змістом ч. 3 ст. 26 Закону № 5076-VI у системному зв'язку одночасно і є тим документом, що посвідчує повноваження адвоката на надання правничої допомоги. За відсутності відомостей, що свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю визнане у передбаченому законом порядку недійсним або є скасованим, припинення (зупинення) права на заняття адвокатською діяльністю, у суду немає підстав ставити під сумнів статус представника учасника справи як адвоката [9].

Чимало проблемних питань виникає з приводу правильності заповнення ордера, як документа, що посвідчує повноваження адвоката та його подання в електронній формі. Тут теж слід звернутись до судової практики.

В адміністративній справі № 388/2167/24, на підтвердження своїх повноважень, до апеляційної скарги адвокатом додано скановану копію ордеру про надання правничої (правової) допомоги, в якому був відсутній фізичний підпис адвоката. Отже, як констатував суд апеляційної інстанції, до матеріалів справи долучено ордер, в якому відсутній підпис адвоката, що не відповідає вимогам пункту 12 Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, затвердженого 12 квітня 2019 року рішенням Ради адвокатів України № 41 [10] та повернув апеляційну скаргу заявнику. Скасовуючи цю ухвалу, Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції застосував правові позиції Верховного Суду, викладені у постановах, що були ухвалені до внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги. Рішенням Ради адвокатів України від 08 червня 2024 року № 36 «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої допомоги та до рішення Ради адвокатів України № 162 від 04 серпня 2017 року» викладено пункт 2 Положення у новій редакції: «9. Ордер, що видається адвокатом, який здійснює свою діяльність індивідуально, підписується адвокатом (власноруч-

но або електронним підписом) та посвідчується печаткою адвоката (за її наявності).»; доповнено пункт 12 Положення новим підпунктом 12.15 такого змісту: «12.15. Ордер вважається підписаним адвокатом (керівником адвокатського бюро/адвокатського об'єднання), якщо у графі «Адвокат» міститься або власноручний (фізичний) підпис; або ордер засвідчено електронним підписом; або електронним підписом засвідчено документ, додатком до якого є ордер».

Верховний Суд вказав, що: гарантування кожному права на судовий захист та заборона обмеження в такому праві, в тому числі в умовах інтенсивної діджиталізації суспільства, повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та введення воєнного стану на всій території України, хоча б з точки зору найвищої соціальної цінності життя та здоров'я людини, спонукають до сприяння в забезпеченні плюралізму способів взаємодії між судами та учасниками судового процесу, способів підписання ордеру, а не їх обмеження судами; ордер має бути підписаний адвокатом; ордер вважається таким, що містить підпис адвоката за умови, що: він містить власноручний («фізичний») підпис, він підписаний електронним підписом, він є додатком до документа, який підписано електронним підписом; у випадку, якщо ордер додано до документа, що посвідчений електронним підписом, додаткового накладення окремого власноручного («фізичного») чи електронного підпису на ордер не вимагається.

Таким чином, ордер на надання правничої (правової) допомоги, виданий відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», що подається до суду в електронній формі через підсистему «Електронний суд», вважається належним чином оформленим та підтверджує повноваження адвоката на представництво інтересів особи в суді, якщо такий ордер підписаний (засвідчений) кваліфікованим електронним підписом адвоката, який ідентифікує його особу, а відповідність ордера типовій формі, затвердженій Радою адвокатів України, та наявність у ньому всіх обов'язкових реквізитів може бути перевірена судом за допомогою загальнодоступних засобів, зокрема через офіційний веб-сайт Національної асоціації адвокатів України [11].

Законодавством України визначено правову основу для використання адвокатами КЕП у своїй професійній діяльності. КЕП прирівнюється до власноручного підпису особи, а електронні документи, підписані КЕП, мають силу оригіналу згідно положень ч. 6 ст. 18 Закону України від 05.10.2017 № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» та ст. 6, 7 Закону України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг».

Іншими словами, у сфері електронних довірчих послуг Україна має сучасну та розвинену нормативну базу, але на практиці вини-

кають труднощі пов'язані не лише з недоліками чи не узгодженістю законодавства, але й технічними проблемами. Наприклад, у справі № 394/45/25, суд апеляційної інстанції повернув апеляційну скаргу скаржникові, з причини, що адвокат не підтвердив повноважень здійснювати представництво. Свої висновки мотивував тим, що апеляційну скаргу підписав та направив до суду апеляційної інстанції адвокат за допомогою системи «Електронний суд», однак долучена до цієї скарги копія ордера не містила власноручного підпису представника позивача — адвоката, а також прізвища, імені, по батькові особи, якій надається правнича допомога та назви органу, у якому надається правнича допомога. Верховний Суд, під час касаційного перегляду справи, витребував матеріали судової справи та встановив, що до апеляційної скарги додано ордер на надання правничої (правової) допомоги ордера, який завантажено як додаток у вигляді файлу «pdf». Також, у ході касаційного перегляду суддя-доповідач витребував матеріали справи № 394/45/25 у електронному вигляді з використанням функціоналу комп'ютерної програми «Діловодство спеціалізованого суду» «Витребування справ з ЦБД» (центральної бази даних). Як свідчать матеріали справи (в електронному вигляді), звертаючись до суду, адвокат засвідчив власним цифровим підписом як апеляційну скаргу, так і доданий до неї ордер на надання правничої (правової) допомоги. Щодо посилання суду на відсутність в ордері обов'язкових реквізитів, то, як свідчить зміст вказаного файлу «pdf», всі названі реквізити в ньому заповнені, проте ці поля відображаються лише при натисканні на них. Технічна неможливість суду роздрукувати доданий до скарги ордер з відображенням всіх наведених реквізитів не може ставитися адвокатові у провину, якщо він діяв добросовісно. Отже, на момент вирішення апеляційним судом питання про повернення апеляційної скарги, наявні матеріали справи надавали суду можливість ідентифікувати особу, яка підписала апеляційну скаргу та перевірити її повноваження на представництво інтересів довірителя. [12].

Електронне судочинство, ЄСІКС, онлайн-подання документів надають адвокатам багато переваг та сприяють економії ресурсів та часу всіх учасників судочинства. Проте, наведені приклади свідчать про наявність проблемних питань при підтвердженні повноважень адвоката в рамках цифровізації судових процедур, яких можна уникати і не попадати в пастку судового формалізму.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#n217
2. Демченко С. В. Проблематика підтвердження статусу представника в сучасних реаліях судової системи. Topical issues of modern science,

society and education. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Kharkiv, Ukraine. 2021. Pp. 595–600. URL: https://sci-conf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyatopical-issues-of-modern-science-society-and-education-5–7-sentyabrya-2021-godaharkov-ukraina-arhiv/.
3. Про відкриття дисциплінарної справи стосовно судді Дніпровського окружного адміністративного суду Царікової О. В.: ухвала Вищої ради правосуддя від 26.02.2025 № 335/3дп/15–25. URL: https://hcj.gov.ua/doc/doc/50553
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798–12#n1938
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747–15#n9977
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15/conv#n6471
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#n742
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732–10#n624
9. Постанова Верховного Суду від 24.04.2025 р. в справі № 643/16333/24. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/126854729
10. Ухвала Третього апеляційного адміністративного суду від 16 грудня 2024 р. в справі № 388/2167/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123792125
11. Постанова Верховного Суду від 21 травня 2025 р. в справі № 388/2167/24. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/127520511
12. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2025 р. в справі № 394/45/25. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/127557615

Саінчин С. О.
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, адвокат

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ У СПРАВАХ ПРО СЛУЖБОВІ ЗЛОЧИНИ

Важливими підставами для обрання засобів на кожному з етапів розслідування виступають обставини, які підлягають встановленню в кримінальному провадженні за певними видами кримінальних правопорушень.

У кримінальному процесі традиційно застосовується термін «обставини, які підлягають доказуванню», однак у криміналістиці використовується термін «обставини, які підлягають встановленню».

За слушним визначенням В. А. Журавля, «предмет доказування, наповнюючись змістом конкретної кримінально-правової норми, трансформується в обставини, що підлягають з'ясуванню, тобто в таку структуру, яка відображується в окремій криміналістичній методиці, утворює систему правових цілей і стратегічних завдань розслідування» [2, с. 18]. При цьому крім предмета доказування є й інші чинники, для визначення обставин, що підлягають встановленню під час розслідування певного виду чи групи кримінальних правопорушень щодо яких формується криміналістична методика. Тому можна в цілому погодитись із тим, що «формування обставин, що підлягають встановленню, зумовлено трьома чинниками: предметом доказування (ст. 91 КПК України), кримінально-правовою та криміналістичною характеристиками певного різновиду злочинного прояву» [2, с. 12–13; 4, с. 97].

З цього питання О. В. Пчеліна відзначила: «Шоб вирішення справи було законним, справедливим кримінально-процесуальним законодавством визначається коло обставин, які належить встановити у кримінальній справі. В науці кримінального процесу таку сукупність обставин називають предметом доказування, а в науці криміналістиці — обставинами, що підлягають встановленню. Тобто вчення про предмет доказування у кримінальних справах є спільним для наук кримінального процесу і криміналістики. Його формулювання і розвиток як міжпредметної галузі впливає на підвищення ефективності досудового розслідування злочинів, оскільки орієнтує слідчого на встановлення конкретних обставин, з якими пов'язується існування складу злочину певного виду» [3, с. 11].

Щодо змісту деяких елементів методики розслідування, В. В. Демідовою підкреслено: «Крім тих обставин, які зазначені в ст. 91 КПК

України, під час розслідування злочинів часто встановлюються такі обставини, які правового значення не мають і тому не потребують доведення, але необхідні в криміналістичному сенсі для успішного розслідування. Наприклад, не маючи даних про особу свідка і його взаємин з підозрюваним, вкрай важко визначити тактику допиту цього свідка» [1, с. 197]. Таким чином, криміналістичне поняття «обставини, які підлягають встановленню» включає не тільки ті обставини, які визначені у кримінальному процесуальному законі як обов'язкові для доказування, а і суто криміналістичні завдання, які мають значення для вибору тактики розслідування.

Не дивлячись на досить детальний аналіз кримінального аспекту, здійснений В. В. Демідовою, відзначимо, що нею було застосовано процесуальний аспект, тобто фактично охарактеризовано тільки обов'язкові елементи що є предметом доказування. Але, як вже вказувалось нами вище, у криміналістичній методиці мають враховуватись й інші обставини, які не входять до переліку тих, що підлягають доказуванню, але мають важливе значення для здійснення досудового розслідування наприклад у сфері злочинів, вчинених службово-посадовими особами. Зазначимо деякі обставини, що не підлягають доказуванню у деяких категоріях проваджень, однак підлягають повному з'ясуванні.

Під час розслідування (на будь якій стадії), адвокату можуть знадобиться певні знання та факти, які повинні бути з'ясованими органами досудового розслідування. *Криміналістичне джерело первинного з'ясування інформації про факт вчинення службової недбалості*. Першочергове органам досудового розслідування необхідно встановити хто і коли повідомив про факт службового злочину або наслідки злочинних дій; як і коли їх було виявлено; яких заходів, спрямованих на усунення шкідливих наслідків і ким саме було вжито; чи проводились і ким саме службові перевірки за виявленими фактами і які результати були отримані.

Зазначені обставини мають вагоме значення для обрання напрямів розслідування на початковому етапі, оскільки саме вони визначають зміст слідчої ситуації, яка сформувалась на початку кримінального провадження та є передумовою слідчої версії.

Детальному з'ясуванню підлягають з*агальні правила здійснення службової діяльності* у сфері, де було вчинено службовий злочин, а саме: як саме організована службова діяльність в установі, підприємстві, організації; який загальний порядок проведення тих операцій, з якими пов'язана служба; які особи брали в них участь; чи вжито заходів після виявлення шкоди від службової недбалості щодо недопущення в майбутньому настання шкідливих наслідків через недотримання належного порядку поточної діяльності, тощо.

Ці обставини мають важливе значення для побудови уявної моделі правомірної поведінки службової особи у певній практичній ситуації, що надасть можливість визначити відхилення від цієї версії, які мали місце у зв'язку з вчиненням службової недбалості, їх можливий зміст, що має значення для обрання прийомів і засобів розслідування.

З'ясуванню підлягають питання *як проводився документообіг* в установі, організації чи на підприємстві де скоєно службовий злочин, хто відповідальний за складання, реєстрацію та зберігання документів. Встановлення цих обставин сприятиме ефективному обранню слідчим методів, прийомів і засобів для вирішення одного з найважливіших тактичних завдань розслідування, а саме забезпечення збереження документальних джерел та доказів.

В яких саме документах відображено службовий статус особи (це найбільш вагомі обставини кримінального правопорушення), де знаходяться (зберігаються) вказані документи: які документи підтверджують перебування певної особи на посаді та де зазначається перелік її службових обов'язків; які документи було складено з відхиленням від встановлених вимог; які документи складались у зв'язку з виявленням наслідків порушення законодавства, їх усунення та проведення дисциплінарного провадження (службової перевірки, службового розслідування)тощо.

Необхідною умовою з'ясування предмету доказування у кримінальному провадженні, є відповідь на питання, ч*и не пов'язана службова халатність із вчиненням інших кримінальних правопорушень* певною службовою особою або іншими особами: чи не було вчинено іншого кримінального правопорушення (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, ухилення від сплати податків тощо) у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням службово-посадовою особою своїх функціональних обов'язків.

З'ясування вказаної групи обставин дозволить не тільки забезпечити повноту та всебічність розслідування, а і перевірити версії щодо її зв'язку з кримінальними правопорушеннями, які були вчинені, або продовжують вчинятися з використанням сприятливих умов, що склались завдяки недбалому ставленню підозрюваного до своїх службових обов'язків.

Встановлення осіб, яким може бути відома інформація, що має значення для кримінального провадження, дозволить визначити, які саме особи мають бути допитані в якості свідків у кримінальному провадженні.

До яких сфер спеціальних знань відносяться цивільні, господарські, управлінські, податкові й інші дії, що відбувались у зв'язку із вчиненням службового підроблення та подальшого настання шкід-

ливих наслідків. Це надасть змогу визначити, яким спеціальними та додатковими знаннями необхідно володіти слідчому, до яких фахівців (спеціалістів) необхідно звернутись з метою отримання висновків, консультацій, яких експертів залучити до провадження, тощо.

Список використаної літератури

1. Демідова В. В. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо жорстокого поводження з тваринами. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 1. Т. 1. 2019. С. 195–199.
2. Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 12–20.
3. Пчеліна О. В. Особливості предмета доказування у кримінальних справах про економічні злочини: дис. канд. юрид. наук; спец. 12.00.09. Х., 2010. 225 с.

Свида О. Г.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СТАНДАРТИЗАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах перманентного реформування правової системи України питання забезпечення високих професійних стандартів в адвокатській діяльності не втрачає своєї актуальності. Адвокатура відіграє ключову роль у гарантуванні права на справедливий суд і захисті основоположних прав людини, а отже, якість надання професійної правничої допомоги, що надається адвокатами, значною мірою впливають на довіру суспільства до системи правосуддя загалом. Формування та дотримання професійних стандартів — це не лише суто вимога закону, а й показник зрілості інституту адвокатури, здатності адвокатів діяти в межах принципу верховенства права, зберігаючи незалежність, відповідно до вимог чесності та добропорядної репутації тощо. В умовах воєнного стану, стрімкої цифровізації та зростання суспільних очікувань перед адвокатурою, питання єдності стандартів професійної поведінки, етики й компетентності стає одним із ключових чинників розвитку правової держави. Підвищення ролі адвокат-

ських стандартів також зумовлене необхідністю адаптації української системи правосуддя до європейських вимог і практик, що передбачає гармонізацію професійних норм із міжнародними документами Ради Європи та ЄС. Отже, питання вироблення, закріплення та реального дотримання професійних стандартів адвокатури сьогодні є не лише теоретично важливим, а й практично необхідним для забезпечення ефективного функціонування правової системи України.

На теперішній час в нашій державі обрано шлях стандартизації правничих професій, зокрема, 26 грудня 2024 році Національним агентством кваліфікацій було внесено до Реєстру кваліфікацій **професійні стандарти «Суддя» та «Прокурор»**. Відповідно виникла ідея щодо розробки та затвердження за повною аналогією **професійного стандарту «Адвокат».**

Один з проектів такого професійного стандарту був зовсім нещодавно розроблений, оприлюднений [1] та запропонований для громадського обговорення. Зокрема, 2 червня 2025 року на базі закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права» (розробник проекту) відбулося відповідне обговорення. Як вказується на сайті вказаного вузу, «Професійний стандарт для адвокатів визначає вимоги до їхньої кваліфікації та професійних компетентностей, сформованих відповідно до очікувань правничої спільноти, замовників правових послуг та потреб сучасного правового середовища. Стандарт є підґрунтям для формування професійних кваліфікацій у сфері адвокатської діяльності.

Проєкт професійного стандарту містить опис основних трудових функцій адвоката, встановлює єдині вимоги до рівня професійних знань, практичних навичок, етичних принципів та компетентностей, а також визначає умови допуску до здійснення адвокатської діяльності та ключові аспекти її виконання» [2].

З приводу наведеного варто висловити деякі міркування.

Погоджуючись із впровадженням та дотримання високих професійних стандартів при наданні професійної правничої допомоги, маємо спеціально підкреслити, що адвокатура — це «недержавний ***самоврядний*** (виділено мною) інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також ***самостійно*** (виділено мною) вирішує питання організації і діяльності адвокатури» (частина 1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). А отже, вважаємо, що питання стандартизації адвокатури та адвокатської діяльності державою мають визначатися у найзагальнішому вигляді, зокрема на рівні галузевого закону, як це зараз має місце.

Отже, найперше, існують обґрунтовані сумніви щодо самої потреби розробки професійного стандарту «Адвокат», насамперед через вільний характер самої адвокатської професії, неможливості та не-

доцільності формалізації здійснення адвокатської діяльності. Зокрема, постійний розвиток суспільних відносин обумовлює й розвиток законодавства, а це в свою чергу обумовлює розвиток адвокатської професії. Саме виходячи з такого підходу в статті 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» міститься положення: «Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом» (частина 2).

З огляду на це, визначення загальних організаційно-правових засад набуття статусу адвоката, здійснення адвокатської діяльності, що врегульовано Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики, відповідними актами органів адвокатського самоврядування слід визнати цілком достатнім.

Далі, оприлюднений проект стандарту «Адвокат» розроблений за зразком вищезгаданих стандартів «Суддя» та «Прокурор», тобто відображає аналогічні підходи до визначення стандартизації адвокатської діяльності, але ж такі підходи у цьому разі неприйнятні, оскільки абсолютно не відображають природи вільної адвокатської професії.

Насамперед варто звернути увагу на таку категорію «Трудові функції», яка є незастосовуваною до адвокатів, оскільки саме поняття «трудові» передбачає існування трудових відносин, отже, відповідна графа повинна була б мати назву хоча б «Професійні функції», що більшою мірою відображало б специфіку адвокатської професії.

Як вже підкреслювалося мною раніше, значною мірою розробникам варто було б звернути увагу на загальний стиль викладення професійного стандарту «Прокурор» [3], який би хоч якось наштовхнув би авторів на питання, які варто включити (якщо вже виявили бажання звернутися до цього) в проект відповідного стандарту, а які взагалі позбавлені сенсу.

До останніх, наприклад, явно відноситься графа «Предмети та засоби праці», в якій перелічується все, що необхідно адвокату для, наприклад, «Надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань» — принтер, канцелярське знаряддя, папір для ведення роботи (вказано окремо), та навіть транспортний засіб.

Сама графа «Результати навчання» передбачає виділення спеціальних компетенція, які необхідні для здійснення адвокатської професії, водночас автори запропонованого стандарту «Адвокат» до таких спеціальних компетенцій віднесли «А. 1.1. Чинне законодавство України», але при цьому не згадуючи потребу знання міжнародноправових актів, відповідної практики ЄСПЛ, а в графі «Комунікація» вказується спеціальна компетенція адвоката — «А. 1.2. Користуватися засобами зв'язку».

Далі, по тексту використовується слово «послуга» стосовно адвокатської діяльності, що додатково свідчить про нерозуміння авто-

рами природи адвокатської професії, яка насамперед спрямована на надання **правничої допомоги**, а не послуг.

Окрім того, в проекті стандарту «Адвокат» використовується словосполучення «правова допомога», натомість в Конституції України та Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» використовується словосполучення «правнича допомога».

В запропонованому стандарті викладається авторське бачення навичок, якими має володіти адвокат при здійсненні окремих видів адвокатської діяльності. Водночас, виникає огрунтоване занепокоєння, з огляду на постійний суспільних відносин, розвиток адвокатської професії та видів адвокатської діяльності, потенційна ситуація, коли адвокати здійснюватимуть нові види адвокатської діяльності, що не заборонені законодавством (галузевий закон надає їм таке право), а фактичне це суперечитиме професійному стандарту, що додатково ставить під сумнів потребу розробки такого стандарту.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що питання впровадження високих професійних стандартів сприяє підвищенню якості надання правничої допомоги, зміцненню довіри суспільства до адвокатури та узгодженню національних практик із європейськими вимогами. Проте надмірна формалізація адвокатської діяльності через копіювання моделей, притаманних державним правничим професіям (судді, прокурора), може призвести до обмеження свободи адвокатської професії та суперечити принципам самоврядування, визначеним Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Професійна діяльність адвоката, за своєю суттю, не може бути уніфікована за «трудовими функціями» чи жорстко визначеними компетенція ми (як це припустимо щодо суддів чи прокурорів), адже вона передбачає високий ступінь інтелектуальної творчості, етичної відповідальності й автономності. Особливу увагу слід звернути на те, що ініціатива зі створення та впровадження аналогічного професійного стандарту щодо адвокатської діяльності має виходити насамперед від самої адвокатської спільноти — через органи адвокатського самоврядування і в жодному разі не повинна бути нав'язана державними інституціями «згори».

Таким чином, підтримуючи прагнення до підвищення якості професійної підготовки та діяльності адвокатів, на мій погляд, варто уникати небезпеки бюрократизації адвокатури. Оптимальним шляхом є подальше вдосконалення наявних механізмів регулювання — зокрема, удосконалення галузевого Закону, Правил адвокатської етики, системи підвищення кваліфікації, впровадження стандартів РЄ та ЄС тощо. Саме такий підхід дозволить забезпечити баланс між професійною свободою, суспільною відповідальністю та високими стандартами правничої допомоги, що відповідає європейським демократичним цінностям і принципам верховенства права.

Список використаної літератури

1. Проект професійного стандарту «Адвокат». URL: https://lubp.com.ua/wp-content/uploads/2025/04/%D0%B0%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82.pdf
2. Зацікавленим особам, представникам організацій, громадським об'єднанням, спілкам, вищим навчальним закладам. Офіційний сайт ЗВО «Львівський університет бізнесу та права». URL: https://lubp.com.ua/2025/04/30/%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BC-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC-%D0%BE/
3. Професійний стандарт «Прокурор»: внесений Національним агентством кваліфікацій до Реєстру кваліфікацій 26 грудня 2024 року. URL: https://register.nqa.gov.ua/profstandart/prokuror

Синицин П. М.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії в галузі права, адвокат

ПРАВО АДВОКАТА НА ВІДСТРОЧКУ ВІД ПРИЗОВУ АБО БРОНЮВАННЯ ЯК ГАРАНТІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, зумовило трансформацію практично усіх сфер суспільного життя, включно з функціонуванням правничої системи та здійсненням адвокатської діяльності. Запровадження правового режиму воєнного стану та загальної мобілізації створило нові виклики для інститутів правосуддя, що, у свою чергу, актуалізувало питання щодо забезпечення безперешкодного доступу до професійної правничої допомоги. В умовах воєнного часу цей аспект набуває ключового значення, оскільки саме адвокатура виступає невід'ємним елементом механізму гарантування прав, свобод і законних інтересів особи, а також запорукою реалізації принципу верховенства права.

Особливістю сучасного українського контексту є те, що адвокати, як і інші військовозобов'язані громадяни, підлягають мобілізації. На практиці це створює низку проблем, що впливають не лише на професійну діяльність окремих правників, а й на безперервність судових

процесів. Фіксуються випадки, коли адвокатів викликали до центрів комплектування безпосередньо в приміщеннях судів або коли мобілізація відбувалася під час виконання ними ключових професійних обов'язків, включно із захистом осіб у кримінальних провадженнях та участю в критично важливих процесуальних діях. Такі ситуації призводили до порушення строків розгляду справ, створювали загрозу реалізації права на захист та ставили під сумнів ефективність механізмів доступу до правосуддя.

Нормативне регулювання мобілізації в Україні визначається Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Відповідно до пункту 18 частини першої статті 23 цього Закону, від призову на військову службу під час мобілізації звільнені окремі категорії військовозобов'язаних, зокрема судді, члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів, а також окремі посадові особи, пов'язані зі здійсненням дисциплінарного контролю у сфері правосуддя [1]. Втім адвокатів до цього переліку не включено. Аналогічна ситуація спостерігається і щодо положень пункту 2 частини першої статті 23 зазначеного Закону, де регламентовано перелік осіб, що підлягають бронюванню. У цьому переліку вказані працівники органів державної влади, прокуратури, судових установ, органів досудового розслідування та інших інституцій, однак адвокати знову відсутні

Включення окремих суб'єктів судової влади до категорії осіб, які не підлягають мобілізації, логічно пов'язане з необхідністю забезпечення безперервного функціонування судової системи. Проте аналогічна логіка має бути застосована і щодо адвокатури, оскільки відсутність достатньої кількості адвокатів, здатних здійснювати захист учасників процесу, унеможливлює реалізацію права на справедливий суд, гарантованого Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідно, питання нормативного визначення статусу адвокатів у контексті мобілізаційних заходів набуває системного значення.

Проблематика бронювання адвокатів обговорюється як у професійній спільноті, так і на рівні законодавчих ініціатив. У грудні 2024 року до Верховної Ради України було внесено проєкт Закону № 12348 «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації адвокатам» [2].

Законопроєктом пропонувалося надати право на відстрочку певній категорії адвокатів, а саме, тим, хто має щонайменше 10-річний стаж професійної діяльності, сумлінно сплачує внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, не має дисциплінарних стягнень та перебуває у Реєстрі адвокатів України з чинним правом

на здійснення адвокатської діяльності. Зазначені критерії спрямовані на забезпечення балансу між інтересами обороноздатності держави та потребами правосуддя.

Попри обґрунтованість цієї ініціативи, станом на листопад 2025 року законопроєкт не був включений до порядку денного. Така ситуація свідчить про недостатній рівень інституційного реагування на проблему, яка безпосередньо впливає на якість функціонування системи правосуддя. Відсутність належного нормативного врегулювання питання бронювання адвокатів може спричинити ризики системного характеру, включно з порушенням права на доступ до правничої допомоги, затягуванням судових процесів та порушенням міжнародних правових стандартів.

Підсумовуючи, актуалізація питання бронювання адвокатів в Україні має не лише кадровий чи організаційний характер, але й безпосередньо пов'язана з фундаментальним принципом верховенства права та забезпечення гарантій здійснення адвокатської діяльності. Збереження можливості здійснювати професійну діяльність адвокатами в умовах воєнного стану є важливим елементом підтримання функціонування правосуддя, стабільності демократичних інститутів та виконання міжнародних правових зобов'язань України. У перспективі доцільним видається внесення законопроєкту № 12348 до порядку денного парламенту на розгляд або розроблення нової законодавчої ініціативи, яка б комплексно врегульовувала механізм відстрочки або бронювання адвокатів, визначаючи його як складову системи гарантій доступу до правосуддя в умовах збройного конфлікту.

Список використаної літератури

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 20.10.1993 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543–12#Text
2. Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації адвокатам»: проєкт Закону України від 19.12.2024 № 12348 URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45449

Трофименко О. А. С.
в. о. вченого секретаря ДНП «Український науково-дослідний
інститут реабілітації та курортології МОЗ України»,
кандидат юридичних наук, адвокат, медіатор

ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ АДВОКАТА У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ

Повномасштабна війна в Україні зумовила появу великої кількості військовослужбовців, які потребують фізичної реабілітації — тривалої медичної допомоги, відновлення рухових функцій, санаторно-курортного оздоровлення, адаптації до повсякденного життя.

Відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я» [1] держава гарантує надання безкоштовних послуг з реабілітації, а саме: реабілітаційне обстеження, складання індивідуального плану реабілітації та подальшої програми терапії, нейрореабілітацію, ортопедичну та кардіо-респіраторну реабілітацію, необхідне знеболення у стаціонарі та психологічну допомогу [2]. Проте на практиці військовослужбовці змушені стикатися зі значними труднощами в процесі отримання послуг з реабілітації.

За результатами проведеного дослідження громадською організацією «Принцип» в 2024 році, основними бар'єрами в отриманні послуг реабілітації є бюрократичні аспекти та взаємодія з військовою частиною, а саме: труднощі з отриманням необхідних документів і висновків для продовження реабілітації, оскільки військова частина не забезпечила належної координації та підтримки задля її проходження, зокрема, проблеми координації військової частини безпосередньо з медичним закладом [3].

Всі ці проблеми призводять до конфліктних ситуацій, які мають не лише правовий, а й адміністративно-комунікаційний характер. В цих умовах адвокат-медіатор, може стати ефективним посередником між військовослужбовцем, лікувальним закладом і державними органами, сприяючи швидкому та мирному врегулюванню питань щодо фізичної реабілітації.

Реалізуючи своє право на отримання послуг з реабілітації, військовослужбовці часто стикаються з низкою проблемних питань: затримкою в наданні реабілітаційних послуг, відсутністю належної комунікації між надавачами послуг з реабілітації, неодноразовими перенаправленнями до різних медичних закладів, проблемами з кадровим забезпеченням системи реабілітації та проходженням

військово-лікарської комісії, а також труднощами у комунікації з медиками.

Такі ускладнення нерідко змушують військовослужбовців захищати свої права в суді. Показовим є рішення Львівського адміністративного окружного суду від 16.04.2024 р. у справі № 380/690/24 яким визнано протиправну бездіяльність міської ради щодо компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Проте тривалість і складність судового розгляду підтверджують потребу у впровадженні альтернативних способів вирішення спорів, зокрема медіації, де адвокат-медіатор може ефективно сприяти узгодженню рішень між військовослужбовцем і закладом реабілітації без судового втручання.

Застосування медіації під час реабілітації дозволяє: 1) зменшити конфлікти між військовослужбовцями та соціальними інституціями; 2) підтримати родини військових у процесі адаптації; 3) сприяти мирному вирішенню відповідних конфліктних ситуацій; 4) запобігати повторній травматизації осіб у процесі захисту їх законних інтересів. У такий спосіб адвокат стає медіатором відновлення справедливості та соціальної рівноваги.

Залежно від медіабельності кейсу (тобто можливості знайти спільне вирішення конфліктної ситуації в процесі ситуації) адвокат може виступати: 1) нейтральним посередником, який пояснює сторонам правові межі; 2) фахівцем, який допомагає оформити відповідну мирову угоду; 3) гарантом дотримання законності встановлених домовленостей сторін. Використання медіації значно скоротить час вирішення спірної ситуації, зменшить навантаження на судову систему, збереже довіру пацієнтів до системи охорони здоров'я та процесу реабілітації в цілому. Найголовніше, це зменшить і без того важкі емоційні переживання, які впливатимуть на хід процесу реабілітації.

Типовими кейсами, де медіація може бути ефективною є: 1) спори між пацієнтом та представниками мільтидисциплінарної команди лікарів, адміністрацією закладів щодо обсягу та строків лікування; 2) між лікувальним закладом та органом соціального забезпечення (фінансування направлення на реабілітацію, компенсації); 3) між пацієнтом та органами державної влади (черговість та порядок доступу до реабілітації).

Досвід вирішення спорів із застосуванням медіації в медичній сфері за участю військовослужбовців є досить поширеним в багатьох країнах. Так, в США відповідно до закону про вирішення адміністративних спорів 1996 року та політиці альтернативного вирішення спорів Міністерства ветеранів США (VA Directive 5978) підтримується альтернативне вирішення спорів (ARS) у максимально можливому обсязі та на якомога ранній стадії для запобігання, мінімізації та вирішення спорів у максимально короткий термін [4].

В Австралії діє Рада з розгляду питань ветеранів (Veterans' Review Board), яка забезпечує розгляд спірних питань в рамках закону про військову реабілітацію та компенсацію 2004 року (Military Rehabilitation and Compensation Act 2004), закону про права ветеранів 1986 року (Veterans'Entitlements Act 1986), закону про безпеку, реабілітацію та компенсацію (позови, пов'язані із захистом) 1988 року (Safety, Rehabilitation and Compensation (Defence-related claims) Act 1988) [5]. Загалом процес розгляду спорів не містить формальних ознак медіаційної процедури, але є менш стресовою, швидкою та результативною ніж судові засідання.

В Новій Зеландії за допомогою незалежних медіаторів організації Accident Compensation Corporation (ACC) проводиться медіація, примирення та сприяння з метою надання можливості провести змістовні розмови з учасниками спору, щоб знайти шляхи вирішення ситуації, що склалася без необхідності судового розгляду, в тому числі щодо ситуацій в сфері охорони здоров'я [6].

У Сполученому Королівстві при Міністерстві охорони здоров'я та соціального забезпечення діє NHS Resolution, яка надає експертні послуги щодо справедливого вирішення проблем та суперечок, обміну досвідом для покращення та збереження ресурсів для догляду за пацієнтами. Партнерами цієї організації є: 1) The Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR) (де медіаторами є в тому числі практикуючі адвокати, які пройшли відповідну підготовку та мають значний досвід медіації), 2) Global Mediation; 3) Trust Mediation Limited [7].

Механізми впровадження медіації за участю адвоката доцільно інтегрувати в діяльність реабілітаційних закладів України через систему професійного розвитку фахівців. Це можна реалізувати у форматі тренінгів з етичної комунікації для юристів, медичних працівників та представників ветеранських організацій, розроблених за зразком моделі NHS Resolution (Велика Британія). В результаті проведення відповідних заходів буде сформована культура партнерства та вдасться запобігти конфліктам у процесі реабілітації військовослужбовців.

В центрах реабілітації, санаторно-курортних закладах доцільно запровадити «кабінети медичної медіації», де фахівці у сфері вирішення конфліктів можуть долучитися до роботи мультидисциплінарної команди: здійснювати посередництво у спорах щодо реабілітаційних планів, строків, компенсацій або попереджувати конфлікти між військовослужбовцями, лікарями та адміністрацією. Для фінансування відповідних заходів, варто використовувати змішану модель фінансування: де частина коштів може бути сплачена від діяльності закладів реабілітації, а частина з грантів, отриманих в результаті співпраці з міжнародними організаціями.

Отже, сучасна система реабілітації військовослужбовців потребує синергії правових, медичних і соціальних підходів. У цьому контексті адвокат-медіатор стає фахівцем, який поєднує юридичну компетентність, комунікаційні навички та розуміння процесу фізичної реабілітації. Його участь забезпечує захист прав військовослужбовців та врегулювання спорів між пацієнтом та закладом реабілітації, а також узгодження індивідуального плану реабілітації без конфліктних ситуацій. Адвокат-медіатор виступає посередником між правом і медициною, допомагаючи сторонам зберегти довіру, забезпечити прозорість рішень і сприяти швидшому відновленню фізичного стану пацієнта.

Таким чином, поєднання функцій адвоката, медіатора та фахівця з реабілітації створює модель підтримки захисників, у якій відновлення здоров'я супроводжується відновленням справедливості, гідності та соціальної інтеграції.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.
2. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»: Закон України від 03 грудня 2020 р. № 1053-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 11. Ст. 90.
3. Правозахисний центр для військовослужбовців «Принцип». Реабілітація українських військових та ветеранів: досвід долання несистемності. URL: https://www.pryncyp.org/analytics/rehabilitation/ (дата звернення: 23.10.2025).
4. U. S. Department of Veterans Affairs. Alternative Dispute Resolution (ADR). URL: https://www.va.gov/ADR/index.asp (дата звернення: 23.10.2025).
5. Veterans' Review Board. About the Veterans' Review Board (VRB). URL: https://www.vrb.gov.au/ (дата звернення: 23.10.2025).
6. Accident Compensation Corporation (New Zealand). Alternative Dispute Resolution (ADR). URL: https://www.acc.co.nz/im-injured/resolve-an-issue/alternative-dispute-resolution (дата звернення: 23.10.2025).
7. NHS Resolution. Dispute resolution — alternative dispute resolution (ADR). URL: https://resolution.nhs.uk/services/claims-management/alternative-dispute-resolution/ (дата звернення: 23.10.2025).

Храпенко О. О.
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів
та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОТЕНЦІАЛ ТА ІНСТРУМЕНТИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатська практика переживає період фундаментальної технологічної трансформації, спричиненої інтеграцією систем штучного інтелекту (ШІ). ШІ перестає бути футуристичною концепцією, перетворюючись на невід'ємний операційний інструмент, здатний кардинально змінити методи юридичного дослідження, управління справами та стратегічного планування. Однак, паралельно з потенціалом оптимізації, виникає низка критичних етико-правових та регуляторних викликів, що стосуються професійної відповідальності, конфіденційності клієнтів та забезпечення неупередженості правосуддя.

Впровадження ШІ-інструментарію є ключовим фактором, що забезпечує зростання ефективності адвокатської діяльності, особливо у сферах, де домінує робота з великими обсягами даних. Технології ШІ виступають каталізатором операційної оптимізації, дозволяючи адвокатам змістити фокус із рутинного збору інформації на стратегічне мислення та формування аргументації.

Згідно з емпіричними даними, використання ШІ-асистента для юридичного дослідження типової справи може скоротити загальний час, витрачений на пошук та аналіз, з діапазону 17–28 годин до 3–5.5 годин. Така кількісна ефективність не просто прискорює процес, а ще і вона має глибокі економічні та професійні наслідки. Різке скорочення часу, необхідного для виконання ключових завдань, ставить під сумнів доцільність традиційної моделі погодинної оплати. Якщо завдання, що раніше вимагало тижня роботи, виконується за один день, адвокат, який продовжує стягувати плату за час, а не за стратегічну цінність чи результат, втрачає конкурентоспроможність. Ця динаміка стимулює перехід до ціннісних моделей ціноутворення, де справжня вартість послуг визначається якістю критичного судження, стратегічною цінністю та кінцевим результатом, а не механічно відпрацьованими годинами. Вивільнення інтелектуального капіталу від рутини дозволяє адвокатам зосередитися на аспектах справи, які вимагають емпатії, переговорів та тонкого розуміння контексту.

Крім швидкості, ШІ забезпечує якісну перевагу в аналізі даних. ШІ-системи здатні швидко аналізувати масивні обсяги судової практики, виявляючи не просто релевантні прецеденти, а й глибинні тенденції у прийнятті рішень. Це дозволяє адвокату не лише знайти про-

відні судові принципи та оптимальні юридичні формулювання, але й отримати інформацію, що дозволяє краще прогнозувати поведінку суду або протилежної сторони. Адвокат, озброєний такою аналітикою, отримує значну конкурентну перевагу, оскільки може будувати стратегію на основі ймовірнісних моделей, а не лише на доктринальних знаннях.

ШІ-системи можуть швидко аналізувати тисячі комерційних угод, трудових договорів та лізингових угод. Вони здатні автоматично ідентифікувати та позначати ключові ризикові моменти. ШІ-аналітика дозволяє адвокатам отримати стратегічне розуміння судового середовища. Інструменти аналітики дають можливість користувачам шукати мільйони судових даних за конкретними параметрами. Це допомагає не лише прогнозувати можливі результати справи та екстраполювати судові витрати, але й проводити порівняльний аналіз юрисдикцій та окремих суддів. Аналізуючи історію дій судді, його тенденції та середні терміни вирішення справ, адвокат може приймати більш обґрунтовані рішення щодо місця подання позову та стратегії його ведення.

Слід зазначити, що хоча ШІ має теоретичний потенціал значно покращити доступ до правосуддя для недостатньо забезпечених верств населення, фактична динаміка впровадження демонструє концентрацію найбільш ефективних інструментів у комерційно високоцінних секторах. Це потенційно поглиблює нерівність у якості юридичного представництва між елітним та масовим сегментами, оскільки найдосконаліші засоби аналізу та прогнозування залишаються поза досяжністю пересічного споживача юридичних послуг.

Використання передових технологій не призводить до зменшення етичних та професійних обов'язків адвоката, навпаки, воно висуває жорсткіші вимоги до компетентності та нагляду. До інструментів ШІ слід ставитися так само, як до роботи, виконаної молодшим помічником: вона вимагає незалежної перевірки та фіналізації. За міжнародними та національними рекомендаціями, адвокат повинен демонструвати розуміння того, як працює ШІ, включно з його можливостями, обмеженнями та притаманними йому ризиками. Неналежна перевірка згенерованих ШІ висновків чи документів, особливо у випадку «галюцинування» (коли ШІ генерує неіснуючі прецеденти чи некоректні правові норми), може прямо порушувати обов'язок надання компетентного представництва.

Оскільки ШІ бере на себе більшу частину обробки даних та генерації чернеток, ключова професійна цінність адвоката зміщується від обсягу знань до якості критичного судження та нагляду. Адвокат трансформується з генератора правового контенту на експерта з верифікації та ризик-менеджменту алгоритмічних висновків. Саме тому українські рекомендації, розроблені Мінцифрою та Мін'юстом,

наголошують на необхідності тотальної верифікації та перевірки на першоджерела (завжди вимагати посилання на закони, судові рішення та інші першоджерела) [1]. Крім того, при аналізі ШІ-тексту рекомендовано просити систему знайти власні помилки або навести контраргументи до запропонованої нею позиції, що допомагає виявити слабкі місця в аналізі.

Впровадження ШІ у правову сферу порушує фундаментальні питання, які виходять за межі індивідуальної етики адвоката і вимагають інституційних, законодавчих та освітніх рішень.

В Україні, Міністерство цифрової трансформації, Міністерство юстиції, Державна судова адміністрація України та Асоціація правників України розробили рекомендації щодо безпечного використання ШІ для правників[2]. Ці рекомендації є частиною дорожньої карти з регулювання ШІ та встановлюють практичні імперативи, такі як: інформування клієнта, знеособлення даних, обов'язок верифікації та використання захищених ШІ-систем. Ці кроки є важливими, оскільки вони забезпечують базові рамки для відповідального впровадження ШІ у щоденну роботу. Важливо відзначити, що наявні українські рекомендації носять переважно наглядовий характер. Вони ефективно вимагають верифікації та обережності, але не вирішують фундаментальних онтологічних питань, як-от правовий статус ШІ. Це створює середовище, де адвокати змушені працювати в режимі постійної правової невизначеності, вимагаючи від них самостійної оцінки та мінімізації законодавчих ризиків.

Список використаної літератури

1. Наближаємось до законодавства Євросоюзу у сфері е-ідентифікації та е-довірчих послуг: Уряд ухвалив постанову. Прес-офіс Міністерства. 28 черв. 2024. URL: https://thedigital.gov.ua/news/technologies/nablizhaemos-do-zakonodavstva-evrosoyuzu-u-sferi-e-identifikatsii-ta-e-dovirchikh-poslug-uryad-ukhvaliv-postanovu
2. Уряд ухвалив запропоновану Мінцифрою постанову, яка запроваджує чіткі правила оцінки ризиків під час електронної ідентифікації. Прес-офіс Міністерства. 28 лют. 2025. URL: https://thedigital.gov.ua/news/technologies/ukraina-stala-na-krok-blizhchoyu-do-zakonodavstva-es-u-sferi-elektronnoi-identifikatsii

Гансецька В. В.
асистентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидатка юридичних наук

ЗАКОНОПРОЄКТ № 12320: БАЛАНС МІЖ ЗАХИСТОМ АДВОКАТІВ І СВОБОДОЮ СЛОВА

Ототожнення адвоката з його клієнтом становить серйозну загрозу для реалізації засадничих принципів правосуддя та функціонування адвокатури як незалежного інституту громадянського суспільства. Відповідно до конституційних та міжнародно-правових зобов'язань, держава має забезпечити кожному право на захист у кримінальному провадженні. Однак у суспільній свідомості, а подекуди й серед учасників судового процесу, адвокат, який здійснює захист підозрюваного або обвинуваченого, часто сприймається не як незалежний професійний суб'єкт, що виконує конституційну функцію, а як «співучасник» свого клієнта.

Подібна хибна інтерпретація ролі захисника породила низку негативних явищ, які отримали широкий розголос у медіа та правозахисному середовищі. Зокрема, мали місце факти публічного таврування адвокатів у ЗМІ та соціальних мережах із використанням термінів на кшталт «зрадник», що є прямим проявом стигматизації професії. У практиці також фіксувалися випадки перешкоджання доступу адвокатів до клієнтів у територіальних центрах комплектування, а в окремих ситуаціях навіть застосування фізичного насильства щодо адвокатів. Такі дії не лише принижують авторитет адвокатури, а й прямо порушують гарантії, закріплені в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також у міжнародних стандартах захисту професії.

Відповідно до ст. 397 Кримінального кодексу України, кримінальна відповідальність повинна наставати за будь-які форми перешкоджання законній діяльності захисника. Проте на практиці реалізація цієї норми є вкрай неефективною. Органи досудового розслідування та прокуратура рідко вбачають у подібних фактах склад злочину, що фактично нівелює захисний потенціал кримінально-правових норм.

У своїй практиці ЄСПЛ послідовно підкреслює, що адвокат, виконуючи функцію захисника, діє не від власного імені та не поділяє позицію клієнта, а реалізує конституційне право на правову допомогу (рішення у справі *Morice v. France*) [1]. Суд наголошує, що будь-які прояви тиску, переслідування чи покарання адвоката за його процесуальну діяльність несумісні з гарантіями ст. 6 та ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

16 липня 2025 року Верховна Рада України ухвалила законопроєкт № 12320, яким передбачено два ключові блоки новел, а саме запровадження адміністративної відповідальності за ототожнення адвоката з клієнтом та внесення змін до статті 397 КК України з метою конкретизації ознак втручання в діяльність захисника [2].

Однак запропоноване визначення терміна «ототожнення» має надмірно широкий та розмитий характер, що викликає серйозні сумніви з точки зору дотримання принципу правової визначеності — одного з ключових принципів верховенства права. Чинна редакція законопроєкту створює ризики довільного застосування, а саме занадто широке визначення «ототожнення» може спричинити обмеження свободи висвітлення судових процесів журналістами та призвести до самоцензури у медійному середовищі. Це, у свою чергу, становить потенційну загрозу для здійснення громадського контролю та відкритості правосуддя, що є базовими цінностями демократичної держави.

Мета законопроєкту — посилення захисту адвокатів від неправомірного тиску, є обґрунтованою та актуальною, проте обрані законодавчі інструменти несуть у собі небезпеку порушення балансу між гарантіями незалежності адвокатської діяльності та свободою вираження поглядів. Цей баланс закріплений як у практиці ЄСПЛ, так і у положеннях нової Конвенції Ради Європи про захист юридичної професії (2025), що вже стала орієнтиром для країн-членів у формуванні національного законодавства [3].

Українська редакція статті КУпАП, яка вводиться законопроєктом № 12320, відчутно відходить від усталених міжнародних стандартів регулювання, створюючи потенційну загрозу виникнення так званого «охолоджувального ефекту». Йдеться про ситуацію, коли журналісти, представники громадянського суспільства або учасники публічних дискусій утримуються від висвітлення резонансних процесів, остерігаючись притягнення до адміністративної відповідальності. Така тенденція безпосередньо загрожує свободі слова, праву суспільства на отримання інформації та ефективному здійсненню громадського контролю над судочинством.

З огляду на це, ухвалений законопроєкт № 12320, безумовно, можна розглядати як важливий політико-правовий сигнал про прагнення держави посилити гарантії адвокатської діяльності та забезпечити додатковий захист від суспільного чи політичного тиску. Надмірно широке і нечітке визначення «ототожнення» створює простір для свавільного та нерівномірного застосування, що прямо суперечить доктрині правової держави.

Проблема ототожнення адвоката з клієнтом повинна вирішуватися передусім через належне застосування кримінального законодавства, передбаченого ст. 397 КК України, а не шляхом запроваджен-

ня адміністративних санкцій із невизначеним предметом правового регулювання. Крім того, українське законодавство потребує комплексної адаптації до положень Конвенції Ради Європи про захист юридичної професії (2025), з урахуванням положень пояснювального звіту, де прямо вказується на необхідність балансу між захистом адвокатів і свободою вираження поглядів.

Вирішення окресленої проблеми не може бути досягнуте точковими змінами до КУпАП чи КК України. Необхідна системна реформа адвокатури, що охоплюватиме як вдосконалення законодавчої бази, так і зміну правозастосовної практики, забезпечення ефективного розслідування випадків тиску та нападів на адвокатів, формування нової культури взаємодії між адвокатурою і державою.

Список використаної літератури

1. European Court of Human Rights. *HUDOC — Case «001–204512»*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{ %22itemid %22:[%22001–204512 %22]} (дата звернення:1.10.2025).
2. Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності». URL: https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennia-zmin-do-kodeksu-ukrayiny-pro-administratyvni-pravoporushennia-kryminalnoho-ta-kryminalnoho-protsesualnoho-kodeksiv-ukrayiny-shchodo-zabezpechennia-dotryma (дата звернення: 2.10.2025).
3. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html (дата звернення: 2.10.2025).

Фляжнікова Я. В.
старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-
педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»,
доктор філософії в галузі права

ПРАВО АДВОКАТА НА СВОБОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ТА ЕТИЧНІ МЕЖІ

Одним із найважливіших питань адвокатури, яке виникає в складних умовах сьогодення, — є право адвоката на свободу професійної діяльності. Водночас, достатньо важливо акцентувати і на дослідженні правових гарантій та етичних меж, які стосуються даної тематики.

Загалом, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1, ст. 3]. При цьому, кожен має право на професійну правничу допомогу. До того ж, кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1, ст. 59]. Не випадково, адвокатура — є невід'ємним елементом системи захисту прав людини. Реалізація адвокатом своїх функцій можлива лише за умови дотримання принципу незалежності та наявності законодавчо закріплених гарантій свободи професійної діяльності. Ці гарантії виступають основою для вільного і неупередженого здійснення адвокатом своєї професійної діяльності.

Так, у відповідності до чинного законодавства передбачено, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законами [2, ст. 23]. Відтак, можемо відзначити, що гарантії адвокатської діяльності стосуються: заборони і створення перешкод її здійснення; недопустимості порушення адвокатської таємниці; визначеності порядку проведення оперативно-розшукових та слідчих дій стосовно адвокатів; забезпечення рівності з іншими учасниками проваджень, змагальності; забезпечення безпеки та охорони життя, здоров'я, честі, гідності адвокатів та членів їх сімей; заборони залучення адвокатів до конфіденційного співробітництва під час проведення слідчих дій чи оперативно-розшукових заходів, якщо це може призвести до розкриття адвокатської таємниці; недопустимості втручання у приватне спілкування адвокатів з їх клієнтами (слушним є твердження, що існування безсумнівної довіри до професійної діяльності адвоката, як квінтесенція здійснення адвокатської діяльності, можливе лише за умови неухильного дотримання принципу конфіденційності [3, с. 248]); встановленого особливого порядку повідомлення про підозру адвокатам у випадку вчинення ними кримінальних правопорушень; заборони притягувати адвокатів

до юридичної відповідальності у зв'язку із здійсненням ними професійної діяльності; свободи висловлювань адвокатів у процесах; недопустимості ототожнення адвокатів з їх клієнтами; наявності чіткої процедури дисциплінарних проваджень стосовно адвокатів [3, с. 251].

До того ж, ефективне здійснення професійної діяльності адвокатів залежить від закріплених у законодавстві гарантій адвокатської діяльності. Національна регламентація гарантій адвокатської діяльності є недосконалою та потребує удосконалення, з метою адаптації до міжнародних та європейських стандартів організації та діяльності цього правничого фаху. До того ж, така оцінка стосується не тільки законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, але й інших національних нормативно-правових актів, які регламентують права адвокатів у юрисдикційних процесах. Новели до вітчизняного законодавства, запроваджені судово-правовою реформою, породжують необхідність у відповідних корективах регулювання участі адвоката у різних формах судочинства [4, с. 201].

У свою чергу, важливо додати, що етичні межі у професійній діяльності адвоката визначаються Правилами адвокатської етики, які спрямовані на їх належну реалізацію. До того ж, дотримання адвокатом етичних меж у своїй професійній діяльності спрямоване на забезпечення довіри клієнтів, належне функціонування інституту адвокатури та збереження його професійної репутації загалом. При цьому, з боку інших осіб, при здійснені адвокатом свого права на свободу професійної діяльності мають бути дотримані загальні норми моралі та фундаментальні людські цінності, які спрямовані на те, щоб не порушити дані межі.

Водночас, як вдало у цьому аспекті Н. М. Бакаянова відзначає, що права адвоката як члена адвокатського співтовариства характеризуються певними особливостями, адже ґрунтуються на завданнях адвокатського самоврядування [5, с. 54]. Зокрема, це стосується і права адвоката на свободу професійної діяльності. При цьому, важливо акцентувати, що свобода адвокатської діяльності обмежується етичними нормами, які спрямовані на підтримання балансу між правами клієнта, інтересами суспільства, вимогами правосуддя та принципами професійної доброчесності. Як наслідок, їх недотримання може негативно вплинути не лише на процес конкретної справи, а й підірвати довіру до адвокатської спільноти загалом.

Отже, дослідження правових гарантій у поєднанні з етичними межами щодо свободи адвокатської діяльності — є досить важливим для забезпечення верховенства права, формування збалансованої правозастосовної практики та підвищення авторитету адвокатури. Адвокату у відповідності до чинного законодавства надаються не лише правові гарантії, а й покладаються на нього обов'язки, голо-

вним серед яких є дотримання Правил адвокатської етики. Так, правові гарантії мають бути достатніми для захисту адвоката від тиску та втручання, а етичні межі — ключовим орієнтиром, щоб не допустити зловживань. Тому, у цьому контексті, важливо зазначити, що між правовими гарантіями та етичними межами щодо права адвоката на свободу професійної діяльності має бути справедливе співвідношення.

Список використаної літератури

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17/ conv#Text (дата звернення: 29.08.2025).
3. Заборовський В. В. Конфіденційне спілкування адвоката зі своїм клієнтом як гарантія здійснення адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Випуск 66. С. 244–250.
4. Святоцька В. О. Забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності на національному та міжнародному рівнях. *Право і суспільство*. 2019. № 5. Ч. 2. С. 194–201.
5. Бакаянова Н. М. Права адвокатів як членів єдиної професійної організації. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2015. № 6. С. 53–56.

Майстро Д. М.

керівник Навчально-наукової лабораторії адвокатської діяльності Національного університету «Запорізька політехніка», старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Національного університету «Запорізька політехніка», адвокат, член Ради адвокатів Запорізької області

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Згідно із положеннями статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Цілком поділяємо позицію Я. О. Тицької

та Ю. Ю. Шкодовської згідно якої «Право на судовий захист слід розглядати як відносне невідчужуване право, що виникає на підставі норм закону і реалізується з метою захисту порушених або оспорюваних прав, свобод, інтересів людини відповідно до виробленого механізму процесуального законодавства [2, с. 350–351]. Відповідно до ст. 131–2 Конституції України «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується.Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» [1]. В. Ю. Мамницький слушно звертає увагу на те, що «саме з набуття чинності цієї редакції Основного Закону України 30 вересня 2016 року адвокатура набула конституційно-правовий статус, її функції були закріплені на конституційному рівні». Саме внесення змін до Конституції України в 2016 році, на думку науковця, можна назвати першим етапом закріплення концентрації повноважень щодо здійснення видів адвокатської діяльності» [3, с. 131].

Разом із цим повноваження адвоката мають бути належним чином підтверджені. Відповідно до положень ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги, можуть бути:

1) договір про надання правничої допомоги;

2) довіреність;

3) ордер;

4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги.

Але, зосереджуємо увагу на ч. 3 цієї ж статті згідно якої «Повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом» [4]. Отже, в даному випадку йдеться про положення спеціальних нормативно-правових актів в залежності від виду судочинства. Зокрема, відповідно до ст. 50 Кримінального процесуального кодексу України повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги [5].

Відповідно до ч. 4 ст. 62 Цивільного процесуального Кодексу України повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [6].

Згідно ст. 59 Кодексу адміністративного судочинства України повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [7].

Згідно із ч. 4 ст. 60 Господарського процесуального Кодексу України Повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [8].

Цілком поділяємо один із висновків до якого прийшла у своїй праці О. Яновська що «Підтвердження повноважень адвоката як представника чи захисника у судовому процесі є важливим етапом реалізації ним своїх професійних прав та обов'язків» [9]. Неузгодженість правових норм, якими регулюється підтвердження повноважень адвоката в різних видах судочинства призводить до суттєвих проблем та, подекуди, до необхідності вирішення відповідного спору у судовому порядку. Поділяючи позиції правників, вважаємо, що розв'язання подібної проблеми можливе шляхом внесення законодавчих змін, які б передбачали, що представництво адвокатом клієнта має здійснюватися шляхом надання ордеру та договору про надання правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. N 30. Ст. 141.
2. Тицька Я. О., Шкодовська Ю. Ю. Право на судовий захист в системі прав людини:науково-теоретичний аспект у сучасному контексті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 348–351.
3. Мамницький В. Ю. «Адвокатська монополія» чи концентрація повноважень? Теоретико-практичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 131–137.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
8. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.
9. Яновська О. Підтвердження повноважень адвоката: презумпція добросовісності. *Право України*. 2019. С. 204–220.

Самуляк М. Ю.
викладач кафедри міжнародного та європейського права
Західноукраїнського національного університету, адвокат

ДОСТУП ДО АДВОКАТА У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТАТТЯМИ 210 ТА 210–1 КУПАП

09 травня 2024 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [1]. Вказаним законом, зокрема, збільшено розмір штрафу в статтях 210 та 201–1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі — КУпАП) [2]. Так, згідно частини 3 статті 210 КУпАП порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку, в особливий період — тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У відповідності до частини 3 статті 210–1 КУпАП, порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, в особливий період — тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадських об'єднань — від двох тисяч до трьох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

В умовах воєнного стану Держава проводить широкомасштабні заходи, що пов'язані з військовим обліком громадян. Порушення громадян правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію кваліфікуються саме за ст. 210 або 210–1 КУпАП. Оскільки мобілізаційні процедури охоплюють мільйони громадян, то й кількість справ про адміністративні правопорушення є об'єктивно великою.

Ця категорія справ пов'язана з актуальними питаннями здійснення адвокатської діяльності, адже масовість їх розгляду виявляє низку проблем, що стосуються забезпечення права на захист та дотримання професійних гарантій адвокатів. На практиці спостерігаються численні випадки розгляду справ без належного повідомлення особи або без її участі, відмова у доступі до матеріалів справи, не надання можливості скористатися правовою допомогою. Внаслідок цього, адвокат як захисник стає важливим гарантом забезпечення процесуальних прав особи, яка притягується до адміністративної відповідальності.

У зауваженнях до проєкту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію Головне юридичне управління апарату Верховної Ради України, зазначило: «великі розміри штрафів притаманні кримінально-правовим санкціям, а тому мають бути економічно обґрунтовані з огляду на характер і ступінь суспільної небезпеки відповідних адміністративних правопорушень» [3].

Враховуючи вищенаведене, на практиці виникає проблема, щодо застосування кримінально-правового аспекту статті 6 Європейської конвенції з прав людини [4] (надалі — Конвенція) до справ про адміністративні правопорушення щодо порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

Вихідну точку у встановленні того, чи має застосовуватись кримінально-правовий аспект статті 6 Конвенції, слід визначати за критеріями, перерахованими в рішенні у справі «Енгель та інші проти Нідерландів»: внутрішньо-правова кваліфікація; характер правопорушення; суворість покарання, яке може бути застосоване до даної особи [5, 6, с. 11].

Застосування кримінально-правового аспекту статті 6 Конвенції до таких проваджень може мати суттєві правові наслідки, які зміцнюють гарантії прав особи, що притягуються до адміністративної відповідальності та підвищують стандарти захисту для адвокатів.

Стаття 6 § 3 (с) Конвенції гарантує кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення право захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного

на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [4].

Європейський Суд з прав людини зазначає, що основною метою статті 6 Конвенції у її кримінально-правовому аспекті є забезпечення справедливого судового розгляду «судом», компетентним розглядати «будь-яке кримінальне обвинувачення». Стаття 6 Конвенції у її кримінально-правовому аспекті застосовується і до досудового провадження.

Відтак обмеження доступу до адвоката Територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, до осіь, що притягуються до адміністративної відповідальності за статтями 210 та 210–1 КУпАП може порушувати статтю 6 Конвенції.

Викладене у статті 6 § 3 (с) Конвенції є одним із елементів, серед інших, концепції справедливого судового розгляду в кримінальному провадженні, що міститься у статті 6 § 1 Конвенції.

Для того, щоб право на справедливий судовий розгляд залишалося достатньо «практичним та ефективним», стаття 6 § 1 вимагає, щоб, як правило, доступ до адвоката забезпечувався з першого допиту громадянина уповноваженою особою, якщо тільки не буде доведено з огляду на конкретні обставини справи, що існують вагомі підстави для обмеження цього права. Однак важливо зазначити, що навіть, коли вагомі підстави можуть винятково виправдовувати відмову в доступі до адвоката, таке обмеження, незалежно від його обґрунтованості, не повинно надмірно завдавати шкоди правам особі за статтею 6 Конвенції. Право на захист в принципі будуть безповоротно порушені, коли викривальні свідчення, зроблені під час допиту без доступу до адвоката, використовуються для обвинувального рішення проти особи. У кожному випадку питання полягає в тому, чи було обмеження виправданим, і якщо так, то чи, з огляду на загальну справедливість, воно не позбавило особи справедливого слухання, оскільки навіть виправдане обмеження здатне зробити це за певних обставин.

Проте важливо зауважити, що стаття 6 § 3 (с) не визначає спосіб здійснення права на доступ до адвоката. Таким чином, вона залишає Договірним державам вибір засобів забезпечення його забезпечення в їхніх судових системах, а завдання Європейського Суду з прав людини полягає лише в тому, щоб з'ясувати, чи відповідає обраний ними метод вимогам справедливого судового розгляду. У цьому відношенні слід пам'ятати, що Конвенція покликана «гарантувати не теоретичні чи ілюзорні права, а права, які є практичними та ефективними», і що призначення адвоката саме по собі не забезпечує ефективності допомоги, яку він може надати обвинуваченому.

Ці принципи також відповідають загальновизнаним міжнародним стандартам у сфері прав людини які лежать в основі концепції спра-

ведливого судового розгляду та обґрунтування яких пов'язане, зокрема, із захистом особи від зловживань з боку органів влади. Вони також сприяють запобіганню судовим помилкам та досягненню цілей статті 6 Конвенції, зокрема і рівності сторін [7, 8].

Європейський Суд з прав людини детально розробив зміст права на доступ до адвоката. Він виділив такі дві мінімальні вимоги: (1) право на спілкування та консультацію з адвокатом до початку допиту, що також включає право давати адвокатові конфіденційні вказівки, та (2) право на фізичну присутність адвоката на первинних допитах, а також у ході будь-яких подальших допитів на стадії досудового провадження. Така присутність повинна забезпечити ефективну та практичну правову допомогу [9].

Аналіз наявних наукових публікацій свідчить, що проблематика застосування кримінально-правового аспекту статті 6 Конвенції до справ про адміністративні правопорушення, передбачених статтями 210 та 210–1 КУпАП, залишилася поза увагою дослідників. Наукові публікації не містять аналізу статей 210 та 210–1 КУпАП з точки зору прецедентної практики Європейського Суду з прав людини в контексті поширення кримінально-правових стандартів, закріплених у статті 6 Конвенції, на відповідні справи про адміністративні правопорушення. Вказане обумовлює потребу у теоретико-прикладних дослідженнях цієї проблеми.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 09.05.2024 № 3696-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3696–20#Text
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8074–10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731–10
3. Зауваження до проекту Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (до реєстр. № 10379 від 25.12.2023 (друге читання) Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України від 03.05.2024 № 07/2–2024/98625. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=10379&conv=9
4. Європейська Конвенція з прав людини: Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/995_004#Text
5. The case of Engel and others v. the Netherlands, заяви № . 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, 08.06.1976, §§ 82–83. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–57479

6. Європейський Суд з прав людини. Посібник зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінальний аспект). ECHR Knowledge sharing. 31.08.2024. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_ukr С. 11
7. The case of Salduz v. Turkey [GC], заява № 36391/02, 27.11.2008. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–89893
8. L'affaire Imbrioscia c. Suisse, заява № 13972/88, 21.11.1993. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001–62409
9. L'affaire Beuze c. Belgique [GC], заява № 71409/10, 09.11.2018. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–187513

Божко А. В.
аспірант кафедри права
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет», адвокат

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА РИСА СУЧАСНОГО АДВОКАТА

Інформаційне суспільство, розвиток якого характеризується надзвичайно швидкими темпами розвитку інформаційних технологій, що сьогодні проникають у всі сфері людської діяльності, фокусує увагу на здатності та властивостях кожної людини бути технічно спроможною ефективно використовувати результати технологічного прогресу. Для адвокатів це питання постає особливо гостро. Адже, з одного боку, масштаби цифрової трансформації охопили всі сфери адвокатської діяльності. Особливий наголос, наприклад, в цьому аспекті заслуговує цифровізація судочинства. З іншого боку, — засадничий для адвокатури принцип конфіденційності ставить на порядок денний питання коректного та безпечного з точки зору захисту особистих даних використання адвокатами сучасних технологій у роботі з інформацією. Іншими словами, питання цифрової безпеки набуває в адвокатській діяльності критичної ваги.

За таких умов є підстави стверджувати, що необхідною рисою сучасного адвоката, hard skill, якими повинен володіти кожен представник адвокатської спільноти, є цифрова компетентність.

Слід зауважити, що поняття цифрової компетентності адвоката, як і загалом кожного правника, є складним, багатокомпонентним поняттям. Воно також перекликається з поняттям цифрової грамотності, що зумовлює часто їх використання як синонімічних.

Так, якщо звернутися до наукової літератури, то можна зустріти визначення цифрової компетентності майбутнього юриста як на-

явності міждисциплінарних навичок, умінь і знань, які дозволяють ефективно, належно та безпечно користуватися технологіями, які потрібні професійному правнику [1].

Таке ототожнення загалом пов'язане з тлумаченням термінів «компетентність» і «грамотність». Не вдаючись до цієї теоретичної дискусії, слід усе таки відзначити, що спрощено цифрова грамотність є складовою та основою цифрової компетентності. Вона «демонструє» теоретичний зріз і постає як комплекс базових знань, умінь і навичок людини у сфері використання цифрових технологій. Водночас, цифрова компетентність передбачає впевнене та відповідальне використання цифрових технологій у своїй діяльності, тобто критичне осмислення та застосування наявних у цій сфері знань і навиків, набутий досвід й активну взаємодію з іншими суб'єктами. Таким чином, мова йде про практичний зріз сфери опанування досягнень технологічного прогресу та їх активне використання.

Отже, нині цифрова компетентність для адвокатів є базовою складовою його професійної діяльності, адже цифровізація, цифрові технології пронизують всі її сфери.

Так, А. В. Кубаєнко виділяє три рівні впровадження цифрових технологій у практику діяльності адвокатів:

1) автоматизація адвокатської діяльності, що означає створення IT-сервісів, які дозволять автоматизувати процеси надання кваліфікованої правничої допомоги;

2) інформатизація адвокатської діяльності, що передбачає побудову та розвиток телекомунікаційної інфраструктури та інформаційного середовища для супроводу процесів, що забезпечують організацію адвокатської діяльності у реалізації повноважень;

3) інформатизація діяльності органів адвокатського самоврядування, а також органів НААУ, що означає побудову та розвиток інфраструктури для найбільш спрощеної роботи [2].

Однак, з точки зору цифрової компетентності адвоката як цілісної системи, що передбачає комплекс необхідних для ефективного здійснення адвокатської діяльності цінностей, знань, умінь і навичок у відповідальному та зваженому використанні цифрових технологій, доцільно розглядати такі напрями її реалізації:

– цифрова компетентність адвоката в роботі з клієнтами (застосування різноманітних гаджетів у комунікації з клієнтом, їх використання в роботі з документами, підготовкою адвокатських запитів тощо);

– цифрова компетентність адвоката в професійній комунікації з суб'єктами, які здійснюють діяльність у правоохоронній сфері та сфері правозахисту (судами, зокрема, наприклад, коректне використання електронного кабінету адвоката в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі);

– цифрова компетентність адвоката у сфері реалізації адвокатського самоврядування (наприклад, сплата адвокатського внеску через особистий кабінет на сайті НААУ або за допомогою онлайн-системи платежів);

– цифрова компетентність адвоката у використанні соціальних мереж та їх інструментарію (наприклад, коректне та етичне користування офіційними та особистими сторінками в мережі Facebook, Telegram-каналами тощо).

Різноманіття сфер реалізації адвокатської діяльності, для яких цифрова компетентність адвоката стала звичною та необхідною умовою, фокусують увагу на таких її сегментах як:

1) цифрова гігієна — найбільш широке поняття, яким охоплюються практики, засоби, звички використання адвокатом широкого масиву цифрових технологій, зокрема, правила його поведінки в мережі Інтернет; коректне, відповідальне та етичне поводження адвоката з інформацією; вжиття заходів, спрямованих на безпечне використання технологій і поводження з інформацією, її грамотне споживання;

2) цифрова безпека — це система засобів, способів і заходів, спрямованих першочергово на захист широкого спектру інформації, з якою працює адвокат. Вона стосується як самої інформації, так й інструментарію пошуку, поводження з нею, зокрема, надійності її джерел, захисту каналів розповсюдження, пристроїв для її зберігання, а також активностей у мережі Інтернет.

Ураховуючи згаданий вище принцип конфіденційності та обов'язок адвоката зберігати адвокатську таємницю, питання цифрової гігієни та безпеки для адвокатів постають дуже гостро.

Так, серед основних загроз для адвокатів у цьому ракурсі виділяють:

– втручання в адвокатську таємницю через несанкціонований доступ до листування, баз даних, фізичний доступ до пристроїв;

– фішинг (доступ зловмисників до паролів, даних, систем через фальшиві листи чи повідомлення);

– шпигунське програмне забезпечення (програми, які таємно записують дії користувача, перехоплюють листування чи крадуть файли, можуть бути встановлені через шкідливі вкладення, посилання або USB-пристрої);

– витоки конфіденційних даних через неправильне зберігання документів у незашифрованих хмарних сховищах, втрата фізичних носіїв або використання незахищених пристроїв;

– соціальна інженерія (використання психологічних маніпуляцій, наприклад, дзвінків від «судової адміністрації» чи підроблених листів від колег, щоб отримати доступ до даних);

– атаки на IoT-пристрої (камери, офісну техніку);

– компрометація електронних кабінетів (через використання слабких паролів або незахищених підключень до ЄСІКС чи АСВП

зловмисники можуть отримати доступ до документів, судових рішень чи персональних даних сторін) [3].

Від себе вважаю за необхідне додати до цього переліку загроз високі ризики при використанні адвокатами генеративного штучного інтелекту.

Першочергово йдеться про «злив» даних, які адвокати надають для обробки, прагнучи зекономити час і полегшити свою роботу.

Також сьогодні крізь призму судової практики очевидними стали випадки використання адвокатами згенерованих доказів у широкому їх сенсі. Наприклад, спроба адвоката видати згенерований чат-ботом результат за експертний висновок отримала оцінку Верховного Суду у справі № 925/496/24.

Зокрема, суд вказав, що відповіді штучного інтелекту не є джерелом достовірної науково доведеної інформації, тож відмова досліджувати їх як доказ є цілком правомірною [4].

Тенденція до невиправданого та неетичного використання генеративного штучного інтелекту в діяльності адвокатів носить глобальний характер, про що свідчить чимало скандалів у судових системах Англії, США та інших країн [5]. І тому ця тематика заслуговує стати предметом окремих досліджень у майбутньому.

Список використаної літератури

1. Гельжинська Т. Я., Кравчик О. Р. Поняття цифрової компетентності майбутніх юристів у закладах фахової передвищої освіти: теоретичний аспект. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2025. Вип. 1. С. 11–18.
2. Кубаєнко А. В. Цифрова трансформація адвокатської діяльності та адвокатури: переваги і можливі недоліки. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.) / Одеса: Фенікс, 2022. С. 63–66.
3. Філімонов М., Рабко Т. Юридична практика та інформаційна безпека: посібник. Вища школа адвокатури. Київ, 2025. URL: https://tinyurl.com/59azp2n3 (дата звернення 24.10.2025).
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 08.07.2025 р., судова справа № 925/496/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128775966 (дата звернення 24.10.2025).
5. За використання адвокатами штучного інтелекту — довічне ув'язнення? 12.06.2025. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/10409-za-vikoristannya-advokatami-shtuchnogo-intelektu-dovichne-uvyaznennya.html (дата звернення 24.10.2025).

Науковий керівник: професор кафедри права Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет», доктор юридичних наук ***Антошкіна Валерія Костянтинівна***

Осадчук І. О.
аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ АДВОКАТОМ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасних умовах воєнного стану забезпечення права затриманої особи на захист є одним із ключових елементів правової держави. Безоплатна вторинна правнича допомога (далі — БВПД) виступає одним з основних механізмів реалізації цього права, що гарантується Конституцією України, міжнародними договорами та практикою Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ). З початком збройної агресії суттєво зросла кількість кримінальних проваджень за злочинами проти основ національної безпеки, в яких участь захисників відбувається переважно за призначенням. Це актуалізує питання якості, повноти та своєчасності надання безоплатної правничої допомоги.

Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 року № 3460-VI передбачено два види правничої допомоги, а саме первинна та вторинна. Основним завданням безоплатної вторинної правничої допомоги є створення рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. З цією метою в межах вторинної правничої допомоги можуть надаватися такі правові послуги як захист, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами та складення документів процесуального характеру [1].

Свої особливості отримало врегулювання питання про затримання в умовах воєнного стану. Перелік підстав для затримання в умовах воєнного стану, порівняно із мирним часом, є розширеним, оскільки законодавчо встановлена можливість затримувати особу не лише з підстав визначених у ст. 208 КПК України, а й у випадках, коли є підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні фактично будь-якого виду злочину. Така підстава, зокрема, може бути покладена в обґрунтування затримання особи, підозрюваної у колабораційній діяльності, порушенні законів та звичаїв війни, створенні не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а також «невоєнних злочинів» тощо [2, с. 373].

Право на захист є невід'ємним і не може бути обмежене навіть під час воєнного стану. На практиці реалізація цього права ускладнюєть-

ся низкою чинників: 1) порушенням процесуальних вимог під час затримання (незаконні затримання, перевищення строків тримання, несвоєчасне повідомлення центрів БВПД); 2) недостатньою оперативністю та якістю правничої допомоги — адвокати не завжди мають можливість своєчасно прибути до затриманої особи через технічні та організаційні обмеження (зокрема, комендантську годину, відсутність зв'язку тощо); 3) відсутністю єдиного механізму координації між правоохоронними органами та центрами БВПД.

Окремо проблемним є питання участі адвокатів у провадженнях in absentia — за відсутності підозрюваного чи обвинуваченого. Така форма розгляду передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК) і відповідає міжнародним стандартам (практика ЄСПЛ у справах Sejdovic v. Italy, Sanader v. Croatia). Однак на практиці адвокати, які здійснюють захист у таких справах, стикаються з неконструктивним тиском з боку Координаційного центру з надання БВПД, який фактично втручається в адвокатську діяльність, оцінює процесуальну позицію та ставить оплату праці в залежність від присутності клієнта [3]. Такі дії суперечать ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка прямо забороняє втручання у правову позицію адвоката [4].

Ще однією системною проблемою є порушення принципу безперервності захисту. Центри БВПД можуть призначати різних адвокатів для окремих процесуальних дій (розгляд запобіжного заходу, спеціальне досудове розслідування, ознайомлення з матеріалами тощо), що унеможливлює формування цілісної лінії захисту і знижує його ефективність.

Система безоплатної вторинної правничої допомоги потребує: 1) удосконалення механізму взаємодії між правоохоронними органами та центрами БВПД з метою оперативного інформування про затримання; 2) забезпечення безперервності участі захисника у кримінальних провадженнях, особливо щодо злочинів проти основ національної безпеки; 3) виключення будь-яких форм втручання у правову позицію адвоката та створення умов для незалежного здійснення захисту; 4) підвищення якості та ефективності БВПД, у тому числі через запровадження оцінки з боку затриманих осіб і розширення стандартів якості надання допомоги.

Список використаної літератури

1. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 року № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2011. № 51. Ст. 577.
2. Фоміна Т. Г., Рогальська В. В. Затримання особи в умовах воєнного стану: підстави та уповноважені службові особи на здійснення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 371–376.

3. Звіт Національної асоціації адвокатів України з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні за 2023 рік. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/ %D0 %97 %D0 %B2 %D1 %96 %D1 %82 %20 %D0 %91 %D0 %9F %D0 %94_2023_.pdf
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Відомості Верховної *Ради*. 2013, № 27, ст. 282.

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», д. ю. н., професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Сокалюк В. П.
аспірант Київського університету права НАН України,
адвокат, член Ради адвокатів Одеської області

РОЛЬ АДВОКАТА У ДОВЕДЕННІ ПРАВОВОЇ ПОЗИЦІЇ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ДОВЕДЕННЯ У ЦПК УКРАЇНИ

В частині першій статті 81 Глави п'ятої «Докази та доказування» ЦПК України (надалі — ЦПК) передбачено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, установлених цим Кодексом [1]. Отже, у процесі доказування адвокат сторони повинен саме довести суду відповідні обставини, які є підставою її позовних вимог чи заперечень на позов, а не доказати їх.

Дуже часто виграють судові справи не ті адвокати, які мають відповідні докази, а ті, хто зміг грунтовно і переконливо висловити свою правову позицію, тим самим довести суду свою правоту. Навіть в Конституції України (п. 3 ч. 2 ст.129) [2] зазначено, що основними засадами судочинства є: «3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості».

Як зазначено в п. 3 ч. 1 ст. 43 ЦПК [1], учасники справи мають право подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб. Однак в ст. 89 ЦПК [1], яка регламентує оцінку доказів судом, передбачене Конституцією положення щодо доведення перед судом переконливості доказів не отримало розвитку, оскільки в зазначеній статті та в цілому в ЦПК відсутнє унормування процедури доведення щодо тих чи інших доказів.

Отже, опанування адвокатом мистецтва доведення у судовому процесі і глибоке розуміння цієї процедури є одним із ключовим на шляху до досягнення успіху у судових справах. З огляду на те, що процедура доведення не знайшла належного відображення в ЦПК, адвокати при підготовці до участі у судових процесах на кожній стадії судового провадження, а тим паче — перед судовими дебатами, зтикаються із певними складнощами у доведенні саме суду своєї правоти.

Судовий спір є змагальною процедурою і притаманний майже кожному виду судочинства, а тому носить міжгалузевий характер. Разом з тим вести судову полеміку, обмінюватися доводами та міркуваннями з позицій змагальності, на публічній основі під контролем суду є нелегкою справою, яка потребує не лише теоретичних знань, але і практичних навиків.

Доктор юридичних наук, професор С. Я. Фурса, яка запропонувала концепцію розмежування доведення і доказування у цивільному процесі, визначає процес доведення як розумову діяльність, яка здійснюється із застосуванням логіки, внутрішнього переконання осіб, які беруть участь у відповідному провадженні [3]. Як правило в судовому процесі будуються дві прямо протилежні лінії захисту прав сторін, із використанням логічних засобів, а доводи про існування тих чи інших обставин підтверджуються доказами. При цьому, доказова інформація так само підсилюється доводами про її значимість, тощо.

Цивільний процес за участю двох взаємопротилежних позицій адвокатів (позивача і відповідача) створює двохмірну правову систему, яка утворюється за рахунок різнонаправлених позицій адвокатів, які подаються суду для їх оцінки. На першому рівні знаходиться змагальність адвокатів, які представляють різнонаправлені позиції. Другий рівень, це рівень переконання адвокатами сторін суду у правоті своїх позицій. На кожному рівні необхідно застосовувати відповідні прийоми доведення. На першому рівні доведення акцентується саме на доведенні протилежній стороні правомірності своєї позиції та неправомірності позиції іншої сторони. На другому рівні процес доведення акцентується на суді, якому необхідно довести, за допомогою зібраних та наявних у справі доказів, законність та обгрунтованість позовних вимог чи навпаки, їх безпідставність і незаконність, якщо адвокат представляє відповідача.

Крім того, процес доведення, на нашу думку, можна розділити на відповідні етапи.

Перший етап починається з моменту складання адвокатом позовної заяви, коли він у позові пов'язує між собою ті обставини, які обгрунтовують позовні вимоги до відповідача, кваліфікує такі обставини згідно з нормами матеріального права, а також вказує відомості про докази, які підтверджують існування таких обставин, а в разі

складання відзиву на позов — обгрунтовує підстави для відмови у задоволенні позову.

Другий етап може виникнути на стадії відкриття провадження у справі, коли суд виявить недоліки позовної заяви, з якими адвокат може не погоджуватися, які можуть стосуватись як обгрунтування позовних вимог так і процесуальних норм права, відповідно до статей 175, 177 ЦПК України [1].

Третій етап доведення пов'язаний зі складанням адвокатом відзиву, оскільки останній повинен відреагувати на кожний довід позовної заяви. Далі можна виділити підетапи, повязані з поданням адвокатами сторін всіх інших процесуальних документів, що пов'язані з доведенням своєї правової позиції.

Можливо виділяти і такий етап доведення як підготовче засідання, передбачений статтею 197 ЦПК України [1], де адвокати обмінюються доводами з різноманітних питань.

Крім того, можна виділяти підетапи доведення, які повя'зані із заявленням адвокатами у справі відводу, клопотання про проведення експертизи, тощо.

Отже вважаємо, що етапи доведення можна умовно виділяти з урахуванням сукупності дій адвокатів і їх мети на певній стадії цивільного судочинства.

При такій кваліфікації процесу доведення на нашу думку, судові дебати є основним етапом доведення у справі, коли адвокати вже володіють всім можливим обсягом інформації по справі і мають надати оцінку кожній обставині справи та доводам протилежної сторони, доводячи суду переконливість своєї правової позиції.

Як зазначено вище, у діючому ЦПК судовим дебатам не приділяється необхідної уваги. Це обумовлюється тим, що після стадії дослідження матеріалів справи та доказів, суд, як правило, сам вирішує, які йому потрібні докази для ухвалення судового рішення, часто не враховуючи думки та доводи адвокатів у справі. При такому підході судові дебати мають формальне значення для суду, а тому мало впливають на судові рішення. Нажаль, в ст. 242 ЦПК [1] не закріплено рекомендацій чи вимог щодо змісту чи структури дебатів в судовому засіданні з метою аналізу доказів, які надані сторонами чи третіми особами для переконання суду у правоті своєї позиції. Закріплення в ЦПК процедури проведення судових дебатів зобов'яже суд приймати її до уваги при винесенні рішень, що має позитивно вплинути на законність та обґрунтованість останніх.

Як зазначалось вище, процес доведення має не тільки змагальний характер, коли адвокат позивача вибудовує схему доведення з розрахунком, що йому активно буде заперечувати адвокат відповідача (перший рівень доведення), а й характер доведення суду відповідності влас-

ної позовної заяви вимогам законодавства (другий рівень доведення). Ці питання майже не досліджені вченими, але вони важливі, оскільки іноді в такому процесі виявляється некомпетентність суду, іноді його упередженість, а також суперечність норм законодавства між собою.

Процес доведення в самому широкому сенсі може включати в себе і інші, непрямі форми доведення, так би мовити «фон доведення», а саме: репутацію і авторитет адвоката, його зовнішній вигляд, манеру подання думок і аргументів, речову стилістику та навіть тембр голоса, тощо. Як каже прислів'я: зустрічають за одежею, а проводжають за розумом. Не секрет, що багато суддів сприймають адвокатів за їх зовнішнім виглядом. Адвоката, який відповідає дрес коду: строгий костюм, біла сорочка і краватка, судді будуть слухати більш уважно при доведенні ним своєї правової позиції, чим адвоката, який не відповідає цим критеріям. Крім того, адвокат, який має відповідну позитивну репутацію у судовій і юридичній спільноті та систематично входить до відповідних професійних рейтингів юристів в тій чи іншій галузі права, має науковий ступінь, буде сприйматись суддями більш вагомо, чим його колега, який немає такого бекграунду. Безумовно, при доведенні необхідно приймати до уваги і індивідуальні якості суб'єкта на який доведення, так би мовити, націлене, а саме — адвоката іншої сторони та суддів. Потрібно враховувати досвід і стаж відповідного адвоката, а якщо казати про суд, — то склад суду, особи окремих суддів, якщо розгляд справи відбувається відповідною колегією. Судді і адвокати є людьми, які мають різні характери, різні особисті психо-емоційні якості, різний вік, різний рівень підготовки, різний стаж і різну судову практику, різний сімейний стан, життєвий досвід, тощо. Все це безумовно впливає на сприйняття суддею і адвокатом доведення з боку іншого адвоката, на наслідки сприйняття доведення суддею та винесене ним рішення у справі.

Отже, на нашу думку, має бути сформована окрема глава в ЦПК, в якій будуть визначені основні етапи та процедури процесу доведення, визначений понятійний апарат процесу доведення, а також зміст чи структура судових промов.

Процес доведення потребує подальшого дослідження та переосмислення співвідношення його із процесом доказування та закріплення відповідних процедур доведення у ЦПК України.

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15 (дата звернення 26.10.2025).
2. Конституція України: Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 26.10.2025).

3. Фурса С. Я, Фурса Є. І., Фурса Є. Є., Бардюг Т. О. Адвокат у нотаріальному процесі: науково-практичний посібник. За заг. ред. докт. юр. наук, проф., заслуж. юрист. України Фурси С. Я. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 628 с.

Науковий керівник: професор кафедри міжнародного та приватного права Київського університету права Національної академії наук України, доктор юридичних наук, професор ***Фурса Світлана Ярославівна***

Тіпрова О. М.
адвокат, член Комітету з питань адвокатської етики
Ради адвокатів Одеської області

ЦІНА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ

У вересні 2019 року тисячі юристів з усього світу зустрілися у Сеулі, Південна Корея, на щорічній конференції Міжнародної асоціації адвокатів (IBA). Одна із сесій була присвячена психологічному благополуччю в юридичній професії. У залі, де зібралися поважні правники з усього світу було завдано питання*: «Знаючи те, що ви знаєте про життя юриста, скільки з вас рекомендували б юриспруденцію як кар'єру своїм дітям?»*. У переповненому залі були підняті менше п'яти рук [1].

На початку XX століття функція адвоката була значною мірою зведена до представництва інтересів клієнта в суді.

Адвокат зазвичай був публічною фігурою, чиє ораторське мистецтво, широкий кругозір та натхнення були найпотужнішими інструментами, що забезпечували йому успіх та відомість.

Присяжний повірений Микола Платонович Карабчевський свого часу писав, що від адвоката-оратора вимагають серйозної юридичної та загальнолітературної підготовки, живого, наглядового розуму та значної дози творчого інстинкту, здатного, так би мовити, одухотворити та викликати до життя німі сторінки об'ємних ділових форматів. Від зовнішньої сторони мови потрібна художня цілісність і принаймні доцільна закінченість. Без задоволення цих мінімальних вимог його не назвуть судовим оратором.

Так, один з найвідоміших американських адвокатів Кларенс Сьюард Дерроу (18.04.1857–13.03.1938 рр.) вигравав справи передусім не лише завдяки фундаментальним знанням законів, мистецтву переконання, але й вмінням апелювати до почуттів присяжних. Він отримав відомість завдяки своїй блискучій участі в низці гучних судових процесах.

Серед таких процесів великий резонанс викликав свого часу «Мавпячий процес» (1925), як символ боротьби науки та релігії. Кларенс Деррою захищав шкільного вчителя Джона Скоупса, якого звинувачували у порушенні «Акту Батлера» (закону штату Теннессі, що забороняв викладання теорії еволюції). Адвокат перетворив судовий зал на публічну трибуну. Його головним опонентом виступив Вільям Дженнінгс Браян, тричі кандидат у президенти і відомий релігійний консерватор, який представляв сторону обвинувачення.

Незважаючи на те, що Джона Скоупса визнали винним (що було пізніше скасовано за технічними причинами), Дерроу та Американський союз захисту громадянських свобод (ACLU) вважалися переможцями, надавши широкому загалу докази еволюції [2]. Завдяки інтенсивному висвітленню у ЗМІ, яке перетворило процес на національне шоу, «Мавпячий процес» змусив Америку обговорювати конфлікт між вірою та розумом. Дерроу виграв культурну битву. Це закріпило за Кларенсом Дерроу репутацію не просто блискучого адвоката, а й захисника громадянських свобод.

Та адвокатура — не лише сенсаційні перемоги й оплески. Як правозахисник та представник у судових справах, адвокат постійно стикається з людськими трагедіями, кримінальними злочинами, травмами, втратою майна та свободи клієнтів.

Висока етична відповідальність та необхідність щодня приймати рішення в умовах конфлікту інтересів або сильного суспільного резонансу створює значне моральне напруження.

Життя Кларенса Дерроу є яскравим підтвердженням цієї тези, яке після гучних процесів було відзначене гострою депресією, цинізмом та хронічною втомою. Роздумуючи про свою юридичну кар'єру, Дерроу казав, що вона була жахливою. *«Справедливості не існує — ні в суді, ні за його межами»,* — зазначав він. *«У 20 років людина сповнена сил для боротьби та надій. Вона хоче змінити світ. У 79 років вона все ще хоче змінити світ, але знає, що не зможе»* [3].

На піку успішної кар'єри інший відомий корпоративний адвокат Луї Брендейс (13.11.1856–05.10.1941 рр.) публічно говорив про *«професійне самогубство»* як відчуття спустошення та втрати моральної мети, яке спіткало багатьох юристів, які замінили захист суспільних інтересів на сліпе служіння великому бізнесу.

За сто років роль адвокатів зазнала значних змін. Від суто судового представника, адвокат еволюціонував до багатофункціонального консультанта, активного правозахисника та ключового діяча у формуванні правової культури суспільства.

Сьогодні він має глибоко вникати в бізнес-моделі клієнтів, розуміти їх фінансові цілі та ризики. Фактично адвокат стає стратегічним

радником, беручи участь у переговорних процесах, допомагає клієнтам уникати судових позовів та нераціональних витрат.

Адвокати мають справу зі складними юридичними питаннями, які вимагають глибокого розуміння різних законів, нормативних актів, судової практики та юридичних прецедентів. Величезний обсяг інформації, який їм необхідно обробити, проаналізувати та застосувати до конкретних справ, часто вимагає ретельної уваги до деталей. Пропуск критично важливої інформації або неправильне тлумачення юридичного положення може призвести до катастрофічних наслідків [4].

Нові виклики перетворюють адвоката на експерта вузької спеціалізації. В той же час він повинен розуміти філософію права та вміти знаходити нестандартні рішення, що вимагає наявність всебічної обізнаності у багатьох сферах життя.

А вимоги цифрової епохи стирають межі між робочим часом та особистим життям. В умовах жорсткої конкуренції адвокати перебувають на зв'язку «24/7».

Розширення повноважень, обов'язків та постійне перебування у стані високої готовності, що вимагає одночасного виконання функцій юриста, психолога, бізнес-консультанта, призвела до значного зростання рівня емоційного вигорання серед представників професії.

В 2025 році Американська асоціація адвокатів через свою Комісію з програм допомоги адвокатам (COLAP) та Krill Strategies розпочала загальнонаціональний дослідницький проект, спрямований на покращення психічного здоров'я та благополуччя в юридичній професії. Це дослідження буде проведено колегіями адвокатів штатів, які розповсюдять анонімне та конфіденційне опитування серед випадкової вибірки своїх адвокатів.

Національне опитування розгляне численні важливі питання, зокрема: встановлення поточного базового рівня психічного здоров'я адвокатів, вживання останніми психоактивних речовин та вигорання; оцінить поточне ставлення до психічного здоров'я; дослідить, як останні досягнення в галузі технологій (ШІ) та посилена цифровізація юридичної практики впливають на психічне здоров'я адвокатів, рівень їх стресу та баланс між роботою та особистим життям.

Очікується, що оновлене національне дослідження надасть актуальні, надійні та практичні дані, необхідні для формування здоровішої та стійкішої юридичної спільноти [5].

Варто підкреслити, що в умовах, які склалися в Україні, питання психічного здоров'я та стійкості адвокатів набуває критичного значення. Українські адвокати стикаються не лише зі стандартними глобальними викликами, але й з надзвичайними обставинами, ускладненими системним порушенням прав та гарантій адвокатської діяльності, телефонним правом, ототожненням адвокатів з клієнтами.

Тому, беручи до уваги ці безпрецедентні фактори, для України не менш, а навіть більш важливо, ніж для західних колег, було впровадження Національною асоціацією адвокатів України за підтримки Міжнародної асоціації адвокатів програми психологічної підтримки, націленої на превенцію вигорання та відновлення емоційної стійкості адвокатів [6].

Таким чином, еволюція адвокатури, хоча і зробила професію більш впливовою та значущою для суспільства, паралельно перетворила її на одну з найбільш стресових. І визнання проблеми емоційного вигорання є ключовим кроком для адвокатської спільноти, яка тепер мусить шукати подальші шляхи для психологічної підтримки та стійкості, щоб і далі ефективно виконувати свою місію в умовах сучасних викликів.

Список використаної літератури

1. Психічне благополуччя в юридичній професії. Глобальне дослідження. Лондон. Жовтень 2021. с.54.
2. Clarence Darrow. Encyclopædia Britannica. URL: https://www.britannica.com/biography/Clarence-Darrow
3. Jonathan Burdick. Clarence Darrow: An Unapologetic Pessimist's Search for Truth. URL: https://www.eriereader.com/article/clarence-darrow-an-unapologetic-pessimists-search-for-truth
4. ABA and Krill Strategies launch new lawyer mental health research project. URL: https://www.americanbar.org/news/abanews/aba-news-archives/2025/06/aba-krill-lawyer-mental-health-project/
5. The perfectionist paradox. Report on the 2024 Lawyer Perfectionism & Well-Being Survey By Patrick Krill, Jordana Confino, and Jens Näsström. URL: https://www.nalp.org/the_perfectionist_paradox_webinar
6. Підтримка ментального здоров'я українських адвокатів під час війни. URL: https://psychologicalhelp.unba.org.ua/

Клименко Г. О.
аспірантка
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТАГНАЦІЯ ЗАМІСТЬ ПРОГРЕСУ: ОЦІНКА ДИНАМІКИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДОСТУПУ ДО ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА

Упродовж останніх років у науково-практичній площині та в суспільно-політичному дискурсі системно обговорюється необхідність реформування процедури доступу до професії адвоката в Україні. Зокрема, це питання ставало одним із ключових елементів плану реформування інституту адвокатури та системи правосуддя в цілому у межах таких стратегічних документів, як Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, які передбачали підвищення вимог до здійснення адвокатської діяльності, посилення професійних і морально-етичних критеріїв доступу до професії, удосконалення процедур складання кваліфікаційного іспиту та проходження стажування. Водночас громадськість та професійна спільнота неодноразово звертали увагу на відсутність реальних зрушень у цій сфері. Попри задекларовані наміри реформ, жодних змістовних змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» внесено не було, а існуючі норми продовжують відтворювати застарілу модель доступу до професії. Концепція реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю, розроблена ще у 2018 році, так і залишилася суто декларативною, не отримавши практичного втілення.

На відсутність системних змін і реального прогресу у реформуванні інституту адвокатури неодноразово звертала увагу Європейська Комісія у своїх звітах щодо України за 2023 та 2024 роки. Окремі аспекти, зокрема недоліки чинної системи доступу до професії адвоката, були детально проаналізовані в межах Тіньового звіту до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської Комісії щодо України за 2023 рік. Викладені у звіті зауваження викликали різку реакцію Національної асоціації адвокатів України, яка у своїй Офіційній позиції фактично заперечила існування будь-яких системних проблем у діяльності адвокатури, розцінивши висновки експертів як упереджені.

У 2025 році експертне середовище продовжило моніторинг виконання Україною зобов'язань за розділом 23 «Правосуддя та фунда-

ментальні права», а також за розділом 24 «Юстиція, свобода та безпека». За підсумками цієї роботи у жовтні 2025 року було оприлюднено новий Тіньовий звіт, який констатував відсутність відчутного прогресу у реформуванні інституту адвокатури та підтвердив збереження більшості проблем, виявлених ще у попередніх циклах оцінювання (застарілість чинної процедури складення кваліфікаційного іспиту, відсутність морально-етичних вимог до осіб, які прагнуть отримати право на заняття адвокатською діяльністю, наявність ризиків для зловживань тощо) [1].

Попри загальну стагнацію, Тіньовий звіт, опублікований у жовтні 2025 року, відзначає і певні позитивні тенденції у сфері реформування доступу до адвокатської професії. Зокрема, Міністерство юстиції та Офіс Президента України демонструють узгоджене бачення напрямів змін на євроінтеграційному шляху, підтримуючи ідею впровадження стандартизованого цифровізованого кваліфікаційного іспиту, який має забезпечити прозорість, об'єктивність і рівний доступ усіх кандидатів до професії. Водночас серед найбільш чутливих проблем звіт вже вдруге виокремлює практику отримання адвокатських свідоцтв представниками державної влади, правоохоронних органів, прокуратури та суддівського корпусу, що створює ризики конфлікту інтересів і підриває незалежність професії [1]. Експерти також підкреслювали доцільність концептуального перегляду моделі стажування, зокрема в частині його тривалості, змістовного наповнення та послідовності етапів, за прикладом країн Європейського Союзу, де практична підготовка передує складанню кваліфікаційного іспиту.

Таким чином, попри наявність політичної волі та узгодженого бачення напрямів реформ з боку державних інституцій, реформування доступу до адвокатської професії все ще перебуває у стані інституційного застою. Задекларовані ініціативи, зокрема впровадження цифровізованого кваліфікаційного іспиту чи оновлення моделі стажування, поки не трансформувалися у реальні законодавчі зміни. Поруч із цим простежується виражений опір органів адвокатського самоврядування, які демонструють небажання визнавати наявні проблеми в інституті адвокатури. Така реакція свідчить про закритість системи до зовнішньої оцінки та обмежену готовність до внутрішнього оновлення, що, своєю чергою, гальмує реалізацію державних ініціатив і підтримує стан застою, в тому числі, у сфері доступу до адвокатської професії.

Досягнення реального прогресу можливе лише за умови комплексного оновлення законодавчої бази та впровадження прозорих, стандартизованих механізмів доступу до професії відповідно до європейських стандартів і найкращих практик держав-членів ЄС. Водночас реформування інституту адвокатури має відбуватися у партнерстві

з органами адвокатського самоврядування, які покликані стояти на варті незалежності цієї професії, а не чинити опір необхідним змінам. Ефективність реформи значною мірою залежить від здатності самоврядних органів усвідомити свою роль не лише як інституційних захисників статусу адвоката, але й як співтворців оновленої моделі професії, заснованої на доброчесності, відкритості та підзвітності. У цьому контексті дедалі актуальнішою стає дискусія щодо необхідності оновлення складу органів адвокатського самоврядування як умови для відновлення довіри адвокатської спільноти й суспільства до процесів внутрішньої реформи.

Список використаної літератури

1. Тіньовий звіт до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» та розділу 24 «Юстиція, свобода та безпека» Звіту Європейської комісії щодо України у 2024 році. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2025/10/shadow-report-2025-ua-2.pdf

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Бєляєва К. О.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Умови воєнного стану суттєво змінюють функціонування державних інституцій, зокрема й системи правосуддя. У цей період зростає потреба у захисті прав і свобод громадян, які можуть зазнавати обмежень або порушень у зв'язку з надзвичайною ситуацією. Саме тому роль адвоката в умовах воєнного стану набуває особливого значення. Адвокат виступає ключовою фігурою у забезпеченні законності, справедливості та дотримання прав людини, як у кримінальному, так і в адміністративному чи цивільному процесі. Водночас адвокати стикаються з новими викликами — фізичною небезпекою, змінами у правовому регулюванні, обмеженим доступом до клієнтів тощо.

Проблема ролі адвоката в умовах воєнного стану полягає у забезпеченні права на захист під тиском обмежень і ризиків. Адвокати

стикаються з порушенням гарантій діяльності (тиск, загрози таємниці, ототожнення з клієнтом) та фізичною небезпекою. Ускладнені комунікація з клієнтами (через міграцію/окупацію) та робота з державними органами, а також нестабільність судів ускладнюють процеси. Зростає навантаження через специфічні для війни категорії справ (воєнні злочини, компенсації).

Згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дотримання Правил адвокатської етики є одним із ключових професійних обов'язків адвоката [1]. Правила адвокатської етики України говорять нам про те, що адвокат має бути прикладом стійкості та непохитності [2]. Ці якості відіграють не останню роль під час воєнного стану.

Неабиякою перешкодою для адвокатів виявилося введення комендантської години на території України, оскільки у певних ситуаціях адвокат змушений надавати правничу допомогу клієнту навіть у нічний час. Однак запровадження воєнного стану передбачає обов'язкове встановлення комендантської години, яка обмежує свободу пересування громадян і ускладнює цілодобове виконання адвокатських обов'язків. З огляду на це, представникам Комітету НААУ із захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності було надано спеціальні дозволи на пересування територією міста Києва під час дії комендантської години [4, ст. 85].

З початком збройної агресії Росії проти України чимало громадян опинилися в складних життєвих умовах. Багатьом довелося залишити свої домівки та шукати прихисток як у безпечніших регіонах країни, так і за її межами. У зв'язку з цим значна кількість людей не мала змоги особисто звернутися до адвоката, тому почала укладати договори про надання правничої допомоги в електронній формі. З огляду на це Рада адвокатів України при НААУ ухвалила рішення, яким затвердила роз'яснення щодо можливості здійснення адвокатами представництва інтересів клієнтів на підставі електронного договору, а також необхідності отримання згоди клієнта на розкриття конфіденційної інформації [3]. Електронний договір дозволяє клієнту укласти угоду з адвокатом на відстані, без фізичної присутності обох сторін, що є важливим аспектом у часи, коли особисте пересування може бути ускладнене або взагалі неможливе. Завдяки такому способу укладення договору, клієнти можуть оперативно звертатися до адвокатів з різних регіонів України, а також з-за кордону, де вони перебувають через вимушену евакуацію.

В умовах дистанційного укладення договору на надання правничої допомоги, коли клієнт не має змоги підтримувати постійний зв'язок з адвокатом, ефективне виконання захисних функцій вимагає від адвоката наявності високих моральних якостей. Це обумовлено тим, що

в адвокатській практиці часто трапляються складні ситуації, у яких правильне вирішення залежить не лише від дотримання правових норм, а й від дотримання етичних і моральних стандартів. Стаття 27 Правил адвокатської етики встановлює вимогу добросовісності під час виконання адвокатом доручення клієнта. Частина 2 цієї статті зазначає, що при виконанні доручення адвокат повинен застосовувати всі розумно необхідні та доступні йому законні засоби для надання ефективної правничої допомоги клієнту [2].

Але й можна виділити позитивну статистику щодо збільшення кількості адвокатів в країні, що дає змогу стверджувати, що інститут адвокатури зростає навіть у такі важкі часи. Так за офіційними даними Єдиного реєстру адвокатів України, оголошеними заступником голови НААУ та РАУ Валентином Гвоздієм, в Україні працює близько 72,1 тис. адвокатів. З них 47,8 тис. є практикуючими. З кінця травня 2024 року кількість адвокатів зросла на 791 особу, що становить близько шести нових правників щодня. Примітно, що майже всі практикуючі адвокати (47250) активно користуються електронним кабінетом на сайті НААУ, що підкреслює їхню зацікавленість у цифрових сервісах.

Враховуючи усі вищеперераховані особливості здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану, можна твердо стверджувати, що роль адвоката в таких складних умовах є надзвичайно важливою та неоціненною. Під час війни особливо важливо зберігати та захищати права людини. Адвокат, як професійний захисник прав, має забезпечувати доступ до правосуддя, захищати клієнтів від порушень їхніх прав, включаючи випадки незаконного затримання чи обмеження свободи, а також допомагати в оскарженні рішень, що порушують закон. Адвокат також відіграє важливу роль у захисті прав людей, які підлягають мобілізації, проводять альтернативну службу або стикаються з іншими обмеженнями в умовах воєнного часу.

Повномасштабне вторгнення Росії спричинило численні соціальні, економічні та правові проблеми. Мільйони українців зіткнулися з несправедливістю, втратою домівок, вимушеним переселенням та порушеннями прав, зокрема незаконними затриманнями, обмеженням доступу до медичних послуг та іншим. У таких умовах правнича допомога є вкрай необхідною. Адвокати допомагають громадянам захистити свої права, відстояти законні вимоги та отримати справедливий захист.

Адвокатська діяльність в умовах війни набуває особливої ваги, адже професіонали в цій сфері здатні допомогти не лише у вирішенні питань, пов'язаних з військовими злочинами чи правами на евакуацію, а й у боротьбі з порушеннями прав мирних громадян. Адвокати можуть захищати інтереси тих, хто постраждав від незаконних дій військових або цивільних осіб, а також виступати гарантами дотримання прав людини навіть у найскладніших ситуаціях.

Крім того, вони мають право представляти інтереси клієнтів у судах, забезпечувати належне правове реагування на порушення законів, допомагати у відшкодуванні збитків від воєнних дій, оскаржувати неправомірні дії органів влади та військових структур. В умовах, коли правова система стає перегруженою, а доступ до юридичної допомоги стає ускладненим, роль адвоката стає вирішальною у відновленні справедливості та захисті прав потерпілих.

Тому сьогодні важливо не тільки мати кваліфікованих адвокатів для надання правничої допомоги, а й забезпечити доступ до їхніх послуг навіть в умовах воєнного стану, коли це стає справжнім викликом для юридичної професії.

Головні пропозиції для покращення ролі адвоката під час воєнного стану включають посилення законодавчих гарантій діяльності та відповідальності за їх порушення, зокрема щодо адвокатської таємниці. Необхідно чітко врегулювати процесуальний статус повітряної тривоги як поважної причини неявки та забезпечити безперешкодний доступ до клієнтів, попри обмеження. Слід розширити можливості дистанційного правосуддя та спростити доступ до інформації від держорганів. Критично важливим є оперативне навчання адвокатів новим категоріям справ (воєнні злочини, компенсації), а також надання їм психологічної та фінансової підтримки через професійні організації.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Редакція від 05.01.2017. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17.
2. Правила адвокатської етики : затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09 червн. 2017 р. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#n346 (дата звернення: 25.03.2024)
3. Про затвердження роз'яснення щодо можливості адвокатам здійснювати представництво інтересів клієнтів на підставі договору, вчиненого в електронній формі, а також необхідності надання клієнтом згоди на розкриття конфіденційної інформації : Рішення Ради адвокатів України від 04 лист. 2022 р. № 121. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0121871–22#Text (дата звернення: 25.03. 2024)
4. Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (14 грудня 2023 р.) / редкол. : Т. В. Вільчик та ін. Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. 268 с. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/ vnd/zbirnyky-naukovyh-konferenczij/.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Бойко Є. В.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА ДОПОМОГА РОДИНАМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПИТАННЯХ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Актуальність теми правової допомоги родинам військовослужбовців у сфері соціального захисту зумовлена триваючою воєнною агресією проти України, яка призвела до масштабних соціальних і гуманітарних викликів. Родини військових опинилися в ситуації підвищеного соціального ризику, стикаючись із труднощами під час отримання компенсацій, пільг, медичного та психологічного забезпечення, а також у процесі вирішення правових питань, пов'язаних із пораненням, загибеллю або зникненням безвісти близьких.

Ускладнені процедури, нестача достовірної інформації, часті зміни законодавства та бюрократичні бар'єри призводять до затримок у реалізації передбачених державою гарантій. У цих умовах питання наукового осмислення правових механізмів, аналізу практичних аспектів надання правової допомоги й пошуку ефективних моделей захисту соціальних прав родин військовослужбовців набуває особливого значення. Саме системне вдосконалення інституту правової допомоги сприятиме посиленню соціальної стабільності, підвищенню довіри громадян до державних інституцій і забезпеченню справедливого відновлення прав осіб, які постраждали від війни.

Незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази, що регулює питання соціального та правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей, на практиці існує низка системних проблем, які ускладнюють реалізацію гарантованих прав. Насамперед спостерігається фрагментарність і суперечливість чинного законодавства, адже окремі положення законів і підзаконних актів дублюють або суперечать одне одному, що створює правову невизначеність. Це призводить до різного тлумачення норм у судах і державних установах, затягування процесу оформлення пільг, статусів чи матеріальних виплат [1]. Суттєвою проблемою є нерівномірний доступ до правової допомоги, особливо в сільській місцевості та прифронтових регіонах, де сім'ї військовослужбовців не мають змоги оперативно отримати консультацію юриста чи звернутися до центрів безоплатної правової допомоги. Дефіцит спеціалізованих фахівців, які володіють знаннями з військового, соціального та адміністративного права, знижує якість надання допомоги. Часто юридичні консультації носять формальний характер, не враховують психологічного стану за-

явників та індивідуальних обставин сім'ї. Особливою проблемою залишається недостатня поінформованість родин військовослужбовців про свої права та механізми їх реалізації. Через відсутність зрозумілих інструкцій, шаблонів документів, покрокових онлайн-інструментів і доступної інформації громадяни вимушені звертатися до приватних юристів або залишаються без допомоги.

Бюрократичні бар'єри, перевантаженість судових інстанцій та органів соціального захисту також затримують розгляд заяв. Відсутність психологічної підтримки в процесі юридичного супроводу посилює стресовий стан родин, особливо тих, хто пережив втрату чи поранення близької людини.

Правова допомога родинам військовослужбовців у питаннях соціального захисту є складовою державної політики, спрямованої на забезпечення належного рівня життя осіб, які безпосередньо або опосередковано пов'язані зі службою у Збройних Силах України.

У період воєнного стану роль такої допомоги значно зростає, оскільки військові та їхні сім'ї зазнають як матеріальних, так і психологічних втрат. Правова підтримка виступає механізмом реалізації соціальних прав, гарантованих Конституцією України, законами «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та іншими нормативно-правовими актами. Ці документи визначають систему соціальних гарантій, зокрема пенсійне забезпечення, медичне обслуговування, санаторно-курортне лікування, право на пільгове кредитування, освіту для дітей військовослужбовців та інші форми підтримки [2].

На практиці родини військових часто стикаються з труднощами при реалізації цих прав через складність правових процедур, нестачу кваліфікованої консультаційної допомоги, а іноді й недосконаліть законодавства. У цьому контексті правова допомога має не лише інформаційно-консультативний характер, а й виконує захисну та представницьку функції. Вона охоплює підготовку юридичних документів, представництво інтересів у судах, супровід справ щодо виплати одноразових допомог, відшкодування збитків, оформлення статусу члена сім'ї загиблого або зниклого безвісти військовослужбовця.

Значну роль відіграють центри безоплатної правничої допомоги, які діють у всіх регіонах України, а також громадські організації, що спеціалізуються на захисті прав учасників бойових дій і членів їх родин [4].Особливу увагу привертає питання психологічного та емоційного стану сімей військових, що безпосередньо впливає на їхню здатність захищати свої соціальні інтереси. Тому правова допомога має бути комплексною, поєднуючи юридичний супровід із психологічною та соціальною підтримкою [5].

Важливим є й аспект правової просвіти: ознайомлення родин військовослужбовців із чинним законодавством, роз'яснення прав і процедур їх реалізації. Інформаційні кампанії, консультаційні лінії, електронні сервіси Міноборони та Міністерства юстиції сприяють тому, щоб громадяни могли оперативно отримати доступ до необхідних послуг.

Першочерговим напрямом удосконалення системи правової допомоги є створення єдиного координаційного механізму між Міністерством оборони, Міністерством юстиції, Міністерством соціальної політики та громадськими організаціями, який би забезпечував оперативний обмін інформацією, спрощував маршрутизацію звернень і мінімізував бюрократичні перепони. Доцільним є формування національного реєстру сімей військовослужбовців, який дозволить автоматизувати процес надання пільг і уникнути дублювання заяв.

Необхідно розширити мережу центрів безоплатної правничої допомоги, забезпечивши їх філіями в малих громадах і при військових частинах. Такі центри мають не лише консультувати, а й супроводжувати сім'ї військових на всіх етапах оформлення соціальних виплат, відновлення документів, отримання статусу члена сім'ї загиблого чи зниклого безвісти. Важливо створити мобільні групи правової підтримки, які виїжджатимуть у громади, де відсутня розвинена правова інфраструктура.

Одним із кроків має стати впровадження комплексного підходу до надання допомоги, який поєднує юридичну, соціальну та психологічну підтримку. Для цього варто налагодити міжвідомчу співпрацю юристів, психологів і соціальних працівників, які спільно супроводжуватимуть родини військових у кризових ситуаціях. Важливо також запровадити систему спеціалізованого навчання юристів, які працюють із військовими справами, включно з елементами кризової комунікації та психоедукації. Варто створити єдиний онлайн-портал для родин військових, де буде зібрана вся актуальна інформація про соціальні права, форми заяв, порядок отримання допомоги, а також функціонуватиме електронна консультаційна служба. Запровадження гарячих ліній і чат-ботів на базі державних органів дозволить оперативно вирішувати типові правові питання. Інформаційні кампанії в медіа, школах і громадах сприятимуть підвищенню рівня правової грамотності населення та зменшенню кількості зловживань і помилок під час оформлення документів.

Отже, правова допомога родинам військовослужбовців у питаннях соціального захисту виступає невід'ємним елементом забезпечення їхніх прав та гідних умов життя в умовах воєнного стану. Вона спрямована на подолання правових і соціальних бар'єрів, що виникають у процесі реалізації державних гарантій, пов'язаних із матеріальним

забезпеченням, медичною, психологічною та освітньою підтримкою. Ефективна система правової допомоги створює передумови для справедливого розподілу соціальних ресурсів, зменшує соціальну напругу та підвищує довіру до інституцій, які представляють інтереси військових і їхніх сімей. Вона має розвиватися на основі співпраці держави, правозахисних структур та громадських ініціатив, що забезпечить належну реалізацію соціальних прав усіх, хто зазнав наслідків війни.

Список використаної літератури

1. Гапєєв Л. Правова допомога: що корисно знати. *Історія та правознавство*. 2017. № 6 (466). С. 29–31.
2. Яворська І. С. Безоплатна правова допомога україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*. 2022. URL: https://doi.org/10.36059/978–966–397–287–9–137 (дата звернення: 07.10.2025).
3. Андреєв Д. О. Поняття «правова допомога» та «юридична допомога» як фундаментальні складові цілісної системи. *Law and society*. 2023. № 3. С. 531–535. URL: https://doi.org/10.32842/2078–3736/2023.3.79 (дата звернення: 07.10.2025).
4. Гуменюк П. В. Безоплатна правова допомога за законодавством України: thesis. 2019. URL: http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38841 (дата звернення: 07.10.2025).
5. Деревянко Н. З. Безоплатна правова допомога в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми протидії корупції в україні в умовах воєнного стану*. 2023. URL: https://doi.org/10.36059/978–966–397–293–0–14 (дата звернення: 07.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного Університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Волкова Д. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТ ЯК ГАРАНТ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНЬ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з лютого 2022 року, стала серйозним викликом не лише для національної безпеки, а й для системи захисту прав і свобод людини. Запровадження воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 об'єктивно зумовило необхідність обмеження окремих конституційних прав і свобод. Такі обмеження передбачені статтею 64 Конституції України, яка допускає можливість тимчасового звуження змісту окремих прав у разі запровадження воєнного чи надзвичайного стану [1]. Проте навіть за таких обставин держава не звільняється від обов'язку забезпечувати фундаментальні права, а тому особливого значення набуває роль адвокатури як незалежного правового інституту.

Адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації й діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». За Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат — фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом [2]. Принципи діяльності адвоката — верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів, що є запорукою гарантування прав людини навіть у кризових умовах.

У період воєнного стану діяльність адвокатів стикається з низкою проблем: обмеженим доступом до клієнтів, у тому числі до осіб, що перебувають під вартою або в районах бойових дій; перешкодами у комунікації з судами та правоохоронними органами; ризиками для життя і безпеки самих адвокатів; а також небезпекою порушення адвокатської таємниці через підвищений контроль і перевірки [3]. Водночас навіть у цих умовах адвокат залишається ключовим гарантом реалізації невід'ємних прав — на життя, гідність, свободу, захист і справедливий судовий розгляд, які не можуть бути обмежені навіть у воєнний час.

Держава гарантує незалежність і недоторканність адвокатської діяльності. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та

адвокатську діяльність», забороняється втручання в діяльність адвоката, а також забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності [4]. Недопустимим є притягнення адвоката до відповідальності за надану правову позицію або участь у справі. Національна асоціація адвокатів України неодноразово підкреслювала, що будь-яке перешкоджання роботі адвокатів під час воєнного стану є порушенням національного законодавства і міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини.

Окремого значення в умовах війни набуває участь адвокатів у наданні безоплатної правничої допомоги. Відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» вони здійснюють захист військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій, осіб, які перебувають у полоні або зазнали незаконного переслідування [5]. Таким чином, адвокат виступає не лише представником у суді, а й посередником між громадянином і державою, забезпечуючи реалізацію конституційних прав осіб, які через війну втратили доступ до правосуддя.

Незалежність адвокатури та гарантії її діяльності мають також міжнародно-правову основу. Відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), кожен має право на справедливий судовий розгляд (стаття 6) і ефективний засіб юридичного захисту (стаття 13), а також захист від катувань та нелюдського поводження (стаття 3) [6]. Основні принципи ООН щодо ролі юристів (1990 р.) зобов'язують держави гарантувати незалежність адвокатів, створювати умови для безпечного здійснення ними професійної діяльності, захищати їх від будь-якого тиску, переслідувань чи неправомірних обмежень [7].

В умовах воєнного стану адвокатура стикається з викликами, які потребують системного вирішення: недостатнім фінансуванням системи безоплатної правової допомоги, потребою у цифровізації адвокатської діяльності та посиленні гарантій безпеки самих адвокатів.

Необхідним є також розширення підготовки правників у сфері міжнародного гуманітарного права та прав людини, удосконалення законодавства щодо гарантій професійної діяльності адвокатів у надзвичайних умовах і зміцнення інституційної незалежності адвокатури.

Отже, адвокатська діяльність в системі гарантування прав людини у воєнний час сприяє утвердженню верховенства права, збереженню довіри громадян до системи правосуддя та підтриманню демократичних цінностей навіть у найскладніших умовах. У період, коли свобода і справедливість стають найвищими суспільними цінностями, адвокатура виконує не лише професійну, а й моральну місію — стоїть на сторожі гідності людини та правопорядку у державі.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*.1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
4. Національна асоціація адвокатів України. Позиція НААУ щодо діяльност адвокатів під час воєнного стану. URL https://unba.org.ua.
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
6. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. / Рада Європи. Київ : Офіційний вісник України, 1998. № 13. Ст. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 25.10.2025).
7. Основні принципи ООН щодо ролі юристів, прийняті VIII Конгресом ООН із запобігання злочинності та поводження з правопорушниками, Гавана, 27 серпня — 7 вересня1990р.URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Basic_Principles_on_the_Role_of_Lawyers.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Гачук Д. С.
студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ АДВОКАТА ЯК ВИМОГА ЧАСУ: НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

Світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, і сьогодні це вже не просто тенденція, а нова реальність. Україна, незважаючи на складні обставини в умовах воєнного стану, демонструє надзвичайно високий рівень цифровізації у всіх сферах життя — від державного управління до освітніх процесів. Цей процес не обійшов стороною і адвокатську діяльність, що адаптується до нових вимог часу. Бути сучасним адвокатом — означає не лише знати закон, а й уміти працювати в цифровому просторі, де дедалі більше процесів відбувається онлайн. Цифрова компетентність стає одним із визначальних критеріїв професійності, адже саме вона дозволяє ефективно

реалізовувати правову допомогу в умовах, коли швидкість, доступність і безпека інформації мають вирішальне значення.

Цифрова компетентність адвоката — це не просто вміння користуватися комп'ютером чи надсилати документи електронною поштою. Це комплекс навичок і знань, що забезпечують ефективне використання цифрових інструментів у професійній діяльності. Йдеться про вміння працювати з електронними базами судових рішень, орієнтуватися в системах електронного документообігу, знаходити й перевіряти інформацію, аналізувати великі обсяги даних, користуватися офіційними державними порталами, зберігати та передавати конфіденційну інформацію відповідно до вимог безпеки тощо. Усе це формує новий професійний стандарт, де цифрові навички стають такими ж важливими, як і правові знання.

Сьогодні цифрова грамотність уже не сприймається як «додатковий бонус» для юриста. Вона є основною умовою ефективної діяльності. Україна, навіть в такий складний час, продовжує впроваджувати цифрові рішення у сфері права: працюють електронні реєстри, функціонує система електронного суду, активно розвивається Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія». Це свідчить про те, що цифрова трансформація правової системи є незворотною. Завдяки цим процесам адвокати отримують більше можливостей для дистанційної роботи, онлайн-подання документів, участі у судових засіданнях через відеоконференції, а також доступу до законодавчих баз у реальному часі. Така мобільність є надзвичайно важливою наразі в нашій країні, коли не завжди є фізична можливість бути присутнім у суді або мати доступ до офісу. Цифрові технології стали не лише зручністю, а й способом забезпечення безперервності правового захисту.

Розвиток цифрової компетентності адвокатів в Україні включає в себе такі напрямки:

1) постійне підвищення цифрової грамотності через спеціалізовані навчальні програми, семінари та тренінги, які проводять як університети, так і професійні об'єднання. Сьогодні юридична освіта в Україні активно реагує на ці зміни. Наприклад, університети впроваджують дисципліни для майбутніх юристів, пов'язані з IT-правом, електронним документообігом, цифровою безпекою. Цей напрям не просто декларується, а реально розвивається: викладачі розповідають про нові інструменти, зміни у сфері цифровізації, міжнародний досвід. Таке поєднання теорії та практики формує у майбутніх юристів розуміння, що цифрова компетентність є невіддільною частиною професії. Але важливо, щоб подібний підхід став універсальним для всіх правничих шкіл країни. Це дозволить сформувати нове покоління адвокатів, здатних працювати у високотехнологічному середови-

щі. В свою чергу, Вища школа адвокатури постійно проводить курси для адвокатів, оскільки відповідно до ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підвищення професійного рівня є професійним обов'язковом адвоката [1]. Разом із тим, цифрова компетентність адвоката включає не лише технічні знання, а й правову свідомість у цифровому середовищі. Необхідно вміти дотримуватися етичних стандартів під час онлайн-комунікації;

2) удосконалення цифрової інфраструктури адвокатури: розвиток електронного кабінету адвоката, інтеграція безпечних електронних сервісів для обміну документами, автоматизація рутинних процесів;

3) розуміння ризиків кіберзагроз та забезпечення кіберзахисту в адвокатській діяльності, що передбачає створення чітких стандартів безпеки та рекомендацій для роботи з електронними матеріалами справ та відповідно персональними даними клієнтів. Адвокат має знати, як уникнути витоку інформації, як вибрати безпечні хмарні сховища, як перевіряти достовірність цифрових доказів. В умовах інформаційної війни, коли маніпуляція даними стає зброєю, цифрова компетентність юриста — це ще й гарантія правової безпеки суспільства. Той, хто здатен розрізняти фейки, аналізувати джерела й критично мислити, уже має перевагу не лише як адвокат, а як громадянин, що здатен відстоювати правду;

4) здатність забезпечити рівний доступ до правових послуг для всіх категорій населення, включно з людьми з особливими потребами, жителями віддалених регіонів, маломобільними групами та іншими уразливими категоріями. Особливо важливо, що цифрова компетентність дозволяє й самим адвокатам з особливими потребами повноцінно виконувати свої професійні обов'язки, проводити консультації та брати участь у судових процесах, незалежно від фізичних або географічних обмежень;

5) продовження гармонізації українського законодавства із європейськими нормами, які регулюють цифрову сферу, щоб адвокатська діяльність в Україні залишалася конкурентною в міжнародному правовому просторі.

Великою перевагою є те, що адвокатура в Україні вже рухається цим шляхом розвитку та удосконалення. Професійні організації, навчальні центри, правничі школи приділяють дедалі більше уваги темам цифрової трансформації, обговорюють питання етики штучного інтелекту (ШІ, AI — artificial intelligence), електронного правосуддя, захисту персональних даних. Це свідчить про розуміння: майбутнє правничої професії нерозривно пов'язане з технологіями. Однак головне завдання на найближчі роки — зробити цей процес системним і рівномірним, щоб цифрова компетентність не залишалася перевагою окремих, а стала стандартом для кожного адвоката.

Отже, цифрова компетентність адвоката сьогодні — це не просто вимога часу, а ще й основа професійної стійкості й ефективності. Вона визначає здатність адвоката діяти в умовах постійних змін, швидко адаптуватися до нових технологічних реалій і водночас зберігати етичні та правові стандарти професії. У період, коли Україна виборює свою свободу і майбутнє, розвиток цифрової компетентності у сфері права є ще одним кроком до зміцнення правової держави. Адже сучасний адвокат — це не лише фахівець із права, а й провідник цифрової справедливості, який здатен поєднати професійну компетентність із технологічним прогресом.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#n159

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Георгіу О. Ю.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТІВ, ЯКІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

У правовій системі України фундаментальне право кожного на професійну правничу допомогу є наріжним каменем доступу до правосуддя. Ця гарантія закріплена на найвищому рівні — у статті 59 Конституції України, де чітко зазначено, що у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [1]. Реалізація цього конституційного обов'язку покладена на систему безоплатної правничої допомоги (БПД), ключову роль у якій відіграють адвокати для соціально незахищених верств населення у кримінальних, цивільних та адміністративних справах, забезпечуючи реальний доступ до правосуддя [2]. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю зміцнення інституту адвокатури як незалежного правозахисного інституту, усуненням дисбалансу між високими державними гарантіями надання безоплатної правничої допомоги (БПД) та фактичними

умовами роботи адвокатів, що її надають, а також гострою потребою у забезпеченні реальних, а не лише декларативних гарантій їхньої професійної діяльності, оскільки тільки захищений та незалежний адвокат може ефективно захищати права громадян і забезпечувати функціонування правової держави. Професійні права та гарантії діяльності адвокатів, які працюють у системі БПД, базуються на загальних положеннях Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що визначає такі ключові гарантії, як незалежність адвокатської діяльності та заборона будь-якого втручання у діяльність адвоката тощо [3, ст. 23]. Кримінальний процесуальний кодекс України [4] додатково деталізує ці гарантії у кримінальному процесі, зокрема щодо права на конфіденційні побачення та заборони вилучення документів, пов'язаних із виконанням обов'язків.

Головна проблема полягає у незабезпеченні належного, повного та своєчасного захисту професійних прав цих адвокатів на тлі системних викликів. Це проявляється у хронічних затримках у виплаті винагороди за надану допомогу, що сягають місяців і навіть років, змушуючи адвокатів фактично кредитувати державу, та у невідповідності розміру оплати фактично витраченого часу і складності справ. На системний характер цієї проблеми вказує факт її розгляду Європейським судом з прав людини у справі «Суханов та Ільченко проти України» [5], де бездіяльність Уряду України щодо затримок виплат була кваліфікована як порушення майнового інтересу.

Додатковою гострою проблемою є тиск та втручання у професійну діяльність з боку працівників правоохоронних органів, що включає спроби втручання у правову позицію, перешкоджання доступу до клієнта, неправомірні спроби отримати інформацію, що становить адвокатську таємницю, а також ототожнення адвоката з клієнтом. Для протидії цьому Рада адвокатів України ухвалила Рішення № 70 від 02.08.2022, яке прямо забороняє пряме чи опосередковане втручання органів БПД до позиції адвоката по справі, що є спробою захистити принцип незалежності. [6]. Поширеною формою тиску є ототожнення адвоката з клієнтом, що проявляється у вигляді публічних звинувачень або під час слідчих дій. Хоча Верховна Рада України ухвалила Закон, яким запровадила адміністративну відповідальність за публічне ототожнення адвоката з клієнтом [7], досі актуальними залишаються випадки втручання у правову позицію та неправомірні спроби отримати інформацію, що становить адвокатську таємницю.

Критичним питанням також є неналежне матеріально-технічне забезпечення, зокрема відсутність належних умов для конфіденційних побачень із клієнтом, що порушує гарантоване право на конфіденційне спілкування, та недостатній рівень безпеки адвокатів. Ці чинники підривають принцип незалежності адвокатури, знижують

якість захисту та потребують рішучого захисту від будь-яких форм тиску та втручання для забезпечення верховенства права. На практиці ця проблема проявляється у неналежних умовах для конфіденційних побачень із клієнтом у слідчих ізоляторах, ізоляторах тимчасового тримання чи приміщеннях правоохоронних органів, що порушує гарантоване КПК України право на конфіденційне спілкування. Рада адвокатів України, розуміючи цю загрозу, затвердила Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів (Рішення РАУ від 15.12.2023 № 123) [8]. Цей документ детально описує механізми реагування на випадки перешкоджання здійсненню адвокатської діяльності, до яких належать і незабезпечення права на конфіденційні побачення або погрози життю чи здоров'ю адвоката. Це свідчить про те, що недостатня матеріально-технічна база і загроза безпеці є настільки поширеними, що потребують окремого детального регулювання на рівні адвокатського самоврядування.

Науковці одностайно визнають, що незважаючи на законодавче закріплення, ефективність гарантій адвокатської діяльності у системі БПД залишається низькою. У цьому контексті надзвичайно важливими є праці Н. М. Бакаянової, яка комплексно досліджує інститут адвокатури. Н. М. Бакаянова зазначає, що суть адвокатури та її діяльність з забезпечення права на правову допомогу складають одну з ключових наукових проблем, а також наголошує, що необхідність розвитку науки про адвокатуру зумовлена специфікою адвокатської діяльності та конституційним закріпленням виключного права адвокатів на представництво в судах [9]. Належний захист професійних прав адвокатів, залучених до системи БПД, є необхідною умовою для забезпечення верховенства права та рівного доступу до правосуддя, що вимагає комплексних рішень. Для цього критично необхідно підвищити та своєчасно виплачувати оплату послуг адвокатів БПД, внести зміни до КПК України та інших актів для посилення процесуальних гарантій незалежності (заборона втручання та гарантія конфіденційності), а також забезпечити реальні гарантії безпеки та покращити матеріально-технічну базу для належних умов праці та конфіденційних зустрічей.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17#Text
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#Text
5. Справа «Суханов та Ільченко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a16#Text
6. Рішення РАУ № 70 від 02.08.2022 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022–08–02-r-shennya-rau-70_62fcfd46cb86e.pdf
7. Верховна Рада України прийняла Закон щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/264067.html
8. Рішення Ради адвокатів України «Про затвердження Порядку дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів» від 15.12.2023 р. № 123. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2023–12–15-poryadki-123_65ae8cbe01144.pdf
9. Бакаянова Н. М. Предмет, об'єкт та методологія науки про адвокатуру. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 76. С. 3–7. URL: http://www.apdp.in.ua /v76/3.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Гордієнко В. С.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення рф 24 лютого 2022 року та запровадження воєнного стану суттєво трансформували правові та соціальні реалії України, створивши безпрецедентні виклики у сфері захисту прав людини. Найбільш незахищеною групою виявилися діти. Військова агресія спричинила глибоку кризу, внаслідок якої значна кількість дітей постраждала: це сироти, діти, позбавлені житла, діти з інвалідністю, безпритульні та діти-біженці, які потребують соціальної, психологічної та правової підтримки.

Особлива увага та розширення соціально-правових гарантій необхідні для дітей, які перебувають у складних сімейних обставинах (неповні, багатодітні, прийомні сім'ї, ДБСТ), а також для дітей з хронічними хворобами, залежних від постійного лікування. Гуманітарна

допомога та волонтерські організації відіграють життєво важливу роль у наданні первинної підтримки цим категоріям.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 1 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (далі — Закон) безоплатна правнича допомога — це правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1]. Крім того, згідно з пунктом 2 частини першої статті 14 Закону усі діти без винятку мають гарантоване право на безоплатну вторинну правничу допомогу [1].

Система безоплатної правничої допомоги є ключовим механізмом втілення конституційних принципів доступу до правосуддя та верховенства права. Ефективність безоплатної правничої допомоги безпосередньо визначає успіх у відновленні прав дитини у широкому спектрі питань: від юридичного встановлення фактів (народження, смерті на окупованих територіях), документування воєнних злочинів до представництва в судах у справах про опіку, спадкування та повернення незаконно депортованих.

У контексті воєнного стану забезпечення належного функціонування системи безоплатної правничої допомоги дітям набуває особливого значення, оскільки саме через цей механізм реалізується гарантоване державою право дитини на захист та справедливий судовий розгляд. Важливо зазначити, що на законодавчому рівні держава закріпила низку спеціальних гарантій, спрямованих на забезпечення рівного доступу дітей до правничої допомоги та належного захисту їхніх інтересів. Зокрема, чинне законодавство визначає правові засади реалізації цього права, обов'язки відповідних органів і установ, а також процедурні механізми його забезпечення.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про охорону дитинства», всім дітям гарантовано рівний доступ до безоплатної правничої допомоги, необхідної для реалізації та захисту їхніх прав [2]. Крім того, статтею 11 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначено обов'язок посадових осіб притулків для дітей вживати всіх необхідних заходів для забезпечення дітям доступу до такої безоплатної правової допомоги [3].

Показовими для аналізу ефективності функціонування системи безоплатної правничої допомоги є статистичні дані щодо кількості звернень від дітей за відповідною правничою підтримкою у динаміці останніх років (у тому числі звернення за безоплатною первинною правничою допомогою, зокрема телефонні консультації, та за безоплатною вторинною правничою допомогою).

Так, у 2022 році зафіксовано 2410 звернень, у 2023 році — 4711 звернень, тоді як у 2024 році їх кількість становила 3648 [4]. Зазначені

показники свідчать про тенденцію до зростання попиту на правничу допомогу серед дітей у період активної фази війни, що, своєю чергою, відображає як посилення вразливості цієї категорії осіб, так і підвищення рівня довіри до інституту безоплатної правничої допомоги.

Спостережуване зростання динаміки звернень за наданням даної допомоги у період, що настає після ескалації військового конфлікту, дає підстави стверджувати про позитивну кореляцію між кризовими обставинами та активізацією використання інструментів правозахисту. Це явище може бути інтерпретоване як індикатор підвищення ефективності інформаційно-просвітницької роботи щодо послуг БПД та усвідомлення їхньої важливості законними представниками та самими дітьми для реалізації та захисту своїх прав в умовах соціальної та правової нестабільності.

Слід зауважити, що зростання кількості звернень демонструє, що система безоплатної правничої допомоги поступово утвердилася як ключовий механізм первинного доступу дітей та їхніх законних представників до правосуддя. У фокусі роботи центрів БПД опинилися складні, специфічні для воєнного часу справи, які вимагають не лише загальних правових знань, але й спеціалізованої підготовки.

Одним з практичних прикладів роботи механізму системи БПД є ситуація, коли пані Галина, оформивши опіку над трьома племінниками, які втратили матір та вітчима-військовослужбовця у березні-квітні 2022 року, зіткнулася з юридичною перешкодою для отримання соціальних пільг. Хоча діти фактично перебували на утриманні загиблого вітчима, для оформлення пільг, передбачених державою як членам родини загиблого захисника, було потрібне судове встановлення цього факту. Звернувшись до системи БПД, опікун отримала необхідне правове представництво. Юрист підготував та подав до суду заяву про встановлення факту перебування фізичних осіб на утриманні. Суд, ґрунтуючись на зібраних доказах, задовольнив заяву у повному обсязі [5].

Таким чином, завдяки сприянню та роботі системи БПД було усунуто формальну юридичну перешкоду, що дозволило дітям реалізувати їхнє право на соціальний захист та отримати всі належні державні пільги та виплати.

Проблематика забезпечення доступу дітей до безоплатної правничої допомоги в умовах воєнного стану залишається однією з найактуальніших у сфері захисту прав людини. Попри існування розгалуженої нормативної бази та функціонування центрів з надання безоплатної правничої допомоги, практика засвідчує наявність низки системних прогалин: від недостатньої підготовки фахівців до обмеженості ресурсів і координації між суб'єктами, залученими до цього процесу.

З огляду на зазначене, доцільним видається окреслення основних напрямів удосконалення механізму надання безоплатної правничої допомоги дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій, серед яких:

1. Запровадження обов'язкової спеціалізації для правників, які надають безоплатну правничу допомогу дітям, що має охоплювати основи дитячої психології, етичні стандарти спілкування з неповнолітніми, а також міжнародні стандарти захисту прав дитини.

2. Встановлення окремих професійних стандартів щодо надання правничої допомоги малолітнім та неповнолітнім особам, які б визначали специфіку правового супроводу з урахуванням вікових, соціальних та психологічних особливостей дитини.

3. Розвиток партнерських механізмів між системою безоплатної правничої допомоги та волонтерськими організаціями, які відіграють ключову роль у забезпеченні комплексної підтримки дітей, зокрема у частині правового інформування, документування порушень прав та реінтеграції постраждалих.

Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню ефективності системи захисту прав дітей та забезпеченню реального доступу кожної дитини до правосуддя навіть у надзвичайних умовах воєнного часу.

Отже, надання безоплатної правничої допомоги є критичною потребою багатьох верств населення, а особливо дітей. Відтак постійне вдосконалення доступності та якості безоплатної правничої допомоги є необхідністю, а не вибором, що зумовлено потребою адаптації до численних зовнішніх факторів, включаючи реформи законодавства, зміни у соціальних та державних гарантіях, динаміку судової практики, ефективністю роботи правоохоронних органів, а також значним впливом воєнних дій та погіршенням ментального здоров'я населення.

Список використаної літератури

1. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402–14#Text
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text
4. Звіт системи безоплатної правничої допомоги. Доступ до дружнього правосуддя: Безоплатна правнича допомога дітям 2022–2024. Київ: Координаційний центр з надання правової допомоги, 2024. С. 16. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/zvit-bpd-dityam-dostup-do-druzhnogo-pravosuddya-2022–2024.pdf

5. Право на безоплатну вторинну правову допомогу дітям. *Офіційний вебсайт Координаційного центру з надання правової допомоги*. URL: https://legalaid.gov.ua/kliyentam/chy-mayu-ya-pravo-na-bezoplatnu-vtorynnu-pravovu-dopomogu/dityam/

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Гринюк К. О.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТ ЯК МЕДІАТОР У СІМЕЙНИХ СПОРАХ

Сімейні конфлікти потребують рішень, що мінімізують травму для дитини, зберігають робочі стосунки між батьками й знижують витрати часу та коштів. У такій логіці медіація стає базовим інструментом, а адвокат — її природним носієм завдяки навичкам переговорів і правовій експертизі. Водночас професійні ролі «нейтрального посередника» і «представника однієї сторони» мають різний правовий режим, межі повноважень і етичні обмеження. Мета цих тез — показати, як адвокат працює в кожній з ролей законно й ефективно, не порушуючи принципів добровільності, конфіденційності та неупередженості.

Закон України «Про медіацію» визнає медіацію позасудовою процедурою врегулювання конфлікту за участю нейтрального посередника — медіатора [1]. Медіатор забезпечує процес, а не результат, він не ухвалює рішення й не нав'язує сторонам правову позицію. Законом прямо дозволено здійснювати медіацію фахівцям різних професій, у тому числі адвокатам, за умови дотримання принципів процедури та відсутності конфлікту інтересів [1]. Ключова межа така: особа, яка виконувала або виконує функції медіатора у конкретному спорі, не може одночасно представляти інтереси будь-якої зі сторін цього ж спору й отримувати від неї юридичну допомогу в межах того самого конфлікту, поєднання ролей тут заборонене, оскільки руйнує нейтральність і довіру [1].

Коли адвокат обирає роль медіатора, він працює «між сторонами», дотримуючись добровільності, неупередженості, рівності учасників і конфіденційності. Конфіденційність у медіації поширюється на документи, висловлювання та пропозиції, зроблені під час сесій, вони

не можуть використовуватися як докази без згоди обох сторін, за винятками, встановленими законом (наприклад, необхідність відвернути серйозну шкоду життю та здоров'ю) [1]. Для сімейних спорів це критично: батьки можуть відверто обговорювати чутливі обставини без ризику процесуальної «зброї». Результатом стає медіаційна угода — письмовий договір, який може існувати як цивільно-правова угода, як нотаріально посвідчена угода або як мирова угода, затверджена судом у вже відкритому провадженні [1]. Вибір форми залежить від предмета: щодо утримання дитини, порядку участі у вихованні, графіка спілкування, місця проживання з одним із батьків сторони зазвичай подають угоду на затвердження судом, що забезпечує примусову виконуваність і контроль найкращих інтересів дитини.

Коли ж адвокат діє як представник однієї сторони, він залишається стороною процесуальної рівноваги, захищає інтереси клієнта й може використовувати переговорні та «медіаційні» техніки (каучинг клієнта, підготовка варіантів, тест реальності, фокус на майбутніх домовленостях). Але це вже не медіація у розумінні закону, бо зникає нейтральність. На адвоката поширюються норми про конфлікт інтересів, адвокатську таємницю, незалежність і добросовісність обрання засобів захисту [2, 3]. Він не має права вводити іншу сторону в оману щодо своєї ролі, видаючи переговори за «медіацію», якщо сторони не уклали угоду про медіацію й не погодилися на процедуру з нейтральним посередником [1, 3]. Етичний стандарт тут простий: або адвокат — нейтральний медіатор з однаковою турботою про процес і баланс інтересів, або він — представник, який відстоює позицію свого клієнта, відкрито позначаючи це контрагенту.

У сімейних спорах вирішальним є принцип найкращих інтересів дитини. Сімейний кодекс України зобов'язує батьків погоджувати здійснення батьківських прав, а спори про спосіб участі у вихованні, місце проживання дитини та порядок спілкування вирішувати з урахуванням віку, прихильності дитини, моральних і психологічних факторів [4]. Медіаційна модель природно відповідає цим вимогам: вона не лише виробляє юридично коректний текст угоди, а й формує у батьків процедури співбатьківства — канали комунікації, алгоритми вирішення дрібних спорів, «буфери» на випадок зміни розкладу. У ролі медіатора адвокат може пропонувати правові рамки варіантів, але уникає надання порад, що схиляють до конкретного рішення, натомість він підказує, як перевірити життєздатність домовленості, відповідність імперативним нормам і можливість її виконання [1].

Практичний алгоритм для адвоката-медіатора у сімейній справі включає скринінг на неприйнятність медіації (домашнє насильство, істотний дисбаланс сили, відсутність добровільності), укладення угоди про медіацію з окресленням конфіденційності, збору та захис-

ту даних, гонорару й способу завершення, окремі попередні бесіди з кожним із батьків, спільні сесії з фокусом на потребах дитини та «майбутніх поведінкових правилах» сім'ї, юридичну перевірку чернетки на відповідність імперативним нормам сімейного й цивільного права, за потреби — подання угоди до суду для затвердження [1, 4]. Якщо адвокат обраний представником однієї сторони, алгоритм змінюється: оцінка правових позицій, підготовка переговорної стратегії та захисних «червоних ліній», участь у сесіях поряд із нейтральним медіатором або паралельні переговори, контроль за тим, щоб умови домовленості були виконуваними, справедливими та відповідали найкращим інтересам дитини.

Етичні ризики у сімейних медіаціях для адвоката — подвійна лояльність, використання інформації від однієї сторони проти неї, тиск на «швидкий результат», недобросовісне поєднання ролей. Правила адвокатської етики прямо забороняють представництво при конфлікті інтересів і вимагають чесного інформування про характер послуг [3]. Безпека даних і конфіденційність мають бути організовані за стандартами адвокатської таємниці, якщо медіація не завершилася угодою, адвокат-медіатор не має права перейти в представництво будь-якої зі сторін у цьому самому спорі, навіть через певний час, — це конфлікт інтересів і порушення нейтральності [1, 3].

Змістовно угоди, досягнуті з участю адвоката-медіатора, мають три якості: юридична чистота (відповідність імперативам сімейного права, публічному порядку, правам дитини), операційна деталізованість (конкретні графіки, канали комунікації, механізми адаптації) та механізм виконання (нотаріальне посвідчення, затвердження судом, індикатори добросовісності). Така структура істотно знижує ризик подальших судових спорів, економить ресурси сім'ї та держави, а головне — допомагає захистити психологічне благополуччя дитини.

Адвокат може бути або нейтральним медіатором між сторонами, або представником однієї з них. Перша роль вимагає суворої неупередженості, конфіденційності та відмови від будь-якого подальшого представництва у цьому спорі, друга дозволяє використовувати переговорні й «медіаційні» техніки, але не підмінює медіацію як процедуру. У сімейних спорах правильний вибір ролі адвоката і дотримання законодавчих та етичних норм дають сторонам інструмент швидкого, гуманного і виконуваного врегулювання, що відповідає найкращим інтересам дитини.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX. Верховна Рада України, Офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875–20 (дата звернення: 16.10.2025).

2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI. Верховна Рада України, Офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17 (дата звернення: 16.10.2025).
3. Правила адвокатської етики затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/legislation/730-pravila-advokats-koi-etiki.html (дата звернення: 16.10.2025).
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. Верховна Рада України, Офіційний портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947–14 (дата звернення: 16.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Гудзюк Ю. Б.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТУРА ТА РОЗВИТОК ОНЛАЙН-МЕДІАЦІЇ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Адвокатура як елемент громадянського суспільства відіграє ключову роль у забезпеченні права на справедливий судовий розгляд і ефективний захист прав людини. У контексті цифрової трансформації правової системи адвокати все частіше зустрічаються з необхідністю впровадження сучасних технологій у професійну діяльність. Одним із найбільш динамічних напрямів, що набуває популярності, є онлайн-медіація — інноваційний спосіб вирішення спорів,який дозволяє уникнути традиційного судового процесу. Цей підхід поєднує юридичну експертизу адвокатів із технологічними новаторствами, пропонуючи ефективну альтернативу судовому захисту.

Онлайн-медіація являє собою сучасний інструмент досудового врегулювання конфліктів, який дає можливість сторонам вести переговори через спеціалізовані платформи. Завдяки цьому формату доступ до правосуддя стає можливим незалежно від місцезнаходження учасників. Пандемія COVID-19 суттєво активізувала впровадження дистанційних механізмів медіації як в Україні, так і на міжнародному рівні [1, с. 383] Використання відеоконференцій, електронних підписів та онлайн-консультацій зробили правову взаємодію більш зручною і адаптивною. Для адвокатів ці нові технологічні інструменти

відкривають додаткові можливості для ефективного представництва інтересів клієнтів.

Розвиток онлайн-медіації нерозривно пов'язаний із принципом доступності правосуддя, який закріплений у Конституції України. За допомогою цього механізму учасники правових відносин можуть швидше й економніше вирішувати спори, тим самим знижуючи навантаження на судову систему. Адвокати в цьому процесі відіграють важливу роль, супроводжуючи медіацію і надаючи юридичну підтримку в цифровому середовищі. У результаті це сприяє зміцненню правової культури суспільства й формуванню довіри до альтернативних способів вирішення конфліктів. Онлайн-медіація стає логічним продовженням місії адвокатури, яка орієнтована на забезпечення справедливості.

Одним із найважливіших завдань адвоката під час онлайн-медіації є підтримка рівноваги між правами сторін та принципом добровільності участі. На відміну від судового розгляду, медіація має виключно добровільний характер, що вимагає від юристів майстерних комунікативних навичок. Адвокат виступає не лише як представник інтересів клієнта, але й як посередник, який сприяє пошуку компромісу між сторонами. Використання цифрових платформ значно розширює можливості адвокатів у переговорах, скорочуючи витрати часу та ресурсів. Це створює новий формат правового діалогу в онлайн-середовищі, сприяючи розвитку сучасної культури взаєморозуміння та співпраці.

В Україні процес розвитку онлайн-медіації активно підтримується як державними, так і професійними ініціативами. Прийняття закону «Про медіацію» у 2021 році [2] офіційно закріпило медіацію як один із способів позасудового врегулювання спорів. Одночасно з цим розробляються цифрові сервіси, наприклад, платформи для онлайн-сесій медіації. Рада адвокатів України розглядає можливість включення відповідного курсу до програм підвищення кваліфікації адвокатів, що свідчить про зростаючу роль цифрових компетенцій у сучасній юридичній сфері. Онлайн-медіація має значний ряд переваг, зокрема зручність, економію часу і фінансів. Вона сприяє зниженню конфліктності в суспільстві, оскільки сторони самостійно досягають порозуміння.

До того ж адвокати мають можливість працювати з клієнтами з різних регіонів без необхідності витрачати ресурси на відрядження. Такий підхід є особливо цінним у періоди воєнного стану, коли фізичний доступ до судів може бути ускладненим. Завдяки цьому онлайн-медіація дозволяє адвокатській діяльності залишатися стабільною і безперервною. Однак цифровізація юридичної сфери приносить нові виклики. Важливими стають питання конфіденційності, захисту від кібератак і достовірності документів.

Юристам необхідно володіти базовими знаннями у сфері кібербезпеки та бути обізнаними щодо правових ризиків, пов'язаних з обробкою персональних даних. Це, у свою чергу, вимагає оновлення стандартів професійної етики адвоката з огляду на цифровий формат роботи. Тільки поєднання ґрунтовних правових знань і технічної компетентності здатне забезпечити якісний захист інтересів клієнтів у цифровому просторі. Важливою особливістю онлайн-медіації є висока гнучкість у виборі форматів взаємодії. Процес може здійснюватися за допомогою відеоконференцій, чатів чи спеціалізованих медіаційних платформ. Цей підхід сприяє створенню комфортної атмосфери для обговорення спірних питань. Дистанційний формат нерідко допомагає сторонам виявляти більшу відкритість і зменшує рівень емоційної напруги. Завдяки цьому шанси на успішне досягнення домовленості зростають, а партнерські стосунки можуть залишитися незмінно міцними.

Онлайн-медіація стає новою перспективною сферою для професійної реалізації адвокатів. Вони можуть виконувати роль представника сторони або діяти як незалежні медіатори [3]. Участь у таких процесах потребує спеціалізованої підготовки та глибокого розуміння психологічних аспектів комунікації. Зростаюча кількість адвокатів проходить сертифікаційні програми з медіації, усвідомлюючи її перспективи та важливість. Цей напрямок професійного розвитку є узгодженим із європейськими тенденціями інтеграції адвокатури в систему альтернативного вирішення спорів. Особливу актуальність онлайн-медіація здобуває у корпоративних, сімейних і трудових конфліктах, де ключовими залишаються конфіденційність і гнучкість у вирішенні питань.

Україна поступово впроваджує аналогічні стандарти, орієнтуючись на європейський досвід. У цьому процесі адвокати відіграють ключову роль як провідники правових інновацій у сфері медіації. Підвищення правової обізнаності громадян щодо онлайн-медіації є важливим завданням. Адвокати мають систематично інформувати клієнтів про її переваги та порядок проведення. Така освітня діяльність сприяє формуванню довіри до правових цифрових рішень та культури взаємодії з інноваціями. Це істотно допомагає оптимізувати навантаження на судову систему та прискорює розгляд спорів. З часом онлайн-медіація може стати стандартним інструментом захисту законних інтересів громадян в Україні.

Підготовка адвокатів до роботи в умовах онлайн-медіації повинна охоплювати опанування цифрових технологій, оволодіння психологією переговорів та дотримання етичних принципів онлайн-комунікацій. У перспективі ці навички повинні стати невід'ємною частиною професійної практики юристів, що відповідає актуальним

тенденціям діджиталізації правової сфери. Завдяки цьому кваліфіковані фахівці зможуть ефективно інтегрувати традиційні способи захисту із сучасними методами взаємодії, сприяючи посиленню довіри громадян до юридичної професії.

Об'єднання адвокатури та онлайн-медіації створює синергійний ефект, що розширює можливості доступу до правосуддя. Використання цифрових платформ робить юридичні послуги більш зручними та доступними для широкого кола осіб. Це дозволяє кожному громадянину реалізувати право на справедливий розгляд справи, незалежно від територіальних чи соціальних обмежень. Розвиток онлайн-медіації є закономірним кроком у становленні сучасної правової держави, де адвокатура, пристосовуючись до цифрових викликів, продовжує виконувати своє ключове призначення — відстоювання справедливості й захист прав людини.

Список використаної літератури

1. Попов В., Мазур С. Роль онлайн медіації у розв'язанні сімейних спорів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* Серія «Право». 2025. Випуск 88: частина 1. С. 383–387. URL: https://visnyk-jurisuzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/57.pdf?utm_source.
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 7. Ст. 51. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1875–20.
3. Медіація як інструмент адвоката: законодавство та практика за круглим столом. *НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/10428-mediaciya-yak-instrument-advokata-zakonodavstvo-ta-praktika-za-kruglim-stolom.html.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Гуменюк А. О.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна як правова держава взяла на себе зобов'язання реалізувати право осіб на правничу допомогу, яке гарантоване статтею 59 Конституції України [1]. Отже, в Україні було створено систему безоплатної правничої допомоги, яка діє 2011 року.

Під час воєнного стану, а саме з 2022 року, система БПД, як будь-який інший державний інститут, зіштовхнувся з рядом проблем, які потребували швидкого вирішення, з метою поновлення ефективного функціонування системи та реалізацію права осіб на безоплатну правничу допомогу в умовах воєнного стану. Першочергово слід зазначити, що з 2022 року значно зросла кількість запитів на отримання безоплатної правничої допомоги. Про це свідчить статистика НААУ. З 1 січня по 31 грудня 2022 року зареєстровано понад 642,1 тис. звернень клієнтів для надання безоплатної правової допомоги, з них у 506,9 тис. випадків було надано первинну правову допомогу, у 135,2 тис. — вторинну. На номер контактного центру системи БПД (0 800 213 103) у 2022 році надійшла найбільша кількість дзвінків за усі роки його роботи — понад 313,7 тис. Було надано понад 277 тис. юридичних консультацій та правової інформації. Телефонували громадяни як з підконтрольних Уряду України територій, так і з тимчасово окупованих. Крім того, зазнали змін під час воєнного стану питання з якими звертаються люди до центрів БПД людей цікавить, які правила перетину кордону, як отримання статусу внутрішньо-переміщеної особи, як отримати державну підтримку під час воєнного стану, як отримати тимчасовий захист або статус біженця в країнах ЄС, трудові права та гарантії в умовах воєнного стану. З 2022 року категорії справ з якими особи звертаються для отримання вторинної допомоги зазнали певних змін — розірвання трудових договорів з роботодавцями, де ведуться бойові дії, встановлення факту смерті [3]. Доступність до системи БПД в умовах воєнних дій забезпечується не в повній мірі, через окупацію певних територій.

Нагадаємо, що система БПД побудована за принципом територіальності, що зумовлює наявність мережі центрів з надання правничої допомоги по всій території України. З 2022 року суб'єкти надання БПД були змушені змінити режим роботи. Деякі центри були вимушені тимчасово припинити роботу, частина надають свої послуги

тільки в офлайн форматі, кількість центрів в певних регіонах зменшилася. Вирішити дану проблему можливо створенням окремих центрів, які б надавали правничу допомогу виключно онлайн.

З 2022 року Закон України «Про Державний бюджет України» зазнав змін, знана частина бюджету спрямована на забезпечення потреб Збройних сил України. Враховуючи на даний факт, держава тимчасово припинила фінансувати оплату послуг та відшкодовувати витрати адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, внаслідок чого виникла заборгованість перед адвокатами, які співпрацюють з центрами БПД. Врегулювати дану ситуацію можливо створенням окремого фонду з якого фінансувалося б БПД та внесенням змін в закон про бюджет в якому б зазначалося про виділення коштів для оплати адвокатам.

Крім того, система безоплатної правничої допомоги в період з 2022–2025 зіткнулася з проблемами кадрового забезпечення. Частина адвокатів, які надавали правничу допомогу, виїхали за кордон, стали внутрішньо-переміщеними особами або були призвані до війська. З 2022 року збільшилася кількість суб'єктів, які мають право на безоплатну правничу допомогу, це переважно особи, які постраждали від війни чи стикнулися з її наслідками. Було внесено зміни до законодавства в яких було додано такі категорії суб'єктів, які отримали право на отримання вторинної правничої допомоги. Це члени сім'ї загиблих військовослужбовців, які не мають документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, потерпілих від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту та внутрішньо-переміщені особи [4]. Це все стало причиною перевантаженості центрів з надання БПД та адвокатів, що працюють з даним інститутом. Право на отримання БПД мають всі особи, що перебувають в Україні.

Окремо слід зазначити, що виникла проблема надання правничої допомоги для осіб, які виїхали за кордон і набули статусу біженців та, які перебувають під окупацією чи в зоні бойових дій. Кроком у вирішенні цієї проблеми є просвітницька діяльність закордонних представників Національної асоціації адвокатів України та створення онлайн центрів з надання БПД. Адвокати надають безоплатну правничу допомогу в Польщі, Австрії, Латвії, Італії, Румунії, Угорщині. В цих країнах з метою організувати надання безоплатної правничої допомоги адвокати облаштовують місця для Українських громадян, що перебувають закордоном [3, 4].

Надання БПД з періоду 2022–2025 отримало свої особливості та специфіку, яка зумовлена соціально-політичною кризою та істотним змінами законодавства. Факторами, які створюють перешкоди для

повноти надання правничої допомоги по всій території України і для всіх осіб, які перебувають під її юрисдикцією, є проблеми кадрового забезпечення інституту БПД кваліфікованими фахівцями; зростання звернень для отримання безоплатної правничої допомоги, у зв'язку виникненням нових актуальних питань в умовах воєнного стану, про що свідчить статистика НААУ; зменшення фінансування БПД. Вирішити дані проблеми можливо створенням онлайн центрів БПД, створенням окремого фонду з якого відбувалося б фінансування даного інституту та створення програмного забезпечення, яке б рівномірно розподіляло б навантаження на адвокатів відповідно до їх рівня кваліфікації та завантаженості. Все це допомогло б подолати перешкоди, які виникли з 2022 року, та забезпечити ефективне функціонування інституту безоплатної правничої допомоги під час воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Безоплатна правнича допомога: забезпечення правовою державою реалізації права людини на правничу допомогу. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d412ddf1-bbb4–4b46–8e32–3a57dce6c1bd/content
4. Робота системи безоплатної правової допомоги в умовах воєнного стану на Золотоніщині. Координаційний центр з надання правової допомоги. URL: https://legalaid.gov.ua/novyny/robota-systemy-bezoplatnoyi-pravovoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu-na-zolotonishhyni/

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного Університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Гумуржи І. Д.
студент 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Адвокатська таємниця є однією з фундаментальних гарантій здійснення права на захист, що забезпечує довіру між клієнтом і адвокатом та сприяє реалізації принципів справедливого судочинства. В умовах воєнного стану, коли державні інститути функціонують у режимі підвищеної безпеки, а суспільство стикається з викликами, пов'язаними з обмеженням прав і свобод, питання дотримання адвокатської таємниці набуває особливої ваги. Нині адвокати змушені працювати в умовах обмеженого доступу до інформації, ризиків втручання у професійну діяльність, тимчасових обмежень комунікацій та підвищеного контролю з боку державних органів.

Забезпечення адвокатської таємниці під час воєнного стану є складним завданням, оскільки баланс між національною безпекою та захистом прав особи стає особливо крихким. У сучасних умовах зростає кількість випадків, коли органи досудового розслідування чи контррозвідувальні служби можуть втручатися у професійну діяльність адвоката під приводом безпекових заходів. Відсутність чітких механізмів контролю за дотриманням адвокатської таємниці, ризики незаконного прослуховування, доступу до електронних комунікацій або вилучення адвокатських документів ставлять під сумнів реальне забезпечення права на захист. Крім того, воєнний стан виявив нормативні прогалини у законодавстві, що регулює адвокатську діяльність, зокрема щодо гарантій конфіденційності електронних засобів зв'язку та зберігання інформації в цифровому середовищі. У зв'язку з цим дослідження цієї проблематики є важливим як для розвитку правової доктрини, так і для вдосконалення практики правозастосування.

Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року та його періодичне продовження суттєво вплинуло на здійснення адвокатської діяльності. Органи адвокатського самоврядування своєчасно реагували та реагують на потреби не лише адвокатури, але й суспільства: оперативна допомога адвокатам-переселенцям та їх сім'ям, надання матеріальної допомоги, звільнення від сплати щорічних внесків для розвитку адвокатського самоврядування, волонтерська діяльність адвокатів, розширення мережі офіційних представництв адвокатури України за кордоном, правова допомога військовослужбовцям, військовим адміністраціям тощо [1, с. 1118].

Агресія росії та запровадження воєнного стану на всій території України (із врахуванням наслідків такого запровадження) вплинули також і на діяльність адвоката у межах своєї професії, а не лише як члена суспільства. Виклики воєнного стану зумовили ряд проблем у професійній діяльності адвоката і викликали необхідність їх переосмислення щодо дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні які є і, відповідно, розробки шляхів для їх подолання [1, с. 1118].

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], до прав адвоката віднесено захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими та службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами.

Адвокатська таємниця — це ключовий елемент гарантій права на захист і справедливий суд. В умовах воєнного стану держава змушена обмежувати певні права, що створює ризики порушення конфіденційності між адвокатом і клієнтом. Водночас захист цієї таємниці є фундаментальним для збереження принципів верховенства права навіть у надзвичайних обставинах.

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, обмеження здійснення цього права можливе згідно із законом у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3].

Водночас, застосовуючи будь-які обмеження прав і свобод людини, кожна країна керується положеннями статті 29 Загальної декларації прав людини, якою передбачено, що при здійсненні прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [4].

Тому, звичайно, не варто говорити про те, що під час дії особливих правових режимів, коли нормальне функціонування суспільства і держави стає неможливим, права людини, у тому числі її право на збереження адвокатської таємниці, стають чистою умовністю і декларуються лише формально. Законодавство України, зокрема Конституція України та нормативно-правові акти, що регулюють особливі правові режими, містять чітко визначений перелік підстав, за яких

можуть бути обмежені як право на збереження адвокатської таємниці, так і інші права..

Так, статтею 64 Конституції України передбачено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватись окремі обмеження прав і свобод людини із зазначенням строку дії цих обмежень. Тут же наводиться перелік прав і свобод, закріплених в певних статтях Основного Закону України, які не можуть бути обмежені навіть в умовах дії особливих правових режимів [5].

Норми національного законодавства, зокрема стаття 64 Конституції України, залишають на розсуд уповноважених органів за наявності достатніх на їх думку підстав для введення надзвичайного або воєнного стану, і питання про те, які права і свободи людини можна обмежувати у зв'язку із введенням таких особливих правових режимів. Це зумовлено тим, що в Україні діє така модель регулювання обмежень, яка передбачає конституційно закріплений перелік прав і свобод людини, які не можна обмежувати навіть за умов дії особливих правових режимів. При цьому вважається, що існуюча модель не в повній мірі відповідає вимогам правової держави, оскільки найбільш оптимальною видається така модель регулювання обмежень прав людини, за якої конституція держави закріплює вичерпний перелік прав, які можна обмежити. Певна річ, що в такому випадку конституційне право на збереження адвокатської таємниці залишається незахищеним від неправомірного або надмірного обмеження під приводом усунення суспільної загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки [6, с. 121].

До того ж, простежується невідповідність конституційної норми статті 64, в якій закріплений перелік прав, які не можна обмежувати в умовах дії особливих правових режимів, та норм законів України «Про правовий режим надзвичайного стану» і «Про правовий режим воєнного стану» [7], якими передбачено вимоги до Указу Президента України про введення того чи іншого правового режиму щодо встановлення вичерпного переліку конституційних прав і свобод людини, які будуть тимчасово обмежуватись.

Таким чином, забезпечення адвокатської таємниці під час воєнного стану — це не лише питання професійної етики, а індикатор демократичності та зрілості держави. Навіть в умовах війни право на захист не може бути знецінене. Необхідно забезпечити баланс між вимогами безпеки і фундаментальними правами людини.

Проблеми забезпечення адвокатської таємниці в умовах воєнного стану в Україні потребують комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та технологічні механізми. Необхідно забезпечити належні гарантії незалежності адвокатської діяльності, посилити відповідальність за порушення таємниці, а також адаптувати

чинне законодавство до сучасних реалій гібридної війни та цифрової комунікації.

Важливим напрямом є удосконалення процедур взаємодії адвокатів з правоохоронними органами, запровадження прозорих механізмів контролю за проведенням оперативно-розшукових заходів щодо осіб, які здійснюють захист, а також підвищення рівня правової культури серед представників державних інституцій. Збереження адвокатської таємниці навіть у надзвичайних умовах є запорукою дотримання верховенства права, прав людини та ефективного функціонування системи правосуддя в Україні.

Список використаної літератури

1. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 2. С. 1117–1123. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/328131/317919
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076–17.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
5. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text.
6. Левченко А. В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 116–122.
7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 2 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389–19#Text

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Дашкевич А. В.
студент 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Принцип конфіденційності є наріжним каменем інституту адвокатури та фундаментальною гарантією реалізації права особи на професійну правничу допомогу, що базується на статті 59 Конституції України [1]. В умовах правового режиму воєнного стану, запровадженого у зв'язку зі збройною агресією, актуалізується проблема забезпечення непорушності адвокатської таємниці. Воєнний стан, хоча й передбачає певні обмеження конституційних прав і свобод громадян, не може бути підставою для скасування чи звуження суті професійних гарантій адвоката [2]. З урахуванням цього, актуальним є комплексний аналіз правового регулювання адвокатської таємниці та виявлення основних практичних викликів і ризиків її порушення з боку суб'єктів владних повноважень в умовах воєнного стану.

Правовий інститут адвокатської таємниці є фундаментальною гарантією реалізації конституційного права особи на професійну правничу допомогу. Таємниця є ключовою умовою для формування довіри у відносинах «клієнт-адвокат», без якої якісне надання правничої допомоги є неможливим. Визначення поняття «адвокатська таємниця» міститься у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де зазначено, що вона охоплює будь-яку інформацію, що стала відома адвокату у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності, включно зі змістом наданих консультацій, складених документів та інформацією на електронних носіях [3]. Важливо підкреслити, що адвокатська таємниця має абсолютний та безстроковий характер. Процесуальне законодавство, зокрема Кримінальний процесуальний кодекс України [4], забезпечує практичний захист таємниці, встановлюючи категоричну заборону на допит адвокатів як свідків щодо відомостей, які їм довірено, та передбачаючи спеціальний порядок проведення слідчих дій у приміщеннях, де здійснюється адвокатська діяльність. Таким чином, уся інформація, що становить предмет адвокатської таємниці, отримує найвищий рівень правового імунітету від державного втручання.

Хоча правовий режим воєнного стану не передбачає призупинення дії норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», і, відповідно, не скасовує адвокатську таємницю, він створює комплекс об'єктивних та суб'єктивних факторів, які суттєво підвищують ризики її порушення на практиці.

У зв'язку з посиленням оборонних, контррозвідувальних та правоохоронних функцій держави, адвокати стикаються із зростанням тиску та неправомірним втручанням. Це особливо стосується кримінальних проваджень, пов'язаних із військовими злочинами, державною зрадою та колабораціонізмом, де органи слідства можуть необґрунтовано посилатися на військову необхідність або інтереси національної безпеки для виправдання своїх дій.

Одним із найбільших практичних викликів є проблема незаконного вилучення інформації під час проведення обшуків або тимчасових доступів до речей і документів. В умовах воєнного часу слідчі та прокурори можуть намагатися вилучати електронні носії адвоката без достатньої деталізації в ухвалі слідчого судді. Це створює пряму загрозу для масиву конфіденційної інформації клієнтів і порушує принцип недоторканності предметів, що містять адвокатську таємницю. Не менш гостро стоїть питання обмеження публічності процесу, що знижує рівень суспільного та колегіального контролю за дотриманням процесуальних гарантій. Таким чином, воєнний стан не змінює юридичної суті таємниці, але вимагає від адвокатської спільноти підвищеної пильності та активного процесуального захисту від системних загроз.

Незважаючи на підвищені ризики, спричинені правовим режимом воєнного стану, законодавство України передбачає низку імперативних процесуальних гарантій, які слугують ефективними механізмами захисту адвокатської таємниці. Визначальним у цьому контексті є принцип недоторканності предметів, що містить адвокатську таємницю та приміщень, де здійснюється професійна діяльність адвоката. Ключовим інструментом захисту прав адвокатів є присутність представника Ради адвокатів регіону під час проведення будь-яких слідчих дій, зокрема обшуку або огляду. Згідно з чинним законодавством, відсутність такого представника є безумовною підставою для визнання недопустимими всіх доказів, отриманих в результаті цієї слідчої дії. Другий, не менш важливий механізм, стосується захисту електронних носіїв інформації. Ухвала слідчого судді про дозвіл на тимчасовий доступ чи вилучення повинна містити максимально вичерпний перелік документів чи відомостей, які підлягають вилученню. Будь-які спроби вийти за межі визначеного ухвалою обсягу можуть бути оскаржені як порушення статті 397 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за втручання у діяльність захисника. Крім того, інструменти дисциплінарної відповідальності та судового оскарження рішень про дозвіл на слідчі дії є невід'ємною частиною системи захисту.

Можна зробити висновок, що адвокатська таємниця в умовах воєнного стану залишається непохитним правовим інститутом, чиї

гарантії не можуть бути обмежені нормами про правовий режим воєнного стану. Водночас, військова необхідність та посилення діяльності правоохоронних органів створюють значні практичні виклики для її забезпечення. Ефективний захист адвокатської таємниці вимагає від адвокатської спільноти та кожного адвоката активної позиції, суворого дотримання процесуальних норм та негайного реагування на будь-які спроби неправомірного втручання. Забезпечення непорушності адвокатської таємниці є ключовою умовою для захисту прав людини та підтримання верховенства права в умовах військової дійсності.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96- ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, Ст.ст. 59, 131–2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: http://surl.li/blyne
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: http://surl.li/bvzhp
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#n742

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Долженко Ю. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ У ЗМЕНШЕННІ НАВАНТАЖЕННЯ НА СИСТЕМУ СУДОУСТРОЮ

Сучасна правова система України перебуває у стані постійного реформування, що зумовлено необхідністю підвищення ефективності судочинства, забезпечення доступу громадян до правосуддя та виконання євроінтеграційних зобов'язань. Перевантаженість судів загальної юрисдикції, затримки у розгляді справ, недовіра до судової влади та обмежені фінансові ресурси створюють передумови для пошуку альтернативних механізмів вирішення спорів. У цьому кон-

тексті важливого значення набувають третейські суди, які є одним із ключових елементів системи альтернативного вирішення конфліктів. Їхнє функціонування дозволяє не лише розвантажити державні суди, а й забезпечити швидший, гнучкіший та менш формалізований механізм розгляду приватноправових спорів.

Як слушно зазначає І. Бут, «конституційне право кожного захищати свої права, свободи та законні інтереси будь-яким незабороненим законом способом дозволяє суспільству формувати інститути захисту права, відмінні від судового розгляду — способи альтернативного вирішення приватноправових спорів, до яких і відноситься третейський розгляд» [1, с. 1]. Таким чином, третейські суди є прямим проявом реалізації конституційного права людини на вільний вибір способу захисту своїх інтересів, що відповідає принципам правової держави та верховенства права.

З огляду на євроінтеграційні процеси, Україна має привести власну систему правосуддя у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Після подання заявки на членство у ЄС у лютому 2022 року [2] держава взяла на себе зобов'язання реформувати судову систему, зокрема забезпечити її незалежність, ефективність і прозорість. Одним із напрямів цих реформ є розвиток інститутів альтернативного вирішення спорів, зокрема третейського розгляду, що є важливою складовою європейської моделі правосуддя. Розширення ролі таких механізмів дозволяє реалізувати принцип субсидіарності — коли держава не втручається в приватні спори, якщо сторони можуть самостійно врегулювати їх за допомогою незалежного недержавного органу.

Незалежність судової влади, як відзначається у європейських документах, є необхідною умовою функціонування демократичного суспільства [3]. Водночас справедливий і неупереджений розгляд справ, гарантований Конституцією України та Європейською конвенцією з прав людини, передбачає не лише доступ до державного суду, а й можливість скористатися альтернативними механізмами вирішення спорів [4, с. 52–59]. Саме тому розвиток третейських судів слід розглядати не як конкуренцію державним судам, а як їхнє ефективне доповнення.

У 2016 році ухвалення змін до Конституції України [5] започаткувало масштабну судову реформу, метою якої стало створення незалежної, ефективної та доброчесної судової системи. Водночас у Конституції було закріплено норму про можливість визначення законом обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів [6]. Цей припис фактично легалізує можливість розширеного використання третейського розгляду як стадії досудового врегулювання, що сприяє зменшенню навантаження на державні суди та підвищує ефективність правосуддя.

Впровадження механізмів досудового врегулювання спорів — через медіацію, переговори або третейські суди — дозволяє сторонам досягти згоди без залучення державної судової системи. Це не лише економить процесуальний час, а й суттєво скорочує фінансові витрати, що особливо актуально для суб'єктів господарювання. У сучасних умовах перевантаженості судової системи України така практика має не лише прагматичне, а й стратегічне значення для забезпечення стабільності правовідносин і зміцнення довіри до правосуддя [7].

Досвід держав Європейського Союзу свідчить, що третейські суди й інші форми альтернативного врегулювання спорів (ADR — Alternative Dispute Resolution) сприяють ефективному функціонуванню правової системи. Їх широке застосування дозволяє зменшити кількість справ, які розглядаються державними судами, прискорити вирішення конфліктів та знизити рівень конфронтації між сторонами. Важливим наслідком розвитку таких інститутів є підвищення довіри суспільства до правосуддя, адже громадяни отримують можливість вирішувати спори швидко, неупереджено та без надмірного бюрократизму.

Як зазначає О. Козакевич, «слід зазначити, що й досі третейське судочинство розвивається дуже повільно, неоднозначно сприймається як юристами, так і громадянами та залишається недостатньо дослідженим» [8, с. 18]. Це твердження підтверджує, що розвиток третейських судів в Україні потребує як законодавчого вдосконалення, так і підвищення рівня правової культури суспільства.

Нормативною основою функціонування третейських судів є Закон України «Про третейські суди» [9]. У ньому закріплено, що третейський суд — це недержавний незалежний орган, створений за угодою заінтересованих осіб для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин. Цей закон визначає процедуру утворення третейських судів, вимоги до третейських суддів, порядок розгляду справ і виконання рішень. Його норми спрямовані на забезпечення неупередженості, компетентності та законності третейського розгляду.

Переваги третейського судочинства є очевидними. По-перше, воно забезпечує швидкість розгляду справ, оскільки процедури менш формалізовані, ніж у державних судах. По-друге, рішення третейського суду є обов'язковим для виконання, що гарантує юридичну визначеність. По-третє, сторони мають можливість самостійно обирати суддів, що підвищує рівень довіри до процесу. Нарешті, третейські суди сприяють зменшенню процесуальних витрат і навантаження на державні суди, що є надзвичайно важливим у період реформування судової системи.

Попри позитивний потенціал третейського судочинства, його розвиток стримується низкою факторів. Насамперед це недостат-

ня інституційна підтримка з боку держави, відсутність ефективного контролю за діяльністю недержавних судів, а також певна кількість зловживань, що дискредитували цей інститут у минулому. Водночас активне впровадження третейського розгляду спорів у господарській сфері, особливо між підприємствами малого та середнього бізнесу, може стати потужним чинником зменшення навантаження на систему судоустрою.

Підсумовуючи, можна зазначити, що третейські суди є важливим інструментом забезпечення ефективності судової системи України. Вони сприяють дотриманню принципів доступності, економічності та оперативності правосуддя, відповідають європейським стандартам та сприяють реалізації права кожного на справедливий і швидкий розгляд справи. Для подальшого розвитку цього інституту необхідним є вдосконалення нормативної бази, забезпечення державної підтримки, підвищення рівня правової культури та довіри громадян до альтернативних способів вирішення спорів. Активізація роботи третейських судів може стати одним із ключових напрямів реформування української системи правосуддя, сприяючи її стабільності, прозорості та відповідності європейським вимогам.

Список використаної літератури

1. Бут І. О. Розгляд цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2016. 20 с.
2. Переговори про вступ України до ЄС: повний гід у 12 питаннях. URL https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/peregovory-pro-vstup-ukrayiny-do-yes-povnyj-gid-u-12-pytannyah-i-10-mifah-2.
3. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a52#Text.
4. Завальнюк І. В. Право на справедливий суд та право на судовий захист: аспекти співвідношення. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 52–59.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України від 2 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 28. Ст. 532. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401–19#n2
6. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
7. Тіньовий звіт до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської ко-місії щодо України у 2023 році. URL https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/09/ali_shadowreport_chapter23.pdf.
8. Козакевич О. М. Третейські суди та доступ до правосуддя. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 14–21.

9. Про третейські суди. Закон України від 11 травня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 35. Ст. 412.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Жупаненко Т. С., Панасюк В. О.
студентки 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ АДВОКАТА У ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТОМ

Адвокатська діяльність є однією з найбільш соціально значущих і складних сфер професійної практики, яка вимагає від фахівця не лише ґрунтовних юридичних знань, але й високого рівня комунікативної культури. У сучасному суспільстві, що характеризується інформаційною насиченістю, високою динамікою соціальних процесів і зростанням правової свідомості населення, вміння адвоката налагоджувати ефективну взаємодію з клієнтом стає ключовим чинником його професійної успішності. Комунікативні навички адвоката — це не просто здатність до мовлення чи передавання інформації, а комплекс знань, умінь, особистісних якостей і психологічних механізмів, що забезпечують ефективне спілкування в процесі здійснення правової допомоги.

Згідно зі статтею 11 Правил адвокатської етики, від адвоката вимагається високий рівень професійної підготовки, глибоке знання законодавства, практики його застосування, володіння методикою і тактикою адвокатської діяльності, у тому числі ораторським мистецтвом [1]. Ці нормативні положення свідчать, що комунікативна компетентність є невід'ємним елементом професійної компетенції адвоката. Професійна компетентність передбачає сукупність галузевих знань, практичних навичок, етичних і моральних принципів, а також емоційно-вольових якостей, які формують здатність адвоката діяти ефективно в умовах високої відповідальності. Якщо професійна компетентність є основою діяльності адвоката, то комунікативна компетентність є формою її реалізації у взаємодії з людьми.

Особливість комунікації між адвокатом і клієнтом полягає у тому, що вона завжди відбувається в умовах емоційної напруги, стресу або конфлікту інтересів. Клієнт часто перебуває у стані тривоги, невпев-

неності, відчуття несправедливості, тому адвокат повинен не лише аналізувати юридичні аспекти справи, а й забезпечити психологічну підтримку. Встановлення довіри є основою взаємодії, адже без неї клієнт не буде відкритим, не надасть повної інформації, що унеможливлює ефективний захист його прав. Адвокат має вміти слухати уважно, не перебиваючи, ставити уточнювальні запитання, які допомагають виявити деталі, що можуть мати правове значення. Важливо також уміти пояснювати складні правові поняття простою, зрозумілою мовою, не вдаючись до надмірної термінології, адже комунікація має бути не демонстрацією ерудиції, а засобом досягнення порозуміння.

Комунікативна компетентність адвоката включає когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти. Когнітивний компонент охоплює знання про мовні та психологічні особливості спілкування, юридичну термінологію, принципи комунікативної етики. Поведінковий компонент полягає у практичному вмінні застосовувати ці знання, володіти технікою виступу, аргументації, інтонацією, мімікою, жестами, тобто використовувати вербальні й невербальні засоби комунікації. Емоційний компонент відображає здатність адвоката до емпатії, емоційного самоконтролю, розуміння почуттів інших людей і збереження внутрішньої рівноваги у стресових ситуаціях. Поєднання цих елементів забезпечує адвокату можливість ефективно реалізовувати свої професійні обов'язки, досягати поставлених цілей, не порушуючи етичних меж.

Комунікативні навички відіграють визначальну роль у діяльності адвоката. Вони допомагають будувати довірчі стосунки з клієнтом, забезпечують ефективну взаємодію з іншими учасниками процесу, сприяють формуванню професійного авторитету. Через спілкування адвокат може зняти напруження, запобігти конфліктам, спрямувати клієнта до конструктивної поведінки. Ефективна комунікація в суді, на переговорах чи у консультації дозволяє досягати вигідних рішень, переконувати опонентів, представляти клієнта у найкращому світлі. Крім того, високий рівень комунікативної культури формує позитивний імідж адвокатури загалом, підвищує довіру громадян до правової системи.

Разом з тим розвиток комунікативних навичок адвокатів залишається актуальною проблемою. Юридична освіта в Україні традиційно орієнтована на теоретичні знання, тоді як формуванню навичок міжособистісного спілкування, психологічної стійкості, публічних виступів приділяється недостатньо уваги. У навчальних програмах бракує курсів з психології спілкування, конфліктології, медіації, ораторського мистецтва, що створює прогалину між академічною підготовкою і практичними потребами адвокатської діяльності.

Шляхи вдосконалення комунікативної компетентності адвокатів передбачають комплексний підхід. На рівні юридичної освіти слід

запроваджувати дисципліни, спрямовані на розвиток soft skills, зокрема тренінги з комунікації, медіації, психології переконання. На рівні професійної практики варто систематично проводити семінари, майстер-класи, рольові ігри, моделювання судових процесів, що дозволяють відпрацьовувати навички ведення діалогу, аргументації та врегулювання конфліктів. Не менш важливо залучати фахівців з психології та комунікацій для підвищення кваліфікації адвокатів. Відповідно до статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», одним із професійних обов'язків адвоката є постійне підвищення свого професійного рівня [2]. Отже, розвиток комунікативних компетентностей є невід'ємною складовою цього процесу, оскільки без них неможливо забезпечити якісну правову допомогу.

Таким чином, комунікативні навички адвоката становлять основу його професійної діяльності. Вони є не лише інструментом взаємодії з клієнтом, але й засобом реалізації принципів гуманізму, поваги до особистості, справедливості. Високий рівень комунікативної культури визначає ефективність надання правової допомоги, впливає на результати судових процесів, формує імідж адвоката як компетентного, впевненого та етичного фахівця. Розвиток комунікативної компетентності має стати постійним процесом, що поєднує самовдосконалення, практичний досвід і навчання протягом усього професійного життя. Лише адвокат, який володіє мистецтвом спілкування, здатен не лише виграти справу, а й допомогти клієнту відчути захищеність і впевненість у правовій системі. Саме такі адвокати формують обличчя сучасної української юстиції та зміцнюють довіру громадян до інституту адвокатури.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. Зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15 лютого 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17?find=1&text=%D0%BA% D0% BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD#w1_1. (дата звернення: 07.10.2025).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text. (дата звернення: 08.10.2025).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Зброцька Я. А.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність адвокатури в умовах війни, особливо у резонансних провадженнях, таких як справи про воєнні злочини, набуває надзвичайно важливого значення. Інститут адвокатури сприяє забезпеченню довіри до правосуддя, органів влади не лише серед українського населення, але й забезпеченню належного іміджу нашої держави на міжнародній арені. Коли судові процеси, незважаючи на війну, відповідають міжнародним стандартам, завдяки незалежному та якісному захисту, це підтверджує стійкість демократичних інститутів країни. Виклики, з якими зіткнулася адвокатура, мають подвійний характер: адаптація до зовнішніх факторів (військові норми, логістичні перешкоди) та збереження внутрішньої професійної етики та незалежності в умовах високої суспільної напруги та патріотичних очікувань. Збереження цієї незалежності є запорукою довіри суспільства до правосуддя.

Конституція України як основний закон визначає права та обов'язки людини та громадянина, компетенції державних органів та особливості правових режимів. Вона гарантує заборону обмеження права на судовий захист (стаття 55), а також право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових осіб. В умовах воєнного стану правовий режим України має забезпечувати ефективну реалізацію права кожного на судовий захист, при цьому виникає необхідність убезпечити всіх учасників судового процесу та адаптувати процесуальні форми до надзвичайних обставин [1]. Стаття 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що судочинство на територіях, де діє правовий режим воєнного стану, здійснюється виключно судами, створеними відповідно до Конституції України [2], забороняючи скорочення процесуальних форм або створення спеціальних чи надзвичайних судів. Це підкреслює обов'язок державних органів та установ системи правосуддя сумлінно виконувати свої функції навіть у складних умовах, забезпечуючи доступ громадян до правосуддя, дотримання принципу незалежності судів і захист їхніх прав.

Правосуддя під час воєнного стану функціонує у надзвичайно складних умовах, коли основна увага зосереджена на питаннях національної безпеки та розслідуванні воєнних злочинів. Судові про-

цеси часто обмежені територіально, оскільки суди в зонах активних бойових дій можуть бути пошкоджені або тимчасово недієздатні. Пріоритет у розгляді надається кримінальним справам, зокрема щодо державної зради, тероризму, колабораціонізму та військових злочинів, при цьому важливо зберігати принцип справедливого суду і права всіх учасників процесу. Однією з ключових змін стало активне використання дистанційних форм розгляду справ через відеоконференції, що забезпечує безперервність роботи судів і водночас створює технічні та організаційні труднощі, пов'язані з доступом до документів і дотриманням конфіденційності.

Сучасні цифрові інструменти, зокрема Єдиний державний вебпортал електронних послуг, інтегрований з Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою, та мобільний застосунок «Дія» забезпечують учасникам судових процесів оперативну інформацію про справи, дати і місця засідань, можливість подавати документи та стежити за ходом розгляду в режимі реального часу. Це створює додаткові гарантії доступу громадян до правосуддя, що особливо важливо в умовах обмеженого пересування через воєнний стан.

Інститут правової допомоги є фундаментальним елементом у забезпеченні реалізації прав і свобод людини. Адвокатура виступає складником правової системи України, а діяльність адвокатів у сфері захисту прав громадян включає правотворчу, правозастосовну, правоохоронну діяльність та функціонування як особливого правозахисного інституту громадянського суспільства. Основна місія адвокатури — захист прав, свобод і законних інтересів людини у всіх сферах її життя.

В умовах воєнного стану адвокатський захист набуває особливої важливості, оскільки права громадян можуть бути обмежені через необхідність забезпечення національної безпеки. Адвокати стикаються з труднощами доступу до клієнтів, документів та судів, що вимагає оперативної адаптації до нових умов правового регулювання. Зростає кількість справ, пов'язаних із військовими злочинами, дисциплінарними порушеннями військовослужбовців, питаннями соціального забезпечення учасників бойових дій, компенсації збитків та правового супроводу внутрішньо переміщених осіб. Особливого значення набуває забезпечення прав військовослужбовців і членів сімей загиблих, полонених чи зниклих безвісти, супровід міжнародної гуманітарної допомоги та благодійних ініціатив.

Дистанційні форми роботи адвокатів, консультації через електронні засоби зв'язку, онлайн-супровід судових справ і захист конфіденційної інформації стали нормою в умовах війни. Значну роль у цьому відіграють безоплатна правова допомога переселенцям, функціонування «гарячих ліній» і регіональні ради адвокатів, які надають

не лише правову підтримку, а й гуманітарну допомогу, забезпечують житлом адвокатів-переселенців і їхні сім'ї, сприяють фінансовій підтримці Збройних сил України.

Правозахисна діяльність адвокатів у воєнний час вимагає не лише професійної компетентності, а й особистої стійкості, здатності працювати в умовах загрози життю та психологічного тиску. Взаємодія правосуддя та адвокатури ґрунтується на принципі балансу між національною безпекою та дотриманням прав людини. Адвокати забезпечують громадянам реалізацію їхніх прав, протидіють неправомірним діям та підтримують принципи законності, залишаючись важливим елементом правової системи навіть у кризові часи.

Отже, здійснення правосуддя та адвокатського захисту в умовах воєнного стану в Україні стикається з численними унікальними викликами, зумовленими як юридичними, так і організаційними обставинами. Адаптація правових механізмів до реалій війни, впровадження цифрових технологій, підтримка адвокатської спільноти та нормативне удосконалення є ключовими напрямами забезпечення захисту прав і свобод громадян. Незважаючи на складнощі, адвокатура забезпечує надання професійної правничої допомоги, сприяючи стабільності правової держави і розвитку демократичного суспільства.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон № 254к/96-ВР. ст. 141 (1996). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text. (дата звернення: 06.10.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389–19#Text. (дата звернення: 06.10.2025).
3. Про особливості проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби у період воєнного стану: рішення Ради адвокатів України (2022) № 24. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022–03–24-r-shennya-rau-24_6244383f5d80a.pdf (дата звернення: 07.10.2025).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Зубков Ю. Р., Чернашов Д. В.
студенти 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного Університету «Одеська юридична академія»

ПОБУДОВА УСПІШНОЇ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ: САМОМЕНЕДЖМЕНТ, ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ ВИГОРАННЮ

Адвокатська діяльність належить до професій, що потребують не лише високого рівня юридичних знань, а й уміння ефективно керувати власним часом, емоціями та ресурсами.

У сучасних умовах, коли темп життя зростає, а навантаження на юристів постійно підвищується, все більшого значення набувають навички самоменеджменту та психологічної стійкості. Вміння раціонально планувати робочий день, розподіляти пріоритети, підтримувати мотивацію та зберігати внутрішню рівновагу стають невід'ємними складовими професійного успіху адвоката. Саме тому адвокату важливо не лише досягати результатів у роботі, а й дбати про власний психологічний комфорт.

Одним із важливих елементів, для успішної адвокатської практики, безумовно є самоменеджмент адвоката. Деякі автори визначають, що «Самоменеджмент — це послідовне та цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів, інструментів, які сприяють самореалізації і саморозвитку особистості.» [1]. Самоменеджмент — це не лише здатність контролювати свій час, а цілісна система самоорганізації, що охоплює планування, постановку цілей, самодисципліну, мотивацію та баланс між роботою і відпочинком. Для адвоката ці навички мають особливе значення, адже ефективне управління власною діяльністю безпосередньо впливає на якість наданої правничої допомоги, професійний імідж і психологічний стан. Самоменеджмент включає в себе чималу кількість важливих елементів, які в сукупності при правильному застосуванні можуть значно покращити свої здібності у побудові адвокатської практики.

Раціональне планування є основою ефективного самоменеджменту. Адвокат повинен уміти визначати пріоритетні завдання та розподіляти навантаження між судовими засіданнями, консультаціями, підготовкою документів та особистими справами. Успішна адвокатська практика грунтується на чіткому розумінні короткострокових і довгострокових цілей. Наприклад, для оптимізації робочого часу та ефективної пріоритизації завдань доцільним є застосування матриці Ейзенхауера, автором якої є президент США Дуайт Д. Ейзенхауер. У своїй промові 1954 року 34й президент США згадав вислів прези-

дента університету: «У мене є два типи проблем: термінові та важливі. Термінові не є важливими, а важливі ніколи не бувають терміновими» [2]. «Матриця Ейзенхауера — це метод оцінки завдань, який дозволяє ранжувати та визначати пріоритетність завдань відповідно до їх терміновості та важливості. За допомогою цього методу ви ділите свої завдання на чотири частини: завдання, які ви виконуєте в першу чергу, завдання, які ви відкладаєте на потім, завдання, які ви делегуєте, і завдання, які ви відкидаєте.» [2].

Цей інструмент класифікує справи за двома критеріями — важливістю та терміновістю — та поділяє їх на чотири квадранти.

Квадрант 1 «Зробити це»: Важливо і терміново — це завдання, що вимагають негайного виконання, сюди можна віднести судові засідання, апеляційні строки, кризові ситуації клієнтів і тд..

Квадрант 2 «Стратегія та розвиток»: Важливо, але не терміново — охоплює завдання, які не мають миттєвої терміновості, але визначають довгостроковий успіх адвокатської практики. До цієї категорії належать стратегічне планування, професійний розвиток, підвищення кваліфікації, побудова мережі контактів та профілактика вигорання. Системна робота над цими напрямами дозволяє не лише запобігати кризовим ситуаціям, але й формувати власну професійну траєкторію, перетворюючись з реактивного вирішення проблем на проактивне створення бажаних результатів.

Квадрант 3 «Делегування»: Терміново, але не важливо — рутинні, що відволікають увагу, наприклад деякі дзвінки, частина листування, які оптимально делегувати.

Квадрант 4 «Викинути»: Не терміново й не важливо — це те, що ви не змогли віднести до перших трьох квадрантів, тобто непродуктивна активність, яку варто мінімізувати. Вона може забирати зайвий час, та не принесе вам ніякої продуктивності.

Систематичне використання цього підходу допомагає адвокату ефективно керувати робочим навантаженням. Його головна мета — уникнути постійного стану «гасіння пожеж» завдяки плануванню та зосередженню на стратегічних цілях. Це досягається шляхом попередження кризових ситуацій, передачі рутинних завдань і відмови від непотрібної роботи. Такий підхід підвищує продуктивність і дозволяє спрямовувати зусилля на важливі напрями розвитку практики.

Не менш важливим елементом самоменеджменту, є самодисципліна. Вона є фундаментом професійної стабільності. Адвокат має дотримуватися встановленого режиму роботи, виконувати обіцянки перед клієнтами, бути пунктуальним та відповідальним. Регулярний аналіз власних дій, оцінка досягнутих результатів і корекція помилок сприяють підвищенню професійного рівня.

Мотивація — рушійна сила самоменеджменту. Важливо підтримувати інтерес до роботи, розвивати щось нове, відвідувати тренінги, семінари та підвищувати кваліфікацію. Професійний розвиток формує впевненість, зменшує втому від рутинних справ, а головне стимулює прагнення до самовдосконалення.

Адвокатська професія вимагає емоційної віддачі, тому вміння відновлювати сили не менш важливе, ніж сама робота. Регулярний відпочинок, фізична активність, спілкування з близькими та хобі допомагають уникати емоційного виснаження. Збереження цього балансу є запорукою стабільної працездатності та психологічної гармонії.

Ще однією не менш важливою у професії адвоката є психологічна складова, яка в свою чергу включає стійкість яка виступає однією з ключових характеристик успішного адвоката, адже його професійна діяльність пов'язана з високим рівнем відповідальності, емоційним напруженням та постійним впливом стресових факторів. Здатність зберегти внутрішню рівновагу, контролювати емоції та приймати зважені рішення навіть у складних або конфліктних ситуаціях визначає ефективність адвокатської практики.

Контроль емоцій під час стресових ситуацій дає змогу адвокату залишатися об'єктивним і не піддаватися тиску з боку опонентів, клієнтів чи суду. Високий рівень емоційного інтелекту допомагає краще розуміти власні почуття та емоційний стан інших людей, що сприяє формуванню довіри у стосунках з клієнтами та підвищує ефективність комунікації.

Розвиток впевненості у власних професійних діях ґрунтується на досвіді, постійному самовдосконаленні та усвідомленні своєї компетентності. Адвокат, який впевнений у своїх знаннях і позиції, здатний переконливо відстоювати інтереси клієнта, навіть у разі сильного емоційного чи психологічного тиску.

Важливою складовою психологічної стійкості є саморефлексія — здатність аналізувати власні дії, помилки та емоційні реакції. Регулярна саморефлексія допомагає адвокату своєчасно виявляти ознаки перевтоми чи емоційного виснаження, коригувати поведінку і зберегти внутрішню гармонію. Саме завдяки усвідомленню власних меж і потреб адвокат може залишатися ефективним, не втрачаючи професійної мотивації та людяності.

Отже, психологічна стійкість адвоката являє собою лише індивідуальну рису, а й результат системної роботи над собою, що забезпечує стабільність, витримку й ефективність у складних умовах сучасної юридичної практики.

Але що ж відбувається якщо все ж таки не встояти перед навантаженням професії ? Професійне вигорання. Воно є однією з найпоширеніших проблем у діяльності адвокатів, адже постійна взаємодія

з клієнтами, високий рівень відповідальності, емоційне навантаження та дефіцит часу поступово виснажують внутрішні ресурси фахівця. Нестача психологічної стійкості та навичок самоменеджменту призводить до зниження працездатності, втрати інтересу до роботи, емоційної байдужості й навіть депресивних станів. Тому важливо своєчасно виявляти ознаки вигорання та впроваджувати заходи профілактики.

Однією з ключових причин вигорання в адвокатській практиці є відсутність балансу між роботою та особистим життям. Адвокати часто жертвують відпочинком і дозвіллям заради професійних цілей, що призводить до хронічної перевтоми. Ефективне планування часу, про яке йшлося у попередніх розділах, допомагає уникати надмірного навантаження та підтримувати гармонію між професійною діяльністю й особистими потребами.

Важливим елементом профілактики є підтримка колег і розвиток корпоративної культури в адвокатських об'єднаннях. Можливість обговорювати складні справи, ділитися досвідом і отримувати емоційну підтримку знижує рівень стресу та формує відчуття професійної спільноти. Не менш значущим є розвиток хобі та поза професійних інтересів, які сприяють психологічному відновленню та збереженню внутрішньої рівноваги.

Позитивне мислення й особиста мотивація відіграють вирішальну роль у запобіганні вигоранню. Адвокат, який усвідомлює значущість своєї праці та вміє знаходити сенс у своїй діяльності, легше долає труднощі та зберігає внутрішню енергію. Регулярна саморефлексія, розвиток емоційного інтелекту та психологічна гнучкість, про які йшлося раніше, допомагають адаптуватися до стресових обставин без втрати професійної мотивації.

Отже, запобігання професійному вигоранню є логічним продовженням самоменеджменту та психологічної стійкості адвоката. Лише поєднання цих компонентів забезпечує стабільну ефективність, високу якість надання правової допомоги та довготривалу професійну самореалізацію без втрати внутрішнього ресурсу.

Адвокатська діяльність вимагає не лише глибоких юридичних знань, а й високого рівня самоменеджменту та психологічної стійкості. Уміння планувати час, розставляти пріоритети, підтримувати мотивацію та контролювати емоції допомагає адвокату ефективно виконувати професійні обов'язки й уникати вигорання. Самодисципліна, емоційний інтелект і здатність до саморефлексії формують основу стабільності та професійного розвитку. Таким чином, поєднання раціональної самоорганізації й внутрішньої рівноваги є запорукою успіху, ефективності та гармонії в адвокатській практиці.

Список використаної літератури

1. Буняк Н. А., Черчик Л. М., Милько І. П. Самоменеджмент. Луцьк: Вол. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. 7 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22979/3/samomengment.pdf (дата звернення: 17.10.2025).
2. Zosym Maxym. Матриця Ейзенхауера (The Eisenhower Matrix). URL: *https://www.maxzosim.com/eisenhower-matrix/*. (дата звернення: 20.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Ігнатенко А. А.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОНЛАЙН-МЕХАНІЗМИ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ (ODR) В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Розвиток цифрової економіки, електронної комерції та зростання кількості транскордонних угод вимагають від правової системи України нових, більш гнучких та ефективних інструментів вирішення конфліктів. У цьому контексті Онлайн-вирішення спорів (ODR) постає не просто, як технологічна інновація, а як необхідна умова забезпечення доступу до правосуддя у цифрову епоху.

ODR — це використання інформаційно-комунікаційних технологій (відеоконференцзв'язок, спеціалізовані онлайн-платформи, захищені месенджери) для повного або часткового врегулювання спору без фізичної присутності сторін, що доповнює традиційні форми Альтернативного врегулювання спорів (ADR).

Як зазначає Н. Ю. Голубєва: «Онлайн вирішення спорів є сучасним та ефективним механізмом, що має суттєві переваги над традиційними процедурами, зокрема, швидкість, доступність та мінімізація витрат, що є особливо актуальним в умовах цифрової трансформації та розвитку електронної комерції в Україні» [1].

Сучасна українська правова система вже містить окремі елементи, які закладають основу для розвитку ODR, проте, спеціалізоване законодавство, щодо Онлайн-вирішення спорів (ODR) наразі відсутнє.

Основна база для позасудового врегулювання — це Закон України «Про медіацію» [2], який регулює добровільну, конфіденційну та структуровану процедуру. Хоча Закон прямо не згадує термін «онлайн-медіація», він не забороняє використання електронних засобів зв'язку для її проведення, що дозволяє активно використовувати ODR-інструменти. Аналогічно, Закони України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [3] та «Про третейські суди» [4] дозволяють арбітражним інституціям проводити слухання дистанційно, відповідно до їхніх регламентів.

Використання цифрових технологій вже увійшло і в практику судів, про що свідчать, зокрема, закріплені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 15–1) [5] норми про використання єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Крім того, процесуальне законодавство забезпечує технічну готовність системи через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яка передбачає подання документів в електронній формі та участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції. Ці норми підтверджують юридичну допустимість та технічну можливість дистанційного вирішення правових питань, хоч і належать до судочинства.

Переваги Онлайн-вирішення спорів стають особливо вагомими в сучасних реаліях, позначених глобалізацією та посиленою соціальною мобільністю. Завдяки цифровій природі, ODR насамперед забезпечує безпрецедентну доступність та швидкість. Ця технологічна перевага усуває географічні бар'єри, дозволяючи сторонам брати участь у процедурах врегулювання незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження.

Як наслідок, процедура значно скорочує часові та фінансові витрати, пов'язані з логістикою. Саме тому ODR є найбільш економічно доцільним та ефективним інструментом для нескладних справ або спорів із мінімальною сумою вимог, де вартість традиційного судового процесу, часто може перевищувати саму суму позовних вимог. Це робить ODR по-справжньому вигідною альтернативою для громадян та малого бізнесу.

На думку Р. О. Стефанчук, ключовим викликом для повноцінного функціонування онлайн-механізмів врегулювання спорів в Україні є забезпечення ідентифікації сторін та кібербезпека платформ. Без створення національної системи електронної ідентифікації, яка визнається судами, ODR ризикує залишитися лише додатковим, а не повноцінним інструментом доступу до правосуддя [6].

Натомість Харитонова О. І. вважає, що «у контексті розвитку цифрової економіки та зростання обсягів електронної комерції, ODR-платформи набувають першочергового значення, як інструмент захисту прав споживачів. Це дозволяє вирішувати транскордон-

ні спори швидко та з мінімальними витратами, що є критично важливим для інтеграції України у європейський цифровий ринок» [7].

Розробка та прийняття спеціального законодавства є ключовим кроком для інституціоналізації та переходу від фрагментарних рішень до повноцінної системи Онлайн вирішення спорів. Таке законодавство має на меті створити міцну правову основу для функціонування ODR, надаючи процесам, що відбуваються онлайн, юридичної сили та обов'язковості виконання рішень. Це забезпечить довіру до системи та її легітимність серед користувачів та традиційних судових органів.

Спеціальне законодавство повинно чітко визначити сферу застосування ODR, права та обов'язки сторін, процедурні гарантії (зокрема, щодо конфіденційності, доступу та справедливості), а також стандарти для платформ ODR та нейтральних третіх сторін(медіаторів, арбітрів). Воно має врегулювати питання компетенції, визнання та виконанняелектронних рішень, інтегруючи систему ODR у загальний механізм правосуддя. Це допоможе подолати правову невизначеність і забезпечить системний підхід до вирішення спорів в цифрову епоху.

Без чіткого законодавчого врегулювання питань виконання рішень, ухвалених в рамках ODR-процедур, в Україні, система залишатиметься в стані правової нестійкості. Гарантія обов'язковості та визнання таких електронних рішень традиційними судовими органами є фундаментальною умовою для формування довіри суспільства та бізнесу до онлайн-механізмів [8].

Як висновок, варто зазначити, що онлайн-механізми альтернативного врегулювання спорів (ODR) є неминучою та стратегічно важливою складовою розвитку української правової системи в умовах цифрової трансформації та інтеграції у європейський цифровий ринок. Впровадження ODR в Україні має високий потенціал для вирішення низки критичних проблем, зокрема зниження навантаження на судову систему, забезпечення швидкого та доступного правосуддя, а також підвищення довіри до електронного бізнесу.

Проте, для того, щоб ODR стало справжньою, надійною системою, а не лише кількома окремими проектами, необхідно подолати перешкоди, пов'язані з законодавством, організацією та технікою.

Ключовим кроком є саме, розробка та прийняття спеціального законодавства, яке чітко визначить сферу застосування ODR та встановить процедурні гарантії, а головне — забезпечить юридичну силу, визнання та обов'язковість виконання рішень, прийнятих онлайн.

Критично важливим є розробка надійних та безпечних ODR-платформ із використанням сучасних технологій, а також створення механізмів ідентифікації сторін та забезпечення неупередженості посередників.

Таку ж думку висловлює Хаустова М. Г. зазначаючи, що «прийняття спеціального закону про ODR має бути спрямоване не лише на легалізацію технологій, а й на встановлення жорстких процедурних стандартів. Особлива увага має приділятися питанням конфіденційності даних, неупередженості алгоритмів та кваліфікації нейтральних посередників. Тільки це забезпечить справедливість і легітимність ODR-процесів, відповідно до принципів верховенства права» [9].

Таким чином, перспективи розвитку ODR в Україні є позитивними, але їхня реалізація прямо залежить від політичної волі та здатності держави створити міцну правову основу, яка гарантує легітимність, ефективність та довіру до онлайн-механізмів врегулювання спорів у цифрову епоху.

Список використаної літератури

1. Голубєва Н. Ю., Онлайн вирішення спорів (ODR): переваги та недоліки. *Альтернативні способи вирішення цивільних спорів:* матеріали круглого столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) / за заг. ред. д. ю. н., професора Н. Ю. Голубєвої, Одеса: Фенікс, 2021, ст. 5–9.
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2022, № 7, ст. 51.
3. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1994, № 25, ст. 198.
4. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004, № 35, ст. 412.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2016, № 31, ст. 545.
6. Стефанчук Р. О., Проблеми розвитку електронного судочинства в Україні. *Право України*. 2019. № 10. С. 44–61.
7. Харитонова О. І., Правові засади електронного урядування та електронної демократії в Україні, Одеса: Юридична література, 2020, ст. 450.
8. Кройтор В. А., Проблеми примусового виконання рішень, прийнятих за допомогою альтернативних способів врегулювання спорів. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 132–136.
9. Хаустова М. Г., Забезпечення прав учасників цивільного процесу в умовах електронного судочинства. Монографія, Київ, Юрінком Інтер, 2021, ст. 360.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Єлісєєва О. Г.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Адвокатура як недержавний самоврядний інститут, пройшла довгий шлях становлення та продовжує розвиватись. Внаслідок правової реформи 5 липня 2012 року, був прийнятий Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який визначає, що адвокатура є недержавним, самоврядним інститутом [1].

Як зазначено в статті 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [2]. Адвокатура не входить до системи державної влади: у ч. 2 ст. 131–2 Конституції України закріплено, що незалежність адвокатури гарантується.

Відповідно до частини 3 статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», метою адвокатського самоврядування є дотримання гарантій адвокатської діяльності, забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності та високого професійного рівня адвокатів, захист професійних прав адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів. Органи адвокатського самоврядування складають цілісну, ієрархічну систему, але не один орган не є підконтрольним та підзвітнім органам державної влади та органам місцевого самоврядування, лише органам адвокатського самоврядування в межах визначених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адвокати не є державними службовцями, не працюють на державу та в її інтересах. У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначені організаційні форми діяльності адвоката: він може діяти індивідуально, в адвокатському бюро чи в адвокатському об'єднані, тобто здійснює професійну діяльність без втручання зовні. Адвокати діють лише в інтересах свого клієнта — це може бути фізична, юридична особа, органи місцевого самоврядування, органи державної влади та держава в цілому. З цього і випливає незалежність адвокатів: як, до прикладу, адвокат може бути об'єктивним, якщо він є представником одного органу державної влади в справі проти другого державного органу, якому він і підпорядковується?

Адвокат може вчиняти будь-які процесуальні дії в інтересах свого клієнта, якщо вони не суперечать законодавству. Процесуальні кодекси закріплюють норми щодо діяльності адвоката з формулю-

ванням «адвокат повинен», «адвокат зобов'язаний». Наприклад, частинами 1, 2 статті 47 Кримінального процесуального кодексу України передбачено: «Захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені цим Кодексом та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого. Захисник зобов'язаний прибувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого. У разі неможливості прибути в призначений строк захисник зобов'язаний завчасно повідомити про таку неможливість та її причини слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд, а у разі, якщо він призначений органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правничої допомоги, — також і цей орган (установу)» [3].

Отже, можемо зробити висновок з усього вище зазначеного, що принцип незалежності є основою сучасної адвокатури, без якого неможливе її функціонування та діяльність в цілому. Держава гарантує адвокатурі незалежність: Україна зробила вирішальний крок, закріпивши незалежність адвокатури в Конституції України. Цей принцип дає повноцінно здійснювати адвокатську діяльність без впливу зовні та гарантувати основоположні права та свободи людини та громадянина.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17/ed20120705#Text
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#n742

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Kabatsi A. R.
first-year student at the Faculty of Judicial and International Law of the
National University «Odesa Law Academy»

CURRENT PROBLEMS FACED BY ADVOCATES IN PROVIDING LEGAL ASSISTANCE WITHIN TERRITORIAL RECRUITMENT AND SOCIAL SUPPORT CENTERS

The issue of current problems faced by advocates and representatives of territorial recruitment and social support centers (hereinafter referred to as TRSSC) is one of the most pressing in Ukraine's legal system under martial law. It concerns not only the professional challenges faced by advocates, but also fundamental issues of human rights, the rule of law, and ethical standards in the activities of state institutions. In a situation where the country is in a state of armed aggression, it is particularly important to strike a balance between defense needs and legal guarantees for citizens. However, recent events show that this balance is often disrupted.

One of the most high-profile cases in recent times was an incident that occurred on June 19, 2025 in the Kharkiv region. In the premises of the military medical commission, where a bus from the Krasnograd's TRSSC delivered several people, events took place that received widespread public attention. According to the Kharkiv Regional Bar Association, one of the men, who had previously been removed from military registration, was being illegally mobilized in violation of current legislation. An advocate arrived at the facility to defend his rights. However, while performing his professional duties, he was physically assaulted by TRSSC employees — they beat him, broke his leg, took his phone, and effectively prevented him from practicing law. After that, his client continued to be held in the premises for more than sixteen hours, subjecting him to physical and psychological pressure [1].

Other advocates reported cases where they were denied access to their clients in the premises of the TRSSCs, even with official orders from the free legal aid system. Several advocates suffered physical injuries: one advocate had her arm broken by a door, another was kicked in the legs and forcibly pushed out of the military medical commission. Investigations into these cases are being delayed, no charges are being brought, and law enforcement agencies are effectively blocking access to justice [2].

An alarming trend is the increase in the number of cases of violence against female advocates, some of whom have been temporarily disabled. Similar stories have been reported not only in Kharkiv, but also in Kyiv. At the Svyatoshinsky District TRSSC, an advocate was deprived of her phone, and in another case, a female lawyer was beaten after she disclosed her status. She was not even entered into the visitor log, and the details of the incident were not properly recorded. Such events indicate a serious crisis in the

system of observance of the rights of lawyers, guaranteed by the Constitution of Ukraine and the Law «On the Bar and Legal Practice» [2].

According to Article 59 of the Constitution of Ukraine, everyone has the right to professional legal assistance, and even during martial law, this right cannot be restricted [3]. The state, and in particular its representatives in the form of the TRSSCs, are obliged to ensure the proper conditions for the exercise of this right. This is not only about respect for advocates as persons performing a socially important function, but also about ensuring safe access to clients, free collection of information, and legal support for conscripts. Instead, in today's reality, advocates are increasingly faced with unlawful obstacles, physical pressure, and a lack of adequate response from law enforcement agencies, which creates an atmosphere of fear and distrust of the legal system as a whole.

In response to these violations, the UNBA Committee for the Protection of Advocates' Rights has initiated a series of steps. For example, the Committee called on the Prosecutor General to consider the situation at the national level. Members of the legal community emphasize that the documented recording of dozens of such cases could be grounds for an international response, in particular within the framework of appeals to the European Court of Human Rights.

Thus, the current problems facing the legal profession have not only legal but also social and moral dimensions. They reveal a crisis of trust between citizens, advocates and state structures. To overcome this crisis, it is necessary to ensure the effective implementation of legal guarantees, protect advocates from violence, and hold accountable those who obstruct the practice of law.

List of references

1. Another conflict with the TRSSC: a lawyer's leg was broken, and his client jumped out of a window URL:https://unba.org.ua/news/10452-chergovij-konflikt-z-tck-advokatu-zlamali-nogu-a-jogo-klient-vikinuvsya-z-vikna.html
2. New cases of violence against lawyers in the TCC, reviewed by the UNBA Committee URL:https://unba.org.ua/news/10517-komitet-naau-rozglyanuv-novi-vipadki-nasil-stva-shodo-advokativ-u-tck.html
3. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996, No. 254k/96-VR URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text\

Scientific advisor*:** Associate Professor of the Department of Organization of Judicial, Law Enforcement Bodies and Advocacy of the National University «Odesa Law Academy», Candidate of Law, Associate Professor ***Kravchenko Maryna Oleksandrivna

Кацан Д. В.
студент 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ КІБЕРЗАГРОЗ

Стрімка цифровізація адвокатської діяльності, перехід до електронного документообігу та використання хмарних технологій суттєво підвищують ризики витоку конфіденційної інформації. Традиційні механізми збереження адвокатської таємниці вже не відповідають сучасним кіберзагрозам. Тому постає потреба у формуванні комплексної системи інформаційної безпеки адвокатської діяльності, що поєднує правові, організаційні та технічні заходи захисту даних.

Фундаментальною основою правосуддя та ключовою передумовою реалізації права на захист є інститут адвокатської таємниці. Він являє собою не просто професійний обов'язок, а непорушний принцип. Він забезпечує клієнту можливість повністю довіряти своєму захиснику, не побоюючись розголошення наданої інформації. Цей принцип знайшов своє закріплення у міжнародних правових актах та в національному законодавстві. Вони разом формують міцний юридичний щит коло взаємодії «адвокат-клієнт».

На міжнародному рівні такі документи, як Рекомендація № R (2000) Комітету міністрів Ради Європи та Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, встановлюють найвищі стандарти конфіденційності. Вони наголошують на безстроковому та абсолютному характері обов'язку адвоката зберігати таємницю. Це означає, що обов'язок не припиняється із завершенням справи, розірванням договору чи навіть смертю клієнта, гарантуючи повний захист його інтересів.

Ці міжнародні стандарти були повною мірою введені в українське законодавство. Наприклад, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вимога дотримуватися принципу конфіденційності піднесена до рівня присяги адвоката України. Стаття 22 цього ж Закону надає надзвичайно широке визначення предмету адвокатської таємниці. Вона включає до нього будь-яку інформацію, що стала відома адвокату про клієнта. Важливо, що обов'язок її збереження поширюється не лише на самого адвоката, а й на його помічників, стажистів та інший технічний персонал[1].

Стрімка цифровізація юридичної практики створила водночас і безпрецедентні виклики для безпеки. Технології, що спрощують роботу, також розширюють спектр можливих атак. Сучасний адвокат

стикається з цілим арсеналом кібернебезпек, кожна з яких здатна завдати нищівної шкоди:

віруси-шифрувальники не просто блокують доступ до робочих файлів з вимогою викупу, а й часто вдаються до тактики «подвійного вимагання», погрожуючи опублікувати викрадені дані клієнтів у відкритому доступі;

шпигунське програмне забезпечення (spyware) може непомітно збирати дані, включно з натисканнями клавіш, копіювати документи та навіть записувати розмови, що дозволяє зловмисникам відстежувати розробку стратегії захисту в реальному часі;

фішингові атаки (phishing). Через підроблені електронні листи чи сайти, що імітують офіційні ресурси, зловмисники прагнуть викрасти паролі. Успішна атака може надати доступ до всієї поштової скриньки адвоката, а отже — до багаторічної історії комунікації з клієнтами;

Атаки типу «людина посередині» (man-in-the-middle) під час використання незахищених публічних мереж Wi-Fi (наприклад, у судах чи кафе); зловмисники можуть перехоплювати та навіть змінювати дані, якими обмінюються адвокат і клієнт.

У таких умовах кіберобізнаність перетворюється з бажаної навички на невіддільну частину професійної етики та компетенції адвоката. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» відносить конституційні права і свободи людини до об'єктів кіберзахисту. У науковій спільноті зазначають, що нормативне закріплення адвокатури серед суб'єктів гарантування кібербезпеки, поряд з державними органами, сприяло б розвитку кібернетичної етики та значному підвищенню загального рівня захищеності в юридичній професії [2].

Аналіз стану інформаційної безпеки в адвокатській діяльності дав тривожні результати: незважаючи на стрімкий розвиток технологічних засобів захисту, найбільш суттєві недоліки криються в організаційних заходах та системних прогалинах законодавства. Часто саме «людський фактор» та слабкі внутрішні політики зводять нанівець складні технічні рішення. Велика кількість витоків конфіденційної інформації до сих пір пов'язана з фізичними носіями. Залишені на столі документи, їх неправильна утилізація без використання шредеру, неконтрольований доступ сторонніх осіб (наприклад, кур'єрів чи прибиральників) до офісних приміщень створюють елементарні, але вкрай небезпечні вразливості.

Окремою гострою проблемою, що поза межами технічно-організаційної безпеки, є проведення обшуків у приміщеннях адвокатів. Хоча національне законодавство передбачає обов'язкову присутність представника ради адвокатів регіону під час таких слідчих дій, ця норма містить суттєву прогалину. Так, формальна неявка представ-

ника, за умови його завчасного попередження, не перешкоджає проведенню обшуку. На практиці це перетворює гарантію на фікцію, дозволяючи правоохоронним органам діяти без належного контролю з боку адвокатського самоврядування.

Під час таких обшуків правоохоронні органи часто вилучають електронні гаджети — смартфони та ноутбуки. Критична небезпека полягає в тому, що ці пристрої містять масиви даних, що становлять адвокатську таємницю, по всім клієнтам, а не лише у справі, в рамках якої проводиться обшук. Незважаючи на це, слідчі судді нерідко надають дозволи на таке надмірне вилучення, ігноруючи законодавчі обмеження та принцип пропорційності. Це фактично нівелює гарантії, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України.

Така практика прямо суперечить позиції Європейського суду з прав людини. У знаковому рішенні у справі «Головань проти України» ЄСПЛ чітко наголосив, що під час обшуку в офісі адвоката обов'язково має бути присутній незалежний спостерігач з відповідною юридичною кваліфікацією. Його роль — активно запобігати вилученню матеріалів, які захищені адвокатською таємницею. На жаль, через відсутність дієвих механізмів у національному законодавстві український адвокат залишається у вразливому становищі, не маючи змоги ефективно захистити інформацію своїх клієнтів від неправомірного втручання.

На відміну від ситуації в Україні, де захист від системних зловживань є недостатнім, професійні спільноти в інших країнах демонструють проактивний підхід до саморегуляції. Яскравим прикладом є Американське об'єднання юристів (ABA), яке приділяє значну увагу питанням кібербезпеки. У своєму офіційному висновку 477R комітет ABA встановив етичний стандарт, згідно з яким адвокат зобов'язаний докладати «розумних зусиль» для запобігання несанкціонованому доступу до інформації клієнта.

Цей висновок містить низку рекомендацій, що формують комплексну стратегію захисту. По-перше, адвокат має розуміти природу кіберзагроз та оцінювати ризики для кожного виду інформації окремо. По-друге, необхідно постійно аналізувати захищеність власних пристроїв та програмного забезпечення і використовувати надійні засоби, такі як складні парольні фрази, менеджери паролів та двофакторна автентифікація (2FA) — інакше кажучи, треба дотримуватись цифрової гігієни.

Крім того, ABA наголошує на важливості поширення культури безпеки за межі самого адвоката. Це мають на увазі відкриту комунікацію з клієнтом стосовно рівня безпеки каналів зв'язку (наприклад, слід попередити клієнта про небезпеку надсилання чутливих доку-

ментів через незахищені месенджери). Також це передбачає проведення інструктажів для персоналу та ретельний вибір постачальників IT-послуг.

Отже, надійний захист конфіденційної інформації досягається через синергію різних заходів: шифрування дисків, VPN, інструктажів та тренінгів, сейфів, контролю доступу та виховання відповідального ставлення до безпеки в усіх членів команди.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон, Верховна Рада України від 05.07.2012, № 5076-VI : станом на 10.09.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#n304
2. Закон України Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України № 2163-VIII (ВВР), 2017, № 45, ст. 403]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163–19#Text

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Кірпіченко В. В.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТА У ВИРІШЕННІ ТРУДОВИХ СПОРІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕДІАЦІЇ

У сучасному суспільстві трудові відносини залишаються однією з важливих сфер соціально-правового життя, адже вони безпосередньо пов'язані з реалізацією права людини на працю, забезпеченням гідного рівня життя та соціальної стабільності в державі. В умовах воєнного стану в Україні та масштабних соціально-економічних змін неабияк зросла кількість трудових конфліктів, зумовлених призупиненням трудових договорів, невиплатою заробітної плати, скороченнями чи звільненнями працівників, оголошенням простоїв і загальним зниженням гарантій соціального захисту.

Зазвичай такі спори вирішуються у судовому порядку, що передбачає складну, тривалу й витратну процедуру, яка далеко не завжди відповідає очікуванням обох сторін. Саме тому дедалі більшої актуальності набуває застосування альтернативних позасудових методів

врегулювання спорів, зокрема медіації, яка дозволяє досягати згоди оперативно, економно і у більш гнучкий спосіб.

Медіація у трудових спорах є відносно новим явищем для українського правового поля, проте міжнародна практика доводить її високу ефективність.

В Україні правового закріплення медіація набула порівняно нещодавно. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021 р., «медіація — це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [1]. Процедура медіації здійснюється на принципах добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації (ст. 4 Закону України «Про медіацію») [1].

Адвокат, з-поміж інших, як висококваліфікований фахівець у сфері права, здатний відігравати ключову роль у цьому ж процесі. Його функція полягає не лише у правовому захисті інтересів клієнта, але й у сприянні пошуку балансу між сторонами, налагодженні діалогу, поясненні правових наслідків тих чи інших дій та забезпеченні дотримання законності під час переговорів. Адвокат має унікальну можливість виступати радником, консультантом і гарантом правомірності укладеної угоди та водночас допомагаючи сторонам уникнути зайвого емоційного напруження та формального судового протистояння, тобто принципу змагальності.

Участь адвоката в медіації важлива з кількох причин. По-перше, саме він має знання трудового законодавства, міжнародних актів та судової практики, які дозволяють виявити потенційні ризики й спрямувати переговорний процес у відповідне русло. По-друге, адвокат виступає «мовою права» для обох сторін, перекладаючи складні юридичні конструкції у зрозумілу форму та пояснюючи можливі варіанти розв'язання конфлікту. По-третє, адвокат здатний забезпечити дотримання принципу рівності сторін у процесі, не допускаючи тиску чи зловживання правами з боку більш сильної сторони, якою у трудових спорах найчастіше виступає роботодавець. Таким чином, роль адвоката в медіації є не лише консультативною, але й забезпечує досягнення інших важливих цілей –справедливості, рівноваги інтересів і правової безпеки працівників.

Але варто також і звернути увагу на те, що адвокат — це фахівець з юридичною освітою, тобто правник. А це свого роду може створити в деяких випадках проблеми. Тобто те, що адвокат в силу своїх знань може «заважати» у проведенні медіації, а саме: детально перевіряти докази, ретельно перевіряти підписи, наявність печаток на відповідних документах, орієнтований на змагання, а не знаходити компро-

міс у відповідному трудовому спорі, може рекомендувати клієнту не погоджуватись на рішення і т.д. Отже, є ще й негативна сторона участі адвоката в медіації, а це свого роду спотворює вигляд медіації, адже для неї характерний партнерський діалог, а не змагання чи протистояння. Водночас якщо адвокат підтримує прагнення свого клієнта до мирного врегулювання трудового спору, то його участь навпаки буде потрібною.

Особливого значення набуває те, що медіація у трудових спорах сприяє збереженню ділових партнерських стосунків між сторонами. Якщо судовий процес майже завжди завершується перемогою однієї та поразкою іншої сторони, то медіація, за активної участі адвоката, дозволяє знайти компроміс, при якому обидві сторони залишаються задоволеними результатом. Це надзвичайно важливо в умовах трудових відносин, коли працівник та роботодавець часто продовжують співпрацювати й після врегулювання конфлікту, який між ними був. Уникнення судового протистояння допомагає зберегти довіру, психологічний комфорт у колективі та позитивний імідж роботодавця [2, с. 31].

Якщо адвокат виступає в ролі медіатора, тобто посередник зі статусом адвоката, то його головна мета — це не виграти справу, а саме допомогти кожній із сторін вийти з конфлікту з мінімальними втратами та забезпечити комфортне вирішення спору для обох. Зазначений альтернативний спосіб дозволяє мінімізувати навантаження на судову систему України, а також підвищує конкурентоспроможність адвоката.

Досвід зарубіжних країн підтверджує ефективність адвокатської участі у трудових медіаціях. У Канаді, США, Німеччині, Великій Британії та Південній Кореї процедура медіації стала звичним елементом врегулювання трудових конфліктів, і адвокати нерідко виступають посередниками або представниками сторін. Тобто, можемо сказати, посередник зі статусом адвоката. Вони не лише забезпечують професійний юридичний супровід, але й формують культуру довіри до альтернативного способу вирішення спорів. Україна, інтегруючись у європейський правовий простір, поступово переймає цей досвід, а адвокати можуть стати рушійною силою поширення медіації у сфері трудових відносин.

Однак варто визнати, що в Україні поки що медіація використовується обмежено. Причинами цього є недостатня обізнаність роботодавців і працівників, низький рівень правової культури, недовіра до позасудових методів врегулювання конфліктів та відсутність сталої практики їх застосування.

Однією із проблем, з якою може зіштовхнутись суспільство є те, що медіація може використовуватись для умисного затягування ви-

рішення спору по суті, а саме тією стороною, яка не має бажання домовитись, і цим же відтягуватиме розгляд справи у судовому порядку.

Таким чином, роль адвоката у вирішенні трудових спорів із застосуванням медіації є багатогранною й вкрай значущою. Він виступає не лише представником інтересів свого клієнта, але й активним учасником побудови справедливого та ефективного процесу врегулювання конфлікту. Завдяки своїм знанням, досвіду та вмінню вести переговори адвокат допомагає сторонам не лише уникнути судових витрат і тривалої тяганини, але й досягти взаємовигідного рішення у дусі партнерства та взаємоповаги. У сучасних умовах, коли Україна переживає складні трансформаційні процеси та водночас прагне до євроінтеграційного розвитку, адвокати з-поміж інших можуть стати ключовими провідниками ідеї медіації як ефективного механізму врегулювання трудових спорів. Їхня роль виходить за межі професійної допомоги і перетворюється на суспільну місію — сприяти формуванню правової культури соціального діалогу, довіри й партнерства, що є необхідними передумовами побудови демократичної, соціальної та правової держави.

Список використаної літератури

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021№ 1875-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 7. Ст. 51.
2. Подковенко Т. О. Медіація як один з альтернативних методів вирішення юридичних конфліктів. *Держава і право*. 2009. № 45. С. 31–38.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Котелкіна В. М.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКИЙ SMM: ВИМІРЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТЕНТУ

В епоху цифровізації суспільства, якісний контент та рекламування адвокатської діяльності в соціальних мережах — має великий прояв та вплив на ефективність відносин адвокатів з клієнтами. Для клієнтів — це можливість більш спрощеного пошуку свого адвоката,

який відповідає його «ідеальному образу надійного захисника», так і роз'яснення простою мовою питань і нових, резонансних викликів в юридичній сфері. Для адвоката — це, по-перше, можливість знайти нових клієнтів, які в подальшому можуть стати постійними; по-друге, соціальні мережі — це місце творчості, де можна подавати в будь-якому виді, в нашому випадку, юридичну інформацію.

Слідкуючи за профілями великої кількості адвокатів в соціальній мережі Instagram, можна вказати, що наразі, в більшості випадків, сформувалась позитивна практика застосування гарного контенту, який дійсно доступний до сприйняття звичайними громадянами. Однак, існує й тіньова сторона із дуже «сухим» контентом, який важко сприймається пересічними громадянами.

Тому слід запропонувати види контенту, в кожному з них є додаткові особливості, користуючись якими, можна підвищити як відвідуваність профілю, так і попит на послуги, які надає адвокат. Така класифікація контенту цілком може служити «допоміжним елементом» для адвокатів під час здійснення ними адвокатської діяльності в соціальних мережах, в нашому випадку — в Instagram.

Перш, ніж виставити публікацію зі своєю діяльністю, будь-якому адвокату треба дбайливо та уважно переглянути інформацію, яка міститься в такому контенті, вона не може суперечити положенням Правил адвокатської етики, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1, 2].

Спочатку слід опублікувати «пост-знайомство». Це невеличка розповідь адвоката про себе, в ній можна зазначити відомості про себе, з яким напрямом справ він працює, досвід, інформацію про освіту, привести в приклад відповідні кейси, в яких він був корисний.

Інший спосіб, в якому комфортно ділитись своїм досвідом та перевагами, має назву — «Чому я?». Такий пост повинен мати структуровані та короткі тези, в яких звертається увага на те, в чому саме ви гарний адвокат, підстави звертатись саме до вас. В такому випадку слід поділитись досвідом у конкретних галузях, відгуками клієнтів, статистикою питань, що позитивно вирішені, нестандартними підходами до роботи, якими ви відрізняєтесь від інших адвокатів.

Надзвичайно дієвим інструментом є інформація про адвоката в шапці профілю та наявність в нього актуальних Stories — це перше, на що звертають увагу користувачі, коли заходять до облікового запису. Враховуючи це, адвокату слід чітко зазначити в описі, хто він і яким чином може бути корисним. В свою чергу, більш детально можна розповісти про вищезазначене в Stories, надалі в адвоката є можливість зберегти їх у «Актуальне». За рахунок того, що в описі профіля можна написати своєрідні «слова-маячки», такі як, наприклад, «Адвокат», «Адвокат Одеса» та інше, адвокат приваблює людей, яким він дійсно

потрібен, що цілеспрямовано його шукають. Отже, таким чином цільова аудиторія зможе швидко познайомитися з адвокатом ближче.

Крім того, вкрай оригінальним та корисним форматом контенту — є «розвіювання міфів». За допомогою публікацій такого роду в адвоката наявна можливість розвіяти помилки людей у юридичній сфері, хибні новини, продемонструвати свої досвід та обізнаність. Крім того, цей контент відповідає меті відпрацювання заперечень, що заважають людям у зверненні за допомогою до адвокатів.

У свою чергу, адвокату треба слідкувати за стрічкою на своїй сторінці. В ході чергування постів в форматі тексту та відео, відбудеться урізноманітнення стрічки. Такі дії будуть підвищувати залучення та порадують тих, хто віддає перевагу перегляду відео публікацій, а не читанню текстів.

В юридичній сфері інформацію можна викласти у форматі інструкції або чек-листа — таким чином суть доноситься без зайвих деталей, завдяки стислості та лаконічності.

Загальновідомо, що в юриспруденції треба безперервно «тримати руку на пульсі» — обов'язково слідкувати за внесеними змінами до законодавства, листами та роз'ясненнями органів, прецедентами та резонансними справами. Коли адвокат публікує такий контент, він демонструє потенційним клієнтам свою обізнаність та компетентність у відповідній правовій сфері. Для такого виду контенту доцільно обирати гучні події, що викликають суспільний інтерес та емоційний відгук, з метою підвищення залученості аудиторії та розширення охоплення.

Публікуючи матеріали на основі власної юридичної практики, доцільно уникати надмірного використання канцеляризмів та мови офіційно-ділових документів. Натомість рекомендовано викладати інформацію у доступній, наближеній до розмовної формі, що сприяє кращому сприйняттю контенту аудиторією та підвищує її інтерес.

Формат публікацій у вигляді відповідей на запитання є зручним тим, що не потребує додаткового пошуку тем — їх ініціюють самі підписники, формуючи релевантний інформаційний запит.

Крім того, для підвищення залученості цільової аудиторії доцільно використовувати інтерактивні інструменти, зокрема у форматі Stories. Наприклад, періодичне опитування підписників із подальшим наданням правильних відповідей або створення тематичної рубрики з аналізом правових ситуацій [3].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що головна проблема здійснення адвокатської діяльності в соціальних мережах полягає в тому, що який б не був корисний та цікавий контент адвоката на його сторінці в соціальних мережах — розвитку, підвищення рівню охвату профіля не буде без відповідної реклами. Найбільш резуль-

тативний та легкий в користуванні спосіб рекламування контенту в Instagram — це таргет. Його можна застосувати до будь-якого виду контенту: Stories, Reels, звичайна публікація — незалежно від того, буде в них фото, відео чи звичайний текст [4].

Отже, на основі вищезазначеного, слід вказати, що онлайн-просування — незамінний інструмент для адвокатів, які прагнуть знаходити нових клієнтів та бути конкурентоспроможними. Все тому, що за сучасних умов бути лише фахівцем — недостатньо, треба активно демонструвати себе в цифровому світі. Оптимізація своєї Instagram-сторінки покращить видимість у системах пошуку, а контент-маркетинг сформує довіру та зміцнить імідж. Також не слід забувати про таргет-рекламу, яка буде надавати швидкі результати, а соціальні мережі відкриють можливості розвивати особистий бренд адвоката і взаємодіяти з цільовою аудиторією.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada. gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України 05.07.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076- 17#n217
3. Bogvik. Контент-план для соцмереж юриста. 2024. URL: https://bogvik.net/smm/kontent-plan-dlya-socmerezh-yurista
4. Max Zakhozhiy. Як юристу залучати клієнтів онлайн: топ-5 ефективних стратегій. 2025. URL: https://uaateam.agency/blog/yak-yurystu-zaluchaty-kliyentiv-onlayn-top-5-efektyvnykh-stratehiy

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Кротова Е. О.
студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУДОЧИНСТВА

Принцип збереження адвокатської таємниці закріплений на законодавчому рівні та виступає однією з ключових правових гарантій у сфері здійснення правосуддя. Ця норма не лише визначає обсяг прав і обов'язків учасників судового процесу, а й відображає мораль-

но-етичну складову адвокатської професії. Захист довірчих відносин між адвокатом і клієнтом має не лише суто юридичне, але й глибоке етичне значення, адже саме він формує підґрунтя для довіри до інституту адвокатури. Таємниця змісту комунікації між захисником і клієнтом охороняється законом, однак її не варто сприймати виключно як засіб гарантування особистих прав учасників процесу. У ширшому розумінні це — механізм підтримання правопорядку, довіри до правової системи та забезпечення демократичних цінностей. Порушення адвокатської таємниці може мати не лише індивідуальні, а й системні наслідки, підриваючи основи правосуддя та авторитет правничих інституцій. Професійна незалежність адвоката є важливим елементом функціонування демократичної держави, адже саме вона гарантує неупереджене здійснення захисту, збереження принципу змагальності та реальний доступ громадян до правосуддя. Неможливість допиту адвоката щодо обставин, які стали йому відомі під час виконання професійних обов'язків, є логічним продовженням цієї концепції та виступає однією з основоположних гарантій захисту прав людини, забезпечуючи стабільність і передбачуваність у діяльності правозахисних інститутів [1, с. 104].

В умовах сучасних викликів — зокрема воєнної агресії, масової цифровізації судових процесів та активного використання дистанційних форм комунікації — проблема збереження адвокатської таємниці набуває особливої актуальності та набуває питання забезпечення права особи на справедливий суд.

У таких умовах особливого значення набуває дотримання адвокатської етики й захист професійної таємниці, оскільки саме вони гарантують конфіденційність спілкування між захисником і клієнтом, що є невід'ємною складовою права на захист. Загалом, питання етичної незалежності адвоката та збереження адвокатської таємниці набувають не лише професійного, а й суспільно-правового значення, адже без них неможливо забезпечити реальну дію принципу справедливого суду в умовах сучасних трансформацій правосуддя.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат не має права без згоди клієнта розголошувати інформацію, що становить адвокатську таємницю, чи використовувати її у власних інтересах або в інтересах третіх осіб. Крім того, адвокат зобов'язаний забезпечити належний захист персональних даних осіб, щодо яких він здійснює професійну діяльність, відповідно до чинного законодавства у сфері захисту персональної інформації. Згідно зі статтею 22 цього ж Закону, до адвокатської таємниці належить будь-яка інформація, отримана адвокатом, його помічником, стажистом чи іншим працівником під час виконання професійних обов'язків: дані про клієнта, суть звернення, зміст консультацій,

порад і роз'яснень, складені документи, а також інформація, що зберігається на електронних носіях. У символічному розумінні можна сказати, що з моменту, коли особа переступає поріг адвокатського офісу, усі подальші взаємини між нею та захисником стають предметом адвокатської таємниці [2].

Сучасні глобальні виклики — наслідки пандемії, військова агресія проти України та інтенсивна цифрова трансформація — істотно вплинули на всі сфери суспільного життя, зокрема на сферу правосуддя. Цифровізація публічного управління, яка активно розвивається, стала одним із ключових чинників підвищення ефективності та прозорості судових процесів [3, с. 208]. Водночас вона поставила перед правовою системою низку нових питань, серед яких — як забезпечити дотримання адвокатської таємниці в умовах цифрового судочинства, якими є межі безпечного використання електронних технологій у судовій діяльності та яким чином мінімізувати кіберризики в адвокатській практиці.

Проблема захисту професійної таємниці в умовах електронного правосуддя набуває особливої актуальності. Використання електронного документообігу, дистанційного подання доказів та онлайн-засідань створює не лише технічні переваги, але й нові загрози конфіденційності юридичної комунікації. Серед основних ризиків, що потребують правового й технічного врегулювання, — можливість несанкціонованого доступу до електронних матеріалів справи, перехоплення комунікацій між адвокатом і клієнтом, злам облікових записів чи використання шпигунського програмного забезпечення. Ці явища вимагають не лише підвищення рівня кібербезпеки, а й розроблення чітких нормативних механізмів, здатних забезпечити дотримання принципу конфіденційності адвокатської діяльності в цифровому середовищі [4, с. 14].

Організація дистанційних судових засідань висуває нові вимоги до забезпечення конфіденційності комунікацій між учасниками процесу. Судові органи мають не лише гарантувати неупередженість і справедливість розгляду справ, а й створити умови для повноцінного доступу сторін до матеріалів процесу та для захищеної взаємодії адвоката з клієнтом під час слухань. В умовах використання систем відеоконференцзв'язку особливої уваги потребує захист приватності адвокатських розмов під час перерв, а також забезпечення технічної стійкості каналів зв'язку від несанкціонованого втручання чи перехоплення [5, с. 7–9].

В епоху цифрового судочинства зміст етичних обов'язків адвоката залишається незмінним, проте способи їх реалізації вимагають технологічної адаптації. Сучасний юрист повинен володіти базовими навичками кібербезпеки: використовувати шифрування повідомлень,

двофакторну автентифікацію, захищені платформи відеозв'язку (з сертифікатами безпеки), а також уникати передавання процесуальної інформації через ненадійні месенджери чи відкриті поштові сервіси [6, с. 816–817].

Вищепереліченого достатньо, щоб передбачити внесення змін до законодавства, зокрема до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», щодо:

запровадження обов'язкових стандартів кіберзахисту адвокатських комунікацій;

створення державного реєстру перевірених комунікаційних платформ для участі в онлайн-засіданнях;

передбачення кримінальної відповідальності за втручання в адвокатські комунікації під час електронного судочинства.

Також необхідно розробити єдині технічні протоколи безпеки для судових установ, які проводять відеозасідання, зокрема вимоги до шифрування, розподілу доступів і автентифікації учасників. Доцільним є створення при Національній асоціації адвокатів України спеціального Центру кіберзахисту адвокатури, який би здійснював аудит безпеки комунікаційних систем, консультував юристів і органи правосуддя щодо дотримання стандартів конфіденційності [7].

Отже, в умовах цифрового судочинства принцип збереження адвокатської таємниці набуває нових вимірів і значення, поєднуючи традиційні етичні стандарти професії з вимогами технологічної безпеки. Адвокатська діяльність у цифровому середовищі передбачає не лише дотримання норм законодавства, а й високий рівень цифрової компетентності, що дозволяє забезпечити захист конфіденційної інформації клієнтів. Забезпечення таємниці комунікацій між адвокатом і довірителем у режимі онлайн, захист електронних документів та запобігання кібератакам стають невід'ємною складовою професійної етики сучасного адвоката.

Список використаної літератури

1. Власова Г. П. Адвокатська таємниця: теорія і практика. *Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Київ, 24 квітня 2021 року). Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. С. 104–107.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
3. Скочиляс-Павлів О. В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 207–212.
4. Lawyer-Client Confidentiality in a Digitalized Society. *Amsterdam : Lawyers for Lawyers*, 2023. 26 p.

5. Guidelines on Videoconferencing in Judicial Proceedings. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). *Strasbourg : Council of Europe*, 2021. 28 p. URL: https://rm.coe.int/cepej-2021–4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4
6. Romanin M. Practicing Ethically in Virtual Environments and the Rise of Remote Proceedings in a Post COVID-19 Era. *The Georgetown Journal of Legal Ethics*. 2024. Vol. 37, No. 3. P. 813–828. URL: https://www.law.georgetown.edu/legal-ethics-journal/wp-content/uploads/sites/24/2024/03/GT-GJLE230041.pdf
7. Облетов А. Кібербезпека в роботі адвоката: поради щодо захисту**.** *Higher School of Advocacy*. 2024. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/kiberbezpeka-v-roboti-advokata-poradi-shhodo-zaxistu.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права, доцент ***Синицин Павло Миколайович***

Ковальова А. Є.
студентка 4-го курсу бакалаврського рівня
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОФЕСІЙНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

З огляду на трансформацію сучасних суспільних реалій, постає об'єктивна необхідність у належному забезпеченні правового статусу адвоката, а також ефективному виконанні ним професійних обов'язків. Початок повномасштабної війни в Україні посилив значення дотримання демократичних принципів, адже саме вони формують довіру до держави з боку міжнародної спільноти. Для зміцнення авторитету адвокатури та підвищення рівня суспільної довіри до цього інституту виникає потреба у вдосконаленні законодавчого регулювання окремих аспектів адвокатської діяльності.

Під час здійснення професійної діяльності адвокат зобов'язаний неухильно дотримуватися вимог закону, Правил адвокатської етики та положень Присяги адвоката України. Одним із важливих елементів його роботи є обов'язок надавати клієнту звіт про виконання умов договору про надання правничої допомоги, а також своєчасно повідомляти про виникнення конфлікту інтересів [1]. Крім того, адвокат повинен постійно вдосконалювати свій професійний рівень, що є за-

порукою якісного надання правничої допомоги та підтримання високих етичних стандартів професії.

Також є обов'язки, що встановлюють прямі заборони, які захисник не має порушувати в процесі своєї діяльності. Адвокати не можуть використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта та розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю без згоди клієнта. Крім того, представнику заборонено займати у справі позицію всупереч волі та відмовлятися від надання правової допомоги, крім, випадків встановлених законом.

У процесі реалізації адвокатом своїх прав та виконання професійних обов'язків нерідко виникають проблеми, пов'язані із забезпеченням їх належного дотримання. У межах цієї публікації розглянуто приклади порушень зазначених положень, відображені у судовій практиці, наукових дослідженнях, а також у матеріалах Національної асоціації адвокатів України.

Одним із ключових професійних обов'язків адвоката є неухильне дотримання вимог закону та встановлених процедур, проте на практиці це відбувається не завжди. Зокрема, здійснення представництва без укладення договору про надання правничої допомоги може розцінюватися як діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого статтею 400–1 Кримінального кодексу України. Крім того, у випадку ненадання адвокатом інформації про припинення дії договору суд має право постановити окрему ухвалу. Так, в ухвалі Одеського апеляційного суду від 22 червня 2021 року у справі № 523/2882/17 зазначено, що адвокат, достеменно знаючи про перебування клієнта за кордоном, двічі надсилав повідомлення про розірвання договору, проте не поінформував суд, у зв'язку з чим ухвала була направлена до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області [2].

Адвокат зобов'язаний своєчасно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів, що є цілком логічним і зрозумілим у контексті діяльності правників у великих містах. Водночас у невеликих населених пунктах, де соціальні зв'язки є тісними, уникнути таких конфліктів часто неможливо. У подібних випадках особа змушена звертатися по правову допомогу до адвоката з іншого міста, що не завжди є зручним або практичним. Як наслідок, адвокати, прагнучи дотримання вимог професійної етики, іноді змушені відмовляти потенційним клієнтам.

Крім того, адвокат має право ознайомлюватися з матеріалами справи, але це право іноді обмежується. Якщо інформація має обмежений доступ, потрібна ухвала суду за клопотанням. Проте бувають і незаконні обмеження доступу до публічної інформації з боку органів влади та інших суб'єктів. На цю проблему звертає увагу й Людмила

Слива у своїй дисертації, присвяченій консультативній діяльності адвоката в адміністративних справах. Дослідниця зазначає, що розпорядник публічної інформації не має права відмовляти у наданні відповіді на запит, посилаючись на те, що відповідні відомості вже оприлюднені, наприклад, на офіційному веб сайті. Верховний Суд підкреслює, що опублікування інформації та її надання за запитом — це два рівнозначні способи доступу, і жоден з них не замінює іншого. Тому відповідь на кшталт «знайдіть самі на сайті» визнається неправомірною відмовою у наданні інформації [3].

Водночас значна кількість порушень професійних прав адвокатів має місце з боку державних органів. Зокрема, представники правоохоронних органів часто помилково вважають, що мобільний телефон адвоката, яким здійснювався відеозапис обшуку, підлягає долученню до протоколу слідчої дії. З цього приводу Рада адвокатів України роз'яснила, що адвокат має право фіксувати перебіг процесуальних дій власними технічними засобами, а такий запис не є додатком до протоколу, і вилучення телефону без згоди адвоката є незаконним.

Окрему проблему становить вплив воєнного стану на здійснення адвокатської діяльності. Адвокати стикаються з випадками мобілізації під час виконання професійних обов'язків, оскільки чинне законодавство передбачає бронювання лише для суддів та прокурорів, що фактично створює нерівні умови правового захисту учасників процесу.

Також захисники майже не беруться за справи про воєнні та інші тяжкі злочини, їх веде система безоплатної правової допомоги. Такі захисники стикаються з ототожненням із клієнтами та суспільним осудом. Національна асоціація адвокатів України пропонує встановити кримінальну відповідальність за ототожнення та залучити державні інституції до захисту адвокатів.

Відповідно до частини другої статті 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» органи, посадові та службові особи, установи, організації, об'єднання, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію [1]. Доволі часто захисники стикаються з тим, що органи, до яких було направлено запит, не направляють відповідь на звернення адвоката вчасно або взагалі їх ігнорують.

У проекті Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055 було запропоновано низку заходів, спрямованих на вирішення актуальних проблем у діяльності адвокатури. Як уже зазначалося, адвокати нерідко стикаються з порушенням своїх професійних прав з боку державних органів. З метою усунення таких порушень законопроектом передбачалося розширення процесуальних

повноважень адвоката — зокрема, надання йому права оскаржувати дії органів досудового розслідування, ініціювати проведення окремих слідчих дій, а також звертатися до суду для здійснення контролю за їх законністю [4]. Крім того, документ передбачав посилення гарантій адвокатської діяльності, включаючи імунітет захисника та захист адвокатської таємниці, шляхом встановлення заборони на допит адвоката щодо обставин, що стосуються його клієнта, визнання недопустимими доказів, отриманих під час обшуку в адвокатському офісі, а також дозволу на проведення такого обшуку лише у випадку вручення адвокату повідомлення про підозру.

У межах законопроєкту також передбачалося посилення гарантій для адвокатів, які здійснюють діяльність як незалежні професіонали у передбачених законом організаційних формах, з метою забезпечення належного захисту їхнього статусу та професійної діяльності [4]. Водночас адвокати, що працюють у штаті юридичних осіб і перебувають у трудових відносинах із роботодавцями, які не є адвокатами, могли б здійснювати представництво виключно інтересів свого роботодавця. Укладання договорів про надання правничої допомоги з іншими клієнтами можливе для них лише після припинення трудових відносин, оскільки така форма роботи не забезпечує необхідної професійної незалежності. У зв'язку з цим пропонувалося запровадити перехідний період для поступового врегулювання статусу так званих «штатних адвокатів».

Окремий блок реформ стосувався удосконалення системи адвокатського самоврядування. Законопроєкт передбачав розширення можливостей безпосередньої участі кожного адвоката у діяльності самоврядних органів: скасування квот і системи делегування, запровадження таємного голосування та обов'язкової публічної презентації програм кандидатів на виборні посади. Варто зауважити, що в умовах воєнного стану проведення виборів керівних органів адвокатського самоврядування наразі призупинено, що також впливає на реалізацію реформ у цій сфері.

Також законодавець мав на меті змінити розподіл коштів отриманих від сплати щорічних внесків та плати за складення іспиту між органами адвокатського самоврядування на 70 % на регіональні органи та 30 % на національні органи [4]. Фінансування адвокатури важливий фактор, що може вплинути на розвиток та авторитет.

Важливо зазначити, що планувалося здійснити розширення професійних прав адвокатів, відповідно до яких захисники отримували ідентифікований доступ до всіх державних реєстрів, у тому числі Єдиного реєстру досудового розслідування, Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень та автоматизованої системи документообігу суду.

Ще однією довгоочікуваною ініціативою є Проект Закону про внесення змін Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення гарантій адвокатської діяльності № 11279, згідно з яким КУпАП доповнено новим складом адміністративного правопорушення, яке кваліфікується за ст. 185–16 та включає до своїх характерних ознак ототожнення адвоката з клієнтом з боку журналістів, мас-медіа та інших [5]. Посадові особи адвокатського самоврядування отримують повноваження складати протоколи щодо правопорушників. Питання про відповідальність буде вирішувати суд.

Таким чином, можемо зробити висновок, що професійні права та обов'язки адвоката мають детальне законодавче врегулювання, однак їх реалізація супроводжується практичними труднощами. Необхідним є вдосконалення нормативної бази, забезпечення реального дотримання гарантій адвокатської діяльності, зміцнення інститутів самоврядування та належне фінансування адвокатури. Реалізація цих заходів сприятиме розвитку адвокатури, посиленню її незалежності та підвищенню довіри суспільства до правничої професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 13.09.2025).
2. Окрема ухвала у справі № 523/2882/17 (провадження № 22-ц/813/4556/21) Одеський апеляційний суд [2021] Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98060954 (дата звернення: 13.09.2025)
3. Слива Л. В. Консультативна робота адвоката у справах, що виникають з адміністративних правопорушень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2019. 210 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/cf7/dis_Slyva %20L. V..pdf (дата звернення: 13.09.2025).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: проект Закону України № 9055 від 06.09.2018 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64557&pf35401=463009 (дата звернення: 29.09.2025).
5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення гарантій адвокатської діяльності: Проект Закону України № 11279 від 26.05.2024. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44234 (дата звернення: 29.09.2025).

Науковий керівник: доцентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторка юридичних наук, доцентка ***Крижевська Олена Олександрівна***

Копійка О. В.
студентка 3-го курсу Донецького державного
університету внутрішніх справ

АДВОКАТУРА В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах правової держави адвокатура посідає особливе місце у забезпеченні реалізації принципу верховенства права, захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Водночас адвокатська діяльність має й економічний аспект, оскільки здійснюється у межах господарських відносин і тісно пов'язана з ринковими механізмами обслуговування правових потреб суб'єктів господарювання. Тому актуальним є дослідження адвокатури як елемента системи суб'єктів господарської діяльності. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі-Закон), адвокатура є незалежним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнтам [1].

Адвокатура не входить до системи органів державної влади чи місцевого самоврядування, а її діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, законності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1]. Як інститут громадянського суспільства, адвокатура має дуалістичну природу: з одного боку, вона є складовою правозахисного механізму держави, а з іншого — функціонує як самостійна професійна діяльність, що має ознаки господарської. Згідно зі ст. 13 Закону, адвокатська діяльність здійснюється на професійній основі, а адвокат має право отримувати винагороду за свою роботу (гонорар), що формує її економічну складову [1]. Таким чином, адвокатура виступає суб'єктом правових відносин не лише у сфері юриспруденції, а й у сфері господарської діяльності, забезпечуючи надання послуг на договірних засадах.

Визначення місця адвоката в системі господарських суб'єктів потребує розмежування понять «господарська діяльність» і «незалежна професійна діяльність». Згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України, господарська діяльність — це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг, що мають вартісний характер [2]. Натомість особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність, у тому числі адвокати, не завжди реєструються як підприємці. Вони мають спеціальний статус, який поєднує риси суб'єкта господарювання і незалежного фахівця. Такий статус визначається через поняття самозайнятої особи, яка отримує дохід від професійної діяльності, не утворюючи юридичної особи [2].

Отже, адвокат є особливим видом суб'єкта господарських правовідносин, діяльність якого має професійний характер, але водночас не є підприємництвом у класичному розумінні цього терміна.

Адвокат може здійснювати свою діяльність індивідуально або в організаційних формах, передбачених законом: адвокатське бюро чи адвокатське об'єднання [1]. Ці організаційні форми, на відміну від фізичної особи-адвоката, визнаються суб'єктами господарювання, оскільки мають статус юридичної особи, діють на підставі статуту та підлягають державній реєстрації. Адвокатське об'єднання як юридична особа може укладати господарські договори, виступати стороною у правовідносинах, мати банківські рахунки, майно, нести господарську відповідальність тощо. При цьому отриманий прибуток не є самоціллю, а спрямовується на забезпечення діяльності об'єднання та розподіляється між адвокатами відповідно до внутрішніх положень.

Господарсько-правовий статус адвоката характеризується такими елементами: правосуб'єктність, майнова самостійність, відповідальність та обмеження у здійсненні підприємницької діяльності. Адвокат має право самостійно укладати договори про надання правової допомоги, вести бухгалтерський облік і сплачувати податки відповідно до законодавства. Він володіє власним майном, може відкривати банківські рахунки, орендувати офісні приміщення, несе персональну відповідальність за результати своєї діяльності, включно з дисциплінарною, цивільно-правовою та господарською [1]. Одночасно адвокат обмежений у здійсненні інших видів підприємництва, якщо це суперечить етичним або професійним вимогам. Таким чином, адвокат у системі господарського права має особливий, змішаний статус, який поєднує риси підприємця, фахівця вільної професії та суб'єкта правової допомоги.

З економічної точки зору адвокатська діяльність має усі ознаки послуги, що має ринкову вартість. Відповідно до Закону, розмір гонорару визначається домовленістю сторін у договорі про надання правової допомоги [1]. При цьому враховуються складність справи, кваліфікація адвоката, терміни виконання та інші фактори. У господарських правовідносинах адвокати можуть представляти інтереси підприємств, організацій, фізичних осіб-підприємців, а також брати участь у вирішенні корпоративних спорів, банкрутстві, укладанні комерційних контрактів. Усе це свідчить про тісний зв'язок адвокатури з економічною системою держави. Водночас, як підкреслює стаття «Господарсько-правовий статус осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність», діяльність адвокатів не спрямована на отримання прибутку як основної мети, що відрізняє її від підприємницької. Її ключовим завданням є захист прав та законних інтересів клієнтів, а матеріальна винагорода лише забезпечує професійну незалежність [2].

У системі господарської діяльності адвокатура виступає не лише як учасник правових відносин, а й як інституційний гарант їх законності. Адвокати забезпечують юридичний супровід господарських операцій, сприяють попередженню правопорушень у сфері бізнесу, виступають посередниками між державними органами та приватними структурами.

Отже, адвокатура є невід'ємним елементом правової системи держави та водночас важливою складовою системи суб'єктів господарської діяльності. Її особливість полягає у поєднанні професійно-правової та економічної функцій, що визначає її як самостійного суб'єкта незалежної професійної діяльності з ознаками господарсько-правового статусу. Адвокатура сприяє розвитку правового поля економіки, захищає права учасників господарських відносин і виступає гарантом реалізації принципу верховенства права в ринкових умовах. Подальше вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності має відбуватися з урахуванням її місця в економічній системі держави, забезпечуючи баланс між незалежністю професії та вимогами господарського права.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH6ZJ00A
2. Худенко М. В. Господарсько-правовий статус осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність. *Economics and Law*. 2019. № 4 (55). С. 60–71. URL: https://economiclaw.kiev.ua/index.php/ economiclaw/article/ download/960/918/

Науковий керівник: професор кафедри адміністративного права та процесу, доктор юридичних наук, професор ***Макаренко Олександр Юрійович***

Косаревська К. Д.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТОМ ПОВНОВАЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану вплинули на всі сфери суспільного життя, у тому числі й на здійснення адвокатської діяльності. Адвокатура стикається з чисельними викликами у ході реалізації інституційного завдання з забезпечення захисту прав і основних свобод людини й гро-

мадянина, а також при виконанні адвокатами визначених законом повноважень.

Варто підкреслити, що в умовах воєнного стану встановлені певні обмеження, відбулись зміни у юридичних процедурах, а також в обов'язках звичайних громадян, посадових та службових осіб, юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, права та законні інтереси яких може відстоювати адвокат.

Так, одним із важливих напрямків адвокатської діяльності є захист від обвинувачення у кримінальному провадженні. В даному контексті відбулися зміни в кримінальному законодавстві, зокрема щодо строків досудового розслідування, спрощених процедур.

Одним з проблемних питань можна визначити те, що досить часто адвокат, здійснюючи свої повноваження у кримінальному провадженні, не може зустрітися із клієнтом, який перебуває у місцях позбавлення волі на прифронтових чи окупованих територіях. При неможливості явки адвоката у судове засідання, суд може забезпечити дистанційну участь адвоката із застосуванням технічних засобів. Як слушно зазначає І. О. Нечаєва: «Однак законодавець не врахував те, що у разі дистанційної участі захисника підозрюваний, обвинувачений не можуть мати конфіденційного спілкування зі своїм захисником, що свідчить про грубе порушення адвокатської таємниці. Крім того, під час дистанційної участі адвоката йому неможливо точно визначити, чи на підзахисного накладалися заходи психологічного або фізичного впливу, чи були добровільними дії підзахисного під час проведення слідчих дій» [1, с. 102].

В умовах воєнного стану адвокати також стикаються із проблемою ототожнення із клієнтом, якого вони захищають. Таке відбувається зазвичай через нульову толерантність нашого суспільства до воєнних злочинців. На рахунок цього доцільно висловлюється Н. М. Бакаянова: «Одне з питань, що стосується діяльності адвокатів і загострює проблему їхнього сприйняття як однієї особи з клієнтом, є участь у кримінальних справах, де підозрюваний чи обвинувачений фізично відсутній. В умовах воєнного стану виникає потреба у зміцненні як юридичних, так і організаційних інструментів для запобігання цьому» [2, с. 122–124]. Таким чином, потрібно впроваджувати більше гарантій для діяльності адвоката в умовах воєнного стану, що зумовлюється специфікою здійснення його повноважень в різних категоріях справ.

Під час війни з'явилися нові категорії справ, по яких судова практика лише формується, що вимагає підвищення професійного рівня адвокатів. У даному контексті слушно зазначає М. О. Кравченко: «Робота Вищої школи адвокатури заслуговує на особливу похвалу, оскільки саме вона надає адвокатам можливість вдосконалювати свої навички через онлайн-заняття. Ці лекції зосереджені на тонко-

щах використання різних правових норм в умовах воєнного стану» [3, с. 542].

Варто окреслити й питання обмеження права на інформацію, гарантоване статтею 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], в умовах воєнного стану. Зокрема, доступ до відомостей та інформації може бути обмеженим, коли цього вимагає необхідність забезпечення безпеки держави, захист цілісності її території, підтримка публічного порядку, а також у випадках, спрямованих на відвернення масових заворушень чи кримінальних правопорушень.

Адвокатам в умовах воєнного стану доводиться справлятися з великою кількістю додаткових проблем — це заборона на переміщення населеним пунктом під час комендантської години, сигнали повітряної небезпеки, а також непередбачуване функціонування міського пасажирського сполучення. Зокрема, «адвокат часто має переміщатися не лише всередині одного населеного пункту, а й до інших місць або регіонів, щоб надати правову допомогу. Крім цього, він зобов'язаний брати участь у розшуках, досудових розслідуваннях та судових засіданнях у різних містах» [5, с. 279]. Серед інших проблем, з якими стикнулися адвокати, — сповільнення правосуддя через неможливість проводити засідання під час повітряних тривог, дотримання процесуальних строків у випадках, коли судові процеси відкладаються чи переносяться через неможливість забезпечення участі сторін через воєнні дії.

Слід також звернути увагу на питання взаємодії адвокатів із правоохоронними органами та військовими формуваннями. Зокрема, це стосується випадків, коли вчиняються незаконні затримання осіб, і адвокату потрібно захистити права свого клієнта. При здійсненні повноважень адвокати повинні розумітися у військовому законодавстві та змінах, які стосуються умов воєнного стану. До прикладу, адвокати надають допомогу щодо отримання відстрочок від мобілізації, їх правового оформлення, захисту прав військовослужбовців тощо. Водночас спостерігається тенденція систематичного порушення прав адвокатів під час надання правничої допомоги. Вартий уваги випадок, про який зазначає О. О. Джабурія: «У травні 2024 року адвокат із Одещини прийняв п'ять доручень і безпосередньо перед початком виконання ним своїх професійних обов'язків, а саме — слідчої дії, адвоката попередили, що якщо він не припинить надавати активний захист, то зіткнеться з труднощами, пов'язаними з місцевим відділенням територіального центру комплектування. Після цього адвоката затягли у машину та доставили до місцевого ТЦК та СП» [6, с. 41]. Таким чином, в умовах воєнного стану адвокати стикаються із специфічними порушеннями гарантій їхньої діяльності, про що свідчать подібні випадки.

Зазначимо, що роль адвокатів у забезпеченні прав людини під час дії режиму воєнного стану в Україні незаперечна. На інститут правової

допомоги покладена важлива конституційна функція — захист прав громадян. Це пов'язано з тим, що за Конституцією України, право на захист не підлягає обмеженням навіть у часи війни [5, с. 281]. При цьому виникає питання щодо балансування між здійсненням своїх повноважень адвокатом щодо захисту прав громадян та інтересами держави у воєнний час. У зв'язку з цим, дуже важливо при здійсненні своїх повноважень адвокатами дотримуватися професійних стандартів, залишатися неупередженими та забезпечувати якісний захист навіть попри умови воєнного стану в Україні.

Отже, воєнний стан суттєво вплинув на реалізацію адвокатами професійних повноважень. Водночас ми дотримуємося позиції, що попри негаразди й непрості умови, адвокатура залишається дієвою, продовжує виконувати своє головне призначення — надання професійної правничої допомоги, що є показником професіоналізму, адаптивності та постійного вдосконалення адвокатів України.

Список використаної літератури

1. Нечаєва І. О. Робота адвоката у кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024.* С. 102–103.
2. Бакаянова Н. М. Про проблему ототожнення адвоката з клієнтом в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023.* Т. 2. С. 121–124.
3. Кравченко М. О. Сучасні виклики в адвокатській діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 9. С. 541–544.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012, № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 23.10.2025).
5. Лемеха Р. І. Інститут правової допомоги в умовах дії правового режиму воєнного стану: виклики сьогодення. *Правові новели.* 2024. № 23. С. 276–283.
6. Джабурія О. О. Адвокатура Одеської області в умовах воєнного стану в показниках 2024 року. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 листопада 2024 р.). Одеса : Юридична література, 2024.* С. 38–44.

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Кулачок К. М.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Система безоплатної правничої допомоги в Україні є основою правової рівності, однак її якість прямо впливає на реальний доступ до правосуддя. В умовах воєнного стану, зростання кількості звернень і кадрової нестабільності значно ускладнюється забезпечення фахового супроводу. Контроль якості — це не лише інструмент перевірки, а засіб втримання стандартів у змінному середовищі. Йдеться не про формальне дотримання процедури, а про спроможність системи забезпечити людині ефективне представництво. Саме звідси постає потреба в переосмисленні наявних механізмів: вони мають фіксувати не лише строки й документи, а й результат. Моніторинг, peer review, стандарти, канали зв'язку з клієнтом — усе це потребує синхронізації, технічного посилення моделі. В сучасних умовах це питання не лише правової практики, а й стійкості самої державної інфраструктури.

Наявна система контролю якості орієнтована на звітність, але не охоплює повноцінної оцінки змісту правничого втручання. Правильність дій адвоката ще не означає ефективності. Формальна відповідність вимогам маскує ситуації, де клієнт не отримує реального захисту. Водночас peer review не має сталої інституціональної ваги, а зворотний зв'язок від клієнтів слабко інтегрований у механізм ухвалення висновків. Цифрові рішення практично не використовуються — дані збираються вручну, канали комунікації між регіональними центрами залишаються розрізненими. Контроль зводиться до фіксації процедурних кроків, але не верифікує, чи були вони змістовно виправданими. У підсумку — структура виглядає завершеною на рівні нормативів, але не функціонує як жива система професійного аналізу. Саме тут формується потреба зміни: від аудиту документа до діагностики професійної поведінки.

Механізм контролю якості надання безоплатної правничої допомоги в Україні функціонує як багаторівнева, динамічна та нормативно врегульована система з чітко окресленими процедурами, суб'єктами та методами фіксації й перевірки правничої діяльності. Її центральною віссю є Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» № 3460-VI, який не лише декларує право на безоплатну правову підтримку[1], а й розгортає складну інституційну модель забезпечення та гарантування її якісного надання. Координаційний центр з

надання правової допомоги, утворений як державна установа в системі Міністерства юстиції України, є ключовим органом, уповноваженим на організаційне забезпечення роботи мережі регіональних і місцевих центрів з надання БВПД, методичне регулювання діяльності адвокатів, розроблення стандартів та здійснення моніторингу практик правничої допомоги. Координаційний центр виступає не лише адміністратором системи, а й аналітичним вузлом, відповідальним за стратегічну розбудову інфраструктури правничої підтримки, у тому числі за рахунок міжнародного партнерства, що дозволяє запроваджувати інструменти зовнішнього оцінювання, оновлювати підходи до підвищення кваліфікації правників, адаптувати процедурні моделі до сучасних викликів.

Оцінка якості діяльності адвокатів БПД передбачає двокомпонентну модель: інституційний моніторинг центрів БВПД, а також незалежне експертне оцінювання через Комісії з оцінювання якості правничої допомоги. Ці комісії функціонують на підставі положення, затвердженого Радою адвокатів України, а їхня діяльність охоплює аналіз практичних матеріалів, поданих регіональними центрами, перевірку відповідності дій адвоката положенням Стандартів, формування висновків із рекомендаціями щодо підвищення якості, а в разі наявності підстав — ініціювання дисциплінарних проваджень.

Таким чином, контроль якості адвокатської роботи у системі БВПД не є автоматизованою перевіркою формальних ознак — це складна процедура, яка поєднує нормативну фіксацію дій з фаховим, контекстуальним аналізом ефективності правничого втручання.

Процедура моніторингу не зводиться лише до ситуацій, коли надходить скарга. Система передбачає плановий контроль — регулярне оцінювання адвокатської діяльності на основі періодичних форм звітності, визначених у додатках до Стандартів. Ці форми включають акти приймання-передачі правових послуг, письмові звіти адвоката, копії ключових процесуальних документів, що дає змогу регіональному центру оцінити своєчасність і повноту виконаних дій без потреби в ініціюванні окремої перевірки. Такий моніторинг є внутрішнім інструментом превентивного контролю, що дозволяє фіксувати відхилення на ранніх стадіях, своєчасно коригувати роботу адвокатів, проводити індивідуальні консультації або направляти на підвищення кваліфікації. Особливу цінність у цій системі становить фаховий огляд — peer review — форма експертної оцінки, яка виконується досвідченими правниками, відібраними з урахуванням фахового профілю і попереднього досвіду надання БВПД. Peer review дозволяє оцінювати не лише відповідність формальним вимогам, а й якісну складову адвокатської роботи — обґрунтованість обраної правової стратегії, етичність поведінки адвоката, об'єктивність у трактуванні

фактів, здатність представляти інтереси клієнта в умовах багатоскладової процесуальної ситуації. Такий підхід дозволяє зберігати баланс між стандартизованою оцінкою і гнучкістю, необхідною у складних правових кейсах. Інфраструктура контролю якості включає й спеціальні канали зворотного зв'язку — інструменти прямої комунікації клієнта з системою БПД. Звернення клієнтів можуть бути подані як особисто у центрах, так і через телефонну гарячу лінію або шляхом онлайн-звернення через офіційні платформи. Усі звернення фіксуються, маркуються за категоріями, реєструються в електронній базі та передаються до відповідального підрозділу для первинної оцінки та реагування. Якщо зміст звернення дозволяє ідентифікувати адвоката та факт правничого представництва, центр ініціює перевірку за контрактом з адвокатом, яка може включати запит пояснень, додаткову звітність, тимчасове призупинення нових доручень.

Чинна модель контролю якості безоплатної правничої допомоги перебуває на етапі функціональної стагнації: вона справляє враження цілісної, однак не виконує повною мірою завдання діагностики реального стану правничої підтримки.

Крім того, peer review повинен функціонувати як окрема процедура з гарантованою участю адвокатів, які мають не менш як 5 років досвіду у відповідній галузі. Оцінювання має відбуватись із доступом до всієї справи: аудіозаписів засідань, листування, доказової бази, а не лише за формальними звітами. Слід запровадити двоступеневу модель контролю: первинне оцінювання — регіональним центром, вторинне — незалежною міжрегіональною групою з правників, не дотичних до конфлікту. Лише так можна говорити про реальну об'єктивність у висновках щодо якості.

Список використаної літератури

1. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3460–17 (дата звернення: 09.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Лесик В. І.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО АДВОКАТА

Сучасна юридична практика переживає етап трансформації під впливом цифровізації та інтеграції інноваційних технологій. Однією з найбільш перспективних технологій є штучний інтелект, який здатен значно підвищити ефективність діяльності адвоката, оптимізувати робочі процеси та зменшити час на виконання рутинних завдань. Використання штучного інтелекту у правовій сфері не лише прискорює обробку великих обсягів даних, але й допомагає у прогнозуванні результатів судових процесів, аналізі правової інформації та підготовці стратегій захисту. Поява інструментів на базі штучного інтелекту відкриває нові перспективи, проте одночасно породжує дискусії щодо етичних, правових і професійних меж їх застосування.

Вже сьогодні частина представників юридичних професій активно інтегрує алгоритми штучного інтелекту у свою діяльність, зокрема використовуючи програмні продукти компанії OpenAI. Так, у новинах агентства «Reuters», повідомлялося, що Колегія адвокатів Флориди зосередила увагу на підготовці нового консультативного висновку щодо застосування ШІ та запросила юристів штату взяти участь у цій роботі. Комітет з професійної етики Ради адвокатів Флориди отримав завдання розробити правила для генеративного ШІ, такого як ChatGPT від OpenAI, Google Bard чи Bing Microsoft, а також обговорити питання, чи слід дозволяти юридичним фірмам рекламувати свій ШІ як унікальний або кращий, і чи можуть юристи заохочувати клієнтів довіряти звітам, створеним за допомогою ШІ [1].

Такі зміни можуть істотно вплинути на розуміння того, як адвокати можуть застосовувати генеративний ШІ для роботи з документами. Яскравим прикладом є справа адвоката Шварца, який посилався на вигадані прецеденти ChatGPT. Суддя у справі Кастель зазначив, що шість із поданих справ були фальшивими, а сам адвокат Шварц визнав, що помилково покладався на чат-бота, який раніше не використовував для юридичних досліджень і не знав про можливу недостовірність його результатів [1].

Цей прецедент вказує на ризики застосування ChatGPT у юридичній практиці. Водночас розвиток технологій ШІ триває, і аналіз практичних випадків дозволяє формувати нові знання про можливості використання ШІ адвокатами та прокурорами, зокрема під час

підготовки до судових засідань. В Україні сучасні технології ШІ вже використовуються для швидкого пошуку джерел та збору інформації, а іноді й для отримання відповідей на конкретні питання. Зокрема, Варава І. у статті «Інновації у професійній діяльності юристів: використання потужностей штучного інтелекту» підкреслює необхідність розробки нових методів здобуття знань і практичних навичок для юристів у сфері інноваційних технологій і ШІ [2].

За даними JustTalk, серед приблизно 66,5 тисяч українських адвокатів, які мають право на професійну діяльність, станом на травень 2023 року є випадки системного використання ChatGPT або аналогічних сервісів [3]. Програмні продукти на основі ШІ дозволяють спрощувати роботу з судовою практикою та аналітикою, ефективніше управляти матеріалами проваджень, підвищувати якість роботи з документами та економити процесуальний час.

Разом із тим застосування ШІ в юридичній професії породжує етичні питання, що потребують додаткового регулювання. Так, випадок Шварца демонструє ризики неточності даних та неетичного використання ШІ. Американські колеги також зауважують, що застосування ШІ може призвести до посилань на неіснуючі справи або неточного аналізу, а Комітет Американської асоціації юристів наголосив, що навіть ненавмисне спотворення фактів у суді потребує ретельної перевірки та дотримання професійної етики [4].

Штучний інтелект у діяльності адвоката використовується для аналізу судової практики, підготовки процесуальних документів, перевірки договорів та інших юридичних текстів. Технології машинного навчання дозволяють системам швидко знаходити релевантні судові рішення, визначати тенденції в правозастосуванні та прогнозувати ймовірність позитивного або негативного результату справи. Це дозволяє адвокатам приймати більш обґрунтовані рішення і формувати стратегію захисту з урахуванням реальних тенденцій.

Одним із ключових напрямів застосування є автоматизація рутинних завдань, таких як створення шаблонів документів, перевірка правопису та стилю, а також виявлення потенційних колізій у договорах або інших юридичних актах. Завдяки цьому адвокат може зосередитися на більш складних аналітичних та стратегічних завданнях, що підвищує загальну продуктивність роботи.

Важливим аспектом є прогнозування судових рішень. На основі аналізу великого масиву прецедентів системи штучного інтелекту здатні визначити ймовірність позитивного результату для клієнта та порадити оптимальні юридичні дії. Це особливо цінно у складних справах, де результат залежить від багатьох факторів, включаючи специфіку суддівської практики, особливості справи та тенденції в правозастосуванні.

Штучний інтелект також може застосовуватися для створення інтерактивних платформ, які дозволяють громадянам анонімно повідомляти про корупційні порушення, одночасно захищаючи конфіденційність наданої інформації. Зокрема, чат-боти можуть допомагати у підготовці офіційних запитів чи скарг, фіксуючи дані для подальшого аналізу системою. Такі технології вже демонструють ефективність у ряді держав, сприяючи зміцненню довіри громадян до правової системи.

В Україні використання ШІ відкриває нові шляхи боротьби з корупцією в юридичній сфері. Одним із ефективних методів є впровадження автоматизованих систем контролю та аналізу процесів укладення договорів. Такі системи можуть перевіряти відповідність контрактів законодавчим нормам та оперативно виявляти порушення або конфлікти інтересів, знижуючи ризики людського втручання та суб'єктивності.

Ще одним перспективним напрямом є використання технології блокчейн для зберігання юридичних документів і контрактів. Це дозволяє забезпечити прозорість та незмінність записів, виключаючи можливість їх підробки або маніпуляцій. У сфері публічних закупівель та земельних відносин блокчейн може забезпечувати автоматизований контроль за дотриманням процедур та умов угод.

Водночас використання штучного інтелекту в адвокатській практиці має свої обмеження. Алгоритми не можуть врахувати етичні, психологічні та соціальні нюанси справи, а також не здатні повністю замінити професійне судження адвоката. Ризики виникають також у сфері конфіденційності та захисту персональних даних, оскільки обробка великих масивів інформації передбачає забезпечення надійних механізмів безпеки. Юридична професія передбачає відповідальність за кожне рішення, і остаточне рішення завжди залишається за адвокатом.

Важливою є інтеграція штучного інтелекту як допоміжного інструменту, що сприяє підвищенню якості юридичних послуг та зниженню витрат часу на підготовку матеріалів. Адвокат, який вміло поєднує технології і професійний досвід, отримує конкурентну перевагу на ринку юридичних послуг. Водночас впровадження таких технологій вимагає перегляду стандартів підготовки юристів, формування нових компетенцій у сфері роботи з алгоритмами та знань у сфері інформаційної безпеки.

Отже, штучний інтелект стає незамінним допоміжним інструментом сучасного адвоката, сприяючи автоматизації рутинних завдань, аналізу великих масивів даних, прогнозуванню судових рішень та формуванню стратегій захисту. Його використання підвищує ефективність юридичної практики, скорочує час на обробку інформації та

дозволяє адвокату зосередитися на аналітичній та стратегічній роботі. Водночас важливо враховувати обмеження алгоритмів, етичні та правові аспекти їх застосування, а також ризики щодо конфіденційності даних. Інтеграція штучного інтелекту у адвокатську діяльність потребує комплексного підходу, включаючи підвищення правової та технічної компетентності юристів, щоб технології стали ефективним інструментом для забезпечення високого рівня правового захисту клієнтів.

Список використаної літератури

1. Sloan K. Florida bar weighs whether lawyers using AI need client consent. https://www.reuters.com/legal/transactional/ florida-bar-weighs-whether-lawyers-using-ai-need-client-consent-2023–10–16/. URL:https://www.reuters.com/legal/transactional/florida-bar-weighs-whether-lawyers-using-ai-need-client-consent-2023–10–16/.
2. Варава І. Інновації у професійній діяльності юристів: використання потужностей штучного інтелекту. Інформація і право. 2020. С. 47–54. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/6_15.pdf.
3. Городиський І. Штучний інтелект й адвокатська етика: виклики, які існують і ще з'являться. JustTalk. URL: https://justtalk.com.ua/post/shtuchnij-intelekt-j-advokatska-etika-vikliki-yaki-isnuyut-i-sche-zyavlyatsya.
4. У США юристи отримали рекомендації щодо використання штучного інтелекту. Судово-юридична газета. URL: https://sud.ua/uk/news/abroad/307147-v-ssha-yuristy-poluchili-rekomendatsii-po-ispolzovaniyu-iskusstvennogo-intellekta.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Лобань В. О.
студентка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НЕСУМІСНІСТЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОЮ: ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ

Проблема сумісності або несумісності адвокатської діяльності з проходженням військової служби набула особливої актуальності з початком широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Тисячі адвокатів були мобілізовані або добровільно

вступили до лав Збройних Сил України, що поставило перед правовою системою складне питання: як узгодити виконання військового обов'язку із гарантіями незалежності адвокатури та реалізацією права громадян на захист. Це питання стосується не лише професійного статусу адвокатів, але й функціонування інституту адвокатури як одного з ключових елементів правової держави в умовах воєнного стану.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат не може перебувати на державній службі або на службі в органах місцевого самоврядування, а також виконувати іншу оплачувану роботу, окрім наукової, викладацької чи творчої [1]. Військова служба, у свою чергу, відповідно до статті 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» є державною службою особливого характеру, пов'язаною із захистом Вітчизни [2]. Таким чином, на рівні букви закону поєднання адвокатської діяльності з військовою службою виглядає неможливим. Однак у реаліях воєнного стану ця норма стикається із колізією між принципом незалежності адвокатури та конституційним обов'язком громадянина захищати державу.

Конституція України гарантує кожному право на працю (стаття 43) та право на правову допомогу (стаття 59), але водночас покладає на громадян обов'язок захищати Вітчизну (стаття 65) [3]. Таким чином, законодавство не встановлює механізму узгодження цих конституційних прав і обов'язків у надзвичайних обставинах.

На практиці це призводить до численних проблем. Рада адвокатів України у своєму рішенні № 45 від 24 березня 2022 року роз'яснила, що проходження адвокатом військової служби є підставою для зупинення його права на заняття адвокатською діяльністю [4]. При цьому вказано, що адвокат під час служби не може надавати правничу допомогу, представляти інтереси клієнтів у судах або укладати договори про надання правової допомоги, що узгоджується з логікою несумісності двох статусів, однак породжує проблеми реалізації права клієнтів на захист у тих випадках, коли адвокат був єдиним захисником у справі або володів особливою довірою клієнта. У таких ситуаціях раптове припинення повноважень адвоката через мобілізацію призводить до зупинення судових процесів і порушення принципу безперервності захисту.

Верховний Суд у своїх рішеннях, зокрема у постанові від 14 червня 2023 року у справі № 826/2406/23, визнав, що адвокат, мобілізований на військову службу, не може виконувати свої професійні обов'язки через обмеження, встановлені Статутом Збройних Сил України, а отже, повинен бути тимчасово виключений з Єдиного реєстру адвокатів України до завершення служби [5]. Суд при цьому наголосив, що забезпечення права клієнта на захист покладається на державу,

яка повинна забезпечити призначення іншого захисника або відтермінування слухання справи.

У практиці кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (КДКА) також існують різні підходи до тлумачення несумісності адвокатури і військової служби. Так, у деяких регіонах дисциплінарні палати розглядали скарги на адвокатів, які, будучи мобілізованими, продовжували дистанційно консультувати клієнтів або представляти інтереси в судах за довіреністю. Частина КДКА кваліфікувала такі дії як порушення статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і притягувала адвокатів до дисциплінарної відповідальності, інші ж вважали, що короткострокова мобілізація чи залучення до нестройової служби не є підставою для втрати статусу [6]. Таким чином, відсутність єдиного підходу породжує правову невизначеність і створює ризики як для самих адвокатів, так і для їхніх клієнтів.

Варто звернути увагу на проблему адвокатів, які проходять військову службу в юридичних підрозділах Збройних Сил України. Такі особи фактично виконують правову функцію, споріднену з адвокатською діяльністю, але юридично вони підпорядковуються військовому командуванню, що суперечить принципу незалежності адвокатури.

Європейські стандарти, зокрема Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R(2000) 21 «Щодо свободи здійснення професії адвоката» від 25 жовтня 2000 р., визначає, що адвокат не повинен перебувати під впливом будь-якої адміністративної чи військової влади, яка може вплинути на його професійну позицію [7]. У цьому контексті поєднання статусу адвоката і військовослужбовця суперечить самому змісту адвокатської незалежності. У свою чергу, Європейський суд з прав людини у справі Morice v. France (2015 р.) підкреслив, що незалежність адвоката є складовою права на справедливий суд і що будь-яке обмеження його автономії має бути виключенням, а не правилом [8]. У контексті національного законодавства це означає, що навіть за наявності надзвичайного стану держава повинна забезпечити мінімальні гарантії реалізації адвокатської професії без політичного чи військового тиску.

Особливої уваги заслуговує питання про статус адвокатів, які є резервістами або перебувають у добровольчих формуваннях. Законодавство не дає чіткої відповіді, чи вважається така діяльність державною службою особливого характеру. У деяких випадках адвокати проходять службу за сумісництвом у територіальній обороні Збройних Сил України, що формально не є державною службою в класичному розумінні, але на практиці створює колізію з вимогами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Національна асоціація адвокатів України у 2023 році надала роз'яснення, згідно з яким участь адвоката в діяльності добровольчих формувань або тери-

торіальної оборони не є підставою для припинення його професійної діяльності, якщо така участь не має ознак постійного виконання службових обов'язків і не оплачується з державного бюджету [9]. Проте на практиці ці критерії часто складно відмежувати, що вимагає законодавчого уточнення.

Правова доктрина також пропонує різні підходи до розв'язання цієї проблеми. Одні науковці наполягають на суворому тлумаченні несумісності, вказуючи, що адвокатура є інститутом громадянського суспільства, а отже, її представники не можуть бути водночас частиною військової структури [10]. Інші дослідники, навпаки, пропонують гнучкіший підхід, допускаючи тимчасову мобілізацію без втрати статусу адвоката, але з обов'язковим зупиненням практики на час служби. Такий компроміс відповідав би принципу пропорційності, закріпленому в статті 64 Конституції України, який дозволяє обмеження прав лише в обсязі, необхідному для досягнення мети воєнного стану [3].

Вирішення колізії між адвокатською діяльністю і військовою службою потребує внесення комплексних змін до законодавства. Доцільно передбачити в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» окрему статтю, що врегульовує статус адвоката під час проходження військової служби або мобілізації, що дозволить встановити автоматичне зупинення свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю без втрати статусу адвоката та без необхідності подання заяви. Крім того, слід закріпити гарантії поновлення у Єдиному реєстрі адвокатів України після звільнення зі служби, а також передбачити механізми соціального та професійного захисту адвокатів, які брали участь у бойових діях. Аналогічні підходи застосовуються в державах Європейського Союзу, зокрема у Польщі та Литві, де адвокати, мобілізовані до військових формувань, автоматично звільняються від сплати внесків до адвокатських палат і поновлюються без додаткових процедур після завершення служби [11].

Отже, проблема несумісності адвокатської діяльності з військовою службою є не лише технічною колізією законів, а й питанням балансу між національною безпекою та верховенством права. Вона вимагає системного підходу, який забезпечить одночасну реалізацію права на захист, незалежності адвокатури і виконання громадянського обов'язку. Удосконалення правового регулювання має відбуватися з урахуванням європейських стандартів професійної автономії, що визнають адвокатуру не складовою державного апарату, а незалежним гарантом прав людини навіть у період збройних конфліктів. Таким чином, законодавче врегулювання цього питання стане не лише актом юридичної доцільності, а й важливим кроком у зміцненні демократичної правової держави, що дотримується принципів верховенства права навіть у найскладніших умовах воєнного часу.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 бер. 1992 р. № 2232-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Рішення Ради адвокатів України «Щодо статусу адвокатів, призваних на військову службу» від 24 бер. 2022 р. № 45. URL: https://unba.org.ua/activities/decisions/print/7534.html (дата звернення: 14.10.2025).
5. Постанова Верховного Суду від 14 черв. 2023 р. у справі № 826/2406/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua (дата звернення: 14.10.2025).
6. Огляд практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо застосування ст. 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у період воєнного стану // *Національна асоціація адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/ (дата звернення: 14.10.2025).
7. Recommendation No. R(2000)21 of the Committee of Ministers to Member States on the Freedom of Exercise of the Profession of Lawyer [Рекомендація № R(2000)21 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо свободи здійснення професії адвоката]. Council of Europe, 25 Oct. 2000. 8 p.
8. Morice v. France : Judgment of 23 Apr. 2015, Application no. 29369/10 // Reports of Judgments and Decisions. Strasbourg : European Court of Human Rights, 2015. 65 p.
9. Роз'яснення Національної асоціації адвокатів України «Щодо участі адвокатів у територіальній обороні» від 11 квіт. 2023 р. [Електронний ресурс]. URL: https://unba.org.ua/ (дата звернення: 14.10.2025).
10. Петришин О. В. Незалежність адвокатури як елемент верховенства права. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. № 2. С. 45–56.
11. Wyjcik A. Legal Profession and Military Service in Poland: Restrictions and Guarantees [Правнича професія та військова служба в Польщі: обмеження та гарантії]. Polish Yearbook of Law and Administration. 2021. Vol. 21. P. 117–131.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Мельник І. А.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні велика кількість справ потрапляє до судів, що призводить до затягування розгляду, формального підходу і недовіри до правосуддя. Актуальність дослідження зумовлена потребою у впровадженні ефективних альтернативних способів врегулювання спорів, які дозволяють зменшити навантаження на судову систему, сприяють розвитку культури діалогу та довіри в суспільстві, а також відповідають європейським стандартам правової держави.

Згідно з п. 4 ст. 1 Закону України «Про медіацію», медіація — позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1]. Медіація може бути корисною у багатьох спорах, а особливо тих, що чутливі до збереження стосунків у майбутньому і ризиків репутаційних втрат (сімейних, комерційних, трудових тощо); вона може бути застосована на будь-якій стадії вирішення спору (конфлікту) (ухвала ВС від 28.11.2023 року у справі № 465/6496/19) [4].

Вдосконалення законодавчої бази та її адаптація до європейських стандартів є необхідною умовою розвитку медіації в Україні, оскільки дозволяє забезпечити відповідність національного регулювання міжнародним практикам ADR та сприяє євроінтеграційним процесам держави.

Законодавство України містить низку положень, які стали підґрунтям для впровадження медіації у сферу цивільних спорів. Зокрема, ч. 4 ст. 55 Конституції України гарантує кожному право захищати свої права будь-якими не забороненими законом засобами. У Цивільному процесуальному кодексі України передбачено можливість укладення мирової угоди між сторонами, а ст. 111 Сімейного кодексу України надає суду право вживати заходів для примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства.

Державний стандарт соціальної послуги медіації, затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 № 269-Н та зареєстрований у Міністерстві юстиції 29.07.2024 за № 1160/42505, має важливе значення для розвитку медіації в Україні.

Цей Державний стандарт застосовується під час організації та в процесі надання надавачами соціальних послуг соціальної послуги особам, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах і потребують застосування щодо

них та за їх участі заходів із профілактики ймовірного (що може виникнути) конфлікту/спору, усунення або мінімізації негативних наслідків наявного (що вже виник) конфлікту/спору, моніторингу та контролю якості її надання [2].

Також, щодо популяризація медіації серед громадян та сфери бізнесу є важливим напрямом її розвитку, адже саме підвищення рівня обізнаності суспільства про переваги цього інструменту, його ефективність та доступність формує довіру до процедури, стимулює ширше її застосування та сприяє переходу від конфліктної моделі взаємодії до культури діалогу й співпраці.

Використання медіації як альтернативи судовим процесам допоможе зменшити кількість проваджень у судах, що особливо актуально для України. Як альтернативний спосіб врегулювання спорів демонструє високу ефективність у світовій практиці: наприклад, у США лише 5 % справ, поданих до суду, направляється на розгляд, решта вирішуються мирним шляхом. Логічно, що порозуміння, досягнуте в процесі врегулювання конфлікту, а не вирішення — відповідно до волі, наприклад, арбітра або судді, приймається і визнається сторонами. Важко не погодитися і не поважати рішення, у прийнятті якого особисто брав активну участь, набагато легше не визнавати й оскаржувати рішення судді [5, с. 16].

Підготовка та сертифікація професійних медіаторів в Україні є основною умовою розвитку інституту медіації, оскільки забезпечує належний рівень кваліфікації фахівців, їхню відповідність європейським стандартам, формує довіру суспільства до процедури та гарантує якісне надання послуг альтернативного врегулювання спорів.

Наказом Координаційного центру з надання правничої допомоги від 15 серпня 2024 року № 95 встановлено Порядок підтвердження спеціалізації медіатора для надання послуг з медіації, проведення якої забезпечують центри з надання безоплатної правничої допомоги. Цей Порядок визначає механізм підтвердження спеціалізації медіатора, включеного до Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної правничої допомоги, для надання послуг з медіації за відповідними категоріями спорів (конфліктів), у яких проведення медіації забезпечують центри з надання безоплатної правничої допомоги [3].

Розвиток освітніх програм та інтеграція медіації у навчальні курси юридичних факультетів має ключове значення для формування нової правової культури, адже забезпечує підготовку майбутніх юристів до використання альтернативних способів врегулювання спорів.

Отже, медіація є ефективним механізмом зменшення навантаження на суди та формування культури діалогу і довіри в суспільстві. Вона має перспективу стати важливим інструментом демократизації правової системи України та її наближення до європейських стандартів.

Список використаної літератури

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875–20#Text (дата звернення: 27.09.2025).
2. Державний стандарт соціальної послуги медіації : Наказ М-ва соц. політики України від 03.06.2024 № 269-Н : станом на 29 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1160–24#Text (дата звернення: 27.09.2025).
3. Про затвердження Порядку підтвердження спеціалізації медіатора для надання послуг з медіації, проведення якої забезпечують центри з надання безоплатної правничої допомоги : Наказ від 15.08.2024 № 95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0095419–24#Text (дата звернення: 27.09.2025).
4. Синельников Є. Деякі аспекти медіації. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_aspekti_mediacii.pdf (дата звернення: 27.09.2025).
5. Боженко Н. В. Зарубіжний досвід досудового врегулювання адміністративних спорів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. С. 14–19. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7f848731–260b-4257–9438–4f05a37b0487/content

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Микитюк О. М.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРАВОВИХ СПОРІВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Традиційно захист порушених прав та охоронюваних законних інтересів здійснюється судами, незалежно від того до якої правової системи вони належать і в якій державі створюються. Але останнім часом в галузі права набуває попиту вирішення конфліктних ситуацій за допомогою альтернативних способів вирішення спорів(ADR — англ. Alternative dispute resolution).

Альтернативне вирішення спорів — це група заходів та процесів,за допомогою яких вирішуються спори і конфлікти без звернення до формальної системи судочинства. АВС слід розглядати не як окремі

механізми, а як сукупність елементів, що становлять альтернативну систему вирішення правових спорів загалом.

Одним із різновидів АВС є третейське судочинство — розгляд і вирішення спорів третейським судом, процедура якого в певних рисах нагадує звичайний судовий розгляд. Метою поширення даного виду — є захист майнових та немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб в певних галузях права.

Легальне визначення поняття «третейський суд» закріплено на законодавчому рівні і відповідно до ч.1 ст.2 ЗУ «Про третейські суди» третейський суд — недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин [1].

Однією із проблем, що виникає під час вирішення спорів у третейському суді, є застосування формальної процедури судового розгляду. Це є недоречним, оскільки третейське судочинство має свої особливості, регулюється іншими нормативно-правовими актами та відрізняється за рівнем обов'язковості.

Історично третейські суди виникли раніше державних і значною мірою останні є похідними від третейських. Крім того, третейські та державні суди виконують дещо різні функції: основна мета третейського розгляду — врегулювати конфлікт шляхом досягнення компромісу і застосувати правову норму лише за неможливості досягнути згоди сторін щодо примирення; основна мета державного суду — надати державну юрисдикційну оцінку заявленим до суду вимогам на підставі букви закону та норми права [2].

З наведеного очевидна і відсутність у третейського суду функції здійснення правосуддя, що підтверджується й у національному праві. Так, у п. 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 10 січня 2008 р. у справі № 1-рп/2008 про завдання третейського суду зазначено, що третейський розгляд спорів сторін у сфері цивільних і господарських правовідносин — це вид недержавної юрисдикційної діяльності, яку третейські суди здійснюють на підставі законів України шляхом застосування, зокрема, методів арбітрування. Здійснення третейськими судами функції захисту, передбаченої в абз. 7 ст. 2, ст. 3 Закону України «Про третейські суди», є здійсненням ними не правосуддя, а третейського розгляду спорів сторін у цивільних і господарських правовідносинах у межах права, визначеного ч. 5 ст. 55 Конституції України [2].

Процедура третейського розгляду чітко регламентована у Законі, що створює певні умови та стандарти яких мають дотримуватися сторони при вирішенні спірних ситуацій. У той же час його діяль-

ність ґрунтується на принципі автономії волі, тобто лише за згодою сторін можна передати конфлікт на розгляд третейського суду,а також сторони приймають активну участь під час процедури вирішення спору.

Третейський розгляд є прикладом реалізації альтернативного способу захисту, який ґрунтується на приватноправовій автономії особи та принципах самоорганізації соціальних спільнот. Ухваливши Закон «Про третейські суди», Україна зробила крок до приєднання до держав із розвиненою системою альтернативних способів розв'язання правових конфліктів і продемонструвала реальне прагнення до демократизації суспільства та здійснення правової реформи [4].

Так як третейські суди не належать до судової системи країни, це зумовлює інший підхід до організації та процедур розгляду справ, які є менш формалізованими, більш гнучкими та орієнтованими на потреби сторін. Звідси й випливає актуальність даної теми, яка полягає у тому, що третейське судочинство має ряд як своїх переваг, так і недоліків, які виникають під час вирішення правових конфліктів в умовах розвитку правової держави та ринкової економіки.

Розглядаючи це питання необхідно зазначити, якими ж є недоліки та переваги у використанні цього виду АВС.

Насамперед перевагами даного виду є :

1) гнучкий процес проведення — так як відсутня сувора формалізованість, характерна для державних судів, сторони можуть самостійно визначати порядок розгляду справи, обирати арбітрів, місце проведення засідань, мову провадження тощо;

2) розгляд ґрунтується як на загальноправових принципах, так і на специфічних принципах, притаманних саме цьому виду АВС, що дає змогу забезпечити ефективний та законний розгляд спору та винести рішення,яке задовольнить інтереси обох сторін — третейське судочинство спирається на основоположні принципи права (законність, верховенство права, рівність сторін,), а також на власні принципи, притаманні саме цьому виду альтернативного вирішення спорів(автономія волі сторін, конфіденційність, неупередженість та незалежність третейських суддів);

3) зберігаються та враховуються інтереси сторін — можливість сторін активно впливати на процес,тому це сприяє більшій рівновазі інтересів і дозволяє досягти справедливого рішення, яке враховує позиції обох учасників;

4) забезпечується конфіденційність розгляду — засідання третейського розгляду не є відкритими, що створює умови для захисту комерційної таємниці чи збереження ділової репутації;

5) оперативність розгляду — строки вирішення спору значно коротші, ніж у державних судах;

6) добровільність — звернення до третейського суду ґрунтується лише на згоді сторін.

На відміну від переваг існують і недоліки, які полягають у :

1) обмеженому колі спорів — у Законі чітко визначено, які категорії справ не можуть бути передані на третейський розгляд, що значно звужує юрисдикцію третейський суддів;

2) одноразовості розгляду — рішення третейського розгляду є остаточним та оскарженню не підлягає, крім випадків, передбачених цих Законом;

3) складність виконання винесеного рішення — у разі, якщо одна зі сторін відмовляється добровільно виконати рішення, процес його примусового виконання може затягнутися та потребує додаткових витрат часу і ресурсів, що в свою чергу знижує оперативність механізму АВС;

4) висока вартість — в Законі визначається певний перелік витрат, пов'язаних з вирішенням спору, який доволі часто перевищує судові збори в державних судах;

5) низька правова обізнаність учасників правовідносин щодо діяльності третейських суддів — багато учасників спорів недостатньо обізнані з особливостями роботи третейських суддів, процедурою розгляду справ та правовими наслідками їх рішень,тому мають певну упередженість до цієї процедури;

6) відсутність ефективного механізму вжиття запобіжних заходів у третейському розгляді, зокрема щодо забезпечення позову — у третейському судочинстві відсутні чіткі та ефективні способи забезпечення позову, які діють у державних судах,тому це може ускладнити процес захисту прав;

7) необхідність подання заяви до компетентного суду з метою звернення рішення третейського суду до примусового виконання шляхом видачі виконавчого листа — для примусового виконання рішення третейського суду,одній із сторін необхідно звернутися до апеляційного суду задля видачі виконавчого листа. Звідси випливають додаткові витрати коштів та часу,що частково зменшує ефективність третейського судочинства як швидкого механізму вирішення спорів.

Отже, за результатами проведеного аналізу та порівняння можна зробити такі висновки.

По-перше, процедура третейського розгляду хоч і регламентована в Законі, але має ряд своїх недоліків які впливають на організацію процесу, зокрема ускладнюють забезпечення виконання рішень, обмежують можливості застосування запобіжних заходів та потребують додаткового звернення до державних судів для примусового виконання ухвалених рішень.

По-друге, третейський суд виступає альтернативним інструментом вирішення спорів, що дозволяє сторонам уникнути тривалих су-

дових процесів у судах загальної юрисдикції. Він забезпечує гнучкий та більш приватний підхід до вирішення конфліктів, сприяючи швидшому та ефективнішому відновленню прав учасників спору.

Зважаючи на це, третейське судочинство відіграє визначну роль як один із видів АВС. Воно є ефективним механізмом, що забезпечує швидке, гнучке та конфіденційне вирішення правових спорів між сторонами. Але необхідно враховувати що даний механізм лише набирає попиту, і має ряд своїх недоліків,які можуть гальмувати даний процес та зменшувати його ефективність. Тому для ефективного застосування третейського судочинства важливо з обережністю підходити до вибору суду та арбітра, а також чітко узгоджувати правила розгляду спору сторонами.

Список використаної літератури

1. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV (із змін. і доп.). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 35. Ст. 41
2. Альтернативні способи вирішення спорів : навч. посіб. / М. Я. Білак, Ю. Д. Притика, О. М. Спектор, М. М. Хоменко ; за заг. ред. Ю. Д. Притики. Харків : Право, 2019. 264 с.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду) від 10 січня 2008 року № 1-рп/2008 (справа № 1–3/2008). Вісн. Конституц. Суду України. 2008. № 1. С. 37.
4. Козакевич О. М. Третейський суд. *Велика українська енциклопедія.* URL: https://vue.gov.ua/

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Михальчук О. М.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

У сучасних умовах, коли українська держава стикається з масштабною збройною агресією з боку російської федерації, питання забезпечення правової безпеки населення, а особливо мешканців деокупованих територій, набуває надзвичайної важливості. Деокуповані регіони характеризуються не лише руйнуванням інфраструктури, але й складною соціально-правовою ситуацією, яка потребує невідкладного втручання держави для відновлення правового порядку, забезпечення прав громадян та гарантування доступу до правосуддя. У цьому контексті система безоплатної правничої допомоги (далі — БПД), яка регламентується Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» [1], виступає ключовим інструментом реалізації права громадян на правову допомогу та захист їхніх прав у надзвичайних умовах, що закріплено в ст. 59 Конституції України [2]. Тому потрібно розглянути особливості надання безоплатної правничої допомоги на деокупованих територіях.

Згідно з нормами Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», безоплатна правнича допомога передбачає надання консультацій, складання процесуальних документів, представництво інтересів громадян у судах та інших органах державної влади, що є фундаментально важливим для відновлення правопорядку на деокупованих територіях. Особливо актуальним стає доступ до БПД для внутрішньо переміщених осіб, членів сімей загиблих або постраждалих від військових дій, а також для осіб, які втратили документи, нерухомість або робочі місця внаслідок бойових дій. Закон визначає, що безоплатна правнича допомога надається громадянам України та іншим особам, які перебувають на території України, і включає як первинну правову консультацію, так і вторинну допомогу, що передбачає безпосереднє представництво інтересів у судових та адміністративних органах [1].

Разом з тим, в умовах деокупованих територій доступ до правової допомоги ускладнюється через руйнування інфраструктури, нестабільність роботи місцевих органів влади та загрозу безпеці як громадян, так і фахівців системи БПД. Відповідно, практика застосування Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» у таких умовах передбачає використання дистанційних та мобіль-

них форматів надання послуг, зокрема організацію консультацій через електронні платформи, гарячі лінії та виїзні пункти, що дозволяє зберегти доступність правової допомоги навіть у складних безпекових умовах. При цьому забезпечення захисту прав осіб, які звертаються за допомогою, потребує чіткої координації між бюро правової допомоги, державними органами та громадськими правозахисними організаціями.

Особливо актуальними є питання відновлення майнових та соціальних прав громадян. У деокупованих регіонах часто виникає потреба у юридичному оформленні права власності на житло та землю, відновленні документів про реєстрацію майна, реєстрації підприємницької діяльності, а також у вирішенні трудових спорів, пов'язаних із розірванням трудових договорів або призупиненням трудових відносин у зв'язку з бойовими діями. У цьому сенсі БПД виступає механізмом не лише правового консультування, а й стабілізації соціально-економічного життя постраждалого населення. Держава через систему безоплатної правової допомоги забезпечує, щоб громадяни мали реальну можливість захищати свої права, отримувати інформацію про процедури поновлення документів та реалізовувати конституційні права на соціальні та економічні блага.

Слід зазначити, що Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» визначає чіткі принципи діяльності системи, серед яких рівність усіх громадян перед законом, доступність послуг, оперативність реагування та професійна компетентність адвокатів і правників. На практиці це означає, що навіть у найскладніших умовах воєнного часу на деокупованих територіях держава зобов'язана забезпечити правовий захист, спрямовуючи ресурси на відкриття мобільних та дистанційних пунктів БПД, навчання персоналу з питань роботи в умовах надзвичайних ситуацій, а також створення бази даних щодо правових потреб населення, що дозволяє ефективно реагувати на запити громадян.

Як зазначають науковці, поточні реалії українського законодавства характеризуються динамічними змінами в ключових сферах соціального та економічного життя. У таких умовах правозахисники відіграють важливу роль у наданні актуальної правової інформації населенню, що дозволяє забезпечити захист прав громадян. Зростання запитів на безоплатну правову допомогу обумовлено перш за все необхідністю ефективного правового захисту цивільного населення. Серед найактуальніших питань, з якими звертаються громадяни, виділяються правила перетину державного кордону в умовах воєнного стану, порядок сплати комунальних платежів, набуття статусу внутрішньо переміщеної особи, доступ до соціальних послуг, проблематика мобілізації, умови завезення гуманітарної допомоги, отримання тимчасового

захисту або статусу біженця у країнах Європейського Союзу, а також трудові права та гарантії під час воєнного стану [3, с. 75].

Водночас відбулися значні зміни у категоріях справ, що розглядаються у системі БПД. Так, серед актуальних ситуацій слід зазначити розірвання трудових договорів з роботодавцями на територіях, де ведуться активні бойові дії, встановлення факту смерті осіб, а також тимчасове призупинення трудових договорів.

Не менш важливим аспектом є питання доступності системи надання безоплатної правової допомоги в умовах воєнних дій. Система побудована за принципом територіальної доступності, що передбачає розгалужену мережу бюро на всій території України. Однак воєнні дії змусили змінити традиційний формат роботи. Частина бюро правової допомоги тимчасово припинила діяльність, деякі установи працюють виключно дистанційно, а кількість активних бюро в регіонах з бойовими діями значно зменшилася. Наприклад, у Києві з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року консультаційні пункти були змушені призупинити роботу через загрозу життю клієнтів та адвокатів і відновили діяльність лише на початку квітня [4]. При цьому спостерігається значне збільшення кількості консультацій, що надаються дистанційно за допомогою електронних засобів комунікації, що свідчить про адаптацію системи до умов воєнного часу та підвищення ролі цифрових інструментів у забезпеченні правового захисту населення.

Для удосконалення системи надання безоплатної правової допомоги на деокупованих територіях доцільно розширити можливості дистанційних сервісів, зокрема інтегрувати функціонал консультацій та подання звернень у додатку «Дія» й активізувати роботу гарячих ліній для оперативного реагування на потреби громадян. Варто запровадити мобільні юридичні офіси, які виїжджатимуть у віддалені села та населені пункти, де відсутня постійна інфраструктура правової підтримки. Необхідно створити механізм спрощеного відновлення втрачених документів через онлайн-платформи, щоб громадяни могли швидко відновити свій правовий статус без додаткових бюрократичних перешкод.

Доцільно поєднувати надання юридичної допомоги з психологічною підтримкою, адже мешканці деокупованих територій часто перебувають у стані стресу та потребують комплексного підходу. Важливим напрямом є налагодження тісної співпраці між центрами безоплатної правової допомоги, територіальними громадами та військовими адміністраціями, що забезпечить узгодженість дій і підвищить ефективність реагування. До системи «Дія» слід додати електронний кабінет користувача, який дозволятиме відстежувати статус власних звернень і отримувати повідомлення про хід їх розгляду. Вар-

то також створити мережу партнерських пунктів правової підтримки у приміщеннях органів місцевого самоврядування, щоб забезпечити фізичну доступність правових послуг.

Комплекс реалізації таких заходів сприятиме формуванню прозорої, сучасної та людиноцентричної системи безоплатної правової допомоги, яка відповідатиме потребам громадян на деокупованих територіях України.

Таким чином, надання безоплатної правничої допомоги на деокупованих територіях України є не лише конституційним і законодавчим обов'язком держави, але й важливим елементом відновлення правової системи, соціальної стабільності та відчуття справедливості серед населення, яке постраждало від війни. Система БПД виступає інструментом реальної підтримки громадян у складних обставинах, забезпечуючи доступ до правосуддя, відновлення порушених прав та надання професійної юридичної допомоги, що є невід'ємною складовою побудови демократичного суспільства та зміцнення національної безпеки.

Список використаної літератури

1. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 2136. С. 577
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Міщук І. В. Особливості надання безоплатної правової допомоги в Україні під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 74–79,
4. Безоплатна правова допомога під час війни: де і як можна отримати консультацію. Поради юриста: інформаційно-правовий портал. URL: https://porady.org.ua/bezoplatna-pravova-dopomoha-pid-chas-viyny-de-i-yakmozhna-otrymaty-konsultatsiyu

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Ніколаєнко В. В.
студентка 3-го курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТАТУС АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Роль адвоката у забезпеченні права на кваліфіковану професійну допомогу при розгляді справи у суді визначено Конституцією України, а саме статтею 59, за якою кожен має право на правову допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав, для забезпечення права на захист від обвинувачення і статтею 131–2, відповідно до якої для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [1]. Загальновідомо, що правовий статус суб'єкта полягає у його наявних правах та обов'язках. Саме тому варто детально дослідити яким є статус адвоката у цивільному судочинстві, як одного із основоположних інститутів захисту прав людини.

Відповідно до частини 2 статті 15 Цивільного процесуального кодексу України представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом [2]. І хоча на відміну від кримінальних справ, у цивільному судочинстві представництво можуть здійснювати і інші законні представники, інститут адвокатури є основою представництва в цивільному процесі.

Перша особливість статусу адвоката у цивільному процесі полягає у тому, що адвокат одночасно є суб'єктом цивільних та цивільно-процесуальних відносин. Це пов'язується з тим, що правовідносини виникають не з моменту звернення до суду, а безпосередньо після узгодження всіх умов та підписання з клієнтом договору. Тож, можна зазначити, що адвокат є фактичним учасником різних етапів цивільного процесу, починаючи зі збирання доказів та завершуючи судом [3]. Водночас, у випадках залучення адвоката органом надання безоплатної правової допомоги, клієнт не несе жодних фінансових зобов'язань перед адвокатом щодо сплати йому гонорару, а адвокат надає юридичні послуги за дорученням відповідної установи, уповноваженої на надання такої допомоги, і саме з нею укладає договір [4].

Перелік прав адвоката визначений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і нараховує такі повноваження адвоката як: звернення з адвокатським запитом стосовно отримання копій документів до органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також службових осіб підприємств, установ та організацій будь-якої форми власності та фізичних осіб; здійснення представництва та захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у судах; підготовка заяв, скарг, клопотань, інших правових

документів та їх подання у встановленому законодавством порядку; отримання відомостей, які можуть бути використані в процесі здійснення представництва інтересів клієнта в цивільному процесі; використання технічних засобів у процесі судового засідання з дотримання процедур, визначених чинним процесуальним законодавством; посвідчення копій документів із питань, що стосуються відповідної судової справи, у якій адвокат здійснює представництво та інші права, передбачені нормами чинного законодавства та реалізація яких необхідна в процесі представництва інтересів у цивільному процесі [5]. Водночас на практиці часто виникають випадки порушення цих прав. Наприклад відповідно до звіту створеного Комітетом захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України у першому півріччі 2025 року було зафіксовано 46 звернень про порушення професійних прав адвокатів. Було порушено такі права як системного перешкоджання адвокатській діяльності або порушення права на захист, застосування фізичної сили до адвокатів, блокування доступу до клієнтів, тиск під час виконання професійних обов'язків. Також зафіксовано вилучення техніки із захищеною інформацією, огляди адвокатських досьє без дозволу суду; обшуки без рішення слідчого судді, у тому числі в нічний час без належного обґрунтування [6]. Для захисту прав адвокатів існують його гарантії адвоката, норми кримінального та адміністративного права та інші правові механізми реалізації його прав. Коли адвокатом подано запит до державного органу або органу місцевого самоврядування та отримано на нього відмову в наданні певних документів чи відомостей, які мають суттєве значення у справі, або взагалі не отримано відповіді на питання, зазначені у відповідному запиті, він має право на подання до суду клопотання про витребування доказів від вищеперелічених суб'єктів із метою забезпечення доказів, позову або призначення судових експертиз.

Але варто пам'ятати що зловживання адвокатом, як і будь яким іншим учасником судового процесу, процесуальними правами дестабілізує процес судового захисту прав людини, що суперечить завданням цивільного судочинства, яке полягає у справедливому, неупередженому та своєчасному розгляді й вирішенні цивільних справ [7]. Як зазначає Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): «Особливий статус адвокатів відводить їм центральне місце в системі здійснення правосуддя як посередника між суспільством і судами» [8].

Адвокат зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій. Перелік повноважень чи обмежень стосовно вчинення певних процесуальних дій має бути визначено договором, який укладається між адвокатом та особою, інтереси якої він представляє у відповідному

цивільному процесі. Обмеження в діяльності адвоката закріплено і на законодавчому рівні, а саме в ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено перелік обставин, які унеможливлюють участь певного адвоката в конкретному цивільному процесі, а саме:

– якщо адвокат є членом сім'ї або близьким родичем посадової особи, що брала або бере участь у цивільному процесі, щодо якого до адвоката звертаються з пропозицією укладення договору про надання правової допомоги;

– сім'ї або близьких родичів, адвокатського бюро або адвокатського об'єднання, засновником (учасником) якого він є, професійним обов'язком адвоката, а також у разі наявності інших обставин, що можуть призвести до конфлікту інтересів;

– адвокат надає правову допомогу іншій особі, інтереси якої можуть суперечити інтересам особи, яка звернулася щодо укладення договору про надання правової допомоги, тощо [9].

Таким чином, адвокат як ключова фігура у цивільному судочинстві користується достатньою кількістю прав для здійснення захисту свого клієнта. Водночас на нього покладено багато обов'язків, які унеможливлюють зловживання цими правами та на практиці є випадки порушення прав адвоката. Інститут адвокатури сприяє ефективному захисту прав, свобод і законних інтересів учасників процесу, а також дотриманню основних принципів судового розгляду.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15#Text
3. Дяченко С. В. Пилипенко В. А. «Адвокат як представник у цивільному процесі» //Юридичний науковий електронний журнал URL: http://lsej.org.ua/11_2021/40.pdf
4. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17#Text
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
6. У НААУ проаналізували найпоширеніші порушення прав адвокатів. *Видавництво юридична практика*. 2025. URL:https://pravo.ua/v-naau-proanalizuvaly-naiposhyrenishi-porushennia-prav-advokativ/
7. Хотинська-Нор О. З. Правовий статус адвоката у цивільному судочинстві у світлі оновлених положень процесуального законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. № 3. 2018. С. 102–110.
8. ЄСПЛ дослідив межі допустимої поведінки адвоката у суді. *Юридична Газета*. 2020. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/espl-doslidiv-mezhi-dopustimoyi-povedinki-advokata-u-sudi.html

9. Адвокат у цивільному процесі — основні принципи та завдання. *Юридична Газета*. 2016. URL:https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/advokat-u-civilnomu-procesi--osnovni-principi-ta-zavdannya-8165.html

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Ніколенко Я. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АДВОКАТА ТА ПРОКУРОРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СПРАВЕДЛИВОГО ПРАВОСУДДЯ

Незалежність адвоката та прокурора є ключовими передумовами функціонування справедливого правосуддя і дотримання принципу верховенства права. Незалежність гарантує можливість здійснення правничої діяльності без зовнішнього тиску, втручання чи впливу з боку державних органів, політичних структур або приватних осіб. Адвокат, як представник сторони захисту, та прокурор, як представник сторони обвинувачення, мають діяти виключно в межах закону, керуючись професійною етикою, об'єктивністю та принципом змагальності сторін. Саме тому забезпечення їх незалежності є невід'ємним елементом ефективної системи правосуддя, спрямованої на захист прав людини і громадянина. Гарантії незалежності адвокатів і прокурорів відображені як у міжнародних стандартах, так і у національному законодавстві України, де передбачено правові, організаційні та процесуальні механізми, покликані унеможливити будь-яке втручання у їхню професійну діяльність.

Поняття незалежності в адвокатській сфері має як спільні риси, так і суттєві відмінності від аналогічного принципу, що визначає статус прокурорів. Отже, варто окремо проаналізувати, як розкривається поняття незалежність у діяльності прокурора та діяльності адвоката.

Відповідно до положень статті 16 Закону України «Про прокуратуру», незалежність прокурора ґрунтується на сукупності спеціальних правових гарантій, до яких належать: 1) особливий порядок його призначення на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності; 2) порядок здійснення повноважень, визначений процесуальним та іншими законами; 3) заборона незаконного

впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора; 4) установлений законом порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури; 5) належне матеріальне, соціальне та пенсійне забезпечення прокурора; 6) функціонування органів прокурорського самоврядування; 7) визначені законом засоби забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також інші засоби їх правового захисту [1].

У межах своїх службових повноважень прокурор має діяти виключно в рамках Конституції та чинних законів України, будучи незалежним від будь-якого зовнішнього впливу. Його діяльність не обмежується строком, а припинення можливе лише за наявності законних підстав. Усі органи державної влади, місцевого самоврядування, посадові особи, а також громадяни та юридичні особи повинні неухильно поважати цю незалежність, утримуючись від спроб втручання чи перешкоджання роботі прокурора. Якщо ж така загроза виникає, прокурор має право звернутися до Ради прокурорів України, яка зобов'язана вжити заходів для негайного її усунення [1].

Сутність незалежності прокурора проявляється у кількох ключових елементах: політичній нейтральності, процесуальній самостійності (в тому числі від прокурорів вищого рівня), захисті від незаконного впливу, забороні суміщення професійної діяльності з іншими видами зайнятості та у функціонуванні інститутів прокурорського самоврядування.

У науковій літературі наголошується, що для правильного тлумачення цього принципу необхідно розмежовувати поняття незалежність і неупередженість. Перше має нормативно-правовий характер, адже відображає статус прокурора, його процесуальні права та систему правових гарантій, які забезпечують автономність і захист від зовнішнього впливу. Незалежність формує об'єктивне підґрунтя для прийняття вільних рішень у межах закону.

Натомість, неупередженість характеризує особисту, внутрішню позицію прокурора — його наміри, переконання та психологічний стан під час виконання службових обов'язків. Її зміст полягає у відсутності будь-якої заангажованості або упередження, а також у недопущенні ситуацій, які можуть створити уявлення про підтримку певної сторони процесу. У наукових джерелах зазначається, що поняття «неупередженість» містить суб'єктивний та об'єктивний компоненти, що полягають у запереченні будь-яких проявів особистої заангажованості або упередженості та забезпеченні безпристрасності, тобто закріплення гарантій, що виключають обґрунтований сумнів щодо упередженості та тенденційності певного рішення або дії [2, с. 8]. Перший компонент означає відсутність особистої зацікавленості, симпатій чи антипатій, тоді як другий передбачає наявність таких

правових і організаційних умов, за яких навіть припущення про упередженість є неможливим.

У структурі принципу незалежності прокурора розрізняють зовнішній та внутрішній виміри. Зовнішній виявляється у захисті від будь-якого впливу з боку державних органів, політичних сил, громадських об'єднань чи інших зацікавлених осіб. Саме цей аспект найбільш детально врегульовано чинним законодавством, що передбачає гарантії невтручання сторонніх суб'єктів у діяльність прокуратури.

Внутрішня незалежність стосується самостійності прокурора всередині самої системи. Вона означає, що прокурор під час прийняття процесуальних рішень повинен керуватися власною правовою оцінкою, професійними переконаннями та вимогами закону, а не вказівками вищестоящого керівництва. Керівні посадові особи не мають права втручатися у процес прийняття таких рішень чи вимагати їх узгодження. Отже, внутрішня незалежність обмежує адміністративний вплив як по вертикалі, так і по горизонталі, гарантує самостійність і професійну свободу у виконанні повноважень [3].

Таким чином, незалежність прокурора виступає не лише принципом організації та діяльності прокуратури, але й етичним і правовим фундаментом, який забезпечує об'єктивність, законність і довіру суспільства до інституту правосуддя.

Незалежність адвоката має як спільні риси із незалежністю прокурора, так і свої особливості. Стаття 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює незалежність адвокатури від органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Водночас держава зобов'язана створювати умови, які забезпечують ефективну реалізацію цього принципу [4].

Як зазначає К. М. Северин, основною умовою збереження автономії адвокатури є її повна незалежність від органів державної влади та правоохоронних структур. Ключовою проблемою в цьому контексті є підтримання самоврядного статусу адвокатури як складової громадянського суспільства, що функціонує без державного контролю. Незалежність адвокатури спрямована на забезпечення свободи професійної діяльності адвоката в межах закону, що визначає рамки його дій при наданні правової допомоги.

Важливою гарантією ефективної адвокатської діяльності є процесуальна рівність адвоката з іншими учасниками судового процесу в усіх юрисдикціях — кримінальній, цивільній, господарській чи конституційній. Такий баланс є передумовою реального захисту прав людини, оскільки часто інша сторона має ширші інституційні можливості впливу. Окремо слід відзначити гарантію адвокатської таємниці, що забезпечує конфіденційність відносин між адвокатом і його клієнтом. Закон прямо забороняє вимагати від адвоката, його

помічника, стажиста, чи осіб, що працюють із адвокатом, відомості, які становлять професійну таємницю, крім того, законом заборонено допитувати цих осіб як свідків щодо обставин, що стали відомими під час надання правової допомоги. Внутрішня незалежність адвоката — ще один важливий аспект його професійної автономії. Вона проявляється у здатності діяти неупереджено, не піддаючись матеріальним, політичним чи особистим мотивам. Основою цього виступають морально-етичні якості правника — чесність, справедливість, відповідальність, що закріплені в Правилах адвокатської етики і міжнародних стандартах.

Не менш важливою є незалежність адвоката від клієнта, що забезпечує об'єктивність і професійну дистанцію під час виконання доручення. Адвокат не може ототожнювати себе з клієнтом і повинен діяти виключно в межах закону та професійної етики. Додатковим аспектом є незалежність від ділових партнерів та комерційних структур: будь-який тиск чи економічна зацікавленість у результаті справи суперечать етичним принципам адвокатури й становлять загрозу правам клієнта. Особливу роль у забезпеченні адвокатської незалежності відіграє система адвокатського самоврядування, що функціонує на автономних засадах. Органи адвокатського самоврядування покликані підтримувати високі професійні стандарти, захищати права адвокатів і сприяти розвитку правової культури в державі. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатура України не знаходиться в підпорядкуванні органів державної влади, а адвокат — не є державним службовцем [5, с. 163]. Отже, органи адвокатського самоврядування можуть взаємодіяти з державними органами та громадськими об'єднаннями на партнерських, але не підпорядкованих засадах.

Отже, незалежність адвокатів і прокурорів має спільне підґрунтя — заборону незаконного втручання, гарантії безпеки, несумісність із певними видами діяльності та розвиток самоврядування. Водночас адвокатура вирізняється специфічними елементами автономії — збереженням адвокатської таємниці, свободою від клієнтського та корпоративного тиску, а також більшою самостійністю, що забезпечує ефективний і справедливий захист прав людини.

Гарантії незалежності адвоката та прокурора виступають фундаментальною умовою здійснення справедливого правосуддя, адже саме від рівня їхньої автономності залежить неупередженість судового процесу, довіра суспільства до судової системи та ефективність захисту прав людини. Українське законодавство, спираючись на міжнародні стандарти, зокрема Основні принципи щодо ролі юристів (ООН) та Рекомендації Ради Європи, закріплює низку механізмів забезпечення професійної незалежності цих суб'єктів — від гарантій

недоторканності та конфіденційності до процедурної самостійності у прийнятті рішень. Проте реальне втілення таких гарантій потребує не лише формальних норм, а й ефективного їх застосування на практиці, що можливе лише за умови послідовного розвитку правової культури, утвердження етичних стандартів і дієвого контролю за дотриманням принципу незалежності у діяльності як адвокатури, так і прокуратури.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України № 1697-VII від 14 жовтня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1697–18#Text
2. Проневич О. С. Принцип незалежності прокуратури: догматично-правова інтерпретація та правова регламентація. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2014. № 4 (67). С. 6–16.
3. Виконання обов'язків і зобов'язань, взятих Україною при вступі до Організації: Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 26 квітня 2001 р. № 1244. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/994_603#Text
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17/ conv#Text
5. Северин К. М. Основні елементи принципу незалежності адвокатської діяльності на сучасному етапі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія Право. Вип. 28. Т. 3. С. 162–165.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Оксентій В. Л.
студентка 4-го курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

РОЛЬ АДВОКАТУРИ В МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини є однією з найважливіших основ юридичної професії. Д. М. Бєлова та М. В. Бєлова зазначають, що основними ознаками адвокатури, що розкривають її сутність в механізмі надання правової допомоги є: 1) адвокатура виступає окремим правозахисним інститутом; 2) адвокатура активно взаємодіє з органами державної влади та інститутами громадянського суспільства як рівноправний партнер в механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина; 3) в межах професіонального обов'язку захисту прав та інтересів своїх

клієнтів адвокати відіграють суттєву роль у справедливому відправленні правосуддя. Будучи активним учасником механізму правозастосування, займаючи самостійне місце у механізмі правосуддя, адвокатура виконує (повинна виконувати) важливу функцію суспільного контролю у цій сфері [1, с. 42].

Центральна роль адвокатів у захисті прав людини випливає безпосередньо з їх основної місії: захищати та представляти своїх клієнтів у судах. Дійсно, забезпечуючи дотримання принципу справедливого судового розгляду та протидію порушенням основних прав, адвокати активно сприяють захисту та забезпеченню індивідуальних і колективних свобод. Саме через публічно-правову природу своєї професійної діяльності адвокат є захисником не лише приватних зацікавлень окремої особи, а й інтересів усього суспільства. Адвокат може виступати в системі судочинства не тільки як представник сторони, але і як представник суспільного інтересу, як представник суспільства, котрий захищає права особи як члена суспільства.

Адвокати беруть активну участь у спорах щодо основних прав і свобод, таких як справи, які пов'язані зі свободою вираження поглядів, правом на справедливий суд або боротьбою з дискримінацією. Вони також можуть брати участь у справах міжнародного гуманітарного права, наприклад у справах про злочини проти людяності або тортури.

Безперечно, інститут адвокатури — особливий орган, що гармонізує інтереси громадянського суспільства із потребами та можливостями держави. Вона, звісно, хоч і не є до кінця структурованою інституцією в Україні, проте входить в її громадянське суспільство як інститут зі спеціальними повноваженнями. Сучасна українська адвокатура — це організоване співтовариство українських адвокатів, визначальною метою якого є захист прав та свобод членів громадянського суспільства, всіх його суб'єктів, надання їм правничої допомоги у всіх сферах життєдіяльності. Місія адвокатури — правоохоронна діяльність, захист прав і законних інтересів громадян та організацій. Правова держава має бути зацікавлена в тому, щоб інститут адвокатури був високо професійним, відтак повинна: гарантувати незалежність адвокатури та доступність правничої допомоги; сприяти реалізації заходів щодо підвищення кваліфікації адвокатів; вживати відповідних заходів щодо захисту адвокатів від необґрунтованих обмежень в їхній професійній діяльності, різних переслідувань [2].

Коли адвокат забезпечує захист прав людини і громадянина, він робить корисну і потрібну справу, що має значення як для особи так і для суспільства, оскільки тим самим допомагає дотриманню законності, усунення її порушень. Захист прав людини і громадянина немає ніяких підстав протиставляти інтересам і завданням держави та її

органів. Інститут адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина виступає одним із засобів для самообмеження державної влади шляхом створення та активного функціонування незалежного правозахисного інституту, що є активним фактором процесу реалізації основної конституційної функції держави — реалізація та захист прав і свобод людини і громадянина [1, с. 47].

Таким чином, адвокати відіграють вирішальну роль у захисті прав людини, представляючи інтереси своїх клієнтів у судах, спеціалізуючись на правах людини або сприяючи обізнаності та формуванню фундаментальних цінностей. Незважаючи на виклики та обов'язки, пов'язані з цією місією, їхня роль має важливе значення для забезпечення ефективності прав людини та сприяння більш справедливому суспільству.

Список використаної літератури

1. Бєлов Д. М., Бєлова М. В. Роль та місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/9.pdf
2. Бочуляк Н. Роль адвокатури у механізмі захисту прав і свобод людини. URL: https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-6-nomer-24–2019/rol-advokatury-u-mehanizmi-zahystu-prav-i-svobod-lyudyny

Науковий керівник: асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор філософії (PhD), доцент ***Бзова Лаура Георгіївна***

Олійник М. І.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ АДВОКАТА У БІЗНЕС-МЕДІАЦІЇ

В умовах сьогодення медіація дедалі частіше сприймається українськими адвокатами не лише як альтернатива судовому розгляду, а й як ефективний інструмент підтримки клієнта в складних переговорах. Підтвердженням цьому є зростаючий інтерес до альтернативного вирішення спорів (ADR), зокрема бізнес-медіації, у контексті розвантаження судової системи та формування культури правового

діалогу. Питання участі адвоката у бізнес-медіації набуває особливого значення: з одного боку, він обстоює права клієнта в переговорах, з іншого — при певних обставинах може виступати навіть як медіатор. Разом з тим, поєднання цих ролей породжує низку проблемних моментів: етичних, процедурних і нормативних.

В Україні впровадження інституту медіації завершилося ухваленням Закону № 1875-IX «Про медіацію». Зазначений Закон закріплює визначення та принципи медіації, визначає правовий статус медіатора в Україні, а також регламентує порядок проведення процедури медіації та укладення угоди за її результатами [1]. В свою чергу, прийняття цього Закону зумовило необхідність внесення доповнень в галузеві акти. Зокрема, окремі положення про медіацію були включені до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України (статті 197 ЦПК, 182 ГПК, 180–181 КАС). Згідно з цими нормами, суди зобов'язані з'ясувати у сторін, чи бажають вони провести медіацію, і за їх спільної згоди — зупинити провадження у справі. Варто зазначити, що наразі обов'язкової примусової стадії медіації для вирішення бізнес-спорів в Україні поки що не передбачено, хоча й дедалі частіше відбувається обговорення щодо її запровадження.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» безпосередньо не регламентує питання медіації. Водночас він не забороняє поєднання професійної діяльності адвоката з виконанням функцій медіатора. Правила адвокатської етики (ст. 8) безумовно підтримують альтернативні способи вирішення спорів: адвокат повинен за можливості сприяти досудовому чи позасудовому врегулюванню конфлікту на користь клієнта. В свою чергу, в ч. 2 ст. 21 Правил адвокатської етики прямо передбачено, що адвокат може безпосередньо виконувати функції медіатора [2]. Таким чином, в межах чинного національного законодавства немає юридичних перешкод для участі адвоката в медіації як у ролі представника чи медіатора. Важливо лише, щоб адвокат мав офіційну підготовку медіатора (сертифікат) та дотримувався у своїй діяльності етичних правил поведінки.

Адвокат може виконувати в медіації дві основні ролі — як представник сторони або, за наявності відповідної підготовки, як медіатор-спеціаліст. У ролі представника адвокат забезпечує захист прав клієнта: вирішує питання щодо «медіабельності» спору, консультує щодо правових питань перебігу процедури медіації, контролює дотримання законодавства під час укладення угоди і виступає гарантом дотримання домовленостей. Таким чином, адвокат як представник сторони допомагає довірителю максимально реалізувати свої очікування в процесі медіації, пильнуючи за його правами і дотриманням процедури посередництва.

Водночас адвокат у процедурі медіації не виконує роль радника щодо змісту рішення; його задача — стимулювати сторони самостійно сформулювати домовленість, яка відповідала б їхнім інтересам. Адвокат, який діє як медіатор, не вирішує спір і не нав'язує укладення угоди, а лише допомагає сторонам шляхом нейтральних запитань з'ясувати їхні потреби. Ключова різниця між адвокатом-представником і адвокатом-медіатором — у тому, що перший активно захищає інтереси свого клієнта, а другий — сприяє конструктивному діалогу, утримуючись від оцінок і порад.

При цьому важливим є дотримання принципів адвокатської етики. Наприклад, поєднання ролей представника клієнта і медіатора тягне додаткову відповідальність: адвокати повинні бути обережними з можливими конфліктами інтересів та зберігати незалежність. Позиція Національної асоціації адвокатів України (НААУ) полягає в тому, що адвокату слід пам'ятати про обмеження щодо подвійних ролей та відповідальність у разі їх порушення.

Необхідно наголосити, що у бізнес-середовищі врегулювання спорів між сторонами шляхом медіації є особливо актуальним, і вважається набагато кращим варіантом, порівняно з судовим розглядом, що пояснюється непублічністю вирішення конфлікту, економією часу та ресурсів, збереженням репутації конфліктуючих сторін, а також орієнтацією на прийняття взаємоприйнятного для опонентів рішення, яке дозволить зберегти партнерські відносини в майбутньому. Так, зокрема, у тренінгах і семінарах (НААУ, ВША) часто наводяться кейси, де адвокати, застосовуючи медіаційні навички, вирішували комерційні суперечки ще на попередніх стадіях (до суду) із укладенням угод. Об'єднання адвокатів та медіаторів також підкреслюють, що при сприятливих обставинах медіація дає змогу сторонам самостійно контролювати результат, на відміну від судового рішення, яке диктується законом.

Варто відзначити, що у зв'язку із складністю бізнес-процесів та конфліктів у комерційній та корпоративній сфері, сторони повинні залучати до їх врегулювання лише висококваліфікованих фахівців з відповідними знаннями та навичками, що ще раз підкреслює актуальність участі адвоката в бізнес-медіації. В свою чергу, адвокат як представник сторони в комерційній медіації виконує подвійну функцію: він допомагає клієнту розкрити його глибинні інтереси (роль коуча) і надає юридичні роз'яснення для реалізації бажаного результату (роль консультанта) [3, С. 59–60].

Зарубіжний досвід підтверджує доцільність розширення інституту медіації, зокрема при вирішенні конфліктів у бізнес-середовищі. В Європейському Союзі дія Директиви 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах»

закріплює поняття медіації як добровільного структурованого процесу, підкреслюючи роль нейтрального посередника. У багатьох країнах ЄС (наприклад, Німеччина, Франція, Бельгія) законодавство стимулює медіацію: існують вимоги до сертифікації медіаторів та рекомендації пов'язувати його з судочинством. У такій системі адвокат може виступати як медіатор за наявності відповідної підготовки або представляти інтереси клієнта (як це відбувається в більшості юрисдикцій). У країнах ЄС медіатори несуть різну відповідальність — дисциплінарну, цивільну, кримінальну — за порушення процедури медіації або етичних вимог. Українське законодавство також передбачає різні види відповідальності для медіаторів (цивільно-правову, адміністративну, кримінальну, дисциплінарну), але ще не деталізує механізм її реалізації

У США медіація у комерційних спорах має давні традиції і широко поширена. Сторони часто укладають медіаційні домовленості ще на стадії підписання контрактів, а багато штатів мають власні закони, що захищають конфіденційність медіаційної процедури. Американська Арбітражна Асоціація та Асоціація адвокатів США публікують керівництва з медіації в комерції. Окрім цього, в США діє спеціальний федеральний орган — Федеральна служба США по медіації та примирливих процедурах (Federal Mediation Conciliation Service, FMCS), працює Національний інститут вирішення конфліктів, що розробляє нові методи медіації, а також є приватні та державні служби медіації [4, С. 87].

Успіх медіації значно зростає, коли учасники процесу довіряють його формату, тому і в межах Європейського Союзу, і в США на законодавчому рівні підкреслюються принципи добровільності, нейтральності та конфіденційності процедури медіації.

Отже, можна зробити висновок, що участь адвоката у бізнес-медіації в Україні регулюється загальним набором правових норм — Законом України «Про медіацію», процесуальними кодексами, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», — але містить низку прогалин. До проблемних питань належать: відсутність єдиного механізму контролю за діяльністю медіаторів і зрозумілої процедури притягнення їх до відповідальності; дискусійний статус адвоката-медіатора і суміщення ним ролей представника й посередника; а також нестача чітких критеріїв «медіабельності» спорів. Окрім того, поки що не запроваджено державного реєстру медіаторів та кодифікованого етичного кодексу їх поведінки на державному рівні, тож багато питань вирішується силами громадських організацій.

Список використаної літератури

1. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022. № 7. Ст. 51. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875–20/conv#n64
2. Правила адвокатської етики: затверджені рішенням Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Адвокат та медіація. Г. Гаро, А. Зернова, Г. Єременко, Р. Коваль, С. Погоріла, В. Поліщук, О. Помазановська, Л. Романадзе, М, Саєнко, В. Ситюк. Х: ФАКТОР-МЕДІА, 2022. 112 с.
4. Бондаренко К. С. Досвід медіації зарубіжних країн та вдосконалення системи позасудового вирішення спорів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 86–88. URL: http://lsej.org.ua/2_2025/21.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Опаленик Л. І.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ АДВОКАТА ТА СБУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

В умовах воєнного стану в Україні питання національної безпеки набуває особливого значення, оскільки СБУ відіграє ключову роль у запобіганні загрозам державі. Сучасні адвокати стикаються з необхідністю забезпечення прав підозрюваних у справах військового характеру, одночасно дотримуючись адвокатської таємниці та балансуючи між законністю та етичними стандартами професії. Актуальність теми обумовлена, зокрема, зростанням кількості справ, де дотримання прав адвоката прямо впливає на ефективність правового захисту та функціонування системи національної безпеки.

Діяльність адвоката у справах, які розслідує СБУ, регулюється положеннями КПК України щодо участі захисника у досудовому розслідуванні, доступу до матеріалів та участі у процесуальних діях[1]. Водночас норми Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[2] та положення інших спеціальних законів можуть обмежувати доступ адвоката до певних матеріалів, що, власне, створює необхід-

ність балансування між правами клієнта та державними інтересами. Однією з ключових проблем залишається збереження адвокатської таємниці при роботі з матеріалами СБУ, особливо у справах про державну зраду (ст.111 КК України), диверсії (ст.113 КК України) чи тероризм (ст.258 КК України)[3]. Адвокат опиняється у ситуації потенційного конфлікту між етичними нормами професії та вимогами органів національної безпеки, що, власне, потребує чіткого розмежування меж допустимої взаємодії.

Водночас слід зазначити, що адвокати у справах військового характеру часто стикаються з проблемами обмеженого доступу до матеріалів слідства, що істотно ускладнює ефективний захист прав клієнта. Зокрема, на практиці спостерігаються випадки, коли взаємодія з СБУ супроводжується формальними або неформальними перешкодами, зокрема затримкою надання документів чи обмеженням контактів із підозрюваним. Разом із тим такі ситуації породжують етичні дилеми для адвоката, особливо щодо дотримання адвокатської таємниці, що закріплена у Правилах адвокатської етики[4]. Водночас аналіз практичних кейсів свідчить, що відсутність чітких процедур ускладнює баланс між забезпеченням національної безпеки та правами особи.

Слід зауважити, що системний аналіз судової практики засвідчує численні випадки, коли адвокати у подібних справах стикалися з обмеженим доступом до матеріалів досудового слідства, що істотно ускладнює реалізацію права на ефективний захист. Зокрема, у ряді проваджень СБУ суди, водночас визнаючи законність певних обмежень, підкреслювали необхідність забезпечення балансу між правами підозрюваного та інтересами держави. Разом із тим, неоднозначність судових рішень створює певну правову невизначеність для адвокатів, яка, власне, потребує ретельного аналізу та систематизації. Водночас подібна систематизація кейсів дозволяє ідентифікувати типові проблеми та визначити ключові аспекти правозастосування, що мають значення для подальшого вдосконалення практики. Прикладами такої неоднозначної судової практики щодо цього питання слугують наступні кейси.

У постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 10.10.2023 визначено, що однією з умов допустимості результатів слідчої дії є забезпечення підозрюваної особи правовою допомогою адвоката. Суд наголосив на необхідності ефективного захисту прав підозрюваного, навіть у випадках, коли доступ до матеріалів справи обмежений з міркувань національної безпеки (справа № 754/2553/18).

На противагу цьому, ухвала Херсонського міського суду Херсонської області від 23.10.2023 у справі № 766/4181/23 стосувалася обмеження доступу адвоката до матеріалів досудового розслідування з

міркувань національної безпеки. Суд визнав такі обмеження законними, водночас підкреслюючи необхідність забезпечення прав підозрюваного на ефективний захист.

Однак все ж таки у документі «Огляд судової практики Верховного Суду про відкриття матеріалів іншій стороні» зазначено, що суди повинні збалансувати інтерес у забезпеченні справедливого судочинства з інтересом держави приховати дані незавершеного розслідування. Суд підкреслює необхідність забезпечення прав підозрюваного на ефективний захист навіть у випадках обмеження доступу до матеріалів справи[5]. Ці приклади свідчать про те, що суди враховують як інтереси національної безпеки, так і права підозрюваних, забезпечуючи баланс між ними.

Необхідно також підкреслити, що адвокати, які здійснюють захист у справах, що розслідує СБУ, перебувають у зоні підвищеного ризику, зокрема дисциплінарної та потенційної кримінальної відповідальності, що обумовлено специфікою роботи з обмеженою інформацією. Зокрема, можливість порушення адвокатської таємниці у разі непрозорого доступу до доказів створює етичні дилеми, що потребують уважного зважування кожного кроку захисника. Водночас практика свідчить, що адвокат вимушений постійно балансувати між законними інтересами клієнта та потребами держави, що потребує високого рівня професійної компетентності та правової обережності. Разом із тим усвідомлення цих ризиків дозволяє розробляти превентивні механізми та методичні рекомендації для зменшення ймовірності порушень прав і етичних норм.

Таким чином, аналіз судової практики та оцінка ризиків відповідальності адвоката свідчать про нагальну потребу у чітких процедурах та стандартах взаємодії адвокатів із СБУ. Зокрема, розроблення внутрішніх методичних положень адвокатських об'єднань може істотно мінімізувати порушення прав клієнтів та етичних норм професії. Водночас законодавче удосконалення та впровадження практичних механізмів взаємодії забезпечує більш ефективний баланс між забезпеченням національної безпеки та правами підозрюваних. Отже, комплексний підхід сприятиме не лише захисту прав адвоката, але й підвищенню рівня правової безпеки держави загалом.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 26 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#Text
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 14 трав. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389–19#Text

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14#Text
4. Правила адвокатської етики : від 09.06.2017 : станом на 15 лют. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
5. Огляд судової практики Верховного Суду про відкриття матеріалів іншій стороні (актуальна практика) / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду д. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2025. 38 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Пазушкіна А. О.
студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ АДВОКАТА В КОНСТИТУЦІЙНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Відповідно до статті 59 Конституції України, кожному гарантується право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Крім того, кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Діяльність адвокатів регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], який визначає правовий статус адвокатури, правовий статус адвоката, принципи адвокатської діяльності, її види тощо. Ці та інші правові документу створюють правовий базис для здійснення адвокатом представництва у судах, у тому числі, у Конституційному Суді України.

У конституційному судочинстві адвокат може звертатися від імені осіб, що мають право подати конституційне звернення або скаргу. На етапі підготовки адвокат аналізує правові підстави для звернення, формує аргументацію, враховуючи положення Конституції України, рішення Конституційного Суду України та практику Європейського суду з прав людини. Його метою є не тільки виявлення порушення конституційного права, а й доведення невідповідності закону чи іншого нормативного акта до Основного Закону.

У процесі розгляду справи в Конституційному Суді адвокат відіграє ключову роль як представник сторони. Його повноваження охоплюють участь у слуханнях, зокрема усних і писемних, надання

пояснень, подання клопотань, заперечень та додаткових матеріалів. Адвокат повинен дотримуватися найвищих професійних стандартів, обґрунтовано відстоювати позицію свого клієнта, не виходячи за межі законодавчих норм. Важливим також є те, що діяльність адвоката в конституційному судочинстві має ширше значення, ніж просто захист інтересів конкретної особи. Крім того, вона направлена на формування правових позицій, які впливають на розвиток усієї системи конституційного права в державі.

Однак діяльність адвоката в цьому процесі може стикатися з певними труднощами. До прикладу, у Регламенті Конституційного Суду України слово «адвокат» використовується тільки в частині третій § 15 з метою визначення можливості залучення професійного захисника для захисту на спеціальному засіданні Конституційного Суду прав судді Суду під час розгляду питання про надання згоди на його затримання, утримування під вартою чи арешт [1, с. 78].

Регламент не містить положень, які прямо визначають, що представництво інтересів суб'єктів права на конституційне подання, звернення чи скаргу, а також органів або посадових осіб, що ухвалили оспорюваний акт, повинно здійснюватися саме адвокатами. Водночас діяльність адвоката у конституційному судочинстві має специфічний характер і суттєво відрізняється від його участі в адміністративному, господарському чи цивільному процесах. Конституційний Суд України, на відміну від інших судів, виконує передусім функцію конституційного нормоконтролю, а не відновлення порушених індивідуальних прав, тому у своїй роботі переважно не встановлює фактичних обставин справи. Отже, головним завданням адвоката у конституційному провадженні є науково й аргументовано обґрунтувати позицію клієнта щодо невідповідності закону або його окремих положень Конституції України, використовуючи доктринальні підходи, сталі прецеденти та практику Конституційного Суду. Його роль полягає не стільки у доказуванні фактів, скільки у формуванні правової аргументації та забезпеченні високого рівня юридичної техніки під час складання конституційної скарги або подання, а також у представництві позиції на засіданні Суду [1, с. 81].

Ще одним викликом є необхідність постійного підвищення кваліфікації адвокатів у сфері конституційного права. Конституційне судочинство вимагає від адвоката глибоких знань Конституції, міжнародних стандартів прав людини та вміння аналізувати комплексні юридичні питання, оскільки конституційне судочинство є складним і специфічним процесом. Саме тому дуже важливо забезпечувати адвокатам доступ до якісних освітніх програм, семінарів та інших форм підвищення кваліфікації для того, аби вони могли ефективно представляти інтереси своїх клієнтів.

Отже, для підвищення ефективності участі адвокатів у конституційному процесі необхідно вдосконалити законодавство та регламент Конституційного Суду України, чітко визначивши права адвоката у цьому типі судочинства. Окрім того, слід створювати умови для підготовки адвокатів із конституційного права, розвивати аналітичні центри, які узагальнюють практику Конституційного Суду, а також забезпечувати доступ адвокатів до якісної правової інформації.

Таким чином, адвокат у конституційному судочинстві виконує не лише роль захисника конкретної особи, а й функцію гаранта дотримання принципів верховенства Конституції України. Його участь сприяє зміцненню правової держави, розвитку демократичних інститутів і підвищенню довіри громадян до судової влади.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text.
3. Константий О. В. Щодо участі адвоката в конституційному судочинстві. *Юридичний збірник «Dictum Factum» Державного університету інфраструктури та технологій.* Київ, 2023. С. 79–83

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Платонова О. А.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕГОВОРІВ У СИСТЕМІ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Переговори є однією з найпоширеніших форм альтернативного вирішення спорів. На наш погляд, вони виглядають як можливість налагодити безпосередній діалог між сторонами з метою досягнення взаємоприйнятної угоди. Їхня привабливість полягає у гнучкості, швидкості та в тому, що тут можна врахувати не лише юридичні, а й практичні чи навіть особистісні інтереси учасників. Водночас зрозуміло, що переговори мають і певні виклики — емоційне напруження,

брак довіри чи нерівність сторін. Усе це може вплинути на результативність процесу. Саме тому, на нашу думку, аналіз труднощів і можливостей переговорів є важливим для розуміння їхньої ролі у сучасній системі альтернативного вирішення спорів.

На нашу думку, переговори мають ще одну важливу можливість — вони сприяють розвитку культури спілкування у суспільстві. Вміння домовлятися, слухати і чути іншу сторону, поступатися в окремих моментах заради досягнення спільного результату — це не лише юридична навичка, а й життєва. Тому переговори можна розглядати не лише як інструмент вирішення спорів, а й як спосіб виховання взаємоповаги та відповідальності у міжособистісних і професійних відносинах.

Альтернативні способи вирішення спорів як інститут позасудового врегулювання конфліктів є досить популярним методом захисту прав у більшості країн світу. При цьому такі методи зовсім не є новими для міжнародної практики. Україна ж, обравши вектор європейських цінностей і здійснюючи імплементацію норм міжнародного права, закріпила у своєму законодавстві альтернативні способи вирішення спорів.

Альтернативне вирішення спорів (ADR — англ. Alternative dispute resolution) — це узагальнюючий термін, що охоплює цілу низку процедур позасудового врегулювання конфліктів [1, с. 271]. Досвід показує, що серед них переговори займають особливе місце.

Практика свідчить: якість і ефективність переговорів значною мірою залежать від участі у них професійних юристів (адвокатів). Я бачу в цьому логіку: фахівці можуть убезпечити від нових конфліктів, гарантувати конфіденційність, пояснити сторонам їхні права та відповідальність, а також показати вигоди досудового врегулювання у порівнянні з судовим процесом. Важливо й те, що сторони можуть у будь-який момент відмовитися від процедури або впливати на її строки, а це економить не лише час, а й кошти [2, с. 83].

Особливою перевагою переговорів є можливість для сторін виробити таку угоду, яка задовольнить обох учасників і водночас дозволить уникнути затяжних судових розглядів із великими матеріальними витратами та ризиком програшу.

Цікавою видається думка Н. Бондаренко-Зелінської. Вона стверджує, що переговори є найпоширенішим та найдоступнішим способом вирішення будь-якого правового спору, адже вони базуються на діалозі між сторонами щодо можливих шляхів виходу з конфлікту. Проте ефективність переговорів прямо залежить від рівня правової культури їхніх учасників: рішення має відповідати вимогам законності й бути реальним для виконання. На жаль, і громадяни України, і навіть окремі представники юридичної професії не завжди де-

монструють достатній рівень знань у цій сфері. Більше того, іноді через некваліфіковані чи навіть протиправні дії юристів знижується довіра до самого інституту представництва. Тому часто сторони спору не використовують увесь потенціал переговорів як методу АВС [2, с. 85].

У порівнянні з юрисдикційним захистом АВС мають чимало переваг: швидкість у реагуванні на конфлікт, неформальність і добровільність, залучення до процесу тих, хто безпосередньо знає всі обставини, можливість брати участь представникам сторін, спрощена процедура, відсутність значних витрат і, звичайно ж, конфіденційність [3, с. 246].

Ефективність переговорів полягає в тому, що їхнім результатом стає рішення, яке задовольняє обидві сторони, заощаджуючи час і кошти на послуги посередників. Однак значним недоліком, на мій погляд, є низький рівень правової обізнаності. Це часто призводить до прийняття рішень, які суперечать законодавству або взагалі не можуть бути реалізовані.

Український центр медіації також відносить до мінусів переговорів відсутність особи, яка б керувала процесом, надмірну тривалість процедури через погану організацію та відсутність контролю за виконанням домовленостей [4, с. 240].

Отже, переговори як елемент системи альтернативного вирішення спорів поєднують у собі як труднощі, так і значні переваги. З одного боку, вони можуть ускладнюватися нерівністю сторін, недостатньою підготовкою чи затягуванням процесу. З іншого — саме переговори дозволяють зберегти відносини, забезпечити конфіденційність, економію часу й коштів. Для мене важливо, що вони також сприяють формуванню культури діалогу й підвищують автономію сторін. Саме тому можна визначити переговори як ефективний і перспективний інструмент вирішення конфліктів у різних сферах суспільного життя.

Список використаної літератури

1. Герасимчук С. С. Медіація як один із видів альтернативного вирішення спорів: визначення переваги та недоліки. Науковий Вісник Ужгородського національного університету № 82 ч.1. 2024 р. с. 270–274 URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/43.pdf
2. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України: навчальний посібник; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Вербицидор. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26–05–21.pdf
3. Фідря Ю. О. Альтернативні способи вирішення спорів: теоретичні та практичні аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного уні-

верситету. Серія: Право. 2024. Вип. 86(2). С. 242–247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_86(2)__39
4. Шевчук О. П. Переговори сторін як один із альтернативних методів позасудового врегулювання спорів. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2020. № 10. 240 с. http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/617/614

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Плачинда А. П.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В ЗОНАХ БОЙОВИХ ДІЙ: ОЦІНКА ДОСТУПНОСТІ ТА ЯКОСТІ

Повномасштабна збройна агресія рф проти України, розпочата у лютому 2022 року, зумовила істотне зростання потреб населення у правничій допомозі, зокрема у відновленні втрачених документів, фіксації та відшкодуванні шкоди від руйнування майна, визначенні (підтвердженні) статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО), отриманні компенсацій тощо.

Система безоплатної правничої допомоги (далі — БПД) в Україні в умовах воєнного стану продемонструвала здатність до інституційної стабільності та адаптації. Втім рівень її результативності суттєво відрізняється залежно від регіональних особливостей, наявності інфраструктурних ресурсів, цифрової спроможності та кадрового потенціалу.

У сучасних умовах збройного конфлікту держава виконує не лише функцію гаранта безпеки, а й виступає інституційним посередником між громадянином і механізмами реалізації його законних інтересів.

Право на безоплатну правничу допомогу закріплене у статті 59 Конституції України: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно» [1] та деталізоване в Законі України «Про безоплатну правничу допомогу». У період воєнного стану традиційні моделі надання правничої допомоги зазнали трансформації, що актуалізує потребу в переосмисленні підходів до забезпечення не лише фор-

мального, а й реального доступу до відповідних послуг. Інститут БПД у цьому контексті виконує подвійну функцію: юридичну — як засіб правового захисту, та соціальну — як механізм підтримки правової суб'єктності особи.

У перші місяці повномасштабного вторгнення діяльність системи БПД зазначала організаційних змін. З метою безперервного надання правничої допомоги у критичних умовах низка бюро скоригувала форму роботи, серед іншого через перехід до дистанційних каналів консультацій. Деякі установи тимчасово обмежили прийом у звичному форматі через поєднання безпекових ризиків та руйнування інфраструктури, однак завдяки цифровим інструментам забезпечено функціональність мережі.

Особливої актуальності набуває питання мобільності системи БПД у прифронтових регіонах, адже фізичний доступ до центрів правничої допомоги часто ускладнений через бойові дії або тимчасову окупацію. У таких умовах ключову роль відіграють дистанційні канали зв'язку: телефонні консультації, онлайн-звернення за допомогою чат-боту, соціальні мережі та месенджери, які дають змогу надавати послуги навіть в умовах обмеженого доступу. Зокрема, у звіті Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) «Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану» зазначено, що система БПД здійснила адаптацію до нових реалій через посилення дистанційного формату надання послуг [2, с. 71–78]. З метою підвищення доступності на офіційному сайті системи БПД створено інтерактивну мапу діючих бюро, яка оновлюється згідно з поточною безпековою ситуацією [3].

Статистичні дані свідчать про значне зростання кількості звернень: у період із 24 лютого по 20 липня 2022 року було зафіксовано понад 101,8 тисяч запитів на правничу допомогу [4]. Основна частка звернень стосувалася оформлення статусу внутрішньо переміщених осіб, соціальних виплат, регулювання трудових відносин, мобілізації та правового статусу за кордоном.

Підвищення частки осіб, які не мають можливості оплачувати юридичні послуги, збільшує навантаження на систему БПД. Кадровий потенціал системи підтримується за рахунок залучення адвокатів, евакуйованих з зон бойових дій, до роботи в більш безпечних регіонах України, зокрема у Хмельницькій, Черкаській, Київській та Львівській областях. Проте кадровий дефіцит залишається проблемою через мобілізацію та виїзд частини фахівців за кордон. Крім того, фінансове забезпечення системи ускладнюється через пріоритетне спрямування бюджетних коштів на потреби оборони, що призводить до заборгованості з виплати гонорарів адвокатам, які співпрацюють із системою БПД [5].

Особливу увагу слід приділити правовому захисту дітей, що є однією з найбільш вразливих категорій населення. Внаслідок воєнних дій зростає кількість випадків втрати батьківського піклування, депортації, насильства, що ускладнює реалізацію їх прав. Слід зазначити, що важливим кроком у напрямку гуманізації системи правового захисту дітей є імплементація моделі «Барнахус», яка передбачає мультидисциплінарний підхід до підтримки дітей, що включає правовий, соціальний та психологічний супровід [6, с. 175].

На територіях, де відсутнє стабільне інтернет-з'єднання або спостерігається блокування українських електронних сервісів, часткове виконання функцій з надання безоплатної правничої допомоги здійснюється за участі волонтерських ініціатив, представників громадських об'єднань і міжнародних благодійних організацій. У регіонах, що перебувають під контролем української влади, фахівці системи БПД продовжують здійснювати консультаційну та інформаційно-просвітницьку діяльність на базі центрів розміщення внутрішньо переміщених осіб, органів місцевого самоврядування, освітніх установ та транспортної інфраструктури, зокрема залізничних вокзалів [7, с. 77].

Ефективність системи безоплатної правничої допомоги значною мірою визначається рівнем партнерства між державними інституціями, міжнародними організаціями та громадським сектором. У співпраці з Програмою розвитку ООН, Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та Данською радою у справах біженців були створені мобільні пункти юридичної допомоги в регіонах, наближених до зони збройного конфлікту. Такий формат надання послуг забезпечує охоплення категорій населення, раніше позбавлених можливості отримання підтримки, та задовольняє їх базові юридичні потреби.

Попри все система безоплатної правничої допомоги демонструє інституційну гнучкість і здатність до оновлення. Працівники системи здійснюють не лише консультаційну діяльність, а й організовують правопросвітницькі заходи, включаючи тренінги, круглі столи та онлайн-лекції для громадян і волонтерів. Значну роль відіграють ініціативи Асоціації юридичних клінік України, які на базі вищих навчальних закладів залучають студентів до надання безоплатних консультацій населенню, що сприяє як підготовці молодих фахівців, так і підвищенню рівня правової культури в суспільстві. Юридичні клініки, безумовно, виступають ефективним інструментом забезпечення правничої допомоги соціально незахищеним верствам населення, зокрема особам, що постраждали внаслідок бойових дій, разом з тим, їх діяльність сприяє практичній підготовці молодих правників шляхом набуття ними досвіду консультування громадян [6, с. 173–174].

В умовах збройного конфлікту, особливо в регіонах, зони бойових дій або наближених до них, значно зростає потреба у психологічній підтримці як отримувачів, так і надавачів БПД. Клієнти системи часто перебувають у стані посттравматичного стресового розладу, зазнають втрати близьких осіб, майна або житла, що суттєво ускладнює процес реалізації їхніх прав та соціальну реінтеграцію. Ураховуючи вказані обставини, актуальним є впровадження мультидисциплінарного підходу, який передбачає кооперацію юристів, психологів і соціальних працівників, що забезпечить комплексний захист прав і надання соціально-психологічної підтримки, необхідної для підвищення ефективності функціонування системи правової допомоги в умовах воєнного стану.

Таким чином, аналіз функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні свідчить про її високу адаптивність, інституційну стійкість та ефективність у забезпеченні правового захисту громадян, незважаючи на складні умови воєнного часу, особливо у прифронтових регіонах. Система зберегла функціональність завдяки процесу цифровізації, гнучкому управлінню, міжвідомчій координації та міжнародній підтримці. Водночас існує нагальна потреба у вдосконаленні нормативно-правового регулювання, забезпеченні сталого фінансування та розширенні доступу до правничої допомоги для населення, яке проживає на територіях активних бойових дій. Пріоритетними напрямами подальшого розвитку є підвищення кваліфікації фахівців, посилення інформаційної роботи, удосконалення цифрових сервісів, інтеграція психологічної підтримки в процес надання допомоги, а також розвиток співпраці з волонтерськими та міжнародними організаціями, реалізація яких сприятиме підвищенню якості послуг, забезпеченню реального доступу до правосуддя та зміцненню верховенства права в умовах воєнного конфлікту.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану: комплексне дослідження. Опитування громадян, внутрішньо переміщених осіб та фахівців системи безоплатної правової допомоги. *Координаційний центр з надання правничої допомоги*. Київ, 2023. 155 с. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/dostupnist-pravovoyi-dopomogy-v-kontekstivoyennogo-stanu.pdf
3. Безоплатна правнича допомога в Україні. *Координаційний центр з надання правової допомоги*. URL: https://legalaid.gov.ua/
4. Держава продовжує надавати безоплатну правову допомогу в умовах війни. *Голос України*. URL: http://www.golos.com.ua/article/362753

5. Макаренко О. Ю., Мацак М. Д., Макаренко Н. А. Адміністративно-правові аспекти надання безоплатної правової допомоги в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 83, ч. 2. С. 295–302.
6. Саветчук Н. В. Безоплатна правова допомога в умовах воєнного стану: особливості надання. *International Journal «Law & Society»*. 2024. № 3. С. 172–175.
7. Міщук І. В. Особливості надання безоплатної правової допомоги в Україні під час воєнного стану. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 3. С. 74–79.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Protasova S. D.
first-year student at the Faculty of Judicial and International Law
of the National University «Odessa Law Academy»

TRANSFORMATION OF THE ADVOCACY UNDER MARTIAL LAW

The war that has been ongoing in Ukraine since 2022 has not only challenged the statehood, economy and society, but has also been a powerful catalyst for transformations in the legal system. One of the most vulnerable institutions to change has been the institution of advocacy, designed to provide citizens and other individuals with professional legal assistance. At the same time, martial law has had a significant impact on legal practice.

With the start of the full-scale invasion by the Russian Federation, advocates found themselves in a situation where the usual mechanisms of work became unavailable or significantly limited. Travel between regions, access to courts, communication with clients — all of this became a challenge. As stated in the official publication of the UNBA, «All advocates in Ukraine whose activities have not been suspended must be provided with permits to move around during curfew in order to ensure their clients' right to freely choose their defence counsel» [1].

As L. Ostapenko and A. Shandruk mentioned: «russian aggression has not only complicated political, economic and other processes within our country, but has also caused numerous changes in many areas of public life, and the activities of the Ukrainian bar are no exception» [2, p. 176].

In addition to logistical difficulties, advocates faced psychological pressure that comes with working in conditions of constant danger. Shelling,

evacuations, loss of contact with clients — all this creates an additional burden that requires not only professional endurance but also mental health support. The issue of psychological assistance is increasingly being raised in publications by the legal community, because supporting the mental health of Ukrainian advocates during the war is not a luxury, but a necessity [2].

Under martial law, ethical dilemmas are exacerbated, particularly with regard to maintaining attorney-client privilege. Digital risks, hacking of electronic systems, interception of communications — all of this jeopardizes confidentiality, which is the basis of trust between an advocate and their client. In such conditions, advocates are forced to balance between protecting the interests of their clients and the requirements of state security, which sometimes conflict. This requires the professional community to strictly adhere to ethical standards and develop new protocols for protecting information.

Technical transformation has become another important aspect of change. Court hearings are increasingly being held online, and client consultations are taking place remotely. This requires advocates to acquire new skills, including digital literacy, proficiency in electronic document management tools, and the ability to work in an environment of cyber threats. The work of advocates is increasingly moving into the digital realm, which requires adaptation to new technological challenges and improved technical competence.

The war has also brought to the fore the issue of reforming legislation on the legal profession. There is now a need to strengthen guarantees of independence, security and professional protection for advocates. It is expected that, once martial law has been lifted, there will be a comprehensive review of the regulatory framework, taking into account the experience gained in extreme conditions. This will allow for the formation of a more sustainable model of legal practice, capable of functioning effectively even in crisis situations.

Thus, the transformation of the legal profession under martial law is a multidimensional process that encompasses organizational, ethical, psychological and technological aspects. The Ukrainian advocacy has demonstrated its ability to adapt, maintain professional standards and protect human rights even in the most difficult circumstances. This experience not only shapes a new model of advocate activity, but also lays the foundation for future reforms that will make the advocate profession even more resilient, effective and independent.

List of references

1. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Веб сайт НААУ*. 2025. URL: unba.org.ua

2. Остапенко Л., Шандрук А. Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану. *Науковий журнал Львівської політехніки*. 2023. № 2 (38). С. 176–179.

Scientific advisor*:** Associate Professor of the Department of Organization of Judicial, Law Enforcement Bodies and Advocacy of the National University «Odesa Law Academy», Candidate of Law, Associate Professor ***Kravchenko Maryna Oleksandrivna

Рижук Е. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИМОГИ ДО АДВОКАТА ТА ЙОГО ПОМІЧНИКА, ЇХНІ ПРОФЕСІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАВА

Адвокатура в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави. Вона є не лише професійною спільнотою, а й важливим елементом демократичного суспільства, що дотримується верховенства права і забезпечує доступ до правосуддя. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» чітко визначає, хто може здійснювати адвокатську діяльність, які повноваження та обов'язки має адвокат, а також встановлює межі його відповідальності. Основна мета закону — гарантувати, щоб адвокатська діяльність здійснювалася професійно, етично та у відповідності до національного і міжнародного права [1].

Адвокат має відповідати кваліфікаційним вимогам. Він повинен мати вищу юридичну освіту, успішно пройти кваліфікаційний іспит та прийняти присягу, яка символізує готовність діяти у межах закону та дотримуватися професійної етики [1]. Важливою складовою професійної компетентності є постійне підвищення рівня знань через участь у навчальних програмах, семінарах та конференціях, затверджених Радою адвокатів України, що дозволяє адвокату орієнтуватися у сучасних тенденціях правової практики, володіти новітніми методами правового захисту та забезпечувати клієнтам високоякісні послуги.

Правила адвокатської етики встановлюють стандарти поведінки, яких адвокат повинен дотримуватися в усіх сферах своєї діяльності [2]. Ці правила регламентують обов'язок адвоката діяти добросовісно, уникати конфлікту інтересів та забезпечувати повну конфіден-

ційність отриманої від клієнта інформації. Дотримання етичних норм є не лише юридичною вимогою, а й відповідальністю, адже репутація адвокатури напряму впливає також на довіру суспільства до правової системи. Порушення правил етики може призвести до дисциплінарної відповідальності, включаючи тимчасове відсторонення від діяльності або позбавлення права на заняття професією.

Професійна діяльність адвоката тісно пов'язана з роботою його помічника. Помічник адвоката виконує допоміжні, але надзвичайно важливі функції, які забезпечують ефективність адвокатської діяльності. Положення про помічника адвоката визначає його основні обов'язки: підготовку процесуальних документів, збір і аналіз інформації, підготовку проектів рішень, ведення обліку справ клієнтів та допомогу адвокату у проведенні консультацій [3]. Помічник повинен мати необхідну юридичну освіту, володіти навичками роботи з правовими джерелами та дотримуватися етичних стандартів, що є основою професійної сумлінності. Дотримання конфіденційності та високих стандартів поведінки помічником адвоката є критично важливим, оскільки від цього залежить ефективність роботи всього, наприклад, адвокатського бюро.

Важливим аспектом професійної діяльності адвоката є його соціальні права адвоката і соціальні права його помічника. Адвокат має право на доступ до необхідної інформації, на захист від незаконного втручання в його діяльність, а також на отримання матеріальної винагороди за виконану роботу. Закон та рішення Ради адвокатів України забезпечують адвокату право на професійне самоврядування, що включає участь у загальних зборах адвокатів, обрання до органів адвокатського самоврядування та можливість впливати на формування правил професійної діяльності [4].

Помічник адвоката також має соціальні права: він може брати участь у програмах підвищення кваліфікації, користуватися правовими базами та іншими ресурсами, необхідними для роботи, отримувати винагороду за виконану роботу, а також розраховувати на безпечні умови праці [5]. Наявність таких гарантій забезпечує належну мотивацію та дозволяє ефективно виконувати професійні обов'язки, що прямо впливає на якість правової допомоги, яку надає адвокат.

Сучасні виклики, такі як воєнний стан або надзвичайні ситуації, підкреслюють важливість професійних і соціальних прав адвокатів та їхніх помічників. Позиція Національної асоціації адвокатів України визначає конкретні заходи для захисту прав адвокатів, підтримки їх діяльності та забезпечення можливості виконувати професійні обов'язки навіть у кризових умовах [6]. Це включає гарантії безпеки, доступ до засобів зв'язку та правової інформації, а також адаптацію процедур для ефективної роботи.

Важливу роль у формуванні професійної поведінки адвокатів в Україні відіграють міжнародні стандарти. Основні принципи ООН щодо ролі юристів встановлюють високі етичні й професійні стандарти, які мають бути дотримані для забезпечення незалежності адвокатури та ефективного доступу до правосуддя [7]. Ці принципи допомагають формувати універсальні підходи до професійної діяльності, орієнтовані на захист прав людини, добросовісність і професійну відповідальність.

Таким чином, вимоги до адвоката та його помічника включають не лише високий рівень професійної підготовки та дотримання етичних норм, а й забезпечення соціальних прав, необхідних для ефективної діяльності. Законодавство та нормативні акти створюють комплексну систему правил, яка спрямована на захист клієнтів, підтримку високих стандартів адвокатської діяльності та формування довіри суспільства до правової системи України. У поєднанні із міжнародними принципами ці вимоги забезпечують професійну незалежність адвокатів та їхніх помічників, гарантують безпечні умови праці та дозволяють підтримувати високий рівень компетентності навіть у складних і кризових умовах.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17 (дата звернення: 25.10.2025).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 17.11.2012 р. (у ред. рішення Ради адвокатів України від 09.06.2017 р. № 233). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001891–17 (дата звернення: 25.10.2025).
3. Положення про помічника адвоката : рішення Ради адвокатів України від 25.09.2015 р. № 113 (із змінами). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2015–09–25-polozhennya-pomichnik-113.pdf (дата звернення: 25.10.2025).
4. Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України (нова редакція): рішення Ради адвокатів України від 13.12.2024 р. № 90. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2024–12–13-rau-90.pdf (дата звернення: 25.10.2025).
5. Про затвердження Положення про організацію роботи помічників адвокатів: рішення Ради адвокатів України від 27.07.2023 р. № 185. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023–07–27-rau-185.pdf (дата звернення: 25.10.2025).
6. Позиція Національної асоціації адвокатів України щодо діяльності адвокатів під час воєнного стану. *Офіційний вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/8237-nau-pro-diyalnist-advokativ-v-umovah-voyennogo-stanu.html (дата звернення: 25.10.2025).

7. Основні принципи ООН щодо ролі юристів : прийняті VIII Конгресом ООН із запобігання злочинності та поводження з правопорушниками, Гавана, 27 серпня — 7 вересня 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835 (дата звернення: 25.10.2025).

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Рєзнік А. В.
студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОЛОДІ АДВОКАТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ СТАРТУ КАР'ЄРИ ТА КОНКУРЕНЦІЇ

Адвокатура є однією з найдавніших і водночас найвідповідальніших правничих професій. Вона ґрунтується не лише на глибоких юридичних знаннях, а й на морально-етичних засадах, визначених Правилами адвокатської етики. Саме етика, професійна культура та суспільна довіра є базисом для формування позитивного іміджу адвоката.

Однак, молоді адвокати в Україні сьогодні стикаються з низкою труднощів, пов'язаних як із професійним становленням, так і з конкуренцією на ринку правничих послуг. Старт кар'єри адвоката неможливий без наявності досвіду роботи в галузі права, складення кваліфікаційного іспиту, проходження стажування тощо.

Як свідчать аналітичні звіти Національної асоціації адвокатів України, кількість осіб, які отримують свідоцтво на право зайняття адвокатською діяльністю, щороку збільшується кількість. Ринок правничих послуг в Україні поступово відновлюється після повномасштабного вторгнення. Молодим фахівцям доводиться конкурувати не лише між собою, але й з досвідченими юристами, які мають усталену клієнтську базу. За даними Work.ua, «ринок праці у сфері юриспруденції повністю відновився і пропонує шукачам більше вакансій, ніж було до повномасштабного вторгнення» [1].

Зауважимо, що переважна більшість молодих адвокатів, починаючи кар'єру, беруться за всі категорії справ, проте з часом адвокат має визначитися зі спеціалізацією, оскільки це підвищує рівень експертності та допомагає створити позитивну професійну репутацію [2].

Окремої уваги заслуговує питання професійної адаптації. Молоді адвокати часто стикаються з браком менторської підтримки та прак-

тичного досвіду. Як зазначається у звіті «Advocacy of Ukraine 2021», важливим напрямом розвитку професії має бути «забезпечення доступу молодих адвокатів до керівництва справами, а також створення рівних можливостей у межах адвокатської спільноти» [3].

Однією з ключових умов формування сильної адвокатури є державна підтримка молодих спеціалістів. Видається логічним, що підтримка молодих фахівців є запорукою збереження професії як соціального інституту, який забезпечує реалізацію права кожної людини на захист.

Окремий виклик для нових адвокатів становить цифрова трансформація судочинства. З появою електронного суду, автоматизованих систем документообігу та онлайн-засідань молоді фахівці отримують нові можливості, але й несуть додаткову відповідальність.

Як відзначає Я. Бурлака: «Сучасний адвокат повинен не лише орієнтуватися в законодавстві, а й володіти цифровими інструментами для ефективної роботи» [4]. Це означає, що технологічна грамотність стає невід'ємною складовою професійної компетентності адвоката нового покоління.

Отже, у процесі дослідження проблем професійної адаптації молодих адвокатів було з'ясовано, що успішне входження в юридичну спільноту вимагає не лише знань, а й здатності ефективно застосовувати їх у практичній діяльності. Молоді правники стикаються з потребою швидко опановувати професійні стандарти, формувати власний стиль спілкування з клієнтами та органами правосуддя, а також підтримувати психологічну стійкість у складних робочих ситуаціях.

Особливу роль у цьому процесі відіграють наставники (більш досвідчені адвокати), які допомагають новачкам не лише адаптуватися до професійного середовища, але й усвідомити високу соціальну місію адвокатури. Професійна культура, моральна відповідальність і безперервний розвиток залишаються основними орієнтирами для кожного, хто прагне стати справжнім захисником прав людини.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що адвокатура є не просто професією, а покликанням, яке потребує глибокої внутрішньої мотивації, чесності та самовідданості. Молоді адвокати стають тією рушійною силою, яка здатна оновити систему правового захисту в Україні, зробивши її більш відкритою, гуманною та справедливою.

Щоб цей потенціал розкрився, необхідно створити сприятливі умови для професійного зростання: забезпечити доступ до якісної освіти, наставництва, обміну досвідом і правових практик. У перспективі це дозволить сформувати покоління адвокатів, які не лише володіють високим рівнем професіоналізму, а й усвідомлюють своє значення для суспільства та держави.

Список використаної літератури

1. Україні (не) потрібні юристи: що відбувається з ринком праці юриспруденції. *Work.ua*. URL: https://www.work.ua/ru/articles/analytics/3291/
2. Овсяннікова О. Стажування кандидата в адвокати: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету.* URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-253–260.pdf
3. Advocacy of Ukraine 2021. Монографія / Нац. юр. ун-т ім. Ярослава Мудрого. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/SB_Advocacy_of_Ukraine_2021.pdf
4. Бурлака Я. Перехід до цифрових рішень: юридичний ринок і виклики цифровізації. *Юридична газета*. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/perehid-do-cifrovih-rishen-yuridichniy-rinok-i-vikliki-cifrovizaciyi.html

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Рябоконь О. Ю.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

У XXI столітті цифровізація правової діяльності стала не просто тенденцією, а необхідною умовою ефективного функціонування юридичних практик. Перехід на електронний документообіг, активне використання хмарних сервісів, електронних реєстрів, платформ відеозв'язку та інших цифрових інструментів значно спростили роботу адвокатів, водночас поставивши перед ними серйозний виклик — гарантування кібербезпеки та захисту адвокатської таємниці. Адже з розвитком інформаційних технологій зростає не лише ефективність комунікацій, а й масштаби кібератак, які дедалі частіше спрямовуються саме проти юридичних фірм та адвокатських об'єднань.

Сучасна адвокатська діяльність базується на довірі клієнта до адвоката. У центрі цієї довіри лежить адвокатська таємниця — фундаментальна гарантія професійної незалежності та етичної поведінки. Втрата конфіденційності може не лише зруйнувати репутацію окремого адвоката, а й завдати непоправної шкоди клієнтові, викривши його правову позицію або комерційні інтереси. У цифрову епоху ад-

вокатська таємниця опинилася під новими загрозами, адже більшість конфіденційної інформації тепер існує в електронному вигляді — у вигляді файлів, баз даних, електронних листів або записів відеоконференцій. Саме тому питання кіберзахисту стає не факультативним, а обов'язковим елементом професійної компетенції кожного адвоката.

Кібербезпека адвокатської діяльності передбачає забезпечення трьох ключових характеристик інформації — конфіденційності, цілісності та доступності. Конфіденційність означає обмеження доступу до інформації лише для уповноважених осіб, цілісність — гарантію, що дані не змінюються без санкціонованого втручання, а доступність — можливість законного користувача отримати доступ до потрібних відомостей у будь-який час. Ці три складові утворюють основу інформаційної безпеки в адвокатській практиці, однак на практиці вони часто порушуються через недбалість, відсутність спеціальних технічних засобів або низький рівень цифрової грамотності.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат зобов'язаний забезпечити умови, що унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення. Втім, закон не конкретизує технічних або організаційних механізмів реалізації цього обов'язку, що призводить до істотних прогалин у системі захисту. Законодавець фактично перекладає відповідальність за забезпечення кібербезпеки на самих адвокатів, які, у свою чергу, часто не мають ні відповідних ресурсів, ні фахових знань [2].

Аналіз професійної підготовки українських адвокатів свідчить, що тематика кіберзахисту майже не охоплюється у програмах підвищення кваліфікації. На сайті Національної асоціації адвокатів України за останні роки спостерігається дефіцит курсів, присвячених саме інформаційній безпеці. У результаті більшість адвокатів залишаються вразливими до кібератак, навіть не усвідомлюючи потенційних загроз.

На відміну від України, у багатьох країнах світу питання кібербезпеки адвокатської діяльності давно стало частиною професійного стандарту. Так, у США Американська асоціація юристів (ABA) ще у 2017 році зафіксувала, що 22 % юридичних фірм стикалися з витоком даних, при цьому 25 % не мали жодної політики з кібербезпеки. З того часу національні бар-асоціації розробили рекомендації щодо використання шифрування електронних листів, багатофакторної автентифікації, регулярного оновлення програмного забезпечення та навчання персоналу [2]. У Великій Британії та Канаді діють спеціальні стандарти безпечного зберігання адвокатської інформації, які передбачають аудити безпеки, резервне копіювання даних і заборону використання незахищених мереж Wi-Fi для доступу до робочих документів.

Українська адвокатура, на жаль, залишається поза системою гарантування кібербезпеки, визначеною Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». У статті 5 цього закону серед суб'єктів гарантування безпеки не згадано адвокатуру, що створює нормативну лакуну [3]. Така відсутність правового статусу адвокатури у сфері кіберзахисту є не лише формальною прогалиною, а й реальною загрозою національним інтересам, адже адвокати працюють із величезними обсягами чутливої інформації, у тому числі матеріалами судових справ, персональними даними, корпоративною документацією тощо.

Загрози адвокатській таємниці в цифровому документообігу можна умовно поділити на кілька груп: технічні, організаційні та людські. Технічні пов'язані з уразливістю серверів, відсутністю шифрування чи оновлень, організаційні — із неналежною політикою доступу, а людські — із помилками або недбалістю співробітників. Наприклад, пересилання документів через особисту електронну пошту або використання загальнодоступних месенджерів без шифрування створює ризики витоку інформації навіть без прямої атаки.

У сучасних умовах цифрового документообігу особливого значення набуває етика роботи адвоката з електронними доказами. Запис відеоконференцій, електронні договори, повідомлення клієнтів у месенджерах — усе це становить частину адвокатської таємниці й потребує однакових стандартів захисту, що й традиційні паперові документи. Слід забезпечувати багаторівневий захист: шифрування файлів, використання електронного підпису, створення резервних копій, контроль доступу, а також обмеження використання приватних пристроїв у робочих цілях.

Окрім технічних заходів, не менш важливими є етичні та організаційні. Адвокат повинен виховувати в собі культуру цифрової безпеки: не відкривати сумнівних вкладень, не використовувати незахищені мережі, регулярно змінювати паролі, проводити аудит власних систем. Важливо також навчати персонал фірми розпізнавати фішингові листи, правильно поводитися з носіями інформації та дотримуватися правил зберігання даних.

З огляду на стрімке зростання загроз, адвокатські об'єднання мають ініціювати створення внутрішніх політик кібербезпеки, проводити оцінку ризиків і впроваджувати стандарти ISO/IEC 27001. Такі заходи не лише убезпечать фірму від витоку даних, а й зміцнять довіру клієнтів, що є безцінним капіталом у правовій практиці.

Отже, кібербезпека адвокатської діяльності — це не додатковий аспект, а необхідна умова реалізації принципу адвокатської таємниці. Цифровий документообіг відкриває нові можливості, але водночас вимагає нових правил. Успішна адаптація адвокатури до викли-

ків кіберпростору потребує поєднання технологічних знань, етичної свідомості та законодавчої підтримки. Без цього адвокатура ризикує втратити не лише інформацію, а й суспільну довіру — основу своєї професії. Лише створення цілісної системи кіберзахисту, нормативне закріплення відповідальності та формування цифрової культури серед адвокатів забезпечать реальну безпеку адвокатської таємниці в епоху тотальної цифровізації.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 27, ст.282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text. (дата звернення: 08.10.2020).
2. David G. Ries. 2017 Security. The American Bar Association. 2017. URL: https://www.americanbar.org/groups/law_practice/publications/techreport/2017/security/. (дата звернення: 07.10.2020).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 45, ст.403. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-viii#Text. (дата звернення: 08.10.2020).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Січкар М. Ю.
студентка 3-го курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЧИ МОЖЛИВЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ ЯК СПОСОБУ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ «ПРЕДСТАВНИЦТВА БЕЗ ПОВНОВАЖЕНЬ»?

Сучасна українська правова система перебуває у стані постійного розвитку, намагаючись відповідати викликам сьогодення. Проте не всі правові інститути функціонують достатньо гнучко, щоб охопити всі життєві ситуації, особливо в умовах воєнного стану. Однією з найскладніших проблем, що набули актуальності останніми роками, є представництво без повноважень. Коли особа, яка мала довіреність, продовжує діяти після завершення її строку, виникає питання про правомірність таких дій, а в деяких випадках — навіть про можливість захисту інтересів тієї особи, в чиїх інтересах представник діяв добросовісно (ст. 241 Цивільного кодексу України) [1].

Законодавство передбачає, що представництво припиняється з моменту закінчення строку довіреності (ст. 247 Цивільного кодексу України) [1]. Проте, реальні життєві обставини, зокрема хвороба, перебування в зоні бойових дій, відсутність доступу до нотаріуса чи засобів зв'язку часто не дозволяють оперативно поновити повноваження, або ж запустити їх в дію без письмової довіреності. У таких умовах формальне дотримання закону може суперечити принципам справедливості, що свідчить про наявність глибокої колізії між правом і мораллю, про яку нами зазначалося раніше [3].

З огляду на це доцільним видається пошук альтернативних механізмів правового захисту, які дозволили б діяти в межах закону, не порушуючи базових прав осіб. Одним із таких дієвих інструментів може стати інститут адвокатури. На відміну від звичайного представництва, діяльність адвоката має чітке законодавче регулювання, а сам адвокат користується спеціальним статусом, що передбачає професійну незалежність, добросовісність, дотримання адвокатської етики та відповідальність за свої дії.

Важливо, що стаття 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає можливість укладення усного договору про надання правничої допомоги у випадках, коли клієнт невідкладно потребує допомоги, а письмове оформлення є неможливим [2]. У подальшому такий договір має бути письмово підтверджений, але саме наявність цієї норми створює правову підставу для надання допомоги в екстрених обставинах — наприклад, під час бойових дій, евакуації чи відсутності доступу до нотаріальних послуг. Таким чином, адвокатура стає не лише професійним, а й соціальним інструментом захисту, який може компенсувати тимчасову недосконаліть правових процедур.

Окрему увагу слід приділити можливості укладення електронних договорів між адвокатом і клієнтом. У сучасних умовах цифровізації державних послуг електронна форма правовідносин має стати повноцінною альтернативою традиційним письмовим угодам, що дозволяє особам, які перебувають у віддалених регіонах або на тимчасово окупованих територіях, отримувати правничу допомогу без фізичного контакту з адвокатом. Така практика не лише забезпечує ефективність і оперативність, а й відповідає принципам правової визначеності та захисту прав людини в умовах війни.

Особливої уваги заслуговує діяльність адвокатів у сфері захисту прав військовослужбовців. Закон дозволяє адвокату відвідувати військові частини для надання правничої допомоги, що є надзвичайно важливим у нинішніх умовах. Військові часто не мають можливості оформити довіреність або особисто брати участь у вирішенні цивільно-правових питань. У таких випадках адвокат фактично стає «мос-

том» між правом і реальністю, забезпечуючи реалізацію прав людини навіть у найскладніших ситуаціях.

Разом із тим, ефективність інституту адвокатури значною мірою залежить від довіри суспільства до адвокатів. На жаль, в Україні досі не сформована культура постійного звернення до адвоката як до правового радника сім'ї. У багатьох європейських країнах поширена практика «сімейного адвоката», який супроводжує всі юридичні справи сім'ї: від питань спадщини до трудових чи майнових спорів. Такий формат взаємодії сприяє підвищенню правової свідомості громадян, формуванню довіри до адвокатури та створенню системного підходу до захисту прав. В Україні цей інститут лише починає формуватися, проте його розвиток може стати ключем до подолання недовіри до адвокатів і підвищення ефективності правової допомоги.

Не менш важливою є етична складова адвокатської діяльності. Добросовісність, відповідальність і прозорість взаємовідносин між адвокатом і клієнтом — це ті чинники, які формують довіру до всього правового інституту. У ситуаціях, коли довіреність не може бути оформлена, а адвокат діє на підставі усного договору, саме добросовісність і професійна етика стають гарантією захисту інтересів клієнта.

Отже, доки законодавчі прогалини у сфері представництва без повноважень залишаються невирішеними, інститут адвокатури може забезпечити практичний і морально виправданий механізм тимчасового виходу із ситуації. Поєднання традиційних і сучасних форм взаємодії — електронного договору, усної угоди з подальшим письмовим підтвердженням, а також можливості зустрічі адвокатів з клієнтами у місцях дислокації військових частин створює реальну можливість ефективного захисту прав людини в умовах невизначеності.

Розвиток адвокатури, впровадження інституту сімейного адвоката, підвищення рівня правової культури та довіри до адвокатів є не лише питанням професійної спільноти, а й важливою передумовою формування справедливого, гуманного та дієвого правопорядку в Україні.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435–15#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
3. Січкар М. Представництво без повноважень: чергова колізія між правом, мораллю та реальністю. *Матеріали студентської наукової конферен-*

ції Чернівецького національного університету, (12–15 травня 2025 року). Юридичний факультет. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 143–145.

Науковий керівник: доцентка кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кандидатка юридичних наук, доцентка ***Остафійчук Людмила Аурелівна***

Скалозуб Ю. Р.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

У процесі утвердження України як демократичної, соціальної та правової держави особливого значення набуває забезпечення кожній особі доступу до правосуддя, де важливу роль відіграє система безоплатної правничої допомоги, створена з метою реалізації конституційного права на отримання правової підтримки.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (далі — Закон), безоплатна вторинна правнича допомога — вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [1]. Її мета — забезпечити реалізацію та захист прав і свобод людини, а також їх відновлення у випадку порушення. Тобто держава не лише створює систему доступу до адвоката, а й гарантує ефективність і результативність цієї допомоги.

Ефективність функціонування системи безоплатної вторинної правничої допомоги визначається дотриманням встановлених стандартів якості, що регламентують професійну діяльність адвокатів і гарантують належний рівень надання правових послуг.

Поняття «якості» у філософському сенсі Аристотель визначав як «видову відмінність, що належить сутності предмета», наголошуючи на її змінності та динамічності [2, с. 120–121]. Це означає, що якість не є сталою характеристикою, вона формується і змінюється залежно від умов, обставин і самої дії. Такий підхід цілком застосовний і до правничої допомоги, адже її якість не може бути об'єктивно виміряна як властивість речі — вона оцінюється через результат дій адвоката, задоволення потреб клієнта та дотримання професійних стандартів.

В Україні стандарти якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги затверджені Наказом Міністерства юстиції № 4125/5 від 21.12.2017 року (далі — Стандарти), які визначають основні характеристики моделі гарантованого державою захисту, який має здійснюватися адвокатом незалежно, професійно та в інтересах клієнта. У Стандартах закріплені базові принципи: верховенство права, законність, незалежність адвокатської діяльності, конфіденційність, пріоритет інтересів клієнта, компетентність, добросовісність і уникнення конфлікту інтересів [3].

Стандарти відіграють ключову роль як інструмент забезпечення якості правничої допомоги — вони уніфікують підходи до діяльності адвокатів, встановлюють визначені строки та вимоги до дій на кожному етапі провадження: від первинного контакту з клієнтом до завершення справи. Крім того, як слушно зауважує Н. П. Шестерніна, Стандарти гарантують своєчасність допомоги (адвокат має зустрітися з клієнтом не пізніше семи днів після отримання доручення); повноту (обов'язок з'ясувати всі фактичні та правові обставини справи, узгодити правову позицію, підготувати письмовий висновок у разі відсутності підстав для представництва); добросовісність і компетентність (адвокат має діяти виключно в інтересах клієнта, не вводити його в оману щодо можливих результатів, реагувати на порушення процесуальних строків і уникати конфлікту інтересів) [2, с. 121–122].

Контроль за дотриманням Стандартів здійснюється спеціальними комісіями, створеними радами адвокатів регіонів за поданням центрів безоплатної правничої допомоги, а моніторинг — Координаційний центр з надання правової допомоги та регіональні центри. В свою чергу, у світовій практиці широко застосовується PeerReview — система експертної оцінки роботи адвокатів, яку проводять незалежні фахівці для визначення рівня професійності та ефективності.

Слід зазначити, що також Стандарти виступають механізмом контролю та гарантією відповідальності. Згідно зі статтею 31 Закону, дії або бездіяльність посадових осіб, які призвели до неякісного надання допомоги, можуть бути оскаржені до суду або в адміністративному порядку [1]. Такі інституційні гарантії забезпечують реальну відповідальність за якість послуг і формують довіру громадян до системи правової допомоги, що повністю корелюється із міжнародними положеннями, зокрема Основними положеннями про роль адвокатів, прийнятими VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року, та Резолюції Комітету міністрів Ради Європи № (78) 8, які зобов'язують держави забезпечувати рівний доступ до адвокатів для всіх осіб і гарантувати фінансування юридичної допомоги для незаможних громадян [2, с. 124].

Міжнародний досвід показує, що не існує єдиного підходу до оцінювання якості безоплатної вторинної правничої допомоги: кожна держава формує власну систему залежно від національних потреб і цілей. Водночас усі ефективні моделі мають спільні засадничі принципи, серед яких, Роджер Сміт виділяє три ключові складові: чіткі правила щодо обсягу та доступності послуг, які відповідають міжнародним стандартам; етичність, що передбачає не лише запобігання корупції, але й пріоритет інтересів клієнта; технічна компетентність — належний рівень професійної підготовки та досвіду адвоката [4, с.202].

Україна, імплементуючи міжнародно-правові стандарти надання безоплатної вторинної правничої допомоги (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), встановила на конституційному рівні право кожного на правничу допомогу, а в окремих випадках на її безоплатне надання. Закон конкретизував ці гарантії, визначивши принципи, механізми фінансування та коло осіб, які мають право на первинну і вторинну правничу допомогу [2], що стало важливим кроком у наближенні українського законодавства до європейських стандартів забезпечення права на справедливий суд і рівний доступ до правосуддя.

Проблематика якості БПД безпосередньо пов'язана з гарантіями справедливого судового розгляду, що послідовно підкреслює Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Так, у справі «Яременко проти України» Суд установив порушення статті 6 Конвенції, зокрема у зв'язку з використанням зізнання, отриманого за відсутності захисника, та іншими порушеннями права на справедливий судовий розгляд, що ілюструє вирішальне значення належного забезпечення права на захист для оцінки «якості» правничої допомоги в конвенційному розумінні [5].

Отже, Стандарти якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги посідають центральне місце у забезпеченні реалізації конституційного права особи на правничу допомогу та справедливий судовий розгляд. Вони формують нормативну основу уніфікації професійної діяльності адвокатів і визначають критерії ефективності, компетентності та добросовісності під час надання правничих послуг. Дотримання Стандартів сприяє підвищенню довіри до правосуддя та раціональному використанню бюджетних ресурсів, а послідовна імплементація міжнародних принципів у національне законодавство засвідчує орієнтацію України на гармонізацію з європейськими підходами, що в підсумку зміцнює гарантії прав людини та утверджує верховенство права.

Список використаної літератури

1. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17#Text
2. Шестерніна Н. П. Гарантії та стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в України. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* Випуск № 1 (41). 2019. С. 120–124. URL: https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/19475
3. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі : Наказ Міністерства юстиції України від 21.12.2017 № 4125/5 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554–17#Text
4. Сміт Р. Міжнародні стандарти надання правової допомоги: порівняльний аналіз. Юридична газета. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/-mizhnarodni-standarti-nadannya-pravovoyi-dopomogi-porivnyalniy-analiz.html
5. Справа «Яременко проти України» (Заява № 32092/02) : Рішення Європейського суду з прав людини від 12.06.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405#Text

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Сковородецька Т. В.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

Цифровізація судочинства є невід'ємним елементом модернізації правової системи, що покликана забезпечити оперативність, прозорість та доступність правосуддя. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та глобальної цифрової трансформації перед адвокатурою постають нові виклики, пов'язані з необхідністю адаптації професійної діяльності до сучасних технічних реалій.

Дистанційний формат взаємодії з клієнтами та колегами, зумовлений об'єктивними обставинами, сприяв активному впровадженню адвокатами різноманітних цифрових інструментів і комунікаційних платформ, зокрема Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Join.Me [1].

Проте використання таких сервісів у професійній діяльності юристів виявило низку проблем, головною з яких є гарантування конфіденційності комунікації та збереження адвокатської таємниці. Відтак постала нова професійна вимога — оперативне освоєння сучасних інформаційних технологій, щоб підтримати належний рівень адвокатського представництва в умовах цифрових змін [2].

Розвиток новітніх технологій і цифрових засобів комунікації спричинив суттєві інноваційні зміни в адвокатській діяльності. Зокрема, значного поширення набули електронний документообіг та цифровий обмін даними, що спрощують роботу з процесуальними документами. Використання соціальних мереж також стало важливим інструментом для налагодження контактів із клієнтами та комунікації в професійному середовищі. Широко застосовується штучний інтелект для аналізу великих обсягів правової інформації, підготовки процесуальних документів і пошуку релевантної судової практики. Адвокати активно використовують відеоконференції для проведення консультацій і взаємодії з колегами, а також віртуальні технології для моделювання судових процесів та підготовки до засідань. Значну роль відіграють онлайн-бібліотеки та бази даних, які забезпечують доступ до актуальної інформації та сприяють розробці ефективної правової стратегії.

Цифрові трансформації в адвокатурі відбуваються на трьох рівнях. Перший охоплює автоматизацію професійних процесів через створення спеціалізованих IT-рішень, що дозволяють оптимізувати надання правової допомоги. Такі технології сприяють підвищенню ефективності роботи адвокатів і водночас роблять консультації більш доступними для громадян, адже передбачають створення довідкових систем права, платформ для аналізу судової практики та юридичних чат-ботів. Другий рівень полягає у цифровізації діяльності, яка передбачає розвиток інформаційного середовища та цифрової інфраструктури для підтримки судових процесів і реалізації професійних функцій адвоката. Третій рівень — це інформатизація діяльності органів адвокатського самоврядування та Національної асоціації адвокатів України, що має на меті спрощення адміністративних процедур і вдосконалення взаємодії всередині системи.

Означені напрями цифровізації актуалізують питання, пов'язані з професійною підготовкою адвокатів. Зокрема, потребує уваги рівень комп'ютерної грамотності та технічного забезпечення. Ефективне використання сучасних інформаційних інструментів, участь у дистанційних судових засіданнях і робота з електронними базами даних потребують наявності стабільного й швидкісного інтернет-з'єднання, а також якісної техніки. Водночас актуальними залишаються ризики кіберзлочинності — зокрема, зараження вірусами чи хакерські атаки, які можуть загрожувати конфіденційності даних.

Окремий пласт проблем становлять морально-етичні виклики, пов'язані з дотриманням норм професійної поведінки в цифровому середовищі. Правила адвокатської етики регулюють поведінку адвокатів у мережі Інтернет, включаючи питання використання ліцензійного програмного забезпечення та захисту інформації клієнтів.

Сучасна українська адвокатура стикається також із практичними труднощами, зумовленими воєнним станом. Серед них — обмежений доступ до інформації, перебої з електропостачанням, необхідність фіксації воєнних злочинів та забезпечення доказової бази у цифровому форматі. Швидкий розвиток технологій вимагає від адвокатів постійного вдосконалення навичок роботи з інформаційними системами, адже саме це дозволяє підвищити якість правової допомоги та забезпечити ефективний захист інтересів клієнтів.

Застосування цифрових технологій у юридичній сфері зумовлене тим, що надання правової підтримки сьогодні неможливе без використання комплексних інформаційно-аналітичних, пошукових і комунікативних інструментів. В умовах воєнних дій адвокатська практика стикається з додатковими труднощами: неможливістю особистих зустрічей з клієнтами, обмеженням паперового документообігу та потребою оперативного створення електронних доказів для фіксації злочинів і підтвердження завданої майнової шкоди.

Складність у діяльності адвокатів та інших правників сьогодні становить правильне й своєчасне формування електронних доказів, до яких належать графічні матеріали, фотографії, плани, відео- та ауді-озаписи, що фіксують сліди правопорушень або злочинів і підтверджують завдану матеріальну шкоду. Важливість оперативної фіксації таких доказів обумовлена тим, що вони можуть бути втрачені або змінені у майбутньому.

Відповідно до положень чинного законодавства України, електронні докази визначаються як інформація в цифровій формі, що містить відомості про фактичні обставини, які мають значення для розгляду справи. До них належать електронні документи — текстові файли, графічні зображення, фотографії, плани, відео- та звукозаписи, вебсайти та їх сторінки, мультимедійні й текстові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі відомості можуть зберігатися на різних носіях — мобільних телефонах, картах пам'яті, флеш-накопичувачах, серверах, системах резервного копіювання чи у хмарних сховищах, у тому числі в мережі Інтернет [5].

Згідно із Законом України «Про електронні довірчі послуги», електронний підпис є інструментом, що забезпечує електронну ідентифікацію особи, яка підписує документ, і підтверджує достовірність підписаних даних. Використання кваліфікованого електронного під-

писи надає таким даним юридичну силу, прирівнюючи їх до підпису власноручного (ст.ст. 14, 18, 23). Водночас відсутність кваліфікованого підпису може викликати сумніви щодо автентичності інформації в електронній формі [3].

Варто звернути увагу на сучасні технічні рішення, які сприяють фіксації правової інформації. Одним із таких інструментів є мобільний застосунок «EyeWitness to Atrocities», створений для документування фото- та відеодоказів злочинів, що дозволяє забезпечити їх достовірність і прийнятність у правовому процесі.

Узагальнюючи зазначене, можна зробити висновок, що процес цифровізації відіграє ключову роль у трансформації правової сфери, надаючи їй нових можливостей і форм реалізації. Розвиток цифрового середовища передбачає вдосконалення управління інформаційними системами, що сприяє активнішій участі адвокатів у реалізації концепції «електронного правосуддя», а також їх залученню до створення та впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Крім того, важливим напрямом є розширення доступу до державних реєстрів і баз даних, що значно підвищує ефективність адвокатської практики.

Не менш актуальною є ініціатива створення онлайн-бібліотеки сучасної юридичної літератури, доступ до якої адвокати могли б отримувати через «особистий кабінет» на офіційному сайті Національної асоціації адвокатів України [4].

Отже, цифровізація судочинства є як викликом, так і можливістю для розвитку адвокатської професії. Успішна адаптація до цифрових реалій можлива лише за умови поєднання технічної обізнаності, правової компетентності та дотримання етичних стандартів. Подальше вдосконалення законодавчої бази, навчання адвокатів сучасним технологіям і забезпечення належного рівня інформаційної безпеки є ключовими напрямами для підвищення ефективності адвокатської діяльності в умовах цифрової епохи.

Список використаної літератури

1. Блажівська Н. Цифрова трансформація судочинства: міжнародний досвід та висновки для України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Cifrova_transformacia.pdf.
2. Завадський А. А. Інформаційна та кібербезпека адвокатської діяльності: теоретичні та практичні аспекти (досвід США). *Порівняльно-аналітичне право.* 2020. № 1. С. 321–323.
3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155–19#Text.

4. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя. Положення від 17.08.2021 № 1845/0/15–21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910–21#Text
5. Мілімко Л. В., Жидовцев Я. В. Електронні докази в кримінальному судочинстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 3. С. 304–306. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/47–2.pdf

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Слободяник А. І.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ НАЛАГОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ

Успішна адвокатська діяльність неможлива без налагодження ефективного психологічного контакту з клієнтом. Саме взаєморозуміння, довіра та емоційна врівноваженість формують основу конструктивної взаємодії між адвокатом і особою, яка звернулася по правничу допомогу. Професійні знання, навіть найвищого рівня, не забезпечують повного успіху без уміння встановити контакт із клієнтом, зрозуміти його емоційний стан, потреби та очікування [1, с. 158].

Налагодження психологічного контакту — це складний процес, у якому адвокат повинен проявити не лише професійну компетентність, а й емпатії, доброзичливість та щирість у спілкуванні. Без цього клієнт може не розкрити всі обставини справи, що, своєю чергою, зменшує ефективність надання правничої допомоги.

Особливої уваги заслуговує етап першого контакту з клієнтом, адже саме перші хвилини спілкування можуть бути вирішальними у побудові довірчих відносин (зауважимо, почуття довіри може виникнути і пізніше). Молоді адвокати, не маючи достатнього життєвого та професійного досвіду, можуть бути надмірно формальними або, навпаки, занадто емоційними. Важливо дотримуватись професійного балансу — демонструвати компетентність і впевненість, але водночас не бути байдужими чи зверхніми. Крім того, значну роль у побудові психоло-

гічного контакту відіграє вміння слухати. Активне слухання передбачає не лише сприйняття інформації, а й невербальні прояви уваги — зоровий контакт, схвальні жести, короткі уточнення. Таке ставлення допомагає клієнту відчути, що його справді чують і розуміють. Натомість перебивання, поспішні оцінки чи скептичні реакції можуть викликати у клієнта недовіру, навіть якщо адвокат не мав таких намірів.

Одним із найскладніших аспектів є робота з клієнтами, які перебувають у стресі, в агресивному або пригніченому стані. Адвокат повинен зберігати спокій, уникати емоційних конфліктів і водночас не допустити втрати професійної дистанції. Стресостійкість є базовою компетенцією адвоката, адже саме вона дає змогу зберегти ясність мислення та контролювати ситуацію навіть за умов тиску чи конфлікту.

До ключових компонентів психологічної компетентності адвоката належать емпатія, дипломатичність, уважність до невербальних сигналів, здатність розряджати напруження, створювати безпечну атмосферу для клієнта. Важливою є й саморефлексія — здатність адвоката оцінювати власну поведінку, емоційні реакції та коригувати їх у процесі роботи. Такі навички сприяють більш об'єктивному баченню ситуації й зменшують ризик упереджених рішень. Не менш важливим чинником є профілактика професійного вигорання. Тривала робота з людським болем, конфліктами та агресією може виснажити навіть досвідченого адвоката. Тому необхідно розвивати психологічну культуру — систему навичок емоційного самоконтролю, стрес-менеджменту та підтримання власного психічного здоров'я.

Адвокати, які володіють цими навичками, здатні підтримувати високий рівень ефективності навіть у складних обставинах. Одним із напрямів вдосконалення взаємодії адвоката з клієнтом є участь у тренінгах із комунікативних технік, розвитку емоційного інтелекту та психології спілкування [1, с. 161–162]. Досвід більш досвідчених колег також має важливе значення, оскільки дозволяє молодим адвокатам аналізувати власні помилки, отримувати зворотний зв'язок і виробляти індивідуальний стиль професійної поведінки.

Крім того, ефективність контактів значно підвищується, коли адвокат враховує соціальнокультурний контекст клієнта: рівень освіти, вік, емоційний фон, цінності. Гнучкість у спілкуванні, здатність адаптувати стиль поведінки під конкретну людину є проявом професіоналізму, а не поступкою.

Таким чином, психологічна компетентність адвоката — це не лише частина особистісного розвитку, а й практичний інструмент у щоденній роботі, який дозволяє встановлювати ефективний контакт із клієнтами, зменшувати рівень конфліктності, підвищувати якість правничої допомоги та, водночас, сприяти формуванню позитивного іміджу адвокатури.

Список використаної літератури

1. Єна І. В. Комунікативна компетентність адвоката як важлива складова професії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Т. 5 № 86. С. 158–162. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/25–4.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Спичак К. А.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА АДВОКАТА ЯК ГАРАНТІЯ ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Сучасний розвиток правової системи України, процеси євроінтеграції та цифровізації суспільства зумовлюють підвищення вимог до рівня професійної компетентності адвокатів. Адвокатська діяльність вимагає не лише досконалого знання законодавства, а й здатності оперативно реагувати на його зміни, володіння сучасними технологіями, високого рівня правової культури та етичних стандартів. У цьому контексті безперервна освіта адвоката стає ключовим чинником забезпечення якості правничої допомоги, зміцнення довіри громадян до адвокатури та ефективного функціонування правосуддя.

На початку дослідження цієї теми важливо звернутися до визначення поняття «професійна компетентність». Так, І. Івашкевич трактує професійну компетентність як особистісне новоутворення студента, яке включає систему взаємопов'язаних компонентів. На думку дослідниці, структура професійної компетентності юриста охоплює мотиваційно-цільовий, когнітивний, соціальний, аксіологічний та аутопсихологічний елементи [1].

В. Ростовська визначає складові професійної компетентності через інтеграційні характеристики професій типу «людина-людина», які поєднують особистісні риси, теоретичну підготовку у сфері педагогіки та управління, практичну готовність до діяльності й прагнення до самовдосконалення [2, с. 15].

Теоретичні знання, отримані у закладі вищої освіти, становлять лише одну зі складових майбутнього успіху фахівця. Нарівні з ними

важливе місце займають практичні навички, що формують прикладний аспект компетентності. Таким чином, професійна підготовка юриста має ґрунтуватися на поєднанні теоретичних знань і практичних умінь, що разом утворюють основу професійної компетентності [3, с. 19].

Вимога повної юридичної освіти до осіб, які мають намір стати адвокатами, передбачена ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [4]. До ефективних методів підготовки майбутніх адвокатів та формування практичних навичок під час навчання належать, окрім лекційних та практичних занять, моделювання судових процесів, рольові ігри, участь у діяльності юридичних клінік, де здобуваються навички представництва інтересів клієнтів, консультування, ведення переговорів і дослідження фактів.

Важливим напрямом розвитку компетентності є також практична підготовка студентів, яка дає змогу ознайомитися з реальним процесом правозастосування під керівництвом досвідченого юриста. Практика повинна охоплювати щонайменше дві з трьох основних галузей — цивільне, кримінальне або публічне право, та може проходити у судах, прокуратурах, юридичних компаніях, адміністративних установах, нотаріаті чи на підприємствах.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 21 Закону, одним із професійних обов'язків адвоката є підвищення професійного рівня. Як підкреслює Н. Бакаянова, це не лише нормативно визначений обов'язок, а й внутрішня потреба адвоката, адже стрімкий розвиток суспільства та постійні зміни у законодавстві зумовлюють необхідність постійного вдосконалення знань як теоретиків, так і практиків [5, с. 329].

Законодавчі вимоги покликані гарантувати належну реалізацію конституційного права кожного на професійну правничу допомогу. Її якість безпосередньо залежить від рівня знань, досвіду та вміння адвоката застосовувати сучасні технології, що дозволяє ефективно захищати права та законні інтереси клієнтів. Постійне вдосконалення професійних знань сприяє підвищенню авторитету професії.

Необхідність безперервного навчання обумовлена також розширенням сфер адвокатської практики, що вимагає знання іноземних мов, міжнародного права та правових систем інших держав. М. Сорока зазначає, що до професійного зростання адвоката спонукають конкуренція на ринку правових послуг і прагнення до підвищення власного професійного рівня, що безпосередньо впливає на його репутацію [6, с. 112].

Постійне підвищення кваліфікації є важливим стандартом адвокатської діяльності, який визначає професіоналізм і ефективність усієї системи правосуддя. Як зазначається у звіті Генеральної дирекції Департаменту політики з прав громадян та конституційних справ Єв-

ропейського парламенту, підготовка адвокатів має ключове значення для формування європейської культури правосуддя [7].

В Україні порядок підвищення професійного рівня адвокатів України було удосконалено Рішенням Ради адвокатів України 13 грудня 2024 року № 90, відповідно до якого, підвищення професійного рівня адвоката є його важливим професійним обов'язком, дотримання якого має забезпечувати безперервне поглиблення, розширення й оновлення адвокатами своїх професійних знань, вмінь та навичок, за бажанням адвоката — здобуття нової спеціалізації або кваліфікації у певній галузі права чи сфері діяльності на основі раніше здобутої освіти і практичного досвіду, та забезпечувати адвокатів достатньою інформацією про зміни у чинному законодавстві, практиці його тлумачення та застосування [8]. Зазначений Порядок визначає адміністратором процесу підвищення професійного рівня адвокатів Вищу школу адвокатури при Національній асоціації адвокатів України, окреслює повноваження Ради адвокатів України і рад адвокатів регіонів, встановлює види підвищення професійного рівня адвокатів, регулює інші питання.

Професійна компетентність і безперервна освіта адвокатів є необхідними умовами реалізації завдань адвокатури, забезпечуючи ефективне виконання професійних обов'язків, дотримання високих етичних стандартів у правовій сфері. Розвиток системи підготовки майбутніх адвокатів, удосконалення порядку підвищення професійного рівня, імплементація міжнародних стандартів і передового зарубіжного досвіду у цій сфері є запорукою посилення авторитету адвокатури, престижу професії адвоката та гарантією якісного захисту прав громадян в Україні.

Список використаної літератури

1. Івашкевич І. Професійна компетентність юриста як психологічна проблема. *Проблеми сучасної психології.* 2016. Вип. 31. С. 94–107.
2. Ростовська В. Управління процесом формування професійної компетентності заступника директора з навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою». Київ, 2009. 22 с.
3. Кокун О. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. *Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агенство»*, 2012. 200 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 17.
5. Бакаянова Н. М. Підвищення кваліфікації адвоката у світлі реалізації принципів організації та діяльності адвокатури. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 328–331.
6. Сорока М. М. Сучасні проблеми розвитку інституту адвокатури в Україні. Українські перспективи у світовому розвитку: матеріали науково-

практичної конференції (м. Київ, 4 листопада 2016 р.). *Київ: Університет економіки та права «КРОК»*, 2016 С. 111–113.
7. The Training of Judges and Legal Practitioners — Ensuring the Full Application of EU Law. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. 2017 April, 12. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/583134/IPOL_IDA(2017)583134_EN. pdf (дата звернення: 25.10.2025)
8. Порядок підвищення професійного рівня адвокатів України: затверджений Рішенням Ради адвокатів України 3 липня 2021 року № 63 (в редакції рішення Ради адвокатів України 13 грудня 2024 року № 90). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2024–12–13-poryadki-90_6773f2c5d4bd9.pdf. (дата звернення: 25.10.2025).

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Суділовська О. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національний університет «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ГАРАНТІЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

У статті 1 Конституції України закріплюється, що Україна є правовою державою [1]. Правова держава — це модель організації суспільства, в якій закон стоїть вище будь-якої влади та права людини є недоторканими. Отже, в правовій державі на меті є дотримання прав і свобод людини та громадянина. В нашій державі це має прояв в розділі ІІ Конституції України, де закріплені всі основні права, свободи та обов'язки, в тому числі право на безоплатну правничу допомогу [1]. Відповідно до ст. 131–2 Конституції України, професійну правничу допомогу здійснюють саме адвокати. Ця допомога є найяскравішим прикладом дотримання, забезпечення та захисту прав людини. Таким чином, правнича допомога стає конституційною гарантією і передбачає, що адвокат може захищати свого клієнта в кримінальному, представляти цивільному, конституційному, господарському й адміністративному судочинстві та захищати його права й інтереси.

Право на правничу допомогу є загальним правом, яке забезпечує захист прав людини [2] і може здійснюватися у різних формах, від-

повідно до статті 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», це може бути, наприклад, складання заяв, скарг та інших процесуальних чи правових документів [3]. Цей перелік є невичерпний, так як в статті 19 вказаного закону зазначається, що адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом.

В Україні діє окремий закон, який регулює надання безоплатної правничої допомоги, це Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 2 червня 2011 року. В ньому закріплено, що «безоплатна правнича допомога — правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел» [4]. Зі змісту положень Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» випливає, що безоплатна правнича допомога поділяється на первинну та вторинну. Право на первинну допомогу мають усі особи, які знаходяться під юрисдикцією України, а ось право на вторинну мають лише визначене коло суб'єктів та/або за виключних обставин. З одного боку це може здатися дискримінацією, але сюди підходить термін «диференціація», тобто держава таким чином піклується за осіб, які з певних обставин не можуть собі дозволити професійну правничу допомогу з тих, чи інших обставин. Це є прояв захисту більш уразливих груп населення державою, наприклад, неповнолітніх.

У процесуальних кодексах є окремі норми, які закріплюють роль адвоката при захисті прав особи у різних формах судочинства. Наприклад, в Цивільному процесуальному кодексі України передбачено, що представництво у суді здійснюється виключно адвокатом, якщо інше не передбачено законом [5].

У кримінальному судочинстві роль захисника, яким виступає адвокат, є більш визначеною. Кримінальним процесуальним кодексом на рівні засади закріплюється забезпечення права на захист, тобто це право на користування правничою допомогою захисника. КПК України зазначаються випадки, коли участь захисника є обов'язковою та залучення захисника для здійснення захисту за призначенням. Обов'язкова участь захисника в кримінальному провадженні закріплена в статті 52 Кримінального процесуального кодексу. В зазначеній статті перелічені конкретні випадки залучення наприклад, у всіх провадженнях щодо особливо тяжких злочинів, це обумовлюється тим, що таке діяння має найбільший ступень суспільної небезпеки та за нього встановлене найбільша міра покарання. В ст. 52 КПК зазначенні інші випадки, наприклад, коли суб'єктом є неповнолітня особа, особа, що не володіє мовою провадження, коли щодо особи вирішується застосування примусових заходів виховного/медично-

го характеру. Це зумовлюється специфічними ознаками суб'єкта чи самого кримінального провадження, коли особа є більш уразливою та для повноцінного забезпечення її прав є обов'язковою участь захисника.

Залучення захисника для здійснення захисту за призначенням, відповідно до статті 49 Кримінального процесуального кодексу, здійснюється слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом. По-перше, це випадки, відповідно до статті 52, коли участь захисника є обов'язковою. По-друге, це коли особа заявила клопотання про залучення захисника, але через нестачу коштів або інших об'єктивних причин не може його залучити та, по-третє, випадок, коли уповноважуючи суб'єкти вважають, що обставини кримінального провадження вимагають участь захисника, але підозрюваний або обвинувачений його не залучив [6]. У цих випадках, відповідно до пункту 7 частини 1 статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», буде залучений захисник за призначенням [4]. У такій ситуації права особи будуть повноцінно захищатися для неї безоплатно, а всі витрати візьме на себе держава.

У висновку слід зазначити, що специфічними ознаками кримінального провадження та кримінальної відповідальності, роль адвоката стає дуже важливою та обов'язковою в кримінальному процесі.

Підсумовуючи все вище сказане, можемо дійти висновку, що адвокатура є самостійним та незалежним інститутом демократичної держави, який безпосередньо забезпечує та захищає права людини в різних обставинах та процесах. У правовій державі утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР
2. Маркович Х. М. Адвокатура України як механізм захисту прав людини та громадянина: теоретико-правовий ракурс. *Порівняльно-аналітичне право.* 2020. № 1. С. 45–47. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b2b9056-e61c-48e8-a008-fca262cc5c98/content
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
4. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460- VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17#Text
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.01.2004 1618-IV. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15#Text
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#n742

7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІ. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14#Text

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Суровцова А. Є.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ

Для України, як ні для кого іншого, важливо, щоб суди, які розглядають кримінальні провадження щодо міжнародних злочинів, були справедливими та відкритими, щоб якісно працював не лише прокурор, а й адвокати. Адвокат стає не просто захисником конкретної особи, але й гарантом принципів справедливості, правової визначеності та юридичної відповідальності перед міжнародною спільнотою. У цій категорії справ захисник забезпечує дотримання процесуальних прав обвинуваченого, зокрема гарантує ефективний захист та дотримання презумпції невинуватості, що є основними фундаментами міжнародного кримінального права.

Варто визначити поняття міжнародного злочину, щоб краще зрозуміти, яка ступінь відповідальності покладена на адвоката в таких справах. Науковці зазначають, що міжнародний злочин визначається як винне діяння, що загрожує міжнародній безпеці та правопорядку, визнається протиправним і підлягає кримінальному покаранню в результаті узгодження волевиявлень суверенних держав, хоча на сьогодні ще не існує остаточно сформованої системи міжнародних злочинів [1, с. 306]. На нашу думку, найповніша класифікація міжнародних злочинів викладена в Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 р., до яких відносяться: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та агресія [2].

В українському законодавстві немає чіткого визначення поняття «міжнародні злочини», однак Кримінальний кодекс України (далі — ККУ) містить статті, які визначають окремі види міжнародних злочинів, такі як злочин агресії (ст. 437 ККУ), воєнні злочини (ст. 438 ККУ), геноцид (ст. 442 ККУ) та злочини проти людяності (ст. 442–1 ККУ) [3].

Національні суди можуть самостійно притягати до відповідальності винних у воєнних злочинах, злочинах проти людяності, геноциді, проте якщо говорити про високопосадовців країни агресора, від яких саме і походили накази, то зробити це власними силами практично неможливо. Верховний Суд постановив, що суб'єктом злочину агресії можуть бути особи, які в силу службових повноважень або фактичного державного статусу спроможні здійснювати контроль за політичними чи воєнними діями або керувати ними [4]. Втім саме ключовим фактором є те, що Міжнародний суд ООН у справі Конго проти Бельгії встановив, що посадові особи з персональним імунітетом не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності в іноземних судах, навіть за міжнародні злочини, поки займають посаду. В таких випадках, справою займається Міжнародний кримінальний суд (далі — МКС), в юрисдикцію якого входить притягнення до кримінальної відповідальності конкретних осіб, зокрема політичних і військових лідерів за вчинення найбільш тяжких злочинів, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства.

Виступаючи стороною захисту у зазначених провадженнях, адвокати стикаються з низкою труднощів. Насамперед, міжнародні злочини відрізняються своєю складністю, що зумовлена їхньою масштабністю та міждержавним характером, так як фігурантами справи часто є впливові особи, що допускає існування ризику політизації процесу, тож основним завданням адвоката є забезпечення об'єктивності та правової чистоти розслідування. Міжнародні злочини розглядаються як найсерйозніші форми насильства над невинним цивільним населенням, що викликає політичний та суспільний резонанс. «В противагу потерпілим, адвокати надають допомогу і обвинуваченим та відчувають всі негаразди, які пов'язані із «ототожненням адвоката із клієнтом»» [5, с. 841]. На адвоката всі ці фактори можуть здійснювати емоційний та психологічний тиск, адже попри це все йому варто обов'язково діяти в інтересах свого клієнта та протягом невизначеного часу взаємодіяти з людиною, усвідомлюючи весь обсяг її звинувачення.

Під час воєнного стану захист у справах щодо міжнародних злочинів ускладнений через обмежений доступ до матеріалів, знищення документі та труднощі збору доказів у зонах бойових дій. Так, як більшість злочинців знаходяться на території держави агресора, здійснюється заочний захист обвинуваченого, що створює багато випробувань для адвоката, адже він не має змоги консультацій з своїм клієнтом та отримання від нього вказівок, так, ймовірно, і можливість проводити незалежне розслідування від імені захисту.

Слід зазначити, що ще однією складовою ролі адвоката у справах щодо міжнародних злочинів становить високий рівень професіона-

лізму. Для того, щоб мати змогу представляти інтереси осіб у вже зазначеній категорії справ, йому недостатньо досконалого знання лише українського законодавства. Важлива ще наявність компетентності у галузі міжнародного права: міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права, міжнародного захисту прав людини, права збройних конфліктів та міжнародного публічного права. Низький рівень ресурсного забезпечення адвокатської діяльності у таких справах як через брак фінансування, так і через недостатній рівень спеціалізованої освіти, а також відсутність у адвоката міжнародної практики, що значно обмежує обсяг і якість захисту. Отже значно звужується коло осіб спроможних захищати права та інтереси обвинувачених у міжнародних злочинах.

Якщо йдеться про компетентнісні вимоги до сторони захисту в МКС, то там вони є значно вищими, масштаб відповідальності є більшим. Так, згідно з Регламентом МКС захисник повинен мати визнану кваліфікацію у сфері міжнародного або кримінального права і судочинства: щонайменше 10 років досвіду роботи в якості судді, прокурора, адвоката чи на інших аналогічних посадах у кримінальному судочинстві, володіти або англійською, або французькою мовами, які є робочими у МКС та вільно нею спілкуватися. Обов'язковою є умова включення захисника до списку адвокатів МКС — без цього він не буде мати змоги представляти інтереси осіб у вказаному суді.

Досвід, знання та вміння їх практичного застосування на міжнародному рівні адвокатами мають ключове значення в справах щодо міжнародних злочинів. Всі ці фактори впливають на кількість адвокатів спроможних здійснювати захист у вказаних справах. Як зазначають Владишевська В. В., Храпенко О. О., в контексті діяльності МКС порівняно з прокуратурою, яка має достатню кількість співробітників, наявність адвокатів є в рази меншою, що може призвести до сумнівів на рахунок змоги надати достатній захист прав та інтересів особі та справедливості судового рішення [5, с.842]. Незалежно наскільки компетентним є захисник, справи про воєнні злочини пов'язані з унікальними фактами та галузями права.

Налагодження міжнародної співпраці у напрямку підготовки адвокатів для роботи в МКС значно підвищує рівень професіоналізму сторони захисту, сприяє отриманню практичних навичок у людей, які вже мають достатній досвід в цій сфері, в майбутньому може усунути сумніви у законності рішень МКС через посилання на низьку кваліфікацію захисників. Тому міжнародне кримінально-правове товариство користується програмним методом підготовки захисників вже кілька останніх десятиліть та має великий обсяг навчальних засобів та рекомендацій саме для практичної підготовки в

судах у напрямку застосування міжнародного кримінального права. Збільшення ресурсного забезпечення адвокатів відбувається за рахунок створення спеціалізованих підрозділів з підготовки адвокатів у окремих державах, грантів, міжнародної фінансової підтримки, навчальних програм, стажувань у міжнародних судах в тому числі на засадах професійного обміну, який не обмежується вузькою спеціалізацією.

Оскільки дотримання вимог до справедливого суду, встановлених Європейською конвенцією з прав людини [6], в міжнародному кримінальному судочинстві без достатньо кваліфікованого адвоката у провадженнях цієї категорії є практично неможливим, закономірним є визначення високої кваліфікації адвоката невід'ємною складовою судового розгляду.

Отже, стан підготовки адвокатів в Україні у кримінальних провадженнях щодо міжнародних злочинів на сьогодні залишається недостатнім. Сучасні обставини створюють унікальні можливості для побудови правової системи, здатної ефективно протидіяти міжнародним злочинам. З метою підвищення професіоналізму сторони захисту в таких справах, доцільно переглянути національну систему підготовки адвокатів, інтегрувавши до неї курси з міжнародного кримінального права, розширити співпрацю з міжнародними організаціями та судами, запровадити практичні тренінги і стажування, а також сприяти створенню спеціалізованих платформ для обміну досвідом, що дозволить не лише підготувати висококваліфікованих адвокатів, а й зробити українську правову систему більш наближеною до міжнародних стандартів у боротьбі з міжнародними злочинами.

Список використаної літератури

1. Налуцишин В. В., Налуцишин В. В., Налуцишин Р. В. Класифікація міжнародних злочинів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право.* 2024. № 86, (4). С. 305–310. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/48–2.pdf
2. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 21 серп. 2024 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14#Text
4. Постанова ВП ВС від 28.02.2024р. у справі № 415/2182/20 (провадження № 13–15кс22), абз. № 142. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555176.
5. Владишевська В. В., Храпенко О. О. Організація захисту у Міжнародному кримінальному суді. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 11. С. 841–842. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/206.pdf

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Науковий керівник: професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії (Ph.D) в галузі права ***Костенко Сергій Костянтинович***

Тарасенко М. Л.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИПИ ДОБРОВІЛЬНОСТІ І КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ЯК КЛЮЧОВІ ПЕРЕВАГИ МЕДІАЦІЇ НАД СУДОВИМ РОЗГЛЯДОМ

У сучасних умовах трансформації правової системи України та наближанням її до європейської моделі дедалі більшої актуальності набувають альтернативні способи врегулювання правових спорів, серед яких одним з найпоширеніших є медіація. Прийняття Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року стало важливим кроком у напрямку виокремлення медіації як ефективного, гнучкого й більш швидкого способу досудового врегулювання спорів. У порівнянні з класичним судовим процесом, медіація має низку переваг, серед яких особливої уваги заслуговують принципи добровільності та конфіденційності. Саме вони забезпечують не лише вільне волевиявлення учасників, а й гарантують збереження приватного характеру інформації, що обговорюється під час врегулювання конфлікту. Особливого поширення альтернативні способи врегулювання правових спорів набули після 2 червня 2016 року, коли до Конституції України була внесена норма, яка встановлює, що : «Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [1], також, як правильно зазначала Слома В. В.: «Відповідно до ч. 1 ст. 16 ЦК України кожній особі надається право на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу, спори, які виникають між учасниками цивільно-правових відносин, можуть вирішуватись за допомогою інших способів, передбачених ЦК України. Водночас, поряд з юрисдикційними способами захисту, зростає роль альтернативних способів вирішення спорів, одним із яких є медіація» [2], або згідно з ч. 5 ст. 47 Кодексу адміністративно-

го судочинства України : «Сторони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі» [3], також певну регламентацію можна знайти в інших нормативно-правових актах, зокрема в Законі України «Про судовий» збір, тобто, медіація як спосіб альтернативного врегулювання правових спорів з кожним роком стає все більш поширеним варіантом, який все більше вдосконалюється, та прямо передбачається законодавством.

Однією з причин значного поширення медіації є її принципи. Відповідно до ч.1 ст. 5 Закону України «Про медіацію», добровільність є одним з ключових принципів, що передбачає участь у процедурі медіації виключно за згодою сторін : «Участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації» [4]. Аналізуючи принцип добровільності, слід зазначити, що він має як процедурне, так і змістовне значення. Процедурний аспект полягає в тому, що сторони самостійно, без будь-якого примусу, вирішують чи брати участь у медіації. Змістовна складова виявляється у праві самостійно обирати, які теми сторони погоджуються обговорювати під час проведення даного виду врегулювання правового спору. Ініціатива щодо застосування медіації, вибір медіатора, визначення умов, форми й тривалості процедури — все це здійснюється за вільним волевиявленням сторін. Крім того, згідно ч. 2 цієї ж статті будь-яка зі сторін має право у будь-який момент відмовитися від участі в процедурі без будь-яких санкцій або негативних правових наслідків. В судовому провадженні є схожий принцип — диспозитивності, наприклад, відповідно до статті 13 Цивільного процесуального кодексу України, яка передбачає диспозитивність цивільного судочинства, зазначено, що суд розглядає справи за зверненням особи в межах заявлених вимог і на підставі доказів, які подають сторони [5], але не дивлячись на існування такого принципу сторони все одно мають діяти з суворим дотриманням норм законодавства. Таким чином, принцип добровільності певним чином узгоджується з принципом диспозитивності, але є значно ширшим, оскільки надає більшу свободу учасникам в процесі вирішення спору. Це дозволяє сторонам уникнути чіткої регламентації, як, наприклад, буде у випадку судового врегулювання спору та можуть досягти згоди на основі взаємного розуміння й балансу інтересів. Добровільність створює передумови для досягнення більш стійкого, гнучкого та взаємовигідного результату, що є особливо важливим у спорах між де сторони бажають уникнути обговорення певних тем, які вони б не хотіли розголошувати.

Ще однією ключовою перевагою медіації є її конфіденційність. Відповідно до ч.1 ст. 6 Закону України «Про медіацію»: «Медіатор та

інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовилися у письмовій формі про інше» [4]. Конфіденційність у процесі медіації виступає своєрідною перевагою, яка вирізняє її серед інших позасудових способів врегулювання спорів, адже жодна з альтернативних процедур не передбачає такого рівня захисту інформації. Ефективність медіації значною мірою залежить саме від гарантії нерозголошення відомостей, отриманих під час переговорів, оскільки така інформація не може бути використана в подальших судових або арбітражних процесах без згоди сторін. Це положення значною мірою відрізняє медіацію від судового процесу, який, фактично в усіх галузях права відповідно до законодавства є відкритим і публічним, за винятком окремих категорій справ. Конфіденційність у медіації створює безпечний простір для сторін, сприяє відкритості сторін, а також захищає комерційну таємницю, ділову репутацію та приватне життя учасників. Також важливою гарантією забезпечення цього принципу є ч. 5 ст. 6 цього ж Закону : «Медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації» [4].

Особливого значення конфіденційність набуває в тих категоріях справ, де розголошення конфлікту може завдати істотної шкоди — як матеріальної, так і репутаційної.

Отже, принципи добровільності та конфіденційності не лише становлять фундаментальні засади медіації, але й визначають її як ефективну альтернативу судовому розгляду. Вони дозволяють сторонам самостійно контролювати процес вирішення спору, уникнути публічності та формалізму судового процесута досягти бажаного результату. В умовах реформування правосуддя та орієнтації на європейські стандарти розвитку медіації як альтернативного інституту альтернативного врегулювання спорів є не лише доцільним, а й необхідним кроком до підвищення ефективності всієї правової системи України, який має певні переваги, зокрема добровільність та конфіденційність, які не зможе забезпечити в такому ж об'ємі судовий розгляд.

Список використаної літератури

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 20.10.2025).
2. Слома В. В Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів. Актуальні проблеми правознавства. № 4(36). 2023. с. 89–93.URL:https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/issue/view/71

3. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV : станом на 8 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747–15#Text (дата звернення: 20.10.2025).
4. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875–20#Text (дата звернення: 20.10.2025).
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 17 лип. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15#Text (дата звернення: 20.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Ткаченко Д. С.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОДЕЛІ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

Відновне правосуддя є інноваційним підходом до вирішення кримінальних конфліктів, що виник як альтернатива традиційній каральній системі правосуддя. Зазначена концепція базується на принципі відновлення порушених відносин між потерпілим, правопорушником та громадою, а не лише на покаранні винної особи. У сучасному світі відновне правосуддя набуває все більшого визнання як ефективний механізм подолання наслідків кримінальних правопорушень та реінтеграції правопорушників у суспільство. Актуальність дослідження моделей відновного правосуддя зумовлена необхідністю реформування кримінальної юстиції в Україні та пошуку більш гуманних і ефективних способів реагування на злочинність.

Як зазначає Хмелевська Н. В., відновне правосуддя орієнтоване на відновлення соціальної справедливості через залучення всіх учасників конфлікту до процесу вирішення проблеми [1, с. 61]. Важливість низового підходу в імплементації відновного правосуддя підкреслюється у дослідженні Лондри К., Федорченка-Кутуєва П., Багінського А. та Северинчика О., які наголошують на необхідності врахування специфіки місцевих громад при впровадженні відновних практик [2, с. 15].

Відновне правосуддя як концепція виникло у другій половині XX століття як відповідь на кризу традиційної системи кримінальної юстиції. Засновники цього підходу, зокрема Говард Зер та Тоні Маршалл, запропонували принципово новий погляд на природу злочи-

ну та способи реагування на нього. Згідно з парадигмою відновного правосуддя, злочин розглядається не як порушення абстрактного закону, а як порушення міжособистісних відносин та завдання шкоди конкретним людям і спільнотам. Основоположні принципи відновного правосуддя включають добровільність участі всіх сторін, активне залучення потерпілого до процесу правосуддя, відповідальність правопорушника за свої дії та їх наслідки, а також орієнтацію на відновлення та примирення замість покарання. Філософські основи відновного правосуддя корінням сягають традиційних практик вирішення конфліктів у корінних народів, зокрема північноамериканських індіанців, народів Африки, Океанії та інших культур, де конфлікти розглядалися як порушення гармонії спільноти [3, с. 139].

Міжнародно-правова база відновного правосуддя закладена у Резолюції Економічної та Соціальної Ради ООН 2002/12 від 24 липня 2002 року, яка визначає основні принципи застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах [4]. В Україні правові засади відновного правосуддя закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI, зокрема стаття 46 КПК України регламентує угоду про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим [5]. Важливе значення має також Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року № 160-VIII, який передбачає програми соціально-виховної роботи з засудженими, що можуть включати елементи відновного підходу [6]. Історично важливою є Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, яка вперше визначила розвиток альтернативних способів вирішення спорів, включаючи медіацію та інші форми відновного правосуддя, як один з пріоритетних напрямів реформування системи правосуддя [7].

Медіація між потерпілим і правопорушником є найбільш поширеною та історично першою моделлю відновного правосуддя. Дана модель передбачає організацію зустрічі між потерпілим і правопорушником за участю нейтрального посередника, під час якої сторони мають можливість обговорити подію злочину, її наслідки та способи відшкодування шкоди. Процес медіації включає підготовчий етап, безпосередню зустріч для діалогу, досягнення угоди про відшкодування шкоди та моніторинг виконання домовленостей. Важливою особливістю медіації є створення безпечного простору для відкритого діалогу, де потерпілий може висловити свої почуття та потреби, а правопорушник — взяти на себе відповідальність за свої дії. У країнах, де медіація між потерпілим і правопорушником застосовується системно, спостерігається високий рівень задоволеності учасників процесом (80–90 відсотків), значне зниження рецидиву (на 20–30 відсотків) та успішне відшкодування шкоди потерпілим [2, с. 15].

Кола правосуддя виникли на основі традиційних практик корінних народів Канади та передбачають проведення церемонії, під час якої представники громади, потерпілий, правопорушник, їхні родини та представники системи правосуддя сідають у коло для обговорення злочину та визначення справедливої відповіді на нього. Усі учасники кола мають рівний статус і можливість висловитися, а рішення приймається колективно на основі консенсусу, а символіка кола підкреслює рівність учасників та взаємозв'язок усіх членів спільноти. Ця модель виявилася особливо ефективною у невеликих, згуртованих спільнотах з міцними соціальними зв'язками та спільними цінностями [2, с. 17].

Модель сімейних конференцій була розроблена в Новій Зеландії на основі традицій народу маорі та передбачає розширене залучення до процесу вирішення конфлікту не лише безпосередніх учасників, але й їхніх родин, друзів та інших значущих осіб. Сімейна конференція починається з презентації фактів справи, після чого потерпілий та його оточення розповідають про вплив злочину на їхнє життя, а правопорушник і його родина пропонують план дій щодо відшкодування шкоди. Особливістю цієї моделі є акцент на ролі сім'ї у формуванні відповідальної поведінки правопорушника та підтримці потерпілого. Залучення сім'ї створює систему природної підтримки та контролю, яка виявляється більш ефективною у довгостроковій перспективі, ніж формальні санкції [1, с. 64].

Окрім трьох основних моделей, у світовій практиці існують інші форми відновного правосуддя: громадські конференції, які об'єднують елементи сімейних конференцій і кіл правосуддя; програми панелей впливу потерпілих, що дають змогу потерпілим розповісти про наслідки злочину групі правопорушників; модель відновних кіл підтримки та відповідальності, спрямована на реінтеграцію правопорушників після звільнення з місць позбавлення волі.

В Україні впровадження практик відновного правосуддя розпочалося у 2000-х роках за підтримки міжнародних організацій та громадянського суспільства. Громадські організації адаптували міжнародний досвід до українських реалій, створивши мережу центрів медіації. Важливим кроком стало впровадження шкільної медіації, яка допомагає вирішувати конфлікти серед неповнолітніх на ранніх стадіях [1, с. 65]. Досвід українських громад показує, що найбільш успішними є проєкти, які поєднують низову ініціативу з інституційною підтримкою з боку органів місцевого самоврядування, судів та правоохоронних органів.

Попри позитивні зрушення, впровадження відновного правосуддя в Україні стикається з викликами: недостатня обізнаність фахівців системи правосуддя, відсутність системного фінансування програм,

обмежена кількість підготовлених медіаторів та фасилітаторів, скептицизм деяких представників юридичної спільноти. Водночас існують значні перспективи: реформа децентралізації створює умови для розвитку громадських ініціатив, зростає підтримка міжнародних партнерів, поступово змінюється ставлення професійної спільноти до альтернативних форм правосуддя.

Відновне правосуддя являє собою перспективний напрям розвитку сучасної системи кримінальної юстиції, орієнтований на відновлення порушених відносин, відшкодування шкоди потерпілим та реінтеграцію правопорушників у суспільство. Аналіз світового досвіду свідчить про різноманітність моделей відновного правосуддя, кожна з яких має свої особливості та сферу застосування. Медіація є найбільш універсальною моделлю, кола правосуддя ефективні у згуртованих спільнотах, сімейні конференції доцільні у справах, де важлива роль належить підтримці з боку близького оточення.

Впровадження відновного правосуддя в Україні має значний потенціал, дозволяючи адаптувати міжнародний досвід до місцевих умов та забезпечити сталість програм через формування місцевих мереж підтримки. Успішне впровадження відновного правосуддя потребує комплексного підходу, що включає підвищення обізнаності суспільства про переваги відновних практик, інтеграцію програм відновного правосуддя у діяльність органів кримінальної юстиції, створення ефективної системи координації між державними та громадськими організаціями, а також забезпечення стабільного фінансування програм як на державному, так і на місцевому рівнях. Особливо важливим є розвиток культури діалогу та примирення у суспільстві, що передбачає зміну традиційних уявлень про правосуддя як виключно каральний інструмент. Впровадження моделей відновного правосуддя сприятиме не лише гуманізації кримінального правосуддя та підвищенню його ефективності, але й формуванню активної громадянської позиції, зміцненню соціальної згуртованості та розвитку відновлювальної культури в українському суспільстві, що є особливо актуальним в умовах посттравматичного відновлення країни.

Список використаної літератури

1. Хмелевська Н. В. Діалектика розвитку відновного правосуддя. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 3–4. С. 59–67.
2. Лондра К., Федорченко-Кутуєв П., Багінський А., Северинчик О. Відновне правосуддя в Україні: низовий підхід. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. С. 14–19.
3. Свєтлічний І. В. До питання розвитку концепції, форм і принципів відновного правосуддя у зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 138–141.

4. Handbook of Basic Principles and Promising Practices on Alternatives to Imprisonment is also available from UNODC. United Nations Publication Sales № . E. 06.V. 15. P. 1–2.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17
6. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 року № 160-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160–19
7. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Чернашов Д. В.
студент 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ АДВОКАТОМ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ: МЕЖІ ДОПУСТИМОСТІ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі — ШІ) став одним із визначальних факторів трансформації сучасних професій, зокрема професії адвоката. Упродовж останніх років системи ШІ перестали бути суто експериментальним інструментом і перетворилися на повноцінного учасника різних життєвих процесів. ШІ здатен опрацьовувати великі обсяги інформації, робити аналітичні висновки, пропонувати оптимальні рішення й навіть моделювати поведінку людини у певних ситуаціях, що свідчить про його універсальність, яка створює як нові можливості для підвищення ефективності роботи, так і серйозні ризики, пов'язані з достовірністю результатів, відповідальністю за прийняті рішення та етичними межами адвокатської діяльності.

Проблема нормативного визначення меж допустимості використання технологій ШІ у адвокатській діяльності залишається актуальною. Наразі в Україні відсутнє спеціальне законодавче регулювання цього питання, однак судова практика вже починає формувати певні орієнтири. Так, Верховний Суд в ухвалі від 08 лютого 2024 року по

справі № 925/200/22 висловив позицію щодо використання штучного інтелекту учасниками судового процесу, в якій зазначив, що якщо учасник використовує технологію штучного інтелекту не як засіб сприяння здійсненню належного правосуддя, а навпаки — з метою заперечення висновків суду; апелювання до «позиції» штучного інтелекту «ChatGPT» є виявом неповаги до суддів Верховного Суду [1].

У цьому контексті адвокатська діяльність посідає особливе місце, оскільки поєднує юридичну майстерність із високими стандартами професійної етики, конфіденційності та відповідальності перед клієнтом. Використання ШІ під час підготовки процесуальних документів відкриває нові можливості для оптимізації роботи адвоката, водночас ставить питання про межі його допустимості, збереження адвокатської таємниці та гарантії достовірності правових висновків. Саме тому постає потреба у визначенні правових і етичних рамок застосування ШІ в адвокатській діяльності, що дозволить поєднати технологічний прогрес із принципами професійної відповідальності й довіри до правосуддя.

Слід зазначити, що сьогодні алгоритми ШІ здатні швидко аналізувати тексти нормативних актів, договорів, експертних висновків чи матеріалів справ, виокремлюючи важливі факти та правові аргументи, що, в свою чергу, дозволяє адвокату не лише зекономити значну кількість часу, але й уникнути ризику залишити поза увагою суттєві аспекти, що відіграють роль в процесі багатозадачності та аналізу значного обсягу інформації. Крім автоматизованого аналізу текстів, сучасні системи ШІ допомагають структурувати документи відповідно до процесуальних вимог, виявляти логічні або стилістичні неточності. Вони можуть пропонувати варіанти формулювань, адаптовані під конкретну правову ситуацію, що, безумовно, підвищує якість підготовлених документів.

Окремої уваги заслуговує можливість створення чернеток процесуальних заяв, скарг чи клопотань, що не може нівелювати творчої та аналітичної ролі адвоката, але дає йому змогу зосередити більше уваги на побудові стратегії захисту, формуванні правової позиції та розробці переконливої аргументації.

Водночас надмірна залежність від результатів, згенерованих ШІ, створює ризики для достовірності та професійної відповідальності адвоката. Адвокат, використовуючи подібні інструменти, повинен усвідомлювати, що ШІ не несе юридичної відповідальності за помилки, неточності чи викривлення фактів. Відповідальність за зміст поданих документів залишається виключно за правником, який їх готує.

Особливої уваги потребує питання адвокатської таємниці. Відповідно до статті 10 Правил адвокатської етики, адвокат має створити належні умови зберігання документів та інформації, переданих йому

клієнтом [2]. Проте використання відкритих платформ ШІ для формування процесуальних документів може призвести до розголошення конфіденційних даних клієнта, оскільки не всі такі системи забезпечують належний рівень захисту інформації, що ставить під загрозу не лише права клієнта, а й репутацію самого адвоката.

Одним із важливих аспектів адвокатської діяльності є особиста відповідальність адвоката за зміст, достовірність і правову обґрунтованість підготовлених ним документів. Використання ШІ не звільняє адвоката від цього обов'язку. Незалежно від того, якою мірою технології залучені до процесу створення документів, саме адвокат приймає кінцеве рішення, формує правову позицію та засвідчує процесуальний документ своїм підписом. ШІ може пропонувати варіанти рішень або формулювання тексту, але не має правосуб'єктності, не несе юридиної відповідальності й не здатен враховувати всі нюанси конкретної справи. Будь-яка помилка чи викривлення фактів у згенерованому тексті залишаються відповідальністю адвоката, який цей текст скерував до суду чи іншого органу.

Таким чином, межа допустимості використання ШІ у питанні відповідальності адвоката полягає у тому, що адвокат може застосовувати технологію виключно як допоміжний аналітичний або технічний інструмент, але не як самостійне джерело правових висновків. Збереження особистої відповідальності гарантує дотримання етичних стандартів професії, підтримує довіру клієнта та суду до результатів адвокатської роботи.

Попри стрімкий технологічний прогрес та удосконалення інноваційних технологій, використання ШІ під час підготовки процесуальних документів потребує від адвоката постійного контролю за достовірністю згенерованої інформації. Алгоритми штучного інтелекту можуть створювати тексти, що виглядають логічно й переконливо, однак у той же час містять фактичні помилки, неточні посилання на норми права або вигадані судові рішення, що є особливістю сучасних технологій. У зв'язку з цим адвокат має ретельно перевіряти кожне твердження, посилання чи цитату, створені із застосуванням ШІ.

Як слушно зазначає А. Завадський, юристи повинні прояснювати клієнтам роль та обмеження генеративного штучного інтелекту у їх юридичних справах та брати на себе відповідальність за результати використання ШІ [3]. Будь-яке звернення до технологій повинно здійснюватися в спосіб, що не порушує принцип поваги до суду, клієнта та колег, а також не створює ризику маніпулювання результатами з метою отримання неправомірної переваги у процесі. На думку О. Барабаша, емоційна близькість недоступна для ШІ як обчислювальної системи, не наділеної органами почуттів, тому дана частина взаємовідносин залишається прерогативою людства [4]. Саме тому

впровадження штучного інтелекту не повинно нівелювати людський вимір професії адвоката, що ґрунтується на совісті, емпатії й відчутті справедливості.

Отже, використання штучного інтелекту в підготовці процесуальних документів відкриває нові можливості для підвищення ефективності адвокатської діяльності та зменшення рутинної роботи. Проте, незважаючи на технологічний прогрес, адвокат залишається основним носієм професійної відповідальності, що включає перевірку достовірності інформації, дотримання етичних стандартів, збереження конфіденційності та прозоре інформування клієнта. ШІ може виступати лише допоміжним інструментом, а не самостійним джерелом правових висновків. Його застосування повинно поєднувати технологічну ефективність із професійною доброчесністю, забезпечуючи довіру клієнтів, суду та суспільства до адвокатури. Лише дотримання цих меж забезпечує гармонійне поєднання інновацій та людського виміру професії, зберігаючи її основні цінності: совість, емпатію, відчуття справедливості.

Список використаної літератури

1. Ухвала Верховного Суду від 08.02.2024 у справі № 925/200/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Завадський А. Генеративний штучний інтелект у роботі адвокатів. *Досвід регулювання у Європейському Союзі. Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (14 грудня 2023 р.) / редкол. : Т. В. Вільчик та ін. Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 66–68
4. Барабаш О. Штучний інтелект у діяльності адвоката: світові тенденції та українські реалії. *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (14 грудня 2023 р.) / редкол. : Т. В. Вільчик та ін. Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 23–27.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Чернова М. Я.
студентка 3-го курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі цифровізація відіграє надзвичайно важливу роль у всіх сферах суспільного життя. За дослідженням Комарницької І. І., розвиток цифрових технологій має як позитивні (підвищення ефективності, оперативність обміну інформацією, розширення можливостей взаємодії), так і негативні наслідки. Вони створюють нові виклики для інформаційної безпеки, особливо у професійній діяльності юристів, де конфіденційність є ключовим елементом [1].

Хоча цифровізація оптимізує робочі процеси [2], вона створює нові ризики. Однією з ключових етичних і професійних обов'язків адвоката є збереження адвокатської таємниці, що ускладнюється в умовах цифровізації, оскільки більшість робочої інформації нині зберігається на електронних носіях або в хмарних сервісах. Це підвищує ризик несанкціонованого доступу, кібератак чи витоку конфіденційних даних, тому інформаційна безпека стає необхідною умовою для забезпечення належного рівня захисту адвокатської таємниці.

У сучасному світі недостатньо дотримуватись етичних норм — необхідно володіти знаннями з інформаційної безпеки, використовувати надійні технічні засоби захисту та перевірені платформи. Важливо також розуміти, які дії вжити, якщо стався витік інформації: як реагувати, повідомити компетентні органи та мінімізувати шкоду. Від підготовленості адвоката до цифрових викликів залежить його професійна репутація та довіра суспільства до інституту адвокатури.

Одним із ключових аспектів інформаційної безпеки є захист електронних даних та кореспонденції. Практика ЄСПЛ демонструє, що навіть законні дії правоохоронних органів можуть порушувати адвокатську таємницю без належних гарантій. У справі Robathin v. Austria (2012) ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції, оскільки «вилучення та перевірка всіх даних виходила за межі того, що було необхідним» [3]. Суд підтвердив, що адвокатська таємниця охоплює й електронні носії. У справі Sйrvulo & Associados — Sociedade de Advogados, RL v. Portugal (2015) суд також аналізував достатність механізмів захисту при вилученні електронних листів, що демонструє потребу цифрових каналів у процедурних гарантіях і вказуєте на те, що інформаційна безпека є не лише технічною, а й правовою кате-

горією. Необхідний багаторівневий захист: шифрування, обмежений доступ та наявність процедур контролю.

У цифрову епоху захист адвокатської таємниці ускладнюється новими ризиками. І. Гордусь наголошує на таких загрозах, як кібератаки, фішинг, соціальна інженерія та витік даних [4]. Адвокатська таємниця (ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») охоплює будь-які відомості про клієнта [5]. У цифрову епоху її захист передбачає дотримання стандартів: двофакторна автентифікація, шифрування даних та використання месенджерів із наскрізним шифруванням (Signal, Threema). Обов'язковим є захист робочих пристроїв та офісної мережі. Реагування на інциденти кібербезпеки передбачає негайне відключення пристроїв, фіксацію події, повідомлення клієнта та звернення до кіберполіції [6].

Цифрові ризики для адвокатської таємниці обумовлені низкою загроз, зокрема людським фактором (60 % витоків), фішингом та метаданими документів (DOCX, PDF), які можуть розкривати конфіденційну інформацію. Основні правила комунікації вимагають уникнення незахищених каналів. Для електронної пошти рекомендовано сервіси з наскрізним шифруванням (ProtonMail) замість публічних (Gmail). Документи слід шифрувати (VeraCrypt), а для передачі файлів використовувати безпечні інструменти (OnionShare). Хмарні сховища повинні підтримувати технологію «zero-knowledge» (ProtonDrive). Рекомендованими є месенджери Signal та Threema, тоді як WhatsApp, Telegram та Viber слід використовувати з обережністю. Соціальні мережі також становлять ризик витоку. Офісна безпека (WPA3, політика паролів), план реагування на злам та принцип резервування 3–2–1 є критично важливими.

Цифрова гігієна передбачає регулярні оновлення, сканування пристроїв (Exodus Privacy, MVT, антивіруси) та мінімізацію цифрового сліду [4]. Розширені заходи захисту поглиблюють ці принципи, починаючи з розробки чітких внутрішніх політик безпеки та протоколів поводження з даними, підкріплених регулярними тренінгами. На технічному рівні це означає посилення мережевої інфраструктури через сегментацію (VLAN) та системи виявлення вторгнень (IDS/IPS). Критично важливим є управління доступом за «принципом найменших привілеїв», щоб обмежити доступ співробітників лише до необхідної інформації. Адвокат також має активно очищувати метадані з документів (наприклад, через Mat2), використовувати віртуальні машини для ізоляції неперевірених файлів та покладатися на хмарні сервіси з шифруванням «zero-knowledge». Належна фізична безпека офісу, деталізований план реагування на кіберінциденти та політика безпечного архівування й видалення даних завершують комплексний захист.

Наслідки ігнорування цифрової гігієни можуть бути катастрофічними: втрата довіри, судові позови та дисциплінарна відповідальність. За даними IBM Security 2023, середня вартість витоку даних становить $4,45 млн; у юридичній сфері це підтвердив кейс Grubman Shire Meiselas & Sacks (2020), де було викрадено 756 ГБ даних [7]. В українському контексті (ЄСІКС, Дія.Підпис) дотримання цих правил є вимогою Закону України «Про захист персональних даних» та GDPR [7].

Дослідження ролі інформаційної безпеки в умовах цифровізації адвокатської діяльності демонструє її фундаментальну трансформацію: з допоміжної технічної функції вона перетворилася на ключовий механізм забезпечення професійного обов'язку адвоката — збереження адвокатської таємниці. Цифровізація, оптимізуючи роботу, створює критичні вразливості (фішинг, соціальна інженерія, витік метаданих), що підтверджується практикою ЄСПЛ (Robathin v. Austria) та звітами про вартість витоків (IBM, кейс Grubman). Ефективний захист вимагає від адвокатів переходу до проактивної «цифрової гігієни» та свідомої відмови від вразливих інструментів на користь спеціалізованих рішень: E2EE-комунікаторів (Signal, Threema), шифрування дисків (VeraCrypt) та «zero-knowledge» хмарних сервісів (ProtonDrive).

Таким чином, інформаційна безпека сьогодні є невід'ємною складовою професійної компетенції адвоката, стаючи запорукою довіри клієнта, захисту репутації та збереження самої суті інституту адвокатури в цифровому світі.

Список використаної літератури

1. Комарницька І. І. Цифровізація та інформаційні технології у професійній діяльності адвоката в сучасних умовах. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. С. 243–247. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316974/307479
2. Филипюк О. В. Цифровізація адвокатської діяльності: адміністративно-правовий аспект. *Правова доктрина, правотворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку.* Харків, 2024. С. 207–211.
3. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights), 1950. Council of Europe. URL:https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
4. Гордусь І. Основи цифрової безпеки для адвокатів. *Офіційний вебсайт Вищої школи адвокатури НААУ*. 2023. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/gordus-igor/articles/osnovi-cifrovoyi-bezpeki-dlia-advokativ
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163–19#Text

7. Філімонов М., Рабко Т. Юридична практика та інформаційна безпека. Київ: Вища школа адвокатури. 2025. URL: https://tinyurl.com/59azp2n3

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Шарко С. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває питання захисту прав та інтересів громадян, адже основним завданням адвокатури є забезпечення охорони встановлених законом прав, свобод та інтересів людини в усіх сферах її життєдіяльності.

Відповідно до статті 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. У статті 131–2 Основного Закону зазначається, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [1].

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) визначено, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом і іншими нормативно-правовими актами. Зокрема, пунктом 2 частини першої статті 23 Закону передбачено заборону вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, працівників адвокатського бюро чи об'єднання, а також осіб, у яких припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, розкриття відомостей, що становлять адвокатську таємницю [2]. Відповідно до статті 22 Закону, адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надан-

ня правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності. Інформація чи документи втрачають статус адвокатської таємниці лише за письмовою заявою клієнта та дані, отримані від третіх осіб, можуть розголошуватися виключно з дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних [2].

У розділі 2.3 «Конфіденційність» Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства зазначається, що специфіка адвокатської професії полягає у довірчому характері відносин з клієнтом, який надає відомості, не призначені для розголошення іншим особам [3]. Адвокатська таємниця забезпечується різноманітними засобами, серед яких, зокрема професійна етика адвоката. Саме адвокат повинен дбати про таємницю того, що йому довірено підозрюваним, на чому наголошено адвокатською спільнотою на своєму з'їзді. Дотримання принципу конфіденційності є необхідною та щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом — захисником та його клієнтом — підозрюваним [4, с. 81].

З початком збройної агресії та повномасштабного вторгнення рф на територію України адвокатура зазнала складних випробувань. Варто зазначити, що здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану регулюється чинним законодавством, що діяло до його запровадження, з урахуванням положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5]. Стаття 23 Закону встановлює низку гарантій незалежності адвоката, а саме, заборону втручання в його роботу, захист адвокатської таємниці, недоторканність адвокатського досьє та комунікацій із клієнтом тощо [2]. Проте, в умовах воєнного стану реалізація цих гарантій ускладнюється через обмеження пересування, запровадження комендантської години, мобілізаційні заходи, можливе ототожнення адвоката з клієнтом, активні бойові дії на певній території тощо. Клієнти, які постраждали від війни, особливо потребують підтримки, допомоги, розуміння та впевненості в надійному захисті своїх прав з дотриманням принципу конфіденційності. Конфіденційність такого спілкування має бути забезпечена у будь-якому випадку — навіть якщо за результатами знайомства та обговорення суті доручення клієнта не відбулося укладення договору про надання правової допомоги з об'єктивних та суб'єктивних причин. [6, с. 13].

У сучасних умовах все частіше набуває загострення дискусія щодо винятків із принципу нерозголошення (конфіденційності), особливо, коли інформація стосується злочинів проти національної без-

пеки. На даний момент вирішення проблеми в національному законодавстві та деонтологічних правилах відсутній, тому доцільним є звернення до міжнародного досвіду. Так, наприклад, американська модель передбачає, що адвокат може (але не зобов'язаний) розкрити конфіденційну інформацію, щоб запобігти загрозі смерті або значної тілесної шкоди; запобігти вчиненню клієнтом злочину або шахрайства, які з великою ймовірністю призведуть до значної шкоди чужим фінансовим інтересам або майну, і в яких клієнт використовував або використовує послуги адвоката; щоб запобігти, пом'якшити або виправити значну шкоду чужим фінансовим інтересам або майну, яка з великою ймовірністю буде або вже сталася, у зв'язку з вчиненим клієнтом злочином чи шахрайством, у якому клієнт використовував або використовує послуги адвоката; щоб отримати юридичну консультацію стосовно дотримання адвокатом цих правил; щоб обґрунтувати позов адвоката в суперечці з клієнтом або відповісти на звинувачення щодо представництва клієнта; щоб виконати інше законодавство або судовий наказ; щоб виявити та врегулювати конфлікти інтересів у зв'язку зі зміною місця роботи адвоката або зміною складу засновників фірми, за умови, що розкриття не зашкодить привілею адвокат-клієнт або не буде на шкоду клієнту [7].

Отже, інститут адвокатської таємниці зіткнувся з викликами, які виходять за межі звичайних правових колізій і набувають гострого морально-етичного характеру. Існує значна кількість наукових поглядів, які, спираючись щодо необхідності забезпечення пріоритету загальнодержавної безпеки, пропонують запровадити винятки з абсолютного принципу. Водночас, на нашу думку, необхідно врівноважити обов'язок збереження таємниці із забезпеченням національної безпеки, встановивши чіткі винятки з принципу нерозголошення адвокатської таємниці, що стосується підготовки особливо тяжких злочинів проти держави чи суспільства. Такі винятки мають бути чітко законодавчо регламентовані, аби уникнути довільного тлумачення та зловживань.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, Ст.ст. 59, 131–2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI : станом на 10 верес. 2025 р., ст.ст.22,23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: Кодекс Європ. співтовариства від 01.10.1988., р. 2.3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text

4. Вольтобрісов А. В. Адвокатська таємниця як засіб забезпечення національної безпеки. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 2 грудня 2022 р.). — Дніпро : ДДУВС, 2023. — С. 80–83
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: станом на 14 трав. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389–19#Text
6. Бондар І. В., Басюк Ю. М. Адвокатська таємниця як гарантія конфіденційного спілкування адвоката з клієнтом. *Правова держава.* 2023. Вип. 49. С. 11–19. URL: https://doi.org/10.18524/2411–2054.2023.49.276015
7. Association A. B. Model rules of professional conduct. [Chicago] : Center for Professional Responsibility, American Bar Association, 1998, 1.6(b). URL:https://mebaroverseers.org/regulation/bar_rules.html?id=88169&utm_source=chatgpt.com

Науковий керівник: професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії (Ph.D) в галузі права ***Костенко Сергій Костянтинович***

Шевелєва К. Ю.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

У сучасному світі альтернативне врегулювання спорів поступово набуває значного розповсюдження як метод вирішення конфліктів і суперечностей, що поступається лише судовому процесу. Альтернативне врегулювання спорів (далі — АВС) — це набір процесів, які дозволяють вирішувати конфлікти та спори без використання офіційної судової системи. Як зазначає К. Р. Слюсаренко, «наразі зафіксовано зростання уваги до альтернативних способів вирішення правових питань, що спричинене не тільки можливістю зменшити навантаження на судову систему, а й військовими діями, які відбуваються в нашій країні» [1, с. 32]. Тому, на мою думку, важливо визначити деякі переваги та ризики такого способу вирішення спорів.

Основна перевага полягає не у швидкості вирішення спору та конфіденційності сторін, а у відновленні суб'єктності сторін. Це означає, що під час АВС сторони є активними творцями рішення, на відміну

від судового процесу, де вони є пасивними учасниками — позивачами та відповідачами. На мою думку, перевага полягає в тому, що саме від дій сторін спору під час альтернативного його врегулювання, залежить результат чи то медіації, чи то арбітражу. Тобто, замість боротьби за перемогу в судовому процесі, сторони пропонують свій варіант вирішення проблеми, шукають компроміси, чого немає під час судового вирішення спору. Також при такому розвитку подій досить часто бізнес-партнери зберігають хороші відносини між собою та можуть продовжувати співпрацю.

Вважаю, що ще однією неочевидною перевагою АВС є те, що особа, яка є посередником у вирішенні спору, може брати до уваги і емоційну складову конфлікту. Такого немає при судовому вирішенні спору, оскільки там важливо виділити протиправність та законність тих чи інших дій сторін. Тобто, суд не бере до уваги емоційні чинники чи мотиви, які якраз-таки можуть бути головними причинами спору. Для прикладу, під час спору між роботодавцем та працівником, для останнього може бути важливіше визнання його заслуг, ніж грошова компенсація чи інше рішення суду, що досить часто враховується медіатором. Зокрема, сторони на основі цього можуть примиритися під час АВС і знайти компроміс щодо основного предмету спору. Також важливими та очевидними перевагами АВС є гнучкість та швидкість процедури, добровільність тощо.

Таким чином, такий механізм має свою юридичну природу, суть і значення, які не обмежуються лише функцією заміни судового процесу. Він дозволяє сторонам конфлікту вирішувати суперечності добровільно, швидко і гнучко, без довгих формальних процедур, які характерні для судового розгляду [2, с. 79]. Попри велику кількість переваг такого вирішення спорів, існують певні ризики. По-перше, це небезпека створення простору, де не будуть потрібні норми права. Для прикладу, досить часто арбітражні рішення базуються не на застосуванні конкретної норми права до ситуації, а на принципах розумності та справедливості, які можуть трактуватися по-різному. Вважаю, що з часом це може створити правову невизначеність та неоднаковість правозастосування в ідентичних ситуаціях та спорах.

По-друге, конфіденційність медіації може застосовуватися для приховання правопорушень. Для прикладу, це можуть бути різного роду дискримінації, зокрема і в трудових спорах, дефекти продукції чи товарів в спорах щодо захисту прав споживачів, тощо. Це пов'язано з тим, що на відміну від судових рішень, які є у вільному доступі, рішення, які прийняті в процесі АВС, є не публічними та можуть маскувати порушення. По-третє, під час альтернативного врегулювання спорів є ризик невиконання прийнятого рішення через різного роду обставини. Слушно в даному контексті зазначає І. М. Лукашевич:

«Коли існує ризик невиконання остаточного рішення щодо конкретної суперечки через високий рівень конфліктів та принципово різного відношення сторін до врегулювання спору, то для учасників у пріоритеті будуть способи врегулювання, які забезпечуються владним примусом, тобто судовими процесами» [3, с. 405].

По-четверте, попри економічну вигідність процедури медіації, з часом може початися втрата довіри до судових органів, оскільки все частіше будуть обирати АВС для вирішення своїх спорів через цей фактор. На мою думку, це породить проблему, яку могло б раніше вирішити реформування судової системи для досягнення такого ж ефекту та зміцнення довіри до правосуддя. Це досить сильно впливатиме на судову систему, завданням якої є і накопичування практики вирішення різного роду спорів. Тобто, якщо суб'єкти не будуть звертатися до суду, то і практики відповідно не буде, що призведе до переваги АВС над судовою системою України, яка є важливою у функціонуванні держави в цілому.

На моє переконання, щоб знайти баланс між перевагами та ризиками АВС, необхідно не обирати між ними та судовим розглядом, а інтегрувати їх так, щоб кожен інститут мав своє коло справ, які доцільно розглядати. Для прикладу, якщо говорити про комерційні спори, то їх доцільно було б вирішувати в арбітражі, конфлікти, які стосуються сімейних чи трудових правовідносин — через медіацію. А ось інші спори, зокрема ті, в яких виявляється сильніша та слабша сторона чи ті, які стосуються публічних інтересів — розглядати через судові органи. Вважаю, що для такої інтеграції необхідно внести зміни до процесуального законодавства України, зокрема і щодо етичних стандартів органів АВС.

Отже, можна підсумувати, що лише використовуючи переваги та усвідомлюючи ризики альтернативного врегулювання спорів, можна запобігти хаосу між розглядом справ цим механізмом та судами. Необхідно зрозуміти те, що АВС це інструмент, а не обов'язковий механізм розгляду усіх спорів та використовувати його потенціал лише для розвантаження судової системи та ефективнішої її роботи, а не для того, щоб вона зникла та перестала функціонувати.

Список використаної літератури

1. Слюсаренко К. Р. Альтернативні методи врегулювання спорів: пошук нових напрямів юриспруденції. *Право і суспільство.* 2024. № 1. С. 28–33.
2. Росул О. М. Альтернативне вирішення публічно-правових спорів: поняття та ознаки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. № 3(89). С. 76–81.
3. Лукашевич І. М. Практичний потенціал медіації в Україні як альтернативного інструменту вирішення спорів. *Актуальні проблеми приватно-*

го та публічного права : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 95-річчю від дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І., присвячено до 220-ї річниці з дня заснування університету (Ломжа — Харків, 29 березня 2024 року). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. С. 403–405.

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Свида Олексій Георгійович***

Яремійчук М. Я.
студентка 3-го курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Адвокатура є невід'ємним елементом механізму захисту прав і свобод людини, що забезпечує реалізацію конституційного принципу верховенства права. Ефективність виконання адвокатом своїх професійних обов'язків безпосередньо залежить від рівня гарантій його незалежності та недоторканності, зокрема під час здійснення процесуальних дій, пов'язаних із втручанням у його професійну діяльність.

Одним із найважливіших аспектів у цьому контексті є проведення обшуку в адвоката або у приміщенні, де він здійснює адвокатську діяльність. Гарантії адвокатської діяльності в нас закріплені в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме частина 2 статті 23 визначає: «У разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження, а також враховує вимоги пунктів 2–4 частини першої цієї статті. Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник ради адвокатів регіону, крім випадків, передбачених абзацом четвертим цієї частини. Для забезпечення

його участі службова особа, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи застосовувати захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії. З метою забезпечення дотримання вимог цього Закону щодо адвокатської таємниці під час проведення зазначених процесуальних дій представнику ради адвокатів регіону надається право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, що зазначаються у протоколі. Неявка представника ради адвокатів регіону за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону не перешкоджає проведенню відповідної процесуальної дії» [1].

Правники неодноразово наголошували на важливості безумовного дотримання гарантій професійної діяльності адвоката, зокрема під час проведення слідчих (розшукових) дій. Однією з ключових умов є обов'язкова присутність представників органів адвокатського самоврядування під час проведення обшуку чи огляду приміщень адвоката. Такі представники виконують важливу функцію — розмежування документів, що становлять адвокатську таємницю, від тих, які можуть бути законно вилучені у межах кримінального провадження. Крім того, в юридичній спільноті акцентується на необхідності чіткого формулювання у судовій ухвалі або ордері на обшук переліку матеріалів, які підлягають вилученню, а також належного обґрунтування причин, з яких місцем їх можливого зберігання вважається саме офіс адвоката. Судова практика звертає увагу й на те, що під час звернення до суду із клопотанням про надання дозволу на обшук правоохоронні органи мають ураховувати потенційні негативні наслідки для професійної репутації адвоката (пп. 62–63 Рішення «Головань проти України» ЄСПЛ) [2].

У контексті практики Європейського суду з прав людини показовим є також Рішення у справі «Німітц проти Німеччини», у якому Суд наголосив, що професійна діяльність адвоката тісно пов'язана з його приватним життям у розумінні статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У пункті 37 цього Рішення Суд встановив, що під час обшуку офісу адвоката мало місце посягання на професійну таємницю в обсязі, який не відповідав обставинам справи. ЄСПЛ підкреслив, що таке втручання може негативно вплинути на здійснення правосуддя, а отже — порушувати гарантії, передбачені статтею 6 Конвенції. Крім того, Суд зазначив, що розголос факту проведення обшуку адвокатського офісу здатен завдати шкоди професійній репутації адвоката як в очах його клієнтів, так і в суспільстві загалом. Отже, проведення обшуку в приміщенні адвоката без належного дотримання гарантій становить порушення статті 8 Конвенції [3].

Як уже зазначалося, в Законі є така норма, що під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката або приміщення, де він здійснює адвокатську діяльність, обов'язковою є присутність представника органу адвокатського самоврядування. Проте на практиці нерідко трапляються випадки, коли ця вимога ігнорується: службові особи, що проводять відповідні слідчі (розшукові) дії, завчасно не повідомляють раду адвокатів, чим порушують гарантії, встановлені законом. Іноді такі дії необґрунтовано визнаються невідкладними, що дає можливість обшуку без ухвали суду. Фахівці у сфері адвокатури також звертають увагу на випадки втручання в адвокатську таємницю, коли правоохоронці під час обшуків вилучають адвокатські досьє, електронні носії інформації, комп'ютерну техніку та мобільні телефони адвокатів [4]. Це суперечить положенням Кримінального процесуального кодексу України, який прямо забороняє доступ до листування або інших форм обміну інформацією між захисником і клієнтом, а також огляд, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності [5].

Як зазначають А. В. Бабенко та І. М. Федорончук, некомпетентність або необізнаність службових осіб, уповноважених на внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), часто призводить до невнесення інформації про порушення прав адвокатів, що змушує заявників звертатися до слідчих суддів для забезпечення виконання вимог статті 214 КПК України [4].

Статистичні дані підтверджують наявність системних проблем у забезпеченні гарантій адвокатської діяльності. Так, за останні роки до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено понад дві сотні повідомлень про порушення права на захист і понад три сотні — про втручання у діяльність адвокатів, однак повідомлення про підозру здійснено лише у поодиноких випадках, а жодного обвинувального акта не скеровано до суду. Значна частина проваджень (130 та 248 відповідно) була закрита, що свідчить про неефективність реагування держави на такі правопорушення [6].

Подібні тенденції демонструють не лише погіршення стану гарантій незалежності адвокатури, а й зневіру правничої спільноти у можливість досягнення справедливості правовим шляхом. Навіть попри вдосконалення законодавчої бази та посилення відповідальності, проблема залишатиметься невирішеною без реальної політичної волі забезпечити невідворотність покарання для порушників прав адвокатів. У цих умовах судові та правоохоронні органи, а також інституції системи безоплатної правової допомоги мають неухильно дотримуватися положень Конституції України, гарантувати незалежність адвокатури, не допускати втручання у професійну діяльність адвокатів і забезпечувати об'єктивне розслідування кожного випадку порушен-

ня професійних прав. Лише невідворотне притягнення винних осіб до відповідальності здатне забезпечити реальну дію законодавчих гарантій і відновити довіру суспільства до правової системи держави.

На мою думку, ситуація із забезпеченням гарантій адвокатської діяльності під час проведення обшуку свідчить про глибоку кризу у практичному застосуванні законодавства. Формально держава створила необхідні правові механізми захисту, однак їхня дія залишається здебільшого декларативною. Коли сотні фактів порушення прав адвокатів закінчуються закриттям проваджень або бездіяльністю правоохоронних органів, це демонструє не лише недосконаліть системи, а й відсутність належної політичної волі забезпечити реальну незалежність адвокатури. Я переконана, що без ефективного розслідування таких порушень і невідворотності відповідальності будь-які законодавчі гарантії залишатимуться лише на папері. Лише практичне утвердження принципу верховенства права та реальна повага до ролі адвоката як учасника правосуддя можуть стати запорукою справедливості й довіри до правової системи.

Отже, проблема забезпечення гарантій адвокатської діяльності під час проведення обшуку є однією з ключових у сфері дотримання принципів верховенства права та незалежності адвокатури. Незважаючи на наявність достатньої законодавчої бази, практика свідчить про системні порушення прав адвокатів і недотримання встановлених процедур. Статистичні дані підтверджують, що більшість кримінальних проваджень за фактами втручання у діяльність захисників не доходять до суду, що свідчить про фактичну безкарність порушників і зневіру адвокатської спільноти у можливість справедливого захисту своїх прав. Причини цього полягають не лише у формальному підході до розслідувань, але й у відсутності належної правової культури та розуміння ролі адвоката як невід'ємного елемента системи правосуддя. Обшук у адвоката — це не лише слідча дія, а потенційне втручання у реалізацію права людини на захист, тому кожен випадок таких дій повинен супроводжуватися особливою процесуальною обережністю та контролем. Для зміни ситуації необхідно забезпечити реальне дотримання положень Конституції України й законодавства про адвокатуру, посилити відповідальність посадових осіб за незаконне втручання в адвокатську діяльність, а також удосконалити механізми контролю за діями правоохоронців. Важливо також формувати нову правову культуру, засновану на повазі до професійної незалежності адвоката та його ролі у гарантуванні прав людини.

Таким чином, ефективний захист адвокатської діяльності під час проведення обшуків — це не лише питання професійних прав адвокатів, а й індикатор зрілості правової системи України, її спроможності забезпечити справедливість, довіру суспільства та реальне верховенство права.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Островська М. Практика ЄСПЛ в контексті обшуків у адвокатів. *Юридичний вісник*. 2016. Вип. 33. URL : https://unba.org.ua/publications/1730-praktika-espl-v-konteksti-obshukiv-u-advokativ.html
3. Німітц проти Німеччини: Рішення ЄСПЛ. Українська правнича фундація. 1992. URL: http:// eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2 (дата звернення: 30.11.2023).
4. Бабенко А. В., Федорончук І. М. Втручання у діяльність захисника чи представника особи: кримінологічний і кримінально-процесуальний виміри. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 15. С. 104–111.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#Text
6. Богатир В. Офіційно правоохоронці не порушують прав адвокатів. Чому так? *Юридична газета*. 2023. URL : https://pravo.ua/ofitsiino-pravookhorontsi-ne-porushuiut-prav-advokativ-chomu-tak-bloh-volodymyra-bohatyria/

Науковий керівник: доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Ящишена К. А.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ АДВОКАТОМ ДОГОВОРУ З КЛІЄНТОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року на всій території України Указом Президента № 64/2022 [1] було запроваджено воєнний стан, який залишається чинним і дотепер. Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що запроваджується на всій території держави або в окремих її регіонах у разі збройної агресії, загрози нападу чи небезпеки державній незалежності й територіальній цілісності України. Його метою є надання державним органам, військовому командуванню, військовим адміністраціям і органам місцевого самоврядування додаткових повноважень, необхідних для відсічі агресії, забезпечення національної безпеки та усунення загроз державній незалежності. Водночас запровадження воєнного стану може передбачати тимчасові обмежен-

ня конституційних прав і свобод громадян, а також прав та інтересів юридичних осіб, із чітким визначенням строків дії таких обмежень [2].

Конституція України [3] та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі також — Закон № 5076-VI) [4] не містять положень, які б змінювали правовий статус адвокатури у цей період. Проте адвокатура як недержавний самоврядний інститут функціонує в тісному зв'язку із суспільством, тому, без сумніву, воєнний стан, який вплинув на всі сфери суспільного життя, змінив й діяльність адвокатури. Умови здійснення адвокатської діяльності під час війни також зазнали певних організаційних коректив, змінилися форми надання правничої допомоги адвокатами.

Важлива роль у здійсненні адвокатської діяльності належить адвокатській етиці. У Правилах адвокатської етики [5], зокрема в розділі ІІІ, визначено основні принципи взаємовідносин між адвокатом і клієнтом, які наразі адаптовані до сучасних умов воєнного стану шляхом розроблення відповідних рекомендацій та роз'яснень Національною асоціацією адвокатів України.

Стаття 15 Правил адвокатської етики передбачає, що договір про надання правової допомоги може бути укладений як самим клієнтом, так і іншою особою, яка діє в його інтересах. При цьому згода клієнта на представництво не завжди є обов'язковою на момент укладення договору. У частині 2 вказаної норми встановлено: «Якщо договір про надання правової допомоги укладено на користь клієнта іншою особою, яка діє в його інтересах, адвокат зобов'язаний отримати підтвердження згоди клієнта на надання йому правової допомоги цим адвокатом виключно у випадку, якщо цього вимагає закон».

Водночас, відповідно до Рішення Ради адвокатів України № 56 від 12 квітня 2019 року «Про затвердження роз'яснення щодо отримання адвокатом від клієнта згоди на укладення договору про надання правової допомоги», адвокат зобов'язаний отримати письмову згоду клієнта на надання правової допомоги у найкоротший можливий термін [6].

В умовах війни зазначений підхід набув особливого значення. Мільйони українців були змушені залишити свої домівки або виїхати за кордон, що ускладнило їхню можливість особисто звертатися до адвоката. У зв'язку з цим випадки, коли договір про надання правничої допомоги укладає інша особа в інтересах клієнта, стали значно поширенішими. Проте для запобігання можливим зловживанням важливо забезпечити належний контроль, щоб така особа не використовувала договір у власних інтересах чи на шкоду клієнту, особливо в умовах окупації або на деокупованих територіях.

У зв'язку з цим адвокат, який укладає договір про надання правничої допомоги через іншу особу, має докласти максимум зусиль для отримання згоди клієнта та підтвердження цього факту. Якщо ж через

об'єктивні обставини згоду клієнта отримати неможливо, адвокат повинен переконатися, що виконання договору відповідає інтересам клієнта і не суперечитиме їм у майбутньому. Хоча такі заходи не можуть повністю виключити зловживання, вони сприятимуть зміцненню довіри до адвокатури та підвищенню її авторитету в українському суспільстві.

Адвокат під час здійснення своєї професійної діяльності не має права використовувати заборонені законом або Правилами адвокатської етики способи та засоби захисту. Йому заборонено спонукати свідків до надання завідомо неправдивих показань, застосовувати незаконні методи впливу на іншу сторону чи свідків, зокрема через погрози або шантаж. Адвокат не повинен використовувати особисті зв'язки чи особливий статус для прямого або опосередкованого тиску на суд чи інші органи, перед якими він представляє інтереси клієнта. Забороняється використовувати інформацію, отриману від колишнього клієнта, якщо вона є конфіденційною та охороняється законом, а також застосовувати будь-які інші засоби, що суперечать чинному законодавству або Правилам адвокатської етики (ст. 25 Правил адвокатської етики) [5].

Водночас адвокат має право і навіть обов'язок використовувати недоліки, прогалини або суперечності у законодавстві, якщо це сприяє ефективному захисту інтересів клієнта та не порушує етичних стандартів професії. Засоби, які застосовуються для захисту, зокрема тактичні та психологічні прийоми, повинні бути морально виправданими і відповідати вимогам професійної та судової етики. Недопустимим є безпідставне підривання авторитету прокурорських, слідчих, судових чи інших органів.

Адвокат повинен роз'яснити клієнту свій обов'язок дотримуватись норм професійної етики, що означає й неможливість використання отриманої інформації для приниження честі, гідності або ділової репутації обвинувачених, потерпілих, свідків та інших осіб. Ці етичні вимоги є важливими і на етапі прийняття доручення клієнта, коли професійні відносини між адвокатом і особою, яка потребує правової допомоги, лише формуються.

Порядок захисту від кримінального обвинувачення, у тому числі у справах про військові злочини, має свої особливості. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, не допускається відмова від захисника у випадках, коли його участь є обов'язковою. Якщо підозрюваний або обвинувачений відмовляється від послуг адвоката і не залучає іншого, захисник призначається у порядку, визначеному статтею 48 КПК України. При цьому адвокат може відмовитись від виконання своїх обов'язків лише за наявності визначених підстав: існування обставин, що виключають його участь у кримінальному провадженні; розбіжності з клієнтом щодо обраної тактики захисту (крім випадків, коли участь адвоката є обов'язковою); умисне

невиконання клієнтом умов договору або порад адвоката; недостатня кваліфікація для ведення особливо складного провадження [6].

Незважаючи на те, що КПК України прямо не забороняє адвокату відмовлятися від прийняття доручення, це питання врегульовано Законом № 5076-VI. Згідно з пунктами 2, 3 і 5 статті 28 цього Закону, адвокат не може укладати договір про надання правничої допомоги або зобов'язаний відмовитися від його виконання у випадках, коли бажаний клієнтом результат або засоби його досягнення є незаконними, суперечать моральним засадам суспільства, присязі адвоката чи правилам етики. Відмова також є обов'язковою, якщо адвокат уже брав участь у відповідному провадженні й підлягає відводу згідно з процесуальним законом, або якщо він є родичем чи членом сім'ї посадової особи, яка бере участь у розгляді цієї справи [4].

Отже, в умовах війни професійна компетентність та соціальна відповідальність адвоката набувають особливого значення. Взаємодія адвоката з клієнтом повинна ґрунтуватися на принципах адвокатської діяльності, у тому числі принципах адвокатської етики. Дотримання цих принципів є обов'язковим для адвоката вже на стадії укладення договору з клієнтом, слугує запорукою ефективного захисту прав клієнта, підвищення авторитету адвокатури та зміцнення довіри до правової системи загалом.

Список використаної літератури

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: http://surl.li/bnmzp
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: http://surl.li/blyne
3. Конституція України. Відомості. Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: http://surl.li/bvzhp
5. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів 09.06.2017, зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: http://surl.li/bvzhu
6. Про затвердження роз'яснення щодо отримання адвокатом від клієнта згоди на укладення договору про надання правової допомоги: Рішення Ради адвокатів України № 56 від 12.04.2019. URL: http://surl.li/ffrwa
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#Text

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Секція 2

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Мінченко Р. М.
проректор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ДОПОМОГА ПРАВОВА ЧИ ПРАВНИЧА: ТЕОРЕТИЧНА ДИСКУСІЯ ТА ЗАКОНОДАВСТВО

Звертаючись по допомогу до фахівця у галузі права (адвоката, практикуючого юриста, правника-науковця, викладача професійного освітнього закладу чи іншого фахівця) для отримання усної консультації або допомоги у складанні будь-якого документу процесуального характеру, звернення, запиту, роз'яснення, чи фахового тлумачення положень законодавства або актів органів державної влади чи місцевого самоврядування, фізична чи юридична особа, як правило, навіть не здогадується і не усвідомлює те, що фактично претендує не на *правову допомогу*, а на допомогу, яку законодавець з недавнього часу іменує *правничою*. Думається, що більшість заявників або замовників юридичних послуг, суб'єктів тих чи інших суспільних відносин, навіть не здогадуються про існування таких понять, як «правничі послуги» чи «правнича допомога».

Коли, чому, за яких обставин і з чиєї ініціативи близько десяти років тому правова допомога та юридичні послуги були перетворені на правничі — спробуємо дослідити, проаналізувавши еволюцію відповідного предметного законодавства в історичному ракурсі.

Одним із перших законодавчих актів, прийнятих у незалежній Україні, який започаткував діяльність адвокатури як «добровільного професійного громадського об'єднання, покликаного згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу», став Закон України «Про адвокатуру» №2887-XII від 19 грудня 1992 р. Відповідно до статті 5 цього Закону адвокати «дають консультації та роз'яснення з юридичних питань, складають заяви, скарги та інші документи правового характеру, подають юридичну допомогу підприємствам, установам, організаціям, здійснюють правове забезпечення підприємницької та

зовнішньоекономічної діяльності фізичних і юридичних осіб. Адвокат може здійснювати й інші види юридичної допомоги, передбачені законодавством» [4].

У Конституції України, прийнятій 28 червня 1996 р., уже було закріплено *право кожного на правову допомогу*. Відповідно до статті 59 Конституції України у первинній редакції: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» [1].

Трохи пізніше, у 2003 році було прийнято Цивільний кодекс України, стаття 15 якого гарантує кожній особі право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання [3].

Більш широку можливість реалізувати своє право на захист особа набула з ухваленням спеціального нормативно-правового акту — Закону України «Про безоплатну правову допомогу» № 3460-VI від 02 червня 2011 р. Згідно зі статтею 7 цього Закону *безоплатна первинна правова допомога* визначається як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у разі порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади. Водночас *безоплатна вторинна правова допомога*, відповідно до статті 13, полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [5].

Значного значення для розуміння конституційного змісту цього права набуло рішення Конституційного Суду України у справі №1–23/2009 за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 р. Суд зазначив наступне: «Важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правову допомогу, закріпленому у статті 59 Конституції України. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер. У контексті частини першої цієї статті «кожен має право на правову допомогу» поняття «кожен» охоплює всіх без винятку осіб — громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Здійснення права на правову допомогу засноване на дотриманні принципів рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (стаття 21, частини перша, друга статті 24 Основного Закону України)» [2].

Разом з тим, «конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість» [2].

Завершальний етап судової реформи, який тривав із початку 2000-х років, відзначився кардинальним реформуванням усього процесуального законодавства України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та, що найважливіше, внесенням змін до Конституції України. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 02 червня 2016 р. статтю 59 Основного Закону було змінено: тепер *кожен право вже на професійну правничу допомогу*. Крім того, стаття 131-2 Конституції України в поточній редакції встановлює, що «для надання професійної *правничої* допомоги в Україні діє адвокатура» [6].

На підставі цього Закону були запропоновані зміни до всіх процесуальних кодексів України, включаючи Цивільний процесуальний кодекс та Господарський процесуальний кодекс із врахуванням нової концепції професійної правничої допомоги.

Поняття *«правова» і «правнича»* мова, *правова допомога, правнича допомога, правова наука, правнича наука* тощо часто використовуються як синоніми. Однак у професійному середовищі юристів, суддів, адвокатів, науковців, а також у сфері правозастосування періодично виникають дискусії щодо доцільності та правильності вживання цих термінів [7].

Чи можна вважати словосполучення «правова» та «правнича» тотожними? Яке значення має кожен із них і як вони співвідносяться? У юридичній літературі триває дискусія про правову природу й сутність понять «правова мова» та «правнича мова». Один із провідних фахівців у галузі теорії права, професор П. Рабінович, переконливо доводив, що «правнича мова» є ширшим поняттям, ніж «правова мова», яка становить лише одну з її складових. На його думку, до елементів правничої мови належать: правові терміни, номенклатура, абревіатура, професійний жаргон, загальновживані слова, що набувають спеціального значення у правових актах, та інші спеціальні терміни [8].

Не заперечуючи загалом наукову обґрунтованість такої позиції, постає питання: з якого моменту сукупність елементів із прикметником «правовий» трансформується у поняття «правнича» мова? І чи не створює така термінологічна зміна лише додаткову плутанину? У практичній площині для більшості правників, що здійснюють правозастосовчу діяльність, терміни «правова» та «правнича» сприймаються як тотожні, без змістових або функціональних відмінностей [7].

Імовірно, саме під впливом академічних дискусій і термінологічних пошуків розробники законодавчих реформ 2016 року запропону-

вали внести зміни до Конституції України, процесуальних кодексів, Закону «Про судоустрій і статус суддів» та Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», замінивши термін «правова допомога» на «правнича допомога». Проте жодного ґрунтовного пояснення чи наукового обґрунтування цієї заміни ініціатори не надали. Суб'єктом законодавчої ініціативи виступив тодішній Президент України [7]. Варто зазначити, що Інститут законодавства Верховної Ради України, як науково-дослідна установа, висловив зауваження щодо безпідставності такої термінологічної заміни, однак парламент підтримав реформу, і внаслідок цього в українському законодавстві закріпився новий термін — *«правнича допомога»*.

Необхідно зазначити, що, незважаючи на те, що в 2016 році до Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Цивільного процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу та інших законодавчих актів були запроваджені нові правові терміни, як то «професійна правнича допомога», «правнича допомога» та «правничі послуги», відповідні зміни до спеціального законодавства, яке регламентує надання професійної правничої допомоги (зокрема до Законів України «Про безоплатну правову допомогу» і «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), були внесені лише через сім років: Законом України №3022-IX від 10 квітня 2023 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги» та Законом України №4133-IX від 05 грудня 2024 р. «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу».

Отже, впродовж тривалого часу різні спеціальні норми по-різному визначали й регламентували діяльність із гарантування захисту прав особи та реалізації її права на захист. Тобто правові терміни «*правова допомога», «правові послуги», «правнича допомога», «правова діяльність», «правнича діяльність», «правові та правничі послуги»* розумілися і застосовувалися як тотожні поняття.

Сказане ще раз підкреслює абсолютну алогічність і безпідставність заміни одних правових термінів іншими без належного змістовного аналізу та обґрунтування.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І. В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову до-

помогу): Рішення від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009. Офіційний вісник України. 2009. № 77. Ст. 2720.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 р. № 2887-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 9. Ст. 62.
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
7. Мінченко Р.М. Новації правничої мови чи нехтування усталеними поняттями. *Сучасні напрямки розвитку судової експертизи та криміналістики : збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 5 вересня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 536 с. С. 334–338.
8. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: основні складники (загальнотеоритчна характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 17–29. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-17-29.pdf

Кравченко М. О.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОДИН ІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ЦЬОГО ІНСТИТУТУ

Адвокатура в нашій державі пройшла тривалий шлях розвитку, сповнений складнощів та перепон. У той саме час, виклики обумовлені запровадженням воєнного стану мають безпрецедентний характер. Це дозволяє дійти до висновку, що функціонування цього правозахисного інституту у воєнний період є самостійним етапом його розвитку.

Досвід функціонування адвокатури, з 24.02.2022 р. та по сьогодення, свідчить, що цей інститут продемонстрував спроможність діяти ефективно та злагоджено, не припиняючи реалізацію свого конституційного призначення з надання професійної правничої допомоги незважаючи на виклики воєнного стану.

В рамках цього дослідження хотілось би звернути увагу на деякі відмінні риси функціонування адвокатури в умовах війни.

1. Змінення акценту у наданні правничої допомоги. Починаючи з 2022 р. більш розповсюдженими стали випадки здійснення захисту прав, представництва інтересів та надання інших видів правничої допомоги військовослужбовцям (у тому числі членам їх сімей), переселенцям, військовополоненим полоненим тощо. На жаль, адвокати дедалі частіше змушені захищати права громадян у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки. У процесі здійснення мобілізаційних заходів нерідко фіксуються порушення законності. До найпоширеніших належать: незаконне утримання осіб у приміщеннях ТЦК та СП; проведення військово-лікарської комісії у скорочені терміни, що унеможливлює повноцінне обстеження; відмови у наданні відстрочки від мобілізації з формальних підстав, попри наявність належного пакета документів тощо.

2. Посилення цифровізації адвокатури. Перший поштовх для розвитку цього процесу пов'язаний із запровадженням карантинних обмежень через поширення гострої коронавірусної інфекції COVID-19. У період воєнного стану дистанційна взаємодія між адвокатом і клієнтом, а також участь адвокатів у судових засіданнях у режимі відеоконференції набула особливого поширення. Така форма роботи стала не лише вимушеним заходом, зумовленим безпековими обмеженнями, а й важливим інструментом забезпечення безперервності правничої діяльності.

3. Підвищення ролі адвокатського самоврядування. Виглядає логічним, що саме на органи адвокатського самоврядування у перші дні повномасштабної війни було покладено завдання з прийняття рішень, які б забезпечили подальшу роботу як органів адвокатського самоврядування, так і самих адвокатів. Прийняті рішення дозволили продовжити подальшу діяльність органів адвокатського самоврядування як національного, так і регіонального рівня, запровадити механізми підтримки мобілізованих адвокатів і надання матеріальної допомоги тим адвокатам, хто втратив житло через дії країни-агресора (наявні і інші категорії адвокатів, які мають право на благодійну допомогу). Вкрай позитивно, що приділяється увага і психологічному стану адвокатів. До прикладу, Національна асоціація адвокатів України спільно з Міжнародною асоціацією юристів ініціювала проєкт «Підтримка ментального здоров'я українських адвокатів під час війни», який покликаний допомогти адвокатам зберігати емоційну стійкість.

4. Зростання випадків порушення професійних прав адвокатів. В умовах воєнного стану набули поширення факти тиску, зокрема мобілізація адвокатів під час виконання ними професійних обов'язків, притягнення їх як обвинувачених у справах, де вони здійснювали захист, або ототожнення адвокатів із клієнтами у сус-

пільній свідомості. Нульова толерантність українського суспільства до воєнних злочинців породила негативне ставлення до адвокатів, які, виконуючи свій обов'язок, надають правничу допомогу таким категоріям осіб [1].

Отже, діяльність адвокатури у воєнний час характеризується низкою специфічних рис: 1) зміненням акценту у наданні правничої допомоги; 2) подальшою цифровізацією адвокатської діяльності; 3) підвищенням ролі адвокатського самоврядування в організації діяльності адвокатури тощо. Зазначені риси є лише декількома із багатьох інших, що характеризують цей період діяльності адвокатури та які також потребують окремого дослідження.

Список використаної літератури

1. Бакаянова Н. М. Про проблему ототожнення адвоката з клієнтом в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття*: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 121–124. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/baa2d237–4bb0–4adf-b932–41c97107cb53/content

Бабенко В. А.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України зумовив появу викликів у діяльності всіх інститутів та органів, які існують у державі. Адвокатура, як незалежний та самоврядний інститут, також зіткнулася з низкою складнощів і була вимушена пристосовуватися до функціонування в нових умовах — умовах воєнного стану. У той самий час, інститут адвокатури не припиняв своєї діяльності жодного дня, продемонструвавши високий рівень професійної та громадянської відповідальності. Вищенаведене обґрунтовує актуальність теми та потребу в її комплексному дослідженні.

Під час воєнних дій, коли зазнають руйнувань житло, інфраструктура та, загалом, соціальні зв'язки, саме адвокати сприяють збереженню довіри до закону, допомагають відновлювати порушені права та забезпечують правову визначеність. На нашу думку, адвокатура пе-

ретворилася на одну з ключових опор суспільства — символ стійкості права і справедливості. Незважаючи на постійну небезпеку, представники адвокатської спільноти продовжують виконувати завдання, покладені на них статтею 59 Конституції України, яка передбачає, що кожен має право на професійну правничу допомогу, та статтею 131–2 Основного Закону, яка закріплює, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [1].

Розглянемо детальніше деякі виклики адвокатської діяльності в умовах воєнного стану. Так, частина адвокатів була змушена евакуюватися з прифронтових територій, що призвело до вчинення ряду організаційних дій для поновлення професійної діяльності Деякі інші адвокати залишилися в містах, що постраждали від бойових дій, та продовжили надавати правничу допомогу населенню та військовослужбовцям. Окремої уваги заслуговує діяльність адвокатів, які вступили до лав Збройних Сил України та паралельно продовжують надавати правову допомогу своїм побратимам-військовослужбовцям (поза професії, адже адвокатська діяльність є несумісною з військовою службою).

Не можна не звернути увагу, що у період воєнного стану адвокатура виконує не лише правозахисну, а й гуманітарну функцію. Так, органи адвокатського самоврядування всіх рівнів беруть участь у волонтерських ініціативах.

Варто звернути увагу, що функціонування адвокатури у воєнний час супроводжується низкою викликів, а саме:

1) обмеженням свободи пересування через запровадження комендантської години в окремих областях (для пересування необхідно отримати відповідний дозвіл);

2) припиненням роботи судів у деяких регіонах та зміна їх територіальної юрисдикції;

3) ризиком переслідування адвокатів у випадках захисту військовополонених (через ототожнення адвоката з клієнтом) тощо.

Вкрай затребуваними наразі стали адвокати-фахівці у галузі військового права. Адвоката надають допомогу військовослужбовцям з таких питань:

1) отримання відпусток у зв'язку з сімейними обставинами та іншими;

2) звільнення/списання з військової служби;

3) стягнення компенсацій за поранення/травми пов'язані з проходженням служби тощо;

4) досудовий та судовий супровід у справах, пов'язаних з самовільним залишенням військової частини.

У якості висновку зазначимо, що адвокатура України в умовах воєнного стану зіткнулася зі значним колом викликів, які вплинули як

на кожного адвоката та його професійну діяльність, так і на органи адвокатського самоврядування. У той саме час, попри всі складнощі цей інститут продовжує виконувати своє конституційне призначення з надання професійної правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Бикова С. А.
студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна проти України спричинила безпрецедентні порушення прав людини.У цих умовах право на правничу допомогу набуло особливого значення. Саме адвокати є ключовими суб'єктами у реалізації цього права, здійснюючи захист прав, представництво інтересів та надання інших видів правничої допомоги. В сучасних умовах збільшилась кількість випадків надання правничої допомоги військовослужбовцям, полоненим, внутрішньо переміщеним особам та іншим категоріям осіб.

Видається логічним, що реалізація конституційних завдань адвокатури України в умовах воєнного стану має свої особливості, що й зумовило вибір нами цієї теми дослідження. Звернемо увагу на деякі на деякі з них.

Так, в складних умовах воєнного стану непоодинокі випадки порушень у професійній діяльності адвокатів:

1) вилучається техніка, що містить адвокатську таємницю, без відповідного дозволу;

2) адвокат ототожнюється з клієнтом у медіа та соціальних мережах;

3) здійснюється тиск на адвокатів під час обшуків з метою розкриття конфіденційної інформації;

4) здійснюється вручення повісток адвокатам під час виконання ними професійних обов'язків;

5) адвокати не допускаються до слідчих дій тощо.

Такі дії не лише порушують професійні права адвокатів, а й ставлять під загрозу ефективність правового захисту громадян. Зважаючи на той факт, що проблема втручання у професійну діяльність адвоката є не новою, вкрай позитивним є те, що Україна приєдналася до Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката, яка гарантує незалежність адвокатів та захист від втручання з боку держави або третіх осіб [1].

Зауважимо, що з часу запровадження воєнного стану органи адвокатського самоврядування активно здійснюють заходи з підтримки адвокатів. До прикладу, благодійна допомога Опікунською радою НААУ надається:

адвокатам та (або) членам їх сімей що загинули, внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022 р.;

адвокатам та (або) членам їх сімей, що отримали тяжкі тілесні ушкодження, внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022 р.;

адвокатам та (або) членам їх сімей, що повністю втратили житло, внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022, яке слугувало місцем постійного проживання, у випадку неможливості подальшого проживання в ньому через значний ступінь руйнування та відсутність іншого придатного до проживання житла;

самотнім адвокатам старше 70 років, які не мають змоги евакуюватись або евакуйовані, але не мають засобів до існування [2].

Деякі інші категорії адвокатів також мають право на допомогу від цієї Ради.

Отже, адвокатура України виконує надзвичайно важливу роль у захисті прав людини в умовах війни, підтримуючи збереження ідеї верховенства права та функціонування України як правової держави. У той саме час, відповідь на нові виклики вимагає, щоб підтримку та захист отримували і самі адвокати.

Список використаної літератури

1. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (текст українською). *Вебсайт НААУ*. 13.03.2025 р. URL: https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html
2. Допомогу благодійного фонду НААУ можуть отримати постраждалі внаслідок воєнних дій адвокати та їхні родини. *Вебсайт НААУ*. 10.03.2022 р. URL: https://unba.org.ua/news/7331-dopomogu- blagodijnogo-fondu-naau-mozhut-otrimati-postrazhdali-vnaslidok-voennih-dij-advokati-ta-ihni-rodini.html

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Виходець О. О.
студентка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АДВОКАТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ДОБУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Формування інституту професійного судового захисту на українських землях у добу Великого князівства Литовського (XIV–XVI ст.) становить важливу віху в розвитку вітчизняної правової системи. Цей період характеризується докорінною трансформацією традиційних форм правового представництва під впливом нових соціально-економічних реалій та кодифікаційних процесів.

З другої половини XIV — початку XV століття на українських землях під литовсько-польським пануванням розпочався процес заміни звичаєвого права кодифікованими нормами. У міських та загальнодержавних судових органах поступово почав формуватися інститут професійного судового представництва, втілений у фігурі прокуратора, правове становище якого регламентувалося Литовськими статутами. Характерно, що термін «адвокат» у цей період не використовувався для позначення судового захисника, оскільки латинське слово «advokatus» закріпилося за сільським війтом чи представником адміністративної влади [1, с. 83]. Трансформація економічних відносин, зумовлена переходом до товарно-грошового господарства та інтенсифікацією торгівлі, об'єктивно зумовила необхідність залучення до судових процесів осіб із фаховою юридичною підготовкою та спеціалізованими знаннями.

Згідно зі Артикулом 8 розділу VIII Першого Литовського статуту 1529 року «О заступенье в сударечи одному за другого», вперше закріплюється в правозастосовчій практиці Великого князівства Литовського термін «приятель» як синонім судового захисника. Визначальною особливістю його діяльності була потреба укладення письмової угоди між обвинуваченим і захисником, за підробку якої передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі. Варто зазначити, що у господарських спорах, зокрема щодо земельної власності, вирішальна роль

належала великому князю як апеляційній інстанції у винесенні остаточного рішення чи призначенні судового розгляду. Істотне значення у таких справах мали свідки з-поміж представників місцевої шляхти, яким надавали правничу допомогу кваліфіковані прокуратори.

Зауважимо, що Артикул 9 розділу VIII Першого Литовського статуту 1529 року надав прокураторам право здійснювати представництво та захист приватних осіб у господарських, цивільних і кримінальних провадженнях. Норма, маючи таку назву як «Про прокураторів» інституціоналізувала адвокатуру, встановивши, що іноземці не мали права бути прокураторами у справах про майно, збитки чи насильство перед господарем або в земському суді — цю функцію могли виконувати лише осілі мешканці Великого князівства. У справах про образу честі, розбої, вбивства, майнову шкоду та земельні суперечки повноваження прокуратора засвідчувалися особливим письмовим документом, що легітимізувало його представництво у суді (розділ VI, артикул 13 «Про прокураторів» І Л. С.) [2, с. 118]. До кандидатів у прокуратори висувалися чіткі кваліфікаційні вимоги: ними могли стати вільні особи віком понад 21 рік, за винятком духовенства, єретиків, нехристиян, осіб з психічними вадами та тих, хто мав судимість

Найдавніші документально зафіксовані відомості про винагороду захисника відноситься до першої половини XVI століття, коли прокуратор одержував за свої послуги кожух («кожух не силою брав, але за працю взяв...») [3, с. 164]. Згодом було законодавчо встановлено денну ставку оплати праці прокуратора у розмірі чотирьох гроша, яка з часом зростала. У разі програшу справи через доведену недбалість прокуратора йому загрожувало ув'язнення та обов'язок відшкодувати збитки клієнту. Щодо недбалості з приводу виконання професійних обов'язків або спробу ошукати довірителя прокуратору могли відрізати язика. Найсуворіше покарання — страта («горлом має бути покараним») — застосовувалося за зловживання печаткою підзахисного у власних інтересах, передачу конфіденційних документів протилежній стороні або неявку на судове засідання без вагомих підстав.

Другий Литовський Статут 1566 року у розділі 4 передбачав право позивача призначити уповноваженого представника (прокуратора) у випадку неможливості особистої участі у судовому процесі. Статут чітко окреслював предметну юрисдикцію прокураторів: земельні спори, справи щодо рухомого майна та кримінальні провадження про вбивства. Важливим нововведенням стала диференціація прокураторів на приватних і державних (артикул 33 розділу IV II Л. С.), причому останніх суд призначав за рахунок держави («і тоді суд повинен йому із уряду надати прокуратора»). Статут також регламентував соціальну стратифікацію прокураторів (артикул 34 розділу IV II Л. С.), поділяючи їх на простолюдинів і шляхтичів. Якщо для надання повноважень

прокуратору з простого стану вимагалася особиста передача справи клієнтом у присутності судових органів, то для шляхтича-адвоката було достатньо печатки як підтвердження повноважень. Артикул 36 розділу IV II Л. С. встановлював єдину легітимну підставу для неявки прокуратора на судове засідання — тяжку хворобу, факт якої після одужання слід було підтвердити під присягою [4, с. 40].

В Артикулі 56 Третього Статуту Великого князівства Литовського 1588 року вказано про необхідність письмового доручення щодо ведення справи прокуратором, в якому чітко виокремлено межі його повноважень, до того ж адвокат повинен мати листа, засвідченого двома печатками шляхтичів. Згідно з артикулом 57 Третього Статуту Великого князівства Литовського є обов'язкове закріплення прокуратора незаможнім верствам населення та отримання безкоштовного захисту за кошти держави. Відповідно до артикула 58 Третього Статуту ВКЛ визначається перелік критеріїв, яким має відповідати прокуратор, зокрема йдеться про визначення «адвокатська таємниця», вимог щодо осіб, які не можуть стати прокураторами (судді, підсудки, писарі та священики) та відповідальність за її розголошення прокуратором (втрата права на судове представництво). Окремим різновидом юридичної відповідальності за надання неефективної правничої допомоги було ув'язнення на місяць щодо адвоката [5, с. 6].

Таким чином, у XVI столітті відбувається становлення професійної адвокатури в Великому князівстві Литовському: утворення прошарку людей, для якого тлумачення та використання права є професією, за яку вони отримують гонорар («помоцноє»). Ключовими досягненнями цього періоду стали: законодавче закріплення права на професійний судовий захист, встановлення вимог до осіб прокураторів, запровадження інституту безоплатної правової допомоги для незаможних верств населення, а також формування основ адвокатської етики, зокрема принципу адвокатської таємниці. Система юридичної відповідальності прокураторів, хоч і надзвичайно сувора за тогочасними мірками, свідчила про високі стандарти, які держава висувала до представників цієї професії. Таким чином, досвід правового регулювання адвокатської діяльності в Великого князівства Литовського заклав міцний фундамент для подальшого розвитку інституту адвокатури на українських землях, сформувавши основні принципи та стандарти професійного судового захисту, які зберігають свою актуальність і в сучасній правовій системі України.

Список використаної літератури

1. Макарчук В. С. Історія світової та вітчизняної адвокатури: Курс лекцій: навчальний посібник. Львів. 2017. 312 с. (дата звернення 17.10.2025 р.)

2. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. Том І. Статут Великого князівства Литовського 1529 року. 464 с. (дата звернення 17.10. 2025 р.)
3. Попелюшко В. О. Зародження та інституційне становлення адвокатури в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. Вип. 2. С. 159–168. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/5609/1/Popelushko_10042017.pdf (дата звернення 17.10.2025 р.)
4. Кудін С. В. Правовий статус адвоката за історичним пам'ятками України XVI ст. *Адвокатура України: історія та сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. С. 38–42. (дата звернення 17.10.2025 р.)
5. Мандзик П. І. Історія адвокатури до XX століття. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2023. Вип.3. С. 5–10. URL: https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/377/346 (дата звернення 17.10.2025 р.)

Науковий керівник: доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Желейко М. С., Повх Х. В.
студентки 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СУДІ У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ

Інститут представництва та захисту прав людини у суді має глибоке історичне підґрунтя, адже навіть у стародавні часи він відігравав важливу роль у відновленні порушених прав, забезпеченні справедливого вирішення спорів та зміцненні довіри до державної влади. Дослідження особливостей представництва та захисту прав особи у стародавньому світі дозволяє краще зрозуміти витоки розвитку сучасного інституту адвокатури.

У Стародавньому Вавилоні діяв Кодекс Хаммурапі (XVIII століття до нашої ери). Хаммурапі був першим кодифікатором права, який визначив процеси, пов'язані з судовим процесом. Сторони могли легко покладатися на осіб, які відігравали у той час роль адвокатів та діяли від їхнього імені. Обов'язками таких осіб було ведення справ, надання аргументів, допит свідків та захист клієнта від неправдивих звинувачень. Отже, вавилонських адвокатів можна вважати одними з

найдавніших захисників, чия діяльність регулювалася законом, а не лише звичаєм.

У Стародавньому Єгипті судочинство тісно переплiталося з релігійними переконаннями: суддями часто ставали жерці, а головною цінністю вважалося поняття Маат, що символізувало істину, справедливість і порядок. Осіб, які допомагали громадянам у судових справах, називали «заступниками» або «представниками». Ці люди допомагали складати позови, пояснювали закони та норми, а також виступали від імені осіб, які самостійно не могли захищати свої права перед судом. Найчастіше такими помічниками були писарі — освічені люди, які мали навички читання, письма і добре знали законодавство. Вони відігравали важливу роль у забезпеченні справедливості, хоча їхня робота не розглядалася як окрема професія (це було радше служіння чи виконання обов'язку в межах державної системи).

У Стародавній Греції, особливо в Афінах у V–IV століттях до нашої ери, судова система характеризувалася активною участю громадськості та прозорістю. Кожен громадянин мав право представляти себе в суді, оскільки здатність чітко висловлювати свій захист вважалася ознакою громадянської зрілості. Однак не всі люди мали здатність переконливо проголошувати свою позицію у справі. Це призвело до формування окремої групи осіб, відомої як логографи, які складали судові промови на замовлення [1]. Серед найвідоміших логографів Лісій, автор понад 200 судових промов, деякі з яких збереглися донині, та Ісократ — відомий теоретик риторики та засновник школи красномовства.

У Стародавньому Римі судова система мала більш формалізований і розвинений характер. Основою римського права стали Закони XII таблиць, які визначали права громадян, суспільний лад, порядок розгляду справ та міру відповідальності. У процесі розвитку правової системи виникло поняття «advocatus», яке походить від слова ad-vocare, що означає «звати на допомогу». Ці «запрошені особи» здійснювали консультування, допомагали в правовій підготовці аргументів, складали юридичні документи та виступали в судових засіданнях. Згодом адвокатська діяльність набула професійного статусу, а адвокати стали невід'ємною складовою судового процесу.

Значну роль у судових процесах також відігравали оратори. Їхня діяльність базувалася здебільшого на мистецтві переконання. Яскравим прикладом оратора є Марк Тулій Цицерон — видатний адвокат, філософ і державний діяч [2]. Він вважав, що захист інших є найвищим проявом людської доброчесності. У своїх судових промовах Цицерон поєднував глибоке розуміння законів із апеляцією до моральних і суспільних цінностей, що зробило його зразковою фігурою серед римських правозахисників.

Із часом, у період Римської імперії, з'являються законодавчі акти, які впорядковували діяльність представників адвокатської професії. Серед них: 1) встановлення критеріїв до освіти й моральної репутації адвокатів; 2) заборона на введення клієнта в оману або на отримання надмірної винагороди; 3) формування етичних стандартів професійної діяльності.

Таким чином, період стародавніх часів є яскравим прикладом започаткування інституту адвокатури як елементу правової системи, який у подальші століття зазнав розвитку та розквіту.

Список використаної літератури

1. Історія адвокатури. Адвокатура Вінниччини. URL: https://osav.vn.ua/wp-content/uploads/2021/09/Історія-адвокатури.pdf
2. Цицерон коротка біографія. URL: https://dovidka.biz.ua/tsitseron-korotka-biografiya/

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Кіндей Ю. О.
студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Адвокатура є фундаментальною інституцією правової держави, що забезпечує реалізацію принципу верховенства права та гарантує кожній особі право на правничу допомогу. Її статус і функції визначено на конституційному рівні та у профільному законодавстві. Відповідно до статті 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

У період воєнного стану, встановленого законом України «Про правовий режим воєнного стану», роль адвокатури є особливою, оскільки обмеження окремих прав і свобод не скасовує права на захист.

За результатами більше ніж трьох років війни можна з впевненістю зазначити, що в умовах воєнного стану адвокатура продовжує забезпечувати ефективний захист прав і свобод людини та виконувати функцію посередника між особою і державою. Утім, в сучасних умо-

вах адвокатура функціонує в умовах підвищеної правової, організаційної і психологічної напруги. Розглянемо деякі виклики з якими наразі зустрічаються адвокати.

1. Збільшення обсягу справ пов'язаних з порушенням соціальних і трудових прав осіб, питаннями мобілізації, відшкодуванням шкоди, завданої збройними діями, визначенням статусу військовослужбовців, полонених і зниклих безвісти. Значна частина проваджень пов'язана з воєнними злочинами, порушенням міжнародного гуманітарного права, майнових прав цивільного населення.

2. Необхідність у спеціалізації та підвищенні кваліфікації адвокатів у напрямку військового права, адже адвокати надають допомогу військовослужбовцям, військовополоненим та постраждалим в наслідок війни цивільним особам.

3. Здійснення професійної діяльності в умовах безпекових загроз та обмеження професійної діяльності. Крім того, залишись актуальними і такі проблеми, які існували до запровадження воєнного стану, а саме –перешкоджання адвокатській діяльності, незаконні обшуки, втручання в професійну таємницю.

На нашу думку, згадані виклики воєнного часу актуалізували питання саморегуляції, спеціалізації та етичної відповідальності адвокатів, а також потребу у створенні системної державної політики підтримки адвокатури в умовах збройного конфлікту.

Зазначимо, що в умовах воєнного стану першочергового значення для забезпечення доступу до правосуддя набула система безоплатної правничої допомоги (надалі — БПД). Вона гарантує реалізацію конституційного права на правничу допомогу для осіб у вразливому становищі: військовослужбовців, членів їхніх сімей, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій, інших громадян, які потребують державного захисту.

Вкрай позитивно, що наразі система безоплатної правничої допомоги діє у партнерстві з міжнародними організаціями: Програмою розвитку ООН (UNDP), Міжнародною організацією з міграції (IOM), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (OSCE/ODIHR). Міжнародна підтримка сприяє підвищенню інституційної спроможності системи БПД, професійній підготовці адвокатів та розширенню географії надання правової допомоги.

В умовах воєнного стану особливого значення набула подальша цифровізація адвокатури. Водночас, цифровізація спричиняє нові ризики: можливість порушення конфіденційності адвокатських комунікацій; несанкціонований доступ до електронних матеріалів; труднощі автентифікації учасників процесу та збереження цифрових доказів, що потребує оновлення етичних стандартів діяльності

адвокатів, зокрема в роботі з персональними даними (відповідно до GDPR і національного законодавства); у публічній комунікації; при використанні штучного інтелекту.

Отже, адвокатура в умовах воєнного стану виконує роль інституції довіри, що забезпечує правову стабільність, верховенство права, доступ до правосуддя та дотримання процесуальних прав. Адвокати надають правничу допомогу в справах, пов'язаних із соціальними гарантіями, статусом військовослужбовців, воєнними злочинами, захистом цивільного населення, компенсаціями та відновленням прав постраждалих. Подальшими перспективи її розвитку вважаємо: 1) посилення гарантій незалежності адвоката; 2) цифрову модернізацію системи БПД; 3) розвиток освітніх програм з міжнародного гуманітарного права; 4) співпрацю з міжнародними організаціями для документування воєнних злочинів.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Маркасова Л. В.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Адвокатура як незалежний інститут громадянського суспільства відіграє ключову роль у забезпеченні реалізації конституційного права на захист від кримінального обвинувачення та надання інших видів правничої допомоги. Подальший розвиток адвокатури України безпосередньо пов'язаний із євроінтеграцією України, адже надання нашій державі статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу обумовлює відповідність національного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність європейським стандартам в цій сфері.

Наукові дослідження вказують на наявність низки прогалин у чинному законодавстві, зокрема у питаннях забезпечення незалежності адвокатури, належного виконання адвокатських запитів, дотримання гарантій діяльності адвоката та впровадження європейських стандартів у практику [1; 2]. Актуальними також залишаються питання порушення гарантій адвокатської таємниці, загроз безпеці, честі та

гідності адвокатів, що акцентує увагу на необхідності приєднання України до Європейської конвенції з захисту професії адвоката [3].

Водночас слід враховувати й політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні, особливості якої спричинені запровадженням воєнного стану, складними умовами здійснення адвокатської діяльності у воєнних умовах, тимчасовою окупацією частини українських територій.

В умовах воєнного стану особливого значення набула діяльність адвокатури з надання правничої допомоги внутрішньо переміщеним особам, біженцям, ветеранам та особам з інвалідністю внаслідок війни. Ефективною формою надання правничої допомоги стало дистанційне консультування громадян, які через стан здоров'я, місце перебування або інші обставини не можуть зустрітися з адвокатом особисто, а також участь у судових засіданнях в режимі відеоконференції.

Адвокатура змушена враховувати численні обмеження, спричинені запровадженням воєнного стану, зокрема щодо доступу до інформації, пересування та розширення обсягів безоплатної правничої допомоги, а також нові виклики, які пов'язані із виникненням нових категорій справ у судах, внесенням чисельних змін до чинного законодавства.

У процесі взаємодії адвокатури з органами державної влади та суб'єктами господарювання виникла низка практичних проблем, пов'язаних із трансформацією ринку праці, особливостями правового регулювання трудових відносин у період війни, тимчасовим обмеженням трудових гарантій та необхідністю узгодження інтересів працівників і роботодавців. Поширеними в адвокатській практиці є звернення громадян з питань мобілізації, соціальних гарантій для добровольців, волонтерів, працівників територіальної оборони, а також збереження робочих місць і заробітку для мобілізованих осіб, незалежно від форми власності підприємства.

Взаємодії адвокатури з органами державної влади нерідко притаманні протистояння та конфлікти, зумовлені специфікою завдань адвокатури, недосконалістю правового регулювання, проблемами у практиці правозастосування, про що свідчать резонансні події про затримання адвокатів працівниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки під час виконання адвокатами професійних обов'язків [4].

Незважаючи на всі труднощі, адвокати в Україні продовжують здійснювати адвокатську діяльність. Водночас в умовах повоєнного відновлення України реалізація адвокатурою покладених на неї завдань буде однією з важливих гарантій дотримання забезпечення прав громадян, потерпілих від наслідків війни. У зв'язку з цим доцільно осмислити шляхи нормалізації умов подальшого здійснення адвокатської діяльності та забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування.

Список використаної літератури

1. Заяць О. С. Правове забезпечення гарантій адвокатської діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Випуск 84. Частина 4. С. 172–176. URL: https://visnyk-jurisuzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/26–3.pdf
2. Козлов О. О. Організаційно-правові засади реалізації гарантій адвокатської діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4509f2a5–09c7–4a44–94b8-
3. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer.URL:https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/images/pages/projects/ENFR_2025_Convention-on-the-Protection-of-the-Profession-of-Lawyer.pdf
4. Джабурія О. О. Адвокатура Одеської області в умовах воєнного стану в показниках 2024 року. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 08 листопада 2024 р.)*. Одеса : Юридична література, 2024. С. 38–44. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5b47e531–7385–4eb5–8c46–72e2e5ca1d43/content

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Собакар В. О., Ратнер Д. С.
студентки 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ПО СЬОГОДЕННЯ

Історія адвокатури сягає своїми витоками в античні часи, і особливо важливу роль у цьому процесі відіграла Давня Греція. В Афінах інститут адвокатури виник унаслідок вимоги судочинства до сторін представляти себе самостійно. Кожен громадянин мав володіти умінням захистити себе словом, оскільки нездатність виступити в суді вважалася ганьбою. Це спричинило появу логографів — фахівців, які писали промови для судових виступів. Перемогу у справі визначало не стільки знання законів, скільки рівень ораторського мистецтва. Логографи користувалися великим попитом, однак їхня роль обмежувалася написанням

промови, яку мав виголосити сам клієнт. Саме тому цей етап розвитку адвокатури отримав назву «німа адвокатура», адже правове представництво в сучасному розумінні ще не сформувалося.

На відміну від Греції, у Давньому Римі адвокатура набула професійного характеру. Спочатку функціонувала система патронату, коли римські патриції (патрони) надавали безоплатну правову допомогу клієнтам (плебеям). Згодом, після оприлюднення законів XII таблиць Флавієм і Лаєм, правові знання стали доступними широким верствам населення, що сприяло формуванню двох категорій фахівців — юрконсультантів і адвокатів. Сам термін advocatus походить від латинського слова advocare, що означає «закликати на допомогу» [1, с. 14].

З часом адвокатура в Римі перетворилася з морального обов'язку патронату на вільну професію, яка забезпечувала кваліфікований захист і могла бути оплачуваною. Саме римська модель заклала основи сучасної адвокатської діяльності у світі.

У період Київської Русі адвокатура ще не існувала як окремий інститут, однак її зародки вже простежувалися у «Руській Правді». Захист здійснювали свідки, родичі, посередники або «доброчесні мужі», які могли виступати в інтересах інших осіб. Захист мав переважно звичаєвий характер і спирався на моральні авторитети громади.

Подальший розвиток припадає на час входження українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Литовські статути 1529, 1566 і 1588 рр. закріпили право сторін у суді мати представника. З'явилися присяжні повірені — особи з правовими знаннями, які складали присягу й користувалися повагою суду. Це стало перехідним етапом від звичаєвого до професійного представництва.

У період Гетьманщини та козацької держави (XVII–XVIII ст.) сформувалася власна судова система — Генеральний, полкові та сотенні суди. Учасники процесу мали повірених, які готували скарги, клопотання, апеляції. В містах із Магдебурзьким правом діяли офіційно визнані судові представники — прокуратори [1, с 27].

За часів Російської імперії (після реформи 1864 р.) було запроваджено інститут присяжних повірених. Вимоги до них включали наявність юридичної освіти, складання присяги та членство в радах при окружних судах. Саме тоді були визначені основи адвокатської етики, оплати праці й дисциплінарної відповідальності.

На західноукраїнських землях, що входили до Австро-Угорщини, адвокатура розвивалася на основі закону 1868 р., який запровадив адвокатські палати у Львові, Чернівцях та інших містах, — ці органи мали самоврядний характер.

Період Української Народної Республіки (1917–1920 рр.) ознаменувався спробами створити національну адвокатуру, однак через

політичну нестабільність ці реформи не були завершені. На західноукраїнських землях адвокати діяли за місцевим законодавством, але активно брали участь у національно-визвольному русі, поєднуючи професійну діяльність із боротьбою за права українців.

Після встановлення радянської влади адвокатура була повністю підпорядкована державі. У 1922 р. створено колегії захисників при народних судах, які перебували під контролем Міністерства юстиції СРСР. Незалежність адвокатів була суттєво обмежена, а їхня діяльність — формалізована [1, с. 80].

З проголошенням незалежності України у 1991 р. розпочалося відновлення національної системи адвокатури. Прийняття Закону України «Про адвокатуру» у 1992 р. [2] стало першим кроком до формування сучасної моделі незалежної професійної організації, яка забезпечує право кожного на правничу допомогу. З часом правова регламентація діяльності адвокатури зазнавала подальшого розвитку: було прийнято Правила адвокатської етики (зазнавали змін та доповнень, чинні Правила затверджені у 2017 р.), Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» 2011 р. (на момент прийняття використовувався термін «правова допомоги»), новий Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 р. тощо.

Адвокатура на шляху свого розвитку зіткнулась з таким викликом як запровадження карантинних обмежень через коронавірусну інфекцію COVID-19 (2019 р.), а у 2022 р. з більш жахливим — запровадженням воєнного стану через повномасштабне вторгнення на територію нашої держави.

Отже, ми можемо зазначити, що адвокатура України, розпочавши свій розвиток ще з доби Київської Русі, поступово набула рис європейської моделі, зберігаючи водночас національну самобутність. Крім того, вона вдало пристосовується до викликів часу, продовжуючи виконувати покладене на неї Конституцією України завдання з надання правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Бакаянова Н. М., Храпенко О. О. Історія адвокатури України. Одеса: Фенікс, 2021. 278 с.
2. Про адвокатуру: Закону України від 19.12.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887–12/ed19921219#Text

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Секція 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТІВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Джабурія О. О.
в. о. Голови Ради адвокатів Одеської області,
адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання
«Адвокатська фірма «Собраніє», доктор філософії в галузі права

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ АДВОКАТІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

XV Міжнародна науково-практична конференція «Адвокатура: історія, сучасність та майбутнє» відбувається в умовах війни — безпрецедентного випробування для сучасного українського суспільства. Попри всі труднощі та небезпеку, наше плідне партнерство з Національним університетом «Одеська юридична академія» залишається стабільним та непохитним, війна не змогла перервати міцний зв'язок між наукою і практикою: ми продовжуємо взаємодію між адвокатами і науковцями, викладачами, здобувачами вищої освіти-майбутніми правниками.

Під час зустрічей зі студентами Національного університету «Одеська юридична академія» в Раді адвокатів Одеської області їм надається можливість познайомитися зсередини з роботою органу адвокатського самоврядування. Постійний діалог між поколіннями юристів, плідна співпраця з професорсько-викладацьким складом Університету є важливою умовою подальшого удосконалення діяльності адвокатури, запорукою розвитку правової системи навіть у найскладніші часи.

Сьогодні мені хотілося б окреслити як наші здобутки, так і серйозні виклики, з якими стикається адвокатура Одеської області на сучасному етапі. Війна внесла кардинальні зміни в усі сфери діяльності нашої держави, у життя суспільства, і адвокатура не стала винятком. Навпаки, адвокати відчули додаткове навантаження та відповідальність за захист прав громадян саме в той момент, коли ці права найбільш вразливі.

Через правові обмеження воєнного стану проведення повноформатних звітних конференцій адвокатів наразі неможливе. У зв'язку з цим, щорічна конференція з питань адвокатури під час війни стала

тим майданчиком, де можна поділитися статистичними показниками, конкретними цифрами та зазначити факти, які найкраще ілюструють масштаб та характер діяльності Ради адвокатів Одеської області у цей надзвичайно складний період.

Станом на 30 жовтня 2025 року в Одеській області зареєстровані 5248 адвокатів (при загальній кількості адвокатів в Україні — 72077 осіб), з яких 3602 — здійснюють адвокатську діяльність, 1646 — зупинили право на заняття адвокатською діяльністю.

В Одеській області станом на 1 листопада 2025 року 173 осіб пройшли стажування. З початку 2025 року Рада адвокатів Одеської області привела до присяги 193 адвокати та видала їм свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

У 2025 році Радою адвокатів Одеської області проведено 21 захід з підвищення професійного рівня адвокатів обсягом 56 годин, 6 з яких — з Правил адвокатської етики.

За ініціативою адвокатів Одещини у 2025 році при Раді адвокатів Одеської області створено 2 нових комітети: комітет з питань банкрутства та комітет з спортивного права. Наразі загальна кількість комітетів при Раді адвокатів Одеської області — 22.

Одним з найважливіших напрямків діяльності Ради адвокатів Одеської області є питання, пов'язані з захистом професійних прав адвокатів. Сьогодні в Україні ми опинилися в ситуації, коли мовчати про права адвокатів, про гарантії їхньої професійної діяльності та про тривожну динаміку їх систематичного порушення — означало б зрадити нашу професію.

Конституція України чітко визначає функцію адвокатури з надання професійної правничої допомоги, видами якої є, у тому числі, забезпечення судового представництва та захист від кримінального обвинувачення. Навіть в умовах воєнного стану адвокатура не відступає від свого конституційного завдання — ми продовжуємо захищати законні права та інтереси громадян, зокрема й тих, хто потрапив під мобілізаційні заходи.

Варто зазначити, що ми спостерігаємо загрозливу тенденцію щодо професійної діяльності адвокатів: на тлі непопулярних мобілізаційних кампаній окремі посадові особи ТЦК та СП, а також представники правоохоронних органів систематично перевищують свої повноваження. Їхні дії нерідко переростають у грубе ігнорування закону та неприпустиме порушення базових прав і свобод людини, що завдає серйозної шкоди репутації держави як правової.

Особливо тривожним є поширення практики, коли працівники ТЦК та СП цілеспрямовано перешкоджають адвокатам у наданні правничої допомоги мобілізованим громадянам. Це прямо порушує конституційне право людини на професійну правничу допомогу, яке

встановлено ст. 59 Основного Закону, а також підриває законодавчо закріплені гарантії адвокатської діяльності.

До регіональних рад адвокатів по всій Україні надходить лавина скарг від адвокатів, які повідомляють про системні порушення з боку співробітників ТЦК та СП: втручання у професійну діяльність, фізичне насильство щодо захисників, незаконне обмеження свободи, примусове вилучення особистих речей, включно з носіями інформації, що містять адвокатську таємницю. Усе це відбувається саме в момент виконання адвокатами своїх професійних обов'язків.

Слід звернути увагу й на посилення тиску на адвокатів під час здійснення ними захисту клієнтів з боку правоохоронних органів. Ми фіксуємо системні спроби перешкодити доступу адвоката до підзахисного, втручання у вибір і реалізацію правової позиції, а також створення штучних перешкод у процесуальній діяльності. Варто зазначити, що ще більш небезпечними є прояви фізичного насильства щодо адвокатів, проведення обшуків та вилучення документів і носіїв інформації, які містять адвокатську таємницю. Окремі випадки переростають у відвертий примус і залякування, що підриває конституційні гарантії у сфері прав і свобод людини.

Захист професійних прав адвокатів є одним з основних завдань Ради адвокатів Одеської області. У цьому контексті необхідно відзначити ефективну діяльність Комітету захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності (далі — Комітет) як спеціально створеного робочого органу у структурі Ради адвокатів Одеської області.

За 10 місяців 2025 року члени Комітету48 разів виїжджали на обшуки, які проводились в приміщеннях, де працюють або мешкають адвокати [1]. Це на 30 відсотків більше, ніж за відповідний період попереднього року.

Паралельно зросла й кількість скарг від адвокатів на ігнорування з боку посадових осіб адвокатських запитів. За 10 місяців поточного року Рада адвокатів Одеської області опрацювала 66 таких звернень, причому 12 заяв стосується відмов у наданні інформації з боку підрозділів ТЦК та СП [1].

Оскільки чинне законодавство не дозволяє застосовувати адміністративні штрафи до військовослужбовців, які можуть нести виключно дисциплінарну відповідальність, Рада адвокатів Одеської області системно подає скарги на бездіяльність посадових осіб ТЦК і наполягає на проведенні службових розслідувань.

Протягом 2025 року до Ради адвокатів Одеської області та, відповідно, до Комітету надійшло 10 заяв про порушення професійних прав адвокатів, за результатами розгляду яких, було направлено різноманітні звернення до відповідних правоохоронних органів [1].

З огляду на вищесказане, доцільно проаналізувати три найцікавіші справи про порушення прав адвокатів.

Кейс адвоката Руслана Чернолуцького. В вересні 2025 року до Ради адвокатів Одеської області звернувся адвокат Р. Чернолуцький, який заявив про грубі порушення його прав співробітниками Служби безпеки України. Так, порушення гарантій адвокатської діяльності під час обшуку полягали, насамперед, в ототожненні адвоката з його клієнтом: підставою для обшуку, фактично, був сам факт надання правничої допомоги у цивільній справі громадянину Х., що суперечить прямій забороні ототожнювати адвоката з клієнтом, встановленій пунктом 16 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Під час обшуку було вилучено телефон і планшет адвоката, що є носіями адвокатської таємниці, їх огляд був здійснений слідчим на власний розсуд, із вибірковим допуском представників НААУ та адвокатів.

Такі дії нівелюють фундаментальний принцип адвокатської діяльності — принцип конфіденційності, та порушують гарантії адвокатської діяльності: заборону огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів і носіїв, пов'язаних з адвокатською діяльністю, що передбачено пунктом 2 та пунктом 4 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; заборону втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом, встановлену пунктом 9 частини 1 статті 23 зазначеного Закону; заборону будь-яких втручань і перешкод у здійсненні адвокатської діяльності, згідно з пунктом 1 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Під час допиту адвоката Р. Чорнолуцького як свідка слідчі СБУ ігнорували його спеціальний статус адвоката та намагалися отримати від нього інформацію, що становить адвокатську таємницю, зокрема відомості про інших клієнтів і зміст професійного листування. Перед початком і у ході допиту адвоката відводили для «неформальних» бесід без присутності його захисників, під час яких слідчі намагалися схилити його до надання конкретних свідчень щодо підозрюваного та інших клієнтів, маніпулюючи можливістю швидкого повернення вилученого майна. Вказані дії є прямим порушенням заборони вимагати від адвоката надання відомостей, що становлять адвокатську таємницю, а також заборони втручання в правову позицію адвоката та заборони притягати до відповідальності або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням адвокатської діяльності, встановленими п.п. 2, 11, 14 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Окремим грубим порушенням, допущеним стосовно адвоката, є невиконання ухвали Печерського районного суду міста Києва від 03.09.2025 року, яка містила пряму заборону на вилучення грошових

коштів: попри цю заборону та надані адвокатом податкові декларації, що підтверджували законне походження коштів, слідчий К. самовільно вилучив задекларовані грошові кошти без належного обґрунтування їх зв'язку з кримінальним провадженням.

Реагуючи на заяву адвоката Р. Чернолуцького, Рада адвокатів Одеської області звернулась до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності зі зверненням про порушення працівниками правоохоронних органів прав адвоката та гарантій адвокатської діяльності.

Кейс адвоката Андрія Смирнова. В червні 2025 року до Ради адвокатів Одеської області звернувся адвокат А. Смирнов із заявою про порушення його професійних прав та застосування до нього фізичного насильства з боку поліцейських під час надання адвокатом правничої допомоги клієнту. Так, адвокат прибув на місце за викликом свого клієнта Я., який був заблокований поліцією разом з немовлям. Співробітник поліції Ч. намагався припинити спілкування з клієнтом протягом двох хвилин, висловлював погрози затримання, хапав адвоката за руки та відмовився пред'явити документи на законну вимогу. Незважаючи на неодноразові заяви про те, що він є адвокатом і виконує професійні обов'язки, А. Смирнова затримали без пояснення підстав, застосували фізичну силу, надягнули кайданки, супроводжуючи це зневажливими висловлюваннями про позбавлення «ліцензії», принижуючи його гідність.

У відділі поліції № 2 Одеського районного управління поліції № 1 порушення продовжилися: Ч. знову застосовував фізичну силу, штовхав, бив адвоката по грудній клітці, примушував сидіти. Адвокату прямо заборонили користуватися телефоном і звертатися за правничою допомогою. Безумовним порушенням було й невиконання обов'язку негайно повідомити Раду адвокатів Одеської області про затримання адвоката, як того вимагає пункт 12 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». При цьому співробітники поліції навмисно перешкоджали спробам адвоката здійснити такий дзвінок самостійно. Коли прибула бригада швидкої допомоги, у зв'язку з погіршенням фізичного стану адвоката, поліцейські не дозволили зняти кайданки навіть для вимірювання тиску. Наступного дня у адвоката А. Смирнова було діагностовано забій грудної клітки, гематому гомілки та синці на плечах.

Рада адвокатів Одеської області, реагуючи на чисельні порушення з боку працівників правоохоронних органів щодо адвоката Смирнова, звернулась с заявою про службове розслідування незаконних дій поліцейського та про притягнення його до відповідальності. В результаті співробітника поліції Ч. було притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Кейс адвоката Ольги Панченко. Справа Ольги Панченко викликала великий суспільний резонанс в юридичній спільноті та стала, нажаль, негативним прикладом чинення тиску на адвоката, який проявляє активну правову позицію під час захисту свого клієнта та демонструє відсутність можливості «домовлятися», не погоджується з тим, щоби ігнорувати інтереси клієнта та порушувати принцип пріоритету інтересів клієнта. Нажаль, адвокати, які добросовісно здійснюють свої професійні обов'язки, не застраховані від подібних ситуацій.

В квітні 2025 року Служба безпеки України в Одеській області провела обшук у володіннях адвоката, члена Комітету захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності О. Панченко. Одразу після обшуку адвоката О. Панченко було затримано в порядку 208 КПК України. Затримання адвоката Панченко Ольги Вікторівни відбулося в рамках кримінального провадження, де вона виступає захисником іншого адвоката.

Після затримання адвоката Рада адвокатів України під час позачергового засідання 16 квітня 2025 року ухвалила рішення про створення робочої групи, яка мала здійснювати моніторинг та контроль за ситуацією із затриманням адвоката О. Панченко. В той же день відбулося позачергове засідання Ради адвокатів Одеської області, на якому Рада висловила свою позицію щодо недопустимості тиску на адвоката та доручила в. о. Голови Ради адвокатів Одеської області О. Джабурії подати заяву про взяття адвоката Панченко О В. на поруки.

Підтримати колегу в судовому засіданні прийшли більше 50-ти адвокатів Одеси. Але 17 квітня 2025 року ухвалою Приморського суду м. Одеси було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою без права внесення застави стосовно адвоката Ольги Панченко.

25 квітня 2025 року Одеським апеляційним судом розглянуто апеляційні скарги сторони захисту на ухвалу слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси та було частково задоволені апеляційні скарги сторони захисту, скасовано вищевказану ухвалу слідчого судді та постановлено нову ухвалу, якою частково задоволено клопотання слідчого УСБУ в Одеській області та застосовано до адвоката О. Панченко запобіжний захід у виді тримання під вартою з визначенням застави у розмірі 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Наведені приклади демонструють, що захист професійних прав адвокатів сьогодні є не просто внутрішньокорпоративним питанням, а загрозливим показником наступу на демократичні засади функціонування правової держави. Коли адвокат стає об'єктом тиску, фізичного насильства чи кримінального переслідування за активну правову позицію, під загрозою опиняється конституційне право кожного громадянина на захист від обвинувачення та професійну правничу допомогу. У зв'язку з цим, Рада адвокатів Одеської області продо-

вжить докладати зусилля з відстоювання демократичних цінностей, захисту прав адвокатів, притягнення до відповідальності осіб, які допускають порушення гарантій адвокатської діяльності, визначаючи таку діяльність як важливу умову подальшого розвитку адвокатури і утвердження в Україні верховенства права.

Список використаної літератури

1. Дані діяльності Комітету захисту професійних прав адвокатів і реалізації гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області за січень-жовтень 2025 р. *Матеріали Ради адвокатів Одеської області.*

Хотинська-Нор О. З.
завідувачка кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
докторка юридичних наук, професорка, заслужений юрист України

ДЕКЛАРУВАННЯ В СИСТЕМІ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ФІКЦІЯ ЧИ НОРМА?

Підпунктом «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» (далі — Закон про запобігання корупції) передбачена конструкція, яка передбачає, що суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, а отже і обов'язок подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі — декларація), є «представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті».

У розумінні НАЗК ця норма розповсюджується на членів Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та членів дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, які ухвалюють рішення про дисциплінарну відповідальність стосовно адвокатів.

Але чи є для такої позиції органу контролю теоретичне та нормативне підґрунтя? Спробуємо розібратися, враховуючи різні аспекти.

1. Фраза «інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів...» не має необхідної для такої сфери регулювання чіткості, що не відповідає принципу правової визначеності, яка є складовою верховенства права.

2. Викладення аналізованої норми у такий спосіб, який називається «відкрите формулювання закону», вимагає від суб'єктів її застосування релевантних принципів її тлумачення. В даному випадку таким буде принцип «ejusdem generis» (з лат. «одного роду»), за яким загальні слова, що слідують після перерахування конкретних, тлумачяться як такі, що стосуються лише тих речей, які попередньо перераховані.

Тобто, у розрізі предмету нашого аналізу, словосполучення «інших законів» слід розуміти не як «усіх законів» чи «будь-яких законів», а лише тих, що спорідненні з законами України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування». Обидва закони ведуть мову та врегульовують інститути публічної служби.

3. Відповідно до статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом.

Адвокатура не відноситься до інститутів публічної служби. Загальновизнано на сучасному етапі суспільного та державного розвитку, що адвокатура є інститутом громадянського суспільства. Вказівка на самоврядність, означає, що адвокатура функціонує на засадах самоорганізації та саморегуляції, та додатково вказує на її відокремлення від державного апарату.

Отже, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не може входити до спектру «інших законів» у розумінні підпункту «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону про запобігання корупції.

4. Ураховуючи навіть лише вище наведене (хоча існують і інші доводи, які потребують розкриття мети та змісту дисциплінарної функції в адвокатурі, які зумовлюють особливості статусу її кваліфікаційно-дисциплінарних органів), підстав для наділення адвокатів рисами, ознаками суб'єктів декларування у розумінні Закону про запобігання корупції немає.

Означене як фікція несе високі ризики для:

(1) незалежності адвокатури, яка є конституційною гарантією її функціонування в державі;

(2) автономності адвокатури як необхідної умови та балансира у взаємодії держави та громадянського суспільства.

Степанов Є. В.
заступник Голови КДКА Київської області,
голова дисциплінарної палати,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ КВАЛІФІКАЦІЙНО-ДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОМІСІЇ АДВОКАТУРИ

Адвокатське самоврядування отримало своє перше законодавче закріплення та повноцінну правову регламентацію в 2012 році, коли було прийнято діючий Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а як інститут продовжило свій подальший розвиток з прийняттям інших нормативно-правових актів.

Відповідно до визначення наведеного у статті 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатське самоврядування — гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [1]. Діяльність адвокатського самоврядування ґрунтується на таких принципах, як виборність, гласність, обов'язковість для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування, підзвітність, заборона втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката (частина перша статті 43 Закону).

Стаття 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що завданнями адвокатського самоврядування є: 1) забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності; 2) підтримання високого професійного рівня адвокатів; 3) утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури; 4) створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності; 5) забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність; 6) забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України; 7) участь у формуванні Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному законом.

Таким чином, утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури є одним з основних завдань адвокатського самоврядування. Це завдання здійснюється організаційними формами адвокатського самоврядування, якими, відповідно до частини першої статті 46 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», є конференція адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), рада ад-

вокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Рада адвокатів України, з'їзд адвокатів України.

Своєю чергою, саме адвокатське самоврядування безпосередньо здійснюється через діяльність конференцій адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), рад адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійних комісій адвокатів регіонів (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Вищої ревізійної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України (частина друга вже згаданої вище статті 46 Закону).

Таким чином, виходячи з аналізу законодавчого визначення адвокатського самоврядування, його завдань, принципів та механізмів його здійснення, кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури слід розглядати як орган, що утворений відповідним органом адвокатського самоврядування (конференцією адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя)) діяльність якого забезпечується як відповідним органом його утворення, так і іншими організаційними формами адвокатського самоврядування (радами адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Радою адвокатів України, з'їздом адвокатів України).

Частиною першою статті 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначається основний предмет діяльності кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, яка утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів. У частині п'ятій зазначеної статті Закону визначено повноваження КДКА, чим по суті уточнено основний предмет її діяльності та які (повноваження) полягають у наступному: 1) організація та проведення кваліфікаційних іспитів; 2) прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту; 3) прийняття рішень про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю; 4) здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів; 5) вирішення інших питань, віднесених до повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури цим Законом, рішеннями конференції адвокатів регіону, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

В правовій науці наведене вище положення частини п'ятої статті 50 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» слуш-

но розглядають як таке, що визначає дві групи правових можливостей КДКА — повноваження, що пов'язані із добором адвокатів (організація та проведення кваліфікаційних іспитів; прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту), й повноваження у сфері дисциплінарного переслідування адвокатів (здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів; прийняття рішень про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю) [2, с. 248].

Слід зазначити, що саме через діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та реалізацію ними окреслених вище повноважень здійснюються функції адвокатського самоврядування у відповідних напрямках. Між тим, законодавчо визначені повноваження, в ряді випадків, потребують додаткового правового регламентування, яке у свою чергу здійснюється на рівні актів З'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України, а в певних випадках і регіональними органами адвокатського самоврядування (конференцією адвокатів регіону, радою адвокатів регіону), шляхом прийняття певних рішень у межах їхньої компетенції. Саме вказані акти (рішення) покликані актуалізувати законодавчо визначену компетенцію кваліфікаційно-дисциплінарних комісій у відповідності до викликів часу.

Правовою основою нормотворчої діяльності зазначених органів є, передусім, відповідні положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема ст. ст. 45, 48 54, 55 і деяких інших.

Виходячи з дворівневої структури організації адвокатського самоврядування (регіональна та всеукраїнська), так само можемо говорити про дворівневу систему правового регулювання роботи КДКА. Звісно, що дія актів регіональних органів адвокатського самоврядування може поширюватися лише на діяльність комісії відповідного регіону, в той час як акти З'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України — поширюється на діяльність усіх КДКА регіонів.

Серед повноважень З'їзду адвокатів в окресленому напрямку можна згадати, зокрема такі, що передбачені ст. 54 Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: затвердження статуту Національної асоціації адвокатів України та внесення до нього змін; правил адвокатської етики; положень про Раду адвокатів України, про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, про Вищу ревізійну комісію адвокатури; щодо Ради адвокатів України — забезпечення виконання рішень З'їзду адвокатів України; затвердження положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури; визначення розміру відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; координація діяльності регіональних рад, зокрема нормотворчого характеру тощо.

Щодо регіональних органів адвокатського самоврядування, окреслений напрямок здійснюється через такі напрямки роботи конференції адвокатів регіону як: обрання представника адвокатів регіону до складу Ради адвокатів України та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, дострокове відкликання їх з посад; визначення кількості членів кваліфікаційної і дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, обрання голови та членів кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, дострокове відкликання їх з посад; розгляду та затвердження звітів КДКА; прийняття інших рішень; щодо Рад — забезпечення виконання рішень конференції адвокатів регіону, здійснення контролю за їх виконанням, інформаційно-методичного забезпечення адвокатів регіону; виконання інших функцій відповідно до цього Закону, рішень конференції адвокатів регіону, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

На нашу думку, за своїм значенням, правовим охопленням тощо найбільший вплив на актуалізацію тих чи інших питань, пов'язаних зі здійсненням функцій адвокатського самоврядування, становлять рішення та інші акти Ради адвокатів України як постійно діючого органу, повноваження якого поширюються на всю адвокатуру. Тож, саме Рада адвокатів України має найбільш оперативні можливості відповідати на сьогоденні виклики, здійснюючи це через свою нормотворчу діяльність, як-то прийняття відповідних актів або ж внесення до них відповідних змін та доповнень.

Серед найбільш значущих актів Ради адвокатів України, якими визначаються актуальні завдання реалізації функцій адвокатського самоврядування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями слід згадати: Регламент Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (нова редакція), затверджений рішенням РАУ від 13.12.2024 № 87; Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затверджений рішенням РАУ від 17.12.2023 № 268; Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене рішенням РАУ від 30.08.2014 № 120; Порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту та методика оцінювання результатів складання кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затверджений рішенням РАУ від 17.12.2013 № 270 та інші.

Підсумовуючи зазначене вище, можна констатувати, що реалізація функцій адвокатського самоврядування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями регламентовано досить чітко на законодавчому рівні в межах відповідних норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». В той же час, окремі питання потребують

уточнення та додаткової правової регламентації, що реалізується на рівні суб'єктів організаційних форм адвокатського самоврядування в межах встановленої компетенції. Наявність регіональних органів адвокатського самоврядування поряд з всеукраїнськими дозволить характеризувати цей нормотворчий процес як дворівневий. Серед організаційних форм адвокатського самоврядування найбільш оперативними функціями наділена Рада адвокатів України як постійно функціонуючий орган адвокатського самоврядування між З'їздами адвокатів.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 27.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Науково-практичний коментар [Бірюкова А. М., Біцай А. В., Гончаренко С. В. та інші]; за заг. ред. М. А. Погорецького, О. Г. Яновської, О. З. Хотинської-Нор. К.: «Алерта», 2018. С. 296.

Заболотний О. М.
голова Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Чернігівської області,
здобувач вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем освіти,
Пенітенціарна академія України

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКУ ПЕРЕБІГУ СТРОКУ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КВАЛІФІКАЦІЙНО-ДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОМІСІЇ АДВОКАТУРИ

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], відносини щодо прийняття, набрання чинності, оскарження в адміністративному порядку, виконання, припинення дії адміністративних актів у сфері адвокатури та адвокатської діяльності регулюються Законом України «Про адміністративну процедуру» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Таким чином, законодавцем встановлено, що оскарження в адміністративному порядку адміністративних актів у сфері адвокатури та адвокатської діяльності хоча й регулюється Законом України «Про адміністративну процедуру», але при цьому повинні враховуватися й застосовуватися особливості, визначені іншим законом (Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), а тому при

оскарженні в адміністративному порядку рішень органів адвокатського самоврядування приписи Закону України «Про адміністративну процедуру» слід вважати такими, що містить загальні норми, які застосовуються, якщо Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (як спеціальний закон щодо вказаних правовідносин) не містить інші норми, які інакше регулюють процедуру оскарження порівняно із Законом України «Про адміністративну процедуру».

При цьому слід зауважити, що ч. 2 ст. 3 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] фактично встановлює, що оскарження адміністративних актів у сфері адвокатури та адвокатської діяльності саме в адміністративному, а не судовому порядку регулюються Законом України «Про адміністративну процедуру», з чого можна зробити висновок, що питання, пов'язані з судовим оскарженням вказаних адміністративних актів, регулюються не Законом України «Про адміністративну процедуру», а певними нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Кодексу адміністративного судочинства України.

Як вказувалось вище, Законом України від 10.10.2024 [2] було внесено зміни до семи статей Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», але навіть після внесення цих змін, які стосувалися передусім обчислення строків оскарження рішень органів адвокатського самоврядування, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) містить норми, які по-різному регулюють початок перебігу строку оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісії адвокатури та рішень її кваліфікаційної й дисциплінарної палат.

Для початку проаналізуємо, яким саме порядок обчислення строку на оскарження закріплено в кожній статті Закону, де згадується можливість оскарження того чи іншого рішення КДКА або її палат.

Зокрема, ч. 4 ст. 8 Закону [1] зазначає, що рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду протягом тридцяти днів з дня його отримання.

У ч. 5 ст. 9 Закону [1] вказано, що особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може протягом тридцяти днів з дня отримання рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури оскаржити його до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду.

Відповідно до ч. 3 ст. 31 Закону [1], рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду, а згідно з ч. 3 ст. 32 Закону рішення кваліфі-

каційно-дисциплінарної комісії адвокатури про припинення права на заняття адвокатською діяльністю може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду.

Частина 3 ст. 39 Закону [1] передбачає, що рішення про порушення дисциплінарної справи або про відмову в порушенні дисциплінарної справи може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду протягом тридцяти днів з дня доведення такого рішення до відома особи.

У ч. 1 ст. 42 Закону [1] закріплено, що адвокат чи особа, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, має право оскаржити рішення у дисциплінарній справі протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду.

У відповідності до ч. 8 ст. 50 Закону [1] рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду протягом тридцяти днів з дня доведення такого рішення до відома особи.

Отже, Закон передбачає однаковий строк для оскарження вищеперелічених рішень (30 днів), але при цьому Законом передбачено три різні способи обчислення строку на оскарження, що зумовлено вживанням у різних статтях Закону не однакових підстав (фактів), із якими законодавець пов'язує початок перебігу строку на оскарження. Так, Закон встановлює такий початок обчислення строку на оскарження рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури чи її палат (далі — КДКА):

1) із дня отримання рішення. Це стосується рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту, про яке вказано в частинах 3 і 4 ст. 8 Закону, та рішення, яке зазначене в ч. 5 ст. 9 Закону просто як «рішення КДКА», але детальна назва такого рішення як «рішення КДКА про затвердження результатів кваліфікаційного іспиту та відмову у видачі свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту» закріплена у п. 1 розділу 5 Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методиці оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні.

2) із дня прийняття рішення. Такий початок перебігу строку на оскарження стосується рішення КДКА про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (ч. 3 ст. 31 Закону), рішення КДКА про припинення права на заняття адвокатською діяльністю (ч. 3 ст. 32 Закону) та рішення у дисциплінарній справі (ч. 1 ст. 41 Закону). При цьому слід звернути увагу на те, що ч. 1 ст. 41 Закону не зазначає, якого саме рішення у дисциплінарній справі вона стосується, а тому

вважаємо, що приписи ч. 1 ст. 41 Закону слід застосовувати до обох видів рішень КДКА, які остання має права приймати за результатами розгляду дисциплінарної справи, і про які зазначено в ч. 1 ст. 41 Закону, а саме:

– рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення (у тому числі й попередження),

– рішення про закриття дисциплінарної справи.

3) із дня доведення рішення до відома особи. Це стосується рішення дисциплінарної палати КДКА про порушення дисциплінарної справи, рішення дисциплінарної палати КДКА про відмову в порушенні дисциплінарної справи (обидва вказані в ч. 1 ст. 39 Закону), а також будь-яких інших рішень КДКА (ч. 8 ст. 50 Закону), окрім вказаних вище рішень, стосовно яких самим Законом (ч. 4 ст. 8, ч. 5 ст. 9, ч. 3 ст. 31, ч. 3 ст. 32, ч. 1 ст. 41 Закону) передбачено інший порядок обчислення 30-денного строку на оскарження. При цьому слід звернути увагу на те, що ч. 8 ст. 50 Закону не містить жодної згадки про те, які саме рішення КДКА можуть бути оскаржені, а також не вказує на те, що можуть бути оскаржені лише ті рішення КДКА, які вказано в тексті самого Закону, а тому фактично ч. 8 ст. 50 Закону надає право оскаржити будь-яке рішення КДКА, навіть якщо про таке право прямо не вказано в тексті Закону.

Такий підхід законодавця щодо зазначення в одному нормативному акті трьох різних підстав для початку перебігу строку на оскарження рішення КДКА вважаємо необґрунтованим, адже незрозуміло чому Закон містить різні порядки обчислення строку, а тому в Законі слід уніфікувати визначення порядку перебігу (обчислення) строку на оскарження рішень КДКА, закріпивши законодавчо лише один із трьох вищезазначених підходів до порядку обчислення строку на оскарження. Це зумовлено тим, що, наприклад, у випадку обчислення 30-денного строку на оскарження рішення із дня прийняття останнього, такий строк у багатьох випадках може бути фактично зменшений із причин, які не залежатимуть від особи, яка оскаржуватиме рішення КДКА, адже день прийняття рішення переважно не співпадає з днем, коли КДКА доводить до відома осіб прийняте рішення. Зокрема, це буває у випадках, коли КДКА у день прийняття свого рішення проголошує лише вступну і резолютивну частини останнього, а повний текст рішення готується протягом трьох робочих днів і лише потім направляється сторонам дисциплінарного провадження чи особі, щодо якої прийнято рішення про відмову в допуску до складення кваліфікаційного іспиту. Тобто, замість 30 днів в особи залишається 20–25 днів на оскарження рішення. Тому особи, які оскаржують рішення КДКА, зазначені в ч. 3 ст. 31, ч. 3 ст. 32, ч. 1

ст. 41 Закону, знаходяться в гіршому становищі, ніж особи, які оскаржують інші рішення КДКА.

Що стосується двох інших передбачених Законом підстав для початку перебігу строку оскарження рішень КДКА, то вони також не є тотожними, адже день отримання рішення КДКА не завжди може співпадати з днем доведення такого рішення до відома особи. Наприклад, рішення КДКА може бути направлено особі засобами поштового зв'язку, але особа умисно не отримає цей лист від КДКА, або ж рішення КДКА буде направлено особі електронною поштою на поштову скриньку, яка хоч і вказана в профайлі конкретного адвоката у Єдиному реєстрі адвокатів України, але ця скринька розташована на доменах «mail.ru», «rambler.ru», «yandex.ru» (такі поштові скриньки досі вказані в профайлах деяких адвокатів), а тому електронний лист фактично не надійде до адресата, а КДКА отримає звіт про те, що листа не отримано, і тому фактично не настане факт отримання рішення КДКА, із яким Закон пов'язує початок перебігу строку на оскарження рішення.

Тому оптимальним і найбільш логічним, обґрунтованим вважаємо здійснення уніфікації в Законі початку перебігу обчислення строку на оскарження рішення КДКА на основі приписів ч. 8 ст. 50 Закону, за якою рішення КДКА може бути оскаржено протягом 30 днів із дня доведення рішення до відома особи. Вважаємо, що це узгоджуватиметься із приписами абзаців першого та другого ч. 1 ст. 80 Закону України «Про адміністративну процедуру» [3] та ч. 3 ст. 122 Кодексу адміністративного судочинства України [4].

Однак, у випадку проведення такої уніфікації слід також на законодавчому рівні врегулювати, що саме слід розуміти під доведенням рішення КДКА до відома особи та в яких випадках буде презюмуватись, що рішення КДКА доведено до відома особи навіть у разі, якщо особа, наприклад, відмовилась від отримання копії рішення КДКА (за прикладом певних пунктів ч. 6 ст. 251 Кодексу адміністративного судочинства України [4]).

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/5076–17#Text.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»: Закон України від 10.10.2024 № 4017-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017–20#n2023.
3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073–20#n602.

4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747–15#n11451.

Науковий керівник: проректор Пенітенціарної академії України, доктор юридичних наук, професор ***Пузирний Вячеслав Феодосійович***

Кармазіна К. Ю.
доцентка кафедри загальноправових дисциплін
Національного університету «Одеська морська академія»,
кандидатка юридичних наук, доцентка, адвокатеса, медіаторка,
секретар Ради адвокатів Одеської області

ПРАКТИКА ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КОМІСІЇ З ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ, ПОВНОТИ ТА СВОЄЧАСНОСТІ НАДАННЯ АДВОКАТАМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ РАДИ АДВОКАТІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

З січня 2013 року по всій країні на виконання рішення Ради адвокатів України № 35 від 17.12.2012 року регіональними радами адвокатів у своєму складі були утворені комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги як постійно діючі колегіальні органи (далі — комісії). Не залишилась осторонь цього питання й Рада адвокатів Одеської області.

Новою редакцією Положення про Комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги (далі — Положення) встановлено, що її завданням є здійснення оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної допомоги за зверненням органів місцевого самоврядування та безоплатної вторинної правничої допомоги в межах конкретного доручення та з урахуванням погодженої позиції з клієнтом відповідно до Стандартів якості надання безоплатної правничої допомоги, та за зверненням органів адвокатського самоврядування [1, п. 4].

Попри дуже суворі вимоги до кандидатів у члени Комісії, їх значний практичний досвід здійснення адвокатської діяльності і надзвичайно делікатну та ретельну роботу з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання конкретним адвокатом безоплатної правничої допомоги конкретному клієнту, за останні 2 роки в Одеській області значно почастішали випадки, коли або скаржник, або адвокат, діяльність якого оцінювалася Комісією, залишилися незадоволеними її рішенням.

Положення наділяє адвоката чи особу, яка ініціювала питання щодо проведення оцінювання якості, повноти та своєчасності надання таким адвокатом безоплатної правничої допомоги, правом звернутися до ради адвокатів регіону щодо перегляду прийнятого Комісією рішення [1, п.11.2.].

Втім, правом ініціювати перегляд рішення Комісії про звернення із заявою (скаргою) до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо поведінки адвоката, діяльність якого оцінювалася Комісією, такий адвокат не наділений [1, п. 23.4].

Право на звернення до ради адвокатів регіону з проханням переглянути рішення Комісії може бути реалізоване лише протягом тридцяти днів з дня отримання рішення. При цьому перегляд рішення не зупиняє дію останнього.

Серед поданих до Ради адвокатів Одеської області заяв про перегляд рішень Комісії за період з жовтня 2017 по жовтень 2025 року лише одна була ініційована адвокатом. Рішення за результатами розгляду такої заяви ще не було ухвалено. Решта заяв про перегляд були ініційовані клієнтами адвокатів, які надавали безоплатну вторинну правничу допомогу за дорученнями центрів. Ці заяви не отримали підтримки в Раді адвокатів Одеської області.

З яких же мотивів заявники найчастіше зверталися до Ради адвокатів Одеської області з проханням переглянути рішення її Комісії?

Найпоширенішим доводом заяв про необхідність перегляду рішення Комісії є проведення Комісією засідання з розгляду скарги на адвоката в закритому режимі, без виклику скаржника і адвоката, діяльність якого оцінюється Комісією.

Так, Комісія здійснює свою діяльність у формі відкритих засідань, які проводяться за потребою, але не рідше одного разу на два місяці. Особи, які не є членами Комісії, запрошуються на її засідання за рішенням Комісії [1, п. 7]. У випадках необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи, або, якщо відкритий розгляд справи може призвести до розголошення адвокатської чи іншої захищеної законом конфіденційної інформації, та з інших причин, визнаних поважними, проводиться закрите засідання Комісії. Рішення про проведення закритого засідання приймається більшістю голосів її членів, які беруть участь у засіданні [1, п. 7.1.]. У разі необхідності засідання Комісії може бути проведено у режимі відео-конференції [1, п. 7.2.].

На виконання п.7.1 Положення Комісія з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатам безоплатної правничої допомоги Ради адвокатів Одеської області, з огляду на майже щоденні повітряні тривоги у м. Одесі та наявність небезпеки для життя, 03 березня 2022 року ухвалила рішення, згідно якого під час дії воєнного

стану в країні засідання проводитимуться виключно в закритому режимі (на підставі письмових матеріалів, без запрошення скаржника та адвоката, на якого подано скаргу).

Другою найпоширенішою підставою для нарікань на рішення Комісії є нездійснення її членами якихось дій для розгляду скарги, які мали б бути вчинені на думку скаржника.

Так, Комісія має право для проведення оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатом безоплатної правничої допомоги та прийняття відповідного рішення:

«12.1.1. звертатися з письмовими запитами до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, керівників підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадських об'єднань, адвокатів, адвокатських бюро, адвокатських об'єднань, органів адвокатського самоврядування, фізичних осіб з метою отримання необхідної для проведення перевірки інформації, крім інформації з обмеженим доступом;

12.1.2. запропонувати адвокату, діяльність якого оцінюється Комісією, надати Комісії пояснення та інформацію (докази) щодо предмета оцінювання;

12.1.3. запрошувати на засідання Комісії осіб, які не є членами Комісії;

12.1.4. опитувати осіб, запрошених на засідання Комісії» [1, п.12].

Тож звертатися чи не звертатися із запитами на отримання інформації до третіх осіб з метою отримання необхідної для проведення перевірки наведеної у скарзі інформації — це право Комісії, а не обов'язок, як вважають більшість заявників.

Необхідно також враховувати, що чинним законодавством України не передбачено юридичної відповідальності за відмову у наданні інформації на запит Комісії.

Клієнти-скаржники нерідко вимагають від Комісії витребувати у адвоката матеріали з його адвокатського досьє, зокрема, — і протокол першого побачення, форма якого затверджена додатком 1 до Стандартів якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги у кримінальному процесі. Цей протокол передбачає внесення в нього інформації про фізичну особу, яка відповідно до вимог статті 21 Закону України «Про інформацію» віднесена до інформації з обмеженим доступом, а тому не може бути надана на запит Комісії.

Крім того, згідно Правил адвокатської етики адвокат, адвокат, який надає (надавав) безоплатну вторинну правничу допомогу, без письмової згоди особи, стосовно якої прийнято рішення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги, не має права передавати будь-яку інформацію, речі та документи, що містять адвокат-

ську таємницю, будь-яким особам, за винятком осіб, які здійснюють дисциплінарне провадження [2, ст.10]. Таку інформацію, речі та документи адвокат має право, але не зобов'язаний надавати особам, які наділені правом проводити оцінку якості, повноти та своєчасності надання безоплатної правової допомоги, та адвокату, якого в подальшому залучено на підставі договору або доручення для надання правової допомоги.

Наступною найпоширенішою причиною для звернення до Ради адвокатів Одеської області з заявою про перегляд рішення Комісії є непритягнення адвоката, який надавав безоплатну правничу допомогу клієнту за дорученням центру, до дисциплінарної відповідальності.

У зв'язку з цим слід згадати, що за результатами оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатом безоплатної правничої допомоги, у разі прийняття рішення про невідповідність дій/бездіяльності адвоката Стандартам якості надання безоплатної правничої допомоги Комісія вправі прийняти за однією скаргою лише одне з наступних рішень:

– надати рекомендації адвокату, діяльність якого оцінюється Комісією, щодо підвищення якості, забезпечення повноти та своєчасності надання ним безоплатної правової допомоги;

– внести пропозиції органу місцевого самоврядування щодо розірвання договору з адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням про надання безоплатної первинної правничої допомоги;

– внести пропозиції центру з надання безоплатної вторинної правничої допомоги щодо розірвання контракту (договору) з адвокатом та/або виключення його з реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу;

– звернутися із заявою (скаргою) до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури щодо поведінки адвоката, діяльність якого оцінювалася Комісією, яка може бути підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності [1, п.12.5.].

З огляду на наведені вище норми Положення, рішення Комісії є рекомендаційними, направлені на підвищення якості, забезпечення повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги. Комісія взагалі не є каральним органом, тож притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності не входить до повноважень Комісії.

Надзвичайно актуальним для рад адвокатів регіонів взагалі та Ради адвокатів Одеської області зокрема залишається питання про порядок здійснення ними функції перегляду прийнятих комісіями рішень, адже таким повноваженням ради прямо не наділені ані Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3, ч.4 ст.48], ані Положенням про Раду, ані Регламентом ради адвокатів регіону

[4]. Водночас, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дозволяє радам адвокатів регіонів «виконувати інші функції відповідно до цього Закону, рішень конференції адвокатів регіону, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України» [3, п.11 ч.4 ст.48]. І оскільки ані профільний закон, ані акти Ради адвокатів України не містять деталізації виконання радами адвокатів регіону функції перегляду рішень, прийнятих комісіями, радам не залишається нічого, окрім розглядати такі заяви на свій розсуд, з дотриманням загальних правил роботи, передбачених Регламентом ради адвокатів регіону.

Зазначена ситуація правової невизначеності може мати негативні наслідки у випадку оскарження зацікавленими суб'єктами рішення ради адвокатів регіону про відмову у здійсненні перегляду або про здійснення перегляду рішення Комісії до суду в порядку адміністративного судочинства, адже в такому випадку проти ради адвокатів регіону як суб'єкта владних повноважень працюватиме презумпція винуватості і положення Закону України «Про адміністративну процедуру».

У зв'язку з цим доцільно було б звернутися до Ради адвокатів України з проханням врегулювати в її актах процедуру перегляду радами адвокатів регіону рішень комісій шляхом ухвалення окремого акту або шляхом доповнення Регламенту ради адвокатів регіону окремим розділом з цього питання.

Список використаної літератури

1. Положення про Комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги, затверджене Рішенням Національної асоціації адвокатів України № 281 від 15.12.2017 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr281871–17#Text
2. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019–03–15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
4. Регламент ради адвокатів регіону, затверджений рішенням Ради адвокатів України від 25.10.2014 р. № 178 URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178871–14#Text

Щербатий Р. Р.
асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
адвокат

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТ ЯК УМОВА ДОСТУПУ ДО ПРАВНИЧОЇ ПРОФЕСІЇ

У сучасних умовах розвитку правової держави питання забезпечення належного рівня професійної підготовки правників набуває особливої актуальності. Якість функціонування інститутів адвокатури та судової влади безпосередньо залежить від ефективності механізмів добору осіб, здатних сумлінно, неупереджено та професійно виконувати свої професійні обов'язки. Кваліфікаційний іспит у цьому контексті виступає ключовим інструментом забезпечення доступу до правничої професії, покликаним перевірити не лише рівень теоретичних знань, але й здатність кандидата застосовувати їх у практичній діяльності з дотриманням етичних і професійних стандартів.

Адвокатура та судова влада є взаємопов'язаними елементами механізму здійснення правосуддя. Попри відмінність їхніх функціональних завдань: здійснення представництва особи в суді та захисту від кримінального обвинувачення з одного боку й здійснення правосуддя з іншого — обидва інститути мають спільну мету: забезпечення справедливого, неупередженого та ефективного правосуддя.

Слід зазначити, що ключовою умовою доступу до професії адвоката та судді є успішне складення кваліфікаційного іспиту, що забезпечує перевірку рівня теоретичної підготовки та практичних навичок. Кваліфікаційний іспит виконує не лише контрольну функцію, яка дозволяє перевірити обсяг знань та навичок правників, а й водночас функцію відбору, завдяки якій дає змогу допустити до правничої професії лише тих осіб, які продемонстрували належний рівень знань і практичних умінь. Крім контрольної та відбіркової, кваліфікаційний іспит виконує також організаційну функцію, оскільки забезпечує інституційно врегульований механізм набуття професійного статусу адвоката чи судді.

У цьому контексті доцільним є звернення до нормативного регулювання кваліфікаційного іспиту, яке визначає порядок його проведення. Так, статтею 9 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання стати адвокатом. Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні теоретичних знань, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону [1]. Водночас су-

доустрійне законодавство визначає кваліфікаційний іспит як атестування професійної компетентності кандидата на посаду судді з метою виявлення належних знань, рівня підготовки та здатності здійснювати правосуддя у відповідному суді (стаття 74 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [2].

На наш погляд, привертає увагу різниця у законодавчому підході до визначення сутності кваліфікаційного іспиту для майбутніх адвокатів та суддів. У першому випадку кваліфікаційний іспит розглядається як атестування особи, яка виявила бажання стати адвокатом, тобто акцент робиться на перевірці її готовності до здійснення адвокатської діяльності як носія професійних знань і практичних навичок. У другому випадку кваліфікаційний іспит визначається якатестування професійної компетентності особи-кандидата, що передбачає оцінювання не лише знань, а й рівня сформованості професійних якостей, необхідних для здійснення правосуддя.

Такі відмінності у змістовному наповненні понять свідчать про різний підхід законодавця до розуміння мети кваліфікаційного іспиту: якщо для адвокатури він є, передусім, інструментом підтвердження професійної готовності особи до самостійної діяльності, то для суддівського корпусу — механізмом комплексного оцінювання здатності кандидата реалізовувати функції судової влади.

Відповідно до Великого тлумачного словника української мови, термін «іспит» вживається у двох основних значеннях: по-перше, як *перевірка знань з певного навчального предмета (екзамен)*; по-друге як *перевірка певних якостей чи властивостей особи* [3, с. 506]. У свою чергу, поняття «кваліфікаційний іспит» визначається як *іспит, що проводиться екзаменаційною комісією з метою виявлення загальних і спеціальних знань, а також практичних навичок кандидата* [3, с. 532]. Лексичне тлумачення вказаних термінів узгоджується з юридичним підходом до визначення кваліфікаційного іспиту як форми оцінювання рівня професійної підготовки особи та підтвердження її здатності здійснювати діяльність, що потребує спеціальних знань і практичних умінь.

Різниця у законодавчому визначенні поняття кваліфікаційного іспиту для адвокатів і суддів певною мірою зумовлена відмінністю у структурі та змісті екзаменаційних процедур. Так, у системі адвокатури кваліфікаційний іспит складається з двох частин: письмової та усної. Письмовий етап передбачає виконання трьох завдань із різних галузей права, а також підготовку письмового висновку, що відображає правову позицію та тактику захисту або надання іншої правничої допомоги за фабулою справи. Усна частина полягає у відповідях на шістнадцять питань із білета, сформованого відповідно до затвердженої програми іспиту, що дає змогу оцінити глибину теоретичних знань і здатність застосовувати їх у конкретних правових ситуаціях [4].

Для кандидатів на посаду судді кваліфікаційний іспит має більш розгалужену структуру та включає п'ять складових, спрямованих на комплексне оцінювання як професійних, так і когнітивних здібностей кандидата. Іспит складається з анонімних тестувань із застосуванням електронних технологій, що охоплюють питання з історії української державності, загальних знань у сфері права, а також спеціалізації суду, до якого кандидат претендує. Завершальним етапом є виконання практичного завдання (написання проєкту судового рішення), що дозволяє оцінити рівень аналітичного мислення, логічну послідовність аргументації та здатність формулювати мотивувальну частину рішення у відповідності до вимог законодавства [2, 5].

Як результат, відмінності у структурі кваліфікаційних іспитів відображають специфіку функцій кожної професії: адвокатський іспит орієнтований на практичне застосування норм права та побудову правової позиції, тоді як суддівський — на всебічну перевірку здатності кандидата до здійснення правосуддя й ухвалення обґрунтованих рішень.

З огляду на інституційну природу суб'єктів правничої професії, доцільно виокремити дві моделі кваліфікаційного іспиту: саморегулятивну, яка притаманна адвокатурі, як недержавному самоврядному інституту, де іспит забезпечує перевірку професійної здатності особи до здійснення адвокатської діяльності; публічно-владну — для судової влади як гілки державної влади, де іспит виконує функцію державної гарантії належного здійснення правосуддя і, відповідно, потребує більш ретельної, багатовимірної перевірки.

Водночас порівняльний аналіз кваліфікаційного іспиту адвокатів та суддів дозволяє обґрунтувати взаємне запозичення кращих практик без нівелювання ознак самостійності тої чи іншої процедури. Так, кваліфікаційний іспит адвокатів потребує подальшої цифрової трансформації, що відповідає загальним тенденціям модернізації правничої освіти та професійного добору. Зокрема, письмова частина іспиту може бути діджиталізована шляхом виконання як тестових, так і практичних завдань у електронній формі, що, в свою чергу, не лише спростить процес оцінювання, але й підвищить об'єктивність та прозорість перевірки результатів, унеможливлюючи людський фактор при первинному оцінюванні відповідей.

Досліджуючи питання реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю, Г. Клименко, зазначає, що у контексті покращення процесу складання кваліфікаційного іспиту для адвокатів, важливо перейти до комп'ютеризованої форми проведення іспиту, включно з автоматичною генерацією запитань і використанням спеціалізованого програмного забезпечення для оцінювання знань кандидатів, що

дозволить суттєво знизити корупційні ризики [6, с.23]. З такою позицією повністю погоджуємось, крім того, зазначимо, що використання єдиної електронної платформи для проведення іспиту створить передумови для формування централізованої бази завдань та автоматизації аналітичного обліку результатів складання іспитів. Такий підхід дозволить удосконалити процедуру контролю якості підготовки кандидатів та забезпечить більшу відкритість процесу, що, своєю чергою, зміцнить суспільну довіру до системи добору в адвокатуру.

У контексті європейського досвіду заслуговує на увагу ідея запровадження єдиного кваліфікаційного іспиту для майбутніх адвокатів і суддів, що функціонує, зокрема, у Федеративній Республіці Німеччина. У німецькій моделі особа, яка успішно склала єдиний державний іспит, отримує можливість обрати подальший професійний шлях — у судовій системі, прокуратурі чи адвокатурі, що сприяє уніфікації стандартів професійної підготовки правників, забезпечує взаєморозуміння між представниками різних правничих професій і підвищує рівень правової культури [7, с. 101]. Втім, в українських реаліях запровадження подібної моделі потребує глибокої інституційної реформи та зваженого підходу, оскільки адвокатура є самоврядним недержавним інститутом, тоді як судова влада — однією з гілок державної влади. Відтак, хоча ідея єдиного іспиту заслуговує на наукове осмислення, наразі доцільним є поступове наближення процедур добору до спільних стандартів якості при збереженні автономності кожного інституту.

Насамкінець підкреслимо, що кваліфікаційний іспит як умова доступу до правничої професії — це інституційно організована процедура атестування особи на відповідність нормативно визначеним критеріям, яка забезпечує законне і легітимне набуття права на здійснення певної правничої діяльності.

Таким чином, кваліфікаційний іспит виступає фундаментальним механізмом формування професійного середовища правників, який забезпечує поєднання теоретичних знань, практичних навичок і навіть когнітивних здібностей кандидатів. Порівняльний аналіз показує, що адвокатський іспит зорієнтований на перевірку здатності надавати правничу допомогу та реалізовувати принципи змагальності, тоді як суддівський — на оцінювання рівня професійної компетентності та готовності до здійснення правосуддя.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402–19#Text

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL:https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/532/mode/2up
4. Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методика оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні : рішення Ради адвокатів України від 17.12.2013 № 270 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr270871–13#Text
5. Положення про порядок складання кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів : рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 19.06.2024 № 185/зп-24 (зі змінами). URL: https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/polozhennya_pro_poryadok_skladannya_kvalifikaciynogo_ispytu_ta_metodyky_ocinyuvannya_kandydativ_04.07.2025.pdf
6. Клименко Г. О. Реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на заняття адвокатською діяльністю. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. № 1 (129). 2025. С. 21–24.
7. Бугайчук К. Л. Особливості підготовки адвокатів, прокурорів і суддів у зарубіжних країнах. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківський нац.універ.внут.справ) : матеріл. міжнарод. наук.-практ.конфер. (20 листопада 2020 року)*. Харків. 2020. С. 100–102.

Гривенко В. В.
аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ОРГАНИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Запровадження воєнного стану на території України вплинуло на всі сфери державного та суспільного життя. Інститут адвокатури не став винятком та зіткнувся з численними викликами, що обумовило зміни в діяльності не лише окремих адвокатів, але й у роботі органів адвокатського самоврядування. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатське самоврядування — гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому законом [1]. Перелік органів адвокатського самоврядування наведено у ст. 47 зазначеного Закону, а об'єднує їх Національна асоціація адвокатів України.

Повномасштабна війна триває в Україні вже понад трьох років та за цей час можна зробити висновок, що органи адвокатського самоврядування послідовно та оперативно реагували на актуальні потреби не лише адвокатської спільноти, а й суспільства загалом. Їхня діяльність охопила широкий спектр напрямів, серед яких — матеріальна допомога адвокатам, звільнення окремих адвокатів від сплати щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, організація волонтерських ініціатив, розширення мережі офіційних представництв адвокатури України за кордоном, а також забезпечення правової допомоги військовослужбовцям, військовим адміністраціям та цивільним громадянам, які постраждали від війни.

Розглянемо деякі конкретні рішення, що були прийняті органами адвокатського самоврядування з метою реагування на виклики воєнного стану.

Так, робота Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, як і інших органів адвокатського самоврядування, у перші дні повномасштабного вторгнення не могла продовжуватися у звичайному форматі. У перший час її діяльність була фактично заблокована, а всі засідання — скасовано [2]. Задля вирішення цієї проблеми на підставі пропозицій голови ВКДКА С. Вилкова Радою адвокатів України було ухвалено Рішення від 25.03.2022 р. № 34, яким були внесено зміни до Регламенту ВКДКА та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність. Згідно з вищезазначеними змінами, засідання ВКДКА можна було проводити дистанційно (в режимі реального часу при підключенні до Інтернету) за допомогою програм, відеоконференцзв'язку та інших засобів комунікації.

Наступний приклад адаптаційного рішення органу адвокатського самоврядування пов'язаний зі вступ багатьох адвокатів до лав Збройних Сил України. Рада адвокатів України висловила позицію щодо звільнення таких адвокатів від дисциплінарної відповідальності за непритинення адвокатської діяльності через мобілізацію (Рішення РАУ від 03.03.2022 р. № 24). У той саме час, у Рішенні № 60 від 02.08.2024 р. РАУ наполягала на зупиненні адвокатської діяльності у зв'язку з виникнення обставин несумісності.

Щодо діяльності органів адвокатського самоврядування на регіональному рівні, варто навести такі приклади. Так, керівництво Ради адвокатів Донецької області на початку війни вирішило надавати допомогу адвокатам та їхнім сім'ям, які втратили житло та майно через російську окупацію. У свою чергу, у Хмельницькій області було організовано реєстр адвокатів, готових прийняти собі у провадження справи колег, які мобілізовані або виїхали з сім'ями з території облас-

ті. Крім того, було сформовано реєстр адвокатів, які готові долучитися до збору доказів військової агресії у міжнародних судах та реєстр адвокатів, які безпосередньо взаємодіють з військовими адміністраціями і надають їм професійну правничу допомогу [3].

Наведені приклади рішень та дій органів адвокатського самоврядування є лише частиною комплексу рішень, які було вжито за роки повномасштабної війни. У якості висновку можемо запропонувати деякі критерії для класифікації проявів впливу воєнного стану на органи адвокатського самоврядування.

Так, залежно від характеру змін, що відбулись у результаті впливу воєнного стану на органи адвокатського самоврядування, можемо виокремити: 1) функціональні зміни в органах адвокатського самоврядування; 2) організаційні зміни (щим обидвом видам змін передували зміни до правових документів).

Залежно від тривалості змін у діяльності органів адвокатського самоврядування через запровадження воєнного стану пропонуємо виокремлювати: 1) зміни, що мали тимчасовий характер; 2) зміни, що мали постійний характер.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. «Навіть у воєнний час ми вимушені відстоювати незалежність інституту адвокатури» — Сергій Вилков, голова ВКДКА. *PRAVO. Видавництво Юридична практика*. URL: https://pravo.ua/navit-u-voiennyi-chas-my-vymusheni-vidstoiuvaty-nezalezhnist-instytutu-advokatury-serhii-vylkov-holova-vkdka/
3. Ради адвокатів регіонів під час воєнного стану надають допомогу у посиленому режимі. *Вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/news/ 7343-radi-advokativ-regioniv-pid-chas -voennogo-stanu-nadayut-dopomogu-u-posilenomu-rezhimi.html

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Зубрицький О. О.
аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
адвокат

КРИТЕРІЇ ПОВАЖНОСТІ ПРИЧИН ТА ПРАКТИКА ВКДКА У ДИСЦИПЛІНАРНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕЯВКИ АДВОКАТІВ У СУДОВІ ЗАСІДАННЯ

Однією з фундаментальних засад функціонування адвокатури є забезпечення ефективної участі адвоката у здійсненні правосуддя. У цьому контексті адвокат виступає не лише представником сторони у справі, а й гарантом дотримання принципів змагальності, рівності сторін та права на захист. Водночас практика свідчить про наявність випадків, коли адвокати не з'являються до судових засідань без належних причин. Подібна поведінка створює суттєві перешкоди для реалізації прав учасників процесу, ускладнює здійснення правосуддя та породжує питання щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів.

Правова природа неявки адвоката в судове засідання має багатовимірний характер. З одного боку, вона може бути зумовлена об'єктивними обставинами, що не залежать від волі адвоката (форс-мажор, хвороба, інші непередбачувані події). З іншого боку, непоодинокими є випадки зловживання процесуальними правами або неналежного виконання професійних обов'язків, що прямо суперечить положенням Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та стандартам професійної етики. Саме тому ключовим завданням у сфері дисциплінарних проваджень є встановлення чітких критеріїв поважності причин неявки та їх практичне застосування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури.

Актуальність проблематики посилюється неоднорідністю дисциплінарної практики. Аналіз рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — ВКДКА) свідчить про відсутність уніфікованих підходів до оцінки поважності причин, що зумовлює певний рівень правової невизначеності як для адвокатів, так і для суддів та клієнтів. Нерідко схожі фактичні обставини отримують різну правову оцінку, що створює ризики подвійних стандартів і підриває довіру до інституту дисциплінарної відповідальності в адвокатурі.

У сучасних умовах, коли принципи верховенства права та справедливого судового розгляду набувають особливого значення, формування системного підходу до визначення критеріїв поважності причин неявки адвоката у судове засідання є не лише теоретично значущим, але й практично необхідним завданням. Це сприятиме

підвищенню рівня правової визначеності, забезпеченню належної процесуальної дисципліни та зміцненню авторитету адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Питання поважності причин неявки адвоката у судове засідання врегульоване лише фрагментарно. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст. 21 передбачає обов'язок адвоката сумлінно і своєчасно виконувати свої професійні обов'язки, включно з обов'язком з'являтися до судових засідань [1]. Водночас безпосередньо критеріїв поважності цей закон не визначає.

Натомість, ст. 138 КПК України прямо встановлює перелік обставин, які визнаються поважними для невиконання процесуальних обов'язків: обмеження свободи пересування у зв'язку з дією закону або рішенням суду; перебування у відрядженні; тяжка хвороба чи перебування в закладі охорони здоров'я; смерть або тяжкий стан здоров'я близьких родичів; стихійні лиха чи інші обставини непереборної сили; неналежне повідомлення про виклик [2]. Хоча ця норма спрямована переважно на учасників кримінального процесу, її застосування у дисциплінарних провадженнях щодо адвокатів є поширеною практикою.

Крім того, Правила адвокатської етики містять низку загальних норм. Зокрема, ст. 7 передбачає обов'язок адвоката діяти сумлінно і добросовісно, а ст. 44 встановлює відповідальність за несвоєчасне повідомлення клієнта та суду про обставини, що перешкоджають участі у справі [3]. Однак відсутність чіткого переліку поважних причин залишає широке поле для тлумачень.

Аналіз рішень ВКДКА демонструє, що у дисциплінарній практиці вироблено кілька базових критеріїв оцінки неявки адвоката.

Передусім ключовим є факт належного інформування адвоката про дату й час засідання. Як зазначено у рішенні ВКДКА № IV-002/2022 від 29 квітня 2022 року, за відсутності доказів такого повідомлення відсутні підстави кваліфікувати поведінку як дисциплінарний проступок [4]. Такий підхід зберігає рівновагу між правом адвоката на справедливе ставлення і його обов'язком особисто з'являтися до суду.

По-друге, вагомим чинником є систематичність неявок. У рішенні № IX-012/2021 від 30 вересня 2021 року ВКДКА зазначила, що поодинока відсутність адвоката через раптову хворобу не становить дисциплінарного проступку, однак багаторазові неявки без належного підтвердження вказують на недобросовісність [5].

По-третє, негативно оцінюються випадки зловживання правом на відкладення. У рішенні № XII-014/2021 від 1 грудня 2021 року комісія визнала недобросовісними дії адвоката, який подавав клопотання до різних судів, використовуючи взаємовиключні пояснення [6]. Такі дії було розцінено як умисне створення підстав для неявки.

По-четверте, значення має характер комунікації адвоката з клієнтом. У справі, що завершилася рішенням ВКДКА № XII-019/2021 від 1 грудня 2021 року, адвокат обґрунтовував неявку розірванням договору з клієнтом. Комісія підкреслила, що припинення договору без повідомлення клієнта не звільняє адвоката від обов'язку діяти добросовісно та інформувати суд [7].

Загалом практика ВКДКА демонструє прагнення забезпечити баланс між захистом професійної незалежності адвоката та недопущенням зловживань.

Водночас практика виявляє ризик використання дисциплінарних процедур як інструменту тиску. Так, ухвалою ВАКС від 05.08.2025 р. (справа № 991/1013/23) було ініційовано дисциплінарне провадження стосовно адвоката, який надав підтверджуючі документи щодо паралельних судових процесів та лікування [8]. Вказане демонструє потребу у систематизації критеріїв та їх нормативному закріпленні у Правилах адвокатської етики. Такий крок забезпечить єдність практики, зменшить ризики суб'єктивізму й гарантуватиме баланс між інтересами клієнта, суду та професійною незалежністю адвоката.

У науковій літературі наголошується на важливості комплексного підходу до оцінки таких обставин. Так, В. В. Заборовський підкреслює, що сама по собі неявка не може бути автоматичною підставою для дисциплінарної відповідальності, адже необхідно враховувати весь контекст дій адвоката: чи були вжиті ним заходи для повідомлення суду, чи інформував він клієнта, чи підтвердив документально обставини своєї відсутності [9, с.108]. Таким чином, на перший план виходить критерій добросовісності, який дозволяє відмежувати об'єктивно зумовлену відсутність від зловживання процесуальними правами.

Аналіз наведеної проблематики дозволяє дійти висновку, що питання визначення поважності причин неявки адвоката у судові засідання є одним із ключових у практиці кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Відсутність чітко унормованого переліку критеріїв у законодавстві та Правилах адвокатської етики спричиняє неоднорідність практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій, що створює ризики вибіркового підходу та підриває принцип правової визначеності.

Системний підхід до цього питання має поєднувати три взаємопов'язані блоки: об'єктивні чинники (стан здоров'я, непереборні обставини, відрядження), процесуальні фактори (неналежне повідомлення, накладання кількох процесів), а також етико-деонтологічні вимоги (добросовісність і завчасне інформування суду та клієнта). Внесення відповідних положень до Правил адвокатської етики створить уніфікований орієнтир для дисциплінарних органів і забезпечить адвокатам передбачуваність правових наслідків. Таким чином, нормативне закріплення критеріїв поважності причин у поєднанні з

доктринальними рекомендаціями та практичними роз'ясненнями дозволить підвищити рівень дисципліни в адвокатському середовищі, зміцнити авторитет адвокатури та забезпечити баланс між правами сторін, інтересами суду і професійною незалежністю адвоката.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 25.10.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#Text (дата звернення: 25.10.2025)
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним З'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. ; зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15 лют. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text (дата звернення: 25.10.2025).
4. Рішення ВКДКА № IV-002/2022 від 29 квітня 2022 року. URL: https://vkdka.org/rishennya-iv-0022022-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-distsiplinarnoji-padati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-1702021-vid-19–08–2021-roku-pro-prityagnenn/(дата звернення: 25.10.2025).
5. Рішення ВКДКА № IX-012/2021 від 01 грудня 2021 року. URL: https://vkdka.org/rishennya-ih-0122021-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-donetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-25-chervnya-2021-roku-pro-prityag/ (дата звернення: 25.10.2025).
6. Рішення ВКДКА № XII-014/2021 від 01 грудня 2021 року. URL: https://vkdka.org/rishennya-hii-0142021-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-513-vid-10-chervnya-2021-roku-pro-zakrittya-distsipl/ (дата звернення: 25.10.2025).
7. Рішення ВКДКА XII-019/2021 від 01 грудня 2021 року. URL: https://vkdka.org/rishennya-hii-0192021-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-621-vid-23–09–2021-roku-pro-prityagnennya-d/ (дата звернення: 25.10.2025).
8. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 05 серпня 2025 р. у справі № 991/1013/23 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/129491240 (дата звернення: 25.10.2025).
9. Заборовський В. В. Окрема ухвала суду як привід для порушення дисциплінарного провадження відносно адвоката: практичні проблеми застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 105–109.

Науковий керівник: доцент кафедри оперативно-розшукової та поліцейської діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кубаєнко Андрій Володимирович***

Кулікова К. А.
студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Незалежність адвоката, збереження адвокатської таємниці, захист від незаконного втручання та переслідувань — це не лише норми закону, а й щоденна практика, яку забезпечують, зокрема, і органи адвокатського самоврядування. Наше дослідження є важливим для оцінки реальної дієвості гарантій адвокатської діяльності: чи забезпечують органи самоврядування незалежність від політичного тиску, захист прав адвокатів тощо.

Початок повномасштабної війни в 2022 році приніс нові виклики для адвокатури, на які органи самоврядування відреагували конкретними рішеннями. Зокрема, вже наприкінці лютого 2022 року Рада адвокатів України (далі — РАУ) оперативно ухвалила рішення про тимчасове обмеження відкритого доступу до Єдиного реєстру адвокатів України, встановивши конфіденційний режим відображення персональних даних адвокатів на період дії воєнного стану [1]. Такий крок був зумовлений міркуваннями безпеки — мінімізацією ризиків переслідувань чи неправомірного використання інформації про адвокатів, особливо щодо тих, хто залишався або працював на тимчасово окупованих територіях. На місцях ради адвокатів регіонів зосередили зусилля на моніторингу порушень прав адвокатів в умовах війни та на забезпеченні фізичної безпеки адвокатів, які виконують свої обов'язки в прифронтових регіонах.

Воєнний стан також вплинув на чисельність і структуру адвокатської спільноти. Наприклад, в Одеській області станом на кінець 2022 року було обліковано 4 346 адвокатів, з них 3 370 продовжували здійснювати професійну діяльність, а 976 — призупинили її у зв'язку з переміщенням, службою в Збройних Силах чи іншими обставинами воєнного часу [2]. Для підтримки колег, які опинилися у скрутному становищі, при Національній асоціації адвокатів України розпочала діяльність Опікунська рада, що спрямовує кошти Благодійного фонду НААУ на надання матеріальної допомоги тим адвокатам, хто її потребує. Такий механізм внутрішньої солідарності посилює відчуття захищеності в професійному середовищі навіть в умовах кризи.

Цифровізація правосуддя стала ще одним фактором, що вплинув на реалізацію гарантій адвокатської діяльності. Впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи («Електронного суду») та перехід до дистанційних судових засідань під час

пандемії і війни вимагали від адвокатів швидкого пристосування до нових умов. Органи адвокатського самоврядування відповіли на ці виклики впровадженням спеціальних навчальних програм та методичних рекомендацій. Зокрема, Вища школа адвокатури НААУ у співпраці з профільними комітетами організувала серію тренінгів з використання електронних сервісів судочинства і дотримання правил кібербезпеки в адвокатській діяльності. Такі заходи забезпечують належний рівень цифрової грамотності правників та допомагають зберігати адвокатську таємницю й інші професійні стандарти в умовах електронного документообігу.

Незважаючи на наявність розгалуженої системи органів самоврядування і визначених законом гарантій, практика їх реалізації виявляє кілька ключових проблемних питань.

1. Політичний тиск і втручання у діяльність адвокатів. Існує ризик стороннього впливу на адвокатуру, зокрема шляхом спроб законодавчих змін чи прямого втручання правоохоронних органів. Упродовж останніх років мали місце ініціативи внести зміни до Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (наприклад, проєкт № 9055 у 2018 р.), які адвокатська спільнота розцінила як такі, що підривають незалежність професії. Хоча ці скандальні ініціативи не були реалізовані, сам факт їх появи свідчить про постійний тиск на інституційну автономію адвокатури. Окрім того, випадки незаконних обшуків, прослуховування чи втручання у спілкування адвокатів з клієнтами все ще мають місце попри пряму заборону таких дій (ст. 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність) [3].

2. Нестача єдності дисциплінарної практики. Незважаючи на те, що РАУ і Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі — ВКДКА) покликані забезпечувати єдність підходів, на практиці дисциплінарні палати в регіонах іноді ухвалюють рішення по-різному у схожих ситуаціях (стягнення, що застосовуються до адвокатів, за дисциплінарні проступки можуть суттєво відрізнятися залежно від регіону). Це породжує відчуття несправедливості і підриває довіру до системи самоврядування. Проблема ускладнюється відсутністю єдиної судової практики у спорах щодо оскаржень рішень дисциплінарних органів: суди не завжди займають послідовну позицію, що не сприяє виробленню чітких орієнтирів для рад адвокатів. Таким чином, виникає потреба у формалізації дисциплінарної практики — через роз'яснення ВКДА чи внесення змін до профільного закону, що встановлять більш конкретні критерії притягнення до відповідальності та визначення стягнень.

3. Прогалини та колізії в правовому регулюванні гарантій. Існують окремі аспекти адвокатської діяльності, де правові норми недостатньо узгоджені або нечіткі, що ускладнює їх практичну реалізацію.

Наприклад, процедура обшуку житла чи офісу адвоката формально вимагає присутності представника ради адвокатів регіону, але Кримінальний процесуальний кодекс України прямо не передбачає наслідків недотримання цієї вимоги. Це призводить до колізій, коли слідчі дії проводяться без участі представників самоврядування, а отримані докази згодом визнаються судами допустимими, що фактично нівелює гарантію, передбачену законодавством.

4. Проблеми прозорості і підзвітності самоврядування. Сама адвокатська спільнота нерідко критично оцінює роботу своїх самоврядних органів щодо відкритості ухвалення рішень та фінансової прозорості. Звітність рад адвокатів регіонів перед адвокатами носить обмежений характер, а представники цієї професії не завжди мають можливість впливати на політику НААУ. Відсутність чітких індикаторів ефективності діяльності органів самоврядування у сфері захисту прав адвокатів ускладнює оцінку їх роботи. Наприклад, не встановлено офіційних цільових показників, які б показували, наскільки зменшилась кількість випадків порушень прав адвокатів у результаті діяльності комітетів із захисту прав, або скільки звернень адвокатів було успішно вирішено на користь правника. Така ситуація утруднює як внутрішній контроль у професійній організації, так і можливість окреслити пріоритети вдосконалення.

Для подолання окреслених проблем необхідні комплексні рішення — як нормативного характеру, так і організаційно-управлінські. Наприклад, внести зміни до Кримінального кодексу України та суміжних законів з метою посилення відповідальності за втручання в адвокатську діяльність. Зокрема, уточнити склад злочину у ст. 397 КК України та запровадити більш суворі санкції, а також передбачити обов'язкове інформування рад адвокатів про хід розслідування таких злочинів. Крім того, доцільно розробити і затвердити на рівні РАУ єдині стандартизовані рекомендації щодо застосування дисциплінарних стягнень за конкретні види проступків (так звані «дисциплінарні гайди»). У разі необхідності — ініціювати зміни до профільного закону або підзаконних актів, що врегулюють питання строків давності, підстав притягнення та типових санкцій більш детально.

Можна також провести юридичний аудит чинного законодавства про адвокатуру та суміжних процесуальних норм для виявлення колізій і прогалин, що перешкоджають реалізації гарантій. На основі аудиту — розробити пакет поправок. Пріоритетними питаннями, на нашу думку, є: 1) чітка процедура обшуку адвокатських приміщень (із визнанням недопустимими доказів, здобутих з порушенням вимоги про участь представника ради адвокатів); 2) введення адміністративної або кримінальної відповідальності за безпідставне недопущення адвоката до клієнта; 3) забезпечення адвокатської таємниці в умовах

електронного документообігу (включно з відповідальністю за кібервтручання в конфіденційні дані).

Варто продовжити й розширити освітні програми для адвокатів, зосереджені на сучасних викликах — воєнне право, права ВПО, кібербезпека, робота з електронними доказами тощо.

Отже, органи адвокатського самоврядування є ключовою інституційною опорою в реалізації гарантій адвокатської діяльності. Вони забезпечують незалежність професії, формують стандарти етики, діють як дисциплінарні органи та центри підвищення кваліфікації, а також оперативно реагують на порушення прав адвокатів через мережу національних і регіональних структур та профільних комітетів. У воєнних умовах їхня роль лише посилюється — запроваджуються спеціальні заходи безпеки та програми підтримки. Водночас аналіз показує, що існують і проблемні аспекти у забезпеченні гарантій: ризики політичного тиску, неоднорідність дисциплінарної практики, окремі законодавчі колізії та потреба у підвищенні прозорості діяльності органів адвокатського самоврядування. Вирішення цих проблем лежить як у площині реформ (нормативних і організаційних), так і в площині внутрішнього розвитку адвокатури.

Список використаної літератури

1. Про закриття для публічного доступу персональних даних адвокатів у Єдиному реєстрі адвокатів України на період запровадження воєнного стану. Рішення РАУ № 22 від 02.03.2023. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022–03–02-r-shennya-rau-22_62443775bdf77.pdf (дата звернення: 23.10.2025)
2. Статистична інформація про діяльність органів адвокатського самоврядування за 2022. *НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/7835-statistichna-informaciya-pro-diyal-nist-organiv-advokats-kogo-samovryaduvannya.html (дата звернення: 23.10.2025)
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 27, ст.282

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Левенець К. Є.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНО-ДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОМІСІЇ АДВОКАТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ АДВОКАТАМИ СТАНДАРТІВ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах реформування правової системи України особливого значення набуває ефективний контроль за дотриманням адвокатами професійних стандартів та етичних норм. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі — ВКДКА) відіграє ключову роль у забезпеченні належного рівня професійної відповідальності, доброчесності та дисципліни в адвокатській спільноті. Її діяльність спрямована не лише на реагування на порушення, а й на формування високої культури правничої поведінки, що є запорукою довіри суспільства до адвокатури як інституту громадянського суспільства. Аналіз ролі ВКДКА у забезпеченні дотримання стандартів адвокатської діяльності дозволяє виявити проблеми правозастосування, удосконалити дисциплінарні процедури та сприяти підвищенню якості правничої допомоги в Україні.

Адвокат має виконувати свої професійні обов'язки сумлінно, з урахуванням етичних принципів та стандартів. Для забезпечення цього в Україні діють органи адвокатського самоврядування, в тому числі ВКДКА. ВКДКА — це колегіальний орган, метою якого є розгляд скарг щодо рішень, дій або бездіяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Відповідно до ч. 4 ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ВКДКА має такі повноваження:

1) розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури;

2) узагальнює дисциплінарну практику кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури;

3) виконує інші функції відповідно до цього Закону [1].

Варто звернути увагу на те, що одним із найважливіших завдань ВКДКА є гарантування відповідного рівня підготовки кандидатів до адвокатської професії. Кваліфікаційний іспит, який проводить КДКА, охоплює оцінку знань у різних правових сферах, практичних навичок та дотримання етичних норм, а ВКДКА може розглядати скарги на КДКА щодо проведення такого іспиту. На наше переконання, саме така процедура виступає початковим відбором, що допускає до адвокатської практики лише тих, хто має необхідні компетенції із

можливістю оскаржити рішення КДКА. Це пов'язано з тим, що «дотримання базових загальноєвропейських вимог щодо організації та функціонування адвокатури в Україні, які визнаються міжнародною спільнотою, є необхідною передумовою євроінтеграції української адвокатури» [2, с. 220].

Дуже важливим аспектом забезпечення дотримання адвокатами стандартів своєї професійної діяльності є механізм оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (КДКА) до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (ВКДКА). Така процедура виступає дієвим інструментом контролю за обґрунтованістю та справедливістю рішень у дисциплінарних справах, гарантує реалізацію права адвоката на захист від можливих упереджених або неправомірних дій регіональних органів адвокатського самоврядування.

Рішення ВКДКА — це окремий правозастосовний акт, який складається з вступної, мотивувальної і резолютивної частин. У ньому зазначаються фактичні обставини, визначається юридична оцінка вчинків або бездіяльності адвоката, подаються правові підстави та вказується тип дисциплінарного стягнення. Такі правозастосовні акти ВКДКА володіють владно-імперативним характером, зобов'язують адвокатів до їх виконання. Прийняття цих актів тягне за собою правові наслідки для адвоката, що також має значення для дотримання ними стандартів адвокатської діяльності [3, с. 374].

У системі публічного управління ВКДКА також виконує функцію формування етичних норм адвокатської практики через свої рішення, які узагальнюють рішення КДКА. Збереження високого професіоналізму в адвокатській діяльності за умов постійного зростання правового нігілізму в суспільстві є неможливим без ретельного контролю процесів оновлення етичних та інших стандартів професії адвоката і їх своєчасної формалізації. Це пов'язано з тим, що «ВКДКА, подібно до регіональної КДКА, володіє усіма характерними рисами «суду», які передбачені п. 1 ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини та її основних свобод» [4, с. 41].

Механізм притягнення до відповідальності адвокатів, у тому числі через рішення ВКДКА, вже володіє сформованою нормативною базою та багаторічним досвідом, який спирається на етичні стандарти. У цьому випадку слід підкреслити важливість інтеграції законодавчих вимог з морально-етичними нормами, так само як це закріплено у Правилах адвокатської етики [5]. При цьому дисциплінарна процедура щодо адвоката повинна дотримуватись принципів незалежності, неупередженості, прозорості, справедливості, розумних термінів розгляду, презумпції невинуватості й інших гарантій належного судочинства, а її визначення має здійснюватись безпосередньо уповноваженим органом.

Зокрема, адвокат вважається невинуватим у вчиненні дисциплінарного проступку, а тому його не можна притягнути до дисциплінарної відповідальності, доки його вину не підтвердять у встановленому законом порядку та рішенням КДКА чи ВКДКА. При цьому адвокат не зобов'язаний підтверджувати свою невинуватість у вчинені дисциплінарного проступку. Навпаки, обов'язок доведення вини лежить на тій особі, яка звернулась із дисциплінарною скаргою на адвокаата. Саме «оскаржування результатів дисциплінарних проваджень щодо адвокатів, у випадку розбіжностей з рішеннями кваліфікаційно-дисциплінарної комісії, здійснюється шляхом їхнього додаткового розгляду ВКДКА» [6, с. 117].

Для прикладу розглянемо рішення ВКДКА № V-005/2024 від 23.05.2024. В даній справі заявник повідомив, що адвокат у соціальних мережах та на інтернет-майданчиках розмістив відео, в якому містяться неетичні звернення, критика і заклики, що становлять наклеп і поширюють недостовірні відомості про компанію, закликаючи підприємства, установи та організації будь-якої форми власності не співпрацювати з ТОВ і припинити виконання усіх укладених договорів, тим самим перешкоджаючи законній господарській діяльності підприємства [7].

Розглянувши справу, ВКДКА встановила, що в діях зазначеного адвоката виявлено дисциплінарний проступок, зокрема порушення статей 12, 57 і 59 Правил адвокатської етики [5]. В підсумку рішенням ВКДКА було накладено стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на шість місяців [7]. Таким чином, притягнення адвоката до відповідальності слугує механізмом дотримання іншими адвокатами стандартів їх діяльності, оскільки протилежне тягне за собою дисциплінарні санкції. На нашу думку, систематичний аналіз і періодичний перегляд рішень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, які узагальнюють дисциплінарну практику регіональних КДКА, відіграють важливу роль у вдосконаленні дисциплінарних процедур. Такий підхід сприяє уніфікації стандартів оцінювання професійної поведінки адвокатів, формуванню єдиної практики застосування етичних норм та зменшенню кількості необґрунтованих дисциплінарних проваджень.

Слід підкреслити, що у процесі забезпечення дотримання адвокатами професійних стандартів Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури насамперед орієнтується на уніфікацію дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури у регіонах. У подальшому результати цієї роботи мають бути відображені в узагальненнях дисциплінарної практики, що сприятиме підвищенню її послідовності та прозорості. Склад ВКДКА формується з представників усіх регіонів — висококваліфікованих адвокатів із значним професійним досвідом. Їх діяльність спрямована не лише на

формальний розгляд дисциплінарних справ, а й на глибокий аналіз практичних аспектів адвокатської діяльності, що сприяє підвищенню якості правничох допомоги і зміцненню професійних стандартів.

Отже, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання адвокатами стандартів професійної діяльності, поєднуючи функції контролю, координації та узагальнення дисциплінарної практики. Її діяльність спрямована не лише на реагування на порушення, а й на формування єдиних підходів до тлумачення етичних норм, підвищення рівня професійної культури адвокатів і зміцнення інституту адвокатури загалом.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012, № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 23.09.2025).
2. Чорноморець Ю. А. Інститут адвокатури на шляху до європейської інтеграції в умовах сталого розвитку. Sustainable development of territories: challenges and opportunities: monograph. Published by International Center for Research, Education and Training. MTÜ. Tallinn, Estonia, 2021. С. 219–228.
3. Бойко М. М. Правозастосовна діяльність органів адвокатського самоврядування: поняття та ознаки. *Альманах права: Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу.* Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. Випуск 16. С. 371–376.
4. Вовнюк В. Порівняльно-правовий аналіз процедури розгляду скарг відносно адвокатів в адміністративному судочинстві України. *Актуальні питання та перспективи інноваційного розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції:* зб. тез доповідей учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 14 листоп. 2024 р.). Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Рівне : МЕГУ, 2024. Ч І. С. 41–43.
5. Правила адвокатської етики: завтверджені рішенням Звітно-виборного з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text (дата звернення: 23.09.2025).
6. Адамова І. Х. Особливості організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю. *Наукові записки. Серія: Право.* 2024. № 17. С. 114–120.
7. Рішення ВКДКА № V-005/2024 від 23.05.2024 року про закриття дисциплінарної справи відносно адвоката. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-v-005–2024-vid-23–05–2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-poltavskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-12–01–2024-pro-z/ (дата звернення: 24.09.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Неліна Д. В.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Право на правничу допомогу в Україні закріплене на конституційному рівні. Згідно зі статтею 59 Конституції України, «кожен має право на професійну правничу допомогу» [1]. Конституція чітко визначає, що ця допомога надається безоплатно у випадках передбачених законом [1].

Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» (далі — Закон) є системоутворюючим нормативним актом, який визначає механізми надання правничої допомоги та гарантує реалізацію права на справедливий суд (право на правничу допомогу, у тому числі безкоштовну, є складовою цього права). Згідно зі статтею 1 Закону, безоплатна правнича допомога — це правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [2]. Вона поділяється на два види: безоплатна первинна та безоплатна вторинна правнича допомога.

Адвокати є ключовими суб'єктами надання безоплатної правничої допомоги, які залучаються до надання вторинної правничої допомоги. Система безоплатної правничої допомоги (далі — система БПД) в Україні організаційно ґрунтується на взаємодії регіональних центрів та адвокатів, які забезпечують реалізацію права осіб на безоплатну вторинну правничу допомогу. На адвокатів, залучених до системи БПД, поширюються вимоги Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правил адвокатської етики та рішень Ради адвокатів України, спрямовані на підтримання високих стандартів професійної діяльності й недопущення будь-якого зовнішнього адміністративного тиску.

У цьому контексті особливого значення набуває інституційна роль Національної асоціації адвокатів України (далі — НААУ) як професійного самоврядного об'єднання, покликаного забезпечувати незалежність адвокатури та гарантувати дотримання етичних стандартів.

З одного боку, адвокат є членом незалежної професійної самоврядної організації — НААУ. З іншого боку, адвокат, залучений до системи безоплатної правничої допомоги, виступає суб'єктом реалізації державної гарантії права на правничу допомогу та перебуває у

сфері організаційного впливу державного оператора — Координаційного центру з надання правничої допомоги, що зумовлює покладення на адвоката додаткових обов'язків, невиконання яких може мати наслідком притягнення до дисциплінарної відповідальності, що, у свою чергу, виявляє феномен інституційного дуалізму в межах його професійної діяльності.

З метою подолання зазначених інституційних суперечностей та забезпечення узгодженості дій між органами адвокатського самоврядування і державним оператором системи БПД було започатковано механізми офіційної взаємодії між НААУ та Координаційним центром.

Так, 07 березня 2019 року між НААУ та Координаційним центром з надання правничої допомоги укладено Меморандум про співпрацю (далі — Меморандум), який мав на меті налагодження взаємодії для забезпечення високого рівня якості правничої допомоги, що надається адвокатами. Основними напрями співпраці були визначені інформаційна взаємодія та підвищення кваліфікації [3].

Слід зазначити, що НААУ належним чином виконувала свої зобов'язання, включаючи надання Координаційному центру статусу оператора підвищення кваліфікації. Водночас Координаційний центр, не дотримувався погодженої позиції, що призвело до відсутності як інформаційної, так і іншої співпраці.

Внаслідок зазначених обставин Рада адвокатів України на позачерговому засіданні 27 грудня 2022 року одноголосно вирішила вийти з Меморандуму [4]. Причиною розірвання документа про співпрацю стало відсторонення НААУ від усіх ключових процесів, пов'язаних із забезпеченням якості безоплатної вторинної правничої допомоги, що перебували у віданні Координаційного центру, що стосувалося не лише навчання, а й проведення конкурсів з відбору адвокатів та розробки стандартів надання допомоги. Керівництво НААУ відкрито критикувало дії Координаційного центру, вказуючи, що центр «використовує укладений Меморандум для підтримки фікції про нормальну взаємодію» [4].

На нашу думку, вихід НААУ з Меморандуму слід розглядати як прояв реалізації принципу самоврядності адвокатури та захисту її інституційної незалежності. Державна система БПД демонструє тенденцію до надмірної адміністративної централізації, тоді як НААУ послідовно відстоює автономність адвокатського самоврядування та незалежність своїх членів від державного впливу. До моменту, коли на законодавчому рівні буде закріплено право НААУ брати участь у спільному управлінні системою якості надання безоплатної правничої допомоги, а не лише здійснювати зовнішній нагляд, потенційний конфлікт інтересів між цими інституціями зберігатиметься. Крім

того, зазначимо, що НААУ наполягає на тому, що право контролювати якість БПД має належати виключно адвокатам [5].

Окрім інституційного напруження, Л. П. Ізовітова зазначає про низку системних проблем, пов'язаних із підходами до оплати праці адвокатів, залучених до надання безоплатної правничої допомоги. Існуюча фінансова модель є дисфункційною, оскільки фактично змушує адвокатів упродовж тривалого часу кредитувати державу: виплати винагороди часто здійснюються із суттєвими затримками, що суперечить положенням статті 43 Конституції України, яка гарантує право на своєчасне отримання винагороди за працю. Крім того, аналіз функціонування системи безоплатної правничої допомоги свідчить про наявність недоліків в її операційній ефективності, зокрема у сфері адміністрування, документообігу та координації між центрами БПД і адвокатами [6].

Отже, роль НААУ у забезпеченні функціонування системи безоплатної правничої допомоги має стратегічне значення для збереження балансу між державними гарантіями доступу до правосуддя та незалежністю адвокатури як інституту громадянського суспільства. Аналіз взаємодії НААУ та Координаційного центру з надання правничої допомоги дає підстави прийти до висновку про наявність інституційного дуалізму, що проявляється у суперечності між самоврядною природою адвокатури та адміністративно-централізованими механізмами управління системою БПД. Ефективне функціонування системи безоплатної правничої допомоги можливе лише за умови дотримання принципів партнерства між державою та адвокатурою, законодавчого закріплення ролі НААУ у спільному управлінні системою БПД та гарантування фінансової стабільності адвокатської діяльності у межах реалізації державних гарантій права на правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#n4363
2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011р. № 3460-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17#Text
3. Меморандум про співпрацю між НААУ та Координаційним центром з надання правничої допомоги від 07.03.2019р. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/e778b5c0bb7c8a2dcb76_file.pdf
4. НААУ вийшла з Меморандуму про співпрацю з Координаційним центром з надання правової допомоги. *Офіційний вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL:https://unba.org.ua/news/7814-naau-vijshla-z-memorandumu-pro-spivpracyu-z-koordinacijnim-centrom-z-

nadannya-pravovoi-dopomogi.html?fbclid=IwAR0ducFEKq3PzeBbwGZ6J6tyTyVNyt37osUiZEI9SmDRR5IEemI6vj0elFM
5. Контролювати якість безоплатної правничої допомоги вправі лише адвокати. *Офіційний вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/news/8401-kontrolyuvati-yakist-bezoplatnoi-pravnichoi-dopomogi-vpravi-lishe-advokati.html
6. Ізовітова Л. П. Підходи до оплати праці адвокатів системи БПД мають змінитися. *Офіційний вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/news/10873-pidhodi-do-oplati-praci-advokativ-sistemi-bpd-mayut-zminitisya-l-izovitova.html

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Панчошенко О. С.
студент 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Цифровізація діяльності органів адвокатського самоврядування є не просто трендом, а об'єктивною необхідністю, зумовленою глобальними технологічними змінами та потребами самої адвокатської спільноти.

Необхідність впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в роботу органів адвокатського самоврядування зумовлена не лише загальносвітовими трендами, але й потребою оптимізації внутрішніх процесів та підвищення якості надання послуг членам професійної спільноти.

Комітет з питань цифровізації адвокатури (надалі — Комітет) є постійно діючим дорадчим колегіальним органом при Національній асоціації адвокатів України (надалі — НААУ), створеним згідно з розпорядженням Голови НААУ/РАУ № 46 від 6 березня 2024 року, з метою забезпечення цифровізації адвокатської діяльності та внутрішніх процесів НААУ[1].

Метою Комітету є комплексна цифрова трансформація адвокатської професії та внутрішніх процесів НААУ, що включає вдосконалення регулювання, організації діяльності та моніторинг новітніх цифрових інструментів. Діяльність Комітету спрямована на дослі-

дження, вивчення та впровадження інформаційних технологій для підвищення ефективності адвокатської практики.

Ключові завдання Комітету зосереджені на трьох основних напрямах:

1. *Інфраструктурний розвиток*, який віддзеркалюється у створенні баз даних та систем управління обліку членів НААУ та документообігом та інтеграції внутрішніх сервісів з Єдиним реєстром адвокатів України;

2. Інновації та підтримка, а саме моніторинг та аналіз цифрових інструментів, розробка та підтримка онлайн-реєстру цифрових сервісів, включаючи систему рейтингів та відгуків, автоматизація процесів НААУ та аналіз можливостей впровадження штучного інтелекту в адвокатській діяльності та співпраця з IT-компаніями для створення спеціалізованих рішень;

*3. Навчання та інтеграція мають прояв в о*рганізації навчальних програм з цифрової грамотності для адвокатів та проведення фахових заходів (форумів, конференцій) та інтеграції адвокатського співтовариства до провідних інформаційно-технологічних платформ для оптимізації діяльності.

Наразі можна стверджувати, що традиційні, паперові види інтеграцій у сфері адвокатського самоврядування перейшли на новий рівень, який відповідає сучасності. Усі сфери, включно з державним управлінням («Держава у смартфоні», «Дія») та правосуддям (Електронний суд), стають цифровими. Адвокатура не може залишатися осторонь.

На думку значної частини практикуючої адвокатської спільноти, цифрова трансформація механізмів адвокатського самоврядування розглядається як найбільш ефективний та доцільний напрям розвитку інституту адвокатури. Результатами цифрової трансформації є:

– електронний кабінет адвоката, де кожен адвокат, зареєструвавшись, може скористатися сервісом, який спрощує організаційну роботу та дозволяє оплатити щорічні внески, надавати інформацію щодо діяльності, підвищення кваліфікації, стажу, досвіду роботи тощо;

– створення єдиної E-learning платформи (LMS), проведення вебінарів, автоматичний облік та нарахування балів у кабінеті адвоката у Вищій школі адвокатури при НААУ;

– електронний суд — платформу, яка дозволяє громадянам, адвокатам, представникам юридичних осіб та державним органам взаємодіяти із судом онлайн.

Цифровізація адвокатської діяльності та органів адвокатського самоврядування є незворотним імперативом сьогодення, що вийшов за межі звичайного тренду. Цифрова трансформація адвокатури є ба-

гатогранним процесом, який не лише забезпечує технологічну відповідність сучасності, але й кардинально підвищує ефективність, прозорість та доступність правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про створення при Національній асоціації адвокатів України Комітету з питань цифровізації адвокатури : розпорядження Голови Ради адвокатів України № 46 від 06.03.2024 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Komitety/RO_ %2046_06 %2003 %202024.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Юрченко Я. М.
студентка 3-го курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА АДВОКАТІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ: НОВИЙ НАПРЯМ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У період повномасштабного вторгнення російської федерації проти України діяльність адвокатів зазнала істотних трансформацій. Сучасна адвокатура стикається не лише з професійними викликами, а й з емоційними та психологічними навантаженнями, які безпосередньо впливають на якість правничої допомоги. Адвокати опинилися у ситуації, коли вони водночас виступають правозахисниками, громадськими діячами, волонтерами, а іноді — військовослужбовцями. Постійний стрес, невизначеність, виснаження, пережиті травматичні події спричинили появу нових загроз для ментального здоров'я представників правничої професії. У професійній діяльності стрес проявляється в зниженні концентрації уваги та погіршення пам'яті, ускладненні у прийнятті рішень, проблемах у комунікаціях з клієнтами та колегами. Зростає також ризик професійних помилок, падає мотивація та задоволення від роботи [1]. Все це зумовлює необхідність впровадження заходів психологічної підтримки адвокатів як складової частини адвокатського самоврядування, що поступово перетворюється на один із ключових напрямів його діяльності наразі.

Відповідно до статті 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», завданням адвокатського самоврядування є

створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності та підтримання високого професійного рівня адвокатів [2], що також включає забезпечення соціальних гарантій, захист прав адвокатів, а також вирішення внутрішніх професійних питань. У сучасних умовах до цього переліку дедалі частіше додається ще один аспект — турбота про психологічний стан членів професійної спільноти, адже адвокатура як соціальний інститут не може бути ефективною без стійкої системи підтримки своїх членів, особливо під час воєнних дій.

Національна асоціація адвокатів України (надалі — НААУ) стала однією з провідних професійних спільнот, яка офіційно визнала необхідність створення механізмів психологічної підтримки. За підтримки Міжнародної асоціації юристів (IBA) НААУ у листопаді 2024 року започаткувала проєкт «Підтримка ментального здоров'я українських адвокатів під час війни», який передбачає безкоштовні консультації з психологами, участь у вебінарах, групах підтримки та можливість отримати промокоди для індивідуальних сесій через платформу Rozmova [3]. Офіційне запущення електронної платформи цього проєкту відбулось 24 лютого 2025 року. Ця ініціатива має подвійне значення: з одного боку, вона допомагає адвокатам впоратися зі стресом і тривогою, а з іншого — формує нову культуру турботи про ментальне здоров'я у межах професійної спільноти.

Психологічна підтримка адвокатів є невід'ємною складовою забезпечення належної якості правничих послуг, адже психологічно виснажений адвокат не може ефективно представляти інтереси клієнта, об'єктивно оцінювати докази чи приймати зважені рішення. За даними псохологині Юлії Куделі, що була запрошена як спікер одного з вебінарів в НААУ, близько 28 % українських адвокатів страждають від депресії, 19 % від тривожності, а дві третини хоча б раз відчували симптоми професійного вигорання [4]. Ці результати узгоджуються із загальноєвропейськими тенденціями: за даними LawCare (Велика Британія), майже 60 % юристів мають низький рівень ментального здоров'я, а 50 % правників зазначили, що постійно або часто відчувають тривогу протягом останніх 12 місяців [5].

Міжнародний досвід свідчить, що підтримка ментального здоров'я юристів стає невід'ємною частиною професійної політики. Наприклад, діє Комісія з професійного добробуту (IBA Professional Wellbeing Commission), яка здійснює дослідження щодо ментального здоров'я працівників юридичної професії, організовує конференції та тематичні заходи, публікує подкасти й статті з цієї проблематики та реалізує інші ініціативи [6]. У США Американська асоціація адвокатів (ABA) створила Програму допомоги юристам (Lawyer Assistance Program), яка охоплює не лише психологічні консультації, а й кризові лінії, групи підтримки та профілактичні тренінги [7]. Подібні ініці-

ативи демонструють, що психологічне благополуччя стає важливою частиною професійної культури у провідних правових системах світу, оскільки важливо пам'ятати, що психічні розлади та проблеми із психічним здоров'ям не лише негативно впливають на продуктивність і благополуччя людини — вони також мають негативний вплив на її близьких, громаду та життя суспільства в цілому [7].

Міжнародні партери часто надають допомогу українцям, у тому числі і адвокатам. Наприклад, упродовж 2023 року понад 500 правозахисників і членів їхніх сімей отримали підтримку від Human Rights House Foundation (HRHF) та Human Rights Houses (HRHs), в тому числі в межах Emergency Support Ukraine project ESU. Окрім екстреної допомоги з евакуацією, переміщенням, наданням медичних засобів, закупівлею техніки, посиленням цифрового захисту й безпеки, вдалося надати психосоціальну підтримку та забезпечити можливості для покращення благополуччя представників української юриспруденції [8].

В українському контексті особливого значення набуває питання інституціоналізації таких програм. Одним із ключових завдань адвокатського самоврядування є створення сталої системи моніторингу психологічного стану адвокатів. Такий моніторинг може здійснюватися через періодичні анонімні опитування, проведення зборів та конференцій адвокатів, створення комітету з питань ментального здоров'я. Важливо, щоб психологічна підтримка не сприймалася як тимчасова акція, а була закріплена у внутрішніх нормативних актах адвокатури. Доцільно передбачити у Положенні про комітети НААУ створення постійно діючої структури з питань психологічної підтримки адвокатів, діяльність якої буде підконтрольна та підзвітна Раді адвокатів України, Голові НААУ, РАУ. Таке положення узгоджується з принципом саморегулювання професії, закріпленим у статті 1.1 Хартії основних принципів європейської адвокатської професії [9].

Перспективним напрямом розвитку адвокатського самоврядування у сфері ментального здоров'я є закріплення системи психологічної підтримки на правовому рівні. Доцільно передбачити включення положень про психоемоційне благополуччя адвокатів до Правил адвокатської етики або розроблення окремої Концепції з ментального здоров'я в адвокатурі, що відповідатиме міжнародним стандартам. Це сприятиме формуванню сталої політики турботи про психологічну безпеку фахівців, яка охоплює профілактику професійного вигорання, психологічну освіту адвокатів і розвиток корпоративної культури добробуту. В умовах війни турбота про ментальне здоров'я адвокатів перетворюється на прояв професійної етики, адже свідчить про усвідомлення адвокатурою своєї відповідальності перед клієнтами, колегами та суспільством. Крім того, інтеграція української адвокатури у

міжнародну професійну спільноту вимагає впровадження сучасних підходів до турботи про ментальне здоров'я, що вже активно реалізуються у провідних європейських державах.

Не менш важливим аспектом є формування культури взаємопідтримки серед адвокатів. Партнерство, неформальні мережі взаємодопомоги, менторські програми здатні суттєво знизити рівень стресу та запобігти вигоранню. Водночас необхідно подолати стереотипи щодо звернення по психологічну допомогу, оскільки люди часто вважають звернення до психолога проявом слабкості, хоча насправді це ознака зрілості.

Розвиток напряму психологічної підтримки адвокатів має ґрунтуватися на принципах конфіденційності, добровільності, професійності та безперервності. Це підвищить ефективність адвокатури загалом, оскільки адвокат, який має доступ до своєчасної допомоги, здатен ефективніше виконувати свої функції, підтримуючи при цьому власне психічне здоров'я.

Таким чином, психологічна підтримка адвокатів у період війни є новим, проте закономірним напрямом розвитку адвокатського самоврядування. Вона забезпечує не лише професійну стабільність адвокатури, а й її гуманітарну місію — захист прав людини у найскладніших умовах. Формування культури ментального здоров'я всередині професійної спільноти сприятиме зміцненню правової держави, оскільки ефективний адвокат — це передусім психологічно стійка, емпатійна та емоційно врівноважена особистість.

Список використаної літератури

1. Національна асоціація адвокатів України. Стрес і вигорання в адвокатській практиці: причини, наслідки, рішення. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/10282-stres-i-vigorannya-v-advokats-kij-praktici-prichini-naslidki-rishennya.html
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17
3. Національна асоціація адвокатів України. Підтримка ментального здоров'я українських адвокатів під час війни. URL: https://psychologicalhelp.unba.org.ua/
4. Національна асоціація адвокатів України. Як адвокату не згоріти на роботі: психологиня поділилася порадами. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/9930-yak-advokatu-ne-zgoriti-na-roboti-psihologinya-podililasya-poradami.html
5. LawCare Annual Report 2023. URL: https://lawcare.org.uk/life-in-the-law/
6. IBA Professional Wellbeing Commission. URL: https://www.ibanet.org/mental-wellbeing-in-the-legal-profession
7. American Bar Association. Lawyer Assistance Programs. URL: https://www.americanbar.org/groups/lawyer_assistance/

8. Ng Langdal E. Who will support civil society actors as burnout stalks Ukrainian activists? URL: https://eu4ukraine.eu/en/whats-happening-en/stories-en/will-support-civil-society-actors.html
9. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії від 25.11.2006. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU06301

Науковий керівник: доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Секція 4

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА

Кузьменко С. Є.
директор Вищої школи адвокатури
Національної асоціації адвокатів України

АДВОКАТУРА ЯК ПОКЛИКАННЯ

Адвокатура — це не просто професія. Це покликання. Це стан душі. Це вибір бути поруч із людиною тоді, коли їй найважче — коли вона потребує не лише правової допомоги, а й підтримки, розуміння, віри.

Варто зазначити, що адвокатура — це не просто інститут, це голос справедливості, який не має права мовчати. Це про гідність, людяність, силу слова і відповідальність за правду.

Історія української адвокатури — це історія боротьби, мужності й гідності. Вона проходила через тиск, заборони, реформи, але щоразу відроджувалася — сильніша, мужніша, мудріша. Ми пройшли шлях від дорадчих функцій у судових процесах XIX століття до незалежної, самоврядної адвокатури, яка сьогодні є невід'ємною частиною демократичної держави.

Сьогодні адвокатура переживає час великих змін. Ми стаємо сучасними, цифровими, відкритими. Зміцнюється самоврядність, розвиваються стандарти професійності та доброчесності, зростає роль підвищення професійного рівня адвоката.

Ми усвідомлюємо, що адвокат — це не лише правник.

Сьогоднішній адвокат — це цілий оркестр. Необхідно бути вправним комунікатором, наставником, партнером, захисником, психологом, який може якісно допомогти людині пройти через найскладніші етапи в житті й не втратити віру в справедливість.

Абсолютно точно вважаю, що саме адвокатська етика є серцем нашої професії.

Саме вона вимагає чесності, добросовісності, лояльності до клієнта, колег, інституцій та суспільства. Це не формальність, а умова забезпечення справедливості та довіри. Бо без наявності довіри не можливе існування правовідносин між клієнтом та адвокатом.

Мене особливо надихає, що сьогодні в професію приходить молоде покоління адвокатів — освічені, чуйні, цифрово грамотні юрис-

ти, які не бояться змінювати світ навколо себе та чітко окреслюють свої рамки. Для них адвокатура — це не просто робота, вони не мають суб'єктивного уявлень про професію, а чітко окреслюють для себе її місію — служіння людині, суспільству і праву та забезпечення законного та справедливого процесу ля кожного.

Звісно, попереду нас чекає ще багато завдань — удосконалення стандартів правничої допомоги, розвиток наставництва, посилення міжнародної співпраці, підвищення ролі адвокатської освіти. Але всі ці виклики — це також і можливості для адвокатської спільноти. Це можливості для зростання, об'єднання та спільного зміцнення.

Саме тому, я хочу звернутися до кожного, хто лише стоїть на порозі цієї професії: не варто боятися. Адвокатура — це не закритий клуб, це шлях, який вимагає сміливості, розвитку і величезної внутрішньої сили. Водночас, це шлях, який дарує головне — відчуття справжнього сенсу своєї роботи.

Нехай адвокатура України завжди залишається символом професійності, гідності й служіння праву.

Бо адвокатура — це не лише про закон. Це — про людей. Про справедливість. Про силу правди, яка здатна змінювати життя.

Макаренко О. Ю.
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту
Донецького державного університету внутрішніх справ,
адвокат,

Морозов Є. Є.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту
Донецького державного університету внутрішніх справ, адвокат

ВИКОРИСТАННЯ ОЦІНОЧНИХ СУДЖЕНЬ АДВОКАТОМ ЯК ПІДСТАВА ПРИТЯГНЕННЯ ЙОГО ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Вартість етики та професіоналізму в роботі фахівців окремих напрямків важко переоцінити, особливо в роботі адвоката. Разом із тим, за останні роки робота адвоката стала більш стресовою, емоційною в багатьох випадках і на жаль, достатньо часто небезпечною, як для адвоката так і для його клієнта.

Нажаль, в окремих випадках, адвокат вимушений додатково висвітлювати процес своєї роботи в суспільстві, в тому числі за допомогою соціальних мереж, з метою розповсюдження фактів порушення норм діючого законодавства, ідентифікації осіб, що вчиняють протизаконні дії, та активізації роботи правоохоронних органів, які на жаль, в окремих випадках саботують.

Більш детально, ситуація яка спонукала авторів підготувати надану роботу, буде викладена при захисті роботи, через неможливість повністю дослідити відповідну проблему в межах тез доповіді. Разом із тим, ми вважаємо за доцільне вказати, що підставою подання на адвоката Макаренко Олександра дисциплінарної скарги одним із громадян України, були публікації зроблені адвокатом на сторінці (не веріфікованій, що не мала відповідної позначки) соціальної мережі Facebook. Також варто зазначити, що скарга була подана відповідно до п. 26 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 року № 120 (зі змінами та доповненнями) [1].

Всі дії. Описані адвокатом на своїй сторінці, із відповідними фото та відеодоказами, відбувались при вчиненні адвокатом своїх професійних обов'язків. Адвокат прибував на місце події після дзвінка клієнта, на прохання клієнта, і в двох з трьох випадків або з поліцією, або після прибуття останньої. Всі дії відбувались за місцем мешкання або роботи клієнтки з її присутністю.

Проте для усвідомлення першопричини конфлікту, варто також розуміти, що скаржник (особа що подала дисциплінарну скарги на адвоката) є колишнім чоловіком клієнтки адвоката, головою відповідної територіальної громади, та завжди супроводжувався декількома особами чоловічої статі, в тому числі одним депутатом Криворізької міської ради.

В скарзі, заявник вказував, що вважає образливими та негативними для себе наступні висловлювання адвоката: ««А ви як вважаєте, це нормально, коли «голови» та депутати о 7.45 ходять в баню?», «Голова Новолатівської громади сказав, що він приїхав у банний комплекс попаритись у бані. Це нормально, коли п'ять хлопців з депутатом Криворізької міської ради приїжджають просто попаритися, в 7:45 утра», «Я прибув в офіс клієнтів після того, як його відвідав голова Новолатівської громади Олександр Зубрій в співпраці, чи під прикриттям, чи під підтримкою депутата Криворізької міськоїради Векленка. Минулого разу вони приходили начебто попаритися до бані. Цього разу чи вкрасти, чи пошкодити щось, не відомо».

Заявник також вказував, що «Таким чином, адвокат Макаренко О. Ю., стверджуючи у своїй публікації про нібито пошкодження

чи викрадення майна, не маючи для цього належних та допустимих доказів, фактично поширив інформацію, яка є юридично не встановленою. Таким чином, адвокат мав утриматися від поширення інформації зазначеного змісту.».

Але найголовніше, це те, що просив заявник, адже відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень:1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України — позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав — виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. І заявник просив саме «Притягнути адвоката Макаренко Олександра Юрійовича до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, а саме, грубого порушення Правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України, у виді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю» [2]. Що на наш погляд підтверджує бажання саме перешкодити професійній діяльності адвоката та не дати йому можливість захищати права своїх клієнтів.

І з одного боку, позицію заявника можна зрозуміти, як особи, що хоче приховати певні дії, та коло осіб які в них приймали участь.

Відповідні відеофайли, які дозволять в повному обсязі зрозуміти ситуацію що відбувалась, будуть надані при захисті роботи, але на зараз, автори вважають за необхідне висловити свою думку, стосовно власної оцінки дій скаржника.

В першу чергу, ми вважаємо, що дії скаржника по факту були законними, але по суті, вкрай маніпулятивними, неприпустимо обмежувати право громадянина, передбачене ст. 59 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на професійну правничу допомогу, та забезпечити гарантії незалежності адвокатури, гарантовані частиною першої, другої статті 131–2 Конституції України [3].

Ми вважаємо за доцільне звернути увагу на позицію Верховного Суду, який в складі колегії Першої судової палати Касаційного цивільного, постанова 25.01.2023 року, справа № 761/33563/20 (провадження № 61–9907св22), яка полягає в тому, що «чинним законодавством не передбачено можливість притягнення до відповідальності за висловлювання оціночних суджень, тому що вони, як і думки, переконання, судження, критична оцінка певних фактів і недоліків, не можуть бути предметом судового захисту, оскільки, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів, не можуть бути перевірені на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів), а особи, які є публічними фігурами, мають бути толерантними до

різкої, навіть не коректної критики. Подібні правові висновки викладено у постановах Верховного Суду: від 24 березня 2021 року у справі № 428/3780/20-ц (провадження № 61–319св21), від 24 червня 2021 року у справі № 552/1030/20 (провадження № 61–18186св20)» [4]. Не забувати, що Надання професійної правничої допомоги в Україні покладається на адвокатуру, а незалежність адвокатури гарантується Конституцією України [3].

Відповідно до частини першої статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Згідно із пунктами 1,6 частини першої статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги та правил адвокатської етики, виконувати рішення органів адвокатського самоврядування, виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правничої допомоги [2].

Відтак, описана ситуація підтверджує, що дисциплінарна скарга в сучасних умовах, може бути використана не як спосіб захисту, а як спосіб нападу, інструмент, метою якого буде відсторонити фахового адвоката від справи, позбавивши його можливості виконувати свої обов'язки та надавати правову допомогу клієнту там і тоді, коли це вкрай важливо і конче потрібно клієнту.

Ми вважаємо, діюче законодавство, в тому числі нормативно-правові акти, які регулюють процедуру притягнення адвоката до відповідальності, потребують вдосконалення, задля недопущення створення штучних механізмів перешкоджання адвокатській діяльності.

Список використаної літератури

1. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: Положення від 30.08.2014, № 120. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871–14#Text (дата звернення: 18.09.2025).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон від 05.07.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text.
3. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96- %D0 %B2 %D1 %80#Text.
4. Постанова Верховного суду від 23.01.2023. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108790723.

Глушкова Д. В.
доцент кафедри правоохоронної діяльності
навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПИТАННЯ КОМУНІКАЦІЇ ТА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

Адвокатура як невід'ємний елемент системи правосуддя виконує надзвичайно важливу функцію — забезпечує захист прав і свобод людини, сприяє утвердженню принципів верховенства права та справедливості. Етичні стандарти діяльності адвоката завжди були основою довіри суспільства до адвокатури. Водночас розвиток цифрових технологій змінює не лише способи комунікації між адвокатом і клієнтом, а й ставить нові виклики щодо збереження адвокатської таємниці.

Питання конфіденційності, захисту даних, безпечного використання електронних засобів комунікації стають ключовими для сучасного адвоката. Таким чином, цифрова епоха зумовлює переосмислення класичних засад адвокатської етики та потребує нових підходів у регулюванні професійної діяльності.

Сьогодні переважна більшість адвокатів активно користується електронною поштою, месенджерами (Viber, Telegram, WhatsApp, Signal), платформами для відеоконференцій (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams) для зв'язку з клієнтами та колегами. З одного боку, це значно спрощує процес обміну інформацією, дозволяє швидко реагувати на потреби клієнта та оперативно подавати документи до суду чи органів державної влади. З іншого боку, такі канали комунікації пов'язані з ризиками: можливістю перехоплення повідомлень, відсутністю належного шифрування, небезпекою несанкціонованого доступу третіх осіб до електронних пристроїв.

Окрему проблему становить межа між професійною та особистою комунікацією: адвокат, використовуючи соціальні мережі, повинен уникати висловлювань, які можуть нашкодити репутації чи порушити принципи професійної етики.

Одним із ключових принципів професії є дотримання адвокатської таємниці. Правила адвокатської етики України прямо вказують, адвокат зобов'язаний зберігати конфіденційність інформації, отриманої під час виконання професійних обов'язків [1]. У цифрову епоху зростає небезпека витоку даних через: злом електронної пошти чи месенджерів; використання ненадійних хмарних сховищ; недбале ставлення адвоката до захисту власних пристроїв (відсутність антивірусного захисту, використання слабких паролів).

У міжнародній практиці вже існують приклади притягнення адвокатів до відповідальності за неналежне збереження клієнтських даних. Зокрема, у США адвокат може бути дисциплінарно покараний, якщо не вжив заходів для шифрування конфіденційних електронних листів [2]. Європейська рада адвокатських об'єднань і правничих товариств (CCBE) рекомендує адвокатам використовувати сучасні технології захисту даних, включаючи багатофакторну автентифікацію та спеціальні платформи для передачі документів [3].

В Україні ці вимоги лише починають набувати практичного значення. Проте, враховуючи досвід воєнного часу, коли кіберзагрози з боку держави-агресора посилюються, питання цифрової конфіденційності стає критично важливим.

Цифровізація породжує низку етичних дилем для адвокатів. Наприклад, використання штучного інтелекту (ChatGPT, автоматизовані сервіси підготовки документів) може полегшити роботу, але виникає ризик витоку даних у відкриті системи. Ще спільні хмарні сховища (GoogleDrive, Dropbox) зручні для клієнтів, але не завжди відповідають вимогам безпеки. І треба згадати електронні судові сервіси вимагають від адвокатів одночасно технічної грамотності та уважності, щоб уникнути процесуальних помилок.

У цьому контексті важливою стає роль професійного саморегулювання: адвокатські спільноти мають розробляти практичні рекомендації, проводити навчання та встановлювати чіткі стандарти поведінки у цифровому середовищі.

Цифрова епоха суттєво змінює способи комунікації між адвокатом і клієнтом, створюючи нові виклики для забезпечення конфіденційності. Використання електронної пошти, месенджерів, відеоконференцій та хмарних сервісів стало звичною практикою, однак саме ці інструменти несуть найбільші ризики витоку даних. У 2022 році в ЄС було зафіксовано кілька гучних випадків кібератак на юридичні компанії, під час яких зловмисники отримали доступ до матеріалів справ, що перебували у провадженні. Подібні інциденти підривають довіру клієнтів до адвокатури й доводять необхідність посилення стандартів цифрової безпеки.

Професійна етика адвоката сьогодні вимагає поєднання традиційних принципів — чесності, незалежності та збереження таємниці — із сучасними вимогами до кіберзахисту. Європейська рада адвокатських об'єднань і правничих товариств (CCBE) у своїх рекомендаціях 2024 року окремо підкреслила, що адвокат повинен забезпечувати захист електронної інформації так само ретельно, як і паперових документів [3]. В Україні також розробляються роз'яснення Ради адвокатів щодо використання безпечних каналів комунікації.

У цьому контексті особливої актуальності набуває оновлення Правил адвокатської етики та впровадження практичних рекомен-

дацій щодо цифрової безпеки. Водночас адвокати повинні постійно підвищувати рівень цифрової грамотності, адже їхня професійна репутація безпосередньо залежить від здатності захистити інтереси клієнта не лише у залі суду, а й у цифровому просторі. Практика показує, що клієнти все частіше звертають увагу на те, наскільки їхній адвокат обізнаний із сучасними методами захисту даних, і саме це стає додатковим критерієм довіри та професійності.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики. З'їзд адвокатів України; Правила від 09.06.2017р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Національна асоціація адвокатів України. Вебінар «Доступ до адвокатської професії за кордоном». URL: https://unba.org.ua/news/8578-yurist-u-ssha-z-licenzieyu-ta-bez-poradi-dlya-ukrains-kih-advokativ.html
3. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) URL: https://www.ccbe.eu

Чекмарьова Л. Ю.
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри політичних наук і права
ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського», адвокат

ЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В СУДІ

Здійснення захисту прав та законних інтересів клієнта у цивільному й кримінальному судочинстві потребує від адвоката не лише високого рівня правової підготовки, а й розвинених етичних, комунікативних та психологічних компетентностей. Професійна діяльність адвоката є складним багатовекторним процесом, що охоплює взаємодію з клієнтом, судом, стороною обвинувачення, свідками та іншими учасниками судового розгляду. Ефективність цієї діяльності значною мірою зумовлюється вмінням адвоката будувати діалог, враховувати індивідуальні психологічні особливості співрозмовників і добирати комунікативні стратегії відповідно до контексту конкретної справи. Відмінності між цивільним і кримінальним процесами виявляються у рівні емоційного напруження, характері взаємодії та методах переконання, що потребує від адвоката гнучкості мислення й психологічної стійкості. З огляду на це, дослідження етичних і психологічних аспектів комунікації адвоката є надзвичайно важливим для вдосконалення професійної майстерності, формування культури правничого спілкування та забезпечення ефективного захисту прав і свобод особи.

Етичні аспекти взаємодії адвоката з клієнтом та судом регулюється нормами Правил адвокатської етики (розділ III, розділ IV) [1], які визначають стандарти поведінки адвоката під час надання правничої допомоги, забезпечення конфіденційності, запобігання конфлікту інтересів та дотримання принципу незалежності. Адвокат бути чесним, коректним при спілкуванні з судом та іншими учасниками процесу, оскільки це є фундаментом довіри до адвокатури та ефективного здійснення правосуддя.

Участь клієнта в судовому процесі є значним психологічним навантаженням, і не всі особи здатні ефективно впоратися зі стресом, навіть після ретельної підготовки. Незнання порядку судового процесу, висока емоційна напруга та індивідуальні психологічні особливості клієнта можуть ускладнювати реалізацію стратегії захисту. Адвокат повинен враховувати ці фактори, формуючи план взаємодії з клієнтом та судом, а також психологічно підтримуючи клієнта, щоб мінімізувати емоційні зриви та забезпечити ефективне представництво інтересів клієнта.

Підготовка клієнта до участі у судовому розгляді включає в себе детальне ознайомлення з процедурою судового розгляду, обговорення стратегій поведінки, моделювання судових ситуацій та підвищення самооцінки клієнта. У випадках, коли необхідна додаткова психологічна підтримка (наприклад, для неповнолітніх), адвокат може залучати спеціалістів, або сам забезпечувати психологічний супровід клієнта. Такий підхід дозволяє створити довірливі відносини, зменшити страх і невпевненість, підвищити адаптаційний потенціал клієнта та забезпечити ефективний захист його інтересів.

Важливим елементом діяльності адвоката в суді є комунікація та переконання, які охоплюють взаємодію з усіма учасниками процесу: клієнтом, суддею, прокурором, присяжними, свідками та експертами. Переконання базується на логічній аргументації, психологічних прийомах, риторичних методах і встановленні довірливого контакту. Адвокат має не лише донести юридичну позицію, а й впливати на сприйняття, мислення та емоційний стан співрозмовників, структуруючи інформацію та підкріплюючи ключові тези для досягнення сприятливого результату для клієнта.

Ефективна комунікація адвоката з клієнтом та учасниками судового процесу ґрунтується на поєднанні вербальних і невербальних засобів, логічній структурі виступу та врахуванні психологічних особливостей аудиторії. Як справедливо зазначає М. О. Баліцька, важливою якістю адвоката є його вміння впливати на свідомість окремих громадян, груп людей, ... їх думки, емоції і почуття, настрій і моральне переконання [2, с. 56]. Виступ адвоката в суді повинен мати чітку послідовність — вступ, основну частину та висновок, використову-

вати приклади, порівняння, цитати і наочні матеріали для посилення переконливості. Важливу роль відіграє компетентність адвоката, його щирість, ораторські здібності та здатність відстоювати позицію у змагальному процесі, оскільки саме слово стає основним інструментом впливу на суд і присяжних.

Підготовка до участі в судовому процесі включає врахування закономірностей пам'яті та психологічного сприйняття аудиторії: ключові аргументи розташовують на початку і в кінці промови, складність термінології зменшують, а головну думку повторюють ненав'язливо. При захисті клієнта від обвинувачення особлива увага приділяється характеристиці обвинуваченого через соціально-психологічний портрет, мотивації, цінності та обставини, що можуть пом'якшити його відповідальність. Невербальні засоби — жести, міміка, пози, зоровий контакт і паузи — допомагають підтримувати увагу, передавати емоційний стан і формувати професійний образ. Допити свідків та інших учасників процесу вимагають від адвоката особливої підготовки: визначення предмета допиту, складання плану, добір доказів та встановлення психологічного контакту. Ефективне ведення допиту передбачає контроль емоцій, коректність, поступове підведення свідка до необхідних висновків і створення атмосфери довіри.

Комунікативна компетентність адвоката формується через професійні знання та здатність усвідомлювати емоційний стан учасників процесу, адаптувати стиль спілкування до індивідуальних особливостей і творчо застосовувати психологічні та риторичні прийоми. Вміння поєднувати логіку, переконливість та психологічний вплив дозволяє адвокату ефективно впливати на свідомість усіх учасників процесу і підвищує результативність захисту.

Можна зробити висновок, що етичні та психологічні аспекти комунікаційної діяльності адвоката є ключовими для ефективного захисту прав та інтересів клієнта в суді. Успішна адвокатська діяльність вимагає не лише глибоких знань у сфері права, а й здатності враховувати психологічні особливості клієнта та інших учасників процесу, формувати довірливі відносини, адаптувати комунікаційні стратегії до конкретної ситуації та підтримувати клієнта під час стресових ситуацій. Підготовка клієнта до судового процесу, включаючи ознайомлення з порядком судового розгляду, обговорення стратегій поведінки, моделювання ситуацій та підвищення самооцінки, сприяє зниженню емоційного напруження учасника процесу. Комунікативна компетентність адвоката формується через поєднання професійних знань, риторичних та психологічних прийомів, уміння поєднувати вербальні й невербальні засоби впливу та враховувати психологічний стан аудиторії. Висока майстерність адвоката проявляється у логічній структурі виступів, правильному використанні аргументів у сво-

їй промові, здатності переконувати та встановлювати довірливий контакт із судом, свідками та іншими учасниками процесу. Творчий підхід, уважність до реакцій учасників та здатність гнучко коригувати стратегії захисту та представництва інтересів клієнта є запорукою ефективного здійснення захисту та підвищення результативності адвокатської діяльності.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами від 15 лютого 2019 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Баліцька М. О. Комунікативна компетентність адвоката як предмет дослідження в юридичні психології. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017 № 3. С. 54–57. URL: https://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/15.pdf

Нестерчук Л. П.
старший викладач кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЧЕСНІСТЬ ТА ДОБРОПОРЯДНА РЕПУТАЦІЯ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Доброчесність виступає окремою етичною вимогою, що існує у поєднанні з іншими адвокатськими професійними принципами — незалежністю, верховенством права, пріоритетом інтересів клієнта, конфіденційністю, компетентністю, добросовісністю тощо. Її витоки сягають часів Стародавнього Риму, де адвокати повинні були присягатися чесно захищати своїх клієнтів і відмовлятися від справ, які вони вважали несправедливими.

Нині принцип чесності та добропорядної репутації є визнаним міжнародним стандартом здійснення адвокатської діяльності та міститься у документах, що її врегульовують, у більшості країн світу. Цей принцип закріплений, наприклад, у Кодексі поведінки європейських адвокатів 1988 року, який професійну честь, гідність, порядність як традиційні чесноти адвоката відносить до його професійних обов'язків, а Хартія основних принципів європейської адвокатської професії 2006 року проголошує його одним з десяти основних принципів адвокатської діяльності.

Як філософська та етична категорія, як принцип та юридичний обов'язок доброчесність є складною конструкцією, що має галузеві

інтерпретації, загальним для яких є віднесення її до фундаментальних правових категорій та розуміння «як високої моральної чистоти, чесності» [1, с. 117–118]. У загальнофілософському контексті доброчесність розглядається як ідеал людського життя, орієнтованого на добро, і цивілізаційна приналежність, на думку В. І. Федоровича, впливає на погляди людини на її уявлення про те, як вона має жити, дотримуючись принципів добра, справедливості, честі тощо [2, с. 170–173]. При розгляді етичних стандартів у юридичному професійному середовищі загалом, та адвокатському зокрема, важливим є розуміння їх представниками взаємозв'язку таких категорій їх буття, як: реальне «я», тобто яким він є; ідеальне «я», тобто яким він хоче бути; суб'єктивне «я», тобто ким він себе вважає; професійне «я»; особисте «я», тобто ким він є в особистому житті [3], що, своєю чергою, впливає на виокремлення ключових ознак професійної доброчесності юриста як правової категорії, до яких відносять «правову поведінку (дії або бездіяльність); суб'єктів — представників різних юридичних професій; нормативні правила і принципи професійної етики; компетентність; правові результати» [4, с. 16].

Ф. П. Шульженко, І. М. Шаркова та О. О. Гайдулін пропонують розширену загальнотеоретичну дефініцію доброчесності як «природноправового принципу, основним призначенням якого є встановлення відповідності поведінки учасників публічно-правових відносин приписам моралі, що виконує головну функцію протидії корупції та іншим проявам зловживання владою і визначається на основі наступних критеріїв: об'єктивного критерію, що означає співмірність отриманих публічних благ з усіма супутніми потенційними ризиками; суб'єктивного критерію, відповідно до якого моральна мотивація певної поведінки має визначатися на основі пануючих у суспільстві (корпорації) моральних цінностей, які, зокрема, можуть бути закріплені у відповідних морально-етичних (корпоративних) кодексах» [5, с. 31–32].

Розгляд еволюції унормування в Україні принципу чесності та добропорядної репутації у професійній діяльності адвоката свідчить про те, що у текстах законів, які врегульовували діяльність адвокатури (Закон України «Про адвокатуру» 1992 року) та нині є чинними (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», 2012 року), посилання на нього міститься лише у статтях, що стосуються тексту присяги. Його закріплення у статусі одного з основних етичних принципів адвокатської діяльності уперше відбулося у ст. 15 Правил адвокатської етики 1999 року. Правила адвокатської етики 2012 року виключили цей принцип з переліку основних етичних принципів і зберегли обов'язок його дотримуватися лише під час здійснення професійної діяльності в суді (ст. 45). Чинні Правила адвокатської етики у редакції 2017 року також не розглядали принцип чесності та добро-

порядної репутації у якості основоположних моральних засад і містили посилання на нього у статтях, що стосувалися відносин адвоката з судом (ст. 44) та є його поведінки у соціальних мережах (ст. 57). Їх редакція 2019 року повернула цьому принципу статус основоположних етичних засад у діяльності адвоката (ст. 12–1) і закріпила його дію на сферу відносин між адвокатами та органами адвокатського самоврядування, вказавши у ст. 65, що «у межах дотримання принципу чесності і добропорядної репутації адвокат має надавати достовірну інформацію до Єдиного реєстру адвокатів України, органам адвокатського самоврядування, членам органів адвокатського самоврядування під час здійснення ними повноважень» [6]. Справедливо зазначається, що «відсутність визначення поняття доброчесності як правової категорії, її сутності та сфери застосування, віднесення її трактування в залежність від уявлень та усвідомлень особи, яка його тлумачить, від її негативно впливає на суспільні відносини, при врегулюванні яких воно застосовується [7, с. 48].

Н. М. Бакаянова на підставі аналізу міжнародних стандартів здійснення адвокатської діяльності, історії української адвокатури та зарубіжного досвіду зазначає, що чесність та добропорядна репутація є фундаментальним, базовим принципом адвокатської етики, який поширюється всі аспекти професійної діяльності адвоката, а його складові є невід'ємною рисою його особистих якостей [8, с. 5], які охоплюють: психологічні особливості, які найчастіше розуміються як риси або властивості, що визначають тип особистості, зокрема темперамент, характер, рівень емоційної врівноваженості, доброзичливість, сумлінність, екстраверсія/інтроверсія; аксіологічні властивості, що стосуються ієрархії цінностей і потреб, релігійності, типу мотивації, прагнень, переконань, способів досягнення професійного успіху, ставлення до загальних моральних норм та професійних етичних вимог, доброчесності у приватному житті та професійній діяльності та інше; характеристики, що відображають вибір моделі поведінки при виконанні професійних функцій тощо; характеристики, що охоплюють знання, навички, здібності, досвід тощо.

Реалізація принципу чесності та добропорядної репутації може вступати у конфлікт з іншими етичними принципами адвокатської діяльності, що спонукає до міркувань, «чи можемо ми взагалі говорити про чесність, якщо йдеться про діяльність адвоката в інтересах клієнта», оскільки, як зазначають дослідники, «проголошення істини не може бути першочерговою метою адвоката, коли кожен адвокат в рівній мірі змушений приховувати правду, принаймні, якщо це відповідає інтересам клієнта і якщо немає підстав уникати захисту клієнта» [9]. Для врегулювання таких конфліктів та досягнення справедливого компромісу інтересів, адвокат має утримувати баланс між інтересами

клієнта та вимогами законодавства та етичних норм, досягнення якого потребує від нього високих професійних якостей та моральних засад.

У підсумку зазначимо, що закріплення у редакції 2019 року Правил адвокатської етики принципу чесності та добропорядної репутації, як одного з основних у професійній діяльності адвоката, свідчить про адаптацію законодавства України до міжнародних стандартів у професійної діяльності юристів. Враховуючи зарубіжний досвід функціонування цього принципу, необхідно розширити практику тлумачення Правил адвокатської етики шляхом створення коментарів до них з урахуванням узагальнень дисциплінарної практики Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Список використаної літератури

1. Шаркова І. М. Римсько-правова концепція доброчесності (integritas): актуалізація в сучасній Україні. *Римське право і сучасність: цивільне право в умовах війни* : матеріали всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 24 трав. 2022 р.) / за заг. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2022. С. 117–120. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/01d278ca-2a6d-4178-a06e-c150c59798f7/content
2. Федорович В. І. Обґрунтування морально-етичної складової в системі відповідальності судді за недоброчесну поведінку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридична науки*. 2015. № 3. С. 170–173.
3. Zienkiewicz A. Lawyer's Integrity: Some Remarks from the Perspective of a Holistic Approach to Legal Practice. *Krytyka Prawa*. 2021. Vol. 13, iss. 3. DOI:10.7206/kp.2080–1084.476
4. Волошина Я. Л. Доброчесність у професійній діяльності юриста. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 16–21. URL: https://doi.org/10.24144/2788–6018.2022.06.2
5. Шульженко Ф. П., Шаркова І. М., Гайдулін О. О. Морально-правові принципи доброчесності та добросовісності: генеза та парадигма сучасної рецепції : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 428 с.
6. Правила адвокатської етики : затверджені 09.06.2017 р. З'їздом адвокатів України у ред. від 15.02.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
7. Рядінська В. О., Карпушова О. В. Правові проблеми визначення доброчесності як правової категорії в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Вип. 65. С. 43–50. URL:https://doi.org/10.24144/2307–3322.2021.65.7
8. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури*. 2019. Спецвип. С. 5–10.
9. Новели Правил адвокатської етики: зміст, значення та тлумачення / Національна Асоціація адвокатів України. 2019. 17 квіт. URL: https://unba.org.ua/publications/print/4275-noveli-pravil-advokats-koi-etiki-zmist-znachennya-ta-tlumachennya.html

Тимошенко М. В.
адвокат

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Професійна етика адвоката є системою моральних норм і правил поведінки, що регулюють взаємодію адвоката з клієнтом, судом, іншими учасниками процесу та суспільством загалом. Основними принципами є законність, незалежність, конфіденційність, доброчесність та лояльність до клієнта. Однак на практиці виникають ситуації, коли дотримання цих принципів стає складним через конфлікти інтересів, тиск з боку клієнтів чи органів державної влади, а також через недостатню правову визначеність деяких етичних норм [1; 2].

Участь адвоката у кримінальному провадженні є невід'ємною частиною забезпечення права на захист. Однак існують проблеми, пов'язані з правовим регулюванням цієї участі, зокрема:

a) обмеження прав адвоката (законодавство передбачає певні обмеження щодо участі адвоката на різних стадіях кримінального процесу, що може обмежувати ефективний захист прав клієнта [3]);

b) взаємодія з органами слідства та прокуратури (існують випадки, коли адвокат стикається з перешкодами у взаємодії з органами слідства та прокуратури, що ускладнює виконання його професійних обов'язків [4]);

c) недостатня правова визначеність;

d) відсутність чітких нормативних актів, що регулюють роль адвоката на різних етапах кримінального процесу, призводить до правової невизначеності та можливості зловживань [5].

Взаємовідносини між адвокатом та судом є важливим аспектом професійної етики. Однак на практиці виникають такі проблеми. Розглянемо їх.

1.Тиск на адвоката. Існують випадки, коли судді намагаються впливати на адвоката, що порушує принципи незалежності та доброчесності [6].

2.Недостатня повага до адвокатської діяльності. Іноді суди не надають належної уваги ролі адвоката, що може призводити до порушення прав клієнта [7].

Юридична відповідальність адвоката є важливим механізмом забезпечення дотримання етичних норм. Однак існують такі перешкоди, як:

a) невизначеність критеріїв відповідальності. Відсутність чітких критеріїв для визначення вини адвоката у порушенні етичних норм ускладнює процес притягнення до відповідальності;

b) недостатня ефективність дисциплінарних органів. Деякі дисциплінарні органи не завжди ефективно виконують свої функції, що може призводити до недостатнього контролю за дотриманням етичних норм;

c) відсутність страхування професійних ризиків. Відсутність обов'язкового страхування професійних ризиків адвокатів може призводити до фінансових втрат у разі притягнення до відповідальності.

Для вирішення зазначених проблем необхідно зробити наступне.

1. Удосконалення законодавства: розробити та впровадити чіткіші нормативні акти, що регулюють участь адвоката у кримінальному процесі та його взаємовідносини з іншими учасниками процесу.

2. Підвищення кваліфікації адвокатів: організувати регулярні тренінги та семінари для адвокатів з питань етики та професійної відповідальності.

3. Посилення контролю за дотриманням етичних норм: зміцнити функціонування дисциплінарних органів та забезпечити їх незалежність.

4. Впровадження обов'язкового страхування професійних ризиків: розглянути можливість введення обов'язкового страхування професійних ризиків для адвокатів.

Професійна етика та юридична відповідальність адвоката є взаємопов'язаними елементами, що визначають не лише рівень довіри суспільства до адвокатури, а й ефективність функціонування правової системи в цілому. Проведений аналіз засвідчив, що попри наявність розвиненої нормативної бази, практика застосування етичних і дисциплінарних норм в Україні залишається суперечливою.

Серед ключових проблем виділяються: недостатня правова визначеність меж професійної відповідальності адвоката; неефективність окремих дисциплінарних процедур; складність забезпечення незалежності адвокатської діяльності в умовах тиску з боку правоохоронних органів чи судової влади; а також відсутність системи страхування професійних ризиків. Зазначені чинники не лише знижують рівень гарантій прав осіб, яким надається правова допомога, але й негативно впливають на репутацію адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, який має включати: вдосконалення законодавства у сфері регулювання адвокатської діяльності; забезпечення реальної незалежності адвокатів та органів адвокатського самоврядування; підвищення рівня правової культури й етичної підготовки адвокатів; а також запровадження механізмів обов'язкового страхування професійної відповідальності.

Отже, утвердження високих стандартів професійної етики й ефективної системи юридичної відповідальності адвокатів є необхідною передумовою зміцнення принципів верховенства права, справедливості та довіри громадян до правосуддя.

Список використаної літератури

1. Кучинська О. П., Циганюк Ю. В. Проблемні питання правового регулювання участі адвоката у кримінальному провадженні для надання професійної правової допомоги учасникам таких проваджень. *Юридичний науковий вісник*. 2024. № 2. С. 45–53.
2. Коваль А. М. Проблемні питання дотримання професійної етики адвокатом у кримінальному провадженні. *Вісник Київського міжнародного університету.* Серія: Юридичні науки. 2016. № 2. С. 51–56. URL: https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/download/556/500.
3. Гофельд Г. С. Проблеми професійної етики адвоката у мережі Інтернет. Етика правника: тези доповідей та повідомлень учасників круглого столу / за заг. ред. Т. Б. Вільчик. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 322 с. С. 119–121. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/Etyka_pravm-2021.pdf.
4. Романова А. Етичні норми у адвокатській діяльності. *Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2022. № 2 (34). С. 51–56. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/nov/28965/10.pdf.
5. Заборовський В. В., Фрідманський Р. М. Відповідальність суб'єктів звернення та адвоката в аспекті реалізації права на адвокатський запит. *Вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2021. Випуск 65. С. 342–347. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/64.pdf.
6. Антонюк С. Суд і адвокат в Україні: реалії сьогодення та проблеми етики взаємовідносин. *Path of Science.* 2019. Vol. 5. No 7. С. 1001–1014. URL: https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/635/644.
7. Волошина Л. О. Поняття та види юридичної відповідальності адвоката. *Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Юридичні науки*. 2022. № 2. С. 84–89.

Тодорич І. В.
аспірантка кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету, адвокатка

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ТА ЕТИЧНИХ ВИМОГ ДО АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРИЗМІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Цифрова трансформація суспільства створює нові виклики та можливості для адвокатської діяльності, актуалізуючи потребу в переосмисленні традиційних деонтологічних стандартів і етичних норм професії. В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, впровадження електронного правосуддя та цифрові-

зації державних послуг виникає необхідність адаптації професійних стандартів адвокатської етики до нових реалій цифрового суспільства.

Деонтологічні засади адвокатської діяльності мають глибоке історичне коріння. За визначенням С. Компанєйцева, вони являють собою систему принципів і норм, спрямованих на забезпечення належної професійної поведінки адвокатів при захисті інтересів особи [1, с. 46]. В Україні деонтологічні стандарти регламентуються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правилами адвокатської етики [2; 3].

Фундаментальне значення для розвитку деонтологічних стандартів адвокатури має Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи щодо свободи здійснення адвокатської діяльності, яка визначає ключові принципи незалежності адвокатської професії, конфіденційності відносин між адвокатом і клієнтом, а також етичні стандарти професійної поведінки [4]. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН у 1990 році, встановлюють, що адвокати повинні постійно дбати про честь і гідність своєї професії та здійснювати діяльність відповідно до визнаних професійних стандартів [5].

Цифровізація породжує низку етичних викликів. За даними Міністерства цифрової трансформації України, станом на 2023 рік 40,4 % населення мають рівень цифрових навичок нижче базового, що створює бар'єри для доступу до правової допомоги [6]. Використання цифрових платформ актуалізує питання конфіденційності та захисту персональних даних клієнтів, а впровадження штучного інтелекту потребує переосмислення меж професійної відповідальності адвоката.

Європейський Союз активно працює над створенням уніфікованих стандартів цифрової трансформації. Рішення (ЄС) 2022/2481 від 14 грудня 2022 року визначає, що шлях ЄС до цифрової трансформації має охоплювати цифровий суверенітет, повагу до основних прав, верховенство права та демократії [7]. Декларація про європейські цифрові права та принципи проголошує, що кожен повинен мати доступ до технологій та право на освіту впродовж усього життя [8].

У контексті цифрової трансформації ключового значення набуває цифрова грамотність адвокатів. Цифрова компетентність адвоката має включати: технічні навички роботи з електронними судовими системами (ЄСІТС); уміння забезпечувати конфіденційність електронних комунікацій; здатність використовувати цифрові інструменти правового аналізу; навички роботи з електронними доказами; розуміння етичних меж використання штучного інтелекту [9].

Принцип конфіденційності традиційно є наріжним каменем адвокатської етики. Проте в цифрову епоху забезпечення адвокатської

таємниці набуває нових вимірів. Стаття 22 Правил адвокатської етики встановлює обов'язок зберігати адвокатську таємницю, що охоплює будь-яку інформацію про клієнта [3]. В умовах цифровізації деонтологічні стандарти мають включати обов'язок застосовувати належні технічні та організаційні заходи для захисту персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» та Європейських стандартів GDPR [10; 11].

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту створює нові етичні дилеми. Регламент (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 року про штучний інтелект встановлює перші у світі комплексні правила використання ШІ, включаючи вимоги до систем високого ризику [12]. Для адвокатської практики використання ШІ має відповідати таким принципам: прозорість — клієнт має бути проінформований про використання ШІ; залишення остаточного рішення за адвокатом; відповідальність адвоката за результати; недопущення дискримінації через упередженість алгоритмів; захист конфіденційності даних клієнта.

Цифровізація створила нові можливості для реклами адвокатських послуг. Правила адвокатської етики не забороняють адвокату рекламувати свою діяльність, проте така реклама має бути сумісною з незалежністю, гідністю, честю і добропорядністю адвоката [3]. У цифровому середовищі адвокати мають утримуватися від: агресивних форм онлайн-реклами; гарантування конкретного результату; публікації конфіденційної інформації про справи клієнтів; негативних висловлювань про колег або судову систему; неправдивої інформації про свою освіту та досвід.

Впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та можливості проведення судових засідань у режимі відеоконференції створили нові етичні виміри адвокатської діяльності [13]. Під час участі в онлайн-засіданнях адвокат зобов'язаний: забезпечити належну якість відео- та аудіозв'язку; знаходитися в належному приміщенні; дотримуватися дрес-коду та правил поведінки в суді; гарантувати конфіденційність; не здійснювати несанкціонованого запису засідання.

Особливої уваги потребує питання кваліфікованого електронного підпису як інструменту засвідчення автентичності процесуальних документів відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [14]. Адвокат несе особисту відповідальність за збереження кваліфікованого електронного підпису та недопущення його використання іншими особами.

Цифрова трансформація суспільства вимагає системної модернізації деонтологічних і етичних стандартів адвокатської діяльності. Традиційні принципи адвокатської етики залишаються ак-

туальними, проте потребують нового тлумачення та доповнення специфічними вимогами, пов'язаними з використанням цифрових технологій. Впровадження запропонованих стандартів сприятиме підвищенню якості правової допомоги, захисту прав клієнтів у цифровому середовищі та збереженню високого авторитету адвокатської професії в умовах цифрової трансформації українського суспільства.

Список використаної літератури

1. Компанєйцев С. В. Деонтологічні засади діяльності адвокатів в Україні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2013. 221 с.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України від 15 лютого 2019 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
4. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 21 щодо свободи здійснення адвокатської діяльності від 25.10.2000. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU00302
5. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН (1990). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835
6. Міністерство цифрової трансформації України. Дослідження цифрової грамотності в Україні (2023). URL: https://osvita.diia.gov.ua
7. Decision (EU) 2022/2481 of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030. URL:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D2481
8. Declaration on European Digital Rights and Principles (2022). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023C0123(01)
9. 2030 Digital Compass: The European Way for the Digital Decade. COM(2021) 118 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX %3A52021DC0118
10. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297–17
11. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A32016R0679
12. Regulation (EU) 2024/1689 on artificial intelligence (AI Act). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689
13. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147–19

14. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155–19

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету, доктор юридичних наук, доцент ***Тицька Яна Олександрівна***

Басюк Ю. М.
аспірант кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Адвокатська професія в Україні знайшла своє визнання. Адвокат в Україні — це незалежний фахівець у галузі права, який надає правничу допомогу тим особам, які об'єктивно не можуть самі собі зарадити, а також в інших випадках, коли участь адвоката у судовому процесі є обов'язковою. Незважаючи на різноманітні інституційні проблеми, адвокатура України залишається однією з найстійкіших опор громадянського суспільства та демократичної держави.

Немалим чином таким своїм становищем адвокатура України завдячує адвокатській етиці. Адвокатська етика в Україні врегульована на досить високому рівні. Насамперед, це пояснюється тим фактом, що питання формування і впровадження норм адвокатської етики сьогодні належать до виключної компетенції органів адвокатського самоврядування. Такими повноваженнями може вирізнятися адвокатура не кожної європейської держави.

Необхідно підкреслити прогресивність адвокатської етики в Україні. Так, процес розроблення етичних правил адвокатської діяльності незалежної України розпочався насправді ще до офіційного проголошення відновлення незалежності Української держави. Першоосновою сучасних Правил адвокатської етики справедливо можна вважати установчий з'їзд Спілки адвокатів України, який відбувся 29.09.1990. Одним із завдань Спілки адвокатів України було розроблення та поширення норм адвокатської етики, адже Україна завжди тяжіла до європейських цінностей, що пояснюється бурхливим та стрімким розвитком української державності.

Хоча, незважаючи на таку прагматичність адвокатської спільноти, перші правила адвокатської етики були розроблені лише з плином років. Так, 01.10.1999 Вищої кваліфікаційною комісією адвокатури

при Кабінеті Міністрів України у відповідності до Указу Президента «Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури» затвердила Правила адвокатської етики [1], які були рекомендовані Спілкою адвокатів України.

Як справедливо зазначає із цього приводу Я. В. Фляжнікова «ухвалення перших Правил адвокатської етики відзначилось значним успіхом для української адвокатури, адже вони стали невід'ємним елементом світової демократичної спільноти. Правила адвокатської етики вмістили у собі важливі положення щодо врегулювання адвокатської діяльності з боку моральності у невизначених ситуаціях, закріпили принципові засади дисциплінарної відповідальності та й загалом стали суттєвим внеском для адвокатури України як професійної спільноти» [2, с. 30].

Ухвалення нових Правил адвокатської етики 17.11.2012 Установчим з'їздом адвокатів України [3] було зумовлене ухваленням чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], оскільки виникла об'єктивна привести у відповідність вказані нормативні акти.

Одразу необхідно зазначити, що оновлення профільного законодавства позитивно відобразилось на системі адвокатури України, оскільки адвокатська діяльність набагато жвавіше, якщо порівнювати з іншими правничими професіями, здатна реагувати на динамічні зміни правового регулювання прав і свобод людини і громадянина.

09.06.2017 Звітно-виборним з'їздом адвокатів України було затверджено чинні Правила адвокатської етики [5]. Процедура їхнього розроблення та ухвалення стала наслідком непоодиноких обговорень й суперечок в адвокатській спільноті.

Незважаючи на різного роду дискусії з приводу змістовного наповнення і практичної реалізації чинних норм адвокатської етики, необхідно підкреслити, що адвокатська етика в Україні віднайшла своє досить детальне врегулювання. Так, значна увага була приділена принципам адвокатської етики, які беззаперечно визнаються першоосновою морально-етичної складової правового статусу адвоката. Застосування таких принципів належним чином екстрапольоване на відносини адвоката із суб'єктами, із якими він взаємодіє у процесі своєї професійної діяльності. Тобто, адвокати мають у своєму розпорядженні досить конкретні та актуальні вимоги, які слугують орієнтиром для побудови поведінки адвоката у різних ситуаціях — у професійній та позапрофесійній площинах.

Вказане підтверджується тим, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правила адвокатської етики є двома безпосередньо взаємопов'язаними документами, які регулюють діяльність адвокатів в Україні. Обидва названі нормативно-правових

акти впливають один на одного: закон передбачає необхідність існування Правил адвокатської етики, підкреслюючи їхню важливість, а Правила сприяють реалізації принципів, закріплених у законі, розширюють їхній перелік, забезпечуючи високий рівень професійної етики адвокатів. Таким чином, галузевий закон і Правила адвокатської етики разом створюють комплексну та різнорівневу систему регулювання адвокатської діяльності в Україні.

З огляду на сказане Правила адвокатської етики в Україні дійсно у значній мірі відповідають міжнародним стандартам. Це обумовлено кількома важливими факторами.

По-перше, міжнародні стандарти адвокатської етики спрямовані на захист прав людини та забезпечення доступу до правосуддя, адже це одні з основних завдань адвокатури як інституту, що визначено відповідним чином на законодавчому рівні.

По-друге, національні та міжнародні адвокатські асоціації активно співпрацюють між собою, обмінюючись досвідом та розробляючи спільні стандарти. Це сприяє уніфікації правил адвокатської етики у різних країнах. Адвокатура у кожній демократичній державі, зокрема і в Україні, прагне до постійного самовдосконалення шляхом запозичення та імплементації позитивного іноземного досвіду у досліджуваній сфері.

Необхідно підкреслити, що будь-яке порушення норм адвокатської етики негативно позначається на авторитеті усієї адвокатури загалом, оскільки до адвокатської професії існує підвищена увага з боку суспільства.

Порушення норм адвокатської етики визнається законодавцем у п. 3 ч. 2 ст. 34 профільного закону як дисциплінарний проступок, за який адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарна відповідальність адвоката є важливим запобіжником, який стимулює адвоката дотримуватись встановлених правил поведінки. Саме потенційна дисциплінарна відповідальність відіграє одну з найвагоміших ролей у формуванні поведінки адвоката, особливо у позапрофесійній сфері.

Незважаючи на існування дієвого механізму притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а також обізнаність адвокатів про нього, порушення адвокатами правил адвокатської етики не є рідкістю. Адвокати іноді дозволяють собі прояви непрофесійного спілкування, неналежного ставлення до суб'єктів, із якими адвокат здійснює безпосередню взаємодію, тощо. Особливо гостро така проблема проявляється під час участі адвоката у судовому процесі.

Відносини адвоката із суддею, прокурором, іншим адвокатом нерідко вирізняються підвищеною конфронтацією. Уміння адвоката тримати свою поведінку в рамках морально-етичних норм вимагає від нього значної психологічної стійкості та витримки. Велика кіль-

кість випадків порушень адвокатами правил адвокатської етики свідчить про недостатню підготовленість адвокатів до роботи в умовах професійних конфліктів, суперечок та дискусій.

Такий стан речей є наслідком низки об'єктивних та суб'єктивних чинників. Адвокатська діяльність в окремих ситуаціях потребує настільки глибокого підходу та використання певного інструментарію неформальних засобів (які при цьому не мають виходити за межі законності), що межі допустимої та етично виправданої поведінки адвоката перестають бути чіткими. Зокрема, коли адвокат розуміє, що правосуддя у конкретному випадку ґрунтується не на верховенстві права, а на приватних інтересах певної особи чи групи осіб, що, на жаль, не є рідкістю. При цьому ситуація може бути ускладнена тим, що допустимі законні методи реагування на подібні випадки не призведуть до реального результату через складність процедури, розтягнутість у часі, відсутність прямих доказів тощо. Іншим прикладом може бути адвокат, який працює у невеликому місті чи селищі, і внаслідок цього у нього зростає загроза виникнення потенційного конфлікту інтересів через те, що з абсолютною більшістю осіб, із якими доводиться співпрацювати у процесі виконання доручення клієнта, особливо у суді, адвокат є особисто знайомий.

Схожих прикладів досить багато. Очевидно, що сьогодні адвокатська етика не має вичерпних і точних рішень кожної подібної ситуації. Тому, на мою думку, під час професійного навчання саме на психологічну та емоційну складову професії адвоката слід робити більший наголос. Більше того, відповідні акценти доцільно робити також і протягом підвищення кваліфікації адвокатів. Паралельно із цим необхідно проводити постійну прикладно-методичну роботу з оновлення норм адвокатської етики та надання відповідних роз'яснень. Адвокатська етика не є і не може бути статичною, вона повинна оперативно реагувати на виникнення нових правовідносин, учасником яких стає адвокат, з метою недопущення нанесення шкоди авторитетові адвокатури.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 01.10.1999 (втратили чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001699–99#Text.
2. Фляжнікова Я. В. Історіографія правового регулювання правил адвокатської етики новітнього часу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція.* 2018. № 36. С. 29–31.
3. Правила адвокатської етики : затверджені Установчим З'їздом адвокатів України 17.11.2012 (втратили чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418–12#Text.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами та доповненнями станом на 01.02.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text.
5. Правила адвокатської етики : затверджені Звітно-виборним З'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text.

Науковий керівник: доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук ***Бондар Ірина Вадимівна***

Чорний М. М.
аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗНАЧЕННЯ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «ЧЕФЕРИН ПРОТИ СЛОВЕНІЇ» В АСПЕКТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН АДВОКАТА ТА ПРОКУРОРА У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Взаємовідносинам адвоката та прокурора у судовому процесі завжди приділялась особлива увага в науковій літературі. Хоча ці суб'єкти виступають процесуальними опонентами, їх об'єднує спільна мета — забезпечення верховенства права в державі та досягнення завдань судочинства.Межі взаємодії цих двох представників правничої професії визначені міжнародними стандартами, процесуальними кодексами, профільними законами, морально-етичними нормами тощо. До прикладу, Правила адвокатської етики містять окремий розділ — Розділ IV, який регулює поведінку адвоката у відносинах із судом *та іншими учасниками судового провадження*. В ньому закріплено обов'язок адвоката дотримуватись принципів незалежності, законності, чесності та добропорядної репутації. На відміну від ПАЕ, Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів не містить окремого розділу присвяченого взаємовідносинам прокурора із судом та іншими учасниками судового процесу. Утім, він містить ст. 26 «Взаємовідносини з органами судової влади» та ст. 27 «Взаємовідносини з іншими учасниками судочинства». Відповідно до ст. 27, у відносинах з іншими учасниками судочинства (у тому числі адвокатами) прокурор повинен дотримуватися ділового стилю спілкування, виявляти принциповість і витримку.

У рамках нашого дослідження хотілось би звернути увагу на практику Європейського суду з прав людини (надалі — ЄСПЛ) — міжнародного судового органу регіонального рівня, який знаходиться на постійній основі в місті Страсбург (Франція) [1, с. 16] та забезпечує дотримання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі — Конвенція) державами, які її ратифікували.

У рамках нашого дослідження увагу буде приділено позиції Суду у справі Чеферин проти Словенії (EFERIN v. SLOVENIA, no. 40975/08). Розглянемо стило зміст цієї справи. Заявник, П. Чеферин, практикуючий адвокат, здійснював захист особи, обвинуваченої у вчиненні трьох умисних убивств, за що передбачалося покарання у вигляді тридцятирічного позбавлення волі. Під час судових дебатів П. Чеферин різко розкритикував експертів, які були залучені до судового процесу, та прокурора. Адвокат назвав експертні висновки «позбавленими сенсу», «професійно слабкими» та «вигаданими конструкціями», зазначивши, що психіатр використовував «методи без наукового обґрунтування», а психолог застосував «застарілі методики з кам'яного віку психології». У свою чергу, *щодо прокурора* П. Чеферин зазначив: «для прокурора є прийнятним приховувати шокуючі докази, які можуть звільнити відповідача від відповідальності». Увесь судовий процес адвокат Чеферин назвав фарсом.

Національний суд визнав такі висловлювання адвоката образливими оціночними судженнями. Як наслідок, адвоката було оштрафовано. Зауважимо, що у подальшому П. Чеферин наголошував, що не мав наміру образити когось, а лише прагнув звернути увагу суду на необґрунтованість експертних висновків, які могли стати підставою для тридцятирічного позбавлення волі його клієнта.

ЄСПЛ дійшов висновку, що притягнення адвоката до відповідальності у цьому випадку порушило його право на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10 Конвенції. Суд підкреслив, що висловлювання заявника були зроблені в межах судового процесу, а не публічно, та стосувалися оцінки доказів і дій посадових осіб, а не особистих образ. Критика адвоката мала професійний характер і була спрямована на захист клієнта, тому не може розцінюватися як неповага до суду [2].

За результатами розгляду справи ЄСПЛ присудив адвокату П. Чеферину 800 євро в якості відшкодування матеріальної шкоди, 2400 євро як компенсацію моральної шкоди та 3000 євро в якості компенсації судових витрат [3].

Отже, досліджуючи проблематику взаємовідносин адвоката та прокурора у судовому процесі, можемо зробити такі висновки.

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Чеферин проти Словенії» має концептуальний характер для підкреслення значущості свободи висловлю-

вань адвоката щодо прокурора. Нагадаємо, що у 2002 р. ЄСПЛ була розглянута справа «Нікула проти Фінляндії» (NIKULA V. FINLAND). Заявниця виступала захисником у справі і висловлювала критику прокурора. Відмінність цієї справи від справи «Чеферин проти Словенії» полягає у тому, что А. Нікула не була членом адвокатської асоціації.

3. Обмеження свободи висловлювання адвоката у судовому процесі підриває принципи змагальності сторін і справедливого судового розгляду.

3. Критика дій прокурора у судовому процесі не повинна вважатися неповагою або порушення ПАЕ, якщо вона має законодавче підґрунтя і спрямована на виявлення істини.

Водночас варто зауважити, що критика адвокатом прокурора є прийнятною лише у разі, коли стосується професійної діяльності обвинувача і в жодному разі не повинна переходити до особистих образ, зокрема, стосуватися мови, національності, релігії, сімейного стану, політичних прихильностей тощо чи дискредитувати посаду прокурора або органи прокуратури загалом.

Список використаної літератури

1. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. К.: ВАІТЕ, 2015. 136 с. URL: https://kmkdka.radaadvokativ.com.ua/sites/default/files/files/posibnyk_yespl.pdf
2. Чеферин проти Словенії: критика адвокатами експертів в суді. *Центр демократії та верховенства права*. 2018. URL: https://cedem.org.ua/library/cheferyn-proty-sloveniyi-krytyka-advokatamy-ekspertiv-v-sudi/
3. ЄСПЛ визнав штраф адвокату за неповагу до суду порушенням свободи вираження думки. URL: https://www.shestakov.in.ua/echr_10svobodaslova_adv_nepovaga_do_sudu_net/

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Айткулова А. Р.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИКА АДВОКАТА В ЕПОХУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: МЕЖА МІЖ САМОРЕКЛАМОЮ ТА ПОРУШЕННЯМ СТАНДАРТІВ

Глобальні процеси цифровізації суттєво трансформують комунікацію, інтегруючи соціальні мережі у всі сфери професійної діяльності. У цьому контексті перед адвокатурою України постає актуальне завдання адаптації чинних норм, що регулюють здійснення адвокатської діяльності, до нових цифрових реалій. Адже сучасний адвокат виступає не лише фахівцем у галузі права, але й публічною особою, чия комунікаційна поведінка у віртуальному середовищі має безпосередній вплив на професійний імідж та довіру до адвокатури загалом.

З одного боку, адвокат змушений бути активним у цифровому середовищі, оскільки висока конкуренція на ринку правничих послуг обумовлює потребу у формуванні власного професійного бренду та самопрезентації. З іншого боку — активність обмежується вимогами, встановленими Правилами адвокатської етики (далі — ПАЕ), які передбачають низку заборон щодо публічної комунікації та реклами адвокатської діяльності. Внаслідок цього виникає своєрідний нормативно-ціннісний конфлікт між потребою у професійному самопозиціонуванні та обов'язком дотримання етичних стандартів. Відсутність чіткого розмежування між допустимими формами інформаційної діяльності адвоката та недопустимими проявами реклами створює ситуацію правової невизначеності, що істотно ускладнює практичне застосування етичних приписів у цифровому контексті.

Стаття 12 ПАЕ закріплює загальний обов'язок адвоката утверджувати повагу до адвокатської професії, а також сприяти збереженню та підвищенню рівня суспільної довіри й авторитету адвокатури. У свою чергу, вимоги до рекламування адвокатської діяльності закріплені у статті 13 ПАЕ, до яких належить: заборона на використання оціночних характеристик відносно адвоката; критики інших адвокатів; заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; вказівок, які можуть сформувати уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, притаманними в дійсності адвокатурі як такій [1].

Слід зазначити, що у Розділі VIII ПАЕ «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет» конкретизовано

вимоги до змісту інформації, що поширюється адвокатами у цифровому середовищі, та підкреслено важливість дотримання принципів доброчесності, правдивості й професійної відповідальності у публічній комунікації.

Крім того, у рішенні Ради адвокатів України № 196 від 22 вересня 2017 року окреслено підхід до публічної комунікації адвокатів, зокрема наголошено, що реклама адвокатської діяльності не повинна вводити потенційних клієнтів в оману, а також містити відомості, які можуть принижувати честь, гідність чи ділову репутацію інших адвокатів або суб'єктів правничої діяльності [2]. Таким чином, зазначене роз'яснення спрямоване на забезпечення балансу між правом адвоката на самопрезентацію та необхідністю дотримання високих етичних стандартів професії у публічному просторі.

Ключовим теоретичним і практичним викликом сучасної адвокатської діяльності є чітке розмежування двох самостійних категорій публічного контенту: правового інформування та реклами.

Правове інформування виконує переважно просвітницьку функцію, спрямовану на підвищення рівня правової обізнаності населення. До такого контенту належать повідомлення про зміни у законодавстві, роз'яснення окремих правових процедур чи механізмів їх реалізації. Водночас інформаційні повідомлення не повинні містити елементів самопросування чи прямих закликів до взаємодії з конкретним адвокатом.

Водночас реклама навпаки має на меті формування інтересу до конкретного суб'єкта адвокатської діяльності та може включати відомості про перелік послуг, напрями правничої допомоги чи заклики до звернення за допомогою. В умовах цифрової комунікації така реклама може набувати креативних або навіть іронічних форм, однак її зміст має залишатися у межах етичних вимог, визначених статтею 13 ПАЕ, зокрема щодо достовірності, коректності та недопущення дискредитації професії [1].

Правозастосовна практика свідчить про послідовну позицію органів адвокатського самоврядування щодо неприпустимості поширення інформації, яка може дискредитувати адвокатуру або завдати шкоди її авторитету. Подібні дії розцінюються як порушення етичних стандартів та тягнуть за собою дисциплінарну відповідальність.

Так, відповідно до постанови від 11 березня 2025 року у справі № 280/7796/24 Третій апеляційний адміністративний суд погодився з рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та суду першої інстанції щодо притягнення до відповідальності адвоката, за поширення у Facebook допису, котрий містив фото іншого адвоката та супроводжувався його коментарем із негативною оцінкою професіоналізму останнього. Суд дійшов висновку, що такі дії

дискредитують інститут адвокатури, тож погодився з попередніми рішеннями, щодо позбавлення адвоката права на зайняття адвокатською діяльністю, з подальшим виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України [3].

Відсутність чіткого нормативного визначення меж допустимої поведінки адвоката у цифровому середовищі зумовлює значний рівень правової невизначеності, що породжує низку системних проблем. По-перше, спостерігається суб'єктивність етичної оцінки, оскільки такі категорії, як «дискредитація» чи «оцінка колег», не мають усталеного нормативного наповнення, що відкриває широкий простір для довільного тлумачення. По-друге, виникає конфлікт між приватною та професійною сферами, адже особисті сторінки адвокатів у соціальних мережах, навіть за умови їх публічного доступу, стають об'єктом етичного контролю, що фактично стирає межу між приватним життям та професійним статусом.

На нашу думку, публічна активність адвоката у соціальних мережах нині розглядається як складова його професійної діяльності, що передбачає обов'язок дотримання принципів доброчесності, поваги до колег і клієнтів, а також недопущення розголошення конфіденційної інформації, що вимагає особливої відповідальності, адже будь-яке публічне висловлювання потенційно впливає на сприйняття адвокатури як інституту.

З метою подолання наявної правової невизначеності та забезпечення єдності підходів у правозастосовній практиці доцільним видається: 1) деталізувати положення ПАЕ, шляхом внесення змін і доповнень, які б чітко визначали межі допустимої поведінки адвокатів у цифровому середовищі та встановлювали критерії оцінки контенту, що публікується у соціальних мережах; 2) уніфікувати дисциплінарну практику, розробивши єдині методологічні рекомендації для кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури всіх регіонів, які міститимуть типові приклади, орієнтовні стандарти та узгоджені критерії визначення понять «надмірна реклама» і «дискредитація адвокатури», що сприятиме забезпеченню послідовності та прогнозованості етичного контролю.

Таким чином, дотримання нормативно закріплених етичних приписів та їх послідовне застосування у практиці адвокатської спільноти сприятиме гармонійному поєднанню сучасних цифрових інструментів комунікації з високими професійними стандартами, що, у свою чергу, забезпечить збереження суспільної довіри до інституту адвокатури та утвердження його авторитету в умовах цифрової трансформації правничої професії.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності та дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Internet: рішення Ради адвокатів України від 22.09.2017р. № 196. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017–09–22-r-shennya-rau-196_59d2297686313.pdf
3. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 11 березня 2025 року у справі № 280/7796/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125753122

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Бандурова В. С.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ЩОДО АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ПРАКТИКА

Етичні стандарти щодо адвоката є невід'ємною складовою його професійної діяльності, адже саме вони визначають не лише правову, а й моральну культуру правозахисника. Сучасна адвокатура може існувати як авторитетний інститут лише тоді, коли вона ґрунтується на принципах доброчесності, відповідальності та високих моральних цінностей. Повага до етичних засад є гарантією довіри громадян до адвокатури та ефективної реалізації конституційного права на правову допомогу, передбаченого статтею 59 Конституції України [1].

Етичні стандарти адвокатської діяльності в Україні мають міцне нормативне підґрунтя. Їх визначають Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI, Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України у 2017 році, а також міжнародні документи, зокрема Кодекс поведінки європейських адвокатів (CCBE Code of Conduct for European Lawyers) [2]. Ці акти спрямовані на утвердження високих моральних стандар-

тів, забезпечення незалежності адвоката та недопущення зловживань професійними правами. Важливо, щоб українська адвокатура гармонізувала свої етичні норми з європейськими, адже це підвищить рівень професійної довіри та сприятиме інтеграції у правову систему Європейського Союзу.

Етична поведінка адвоката має фундаментальне значення не лише для клієнта, але й для всього суспільства. Саме вона є запорукою незалежності адвокатури як інституту громадянського суспільства. Якщо адвокат дотримується принципів законності, чесності, конфіденційності компетентності і добросовісності тощо, то він зміцнює не лише власну репутацію, але й репутацію всієї правничої спільноти. Адвокат повинен бути моральним прикладом, навіть у тих ситуаціях, коли його дії не контролюються дисциплінарними органами. Це означає, що етика має бути внутрішнім переконанням, а не лише зовнішньою вимогою.

Відповідно до Правил адвокатської етики, основними принципами діяльності адвоката є незалежність, законність, конфіденційність, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, компетентність та добросовісність, чесність та добропорядна репутація, а також повага до адвокатської професії тощо [3]. Ці принципи не лише визначають межі професійної поведінки, а й формують моральну основу відносин адвоката з клієнтом, судом і суспільством. Саме незалежність адвоката є ключовою умовою реалізації його етичних обов'язків. Без незалежності неможливо бути чесним і вільним у відстоюванні інтересів клієнта. Водночас конфіденційність і добропорядність залишаються важливими критеріями професійної відповідальності, оскільки вони забезпечують довіру між адвокатом і клієнтом.

На практиці дотримання етичних норм залишається непростим завданням. Серед найбільших проблем виділяють конфлікт між бажанням клієнта та професійними стандартами, комерціалізацію адвокатської діяльності, тиск з боку державних органів, а також недотримання культури професійного спілкування між адвокатами [5]. Часто адвокати опиняються в ситуації, коли клієнт вимагає результату будь-якою ціною, що може спонукати до порушення моральних норм. У таких випадках адвокат повинен зберігати внутрішню стійкість і розуміти, що відмова від неетичної поведінки — це прояв професійної сили, а не слабкості.

Окрему увагу слід приділити дисциплінарній практиці. Відповідно до статей 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат несе дисциплінарну відповідальність за порушення присяги або Правил адвокатської етики. До нього можуть бути застосовані такі стягнення, як попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю або позбавлення цього права.

Слід зазначити, що найефективніший спосіб забезпечити дотримання етичних норм полягає у вихованні професійної культури адвоката ще на етапі його становлення. Адвокатська етика має стати невід'ємною частиною професійної освіти й постійного підвищення кваліфікації. Крім того, варто створити відкриту електронну базу дисциплінарних рішень, щоб адвокати могли орієнтуватися в усталеній практиці й уникати помилок. Такі кроки сприятимуть формуванню високих моральних стандартів і підвищенню довіри суспільства до адвокатури, зазначає В. С. Бліхар [6].

Підсумовуючи, зазначу, що етичні стандарти адвоката — це не формальність, а внутрішня сутність його професії. Дотримання етики є проявом професійної честі та гарантією справедливості. Адвокат, який поважає моральні принципи, зміцнює основи правової держави та утверджує ідею верховенства права не лише у судовій залі, а й у свідомості громадян. Отже, майбутнє української адвокатури залежить не стільки від нових законів, скільки від моральної зрілості кожного адвоката, його гідності, чесності та внутрішньої культури. Лише за таких умов адвокатура є справді незалежною, авторитетною й суспільно значущою інституцією, яка є опорою прав і свобод людини.

У сучасних умовах розвитку правової держави важливо не лише формально дотримуватися етичних норм, а й розвивати в адвокатів усвідомлене почуття етичної відповідальності. Адже саме внутрішнє переконання у важливості моральних принципів відрізняє справжнього професіонала від того, хто лише дотримується правил через страх покарання. Слід зазначити, що доброчесність повинна стати не винятком, а стандартом професійної поведінки. У цьому контексті важливим є запровадження етичних тренінгів, наставництва та професійного обговорення складних моральних ситуацій, адже лише через постійний діалог формується культура поведінки, яка виходить за рамки формальних вимог [3].

Водночас необхідно удосконалювати систему саморегулювання адвокатури**,** зокрема діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних органів. Це дозволило б не лише підвищити правову культуру, а й зменшити кількість випадків, коли дисциплінарне покарання стає єдиним засобом впливу на поведінку адвоката.

Не менш важливо, щоб етичні стандарти застосовувалися однаково до всіх адвокатів**,** незалежно від їхнього досвіду, регіону чи професійного статусу. Вибірковість у дисциплінарній практиці підриває довіру до адвокатури та створює відчуття несправедливості всередині спільноти. Тому прозорість дисциплінарних процедур і публічність рішень мають бути обов'язковими елементами самоврядування. Власне, лише за умов єдиних правил гри адвокатура може розвивати-

ся як професійна, згуртована спільнота, де етика — не покарання, а внутрішня норма життя [5].

У кінцевому підсумку, етичні стандарти — це не лише питання професійної поведінки, а моральний вимір правосуддя**.** Якщо адвокат діє чесно, відповідально та гуманно, він формує позитивний образ правничої професії і сприяє довірі до адвокатури. Отже, головне завдання сучасного адвоката — не просто виграти справу, а зробити це етично, залишаючись вірним принципам правди й справедливості. Тільки такий підхід забезпечить повагу до права і до самої професії, яка є невід'ємною складовою демократичного суспільства [4].

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
3. Кодекс поведінки європейських адвокатів. Рада адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (CCBE). 28.10.1988. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf
4. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України від 15 лютого 2019 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
5. Луцьковський В., Місяць А. Дисципланарна відповідальність адвоката: конфлікт інтересів. *Вища школа адвокатури*. 2023. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/disciplinarna-vidpovidalnist-advokata-konflikt-interesiv-valentin-luckovskii-andrii-misiac.
6. Професійна етика юриста. Навчально-методичний посібник (у схемах) / за наук. ред. В. С. Бліхар. Львів: ПП «Арал», 2018. 108 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2357

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Баран А. С.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА ТА МЕДІАТОРА: ЗМІСТ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ

Тема етичних стандартів у юридичній професії стає все більш актуальною в сучасному правовому кліматі. Адвокати та медіатори, два важливі учасники процесу вирішення конфліктів, керуються різними, але пов'язаними між собою етичними принципами. Історичний розвиток юридичної етики, а також актуальні проблеми, з якими стикається юридична спільнота, виявляються при вивченні їх професійних кодексів.

Походження професійної етики в юридичній сфері можна простежити до римського права, коли поняття «advocatus» дозволяло як захищати інтереси клієнта, так і здійснювати правосуддя. У міру інституціоналізації професії в XIX столітті з'явилися перші офіційні принципи юридичної етики. Канони професійної етики, прийняті Американською асоціацією адвокатів у 1908 році, послужили зразком для інших юрисдикцій.

Розвиток юридичної етики в Україні був складним процесом. Протягом радянського періоду юридична професія була підпорядкована інтересам держави, що спотворило основоположні принципи захисту. Лише після здобуття незалежності професійні етичні норми почали справді відроджуватися. Конгрес юристів України прийняв чинний Кодекс професійної етики адвокатів після переоцінки європейських звичаїв з національної точки зору.

Етичні норми адвоката базуються на ряді основних ідей. Етичні норми адвоката базуються на ряді основних ідей.

Перша з них — принцип незалежності, який передбачає, що на професійні судження адвоката не можуть впливати зовнішні сили, навіть тиск з боку власного клієнта [1; 2]. Завдяки цій незалежності захист буде здійснюватися в межах закону та професійних стандартів.

По-друге, юридична професія дуже високо цінує конфіденційність. Адвокатська таємниця захищає не тільки інформацію про клієнта, але й довіру, яка є основою правничої допомоги. Ця концепція є настільки абсолютною, що адвокати зобов'язані зберігати мовчання навіть після закінчення терміну повноважень.

Третім компонентом є компетентність. Адвокат не має права братися за справу, для якої йому бракує необхідної кваліфікації, або недбало ставитися до інтересів клієнта [2]. Як наслідок, представники

цієї професії постійно перебувають під тиском необхідності вдосконалювати свої знання та вміння.

Від взаємодії з клієнтами до поведінки в суді — чесність і добросовісність є невід'ємною частиною кожної сфери юридичної практики. Адвокатам заборонено застосовувати нечесні методи, брехати в суді або приховувати інформацію, яку вони зобов'язані розкривати.

Нарешті, відносини всередині професійної спільноти регулюються принципом колегіальності. Підтримка честі та гідності професії, уникнення публічної критики колег та прояв поваги один до одного є обов'язковими вимогами до адвокатів.

Практика медіації як альтернативного способу вирішення спорів є відносно новою, на відміну від багатовікової юридичної професії. Професійна медіація в її сучасному вигляді з'явилася лише в другій половині XX століття, переважно в Сполучених Штатах, незважаючи на те, що техніки медіації використовувалися в багатьох культурах ще з античних часів. Коли в 1980-х роках ця професія почала інституціоналізуватися, були створені кодекси етики для медіаторів.

В Україні медіація є відносно новим явищем. Прийняття Закону про медіацію у 2021 році ознаменувало новий етап у розвитку альтернативних методів вирішення конфліктів [4]. Незважаючи на відмінності в термінології, професійні асоціації медіаторів створили власні кодекси етики, що базуються на схожих ідеях.

Нейтральність і неупередженість є основоположними принципами медіації. Медіатор повинен ставитися до кожної сторони однаково і не може мати особистої зацікавленості у вирішенні суперечки. Це суттєво відрізняє його від адвоката, який має непохитний обов'язок відданості своєму клієнту.

Медіатор бере добровільну участь не може нав'язувати сторонам рішення, і вони можуть припинити процедуру в будь-який момент. Це створює умови для щирої розмови без примусу.

У медіації присутня унікальна конфіденційність. Вона захищає саму процедуру медіації, а також дані, отримані від сторін. Безпечний простір для відвертого спілкування створюється завдяки імунітету медіатора від допиту як свідка щодо фактів, які були йому розкриті протягом процесу.

Медіатор допомагає знайти рішення, але не нав'язує його сторонам, відповідно до ідеї самовизначення сторін[4]. Завдання медіатора полягає в тому, щоб сприяти просуванню процесу, а не оцінювати правову позицію; остаточну відповідальність за результат несуть самі сторони.

Окрім юридичних знань, медіатор повинен вміти керувати складною емоційною динамікою, ефективно спілкуватися та розуміти психологію конфлікту. Саме тому медіація є міждисциплінарною професією.

Існують як спільні риси, так і суттєві відмінності між етичними стандартами медіаторів та адвокатів. У юридичній сфері, вимога щодо наявності вищої освіти та недоторканність конфіденційності об'єднують обидві професії. Хоча і різними способами, медіатори та адвокати працюють над дотриманням верховенства права.

Але ці відмінності є суттєвими. Завданням адвоката є захист інтересів клієнта відповідно до норм чинного законодавства. Медіатор виступає в ролі миротворця, допомагаючи сторонам вирішити їхні суперечки мирним шляхом. Відданість клієнту є фундаментом етики адвоката. Етика медіаторів робить сильніший акцент на об'єктивності та рівному ставленні до кожного учасника.

Ці відмінності призводять до складних моральних головоломки. Формально, адвокат може служити посередником, але для переходу від ролі захисника необхідний значний зсув у професійній ідентичності від цієї ролі до нейтрального посередника. Адвокат повинен розуміти ідею взаємної вигоди, оскільки їх навчають думати з точки зору перемоги та програшу. Вимагаючи розкриття можливих конфліктів інтересів та забороняє одночасне виконання обов'язків, які є несумісними, професійні кодекси поведінки мають на меті вирішити ці конфлікти.

Обидві професії стикаються з новими перешкодами в сучасному правовому середовищі. Традиційні етичні норми повинні бути переглянуті з огляду на оцифрування юридичних послуг.

Етичні цінності також впливають на глобалізацію. Для вирішення міжнародних проблем повинні бути узгоджені різні етичні традиції. Європейська інтеграція України вимагає узгодження професійних норм з європейськими нормами, зокрема Кодекс поведінки для європейських юристів.

Ще одним важливим етапом розвитку є зростання професійної соціальної відповідальності. Громадська роль адвокатів та посередників — обов'язок перед суспільством в цілому, а не лише їх клієнтам — все більше і більше підкреслюється в сучасних етичних правилах. Цей перехід до соціальної справедливості відображається в ідеї адвоката «pro bono» та наявності посередництва для малозабезпечених сегментів суспільства.

Професійна етика адвоката чи посередника — це більше, ніж просто набір рекомендацій щодо поведінки. Різні складні нормативні рамки формують професійну ідентичність та встановлюють позицію та функцію різних професій у суспільстві. Історичний розвиток цих моральних стандартів відображає зміну того, як люди бачать сам закон, від інструменту конфлікту до способу досягти угоди.

Конкурентна модель справедливості узгоджується з адвокатською етикою, яка підкреслює захист клієнтів, незалежність та конфронта-

ційну позицію. Це уособлює принципи верховенства права, процедурного захисту та індивідуальних прав. Завдяки своєму нейтралітету, добровільних та відновлювальних принципах етика медіатора забезпечує інший погляд на конфлікт, розглядаючи його як шанс на примирення, а не на бій.

Обидві парадигми сумісні та необхідні в сучасному правовому середовищі. Коли компроміс є нездійсненним або непридатним, адвокат пропонує захист. Коли сторони хочуть зберегти свої стосунки недоторканими та знайти рішення, яке працює для обох, медіація забезпечує засіб вирішення суперечок. Професійна етика кожної з цих професій гарантує, що юридична допомога буде надана чесним та якісним чином як для людей, так і для суспільства в цілому.

Ці етичні рамки можуть зростати внаслідок посилення професіоналізації, адаптації технологій та збереження гармонії між інтересами клієнтів, професійними зобов'язаннями та загальним добробутом. Юридичні фахівці можуть лише підтримувати довіру суспільства та виконувати свій основний обов'язок виконання справедливості, якщо вони дотримуються високих етичних стандартів.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення 05.10.2025).
2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text (дата звернення 05.10.2025).
3. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення 16.10.2024).
4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875–20#Text (дата звернення 16.10.2024).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Вареник В. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА ГАРАНТІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Адвокатська таємниця є фундаментальною засадою професійної етики адвоката та невід'ємним елементом реалізації права особи на захист. У сучасних умовах розвитку правової держави та зростання вимог до прозорості діяльності правників особливого значення набуває питання дотримання балансу між відкритістю правосуддя та збереженням конфіденційності інформації, отриманої адвокатом під час надання правничої допомоги. Недотримання адвокатської таємниці не лише підриває довіру клієнтів до інституту адвокатури, але й створює ризики порушення основоположних прав людини, гарантованих Конституцією України та міжнародними правовими актами.

Конституцією України на інститут адвокатури покладено одну з найважливіших функцій, яка має бути реалізована у правовій, демократичній та соціальній державі, — надання професійної правничої допомоги [1, с.122].

Адвокатська таємниця забезпечує довіру між клієнтом і його захисником. Без впевненості в конфіденційності наданої інформації особа навряд чи буде відкритою з адвокатом, а відтак — і не зможе отримати ефективний правовий захист. Тому адвокатська таємниця є важливим етичним принципом, що закладений у самій суті адвокатської діяльності.

Професійна етика адвоката базується на безумовному дотриманні принципу конфіденційності, незалежно від змісту розмови з клієнтом або характеру справи. Збереження адвокатської таємниці є проявом поваги до гідності клієнта, його права на приватність та юридичний захист. Будь-яке порушення цієї норми підриває не лише репутацію конкретного адвоката, але й довіру до правової системи загалом.

Крім морального аспекту, адвокатська таємниця має глибоке правове значення. Вона виступає гарантією реалізації права на захист, яке закріплено як на національному, так і на міжнародному рівні. Якщо клієнт не може бути впевненим у нерозголошенні довіреної інформації, він фактично позбавляється можливості повноцінного захисту своїх інтересів, що є грубим порушенням основоположних прав людини.

У професійній діяльності адвокати постійно зустрічаються з морально-етичними дилемами, крім того, професія адвоката належить

до типу «людина-людина», а отже є емоційно доволі складною [3, с. 542]. Отже, слідування етичним стандартам, а тому числі, дотримання адвокатської таємниці є обов'язком адвоката.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 560/2845/19 [3] зазначив про те, що адвокат, який раніше надавав правову допомогу одній стороні, згодом почав представляти іншу сторону в справах проти свого попереднього клієнта, при цьому використовуючи інформацію, отриману під час виконання первинного доручення. Така поведінка була кваліфікована як порушення присяги адвоката та правил адвокатської етики, оскільки адвокат не мав права використовувати конфіденційну інформацію, здобуту в ході попередніх відносин, без письмової згоди клієнта. Суд визнав, що незалежно від того, чи настали реальні негативні наслідки, сама можливість виникнення конфлікту інтересів і використання закритої інформації вже становить дисциплінарний проступок.

Аналіз справи також свідчить про те, що питання збереження адвокатської таємниці є не лише етичним, а й юридичним обов'язком, недотримання якого тягне за собою дисциплінарну відповідальність. Верховний Суд акцентував увагу, що адвокат зобов'язаний уникати будь-якої ситуації, яка навіть потенційно може поставити під сумнів його неупередженість. Крім того, суд визнав недоліки в розгляді справи судами попередніх інстанцій, зокрема, відсутність належної оцінки строків притягнення до відповідальності, через що справу було направлено на новий розгляд. Це рішення підкреслює важливість комплексного аналізу як етичної, так і процесуальної сторін при вирішенні питань, пов'язаних з дисциплінарною відповідальністю адвокатів.

Отже, адвокатська таємниця є не лише інструментом професійної діяльності, а й моральним та правовим обов'язком, без якого неможливо уявити справедливе правосуддя. Вона є тією основою, на якій тримається вся система правового захисту особи. Збереження адвокатської таємниці — це не лише вимога закону, а й прояв високої культури правничої професії.

Список використаної літератури

1. Козлов О. О. Безперешкодне здійснення професійної діяльності в системі гарантій адвокатської діяльності. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України*): у 2 т. матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (Одеса, 21 травня 2021 р.). за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 2. С. 121–123.

2. Кравченко М. О. Сучасні виклики в адвокатській діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 542–544. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/9_2022.pdf (дата звернення — 06.10.2025)
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 560/2845/19 від 13 жовтня 2021 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100319249 (дата звернення — 06.10.2025)

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Горовий В. С.
студент 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА ЯК МОРАЛЬНИЙ ОРІЄНТИР СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах розвитку правничої професії професійний юрист не може залишатися поза розумінням змісту та значення поняття «професійна етика». Цей феномен є невід'ємним елементом правничої культури та проявляється у різних формах професійної діяльності адвоката: у взаємодії з колегами, клієнтами, представниками органів державної влади, у науковій і публіцистичній роботі, а також у поведінці під час використання мережі Інтернет та інших цифрових платформ.

Щодо визначення поняття «адвокатська етика» та з'ясування її ролі у професійній діяльності адвокатів, слід зазначити, що чинне законодавство не містить її нормативного визначення. Водночас питання змісту та значення професійної етики адвоката є предметом численних наукових досліджень, у яких акцентується увага на її ролі як фундаментального елемента правничої культури та гарантії належного здійснення адвокатської діяльності.

Так, у преамбулі Правил адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року, зазначено, що Правила адвокатської етики мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві [1].

Обов'язковість дотримання правил адвокатської етики закріплена у положеннях Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], який визначає етичну поведінку як невід'ємну складову професійної діяльності адвоката. Утім, вимоги щодо дотримання етичних стандартів відображені у низці статей цього нормативно-правового акта, зокрема під час складання кваліфікаційного іспиту (ст. 9), прийняття присяги адвоката України (ст. 11), реалізації прав (ст. 20) та виконання обов'язків адвоката (ст. 21), у вимогах до договору про надання правничої допомоги (ст. 27, 28), при зупиненні права на заняття адвокатською діяльністю (п. 3 ч. 2 ст. 31), а також при позбавленні цього права (п. 4 ч. 2 ст. 32). Порушення адвокатської етики є окремою підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 34) [2].

Бакаянова Н. М. та Кісліцина І. О. визначають адвокатську етику як науку про моральні вимоги адвоката, моральні відносини, що виникають у ході здійснення адвокатської діяльності, про моральні приписи, якими адвокат керується при здійсненні адвокатської діяльності [3, с. 13].

За іншим визначенням професійна етика адвоката — це сукупність моральних установ і принципів, якими має керуватися у своїй діяльності адвокат. Вона нерозривно пов'язується з ним і прямо впливає на працю. Правила адвокатської етики фактично є моральним кодексом адвоката, який деталізує деонтологічні аспекти професії [4, с. 18].

На нашу думку, адвокатська етика, як морально-правовий орієнтир сучасної правової держави, має ключове значення у забезпеченні належного рівня професійної діяльності адвоката. Інститут захисту прав і свобод людини є надзвичайно складним та динамічним явищем, результати якого мають суспільну вагу. Саме тому при здійсненні функції захисту адвокат зобов'язаний керуватися не лише правовими нормами, але й морально-етичними принципами, що формують довіру до інституту адвокатури.

Метр української адвокатури Бронз Йосип Львович зазначав: «Адвокат повинен бути людиною грамотною і освіченою в широкому розумінні слова — знати історію, літературу, бажано мистецтво, бажано мови, мати аналітичний розум, навички ораторського мистецтва, крім того, мати відповідні людські якості, бути сумлінним, пунктуальним і комунікабельним. Адвокат повинен у собі поєднувати риси дипломата — вміння згладити гострі кути тоді, коли це на користь клієнту» [5, с. 2].

Отже, професійна етика адвоката — це сукупність моральних вимог, принципів і приписів, яких адвокат повинен неухильно дотримуватися у своїй професійній діяльності та повсякденному житті. Рівень професійної етики є відображенням моральних орієнтирів сучасної

правової держави, оскільки саме етичні засади втілюють основоположні ідеї справедливості, законності та гуманізму, на яких ґрунтується суспільне життя. Моральна культура правників, зокрема адвокатів, безпосередньо впливає на рівень довіри суспільства до системи правосуддя. Високі етичні стандарти у професії адвоката сприяють зміцненню авторитету права, підвищенню престижу адвокатури та формуванню позитивного ставлення громадян до судової системи. Важливо, щоб адвокат не лише знав правові приписи, а й дотримувався їх у власній поведінці, уособлюючи тим самим ідеальну модель правової та моральної відповідальності, передбачену національним і міжнародним законодавством.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 № n0001891–17 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI : станом на 10 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
3. Адвокатська етика : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання) / Н. М. Бакаянова, І. О. Кісліцина. Одеса : Фенікс, 2020. 127 с.
4. Denysovskyi M., Sivitska H. PROFESSIONAL ETHICS OF A LAWYER. Galician Studies: Law Sciences. 2023. № . 2. P. 17–21. URL: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023–2–3
5. Бронз И. Л. По распределению судьбы. Интервью журналу «Мигдаль». Мигдаль Times. 2003. Июнь. № 35. URL: https://www.migdal.org. ua/times/35/2582/

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Гаджиєв А. М.
студент 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОФТ СКІЛЛС НАВИЧКИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АДВОКАТА

Розвиток м'яких навичок, або так званих у дослівному перекладі з англійської мови «soft skills», є критично важливим для успішного лідерства тих, хто працює в різних сферах, а особливо у сфері адвокатури. Хоча hard skills (тобто знання законодавства, досвід у юриспруденції) є необхідними, м'які навички виділяють фахівця серед конкурентів і є допоміжними в побудуванні довірливих стосунків з тими, з ким адвокат працює і є ключовими складовими його професійної етики. Адвокатура не існує поза людським фактором, вона складається з різних способів взаємодії, та комунікаційних процесів, які пов'язують, спрямовують та регулюють відносини в цій сфері.

Комунікація (від латинського communico — роблю спільним, з'єдную, спілкуюся) передбачає певну інформацію, думку, емоції, почуття, що передаються від людини до людини, від одного покоління до іншого, тобто вона являє собою специфічну форму взаємодії та спілкування між людьми в процесі їхньої спільної діяльності. Юридична комунікація в свою чергу — це цілеспрямований процес обміну інформацією між учасниками правових відносин, який відбувається в усній та письмовій формі під час створення, тлумачення та застосування правових норм. Вона включає в себе передачу правових знань, створення професійних контактів, що регулюються правовими процедурами, та забезпечення взаємодії для досягнення правових цілей, як-от захист прав клієнта. Як вважає О. Сібільова, «адвокату потрібен певний баланс hard- і soft-skills, адже те, як вони взаємодіють з оточенням, важливе не менше за компетенцію» [1]. Як уже зазначалося, діяльність будь-якого юриста, в тому числі адвоката, у більшості випадків тісно пов'язана з постійною взаємодією з різними людьми — клієнтами, суддями, прокурорами, колегами тощо. Для кожної з цих груп потрібен індивідуальний підхід і відповідна модель спілкування. Наприклад, юристи системи безоплатної правничої допомоги переважно працюють із вразливими категоріями населення — дітьми, внутрішньо переміщеними особами, учасниками війни та їхніми родинами, постраждалими від насильства чи торгівлі людьми. Тому для ефективного спілкування з такими клієнтами необхідно володіти спеціальними комунікативними техніками, зокрема активно слухати, виявляти емпатію та уточнювати очікування. Як слушно зазначав

М. Подолін, «коли клієнт відчуває щиру емпатію з боку юриста, він стає більш відкритим і довірливим, що підвищує ефективність надання правової допомоги, полегшує співпрацю та робить її приємною для обох сторін» [2].

Також цілком обґрунтовано, що в професійній діяльності адвоката провідну роль відіграє реконструктивна діяльність, під час якої реалізуються такі якості правозахисника, як хороша пам'ять, аналітичне й синтетичне мислення, а також уява. Виходячи з цього, у комунікативній діяльності адвоката можна виокремити два ключові аспекти: 1) встановлення психологічного контакту з клієнтом та 2) налагодження психологічного контакту із судом та іншими учасниками судового процесу [3].

Ще одним важливим елементом вмінь адвоката-фахівця у якості софт-скіллу є ораторське мистецтво. Адвокат, перш за все — це особа публічна, яка весь час має спілкуватися і знаходити потрібні слова для вираження своїх думок і позиції у справі. Саме тому, аби підвищити престиж адвокатської діяльності, вважаємо за необхідне, аби кожен адвокат поряд із вивченням норм права вивчав також і основи ораторського мистецтва. Ораторське мистецтво, або риторика, є важливим інструментом у роботі адвоката, адже сприяє успішному та ефективному виступу в різних аспектах професійної діяльності — під час судових засідань, консультацій із клієнтами, ведення ділових переговорів, а також у процесі підготовки процесуальних документів [4]. Мова адвоката має бути чіткою, зрозумілою та лаконічною — саме в цьому полягає справжнє мистецтво красномовства. Щоб удосконалити свої риторичні навички та стати впевненим оратором, необхідно дотримуватися певних принципів і розвивати відповідні якості: прагнення до істини, повагу до слухачів, ясність мислення та викладу матеріалу, уміння логічно доводити й аргументувати, широкий кругозір і багатий словниковий запас, активну участь у дебатах і дискусіях, а також уміння контролювати емоції та долати страх.

Крім того, чимало важливим, й навіть часом необхідним для професійної етики адвоката сьогодення є вміння вчасно встигати за розвитком сучасних технологій. В повсякденній трудовій діяльності юристів усе менше місця займають папір, а на зміну канцелярським засобам приходять технічні. Як вважає Х. Родрігез, «щоб підтримувати необхідні знання та навички, юрист повинен бути в курсі змін у законодавстві та його практиці, включаючи переваги та ризики, пов'язані з відповідними технологіями» [5]. В цьому аспекті, важливими є вміння юриста, в тому числі й адвоката, користуватись електронними реєстрами, базами даних тощо та іншими засобами, що забезпечують електроний документообіг. Адвокати щодня мають справу з великими обсягами документів, свідчень, доказів та іншої

важливої інформації. Використання ІТ-інструментів дає змогу зручно зберігати, систематизувати та швидко знаходити потрібні дані. Крім того, електронний обмін інформацією забезпечує оперативну та ефективну комунікацію з клієнтами, колегами й іншими учасниками процесу безпосередньо зі смартфона чи комп'ютера.

Звісно, наведений перелік умінь і навичок не є вичерпним, однак саме ці компетенції становлять фундамент професійної діяльності адвоката. Їх важливо не лише опанувати, а й постійно вдосконалювати протягом усього життя. Саморозвиток є критично важливим для адвоката, оскільки він забезпечує відповідність сучасним вимогам, конкурентоспроможність на ринку праці та адаптивність до змін.

Список використаної літератури

1. Сібільова О. У професії юриста діє принцип, за яким якщо ти спинився, то вже запізнився. *НААУ*. 2021 р. URL: https://unba.org.ua/publications/6825-u-profesii-yurista-die-princip-za-yakim-yaksho-ti-spinivsya-to-vzhe-zapiznivsya.html *(останнє звернення: 27.10.2025)*.
2. Подолін М. Цінність soft skills: що важливо для роботи юриста. *Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична газета»,* 2024 р. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/cinnist-soft-skills-shcho-vazhlivo-dlya-roboti-yurista.html *(останнє звернення: 27.10.2025)*.
3. Заяць О. С. Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису». ХУУП ім. Леоніда Юзькова, Хмельницький 2022 р., 540 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6176/1/diss%20%D0%97%D0%B0%D1%8F%D1%86%D1%8C. pdf *(останнє звернення: 27.10.2025)*.
4. Костиря І. В., Петренко В. О. Роль риторики для майбутніх юристів. *Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій :* матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 вересня 2018 р. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. С. 7–9. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/196141198.pdf *(останнє звернення: 27.10.2025)*.
5. Artificial Intelligence (AI) and the Practice of Law Xavier Rodriquez 24 Sedona Conf. J. 783 (2023). Copyright 2023, The Sedona Conference. P. 3. URL: https://www.thesedonaconference.org/sites/default/files/meeting_paper/8–3_AI%2520and%2520Practice%2520of%2520Law_0.pdf *(останнє звернення: 27.10.2025)*.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Гринюк К. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИКА АДВОКАТА В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З КЛІЄНТОМ

Етика адвоката у взаєминах із клієнтом є ключовим чинником, що визначає рівень довіри до адвокатури та ефективність здійснення правозахисної функції. Саме від моральних принципів, якими керується адвокат, залежить не лише результат конкретної справи, але й авторитет правничої професії загалом. В умовах зростання суспільних вимог до прозорості, відповідальності та професійної доброчесності адвокатів питання етичних стандартів взаємодії з клієнтом набуває особливої актуальності. Дотримання принципів чесності, конфіденційності, незалежності та поваги до клієнта формує основу належної правової допомоги, зміцнює інститут адвокатури та сприяє утвердженню верховенства права в Україні.

Стаття 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] передбачає необхідність дотримання адвокатом у своїй професійній діяльності Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) [2], які встановлюють основні етичні зобов'язання. Ці правила виступають як необхідний інструмент, який допомагає адвокату правильно співвідносити свої різні, нерідко суперечливі права та обов'язки, враховуючи його статус, основні завдання адвокатури та її принципи.

Під час виконання своїх професійних обов'язків адвокату важливо отримати довіру клієнта, тому обов'язково потрібно дотримуватися принципу конфіденційності. Розкривати відомості, що становлять адвокатську таємницю, навіть у разі незаконних спроб органів дізнання, досудового розслідування отримати від адвоката інформацію, що входить до адвокатської таємниці, заборонено. Проте, існують певні винятки, коли адвокат не лише може, а зобов'язаний розкрити адвокатську таємницю. Це стосується ситуацій, коли таке розкриття допоможе запобігти кримінальному правопорушенню, пов'язаному із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Крім того, адвокатська таємниця може бути розкрита за письмової згоди клієнта.

Ще одним важливим етичним аспектом у відносинах адвоката та клієнта є те, що адвокат не повинен давати нереалістичні обіцянки клієнту заради своєї вигоди чи для отримання додаткової винагороди за свою роботу. Зокрема, у ст. 8 ПАЕ зазначено, що адвокат, до-

тримуючись принципу законності, зобов'язаний у своїй професійній діяльності діяти так, щоб це сприяло інтересам клієнта [2]. Також адвокату забороняється використовувати скрутне становище клієнта для завищення гонорару за свою роботу, а також ст. 24 ПАЕ забороняє для цього спонукати клієнта укладати угоду з декількома адвокатами, якщо причина неможливості виконання доручення одним з них самостійно полягає в його некомпетентності [2]. Варто зазначити, що порушення етичних норм у відносинах із клієнтами може призвести до дисциплінарної відповідальності адвоката, що включає і припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Професійна етика зобов'язує адвоката постійно підвищувати свій професійний рівень та вдосконалювати свої знання. Це пов'язано з тим, що адвокат має виконувати обов'язок надати клієнту правничу допомогу компетентно і відповідально. Для цього потрібно добре знати норми права, мати потрібний досвід у їх застосуванні, враховувати всі обставини справи та можливі правові наслідки. Важливо добре підготуватися до виконання доручення, бо перемога в судовому засіданні завжди починається з ретельної підготовки. При цьому «головна етична вимога до інтеграції адвоката з клієнтом — це створення такого рівня довіри, який збільшує ефективність надання адвокатом правової допомоги, зберігаючи при цьому принцип конфіденційності» [3, с. 145].

Зокрема, адвокат має проаналізувати проблему, пояснити клієнту правову позицію та обговорити можливі шляхи вирішення питань, що виникли в рамках прийнятого доручення. У цьому контексті досить часто виникає запитання: як повинен поводитися адвокат у випадку, коли клієнт прямо вказує на вчинення дій, що порушують законодавство або професійну етику, або вимагає застосування неправомірних засобів для захисту? Вирішення таких розбіжностей та досягнення правильного балансу потребує від адвоката не тільки інтелектуальної складової, але й здатності дотримуватися законодавства та етики, навіть якщо виникає прагнення максимально допомогти клієнту.

Таким чином, ще на етапі прийняття доручення адвокат має визначити характер правовідносин, наявність правових та етичних підстав для його виконання, на підставі чого повідомити клієнта про обсяг необхідної роботи та перспективи у справі. Доцільно в даному контексті зазначає Ю. М. Басюк: «Відповідно до статті 17 ПАЕ адвокат може відмовитися від узгодження справи з клієнтом, незалежно від причин, і необов'язково пояснювати їх. У ПАЕ передбачено список причин, за яких адвокат може відмовитися від ведення справи клієнта, незалежно від причин, і не пояснювати їх. Однак, як одна із причин, у Правилах зазначено відсутність у адвоката достатньої компетентності та кваліфікації. Ми вважаємо, що список таких причин,

що містяться у ПАЕ, має бути розширений» [4, с. 177]. Це необхідно для однозначного розуміння цієї норми та неможливості зловживання нею.

Отже, кожен адвокат, приймаючи виклик сьогодення щодо збільшення кількості клієнтів, популяризації своєї особистості, підвищення власних гонорарів, самостійно та свідомо обирає модель свого позиціонування та способи отримання заробітку. При цьому дотримання етичних принципів у відносинах із клієнтом є не лише обов'язком адвоката, але й запорукою успішного функціонування системи адвокатури. Високі етичні стандарти в контексті відносин адвоката та клієнта показують цінності того чи іншого адвоката та його як професіонала свого діла при виконанні доручень клієнта.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012, № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 07.10.2025).
2. Правила адвокатської етики: Правила від 09.06.2017, № n0001891–17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text (дата звернення: 07.10.2025).
3. Митрофанов І. І. Етичні вимоги до інтеграцій адвоката з клієнтом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 142–145.
4. Басюк Ю. М. Етичні засади взаємовідносин адвоката з клієнтом у сучасних умовах. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 176–179.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Гудзюк Ю. Б.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Професійна етика адвоката становить основу довіри суспільства до правосуддя і відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства права. Вона встановлює морально-правові норми, яких адвокат має дотримуватися під час виконання своїх професійних обов'язків. Особливої ваги питання етики набуває у справах, пов'язаних із корупці-

єю, де в центрі уваги не лише правові аспекти, але й моральні критерії діяльності юриста. У таких випадках адвокат виступає посередником між клієнтом і державою, тому його поведінка мусить відповідати найвищим стандартам законності та суспільної відповідальності.

Корупційні злочини є особливо небезпечними для суспільства, оскільки підривають довіру до державних інституцій. У таких справах адвокат часто стикається з етичними викликами, пов'язаними з пошуком балансу між захистом інтересів клієнта і дотриманням принципів правосуддя. Етика зобов'язує адвоката-захисника чи представника не перетворювати захист на спосіб приховування злочину чи маніпуляції доказами. Адвокат має діяти виключно у межах закону, запобігаючи будь-якому зловживанню своїми повноваженнями або процесуальними механізмами.

В Україні головні засади професійної етики адвокатів закріплені у Правилах адвокатської етики, затверджених рішенням з'їзду адвокатів [1]. У справах, пов'язаних із корупцією, етичні засади мають особливу вагу. Дотримання цих стандартів не лише зміцнює авторитет адвокатури, але й позитивно впливає на правову культуру суспільства.

Одним із найважливіших принципів роботи адвоката є його незалежність. У корупційних справах адвокату нерідко доводиться взаємодіяти з представниками влади, бізнесу чи посадовими особами, що може спричиняти певні форми тиску. Однак, незалежний адвокат зберігає нейтралітет і не піддається впливу з боку клієнтів, правоохоронних органів чи громадської думки. Його мета — залишатися в рамках закону і слідувати своєму професійному обов'язку. Саме незалежність гарантує неупередженість та захищає адвоката від можливих звинувачень у конфлікті інтересів.

Важливою є доброчесність адвоката, яка передбачає абсолютну чесність у стосунках із клієнтом та судом. Особливо важливим цей принцип є у корупційних справах, де будь-яка спроба маніпуляції може призвести до звинувачень у співучасті в злочині. Дотримання доброчесності дозволяє адвокату захищати інтереси клієнта, зберігаючи власну репутацію.

Конфіденційність залишається однією з основ професійної етики адвокатської діяльності. У корупційних справах адвокат часто володіє інформацією, яка є вкрай важливою для клієнта, державних органів та суспільства. Розголошення адвокатської таємниці недопустиме навіть за умов тиску громадськості чи загрози особистій репутації. Захист конфіденційності отриманої від клієнта інформації забезпечує довіру між адвокатом та клієнтом та підтримує баланс між правом на захист і суспільним інтересом. Важливим принципом є пріоритет інтересів клієнта, проте дії адвоката повинні залишатися в рамках правових і моральних норм. Як зазначає В. Заборовський, неприпусти-

мою є ситуація, за якою адвокат щиро бажає допомогти клієнту, і для досягнення такої «мети» користується аморальними, неетичними, а іноді й незаконними методами [2, с. 173].

У випадках захисту клієнта, що обвинувачується у вчиненні корупційного правопорушення, важливо, щоб адвокат не перетворював свої дії на легітимацію корупції як явища. Його завдання полягає у забезпеченні законного розгляду та вирішення справи, керуючись принципами справедливості. Пріоритет інтересів клієнта не слід ототожнювати з безумовною підтримкою його дій, це в першу чергу надання якісної правничої допомоги з урахуванням усіх обставин. Такий підхід дозволяє адвокату залишатися незалежним у професійному й моральному плані. Участь у судовому розгляді корупційних справ вимагає від адвоката дотримання процесуальної незалежності та поваги до суду, учасників процесу й опонентів. Етичними нормами забороняється використання образливих висловів, психологічного тиску чи маніпулятивних засобів.

Дотримання етичної культури під час дебатів вказує на високий рівень професіоналізму адвоката та формує позитивний імідж адвокатської спільноти. Усвідомлення впливу своїх дій у публічній сфері змушує адвоката додатково брати на себе відповідальність перед суспільством. Відповідно до принципу поваги до адвокатської професії кожен адвокат має утверджувати повагу до професії своїми діями та не чинити дій, що можуть підірвати престиж або незалежність адвокатури [3, с. 19].

В діяльності адвоката важливо уникати конфліктів інтересів. Недопустимо представляти інтереси клієнтів із протилежними позиціями або працювати на користь третіх осіб. Для уникнення подібних ситуацій слід завчасно виявляти можливі ризики та відмовлятися від надання правничої допомоги, якщо є конфлікт інтересів. Такий підхід сприяє збереженню довіри до професії адвоката й підтримує її авторитетність.

У контексті боротьби з корупцією надзвичайно важливо, щоб адвокати не просто дотримувалися етичних стандартів, а й активно сприяли формуванню суспільної антикорупційної культури. Їх діяльність здатна слугувати прикладом чесного й відповідального служіння праву та загальному добробуту. Адвокат, який втілює моральну стійкість, зміцнює віру громадян у справедливість правосуддя. Особливо це важливо для молодих фахівців, які лише починають свій професійний шлях. Дотримання адвокатом етичних норм є запорукою побудови позитивної репутації. Важливою взаємоповага всередині адвокатської спільноти. Кожний адвокат повинен дбати про престиж адвокатської професії та розуміти, що він є частиною адвокатської спільноти. Відповідно до принци-

пу поваги до адвокатської професії кожен адвокат має утверджувати повагу до професії своїми діями та не чинити дій, що можуть підірвати престиж або незалежність адвокатури [4, с. 155]. Розуміння засад корпоративності в межах адвокатської спільноти та взаємопідтримка між адвокатами допомагає уникати конфліктів, які негативно впливають на авторитет професії. Разом із тим, спільнота адвокатів має займати активну позицію щодо недопущення порушень норм законів та етичних норм, зокрема у випадках залучення адвокатів до корупційних схем. Механізм саморегулювання адвокатської професії дозволяє підтримувати високу якість професійної діяльності, засвідчуючи зрілість адвокатури як самостійного інституту громадянського суспільства.

Сучасна практика адвокатської діяльності потребує гармонійного поєднання фахових знань із високими моральними принципами. У справах, пов'язаних із корупцією, адвокати нерідко стикаються з тиском громадської уваги та соціальних очікувань. У таких умовах необхідно демонструвати стриманість і об'єктивність. Неприпустимо робити публічні заяви, що можуть завдати шкоди репутації учасників процесу чи вплинути на неупередженість суду. Професійний підхід адвоката, дотримання ним етичних засад підкреслює його зрілість і розуміння фундаментальної ролі адвокатури в системі правосуддя.

Вкрай важливим є виховання етичної культури серед майбутніх правників уже на етапі навчання. Включення курсів із професійної етики до освітніх програм юридичних факультетів сприяє формуванню глибокого усвідомлення моральних принципів ще під час навчання та на ранніх етапах професійної кар'єри. Молоді спеціалісти мають розуміти, що дотримання етики — це не лише юридична необхідність, але й невід'ємна складова професійної честі. Репутація допомагає у залученні нових клієнтів та їх утриманні, оскільки саме відмінна репутація виділяє адвоката поміж інших. [5, с. 5]. Формування етичних цінностей повинно бути ключовим завданням сучасної правничої освіти.

У глобальній перспективі дотримання норм адвокатської етики у справах, пов'язаних із корупцією, є невід'ємним елементом виконання міжнародних зобов'язань України. Відповідно до положень Конвенції ООН проти корупції, юридичні спільноти мають активно сприяти формуванню доброчесності та прозорості у своїй діяльності. Українська адвокатура поступово впроваджує європейські стандарти поведінки, адаптуючи їх до реалій національної правової системи, що демонструє її прагнення відповідати сучасним засадам правової держави. Дотримання етичних принципів стало важливим показником розвитку правничої культури.

Таким чином, професійна етика адвоката, особливо під час захисту чи представництва клієнта у справах, пов'язаних із корупцією, на-

буває статусу не просто формальної вимоги, а морального стрижня його діяльності. Вона визначає основу адвокатської діяльності, забезпечення прав клієнтів та одночасно підтримує інтереси правосуддя. Дотримання всіма адвокатами етичних норм допомагає уникнути зловживань, посилює престиж адвокатури і сприяє зростанню довіри суспільства до адвокатури та системи правосуддя.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17 (дата звернення: 08.10.2025).
2. Заборовський В. Аморальні проступки та професійна діяльність адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2025. № 3. С. 171–176. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325337 (дата звернення: 08.10.2025).
3. Денисовський М., Сівіцька Г. Професійна етика адвоката. *Галицькі студії: юридичні науки.* 2023. № 2. С. 17–21. URL: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/15 (дата звернення: 08.10.2025).
4. Божко А. Етична складова правового статусу адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Випуск 86: частина 5. С. 152–157. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/321266 (дата звернення: 08.10.2025).
5. Бондар І. Адвокатська етика та репутація. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 3–8. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c9c47c58–353b-4c76–9327–35338b699e84/content (дата звернення: 08.10.2025).

Науковий керівник**:* доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна

Джигирей В. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Етичні засади поведінки адвоката під час судового засідання є однією з ключових складових його професійної діяльності, адже адвокат виконує не лише функцію захисника прав, свобод і законних інтересів клієнта, але й репрезентує високі моральні та професійні

стандарти правничої спільноти. Його поведінка, манера спілкування, культура мовлення, дотримання норм професійної етики та процесуальної дисципліни безпосередньо впливають на авторитет правосуддя, рівень довіри суспільства до судових інститутів і, зрештою, на реалізацію принципу верховенства права.

Адвокат у судовому процесі є не просто представником сторони, а активним учасником здійснення правосуддя, покликаним забезпечувати баланс між інтересами клієнта, вимогами закону та етичними нормами професії. Його діяльність має будуватися на таких фундаментальних засадах, як верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, чесність, компетентність, повага до суду, інших учасників процесу та опонентів тощо. Порушення цих принципів може не лише підірвати репутацію адвоката, а й негативно позначитися на справедливості судового рішення.

Поведінка адвоката в суді має бути прикладом професійної культури та правової зрілості. Вона охоплює як зовнішні прояви — культуру мовлення, стриманість, дотримання ділового етикету, так і внутрішні переконання — сумлінність, відповідальність, неупередженість. Саме ці якості визначають рівень довіри до адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Варто зазначити, що адвокатська етика — це сукупність морально-правових принципів і правил, що визначають поведінку адвоката під час виконання професійних обов'язків. В основу цих положень покладено Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] та Правила адвокатської етики (в редакції 2019 року) [2], які регулюють стандарти поведінки та взаємодії адвоката з судом, клієнтом і іншими учасниками процесу.

Етична поведінка адвоката у судовому засіданні є невід'ємною частиною належного здійснення правосуддя та дотримання принципів справедливості. Вона передбачає поєднання високого професіоналізму з моральними якостями, що визначають авторитет адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Однією з ключових складових етичної поведінки адвоката є поважне ставлення до суду. Адвокат, як учасник судового процесу, повинен демонструвати високу правову культуру, дотримуватися норм професійної етики та підтримувати авторитет правосуддя. Його поведінка має бути прикладом коректності, стриманості та толерантності. Поважне ставлення до суду проявляється не лише у ввічливому спілкуванні із суддею, секретарем чи іншими учасниками процесу, але й у сумлінному виконанні професійних обов'язків — поданні процесуальних документів у встановлені строки, дотриманні правил судового етикету, недопущенні образливих висловлювань чи безпідставних звинувачень.

Ще однією не менш важливою складовою є етичне ставлення до клієнта. Основою взаємовідносин між адвокатом і клієнтом є довіра, конфіденційність та добросовісність. Адвокат зобов'язаний діяти виключно в інтересах клієнта, водночас не порушуючи вимог закону і принципів професійної етики. Недопустимо вводити клієнта в оману, заздалегідь гарантувати певний результат справи або використовувати отриману від нього інформацію на шкоду його інтересам. Етична поведінка вимагає від адвоката поваги до гідності клієнта, збереження адвокатської таємниці, а також чесного інформування про перспективи справи, можливі ризики та правові наслідки.

Етична поведінка адвоката виявляється також у його ставленні до інших учасників судового процесу — суддів, прокурорів, свідків, експертів та сторін у справі. Адвокат має дотримуватися коректності у висловлюваннях і поведінці, утримуватися від будь-яких проявів неповаги, образ чи тиску. Основною метою його діяльності є не приниження опонента, а обґрунтоване й професійне переконання суду в правомірності власної позиції, що ґрунтується на доказах і вимогах закону.

Під час судового засідання адвокат має демонструвати високий рівень мовленнєвої та поведінкової культури. Його виступи повинні вирізнятися логічністю, послідовністю, аргументованістю й ґрунтуватися на достовірних фактах і положеннях закону. Використання некоректних висловлювань, підвищеного тону чи надмірної емоційності суперечить вимогам професійної етики. У цьому контексті особливе значення мають самоконтроль, здатність стримувати емоції, дотримання поваги до опонентів і шанобливе ставлення до судового процесу загалом.

Важливим складником етичної поведінки адвоката є дотримання адвокатської таємниці. Конфіденційність інформації, що надається клієнтом, є основоположним обов'язком адвоката. Розголошення такої інформації навіть після завершення справи розцінюється як серйозне порушення етичних норм, що може бути підставою для притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, а також підриває довіру до адвокатури загалом.

Не можна оминути увагою й проблему конфлікту інтересів. Адвокат повинен уникати будь-яких ситуацій, у яких його особисті або професійні інтереси можуть суперечити інтересам клієнта. Етичні норми вимагають відмови від прийняття доручення від клієнта у разі, якщо існує загроза об'єктивності чи незалежності його позиції.

Чесність і добропорядна репутація є фундаментальними принципами професійної етики адвоката. Під час представлення справи в суді адвокат зобов'язаний надавати достовірну інформацію, не вводити суд у оману та не спотворювати факти чи докази. Будь-які

спроби маніпулювати інформацією підривають довіру до адвокатури та суперечать етичним нормам професії.

Незалежність адвоката полягає в тому, що адвокат здійснює свою діяльність самостійно, без будь-якого тиску з боку клієнта, суду чи третіх осіб, керуючись виключно законом, нормами професійної етики та власними професійними переконаннями. Ця незалежність дозволяє адвокату приймати обґрунтовані правові рішення, захищати інтереси клієнта ефективно та чесно, не піддаючись зовнішньому впливу, і таким чином підтримувати авторитет і довіру до професії в цілому.

Дотримання етичних стандартів у роботі адвоката є ключовим фактором ефективності судового процесу та зміцнення довіри до правової системи. Адвокат виконує подвійне завдання: захищає інтереси клієнта й водночас підтримує моральні та професійні цінності юридичної спільноти. Його професійна діяльність має спиратися на принципи справедливості, неупередженості, компетентності та відповідальності, що забезпечує не лише законність, а й авторитет правосуддя.

Професійна культура будь-якого юриста, а особливо адвоката, проявляється як у поведінці та манері спілкування з учасниками процесу, так і в його внутрішніх переконаннях та здатності приймати зважені рішення. Взаємини з клієнтом повинні базуватися на довірі та конфіденційності, при цьому адвокат зобов'язаний дотримуватися закону і етичних норм, уникаючи будь-яких дій, що можуть зашкодити інтересам довірителя. Важливу роль відіграє також коректна взаємодія з іншими учасниками процесу, де вирішальне значення має професійна аргументація, а не особисті емоції. Збереження конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів зміцнює незалежність адвоката і дозволяє йому здійснювати правозастосовну діяльність чесно та ефективно. У підсумку варто зазначити, що висока етична культура є не лише умовою належного виконання професійних обов'язків, а й важливим чинником формування довіри суспільства до судової системи та підвищення рівня правової свідомості в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (зі змінами від 15.02.2019 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Дмитрук Д. О.
студентка 2 курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ЯК ПІДСТАВА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Адвокатська діяльність вимагає дотримання певних принципів — основоположних ідей, які забезпечують реалізацію завдань, покладених на адвокатуру.

Враховуючи, що професійна діяльність адвоката здійснюється у конфліктному середовищі, де безумовно стикаються інтереси різних учасників правовідносин, адвокат повинен діяти відповідно до принципу уникнення конфлікту інтересів. Зазначений принцип передбачено частиною 1 статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі також — Закон) [1], а у пункті 8 частини 1 статті 1 Закону міститься визначення поняття конфлікту інтересів. Положення Закону про уникнення конфлікту інтересів за змістом відповідають принципу неприпустимості конфлікту інтересів, який закріплено в Правилах адвокатської етики (статті 9, 20, 40) [2].

У контексті євроінтеграції України, варто зазначити, що принцип уникнення конфлікту інтересів як між різними клієнтами, так і між клієнтом і адвокатом, проголошений у переліку фундаментальних засад адвокатської діяльності у пункті 1 статті 1 Хартії основних принципів європейської адвокатської професії [3]. Важливо, що засади адвокатської діяльності тісно взаємопов'язані, особливо принцип уникнення конфлікту інтересів, конфіденційності та незалежності.

Конфлікт інтересів — це ситуація, коли приватний інтерес особи може впливати на об'єктивність та неупередженість виконання нею повноважень.

Саме для уникнення подібних казусів, існує законодавчо закріплений принцип, який спрямований на забезпечення довіри у відносинах між адвокатом та клієнтом та об'єктивності й неупередженості адвоката, неможливість використання конфіденційної інформації проти особи, яка її надала, і безпосередньо на забезпечення пріоритету інтересів клієнта [2].

Конфлікт інтересів може мати різні прояви: одночасне представництво клієнтів із протилежними або потенційно суперечливими інтересами; використання конфіденційної інформації одного клієнта в інтересах іншого; ситуації, коли особисті інтереси адвоката (чи його

родичів) перетинаються з інтересами клієнта; участь у справі, в якій адвокат раніше представляв іншу сторону.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якій законодавець визначає основні професійні обов'язки адвоката, зокрема й дотримання присяги, надання клієнту звіту щодо виконання договору тощо, на адвоката також покладається обов'язок щодо повідомлення клієнта про виникнення конфлікту інтересів. Крім того, згідно зі статтею 28 Закону, виникнення конфлікту інтересів є підставою для відмови в укладенні договору про надання правничої допомоги [1].

Відповідно до статті 34 Закону, підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, видами якого є й невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків (п. 5 ч. 2 ст. 34 Закону), порушення правил адвокатської етики (п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону). У статті 9 Правил адвокатської етики конкретизується вимога щодо поведінки адвоката у разі виникнення чи загрози виникнення конфлікту інтересів, а також до порядку дій для його запобігання. Таким чином, порушення адвокатом вказаних вимог тягне за собою дисциплінарну відповідальність за пунктом 5 частини другої статті 34 Закону. З іншого боку, порушення вимог Правил адвокатської етики, зокрема статті 9, становить дисциплінарний проступок, який кваліфікується за пунктом 3 частини другої статті 34.

Вказаний дисциплінарний проступок може тягнути за собою низку наслідків, як-от попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком до одного року або ж позбавлення нього з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України. Водночас в цьому контексті варто звернутися до дисциплінарної практики Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури (далі — ВКДКА), відповідно до якої, уникнення принципу неприпустимості конфлікту інтересів є грубим порушенням Правил адвокатської етики, що становить підставу для суворих дисциплінарних стягнень — зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю (пункти 3 і 5 частини 2 статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [7].

Важливо приділити увагу і позиції Ради адвокатів України (далі — РАУ) щодо роз'яснення конфлікту інтересів. У Рішенні РАУ від 15 листопада 2019 року № 120 вказано на необхідність визначення причин заборони укладання договору з клієнтом, а саме: інтереси клієнтів суперечать один одному, є ризик розголошення адвокатської таємниці, існують підстави для відводу адвоката згідно з процесуальним законом. РАУ також наголошує, що адвокат не може одночасно представляти клієнтів із потенційно суперечливими інтересами без їх письмового погодження [5].

Законодавчо передбачено й інші причини заборони укладання договору з клієнтом, наприклад: адвокат є членом сім'ї або близьким родичем потенційного клієнта; виконання договору може суперечити інтересам адвоката, професійним обов'язком адвоката (частина 1 статті 28 Закону).

Стаття 9 Правил адвокатської етики встановлює, що адвокат без письмового погодження з клієнтами, щодо яких виник конфлікт інтересів, не може представляти, захищати клієнта або надавати йому правову допомогу, якщо до цього він надавав правову допомогу, здійснював захист або представництво іншого клієнта, від якого він отримав конфіденційну інформацію, дотичну до інтересів нового клієнта. У письмових погодженнях клієнтів, між якими виник конфлікт інтересів, останні мають вказати, що розуміють можливість наслідків. При цьому, як слушно зазначалось в юридичній літературі, слід чітко розрізняти два поняття: згоду клієнта на розголошення конфіденційної інформації та згоду клієнта на наявність конфлікту інтересів [6]. Наявність згоди клієнта на розголошення адвокатом певної інформації не надає адвокату права використовувати цю інформацію у ситуаціях, де конфлікт інтересів має місце. Це можна пояснити так, що принцип уникнення конфлікту інтересів спрямований не стільки на збереження та можливість поширення конфіденційної інформації, скільки на забезпечення об'єктивності та неупередженості адвоката у виконанні своїх професійних обов'язків [6]. У разі, якщо згода не була надана, адвокат не вправі укладати договір про надання правничої допомоги і зобов'язаний відмовитися від виконання вже укладеного договору з відповідним клієнтом.

Принцип уникнення конфлікту інтересів є одним з основоположних у діяльності адвоката. Вимоги щодо його дотримання забороняють адвокату здійснення представництва та захист клієнтів у ситуаціях, де перетинаються інтереси різних осіб, що здатне вплинути на об'єктивність та якість здійснення адвокатом повноважень. Порушення принципу уникнення конфлікту інтересів є невиконанням професійного обов'язку адвоката та порушенням правил адвокатської етики, тобто дисциплінарним проступком, вчинення якого є підставою для притягнення адвоката до відповідальності. Зазначене вимагає від адвоката діяти, відповідно до законодавчо визначеного порядку дій у ситуаціях конфлікту інтересів, сумлінно дотримуватись положень Закону та Правил адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text

2. Конфлікт інтересів в адвокатській діяльності: про уникнення, види та заборони розповість Валентин Лучковський. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/konflikt-interesiv-v-advokatskii-diialnosti-pro-uniknennia-vidi-ta-zaboroni-rozpovist-valentin-luckovskii
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17
4. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії від 25.11.2006 р. ІПС ЛІГА:ЗАКОН. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU06301
5. РАУ надала роз'яснення щодо уникнення конфлікту інтересів при наданні допомоги клієнтам з різним процесуальним статусом. URL: https://unba.org.ua/news/5047-rau-nadala-rozyasnennya-shodo-uniknennya-konfliktu-interesiv-pri-nadanni-dopomogi-klientam-z-riznim-procesualnim-statusom.html
6. Лучковський В. Конфлікт інтересів в адвокатській діяльності, уникнення, види та заборони. ADVOKAT POST. URL: https://advokatpost.com/konflikt-interesiv-v-advokatskij-diialnosti-unyknennia-vydy-ta-zaborony-advokat-valentyn-luchkovskyj/
7. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо застосування дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю — Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. URL: https://vkdka.org/18284–2/

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Долженко Ю. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ДОТРИМАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ У ЗМАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Судовий процес відбувається у змагальному форматі, у якому адвокат повинен максимально ефективно представити позицію свого клієнта. Проте, позиція захисту не може суперечити етичним стандартам. Межа між переконливістю у виступі адвоката та тиском є тонкою, але вкрай важливою для збереження справедливості судово-

го розгляду. Порушення цієї межі може призвести до втрати авторитету адвокатури, упередженого рішення суду, а наслідком для адвоката може бути притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Однією з ключових проблем сучасної правової системи є дотримання адвокатської етики у відносинах між адвокатами, суддями та іншими учасниками судового провадження. Захисник, виступаючи в інтересах клієнта, безпосередньо комунікує як із судом, так і зі стороною, яку представляє. У межах реалізації своїх професійних обов'язків, адвокат зобов'язаний дотримуватись положень Конституції України (зокрема, статті 59 та 131–2), Законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 3 ст. 10), а також інших нормативно-правових актів. Особливо важливим є дотримання положень Правил адвокатської етики, зокрема розділу IV (статті 42–45).

У процесі професійної діяльності адвокат має діяти, спираючись на засади незалежності, законності та виходити із пріоритету інтересів свого клієнта. Варто зазначити, що комунікація з підзахисним — це лише частина ширшого спектра професійної взаємодії. Як підкреслює О. З. Хотинська-Нор, взаємовідносини адвоката та суду мають ґрунтуватися на взаємній повазі та усвідомленні важливості кожної ролі у судовому процесі: «...такий режим судового засідання, за якого спілкування, реалізується під час судового процесу своїх прав, виконання обов'язків, здійснення будь-яких процесуальних дій відбувається в контексті усвідомлення ними значимості обов'язків один одного, соціальної ролі кожного з них» [1].

Згідно зі ст. 43 Правил адвокатської етики, адвокат має проявляти наполегливість і принциповість у процесі представництва інтересів клієнта, не допускаючи впливу з боку суду чи інших учасників процесу, що може суперечити його професійним обов'язкам. Його незалежність є недоторканною, а інтереси клієнта — абсолютним пріоритетом. Всі рішення адвокат повинен приймати, орієнтуючись виключно на правову доцільність і законні інтереси сторони, яку він представляє.

Взаємодія з іншими учасниками процесу, включаючи суддів, має відбуватись у коректній, стриманій формі. Адвокат зобов'язаний реагувати на неправомірні дії шляхом подання заяв, скарг, клопотань, водночас дотримуючись загальноприйнятих норм поведінки у суді. Так, у розділі IV Кодексу поведінки європейських адвокатів визначено, що адвокат повинен дотримуватись правил, встановлених у тому суді, де він здійснює представництво [2].

Крім того, адвокат повинен поважати принципи неупередженого судочинства та не залишати без реагування випадки порушення прав клієнта, прояви неповаги з боку суду або учасників процесу. У таких

випадках він має діяти відповідно до вимог чинного законодавства, а також регламентів РАУ та НААУ [2].

Заборонено вчиняти дії, які можуть порушити встановлений порядок судового засідання, наприклад, перебивати суддю, сперечатися з ним, посилатися на недостовірні або незаконно здобуті докази. Будь-який позапроцесуальний вплив на суд є неприпустимим. Також заборонено подавати завідомо неправдиву інформацію про обставини справи. Адвокат має утримуватись від неформального спілкування із суддями чи сторонами поза межами судового процесу та суворо дотримуватись норм, передбачених Кодексом суддівської етики [3].

Такі дії, як навмисне затягування процесу, розголошення дискредитуючої інформації про суддю чи інших учасників через ЗМІ чи інші канали, також забороняються. Винятком є лише ті випадки, коли розкриття такої інформації є необхідним для захисту законних інтересів адвоката, його клієнта чи інтересів адвокатури України [4].

На практиці, на жаль, трапляються порушення етичних стандартів з боку адвокатів. Для вирішення таких ситуацій передбачено можливість притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності згідно з Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», рішеннями З'їзду адвокатів України, актами РАУ та НААУ. Так, у справі № 818/1718/17, Верховний Суд у складі Касаційного адміністративного суду надав таке тлумачення: «Порушенням правил адвокатської етики є, у тому числі, не лише дії чи бездіяльність, що призвели до настання конкретних негативних наслідків для особи внаслідок наявного конфлікту інтересів, а й сама ймовірність такого настання» [5].

Адвокат вважається невинуватим у порушенні Правил адвокатської етики до моменту, поки це не буде доведено у встановленому порядку — відповідним рішенням кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або ВКДКА. У дисциплінарному провадженні діє принцип презумпції невинуватості.

Обов'язок доведення порушення лежить на особі, яка ініціює дисциплінарне провадження. У разі, якщо звернення базується виключно на припущеннях, має анонімний характер або не містить ознак дисциплінарного проступку, воно не може розглядатися як належний доказовий матеріал. Водночас недопустимим є використання права на подання скарг як інструменту тиску на адвоката у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків, оскільки така практика суперечить принципам незалежності адвокатської діяльності та підриває засади адвокатури.

Переконливий виступ — це аргументований, логічно вибудуваний виклад позиції, підкріплений доказами та правовими нормами. Тиск — це спроба вплинути на суд або сторону опонента шляхом психологічного, емоційного чи публічного впливу.

Наведемо приклад переконливого виступу: у справі про домашнє насильство адвокатка потерпілої, виступаючи в суді, навела дані медичних експертиз, свідчення очевидців та статистику щодо повторюваності насильства. Вона не вдавалась до оціночних суджень на адресу обвинуваченого, а зосередилась на фактах. У своїй промові вона емоційно, але в межах допустимого, закликала суд врахувати вразливість її клієнтки.

Інша ситуація ілюструє приклад тиску. Так, у резонансній кримінальній справі адвокат захисту під час дебатів почав звинувачувати суд у «заангажованості», погрожував зверненням до ЗМІ та міжнародних правозахисних інституцій у разі «несправедливого вироку». Такі дії вже не є переконанням, а прямим тиском, що суперечить принципу поваги до суду.

У підсумку слід зазначити, що етичні засади діяльності адвокатів чітко визначені низкою національних і міжнародних нормативних актів. Основна суть професійної взаємодії між адвокатом, судом та іншими учасниками процесу полягає у забезпеченні високого рівня правової культури, що дозволяє досягти об'єктивного, неупередженого та законного вирішення справи. Якщо всі учасники дотримуватимуться професійної етики, це стане запорукою справедливого судочинства.

Професійна етика є основою довіри до адвокатури та правосуддя загалом. Адвокат зобов'язаний бути переконливим, однак ця переконливість повинна базуватись на доказах, праві та повазі до процесу. Межа між допустимим впливом і тиском повинна чітко усвідомлюватись кожним правником. Дотримання етики — це не лише питання професійної гідності, але й гарантія справедливого судочинства.

Список використаної літератури

1. Хотинська-Нор О. З. Деонтологічні засади взаємодії адвоката та суду в процесі здійснення судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету,* 2018 р. Серія ПРАВО. Випуск 51. Том 2. С. 163. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/712743.pdf
2. Кодекс поведінки європейських адвокатів. Переклад здійснено Національною асоціацією адвокатів України. 2014 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf
3. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (зі змінами від 15.02.2019 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
4. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013 (в редакції від 18.09.2024) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415–13#Text

5. Постанова Верховного суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26 листопада 2020 року у справі № 818/1718/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Донець К. О.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ: ПРАВОВІ ТА МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

Адвокатська таємниця є одним із фундаментальних принципів адвокатської діяльності, що гарантує довіру між адвокатом і клієнтом. Вона виступає не лише юридичною гарантією ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи, але й моральним обов'язком адвоката. У сучасних умовах цифровізації, зростання інформаційних ризиків та суспільного запиту на прозорість постає питання балансу між правовими вимогами конфіденційності та етичними стандартами професії.

Інститут адвокатської таємниці посідає центральне місце у системі гарантій незалежності адвокатури та забезпечення права на справедливий суд. Правова природа цього явища поєднує норми законодавства, професійної етики та загальнолюдські моральні принципи. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) адвокатська таємниця — це будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правничої допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [1].

Питання збереження адвокатської таємниці завжди залишається актуальним. Незважаючи на чіткі правові гарантії, виникають складнощі, пов'язані з можливим тиском на адвоката, його помічника або

стажиста під час розслідувань чи судових процедур, а також із необхідністю балансування між обов'язком конфіденційності та вимогами закону. Саме тому законодавець у пункті 2 частини першої статті 23 Закону чітко встановлює, що «забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею» [1].

Морально-етичні аспекти адвокатської таємниці виступають невід'ємною складовою професійної діяльності адвоката, доповнюючи її правову природу. Вони визначають внутрішній обов'язок адвоката діяти чесно, лояльно та обережно, підтримуючи довіру клієнта і забезпечуючи захист його прав та гідності. Досліджуючи проблемні питання адвокатської діяльності, Храпенко О. О. зазначає: «Адвокат, як правило, діє як довірена особа того, кому надається правова допомога, саме тому дуже важливим є довірчі відносини з адвокатом. У цих відносинах міститься правова природа взаємодії адвоката з особами, які до нього звертаються, і, в той же час, закладається моральна сторона їх відносин, що, в загальному, виводить на проблеми легітимності адвокатської діяльності, включаючи і визнання» [2, ст. 296]. Саме в такому контексті адвокатська таємниця набуває подвійного значення: вона одночасно виступає як юридично закріплений обов'язок, гарантований нормами законодавства, і як моральний та етичний обов'язок, який покладає на адвоката відповідальність за збереження довіри клієнта, захист його прав, гідності та інтересів у процесі надання правової допомоги.

У сучасних умовах збереження адвокатської таємниці набуває додаткової складності через численні виклики практики та швидкий розвиток цифрових технологій. Незважаючи на чіткі правові та етичні стандарти, адвокати нерідко стикаються з ситуаціями, коли від них намагаються отримати інформацію, що підпадає під адвокатську таємницю, як під час досудового розслідування, так і в судових процесах. З огляду на це, питання ефективного поєднання правових гарантій і морально-етичних норм стає надзвичайно актуальним для забезпечення довіри клієнта та незалежності адвокатури.

Відповідно до п. 3 ст. 10 Правил адвокатської етики, розголошення відомостей, що складають адвокатську таємницю, заборонено за будь-яких обставин, включаючи незаконні спроби органів дізнання, слідства і суду допитати адвоката про обставини, що становлять предмет конфіденційності [3].

Практика Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури підтверджує важливість неухильного дотримання цього прин-

ципу. Так, у рішенні № VII-010/2020 від 25 липня 2020 року Комісія зазначила, що «без згоди клієнта адвокат не має права розголошувати або передавати будь-які відомості чи документи, які стали йому відомі у зв'язку з наданням правової допомоги» [4]. Цим рішенням підкреслено, що дотримання принципу конфіденційності є не лише професійним обов'язком адвоката, а й запорукою збереження довіри до інституту адвокатури та забезпечення права особи на справедливий суд.

Отже, адвокатська таємниця є не лише одним із базових принципів адвокатської діяльності, але й важливою гарантією реалізації права особи на захист та справедливий суд. Вона поєднує у собі юридичний, моральний та етичний виміри, утворюючи цілісну систему довіри між адвокатом і клієнтом. Дотримання принципу конфіденційності є необхідною умовою професійної незалежності адвоката та забезпечення авторитету адвокатури як інституту громадянського суспільства. Саме тому подальше вдосконалення механізмів правового регулювання і підвищення рівня етичної культури адвокатів має стати пріоритетним напрямом розвитку адвокатури в Україні.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Храпенко О. О. Щодо етичних аспектів збереження таємниці клієнта адвокатом. *Правове життя сучасної України :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: О. В. Дикий, І. І. Братінов. Одеса : Гельветика, 2018. С. 295–297.
3. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
4. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо адвокатської таємниці. Рішення № VII-010/2020 від 25.07.2020. URL: https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-advokatskoji-tajemnitsi/

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Заборська К. А.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕФЕКТИВНІСТЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОВІРИ КЛІЄНТА ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ

Професійний успіх адвоката давно перестав вимірюватися лише виграними справами. У сучасній правовій культурі результативність правничої допомоги нерозривно пов'язана з тим, наскільки стійкими є довіра клієнта і репутаційний капітал самого адвоката. Ці параметри не виникають спонтанно: вони вибудовуються через прогнозовану етичну поведінку, коректну комунікацію, доказове мислення та суворе дотримання законодавчих приписів щодо незалежності, конфіденційності й конфлікту інтересів. Конституційна гарантія права кожного на професійну правничу допомогу постає не лише як формальна норма, а як етична рамка, що зобов'язує адвоката забезпечувати клієнтові максимальний рівень правової безпеки та процесуальної турботи.

Довіра клієнта — це завжди баланс між очікуваннями і передбачуваністю професійних рішень. Її ядро формує прозоре інформування клієнта про правові позиції, ризики та альтернативи дій у справі, а також дисципліна виконання доручення згідно з законом. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає фундаментальні принципи професії: незалежність, верховенство права, законність, конфіденційність і уникнення конфлікту інтересів[1]. Саме ці принципи перетворюють правову послугу на «договір довіри», в межах якого адвокат зобов'язаний діяти розумно, добросовісно і виключно в інтересах клієнта, зберігаючи професійну автономію від стороннього тиску. Практичний наслідок — послідовність і відтворюваність рішень: клієнт бачить не ситуативну імпровізацію, а методичну роботу в межах закону.

Етичний імператив конфіденційності є ключовою умовою для формування відвертого адвокат–клієнтського діалогу. Без гарантії таємниці клієнт не розкриє повний фактаж, а без фактів не буде ні правильної кваліфікації, ні ефективної стратегії. Закон «Про інформацію» прямо відносить відомості з обмеженим доступом до категорії конфіденційної інформації, що охороняється у спосіб, встановлений законом, а отже адвокат має будувати внутрішні процедури захисту даних: регламенти доступу, мінімізацію кола обізнаних осіб, контроль за електронними каналами комунікації, верифікацію контрагентів і використання шифрування [2]. Коли клієнт бачить, що його дані

обробляються за чіткими правилами, довіра перестає бути емоцією і стає раціональною оцінкою ризиків.

Додатковий рівень довіри забезпечує належне виконання вимог у сфері персональних даних. Правила чесної обробки, визначені законом, зобов'язують адвоката збирати лише ті дані, які дійсно необхідні для досягнення правової мети, зберігати їх не довше, ніж потрібно, і гарантувати права суб'єкта — доступ, виправлення, обмеження обробки в передбачених випадках.

Етика комунікації — ще один вимір ефективності. Клієнт має знати, що відбувається зі справою сьогодні і що буде зроблено завтра. Регулярні звіти про виконану роботу, логічні пояснення змін у тактиці, чесні прогнози щодо тривалості й вартості — це практики, які мінімізують когнітивну невизначеність і знижують емоційний тиск. Водночас професійна етика не допускає створення завищених очікувань: адвокат зобов'язаний чітко відмежовувати ймовірнісні оцінки від гарантій результату, щоб не трансформувати довіру у залежність від обіцянок. Такий підхід зміцнює процесуальний союз і формує положення про «інформовану згоду клієнта» на обрану стратегію.

Конфлікт інтересів — випробування етики на практиці. Він може бути явним (попереднє представництво протилежної сторони) або латентним (фінансові чи особисті зв'язки, що створюють ризик упередженості). Ефективність адвоката в цій площині визначається не риторикою, а процедурами: обов'язковим первинним скринінгом конфліктів, письмовою фіксацією відмови від доручення, внутрішньою «китайською стіною» у випадках, коли допускається паралельна робота різних команд у межах однієї фірми, та документальним підтвердженням поінформованості клієнта.

Не менш важливим є управління доказами. Етична вимога не подавати завідомо неправдиві відомості і не схиляти свідків до викривлень реальності поєднується з процесуальною майстерністю роботи з джерелами доказів. Адвокат, який грамотно вибудовує ланцюг доказування, дбає про допустимість і належність доказів, забезпечує незмінність електронних слідів та коректно оформлює клопотання, демонструє клієнтові професійний перфекціонізм. Такі дії не лише підвищують шанси на успіх у справі, а й укріплюють репутаційну довіру, оскільки показують, що результат досягається правовими засобами, а не «сірою практикою».

Етика гонорарної політики та прозорість фінансових відносин також є маркерами ефективності. Чітка структура гонорару, погодинна або змішана модель, детальний облік часу та витрат, попередні кошториси на процесуальні дії, погодження додаткових витрат — усе це свідчить про повагу до клієнтського інтересу і дисциплінує самого адвоката. Коли клієнт розуміє, за що платить, він легше приймає

складні процесуальні рішення, а рівень конфліктності значно зменшується.

Стійкість довіри формується також через відповідальне публічне позиціонування. Коментарі для медіа, присутність у цифровому середовищі, участь у професійних заходах мають бути обережними, щоб не нашкодити справі, не розкрити конфіденційних даних і не створити враження тиску на суд. Культура стриманості і дотримання норм щодо поширення інформації — це не «самоцензура», а прояв поваги до змагальності, презумпції невинуватості і приватності клієнта. Довіра тут корелює з відчуттям безпеки й професійної гідності.

У підсумку, ефективність адвокатської діяльності постає як інтегральний показник, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: юридичної якості (правильна кваліфікація, сильна доказова стратегія, грамотні процесуальні дії), етичної надійності (конфіденційність, незалежність, відсутність конфлікту інтересів, чесна комунікація) і регуляторної відповідності (дотримання приписів Конституції, профільного закону про адвокатуру, інформаційного та процесуального законодавства). Саме на перетині цих площин виникає тверда довіра клієнта — не як емоційна симпатія, а як раціональна впевненість у тому, що його інтерес захищає професіонал, який працює в межах права та найвищих стандартів професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 27.10.2025).
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657–12#Text (дата звернення: 27.10.2025).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Загнітко А. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Адвокатська діяльність традиційно ґрунтується на дотриманні високих морально-етичних стандартів. Взаємовідносини між адвокатом та клієнтом будуються на довірі, яка є неможливою у разі неетичної поведінки правника. Одним з найскладніших етичних викликів у сфері адвокатури виступає конфлікт інтересів, що створює ризик розголошення адвокатської таємниці, підриває авторитет адвокатури та довіру до неї з боку суспільства.

На законодавчому рівні поняття конфлікту інтересів випливає зі статті 1 та статті 28 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де визначено його реальні та потенційні форми. Конфлікт інтересів — суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [1].

Додаткове регулювання питання уникнення конфлікту інтересів міститься у Правилах адвокатської етики, що встановлюють необхідність письмової згоди клієнта у випадках можливого конфлікту інтересів [2]. Найбільш точно зрозуміти ситуації, за яких виникає конфлікт інтересів у адвокатській діяльності, можна шляхом аналізу постанов Верховного Суду. Так, у справі № 818/1718/17, адвоката було притягнуто до дисциплінарної відповідальності за порушення правил адвокатської етики, а саме — за наявність конфлікту інтересів між попереднім і новим клієнтами [3].

Адвокат (позивач) звернувся до суду з позовом до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (ВКДКА), вимагаючи скасувати рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на три місяці.

Позивач стверджував, що ВКДКА не довела факту вчинення ним дисциплінарного проступку, а матеріали справи не містять належних і допустимих доказів грубого порушення Правил адвокатської етики. На його думку, без конкретних доказів вини, підстави для застосування дисциплінарного стягнення відсутні.

Суд першої інстанції — Сумський окружний адміністративний суд, частково задовольнив позов, визнавши дії ВКДКА недостатньо обґрунтованими. Проте, суд апеляційної інстанції скасував рішення і ухвалив нову постанову, якою відмовив у задоволенні позову, визнавши рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії законним та обґрунтованим.

Апеляційний суд дійшов висновку, що в діях адвоката наявний склад дисциплінарного порушення, передбачений статтею 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та статтею 20 Правил адвокатської етики, тому рішення ВКДКА від 30 вересня 2017 року є правомірним.

Розглядаючи касаційну скаргу, Верховний Суд підтвердив правильність позиції апеляційного суду. Суд зазначив, що обов'язок уникати конфлікту інтересів є фундаментальним етичним принципом адвокатської діяльності. Вказаний принцип закріплений як у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи (2000 року) про свободу здійснення адвокатської професії, так і в Генеральних принципах етики адвокатів, ухвалених Міжнародною асоціацією юристів у 1995 році.

Отже, згідно з міжнародними стандартами, адвокати не повинні приймати доручення, якщо інтереси клієнтів суперечать інтересам інших клієнтів або самому адвокату. Вони також зобов'язані утриматився від представництва нового клієнта, якщо це може поставити під загрозу конфіденційність відомостей, отриманих від попереднього клієнта, або створити ризик використання такої інформації на шкоду йому.

У справі № 818/1718/17 Верховний Суд визнав, що адвокат, отримавши доручення від однієї особи (особа_2) для представництва у справах щодо реєстрації права власності на земельну ділянку, міг отримати певну конфіденційну інформацію. Пізніше адвокат почав представляти інтереси іншої особи (особа_5), інтереси якої суперечили інтересам попереднього клієнта. Зазначена ситуація створила ризик того, що адвокат міг використати отриману раніше конфіденційну інформацію всупереч інтересам першого клієнта.

Верховний Суд наголосив, що порушення правил адвокатської етики полягає не лише у фактичному настанні негативних наслідків для клієнта внаслідок конфлікту інтересів, але й у самій можливості чи ймовірності такого розвитку подій. Достатньо лише обґрунтованих підстав вважати, що діяльність адвоката може призвести до конфлікту інтересів.

Також Верховний Суд звернув увагу, що закінчення строку дії довіреності чи припинення договору не звільняє адвоката від етичних обов'язків перед колишнім клієнтом. Конфіденційна інформація,

отримана під час виконання доручення, залишається захищеною і після завершення правовідносин. Адвокат повинен утримуватися від прийняття нових доручень, які можуть суперечити інтересам попередніх клієнтів, або отримати письмову згоду попереднього клієнта.

З огляду на зазначене, Верховний Суд визнав, що ВКДКА правомірно встановила наявність дисциплінарного проступку в діях адвоката, який порушив вимоги Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики. Суд підтвердив, що накладене стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на три місяці є законним та обґрунтованим.

У підсумку, Верховний Суд залишив постанову Другого апеляційного адміністративного суду без змін, остаточно підтвердивши, що навіть ймовірність виникнення конфлікту інтересів є достатньою підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Таким чином, ефективне управління конфліктом інтересів вимагає комплексного підходу, який поєднує правову грамотність, глибоке розуміння етичних стандартів та превентивні заходи. Серед таких заходів — ретельний аналіз потенційних суперечностей перед прийняттям нового доручення, отримання письмової згоди попередніх клієнтів у випадках можливого конфлікту, чітке дотримання правил конфіденційності та внутрішніх процедур у колективних юридичних практиках.

Практика Верховного Суду демонструє, що навіть ймовірність конфлікту інтересів може слугувати підставою для дисциплінарної відповідальності, що підкреслює значення превентивних заходів та необхідності дотримання етики адвоката. Водночас, міжнародні стандарти, такі як Рекомендації Ради Європи та Генеральні принципи етики Міжнародної асоціації юристів, надають чіткі орієнтири щодо запобігання конфліктам і формування професійної культури.

Отже, успішне подолання етичних викликів у адвокатській діяльності потребує поєднання правової обізнаності, відповідальності та системного підходу до управління потенційними конфліктами інтересів. Такий підхід не лише захищає права клієнтів і репутацію адвоката, а й сприяє підвищенню загального рівня довіри до юридичної професії та зміцненню правової системи в цілому.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09 червня 2017 року (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text

3. Постанова Верховного Суду від 26 листопада 2020 року у справі № 818/1718/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93119334

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Зубков Ю. С.
студент 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного Університету «Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: БАЛАНС МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ ТА ЕТИЧНИМИ МЕЖАМИ

Сучасна юридична практика зазнає трансформацій під впливом впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ), який поступово стає її невід'ємним елементом. Використання ШІ сприяє автоматизації документообігу, систематизації та аналізу судової практики, підготовці процесуальних документів і вдосконаленню комунікаційних процесів. Завдяки цьому адвокат отримує можливість зосередитись на стратегічних, аналітичних і творчих аспектах своєї діяльності, що перетворює штучний інтелект на важливий інструмент підвищення ефективності та розвитку правничої професії.

Світовий досвід свідчить про активне впровадження інтелектуальних систем у юридичну практику. У країнах Європи та США набули популярності платформи Harvey AI, LexisNexis AI та CaseText, які забезпечують швидкий аналіз судової практики та підготовку правових довідок. Системи на базі ChatGPT також дедалі частіше застосовуються для створення первинних версій документів, юридичних консультацій і підготовки запитів. Такі інструменти дозволяють здійснювати правову аналітику, яка раніше потребувала значних людських і часових ресурсів.

Водночас в Україні процес впровадження ШІ в адвокатську практику набирає все більшої актуальності. Окремі юридичні фірми вже використовують системи на базі ШІ, наприклад Verdictum, LIGA360, YouControl, та інтегрують мовні моделі для підготовки чернеток документів і комунікації з клієнтами.

Однак впровадження технологій ШІ в адвокатську діяльність, попри свої переваги, несе низку етичних викликів. Ключова проблема полягає в тому, що професія адвоката ґрунтується на принципах до-

віри, конфіденційності, незалежності та особистої відповідальності, тоді як штучний інтелект, за своєю природою, функціонує на основі алгоритмів, що створює ризики порушення етичних норм, визначених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [1] та Правилами адвокатської етики [2].

Крім того, одним з ризиків використання ШІ у адвокатській діяльності є можливе порушення принципу адвокатської таємниці, закріпленого у статті 22 Закону [1]. Використання систем ШІ, які зберігають або обробляють дані клієнтів у хмарних сервісах чи зовнішніх базах, може призвести до витоку конфіденційної інформації. Будь-яке несанкціоноване використання персональних даних, навіть ненавмисне, ставить під загрозу не лише репутацію адвоката, а й права клієнта на захист. Відтак,обов'язок адвоката полягає у перевірці надійності цифрових інструментів, джерел збереження інформації та способів її обробки.

З іншого боку існує ризик підміни професійних здібностей та мислення адвоката результатами роботи алгоритму. ШІ здатен генерувати тексти, аналізувати норми права та робити аналітичні висновки, проте він не має здатності враховувати контекст та індивідуальні особливості справи. Надмірна довіра до результатів, отриманих від ШІ, може призвести до втрати критичного мислення та порушення принципу незалежності адвоката.

Окремої уваги заслуговує питання відповідальності у контексті використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. В умовах, коли алгоритм ШІ може допустити помилку під час оброблення інформації чи формування правових висновків, виникає проблема визначення суб'єкта відповідальності за кінцевий результат — розробника програмного забезпечення чи адвоката, який застосував його у своїй роботі. Втім, етичні стандарти професії передбачають, що саме адвокат залишається носієм професійної відповідальності за прийняті рішення та вчинені дії, незалежно від ступеня залучення допоміжних цифрових технологій у процес надання правничої допомоги.

Не менш значущим викликом у контексті впровадження штучного інтелекту в адвокатську діяльність є збереження людяності та етичної чутливості у процесі надання правничої допомоги. Професійна діяльність адвоката передбачає не лише володіння глибокими знаннями законодавства, але й розуміння психологічних, емоційних та соціальних аспектів взаємодії з клієнтом, які формують довіру, емпатію та здатність до індивідуального підходу, тобто риси, які залишаються виключно людськими й не можуть бути повноцінно відтворені ШІ.

Слід зазначити, що баланс між ефективністю та етичними принципами передбачає усвідомлення, що ШІ має розглядатися не як са-

мостійний суб'єкт прийняття рішень, а як допоміжний інструмент у руках адвоката. Тобто будь-які висновки або документи, підготовлені за допомогою ШІ, потребують перевірки, та професійної оцінки. Використання технологічних рішень не може звільняти адвоката від контролю над правовою коректністю результатів своєї роботи [3, с. 67].

Міжнародні підходи до питання етичного використання ШІ також підкреслюють важливість людського контролю над алгоритмічними процесами. Так, Рада адвокатських асоціацій Європи (CCBE) у своїх рекомендаціях 2020 року наголосила, що адвокати мають право користуватися перевагами цифрових інструментів, проте повинні забезпечувати прозорість і відповідальність за будь-які результати, отримані за допомогою штучного інтелекту [4]. У свою чергу, Європейська комісія у «Білому документі про штучний інтелект» (2020 р.) визначає принцип «людського контролю» (human oversight) як один із базових у сфері правозастосування [5].

Відтак, побудова балансу вимагає від адвоката технологічної обізнаності, зокрема здатності розуміти, як функціонують системи штучного інтелекту, які їхні межі, сильні та слабкі сторони. У цьому контексті адвокат виступає не лише користувачем технологій, а й охоронцем моральних меж їх застосування.

Отже, штучний інтелект поступово перетворюється на невід'ємний інструмент сучасної адвокатської діяльності, облегшуючи традиційні підходи до надання правничої допомоги. Його впровадження дозволяє підвищити ефективність роботи, скорочуючи витрати часу. Водночас використання технологій штучного інтелекту ставить перед адвокатурою складне завдання — збереження фундаментальних етичних принципів професії в умовах цифрової трансформації. Втім, ШІ — це не заміна адвокату, а інструмент для розширення його можливостей, що дозволяє зосередитись на стратегії та творчості, відкриваючи нові горизонти для професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Матвєєв В. Ю. Штучний інтелект в адвокатській діяльності: можливості, виклики та перспективи правового регулювання. *Право і суспільство. Цивілістика.* № 6. 2024. С. 63–69.
4. CCBE Considerations on the legal aspects of artificial intelligence. 2020. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/

IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20200220_CCBE-considerations-on-the-Legal-Aspects-of-AI. pdf
5. White paper on Artificial Intelligence — A European approach to excellence and trust. Brussels, 19.2.2020. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0065

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Іванченко А. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ

У сучасних умовах цифровізації суспільства професійна діяльність адвоката дедалі частіше виходить за межі традиційних форматів і набуває активного прояву в онлайн-просторі. Соціальні мережі, блоги та публічні виступи в мережі інтернет стають не лише майданчиками для поширення правових знань, а й важливим інструментом формування професійного іміджу адвоката. Водночас, зростання ролі цифрових комунікацій супроводжується і підвищенням ризику порушення Правил адвокатської етики. Недотримання встановлених стандартів у віртуальному середовищі може завдати шкоди не лише репутації окремого адвоката, а й підірвати авторитет усієї адвокатської спільноти. Саме тому питання дослідження етичних засад поведінки адвоката в онлайн-просторі постає як надзвичайно актуальне та своєчасне.

У цьому контексті особливого значення набувають положення розділу VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі інтернет» Правил адвокатської етики [1]. Зокрема, у статті 57 Правил адвокатської етики зазначено, що участь адвоката у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах онлайн-комунікації визнається допустимою, проте вона обмежується низкою вимог, спрямованих на захист професійної репутації. Адвокат має право публікувати чи коментувати лише таку інформацію, яка не підриває його власний авторитет, не дискредитує колег та не завдає шкоди адвокатурі в цілому [1]. Варто також наголосити, що адвокат при користуванні соціальними мережами, інтернет-форумами та іншими

формами спілкування в мережі Інтернет повинен дотримуватись своїх професійних обов'язків, передбачених чинним законодавством України, Правилами адвокатської етики, рішеннями З'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України.

Показовим у цьому аспекті є рішення Верховного Суду по справі № 815/1830/18 (постанова від 24.06.2020) [2]. У даній справі адвокат оскаржувала рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області про відкриття дисциплінарного провадження. Підставою для прийняття оскаржуваного рішення про порушення дисциплінарної справи слугувала скарга, в якій зазначено, що адвокат, використовуючи соціальні мережі, а саме групу у месенджері Viber, викладає висловлювання, які носять образливий та агресивний характер, а інколи відверті погрози розправи завдяки своїм зв'язкам у кримінальному колі, хоча сама адвокат стверджувала, що у цей момент діяла виключно як мати своєї дитини, а не як адвокат. Суди першої та апеляційної інстанції відмовили у задоволенні позову, визнавши, що дисциплінарне провадження було відкрите у встановленому законом порядку. Касаційна інстанція підтримала ці висновки та наголосила, що дія Правил адвокатської етики поширюється не лише на безпосередню професійну діяльність адвоката, але й на його інші прояви, у тому числі соціально-публічну активність. Таким чином, можна дійти висновку, що навіть повідомлення у закритих групах онлайн месенджерів може розглядатися крізь призму етичних стандартів поведінки адвоката.

Цифровий простір для юриста, зокрема адвоката, — це не нейтральна територія, а продовження його професійного поля діяльності, де кожне слово може набирати різного сенсу, дивлячись на те, як його сприйме аудиторія. Користуючись соціальними мережами, адвокатам передусім слід дотримуватись вимог тактовності, моральності та чітко усвідомлювати наслідки кожного публічного вислову, ці вимоги стають не лише рекомендацією, а й обов'язковим компонентом професійної діяльності адвоката в онлайн-просторі. Дотримуючись зазначених принципів, адвокат не лише захищає власну репутацію, а й зміцнює довіру до правової системи у цілому, перетворюючи віртуальний простір на арену професійного діалогу, а не джерело ризиків.

Сутнісний зміст зазначених вимог розкривається у думці О. Яновської, яка вбачала роль адвоката значно ширшою за формальне застосування норм та зазначала наступне: «Професіоналізм адвоката має ґрунтуватися на гуманістичних орієнтирах, морально-етичних засадах, на справжній інтелігентності, яку тлумачать не як диплом про вищу освіту, а як оволодіння гуманітарною культурою, як уміння мислити, співпереживати, здатність до етичних рефлексій перебігу

подій, щоб не лише розуміти їх, а й визначити своє практичне до них ставлення» [3].

З огляду це, доречним буде звернути увагу на статтю 58 Правил адвокатської етики, у якій роз'яснюються питання щодо дотримання принципів незалежності, професійності та відповідальності при користуванні адвокатом соціальними мережами, інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет. Зокрема, у частині 5 зазначеної статті наголошується, що адвокати повинні оцінити, чи є обраний ними засіб спілкування у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет належним для отримання бажаного результату. При користуванні соціальними мережами, інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет адвокатам необхідно враховувати контекст, потенційну аудиторію та забезпечити чіткість та однозначність коментарів.

Як слушно зазначив Ю. Григоренко, «соцмережі — це можливість, але й виклик. Адвокатура тримає планку довіри суспільства. І кожен допис — це або крок до її зміцнення, або ризик її втратити» [4].

Таким чином, цифрові комунікації для адвоката є не лише інструментом професійної діяльності та іміджевого просування, а й зоною підвищеної відповідальності, де обачність, етична рефлексія та усвідомлення наслідків кожного вислову є обов'язковими аспектами етичної поведінки адвоката в онлайн-просторі.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text.
2. Справа № 815/1830/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760.
3. Яновська О. Співвідношення мети та засобів як етична проблема адвокатської діяльності. *Адвокат майбутнього.* URL: https://tomorrowslawyer.org/spivvidnoshenya-meti-ta-zasobiv-yak-eti/.
4. Адвокат у соцмережах: межа між комунікацією і дисциплінарною відповідальністю. *Рада адвокатів Київської області.* URL: https://radako.com.ua/advokat-u-soczmerezhah-mezha-mizh-komunikacziyeyu-i-dysczyplinarnoyu-vidpovidalnistyu/

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Іскра Є. С., Расіхіна В. В.
студентки 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА ЯК ГАРАНТІЯ ДОВІРИ ДО ПРАВОСУДДЯ

У сучасних умовах розвитку правової системи України професійна етика адвоката набуває особливого значення як ключовий чинник забезпечення довіри суспільства до інституту правосуддя. Етична поведінка адвоката визначає не лише рівень професійної відповідальності, а й репутацію адвокатури загалом, формує у громадян переконання у справедливості та об'єктивності судових рішень. Порушення етичних норм може призвести до знецінення професійного авторитету, втрати довіри з боку клієнтів і суспільства та негативно впливати на ефективність правового захисту. Дослідження аспектів професійної етики адвоката є актуальним і з огляду на євроінтеграційні прагнення України, оскільки відповідність національної адвокатської практики міжнародним стандартам сприяє підвищенню якості правничої допомоги та зміцненню правової культури. Аналіз етичних принципів адвокатської діяльності дозволяє визначити механізми запобігання конфліктам інтересів, порушенням прав клієнтів і забезпечення прозорості процесу взаємодії адвоката з судом, що є запорукою належного захисту прав і законних інтересів громадян.

Професійна етика має великий вплив на свідомість суспільства та його оцінку діяльності системи правосуддя. Це можна пояснити тим, що ті ідеї та принципи, які закріплені як етичні принципи, є орієнтирами та засобами соціального контролю. Юрист, будь то адвокат, суддя, прокурор чи нотаріус, виконує професійні обов'язки, які спрямовані на забезпечення справедливості, захисту прав і свобод людини, тому його поведінка, під час здійснення такої діяльності відіграє суттєву роль у формуванні довіри до правосуддя.

Довіра до правосуддя є основою стабільності правової системи. А така довіра може сформуватись виключно у випадку доброчесної поведінки фахівців. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1]. У Правилах адвокатської етики [2] міститься перелік принципів адвокатської етики, дотримання яких під час діяльності адвоката сприяє утвердження довіри суспільства до адвокатури та до системи правосуддя. Варто проаналізувати деякі з цих принципів та їх вплив на діяльність ад-

вокатів. Можна стверджувати, що етика адвоката не є абстрактною категорією, а практичним механізмом, що підтримує справедливість і суспільну довіру.

У діяльності адвоката принцип верховенства права та законності є визначальним орієнтиром, що забезпечує відповідність його професійної поведінки цінностям правової держави. Верховенство права виявляється у тому, що адвокат, здійснюючи захист чи представництво, виходить із пріоритету прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності. Його правові позиції повинні відповідати не лише букві закону, а й його духу, ідеї справедливості, правової визначеності та рівності всіх перед законом. Дотримання цього принципу зобов'язує адвоката у кожному конкретному випадку оцінювати правову норму крізь призму її відповідності правам людини та загальним засадам правосуддя.

Принцип законності проявляється у вимозі діяти виключно на підставі, в межах і у спосіб, передбачені законом, а також відповідно до Правил адвокатської етики. Адвокат не має права вдаватися до неправомірних засобів, спотворювати факти чи використовувати незаконні методи захисту, адже його професійна діяльність має ґрунтуватися на чесності, доброчесності та неухильному дотриманні закону. Втілення принципів верховенства права та законності у щоденній практиці адвоката сприяє підвищенню довіри до адвокатури, утвердженню її ролі як гаранта прав людини та зміцненню авторитету правосуддя в цілому.

Важливим етичним принципом є принцип уникнення конфлікту інтересів. Конфлікт визначається як суперечність між особистими інтересами адвоката та обов'язками перед клієнтом, згідно з ст. 9 Правил адвокатської етики [2]. Уникнення конфліктів передбачає, першочергово, обов'язок адвоката відмовитись від доручень, де є ризик виникнення такого конфлікту. Оскільки конфлікт інтересів не лише шкодить клієнту, але й підриває довіру до правосуддя, адже створює враження упередженості. Таким чином, етика виступає гарантією неупередженості, посилюючи суспільну довіру до того, що адвокат буде діяти в інтересах справедливості.

Конфіденційність інформації, яку отримав адвокат від клієнта, зокрема шляхом листування чи усної бесіди, є ще однією гарантією довіри до адвокатури. Порушення конфіденційності руйнує довірчі відносини між адвокатом і клієнтом та може бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. В умовах цифровізації, дотримуватись даного принципу стало важче, проте, він є необхідним для здійснення ефективного захисту клієнта.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що професійна етика адвоката є невід'ємним елементом правової культури суспільства

та однією з ключових гарантій довіри до системи правосуддя. Вона формує моральні орієнтири професійної поведінки адвоката, забезпечує баланс між інтересами клієнта, суспільства і держави, а також зміцнює принципи справедливості, верховенства права та законності у правозастосовній практиці. Дотримання адвокатами етичних стандартів не лише підвищує авторитет адвокатури як інституту громадянського суспільства, а й сприяє утвердженню прозорості, доброчесності та неупередженості у сфері правосуддя. Отже, професійна етика адвоката виступає не лише моральним імперативом, а й практичним інструментом зміцнення довіри громадян до правової системи. Саме через етичну культуру адвокатури реалізується принципова мета правосуддя — забезпечення справедливості, захисту прав і свобод людини, що є фундаментом розвитку демократичної, правової держави.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 № n0001891–17 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Казарян Л. Р.
студентка 2-го курсу
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК НАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АДВОКАТА

Дисциплінарна відповідальність виступає одним із ключових правових інструментів, що забезпечує саморегульований контроль за дотриманням адвокатами Присяги та Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ). Це, своєю чергою, прямо впливає на рівень суспільної довіри до адвокатури як інституту громадянського суспільства, оскільки вона має особливе завдання та особливий унікальний статус та недержавну природу.

Дисциплінарна відповідальність адвокатів в Україні регулюється насамперед Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Згідно зі статтею 34, частиною 2, пунктом 3 цього закону, адвокат може бути притягнутий у порядку дисциплінарного провадження до відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, а саме за одну з найпоширеніших підстав — порушення норм адвокатської етики. Дисциплінарне провадження є процедурою розгляду письмової скарги, що містить відомості про можливу наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку. Цей процес здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури (далі — КДКА) за місцем роботи адвоката, вказаним у Єдиному реєстрі адвокатів України (далі — ЄРАУ).

Законодавець передбачає відповідальність у формі дисциплінарних стягнень [1]. Першою чергою він встановлює — попередження. Це найменш суворий вид покарання, який має превентивний характер та спрямований на те, щоб застерегти та запобігти подальшим порушенням з боку адвоката не обмежуючи його право на заняття адвокатською діяльністю. Як приклад, можна привести невдале формулювання, ненавмисно образлива публічна оцінка дій посадових осіб чи державних органів (зокрема у соцмережах), яка не завдала нікому шкоди авторитету та статусу.

Наступним видом є зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю строком від одного місяця до року. У цей період адвокат позбавляється можливості здійснювати свою професійну діяльність, а відновлення відповідного права відбувається автоматично після завершення встановленого строку.

Найсуворішим видом дисциплінарного стягнення, який має безстроковий характер — виступає позбавлення права на здійснення адвокатської діяльності із подальшим виключенням із ЄРАУ, що фактично означає заборону займатися професійною діяльністю та втрату статусу. Він застосовується виключно у випадках суттєвих, тяжких порушень, що мають значні негативні наслідки. До таких порушень можуть належати: розкриття адвокатської таємниці; систематичне або істотне порушення положень та норм Правил адвокатської етики, невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків, яке спричинило серйозну шкоду інтересам клієнта.

Проте, слід додати, що при обранні стягнення враховується умова наявності вини в порушенні і виходячи з цього, у сфері дисциплінарної відповідальності діє принцип презумпції невинуватості. Адвокат не визнається винним у дисциплінарному проступку, поки його вина не буде доведена у законному порядку та підтверджена рішенням КДКА або Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури України. Обвинувачення проти адвоката повинні ґрунтувати-

ся виключно на фактах, а не на припущеннях сторони, що звинувачує та яка повинна доводити вину.

Тож, можна дійти до висновків, що ключовим завданням у контексті дисциплінарної відповідальності є пошук ефективного балансу між забезпеченням справедливості через суворе покарання за порушення етичних норм та одночасним забезпеченням чіткого дотримання прав адвоката на об'єктивний, і прозорий процес. Це завдання включає не лише розробку системи, яка б адекватно реагувала на етичні проступки, але й гарантувала, що будь-яке рішення чи санкція базуються на принципах законності, справедливості та належної процедури. Такий підхід дозволить уникнути випадкам, коли дисциплінарна відповідальність перетворюється на несправедливо жорсткий контроль або на потурання, що може підривати довіру до авторитету та статусу адвокатури, насамперед як інституту громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012, № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#n304 (дата звернення: 26.10.2025).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Кірпіченко В. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОТРИМАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ОБОВ'ЯЗОК АДВОКАТА

Дотримання адвокатської таємниці сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку з розвитком правової держави, підвищенням вимог до професійної етики та зміцненням довіри громадян до системи правосуддя. В умовах глобалізації, цифровізації та поширення інформаційних технологій питання конфіденційності інформації стають більш складними та багатогранними, що висуває нові виклики для адвокатської спільноти.

Порушення адвокатської таємниці може мати серйозні наслідки не лише для клієнта, але й для самого адвоката, включаючи репута-

ційні втрати та настання юридичної відповідальності. Окрім правового аспекту, у сучасних умовах важливим є усвідомлення адвокатами моральної відповідальності за збереження таємниці, яка є надзвичайним фундаментом довіри між адвокатом і клієнтом.

Таким чином, дослідження адвокатської таємниці як морального обов'язку адвоката має значення для удосконалення професійної етики, підвищення рівня правової культури та захисту прав людини в Україні, що робить цю тему надзвичайно актуальною і соціально значущою.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правничої допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Отже, адвокатська таємниця в Україні має надзвичайно широкий зміст і охоплює всю інформацію, отриману адвокатом у зв'язку з наданням правничої допомоги. Це стосується як відомостей про клієнта, так і змісту консультацій, документів чи електронних матеріалів, створених у процесі роботи. Такий підхід забезпечує максимальний захист довіри між адвокатом і клієнтом, що є необхідною умовою ефективного здійснення адвокатської діяльності.

Дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту та представництва [2].

Принцип конфіденційності є одним із головних елементів адвокатської діяльності, тому він є об'єктом ґрунтовних наукових досліджень в українському науковому просторі. Як відзначає С. О. Іваницький, конфіденційність — це «вічне питання» адвокатської практики, що в зарубіжних правових системах тлумачиться через поняття адвокатської (професійної) таємниці та привілею конфіденційності між адвокатом і клієнтом (legal professional privilege, attorney-client privilege) [3, с. 182].

Л. А. Остафійчук підкреслює, що принцип конфіденційності у здійсненні адвокатської діяльності є основоположним оскільки цей принцип прямо закріплений в законодавстві України. Вона відзначає, що основні сучасні положення принципу конфіденційності адвокатської діяльності пройшли тривалий розвиток, протягом століть їх критерії вироблялися практикою. Проте, найголовніший крите-

рій — довіра, як ціннісна основа відносин адвоката і клієнта виник в давніх державах із появою поняття «адвокатська таємниця», адже від рівня довіри між клієнтом та адвокатом залежить ефективність діяльності адвоката. А недовіра до адвоката є однією з головних причин безуспішності надання правової допомоги [4, с. 251].

Забезпечення конфіденційності є не лише професійним стандартом, але й практичним інструментом ефективності правової допомоги. О. Г. Яновська підкреслює, що адвокатська таємниця є втіленням принципу конфіденційності, який встановлений законом в інтересах здійснення правосуддя, захисту довірчого характеру стосунків між адвокатом і його клієнтом і зміцнення авторитету та суспільного престижу адвокатури [5, с. 51].

Моральний обов'язок дотримання адвокатської таємниці передбачає свідоме прийняття адвокатом етичних норм і стандартів професії, збереження довіри клієнта та захист його інтересів навіть у надзвичайно складних життєвих і професійних ситуаціях. Цей обов'язок виступає основою професійної етики адвоката і є гарантією збереження репутації адвокатської спільноти.

Порушення адвокатської таємниці не лише підриває довіру клієнта, а й може призвести до серйозних правових та соціальних наслідків, включно з втратою довіри з боку суспільства. Такі дії компрометують сам інститут адвокатури, порушують принципи професійної етики та ставлять під сумнів спроможність адвоката забезпечувати належний захист прав і свобод людини.

Для забезпечення морального обов'язку адвоката важливе значення мають внутрішні етичні стандарти в межах адвокатської спільноти, постійне підвищення кваліфікації адвокатів, а також впровадження механізмів контролю за дотриманням адвокатської таємниці.

Крім того, адвокат повинен враховувати специфіку кожного випадку, індивідуальні обставини та балансувати між зобов'язаннями перед клієнтом і вимогами закону.

Отже, дотримання адвокатської таємниці є не лише юридичним, а й моральним обов'язком адвоката. Моральний аспект цієї норми визначає рівень професійної етики, довіри клієнта і суспільства до адвокатури загалом. Ефективність правничої допомоги та гарантії захисту прав людини багато в чому залежать від свідомого дотримання адвокатської таємниці, що є символом відповідальності та честі адвоката.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що дотримання адвокатської таємниці є наріжним каменем професійної етики адвоката, який поєднує правовий, моральний і соціальний виміри його діяльності. Цей обов'язок не обмежується формальним виконанням законодавчих приписів, а передбачає внутрішню готовність адвоката діяти доброчесно, відповідально та з усвідомленням особливої дові-

ри, покладеної на нього клієнтом. У сучасних умовах цифровізації, посилення інформаційних ризиків і трансформації професійних стандартів саме морально-етичне розуміння конфіденційності стає запорукою збереження репутації адвокатури та довіри до системи правосуддя загалом. Тому адвокатська таємниця виступає не лише гарантією прав клієнта, а й показником зрілості правової культури та етичної відповідальності правничої спільноти України.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012, № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 07.10.2025).
2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (зі змінами від 15.02.2019 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.10; Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2017. 556 с.
4. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* 2023. Серія Право. Випуск 80: частина 2. С. 246–252. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/41–1.pdf
5. Яновська О. Г. Адвокатура України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2007. 280 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Котелкіна В. М.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Активний розвиток цифрових технологій та комунікаційних платформ докорінно трансформував способи професійної взаємодії в адвокатському середовищі. Соціальні мережі, вебсайти та інтернет-реклама стали важливими інструментами комунікації між адвокатом

і суспільством, водночас поставивши низку етичних та правових викликів. З огляду на це особливої актуальності набуває питання допустимості та меж рекламування адвокатської діяльності, визначених чинним законодавством.

Відповідно до статті 13 Правил адвокатської етики, затверджених звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року, адвокат має право рекламувати свою професійну діяльність за умов дотримання чинного законодавства [1].

З огляду на те, що ринок юридичних послуг стає все більш конкурентним через велику кількість адвокатів, для залучення клієнтів та інформування про свою роботу адвокати змушені використовувати інструмент реклами. Однак питання про те яка реклама для адвокатів вважається прийнятною та етичною, викликає жваві обговорення серед юристів та науковців, що підтверджується, наприклад, рішенням Ради адвокатів України № 196 від 22 вересня 2017 року, яке роз'яснює застосування правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності при використанні мережі Internet [2].

Основні положення, що регулюють виготовлення, розміщення та поширення рекламних матеріалів, спрямованих на популяризацію діяльності адвоката, адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання, визначені законодавством України. Зокрема, ці питання висвітлені у Законах України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про рекламу», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист суспільної моралі», а також конкретизовані у Правилах адвокатської етики, які встановлюють професійні стандарти поведінки адвоката у сфері публічного представлення своєї діяльності.

Правила адвокатської етики визначають низку обмежень щодо змісту інформації, яку адвокат має право поширювати у власних рекламних матеріалах, зокрема, адвокатам забороняється включати до реклами будь-які оціночні судження про свою особу чи професійну діяльність, критикувати колег по професії, а також робити заяви про ймовірність успішного виконання доручень або інші твердження, що можуть створювати у клієнтів необґрунтовані очікування. Так само неприпустимими є формулювання, які можуть сформувати враження, що діяльність конкретного адвоката має виняткові характеристики, властиві адвокатурі в цілому [1].

Крім того, рекламні матеріали повинні відповідати принципам достовірності, об'єктивності, чіткості та зрозумілості, а також відповідати естетичним нормам. Вони не можуть містити відомостей, що дискредитують інститут адвокатури або принижують честь, гідність і професійний статус адвоката.

Як слушно зауважує Бірюкова А. М., вимоги до рекламування адвокатської діяльності переважно сформульовані у вигляді загальних

положень, які, хоч і корисні, не спроможні охопити весь комплекс досить «делікатних» питань, пов'язаних із рекламою адвокатських послуг в умовах сучасного інформаційного суспільства. Цілком очевидною є необхідність деталізації зазначених принципових положень, розробки додаткових критеріїв допустимості адвокатської реклами, її форм, змістового наповнення, специфічних вимог для окремих способів поширення інформації про адвоката, адвокатське бюро або адвокатське об'єднання (наприклад, інтернет-реклама, створення вебсайта, розміщення інформації в бізнес-каталогах, довідниках, на «жовтих сторінках», зовнішня реклама тощо) [3, с.204].

Звідси розуміємо, що доцільним є закріплення у законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність конкретних форм рекламування адвокатських послуг, зокрема через інтернет, у спеціалізованих друкованих виданнях, на офіційних вебсайтах адвокатських об'єднань, рад адвокатів регіонів чи Національної асоціації адвокатів України. При цьому окрему увагу слід приділити врегулюванню питань, пов'язаних із зовнішньою рекламою адвокатської діяльності, що й надалі залишається дискусійним аспектом у науковій та практичній площині.

У сучасному адвокатському середовищі найефективнішою та водночас етично прийнятною формою реклами традиційно вважаються рекомендації, які залишаються найбільш дієвим способом популяризації адвоката, адже ґрунтуються на особистій довірі, професійній репутації та реальних результатах діяльності. Такий вид реклами неможливо підмінити зовнішніми атрибутами: зусиллями PR-фахівців, привабливим дизайном офісу чи вдалими промовами.

Однак сучасні умови диктують нові вимоги до способів просування адвокатської діяльності. У багатьох країнах усе більшого значення набуває реклама в мережі Інтернет, яка охоплює різні напрями: від створення офіційних сайтів і сторінок у соціальних мережах до публікації відеоматеріалів. Важливу роль відіграють також зв'язки з громадськістю та взаємодія з органами державної влади, які дозволяють формувати позитивний імідж адвокатури та налагоджувати комунікацію з суспільством.

Найпоширенішими є друковані матеріали: бланки, конверти, буклети, листівки, візитівки, які забезпечують професійне представлення адвоката чи адвокатського об'єднання. Крім того, значну роль відіграють публікації у спеціалізованих виданнях, довідниках та наукових журналах. Поширеним інструментом популяризації є участь у професійних та громадських заходах, таких як конференції, круглі столи, семінари або вебінари.

Активно використовується також інтернет-простір, де адвокати створюють власні вебсайти, сторінки та профілі в соціальних мережах, розміщують інформацію у пошукових системах та на відео-

платформах. Інша частина адвокатської спільноти застосовує ефірні медіа,телебачення та радіо, а також зовнішню рекламу у вигляді вивісок на фасадах офісів, постерів і білбордів. Важливим елементом іміджу є й внутрішня реклама, що відображається в оформленні інтер'єру офісу та створює позитивне враження про професіоналізм адвоката.

Отже, питання рекламування адвокатської діяльності в сучасних умовах інформаційного суспільства потребує подальшого наукового осмислення та нормативного вдосконалення. Чинні положення Правил адвокатської етики та законодавства України встановлюють лише загальні засади рекламної діяльності адвокатів, не охоплюючи всього спектра викликів, пов'язаних із використанням цифрових технологій, соціальних мереж та інтернет-комунікацій.

Сучасна адвокатська практика засвідчує, що формування професійного іміджу адвоката відбувається не лише через безпосереднє надання правничої допомоги, але й через публічну взаємодію в медіапросторі. Тому надзвичайно важливо забезпечити баланс між правом адвоката на самопрезентацію та необхідністю дотримання принципів доброчесності, етичності й поваги до професії.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року (зі змінами). URL: https://zakon.rada. gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Рішення Ради адвокатів України № 196 «Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики при використанні мережі Internet» від 22 вересня 2017 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017–09–22-r-shennya-rau196_59d2297686313.pd
3. Бірюкова А. М. Реклама адвокатської діяльності як прояв процесу глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. № 8. 2018. С. 202–207.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Лихенко Є. О.
студент 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЧЕСНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИЧНІ МЕЖІ ДОСЯГНЕННЯ ПОЗИТИВНОГО РЕЗУЛЬТАТУ

Однією з актуальних проблем адвокатської діяльності є співвідношення між професійною чесністю адвоката та результативністю здійснення захисту прав і свобод клієнта. Ефективність адвокатської практики зумовлюється не лише рівнем правничої компетентності, досвідом і знанням законодавства, але й здатністю діяти відповідно до високих морально-етичних стандартів професії. Саме збереження балансу між принциповістю, доброчесністю та прагненням до досягнення позитивного результату у справі виступає визначальним чинником формування авторитету інституту адвокатури та рівня суспільної довіри, що, у свою чергу, є запорукою реалізації принципів справедливості та верховенства права.

Питання професійної чесності адвоката регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [1] та Правила адвокатської етики (далі — ПАЕ), зокрема статтею 12–1 ПАЕ, яка є результатом змін, внесених до ПАЕ згідно з рішенням З'їзду адвокатів України від 15.02.2019. Так, зазначається, що адвокат повинен бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки. Адвокату заборонено робити завідомо неправдиві заяви стосовно суті доручення, фактичних обставин, що мають до нього відношення, їх правової оцінки, прав і обов'язків адвоката, клієнта, а також обсягу своїх повноважень щодо представництва інтересів клієнта [2].

Запровадження принципу чесності та добропорядної репутації, на наш погляд, стало відображенням актуалізованої суспільної потреби у підвищенні рівня професійної відповідальності адвокатів і зміцненні авторитету адвокатури, що зумовлено як євроінтеграційними процесами України, так і внутрішніми викликами, пов'язаними із необхідністю запобігання зловживанню правом та подолання тенденції до зниження суспільної довіри до інституту адвокатури.

Крім того, статтею 44 ПАЕ визначено, що під час здійснення професійної діяльності в суді адвокат повинен бути добропорядним, поводити себе чесно та гідно, стверджуючи повагу до адвокатської професії. Адвокат має поважати процесуальні права адвоката, який представляє іншу сторону, і не вдаватись до дій, що грубо порушують

останні. Адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на невиправдане затягування судового розгляду справи [2].

На міжнародному рівні питання чесності адвоката регулюються Основними положеннями про роль адвокатів та Загальним кодексом правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, що закріплюють положення, згідно з якими результативність діяльності адвоката не може бути виправдана, якщо досягнення результату супроводжується порушенням моральних або правових норм.

Відповідно до статті 7 Правил адвокатської етики, адвокат у своїй професійній діяльності не має права вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або цим Правилам [2].

Проте на практиці виникають ситуації, коли прагнення досягти позитивного вирішення справи може спонукати адвоката до зловживання правом, що виражається у затягуванні справи, використанні процесуальних прогалин, правових колізій тощо. Такі дії, якщо вони прямо не заборонені законом, підривають засади професійної етики та шкодять авторитету інституту адвокатури загалом.

У правовій державі адвокат має статус не лише захисника, але й учасника системи правосуддя, на якому лежить обов'язок забезпечувати баланс між правами свого клієнта та публічним інтересом.

Згідно з Основними положеннями про роль адвокатів, прийнятими 8 Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року, адвокат повинен постійно дбати про честь і гідність своєї професії як важливий учасник здійснення правосуддя (п. 12); при наданні допомоги клієнтам під час здійснення правосуддя, адвокат повинен додержуватись прав людини й основоположних свобод, визнаних національним і міжнародним правом, діяти вільно і наполегливо відповідно до закону і визнаних професійних стандартів та етичних норм (п. 14) [3]. Відтак, результативність захисту не може оцінюватись лише за кінцевим результатом судового процесу, адже вона також включає в себе законність, професіоналізм та моральні стандарти у діях адвоката.

Прагнення адвоката досягти позитивного результату «будь-якою ціною» хоча й може забезпечити короткостроковий успіх у конкретній справі, однак водночас здатне завдати істотної шкоди репутації як окремого правника, так і інституту адвокатури загалом. Рівень довіри клієнтів, судових і правоохоронних органів до адвоката має формуватися на переконанні, що його професійна діяльність здійснюється виключно в межах закону, із дотриманням принципів доброчесності, поваги до правосуддя та високих морально-етичних стандартів професії.

Слід зазначити, що практика кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури свідчить, що порушення положень Правил адвокат-

ської етики має набагато серйозніші наслідки, ніж програш справи за умови їх неухильного дотримання.

У сучасних умовах розвитку правової держави та громадянського суспільства дедалі більшого значення набуває дотримання високих морально-етичних стандартів у професійній діяльності адвоката. Орієнтація правника на досягнення позитивного результату виключно у спосіб, що відповідає вимогам закону та етичним принципам професії, не лише забезпечує стабільність і передбачуваність правової системи, а й сприяє зміцненню авторитету адвокатури та формуванню культури правничої доброчесності.

Отже, підсумовуючи зазначимо, що професійна чесність не суперечить результативності захисту, а є його частиною. Позитивний результат, досягнений шляхом порушення етичних норм або завдяки зловживанню правом може мати наслідком прийняття рішення кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення. У своїй діяльності адвокат має пам'ятати, що справжній успіх полягає не лише у досягненні поставленої мети, а й у збереженні професійної честі та високих моральних стандартів.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 № n0001891–17 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Основні положення про роль адвокатів: прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам 01.08.1990р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Маковійчук С. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОВЕДІНКА АДВОКАТА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: НОВИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ

У сучасному світі, де цифрова комунікація стала основним інструментом суспільного діалогу, адвокати, як і представники інших публічних професій, дедалі активніше використовують соціальні мережі. Facebook, Instagram, LinkedIn, TikTok чи Twitter та Threads перетворилися не лише на платформи для самовираження, а й на потужні канали професійної комунікації. Проте, з появою таких можливостей виникли й нові виклики для дотримання норм адвокатської етики, адже навіть поведінка адвоката в мережі Інтернет може безпосередньо впливати на його професійну репутацію, довіру клієнтів та авторитет адвокатури загалом.

Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року, визначають високі стандарти поведінки адвоката, у тому числі при використанні мережі Інтернет. У цьому документі зазначається, що адвокат зобов'язаний дотримуватися принципів стриманості, доброчесності та поваги у будь-якій формі публічної діяльності [1].

Фактично, соціальні мережі є продовженням професійного простору адвоката, тому всі його дописи, коментарі або реакції сприймаються суспільством як офіційна позиція юриста.

Однією з найважливіших вимог при використанні адвокатом соціальних мереж є уникнення порушення принципу конфіденційності. Як зазначає Національна асоціація адвокатів України, навіть без згадки імен клієнтів оприлюднення інформації про справу у публічному просторі може становити ризик розкриття адвокатської таємниці. Будь-які натяки або емоційні коментарі щодо результатів справи здатні нашкодити довірі клієнта та стати підставою для дисциплінарного провадження [2].

Поведінка адвоката у соціальних мережах має також відповідати принципу незалежності. Надмірна демонстрація політичних уподобань, публічна підтримка чи критика судових рішень або учасників процесу може створити враження упередженості. Адвокат, який активно бере участь у політичних дебатах онлайн, ризикує втратити нейтральність, необхідну для ефективного виконання своїх обов'язків. Тому професійна етика вимагає максимальної обережності в комунікації, особливо у випадках, коли межа між особистою думкою та професійною позицією є розмитою.

Не менш актуальним є питання самореклами адвоката. Соціальні мережі стали популярним інструментом просування власних послуг, проте Правила адвокатської етики забороняють використання формулювань, що можуть вводити в оману або створювати враження гарантованого успіху. Наприклад, твердження на кшталт «виграв усі справи» чи «найкращий адвокат у кримінальному праві» порушують принцип добросовісності. Допустимими є лише публікації інформативного характеру, наприклад, аналітичні огляди судової практики, роз'яснення законодавчих новацій, участь у конференціях.

Варто звернути увагу і на те, що цифровий простір формує нову культуру професійного спілкування. Як наголошує Ю. М. Басюк, здійснюючи будь-яку комунікацію із застосуванням мережі Інтернет та соціальних мереж, адвокат завжди повинен залишатися взірцем моральності, стриманості та професійності [3, с. 156]. Соціальні мережі стають майданчиком для правових дискусій, однак будь-яка дискусія має базуватися на аргументованості, толерантності та повазі до позиції іншої сторони. Адвокат, який не контролює власні висловлювання, ризикує зруйнувати свій професійний імідж навіть одним некоректним коментарем.

Сьогодні спостерігається тенденція до формування репутації адвоката на основі його активності у сомережах. Так, сторінки у соцмережах можуть бути важливим фактором у виборі клієнтом фахівця. Тому варто сприймати власний онлайн-профіль як частину професійного бренду: зберігати охайність стилю, перевіряти достовірність поширюваної інформації, уникати образливих висловлювань, грубих жартів або конфліктних перепалок. Високий рівень цифрової культури є невід'ємною складовою сучасної професійної компетентності.

Крім того, у добу інформаційних війн адвокат може стати об'єктом маніпуляцій або дискредитації. Фейкові сторінки, спотворені цитати чи сфабриковані дописи можуть завдати непоправної шкоди репутації. У таких випадках юрист має діяти виключно у межах закону, зокрема, звертатися до Комітету з питань етики НААУ, подавати офіційні заяви або використовувати передбачені механізми захисту честі та гідності. Публічні емоційні відповіді лише поглиблюють конфлікт і суперечать стандартам стриманості.

Важливо розуміти, що поведінка адвоката у соцмережах — це не лише приватна справа, а й прояв його професійної етики, який безпосередньо впливає на довіру до нього як фахівця та на авторитет адвокатури загалом. Поведінка у соціальних мережах демонструє рівень правової культури, формує довіру громадян до інституту адвокатури та до системи правосуддя загалом. Від того, наскільки етично та професійно адвокат поводиться в інформаційному просторі, залежить сприйняття всієї професії.

У підсумку слід зазначити, що соціальні мережі відкрили перед адвокатами нові можливості: швидкий обмін інформацією, професійне зростання, участь у правничих дискусіях. Проте, водночас вони поставили перед адвокатською професією нові моральні виклики. Етична поведінка адвоката в мережі Інтернет сьогодні — це не просто дотримання формальних норм, а показник професійної зрілості, що визначає довіру до адвоката та авторитет адвокатури в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
2. Як активність у соціальних мережах може завдати шкоди адвокатові. *Національна асоціація адвокатів України*. 07.11.2023. URL: https://unba.org.ua/publications/8496-yak-aktivnist-u-social-nih-merezhah-mozhe-zavdati-shkodi-advokatovi.html
3. Басюк Ю. М. Етичні межі поведінки адвоката у соціальних мережах в умовах цифровізації суспільства. *Актуальні проблеми судового права* : матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2025 р.) / [відп. ред. Л. М. Москвич] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримін. процесу ; Навч.-наук. ін-т права Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Каф. юстиції ; Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», Каф. орг., суд., правоохорон. органів та адвокатури ; Нім.-Укр. об-ня юристів ; ГО «Стале правосуддя». Харків : Право, 2025. С. 154–158. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/49fe58d2-d8a8–447f-86e7–1997a5f5ef1a

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Маслякова А. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ ТА СУДОМ

Адвокатська діяльність базується на дотриманні професійних етичних норм і принципів, що випливають із конституційних положень та положень законів. Зокрема, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює, що адвокатська діяльність

здійснюється на засадах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Дотримання правил адвокатської етики є обов'язком адвоката, оскільки це прямо передбачено присягою адвоката та статтею 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1].

Адвокатська етика ґрунтується на декількох ключових принципах: дотримання законності, незалежність та свобода здійснення адвокатської діяльності, пріоритет інтересів клієнта, конфіденційність, компетентність та добросовісність, неприпустимість конфлікту інтересів, чесність та добропорядна репутація, повага до адвокатської професії, крім того, окремо регламентовані вимоги до рекламування адвокатської діяльності. Закон передбачає, що адвокат має бути незалежним від будь-яких зовнішніх впливів, зокрема державних органів чи приватних інтересів, і використовувати всі законні способи для ефективного захисту клієнта. У Правилах адвокатської етики [2] пріоритетом визнається інтерес клієнта — адвокат повинен виходити з переваги його інтересів у межах закону. Усі етичні норми утворюють єдину систему та пов'язані між собою.

Взаємодія адвоката з клієнтом передбачає, насамперед, збереження конфіденційності інформації, яку адвокат отримав під час взаємодії з клієнтом. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у статті 22 визначає адвокатську таємницю як будь-яку інформацію, отриману від клієнта у процесі надання правничої допомоги [1]. Адвокат зобов'язаний суворо її зберігати і без письмової згоди клієнта не розголошувати. Розголошення таємниці допускається виключно за письмовою згодою клієнта або в інших, чітко передбачених законом випадках.

Крім того, Закон та Правила адвокатської етики накладають на адвоката обов'язок діяти відповідно до волі клієнта. Зокрема, адвокату заборонено здійснювати захист чи представництво всупереч волі клієнта, за винятком доведеного факту його самообмови. Умови договору з клієнтом не можуть суперечити присязі чи етиці адвоката, а сам договір має містити зобов'язання обох сторін.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат зобов'язаний належно виконувати низку професійних обов'язків перед клієнтом. Насамперед, йдеться про інформування довірителя щодо ходу виконання доручення, що гарантує прозорість та контроль з боку клієнта. Важливим є й уникнення будь-якого конфлікту інтересів: адвокат повинен своєчасно попереджати про обставини, які можуть поставити під сумнів його об'єктивність, і не має права без письмової згоди представляти осіб із протилежними інтересами.

Особливе значення має захист адвокатської таємниці, адже правник не може розголошувати відомості, отримані під час надання пра-

вової допомоги, чи використовувати їх для власної вигоди або на користь третіх осіб.

Нарешті, адвокат повинен постійно підтримувати належний рівень професійної компетентності, вдосконалювати свої знання та навички, забезпечуючи тим самим якісний захист інтересів клієнта [1]. У разі невиконання або порушення цих обов'язків адвоката можуть притягнути до дисциплінарної відповідальності.

Під час представництва інтересів клієнта в суді адвокат повинен бути чесним та зобов'язаний діяти за принципом законності: дотримуватися вимог процесуальних кодексів, інших законодавчих актів. Категорично заборонено використовувати незаконні чи неетичні методи (наприклад, підбурювати свідків до надання неправдивої інформації, чинити тиск на суд чи сторони). Адвокат не може застосовувати свої зв'язки чи вплив для тиску на суд.

Водночас у ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» гарантовано право адвоката вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, Правилами адвокатської етики та договором [1]. Це стосується реалізації права на звернення до суду за будь-яких законних засобів: подача клопотань, збирання доказів, здійснення інших процесуальних дій.

Важливий етичний обов'язок адвоката — повага до суду та учасників процесу. Згідно з Правилами адвокатської етики, в залі суду адвокат повинен бути чемним, утримуватися від суперечок із суддею та образ на адресу суддів і сторін. Він має дотримуватись встановленого порядку під час судового засідання і виконувати розпорядження головуючого судді. Узагальнення практики ВКДКА (постанова № V-005/2021) наголошує: адвокат зобов'язаний дотримуватися порядку у суді та виконувати вказівки судді [3]. У справі № 807/291/18 Восьмий апеляційний адміністративний суд визнав повноваження ВКДКА порушувати справу за скаргою, пов'язаною з невиконанням адвокатом судових розпоряджень. Цю позицію підтримав і Верховний Суд у своїй постанові у справі № 807/291/18 [4]. Узагальнення практики також засвідчують, що адвокати зобов'язані поважати судовий процес і не вдаватися до неспортивних методів захисту (рішення ВКДКА № V-005/2021) [3].

Ключові засади етичної поведінки адвоката у взаєминах із судом полягають у суворому дотриманні законності та використанні лише передбачених правом засобів захисту, що виключає будь-які процесуальні зловживання.

Незалежність адвоката проявляється у здатності послідовно та принципово відстоювати позицію клієнта, не жертвуючи професійними переконаннями задля прихильності суду. У центрі завжди мають залишатися інтереси довірителя, які повинні бути безумовним

пріоритетом навіть за наявності тиску з боку судової інстанції. Водночас, адвокат зобов'язаний діяти чесно й добропорядно: не надавати суду свідомо неправдивих відомостей, не маніпулювати фактами чи власними повноваженнями, а також уникати штучного затягування процесу з особистих мотивів.

Порушення етичних норм тягне за собою дисциплінарну відповідальність за Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема, у статті 34 цього закону серед підстав притягнення адвоката до дисциплінарної є порушення присяги, Правил адвокатської етики, розголошення таємниці, неналежне виконання професійних обов'язків. За такі проступки можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення — від попередження до зупинення або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

У п. 3 ч. 2 ст. 31 Закону прямо передбачено, що систематичне або грубе порушення Правил адвокатської етики є підставою для зупинення права на заняття адвокатською діяльністю. При цьому власна невдала робота з клієнтом чи негативне для клієнта рішення суду самі по собі не є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності — дисциплінарні органи повинні виходити лише з наявності правопорушення, а не результату справи.

Можна зробити висновок, що етичні норми в діяльності адвоката є невід'ємною складовою правозахисної професії. Вони регламентуються як законом, так і Правилами адвокатської етики та вимагають від захисника захищати інтереси клієнта законним і чесним шляхом. Виконання цих правил сприяє довірі до адвокатури і захисту прав людини. Порушення ж етичних приписів може призвести до дисциплінарних стягнень (попередження, зупинення або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю). У зв'язку з цим адвокати повинні знати свої зобов'язання щодо конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів, чесності перед судом та інші, а також бути готовими нести відповідальність за їх недотримання.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012 Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282.
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо заяв (скарг) суддів відносно неналежної поведінки адвокатів: Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № V-005/2021 від 27.05.2021. URL: https://vkdka.org/15918–2/

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 807/291/18 від 20.12.2019 р. URL: https://zakononline.ua/court-decisions/show/86504844

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Мельник І. А.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА У ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ СУДДІВ І АДВОКАТІВ

Професійна етика у взаємовідносинах суддів і адвокатів є важливою складовою забезпечення справедливого судочинства. Вона базується на взаємній повазі, неупередженості, дотриманні принципів права. Суддя та адвокат мають спільну мету — сприяти утвердженню справедливості, зберігаючи при цьому моральні стандарти та етичну поведінку.

Взаємодія адвоката та суду ґрунтується на взаємоповазі, що передбачає коректне спілкування, належне виконання професійних обов'язків і усвідомлення соціальної ролі кожного учасника процесу. Така взаємоповага вимагає дотримання як формальних, так і неформальних правил поведінки, визначених національними та європейськими етичними стандартами.

Правила адвокатської етики мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві [1].

Щодо суддів, то відповідно до положень Кодексу суддівської етики, судді України, усвідомлюючи значущість своєї місії та роль у зміцненні довіри суспільства до судової влади, зобов'язуються демонструвати високі стандарти поведінки як під час здійснення правосуддя, так і в позасудовому житті, добровільно приймаючи на себе підвищені етичні обмеження з метою забезпечення авторитету судової влади [2].

Таким чином, дотримання етичних стандартів суддями та адвокатами є запорукою справедливого правосуддя, підвищення довіри суспільства до судової системи й зміцнення авторитету правничої професії в цілому.

Очевидно, що етичні принципи для адвокатів і суддів різняться. Судді та адвокати мають власний перелік етичних принципів, однак декілька етичних принципів є спільними, наприклад, дотримання закону, професійна таємниця, честь та гідність, повага до сторін, професіоналізм, справедливість та взаємоповага.

Слід врахувати, що відповідно до ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правничої допомоги [3].

Взаємодія адвоката із судом має ґрунтуватися на принципах професійної незалежності, взаємоповаги та високої культури поведінки. Відповідно до статті 43 Правил адвокатської етики, адвокат, дотримуючись законності, повинен залишатися незалежним і принциповим у відстоюванні інтересів клієнта, не піддаватися тиску з боку суду та не жертвувати позицією захисту задля збереження особистих стосунків із суддями. У разі неправомірних дій або нетактовного ставлення суду адвокат має реагувати у передбачений законом спосіб.

Адвокат зобов'язаний діяти чесно, добропорядно та гідно, демонструючи повагу як до суду, так і до самої адвокатської професії. Він не повинен допускати грубого порушення прав інших учасників процесу або вдаватися до дій, спрямованих на затягування розгляду справи.

Адвокат повинен уникати позапроцесуального спілкування по суті справи, що є предметом судового розгляду, з учасниками процесу, які не є його клієнтами, і має здійснювати таке лише у формах та з метою, що не суперечить чинному законодавству та Правилам адвокатської етики і лише у випадках, коли це є необхідним для належного виконання доручення. Крім того, адвокат ні в якому разі не має права при спілкуванні із суддею у позаслужбовий чи службовий час вчиняти дій з метою вирішення справи на користь клієнта, зокрема, обіцяти або пропонувати одержання неправомірної вигоди тощо [1].

Крім того, стаття 45 Правил адвокатської етики зобов'язує адвоката бути стриманим, тактовним і коректним у спілкуванні з судом та іншими учасниками процесу. Реагування на неправильні дії чи висловлювання має здійснюватися виключно у правових формах — через заяви, клопотання чи скарги.

Таким чином, адвокат, діючи відповідно до вимог статей 43, 45 Правил адвокатської етики, повинен поєднувати незалежність і професійну принциповість із високою культурою поведінки, що забезпечує взаємоповагу, справедливість і належний рівень судового процесу.

Отже, дотримання етичних норм у взаємовідносинах суддів і адвокатів є необхідною умовою справедливого судочинства. Висока

культура поведінки, повага та професійна доброчесність сприяють зміцненню авторитету правосуддя й підвищують довіру суспільства до суду та адвокатури.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017 р., із змінами від 15.02.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#n554
2. Кодекс суддівської етики, затверджений XI з'їздом суддів України 22.02.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415–13#n4
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI : станом на 10 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 11.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Мідяна В. О., Лукашевич А. Л.
студентки 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИКА АДВОКАТА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

На сьогоднішній день розвиток цифрових технологій суттєво впливає на всі сфери суспільного життя, зокрема на правову галузь, що докорінно змінює правову професію. Використання штучного інтелекту (далі — ШІ) поступово стає звичним інструментом у роботі юристів та адвокатів.

Застосування алгоритмів ШІ дозволяє автоматизувати аналіз великих обсягів інформації, оптимізувати підготовку процесуальних документів, прискорювати пошук судової практики та зменшувати ризик технічних помилок. Так, адвокат А. Смирнов відносить до «ключових переваг цифровізації: зменшення навантаження на адвокатів; спрощення процедур подання документів і запитів; зниження витрат у разі надання онлайн-консультацій та інших цифрових послуг» [1].

Однак разом із перевагами цифрова трансформація адвокатської діяльності породжує низку етичних викликів, які потребують аналізу та регулювання.

По-перше, одним із ключових ризиків є загроза порушення адвокатської таємниці при використанні ШІ-сервісів. Згідно зі ст. 22 Правил адвокатської етики України (далі — ПАЕ), «адвокат не повинен приймати доручення, виконання якого може призвести до розголошення відомостей, що складають предмет адвокатської таємниці....» [2].

Однак використання хмарних сервісів, онлайн-помічників або генераторів документів на основі ШІ (як-от ChatGPT, GenAI чи Copilot) створює ризики витоку персональної інформації через непрозорі алгоритми або незахищені платформи. Такі витоки можуть суперечити вимогам Загального регламенту про захист даних (GDPR) та Закону України «Про захист персональних даних».

Рада адвокатів Європи (CCBE) у своїх Рекомендаціях щодо використання інструментів, заснованих на штучному інтелекті, адвокатами та адвокатськими об'єднаннями в Європейському Союзі (Guide on the use of Artificial Intelligence-based tools by lawyers and law firms in the EU) наголошує, що адвокат повинен перевірити, чи відповідає технологічний інструмент вимогам захисту даних, і уникати передачі чутливої інформації у відкриті системи [3].

По-друге, упередженість алгоритмів становить серйозну загрозу справедливості. ШІ навчається на історичних даних, які можуть містити стереотипи, що призводить до дискримінаційних рекомендацій, наприклад, у справах про рецидив злочинів чи оцінку ризиків. Рекомендація ЮНЕСКО з етики ШІ 2021 року закликає до аудиту алгоритмів для забезпечення недискримінації та прозорості. Адвокати повинні перевіряти висновки ШІ та коригувати їх, щоб гарантувати справедливість [4].

По-третє, усім відомі випадки, коли генеруючі моделі ШІ створювали правдоподібні, але фальшиві прецеденти чи норми. Наприклад, у справі, що розглядалася в Окружному суді США по Південному округу Нью-Йорка Mata v. Avianca (2023), у якій адвокат зазнав санкцій за посилання на вигадані судові рішення, згенеровані ChatGPT. Також, мусимо зазначити, що даний випадок не єдиний відомий у практиці, саме тому такі обставини підривають авторитет та довіру до правничої професії та вимагають обов'язкової перевірки висновків ШІ згідно з офіційними джерелами, такими як Єдиний державний реєстр судових рішень [5].

По-четверте, питання відповідальності та професійної компетентності адвоката набуває нового значення у контексті використання штучного інтелекту. ШІ не може замінити професійне судження адвоката, який залишається повністю відповідальним за будь-які помилки. Як зазначає Рада Європи у своїй Рекомендації CM/Rec(2020)1, «використання систем ШІ у сфері правосуддя має ґрунтуватися на принципах прозорості, справедливості та відповідальності» [6].

Відповідно до наведеного, слід констатувати потребу оновлення Правил адвокатської етики України з урахуванням викликів цифрової епохи, а саме: врегулювати використання ШІ для виконання рутинних завдань та забезпечити належну компетентність у роботі з технологіями. Чинна редакція ПАЕ, зокрема Розділ VIII щодо етики в Інтернеті, не враховує специфіку цифрових технологій, створюючи прогалини в регулюванні [2]. З метою їх усунення в науковій літературі справедлиов пропонується «створення окремого розділу ПАЕ, присвяченого цифровій поведінці адвоката» [1].

По-пяте, відсутність прозорості алгоритмів та швидкий розвиток ШІ випереджають чинне регулювання. У Європейському Союзі Акт про штучний інтелект (*Artificial Intelligence Act)* класифікує правові ШІ-системи як високоризикові, вимагаючи суворого нагляду [7]. В Україні робоча група при Мінцифри працює над розробкою Рекомендацій щоб надати правникам практичні поради щодо відповідального використання ШІ в професійній діяльності. Вони покликані допомогти правникам орієнтуватися в правових, етичних та технічних аспектах застосування ШІ у щоденній правничій роботі. У документі представлено інформацію, що допоможе правнику визначити, які завдання можна ефективно делегувати ШІ-помічнику, зокрема автоматизацію створення та написання документів, аналіз і дослідження прецедентної практики, пошук правової інформації та інше [8, с. 28].

Отже, етичні виклики використання ШІ в адвокатській діяльності потребують комплексного підходу. Вирішення цих проблем можливе шляхом оновлення професійних стандартів, розвитку технологічної та етичної компетентності адвокатів і створення чітких правил використання ШІ. Лише поєднання інновацій і професійної відповідальності дозволить забезпечити безпечне та ефективне застосування ШІ, зберігаючи довіру до адвокатської професії та справедливість у правосудді.

Список використаної літератури

1. Смирнов А. Чи готові Правила адвокатської етики до епохи штучного інтелекту? *Закон і Бізнес*. 2021. URL: https://zib.com.ua/ua/167409.html
2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (зі змінами від 15.02.2019 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text (дата звернення: 12.10.2025).
3. Guide on the use of Artificial Intelligence-based tools by lawyers and law firms in the EU. Council of Bars and Law Societies of Europe. 2022. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/Events/20220331_AI4L/EN_IT_Law_2022_Guide-AI4L_web.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.10.2025).

4. Рекомендація щодо етики штучного інтелекту від 23 листопада 2021 року. Париж: ЮНЕСКО, 2021. 36 с. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137 (дата звернення: 12.10.2025).
5. Mata v. Avianca, Inc., No. 1:22-cv-01461-PKC (S. D. N. Y. June 22, 2023). Окружний суд США по Південному округу Нью-Йорка. URL: https://www.courtlistener.com/docket/63107798/55/mata-v-avianca-inc/ (дата звернення: 12.10.2025).
6. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини (CM/Rec(2020)1) від 8 квітня 2020 року. Страсбург: Рада Європи, 2020. 12 с. URL: https://rm.coe.int/16809e7157 (дата звернення: 12.10.2025).
7. Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради (Закон про штучний інтелект ЄС). Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу, 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A32024R1689 (дата звернення: 13.10.2025).
8. Берназюк Я. Правосуддя в епоху штучного інтелекту: інструмент чи виклик? *Національна школа суддів України*. 30 травня 2025 року. Дніпровське регіональне відділення. 35 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/136_AI_Justice_Age_Artificial_Intelligence_Tool_Challenge_bernaziuk.pdf (дата звернення: 2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Мовчан А. В.
студентка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА ЗА ПОРУШЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Дисциплінарна відповідальність адвоката за порушення адвокатської таємниці посідає особливе місце у системі гарантій дотримання професійних стандартів адвокатської діяльності. Конфіденційність інформації, отриманої від клієнта, є однією з головних умов функціонування правничої професії, адже без забезпечення таємниці не може бути ефективного захисту прав людини та довіри до правової системи загалом. У сучасному правовому полі України, що динамічно розвивається, питання належного тлумачення та застосування норм, які регулюють обов'язок адвоката зберігати таємницю, набуває но-

вого значення. Відповідальність за порушення цього обов'язку розглядається не лише як питання професійної етики, але й як елемент загального механізму забезпечення правосуддя.

Адвокатська таємниця, згідно із законодавством, включає будь-які відомості про клієнта, зміст порад, документи, матеріали справи та іншу інформацію, отриману адвокатом у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає обов'язок адвоката не розголошувати такі відомості й не використовувати їх у власних інтересах або в інтересах третіх осіб [1]. Додаткове нормативне регулювання містять Правила адвокатської етики, які закріплюють, що вимога щодо збереження адвокатської таємниці діє безстроково, навіть після припинення правовідносин із клієнтом [2]. Порушення цього принципу є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, що може включати попередження, зупинення права на здійснення адвокатської діяльності або позбавлення свідоцтва.

Водночас на практиці виникають проблеми щодо розмежування морально-етичного порушення і дисциплінарного проступку. Не кожне недотримання етичних правил тягне за собою дисциплінарну санкцію, проте у справах про розголошення таємниці такі межі часто стираються. Аналіз дисциплінарної практики показує, що комісії адвокатури нерідко стикаються з труднощами у визначенні ступеня шкоди, заподіяної клієнту, а також у встановленні факту самого порушення [3]. Іноді адвокати несвідомо порушують конфіденційність, наприклад, коли публічно коментують справи у медіа або розміщують інформацію про клієнта у відкритих джерелах без його згоди [4].

Як зазначає Т. Вільчик, дисциплінарна відповідальність адвоката є унікальною формою юридичної відповідальності, адже реалізується не через державні органи, а через систему адвокатського самоврядування, що дозволяє зберігати незалежність професії [5]. Водночас така автономність породжує ризики неоднаковості практики, оскільки Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури регіонів можуть по-різному тлумачити однакові положення закону. Наприклад, у деяких випадках навіть підтвердження факту представництва інтересів клієнта без його згоди розцінювалося як порушення адвокатської таємниці [3]. Складність у визначенні меж конфіденційності зростає у зв'язку з розвитком цифрових технологій. Сучасна адвокатська практика охоплює використання електронних комунікацій, месенджерів, хмарних сервісів і баз даних, що створює нові виклики для захисту інформації. Ковальова Я. О. справедливо наголошує, що питання дисциплінарної відповідальності адвокатів має розглядатися не лише з точки зору правових норм, але й з урахуванням технічних аспектів безпеки даних та цифрової компетентності адвокатів [6]. Ви-

користання незахищених каналів передачі інформації або неналежне зберігання електронних матеріалів може бути кваліфіковано як порушення адвокатської таємниці, навіть без умислу з боку адвоката.

Показовими є узагальнення практики КДКА щодо справ, пов'язаних із розголошенням адвокатської таємниці. Найчастіше фіксуються випадки передання відомостей клієнта іншим особам, використання конфіденційної інформації у власних інтересах або у процесі представництва протилежної сторони, а також оприлюднення матеріалів справи в соціальних мережах [3]. В окремих рішеннях підкреслюється, що навіть часткове розкриття інформації може завдати шкоди клієнтові, якщо дозволяє ідентифікувати його особу або зміст захисної позиції.

У контексті дисциплінарної практики важливою є також проблема пропорційності санкцій. Ковальова Я. О. у своїй роботі звертає увагу, що суворість дисциплінарного стягнення має відповідати тяжкості порушення, а застосування крайніх заходів, таких як позбавлення свідоцтва, повинно бути виправданим лише у випадках систематичних або умисних дій адвоката [7]. Дисциплінарні органи дедалі частіше орієнтуються на принцип превентивності, розглядаючи покарання як засіб виховного впливу, а не як самоціль. Цей підхід узгоджується з європейськими стандартами, згідно з якими мета дисциплінарного провадження полягає не у покаранні, а у підтриманні високого рівня професійної етики.

Окрему увагу варто приділити питанню конфлікту інтересів, який часто стає джерелом порушення адвокатської таємниці. Луксовський В., Місяць А. підкреслюють, що адвокат має уникати будь-яких ситуацій, коли його особисті інтереси або інтереси інших клієнтів можуть вплинути на незалежність і об'єктивність під час надання правової допомоги [8]. На практиці це означає, що адвокат повинен відмовитися від прийняття доручення, якщо воно потенційно пов'язане з використанням інформації, отриманої раніше від іншого клієнта. Невиконання цього обов'язку може призвести не лише до порушення етичних норм, а й до дисциплінарного переслідування.

Важливим є і аспект самозахисту адвоката. Тарасова А. звертає увагу на ситуації, коли адвокати, намагаючись спростувати безпідставні скарги клієнтів, публічно розкривають деталі справи, аргументуючи це необхідністю захисту власної репутації [4]. Така позиція, хоч і зрозуміла з психологічного погляду, суперечить базовим принципам конфіденційності. Вища кваліфікаційно- дисциплінарна комісія неодноразово наголошувала, що право адвоката на самозахист не може переважати обов'язок зберігати таємницю клієнта [3]. Саме такі випадки свідчать про потребу посилення правової культури в адвокатському середовищі.

Науковці наголошують на важливості систематичної підготовки адвокатів з питань етики. Черненко вважає, що запобігти більшос-

ті порушень можна шляхом регулярного підвищення кваліфікації, створення навчальних програм та запровадження єдиного реєстру дисциплінарних справ, який сприяв би прозорості діяльності органів адвокатського самоврядування [9]. Розроблення уніфікованих рекомендацій для КДКА могло б зменшити кількість спірних рішень і забезпечити однакове застосування норм по всій Україні.

Отже, дисциплінарна відповідальність за розголошення адвокатської таємниці є невід'ємною частиною системи гарантій довіри до адвокатури. Вона покликана не лише карати, а й запобігати порушенням, формуючи професійну культуру, у якій збереження таємниці стає не просто обов'язком, а внутрішньою цінністю адвокатської спільноти. Проблематика сучасного етапу полягає у потребі уніфікації дисциплінарної практики, розробленні чітких критеріїв оцінки порушень, врахуванні технологічних ризиків і впровадженні ефективних механізмів навчання адвокатів. Лише за таких умов адвокатура зможе зберегти високу репутацію, забезпечити довіру суспільства та утвердити принцип верховенства права як основну засаду правничої професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. No 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. No 27. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17 (дата звернення: 26.10.2025).
2. Правила адвокатської етики : затв. З'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. (зі змінами, чинні станом на 2025 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17 (дата звернення: 26.10.2025).
3. Адвокатська таємниця: узагальнення дисциплінарної практики КДКА. *Юридична Ліга. Ligazakon News*. 2020. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/198402_advokatska-tamnitsya-uzagalnennya- distsiplnarno-praktiki (дата звернення: 26.10.2025).
4. Тарасова А. Відносини адвоката з клієнтом в аспекті дисциплінарної практики. *Адвокат Post*. 2025. URL: https://advokatpost.com/vidnosyny-advokata-z- kliientom-v-aspekti-dystsyplinarnoi-praktyky-asia-tarasova (дата звернення: 26.10.2025).
5. Вільчик Т. Б. Дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність адвокатів. *Інформація і право*. 2015. No 4(15). URL: https://ippi.org.ua/vilchik-tb- distsiplinarna-ta-tsivilno-pravova-vidpovidalnist-advokativ-st-115–122 (дата звернення: 26.10.2025).
6. Ковальова Я. О. Дисциплінарна відповідальність адвоката: правова природа та підстави. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство»*. 2023. Т. 28, вип. 3. URL: https://vestnik- pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc40/40.pdf (дата звернення: 26.10.2025).
7. Ковальова Я. О. Стандарти дисциплінарної відповідальності адвоката: проблеми практичного застосування. *Юридичний вісник*. 2024. No 2(59). URL:https://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19233 (дата звернення: 26.10.2025).

8. Луксовський В., Місяць А. Дисциплінарна відповідальність адвоката: про конфлікт інтересів. *Рада адвокатів Київської області*. 2024. URL: https://radako.com.ua/dysczyplinarna-vidpovidalnist-advokata-pro-konflikt-interesiv-2/ (дата звернення: 26.10.2025).
9. Черненко А. П. Особливості дисциплінарної відповідальності адвоката. *Вісник Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2022. Вип. 35. С. 178–184. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/32d5d840–9670–4f25–96ff- 1b7db7f88528 (дата звернення: 26.10.2025).

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Нєдєлчєва Д. П., Приймак М. І.
студентки 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університеті «Одеська юридична академія»

ПОВЕДІНКА АДВОКАТА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Адвокат у демократичному суспільстві є не лише фахівцем у галузі права, але й носієм високих моральних стандартів, гарантом дотримання принципу верховенства права, захисником прав і свобод людини. Його діяльність ґрунтується на поєднанні глибоких правових знань, професійної компетентності та моральної доброчесності. Особливої ваги ці якості набувають у період воєнного стану, коли суспільство переживає глибокі трансформації, а правова система зазнає чималих навантажень. Поведінка адвоката в таких умовах є «лакмусовим папірцем»зрілості правової культури, рівня професійної етики та суспільної відповідальності юридичної спільноти.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвоката як фізичну особу, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [1]. Водночас адвокатура є не просто професійною корпорацією — вона виступає важливим інститутом громадянського суспільства, що має забезпечувати захист особи від свавілля державної влади, відновлення порушених прав і підтримку правопорядку на основі верховенства права. Саме тому вимоги до поведінки адвока-

та виходять далеко за межі суто професійної компетенції: від нього очікують високих морально-етичних стандартів, тактовності, принциповості, незалежності та доброчесності.

У період воєнного стану професія адвоката стикається з безліччю як правових, так і моральних викликів. Умови воєнного стану змінюють баланс між правом і безпекою, між правами особи та інтересами держави. На практиці це означає, що адвокати нерідко мають справу зі справами, де на карту поставлені питання життя, свободи, служби чи репутації громадян. Водночас у суспільстві зростає рівень недовіри до судових інституцій, поширюються настрої правового нігілізму, коли закон сприймається не як цінність, а як перешкода. У таких умовах адвокат має залишатися моральним орієнтиром, тобто тим, хто не лише знає закон, але й живе за його духом.

Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України,встановлюють чіткі орієнтири поведінки для кожного адвоката. Вони визначають професійні стандарти взаємодії з клієнтами, судами, колегами та суспільством загалом [2]. Порушення цих норм дискредитує не лише окремого представника адвокатури, а й саму ідею правової допомоги. Відтак навіть у надзвичайних умовах війни адвокат зобов'язаний зберігати професійну гідність і діяти виключно в рамках закону та моральних принципів.

Особливого значення в умовах війни набуває психологічна стійкість адвоката Постійне емоційне навантаження, спілкування з людьми, які пережили втрату, поранення чи полон, вимагає від правника високого рівня самоконтролю та емпатії. Під впливом загальносуспільного стресу навіть правники можуть втрачати об'єктивність, емоційно реагувати на події, відчувати безсилля перед масштабами несправедливості. Проте професійна етика адвоката передбачає вміння абстрагуватися від власних емоцій і дотримуватися балансу між співчуттям до клієнта та холодним правовим розрахунком. Збереження внутрішньої рівноваги дозволяє юристу забезпечити неупереджене представництво інтересів та ухвалювати зважені рішення.

Одним із головних викликів для адвокатської спільноти під час воєнного стану є поєднання громадянського обов'язку та професійної діяльності. Частина адвокатів бере участь у територіальній обороні, інші — виконують функції правового захисту військовослужбовців або цивільних, що постраждали внаслідок воєнних дій, що вимагає нових етичних підходів, адже правник має залишатися незалежним навіть у ситуаціях, коли емоційно поділяє позицію клієнта або діє в умовах державної пропаганди.

Особливої уваги набуває питання дотримання адвокатської таємниці в умовах воєнного стану. З одного боку, законодавство та професійна етика зобов'язують адвоката забезпечувати повну конфіден-

ційність відомостей, отриманих від клієнта. З іншого боку, воєнні обставини можуть поставити адвоката перед моральною дилемою, коли розкриття певної інформації потенційно здатне запобігти вчиненню злочину або врятувати людське життя. У подібних ситуаціях етична поведінка адвоката передбачає зважений аналіз конкретних обставин, дотримання принципу мінімального втручання та пріоритету людської гідності. Вирішення таких колізій вимагає не лише глибоких знань права, але й високого рівня моральної свідомості, здатності приймати відповідальні рішення на основі поєднання правових норм і внутрішніх етичних переконань.

Не менш важливим аспектом поведінки адвоката є публічна комунікація. В епоху соціальних мереж правники активно висловлюють свої позиції, аналізують резонансні справи, коментують рішення судів. Проте етичні стандарти вимагають стриманості: адвокат не може публічно підривати авторитет судової влади, розголошувати конфіденційні деталі чи формувати упереджену громадську думку. В умовах війни, коли кожне слово може мати суспільний резонанс, особливо важливо уникати висловлювань, які можуть дестабілізувати ситуацію або викликати недовіру до інститутів правосуддя. Адвокат має бути прикладом виваженості, правової культури та громадянської відповідальності.

Слід зазначити, що поведінка адвоката у воєнний час нерозривно пов'язана з поняттям правосвідомості. Це не лише знання права, але й глибоке усвідомлення його сутності як інструменту справедливості. Правосвідомість адвоката формується під впливом багатьох чинників, серед яких освіта, професійний досвід, соціальне середовище, рівень довіри до правосуддя, а також моральний стан суспільства. В умовах війни, коли порушення прав людини можуть ставати системними, а правові механізми — обмеженими, саме адвокат виступає носієм правової культури, здатним нагадувати суспільству, що навіть у найтяжчі часи не можна відмовлятися від принципів законності.

Воєнний стан також посилює проблему моральної відповідальності адвоката перед суспільством. Його поведінка має бути прикладом витримки, чесності та гуманізму. Захищаючи права окремої людини, адвокат одночасно захищає правову систему в цілому, її стабільність і довіру до неї. У цьому контексті етичні норми стають не просто вимогою професії, а моральним обов'язком громадянина, який бере участь у збереженні правової держави. Кожен прояв непрофесійності, корисливості чи неетичної поведінки у такий період множиться у своїх наслідках, адже суспільство особливо чутливо реагує на будь-які прояви несправедливості.

Підвищення рівня професійної етики адвокатів у воєнний час можливе лише через системне удосконалення правової освіти, обмін

практиками, підвищення кваліфікації та етичний діалог у професійному середовищі. Необхідно формувати серед адвокатів культуру саморефлексії, коли кожен фахівець усвідомлює значення власних дій для репутації всієї адвокатури. Крім того, важливо, щоб органи адвокатського самоврядування оперативно реагували на нові виклики, оновлюючи етичні стандарти відповідно до реалій воєнного часу.

Отже, поведінка адвоката у воєнний період — це поєднання професійного обов'язку, моральної стійкості та громадянської свідомості. Етика адвокатської діяльності в таких умовах не втрачає, а, навпаки, набуває особливого значення, адже саме вона визначає межу між правовим порядком і хаосом, між гуманізмом і байдужістю, між свободою та свавіллям.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text. (дата звернення: 12.10.2025).
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text. (дата звернення: 13.10.2025).

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Ніколаєнко М. О.
студентка 1-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Адвокатська етика є невід'ємною складовою професійної діяльності адвоката. У сучасних умовах розвитку правової держави значення етичних норм зростає, оскільки законодавством неможливо врегулювати усе розмаїття ситуацій, у яких може опинитися адвокат (особливо в умовах сьогодення). Правила адвокатської етики, затверджені рішенням Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09 червня 2017 року, містять чіткі вимоги до поведінки адвокатів у різних сфера діяльності, включаючи взаємовідносини з клієнтами, судом,

колегами, органами влади та громадськістю тощо [1]. Ці правила не є сталими — вони зазнають змін відповідно до нових викликів, що постають перед адвокатурою, зокрема змін у законодавстві, суспільних очікуваннях та міжнародних стандартах.

Етичні норми виконують низку важливих функцій: регулятивну, превентивну, виховну та репутаційну. Регулятивна функція полягає у формуванні чітких меж допустимої поведінки адвоката; превентивна — у запобіганні правопорушенням; виховна — у формуванні високих моральних якостей адвокатів; репутаційна — у підтриманні високого рівня довіри до адвокатури серед населення [2, с. 10].

Адвокатська етика є запорукою поваги до професії адвоката, гарантією належного надання правничої допомоги та основою для формування позитивного іміджу адвокатури в цілому.

Поряд із цим, важливим аспектом є практичне застосування норм адвокатської етики у повсякденній діяльності. До прикладу, адвокат зобов'язаний дотримуватися принципу конфіденційності, утримуватись від розголошення будь-якої інформації, яка йому стала відома від клієнта. Цей принцип є не лише етичним, але й юридичним обов'язком, що забезпечує довіру між адвокатом і клієнтом, а також гарантує ефективний захист прав і свобод особи. Окрему увагу заслуговує принцип незалежності адвоката. У процесі здійснення своєї професійної діяльності адвокат повинен діяти незалежно від впливу будь-яких осіб, органів влади чи інших суб'єктів. Незалежність є необхідною умовою об'єктивного і неупередженого захисту або представництва інтересів клієнта. Водночас адвокат має уникати ситуацій, у яких може виникнути конфлікт інтересів, оскільки це може поставити під сумнів його професійну неупередженість.

У межах правозастосовної практики адвокат зіштовхується з широким колом етичних дилем. Наприклад, питання щодо допустимих методів захисту клієнта, меж правомірної критики дій суду чи прокурора, поведінки у випадку виявлення неправомірних дій з боку інших учасників процесу. У таких випадках саме етичні стандарти допомагають обрати найкращу модель поведінки, що відповідатиме не лише букві закону, а й духу правової професії.

Крім того, адвокатська етика має значення й у внутрішньокорпоративних взаєминах адвокатів між собою. Взаємна повага, колегіальність тощо є основою для формування «здорового» професійного середовища. Недотримання цих норм може призвести до втрати авторитету адвокатури як інституту, що забезпечує реалізацію права на захист.

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства постають нові виклики для адвокатської етики, зокрема щодо професійної поведінки в мережі Інтернет, використання електронної пошти, соціальних мереж, збереження електронної адвокатської таємниці. Ці

питання потребують осмислення та адаптації етичних стандартів до нових реалій.

Слід звернути увагу й на освітню функцію адвокатської етики, яка реалізується через систему правничої освіти. Уже на етапі навчання у вищому навчальному закладі майбутні адвокати мають ознайомлюватися з етичними стандартами, аналізувати типові ситуації, що виникають у професійній практиці, формувати критичне мислення щодо вибору правильного варіанту поведінки в кожному конкретному випадку. Такий підхід сприяє формуванню професійної ідентичності правника, орієнтованої на служіння інтересам правосуддя.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що адвокатська етика виконує ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування інституту адвокатури. Вона формує уявлення про межі допустимої поведінки, забезпечує моральну сталість професійної діяльності, сприяє формуванню довіри до адвокатів з боку громадськості та органів правосуддя. В умовах динамічних соціальних змін, цифровізації правової сфери та глобалізації правових проблем етичні стандарти залишаються незмінним орієнтиром у професійній діяльності адвоката.

Отже, адвокатська етика є не лише системою правових приписів, а й фундаментом, на якому будується професійна честь і гідність адвоката. Саме через призму етики адвокат реалізує свою місію — захист прав і свобод людини, зміцнення правопорядку та утвердження принципу верховенства права в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#n346
2. Етика та естетика: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 204 с.

Зауваження: У процесі підготовки цього тексту було використано програмне забезпечення генерації тексту (ChatGPT 5) виключно для редакційного редагування та корекції стилю. Усі фактичні дані, посилання, джерела, а також висновки були особисто перевірені та підтверджені автором тексту. Відповідальність за зміст і точність юридичного аналізу повністю покладається на автора.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Олійник М. І.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з фундаментальних гарантій незалежності адвокатури є конфіденційність інформації, отриманої адвокатом. Стаття 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює, що адвокатська діяльність ґрунтується, з-поміж іншого, на основі принципу конфіденційності. Під час надання правничої допомоги клієнти довіряють адвокату факти, документи, електронні носії і деталі справи, які без необхідного захисту можуть стати доступними третім особам. У відповідності до ст. 10 Правил адвокатської етики, належне дотримання принципу конфіденційності в адвокатській практиці є запорукою ефективного захисту та встановлення довірчих відносин між адвокатом та клієнтом, тому в правовій науці важливим є аналіз не лише законодавчих норм, а й практичних викликів, що виникають внаслідок цифровізації, втручання державних органів або недобросовісної поведінки клієнтів.

Основою захисту професійної таємниці є конституційні положення. Зокрема, ст. 31 Конституції України гарантує таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції, допускаючи обмеження лише за судовим рішенням для запобігання злочинам або встановлення істини у кримінальній справі. Стаття 32 Конституції України захищає від збирання, використання та поширення конфіденційної інформації без згоди особи, дозволяючи втручання лише з підстав, визначених законом, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Крім того, ст. 59 гарантує кожному право на професійну правничу допомогу й вільний вибір захисника своїх прав, що передбачає необхідність безперешкодного і конфіденційного спілкування між адвокатом та клієнтом [1].

У свою чергу, ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатську таємницю як будь-які відомості, отримані адвокатом при здійсненні професійної діяльності, що включає: інформацію про клієнта, питання, з яких він звертався, зміст консультацій та роз'яснень, документи та відомості на електронних носіях. Обов'язок зі збереження адвокатської таємниці не припиняється з завершенням справи; адвокат не має права розголошувати інформацію без письмової згоди клієнта й зобов'язаний за-

безпечити умови, що виключають доступ сторонніх осіб. Зазначений обов'язок поширюється також на помічників, стажистів та осіб, з якими адвокат перебуває у трудових відносинах [2].

З огляду на конкуренцію права на доступ до публічної інформації та адвокатської таємниці, Офіс Омбудсмена рекомендує застосовувати умовно «трискладовий тест» (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»). Це означає, що обмеження доступу до інформації можливе лише: 1) в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) коли розголошення завдасть істотної шкоди цим інтересам; 3) коли шкода від розголошення перевищує суспільний інтерес [3]. Під час тренінгів Омбудсмена адвокатів закликали пам'ятати, що адвокатська таємниця стосується також відомостей на електронних носіях та персональних даних, а відносини щодо доступу до такої інформації регулюються Законом України «Про захист персональних даних» та Законом України «Про доступ до публічної інформації» [4].

Також варто зауважити, що Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства підкреслює, що довіра між адвокатом та клієнтом залежить від дотримання принципу конфіденційності. Розділ 2.3 Кодексу встановлює, що конфіденційність є «першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката», який стосується всієї інформації, отриманої від клієнта, незалежно від джерела; це зобов'язання не обмежене строками і поширюється також на помічників адвоката [5].

ЄСПЛ розглядає конфіденційність адвокатської діяльності як невід'ємний елемент права на справедливий суд. Наукова література групує рішення суду у три категорії: (1) конфіденційність спілкування між адвокатом і клієнтом; (2) обшуки в адвокатських приміщеннях та вилучення матеріалів; (3) контроль кореспонденції адвоката під час ув'язнення клієнтів. У рішенні «Німітц проти Німеччини» та інших справах суд підкреслював, що втручання у спілкування адвоката і клієнта можливе лише за суворих гарантій і пропорційних підстав, а відсутність належного захисту адвокатської таємниці порушує право на справедливий суд [6].

Попри наявність гарантій, у практиці трапляються обшуки адвокатських офісів, під час яких правоохоронці намагаються вилучити електронні носії або документи. Аналіз рішень Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду показує, що суди іноді відмовляють у визнанні вилучених матеріалів недопустимими, якщо адвокати не

довели, що вилучені пристрої містили адвокатську таємницю. Палата зазначила, що адвокатська таємниця поширюється лише на інформацію, пов'язану із захистом конкретного клієнта, і не покриває факти вчинення адвокатом кримінальних правопорушень. Разом із тим, суди підкреслюють, що присутність представника ради адвокатів регіону під час обшуку в адвоката є обов'язковою, а порушення цієї вимоги може бути підставою для скасування арешту майна [7].

Застосування електронної пошти, месенджерів, хмарних сервісів та дистанційних платформ збільшує ризик витоку інформації. В умовах воєнного стану нестабільний зв'язок ускладнює координацію, тому особливого значення набуває використання захищених каналів для спілкування між адвокатом і клієнтом. Забезпечення безпеки зв'язку є одним із ключових завдань адвоката, оскільки будь-яка компрометація може поставити під загрозу права клієнта та довіру до професії адвоката.

Розвиток технологій створює нові виклики: прослуховування мобільного зв'язку, сим-клонування, фальшиві базові станції та хакерські атаки. Адвокати зобов'язані дотримуватися цифрової гігієни та застосовувати двофакторну аутентифікацію, PGP-шифрування, VPN, зашифровані резервні копії та спеціальні месенджери (наприклад, Signal), а також регулярно змінювати паролі. Помічники та стажисти мають підписувати угоди про нерозголошення, вести журнали передачі документів і обмежувати доступ до справ третім особам.

Новації штучного інтелекту (ШІ) створюють додаткові загрози конфіденційності. Під час використання ШІ адвокати не повинні вводити персональні дані своїх клієнтів у запити, оскільки це може призвести до їх неконтрольованого поширення. Рекомендовано укладати з клієнтом договори, що дозволяють або забороняють використання ШІ, та забезпечувати, щоб у запитах не містилися відомості, які становлять адвокатську таємницю. Завантаження інформації до генеративних моделей може вважатися її розголошенням; практика зарубіжних юридичних етичних кодексів (наприклад, правило 1.6 Модельних правил ABA) зобов'язує адвокатів не передавати конфіденційні дані без згоди клієнта [8].

Дотримання конфіденційності ускладнюється, коли сам клієнт або інші особи (зокрема, помічники та стажисти) розкривають інформацію про справу. У практиці трапляються випадки, коли клієнт публікує документи у соціальних мережах або передає їх стороннім адвокатам, фактично позбавляючи адвоката можливості гарантувати секретність. Конфіденційність є основою довіри у відносинах «адвокат-клієнт», але доволі часто клієнти не усвідомлюють наслідків поширення конфіденційної інформації; тому адвокати повинні роз'яснювати їм про межі можливого розголосу.

Отже, збереження адвокатської таємниці є ключовою гарантією незалежності адвокатури та ефективності надання професійної правничої допомоги. Конституційні норми, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики, а також Загальний кодекс для адвокатів країн Європейського Співтовариства та практика ЄСПЛ формують фундаментальний обов'язок адвоката зберігати конфіденційність отриманої інформації. Однак сучасні виклики — електронні комунікації, втручання правоохоронних органів, використання штучного інтелекту, нестабільність зв'язку під час воєнного стану, — вимагають нових підходів до забезпечення збереження адвокатської таємниці.

Список використаної літератури

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282
3. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13.01.2011 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314
4. Доступ до інформації та адвокатська таємниця: «трискладовий тест» пояснили в Омбудсмана. Національна асоціація адвокатів України. 15.08.2024. — URL: https://unba.org.ua/news/9417-dostup-do-informacii-ta-advokats-ka-taemnicya-triskladovij-test-poyasnili-v-ombudsmana
5. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства. Міжнародний документ від 01.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text#:~:text=2
6. Case of Niemietz v. Germany. 16.12.1992. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{ %22itemid %22:[%22001–57887 %22]}
7. Обшук у адвоката і гарантії діяльності: 8 висновків АП ВАКС, які варто знати. Національна асоціація адвокатів України. 28.08.2024. URL: https://unba.org.ua/news/9456-obshuk-u-advokata-i-garantii-diyal-nosti-8-visnovkiv-ap-vaks-yaki-varto-znati.html
8. Model Rules of Professional Conduct — Table of Contents. 2025. URL:https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents/

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Платонова О. А.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПЛАТИ ГОНОРАРУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатська діяльність є особливим видом професійної діяльності, оскільки поєднує науково-практичну підготовку з високими етичними стандартами. Одним із важливих питань, що постають перед адвокатом у взаєминах із клієнтом, є погодження умов договору про надання правничої допомоги та визначення розміру гонорару. Від цього безпосередньо залежить довіра клієнта, репутація адвоката та дотримання норм законодавства і професійної етики. Етичні аспекти гонорару охоплюють не лише фінансову сторону питання, а й морально-професійні принципи, яких адвокат повинен дотримуватися у своїй практиці.

Визначення та сплата гонорару — це не просто фінансове питання, а важливий показник дотримання етичних стандартів професії. Винагорода адвоката завжди має узгоджуватися з принципами справедливості, прозорості та законності, що гарантує не лише коректність у фінансових взаєминах, але й збереження довіри до адвокатури в цілому. Найбільш поширеною є сплата фіксованого або погодинного гонорару, а в разі позитивного рішення для клієнта — додатково обумовлюється виплата «гонорару успіху», як правило, до 100 % від суми основного гонорару [1, с. 739]. Фіксований гонорар передбачає конкретну суму незалежно від результату справи, забезпечуючи передбачуваність і прозорість, але потребує чіткого визначення обсягу послуг. Погодинна оплата передбачає винагороду адвоката відповідно до фактично витраченого часу, тому важливий точний облік роботи. В Україні інколи використовується так званий «гонорар успіху», який зазвичай є додатковою частиною гонорару адвоката, проте чітко встановлених відсотків від присудженої судом суми в договорі не передбачено. Гонорар успіху у разі позитивного фінансового результату по справі визначається у вигляді певного відсотку від компенсації, а якщо результат нематеріальний — у вигляді обговореної фіксованої суми, яка формується конкретно для кожної справи відповідно до критеріїв складності, тривалості, терміновості справи та репутації адвоката [2, с. 490].

Визначення етично допустимих меж гонорару ґрунтуються передусім на справедливості. Гонорар не може бути непомірним для клієнта, інакше оплата перетворюється на засіб зловживання довірою

клієнта. Водночас надто низька винагорода знецінює працю адвоката і підриває авторитет професії. Справедливий розмір гонорару враховує складність справи, кваліфікацію адвоката, витрачений час і ресурси, а також матеріальні можливості клієнта. Іншим важливим принципом є прозорість, оскільки клієнт має чітко розуміти, за що він сплачує кошти, які послуги надає адвокат і як формується сума гонорару. Попереднє пояснення структури оплати, можливих додаткових витрат і умов їх зміни дозволяє уникнути конфліктів і забезпечує чесні взаємини між сторонами. Принцип законності передбачає дотримання закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правил адвокатської етики. Неетично та незаконно з боку адвоката отримувати гонорар із незаконних доходів клієнта чи погоджувати умови, що суперечать закону.

Прозорість і документування фінансових домовленостей є обов'язковими. В договорі необхідно чітко визначити обсяг послуг, порядок оплати та можливість додаткових витрат, а кожен платіж підтверджуватися квитанцією чи рахунком. Це забезпечує юридичну та моральну чистоту відносин, дозволяє клієнту зрозуміти логіку формування гонорару і зменшує ризик конфліктів.

Гонорар успіху стимулює адвоката досягати результату, важливого для клієнта, і водночас, адвокат бере на себе певну частину ризику, при цьому клієнт більше фокусує увагу на результаті, ніж на стратегії і тактиці захисту. а адвокат фактично стає партнером у процесі досягнення правової мети. В таких відносинах адвокат фактично стає партнером клієнта і бере на себе певну частину його ризику [3, с. 93].

Важливим етичним принципом адвокатської діяльності є недопущення конфлікту інтересів, адже будь-яке поєднання особистих, майнових чи професійних інтересів адвоката з інтересами клієнта може поставити під сумнів його незалежність, об'єктивність та доброчесність. Конфлікт інтересів може виникати як у випадку представництва кількох клієнтів із протилежними інтересами, так і тоді, коли особисті стосунки адвоката (дружні, сімейні чи ділові) впливають на його професійну поведінку. У разі виникнення потенційного або реального конфлікту інтересів адвокат зобов'язаний негайно повідомити про це клієнта, обговорити можливі шляхи врегулювання ситуації, отримати письмову згоду на подальше представництво або, за потреби, відмовитися від участі у справі. Дотримання цього принципу сприяє збереженню довіри між адвокатом і клієнтом, забезпечує чесність, прозорість та відповідальність у професійній діяльності, що є запорукою високих стандартів адвокатської етики.

Отже, етичні аспекти визначення та сплати гонорару є невід'ємною складовою адвокатської діяльності. Гонорар має відповідати принципам справедливості, прозорості, законності та добросовісності.

Дотримання цих стандартів дозволяє підтримувати довіру клієнта, захищати репутацію професії і діяти в інтересах правосуддя. Визначення розміри та форми сплати гонорару — це не просто формальна процедура, а прояв професійної культури адвоката, його поваги до клієнта та дотримання етичних засад професії. Саме через ставлення до питань винагороди виявляється рівень моральної відповідальності юриста, його здатність поєднувати матеріальні інтереси з високими стандартами служіння закону і суспільству.

Список використаної літератури

1. Остафійчук Л. А. Про гонорар успіху адвоката. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 736–740 URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6301/178.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Рамазанова С. Р. Оплата послуг адвоката «Гонорар успіху». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 489–491. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/123.pdf
3. Фляжнікова Я. Про гонорар успіху адвоката. *Evropskэ politickэ a prбvnн diskurz*. 2020. Sv. 7, Vyd.1. С. 92–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpopr_2020_7_1_15

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Самойлова Ю. О.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА У ПРОТИСТОЯННІ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ТИСКУ З БОКУ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ

Незалежність адвоката набуває особливої актуальності в умовах сучасних суспільно-політичних викликів, зокрема під час збройної агресії, реформування правосуддя та підвищеної уваги суспільства до питань доброчесності й справедливості. У таких обставинах саме незалежність адвоката стає не лише професійним принципом, а й чинником зміцнення демократичних інститутів держави. Адже без свободи від зовнішнього тиску, залякування чи стороннього втручання адвокатура втрачає здатність ефективно забезпечувати громадянам доступ до правосуддя та реалізацію принципу верховенства права.

На необхідності підтримання професійної етики та незалежності адвокатів наголошують і сучасні європейські стандарти, які вимагають від правників не лише високого рівня професійної компетентності, а й моральної стійкості, що гарантує неупередженість у відносинах із органами досудового розслідування та обвинувачення. Загалом, така позиція є запорукою довіри громадян до правової системи та свідченням реального утвердження принципу верховенства права. З огляду на виняткову роль адвокатури у захисті прав і свобод людини, професійна етика покликана не лише регулювати правомірність дій адвоката, а й визначати його моральну відповідальність перед суспільством. Високі стандарти етичної поведінки формують суспільну довіру до інституту адвокатури, забезпечують рівновагу між інтересами окремого клієнта та публічним інтересом у справедливому судочинстві.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дотримання Правил адвокатської етики є не факультативною нормою, а обов'язком, який визначає моральні межі професії [1]. Згідно з положеннями цих Правил, адвокат повинен демонструвати непохитність, принциповість і внутрішню стійкість у будь-яких обставинах. Його місія полягає не лише у виконанні процесуальних функцій захисника, але й у відстоюванні прав, гарантій та престижу адвокатської діяльності, а також у вмінні використовувати ці гарантії виключно в інтересах клієнта.

На практиці процесуальний тиск часто проявляється у спробах органів обвинувачення впливати на перебіг розслідування чи судового розгляду, наприклад, через штучне «прискорення» процесу або схиляння підозрюваних до відмови від адвоката чи консультації з ним. Подібні дії створюють реальну загрозу праву на захист і суперечать принципам справедливого судового розгляду. У таких умовах саме професійна етика стає найефективнішим інструментом протидії, оскільки вона формує внутрішню готовність адвоката зберігати самостійність, обстоювати законні права клієнта і діяти виключно на основі закону, навіть під тиском сторони обвинувачення.

Психологічний тиск у процесі кримінального провадження може набувати різних форм і проявів, проте його суть полягає у навмисному вербальному впливі на людину з метою спонукання до певної поведінки, дій або емоційних реакцій, вигідних стороні, що здійснює тиск. Такий вплив нерідко переходить межу етичності й законності, перетворюючись на приховану або відкриту форму психологічного насильства. Найбільш жорсткі його прояви — це психологічний терор, мобінг (груповий тиск на особу) чи булінг (індивідуальне цькування), які мають на меті дестабілізувати психічний стан людини та позбавити її внутрішньої стійкості [2, с. 162–163].

Науковий аналіз проблеми дозволяє виокремити дві основні групи методів психологічного впливу: прямі (безпосередні) та непрямі (опосередковані). До першої групи належать такі методи, як примус, погроза, приниження, навіювання і переконання.

Примус виражається у відвертому тиску на людину шляхом використання владних повноважень, фізичної сили чи агресивних висловлювань. Погроза полягає у вербальному повідомленні про можливість заподіяння шкоди, тоді як приниження спрямоване на підрив почуття власної гідності та моральну дестабілізацію особи. Навіювання — це більш тонка форма тиску, що здійснюється через словесно-емоційні формули, які формують у людини готовність некритично сприймати нав'язані переконання. Цей метод може бути як відкритим, так і прихованим, прямим або опосередкованим, а його крайнім проявом є гіпнотичний вплив. Переконання ж, хоч і розглядається як гуманна форма впливу, у певних випадках може маскувати маніпуляцію чи психологічне програмування. У кримінальному провадженні можуть також застосовуватися й інші форми психологічного впливу — шантаж, обман, накази, демонстрація предметів, які підсвідомо створюють стан страху або підлеглості. Такі дії мають кваліфікуватися як неприпустимі прояви процесуального примусу, що суперечать принципам законності й змагальності сторін [2, с. 162–163].

У подібних ситуаціях етична позиція адвоката має вирішальне значення. Його професійний обов'язок полягає у забезпеченні реального, а не формального доступу клієнта до правничої допомоги, особливо під час допиту чи досудового спілкування зі слідчими органами. Адвокат повинен виявляти такі випадки тиску, документувати їх у протоколах, клопотаннях та заявах, щоб забезпечити належну процесуальну фіксацію фактів примусу й захист прав клієнта [3, с. 17]. У межах своєї діяльності захисник не лише дотримується принципів законності та незалежності, а й активно реалізує їх у процесуальних діях, що безпосередньо спрямовані на захист клієнта. Так, адвокат має фіксувати будь-які факти психологічного чи процесуального тиску у протоколах, заявах, клопотаннях, а також звертатися до суду із вимогою визнати недопустимими докази, здобуті з порушенням права на захист [3, с. 17].

Не менш важливим аспектом є збереження конфіденційності спілкування між адвокатом і клієнтом, адже це становить основу довіри у професійних відносинах, на цьому наголошується увага не тільки в національному, але й в міжнародному законодавстві. Будь-які спроби стороннього втручання у цей зв'язок порушують не лише адвокатську таємницю, а й фундаментальне право людини на справедливий суд, гарантоване міжнародними стандартами. Втручання в роботу адвокатів може мати різні форми, такі як спроби державних органів або не-

державних суб'єктів вплинути на судові процеси, або тиск на адвокатів з метою порушення адвокатської таємниці [3, с. 2]. У випадках, коли порушення прав адвоката набувають системного характеру, захисник може звертатися до самоврядних інституцій адвокатури — комітетів з етики чи дисциплінарних палат, а також до міжнародних правозахисних організацій. Це передбачено у Конвенції про захист професії адвоката, що була розроблена в рамках Ради Європи та прийнята Комітетом Міністрів 12 березня 2025 року [3, с. 2; 12]. В Україні при радах адвокатів регіонів функціонують комітети із захисту прав адвокатів, які захищають професійні права, гарантії діяльності та законні інтереси адвокатів у випадках втручання в їхню роботу, порушення незалежності чи перешкоджання здійсненню адвокатської діяльності.

Отже, професійна етика адвоката у протидії процесуальному тиску не зводиться лише до дотримання моральних норм, а знаходить практичне втілення у щоденній діяльності. Вона проявляється у забезпеченні реального доступу клієнта до захисника, документуванні випадків тиску, правовому реагуванні на порушення процесуальних прав, дотриманні принципів незалежності, конфіденційності та інших принципів адвокатської етики. Важливою складовою є виважена комунікація з учасниками процесу й медіа, що запобігає маніпуляціям і зміцнює авторитет професії. Актуальним залишається посилення ролі органів адвокатського самоврядування у захисті прав адвокатів, удосконалення дисциплінарних механізмів і підвищення рівня професійної підготовки адвокатів. Впровадження міжнародних стандартів і співпраця з правничими інституціями ЄС сприятимуть формуванню високої культури адвокатури та зростанню довіри суспільства до системи правосуддя.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#n346 (дата звернення: 25.10.2025).
2. Лефтеров В., Третьякова Т. До проблеми психологічного тиску на учасників кримінального провадження під час проведення слідчих експериментів та допитів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. С. 159–172.
3. Explanatory Report to the Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). *Council of Europe*. 2025. 27 p. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6c0 (дата звернення: 25.10.2025).

Науковий керівник: професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії (Ph.D) в галузі права ***Костенко Сергій Костянтинович***

Синицина В. Є.
студентка 3-го курсу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ МЕЖІ МІЖ СВОБОДОЮ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Право на свободу вираження поглядів є одним із фундаментальних прав, закріплених у міжнародно-правових документах та національних конституціях. Зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод гарантує це право в статті 10, а Конституція України — у статті 34 [1]. Фактично, без свободи слова неможливе існування демократичного суспільства, разом з тим, законодавство може обмежувати свободу слова у виключних випадках, які стосуються надто важливих сфер життя суспільства за умови, що таке обмеження може принести користь всьому суспільству.

У контексті адвокатської діяльності свобода висловлювання набуває специфічного значення, оскільки адвокат виконує функцію захисника інтересів клієнта, представника в судовому процесі, учасника правосуддя. Водночас адвокатська діяльність супроводжується етичними зобов'язаннями: повага до гідності, конфіденційність, неупередженість, належна поведінка передбачені, як Правилами адвокатської етики (далі-ПАЕ) так і Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Аналізуючи положення ПАЕ звернемо увагу на статті 12, 12–1, 44, ст. 50, які, як прямо, так і опосередковано визначають стандарти поведінки адвоката у професійному середовищі та встановлюють морально-етичні орієнтири, покликані забезпечити повагу до адвокатської діяльності [2].

Проте, дані статті є мінімальним орієнтиром, які здебільшого звертають увагу на високі стандарти етичної поведінки, але не встановлюються реальних критеріїв для розуміння, яка поведінка є неправомірною [3].

Зокрема, згадані положення формують основу етичної поведінки адвоката як у професійній, так і в публічній сфері, наголошуючи на необхідності дотримання принципів тактовності, стриманості, коректності й поваги до колег, суддів та інших учасників процесу. У цьому контексті будь-які публічні висловлювання, що можуть принизити честь чи гідність іншого адвоката або завдати шкоди престижу адвокатури в цілому, розглядаються як порушення професійної етики та можуть мати наслідком дисциплінарну відповідальність відповід-

но до п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4].

Переважно визначити, що саме слід вважати порушенням, а що — допустимою поведінкою, в розумінні законодавства, можливо на підставі наявної судової практики в рішеннях ЄСПЛ.

Як зазначено в публікації на сайті Національної асоціації адвокатів України: «Реалізація адвокатом права на свободу вираження поглядів повинна забезпечувати баланс між цим правом і захистом авторитету судової влади», — адже будь-які висловлювання адвоката, зокрема під час судового процесу чи у публічному просторі, мають відповідати принципам поваги до суду, не підривати довіру до правосуддя та не виходити за межі професійної етики [5].

В цьому контексті розглянемо рішення ЄСПЛ «Pisanski v. Croatia», «Моріс проти Франції» та «Багіров проти Азербайджану».

Так. у зазначеній справі «Багіров проти Азербайджану» (заяви № 81024/12 і № 28198/15) адвоката було позбавлено права на зайняття адвокатською діяльністю через критичні висловлювання щодо судової системи країни, зокрема щодо конкретного судді. ЄСПЛ наголосив, що належне функціонування судів неможливе без взаємоповаги між суддями та адвокатами, адже адвокати відіграють центральну роль як посередники між суспільством і судом. Разом із тим, адвокат, виконуючи свій професійний обов'язок, має право на певну частку критики, навіть різкої чи емоційної, якщо вона спрямована на захист прав клієнта, а не має на меті образу суду. ЄСПЛ підкреслив, що слід розрізняти допустиму критику та неповагу до суду: якщо висловлювання мають виключно образливий характер, санкція може бути виправданою; якщо ж вони є формою правової позиції — покарання суперечить статті 10 Конвенції [6].

Іншу грань проблеми показує справа «Pisanski v. Croatia» (2024 р.), у якій адвокат висловив критичні та емоційно забарвлені зауваження на адресу суду у своїй апеляційній скарзі. Попри метафоричний та саркастичний характер його висловлювань, вони не містили особистих образ і були спрямовані на критику правової позиції суду, а не конкретного судді. Хорватський суд наклав на адвоката штраф, але Асоціація адвокатів країни звільнила його від дисциплінарної відповідальності, визнавши, що його поведінка не порушила етичних норм, оскільки адвокат діяв в інтересах клієнта та не мав на меті приниження суду. ЄСПЛ фактично погодився з цим підходом і звернув увагу, що емоційна форма висловлювання адвоката не завжди дорівнює неповазі, якщо така форма випливає з контексту захисту прав клієнта [7].

У справі «Моріс проти Франції» ЄСПЛ також підкреслив особливу роль адвоката у системі правосуддя і зазначив, що адвокати мають

право публічно коментувати процес здійснення правосуддя, якщо така критика залишається в межах професійної етики та не спрямована на підрив авторитету суду. Таким чином, Суд встановив, що межа між допустимою критикою і порушенням професійної етики проходить саме там, де завершується суспільно значуща дискусія і починається особиста образа [8].

У висновку, аналіз положень законодавства, правил адвокатської етики та практики ЄСПЛ дозволяє чітко окреслити межу між допустимим висловлюванням адвоката та порушенням етичних стандартів.

Адвокат має право:

– вільно висловлювати свої погляди, зокрема критикувати судові рішення чи діяльність органів влади, якщо така критика має професійний характер, базується на фактах і переслідує суспільно значущу мету — захист прав клієнта або обговорення проблем судової системи;

– використовувати емоційно забарвлені вислови чи метафори, якщо вони не принижують конкретних осіб та не мають на меті зневагу до суду;

– брати участь у публічних дискусіях про стан правосуддя, дотримуючись принципів стриманості, тактовності та поваги до суду і колег.

Натомість не допускається:

– висловлення, що переходять межу професійної критики і набувають образливого або принизливого характеру щодо суддів, сторін чи колег;

– розголошення конфіденційної інформації, що становить адвокатську таємницю;

– звинувачення без доказів у корупції, упередженості чи некомпетентності суду;

– публічні заяви, які підривають авторитет судової влади або довіру до правосуддя.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text1.Конституція України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Правила адвокатської етики : затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів 09.06.2017. URL: http:/ / surl.li/bvzhu
3. Бондар І. В., Басюк Ю. М. Свобода вираження поглядів адвокатами: теоретико-прикладний аспект. *Наукові праці НУОЮА.* 2023. Том 32. С. 15–21. URL: https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.2
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
5. Пацурковська О. Свобода вираження адвокатом поглядів у суді: практика ЄСПЛ. *Національна Асоціація Адвокатів України. 05.09.*2024. URL:

https://unba.org.ua/publications/9474-svoboda-virazhennya-advokatom-poglyadiv-u-sudi-praktika-espl.html
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі BAGIROV v. AZERBAIJAN (заяви Nє 81024/ 12 та Nє28198/15) від 25.06.2020. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001–203166%22]}
7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі PISANSKI v. CROATIA (заяви № 28794/18) від 04 червня 2024 року URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001–233985%22]}
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі MORICE v. FRANCE (заява Nє 29369 / 10) від 23.04.2015. URL: http:// surl.li/ hfwab

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Скаблюк К. Ю.
студентка 3-го курсу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблематика конфлікту інтересів в адвокатській діяльності є надзвичайно актуальною у сучасних умовах реформування правової системи України та становлення інституту адвокатури як важливого елементу забезпечення прав людини і громадянина. Від ефективності дотримання принципу уникнення конфлікту інтересів залежить не лише професійна репутація адвоката, а й рівень довіри суспільства до адвокатури в цілому. Сучасна адвокатська практика демонструє, що багатогранність професійних ситуацій може створювати передумови як для реального, так і для потенційного конфлікту інтересів, що потребує чіткого правового врегулювання та наукового осмислення. Попри те, що законодавство України, зокрема Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», визначає принцип уникнення конфлікту інтересів як один із ключових у професійній діяльності адвоката, у теоретичній площині це питання досі залишається недостатньо дослідженим. Існують дискусії щодо сутності поняття «конфлікт інтересів», його меж, форм прояву та критеріїв визначення, що вказує на потребу в подальшій науковій розробці даної теми. Враховуючи зростання вимог до етичних стандартів адвокатської професії, а також необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, вивчення механізмів запобігання конфлікту інтересів

набуває особливого значення. Саме тому дослідження цієї проблеми є своєчасним і важливим як для розвитку теорії адвокатури, так і для вдосконалення практики правозастосування.

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1]. Конфлікт інтересів — це така ситуація, коли між особистими інтересами адвоката та його професійними обов'язками і правами виникає суперечність, яка здатна вплинути на його об'єктивність, неупередженість або прийняття рішень під час виконання професійних функцій чи здійснення адвокатської діяльності. Принцип уникнення конфлікту інтересів як між різними клієнтами, так і між клієнтом та адвокатом, як один із основних принципів, зазначається і в Хартії основних принципів адвокатської професії (Charter of Core Principles of the European Legal Profession) [2]. При цьому Хартія більш детально розкриває зміст цього принципу, визначаючи конкретні ситуації, які можуть створювати конфлікт інтересів, а також рекомендації щодо їх запобігання. На відміну від національного законодавства, де принцип формулюється загально, Хартія передбачає ширший спектр обставин, включно з потенційними та прихованими конфліктами, а також регламентує механізми інформованої згоди клієнтів і обов'язки адвоката щодо управління ризиками, що дозволяє забезпечити більш комплексний і превентивний підхід до дотримання професійної етики.

Більшість науковців виділяють саме такі категорії конфліктів інтересів в адвокатській діяльності як: між адвокатом і клієнтом (адвокат має уважно проаналізувати, чи не існують у нього особисті інтереси — теперішні або минулі — стосовно потенційного клієнта. Такі інтереси можуть виникати, зокрема, через членство адвоката в певних громадських організаціях, діяльність яких не узгоджується з виконанням доручення, а також через наявність родинних, дружніх чи інших особистих зв'язків); між колишнім і теперішнім клієнтом (наприклад: адвокат, який раніше представляв інтереси компанії у господарській справі, не може надалі захищати іншу сторону у спорі, пов'язаному з тими самими обставинами); між поточними клієнтами (адвокат не може одночасно представляти двох клієнтів із протилежними інтересами у тій самій справі); у зв'язку із зобов'язаннями адвоката перед третіми особами (наприклад, коли адвокат отримує винагороду від сторонньої особи — зокрема, за представництво інтересів неповнолітнього, — у ситуації, коли ініціаторами залучення адвоката виступають батьки, чиї інтереси можуть певною мірою не збігатися або навіть суперечити інтересам самої особи, яку він представляє).

Рада адвокатів України роз'яснила, чи наявний конфлікт інтересів при наданні правової допомоги клієнтам з різним процесуальним статусом в кримінальних провадженнях. Рішення № 120 прийнято на засіданні РАУ 15 листопада 2019 року роз'яснила, що надання адвокатом правової допомоги клієнтам із різним процесуальним статусом у кримінальних провадженнях не завжди свідчить про наявність конфлікту інтересів. Зокрема, якщо адвокат представляє підсудного у справі та водночас надає правову допомогу свідкам у інших, не пов'язаних провадженнях, за умови поінформованої згоди клієнтів і відсутності суперечності їхніх інтересів, це не є порушенням Правил адвокатської етики чи підставою для відводу захисника [3].

Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури у рішенні № Х-017/2019 від 4 жовтня 2019 року затвердила Узагальнення дисциплінарної практики щодо конфлікту інтересів в адвокатській діяльності. Метою документа стало формування єдиних підходів до оцінки дотримання адвокатами принципу уникнення конфлікту інтересів і правильного застосування відповідних норм права. Аналіз 26 дисциплінарних справ, розглянутих у 2014–2019 рр., показав, що більшість КДКА правильно визначають наявність чи відсутність конфлікту. В узагальненні визначено ключові позиції: адвокат не може приймати доручення, якщо інтереси клієнтів суперечать один одному або інтересам колишнього роботодавця; конфлікт між старим і новим клієнтом виникає лише за наявності отриманої конфіденційної інформації; письмова згода клієнта не гарантує відсутності конфлікту в майбутньому; принцип уникнення конфлікту поширюється і на іншу діяльність адвоката, що може вплинути на його професійну неупередженість [4].

У випадку конфлікту між клієнтами (а не між клієнтом і самим адвокатом) можливе продовження співпраці — лише за умови письмової, свідомої згоди обох сторін, які розуміють усі ризики. Проте відповідальність адвоката при цьому значно підвищується, оскільки будь-яка зі сторін може звинуватити його у зловживанні чи необ'єктивності. Якщо ж конфлікт інтересів виникає між адвокатом і клієнтом, — така співпраця категорично заборонена за абз. 4 ст. 9 Правил адвокатської етики [5]. Проблемною визнано ситуацію, коли адвокат раніше обслуговував юридичну особу, а потім до нього звертаються її посадові особи чи засновники з питань, що суперечать інтересам цієї юридичної особи (наприклад, при оскарженні звільнення або корпоративних конфліктах) [6]. У таких випадках адвокат зобов'язаний відмовитися від надання допомоги, оскільки він володіє конфіденційною інформацією, яка може бути використана проти попереднього клієнта. У випадку конфлікту між засновниками однієї юридичної особи адвокат, який представляє саму юридичну

особу, не має права захищати інтереси одного із засновників, якщо вони суперечать спільним інтересам.

Порушення принципу уникнення конфлікту інтересів є підставою для дисциплінарної відповідальності адвоката за ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Часто адвокати приховують наявність конфлікту, що особливо небезпечно у справах із груповими обвинуваченими, де така поведінка може вплинути на оцінку доказів і рішення суду. Види дисциплінарних стягнень визначені у ст. 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року, а також позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України. Дисциплінарну відповідальність можна застосувати протягом одного року з дня вчинення дисциплінарного проступку.

Дослідження проблематики конфлікту інтересів в адвокатській діяльності засвідчило її високу актуальність для розвитку української правової системи та становлення інституту адвокатури як гаранта прав і свобод людини. Проаналізовано законодавчі та нормативні підходи, зокрема ч. 1 ст. 4, ст. 34–35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також практику застосування принципу уникнення конфлікту інтересів, зокрема рішення ВКДКА № Х-017/2019 та рекомендації Ради адвокатів України. Ефективне дотримання цього принципу є ключовим для забезпечення об'єктивності, неупередженості та високого рівня професійної етики адвоката. Встановлено основні категорії конфліктів інтересів: між адвокатом і клієнтом, між колишнім і теперішнім клієнтом, між поточними клієнтами та у зв'язку з обов'язками перед третіми особами.

Дослідження також виявило проблемні ситуації, зокрема при наданні допомоги посадовим особам або засновникам юридичних осіб, коли адвокат володіє конфіденційною інформацією, що потребує відмови від надання правової допомоги. Недотримання принципу уникнення конфлікту інтересів є підставою для дисциплінарної відповідальності за ст. 34–35 Закону, що включає попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю або позбавлення права з виключенням з Єдиного реєстру адвокатів.

Отже, результати дослідження підкреслюють необхідність системного підходу до регулювання конфлікту інтересів для зміцнення довіри до адвокатури та підвищення ефективності правозастосування.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Charter of Core Principles of the European Legal Profession c. 4 (c); 2019. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC. pdf
3. 3.РАУ надала роз'яснення щодо уникнення конфлікту інтересів при наданні допомоги клієнтам з різним процесуальним статусом. *Веб-сайт Національної асоціації адвокатів України*. 24.12.2019. URL: https://unba.org.ua/news/5047-rau-nadala-rozyasnennya-shodo-uniknennya-konfliktu-interesiv-pri-nadanni-dopomogi-klientam-z-riznim-procesual-nim-statusom.html
4. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо конфлікту інтересів: Рішення ВКДКА № Х-017/2019 04 жовтня 2019 року. URL: https://vkdka.org/14637–2/
5. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
6. Северин К. М. Принцип уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 201.4 № 10–1. Том 1. С. 151–154. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10–1/part_1/42.pdf

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирочвич***

Собко Є. В.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН АДВОКАТА З КЛІЄНТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних реаліях війни інститут адвокатури в Україні функціонує в умовах підвищеного навантаження та глибоких трансформаційних процесів. Війна, як екстремальний соціально-політичний стан, змінює звичні умови взаємодії між адвокатом і клієнтом, породжує низку етичних, організаційних та правових викликів. Відносини між адвокатом і його клієнтом завжди ґрунтуються на довірі, професійній компетентності та дотриманні принципів конфіденційності. Однак у період воєнного стану ці відносини опиняються під загрозою у

зв'язку з ускладненою комунікацією, ризиками безпеки та особливостями правового регулювання.

Як зазначає Ю. Басюк, на даний момент виникають нові проблеми, пов'язані зі здійсненням адвокатом своєї професійної діяльності. Так, на період воєнного стану кардинальних змін може зазнавати гарантування адвокатської таємниці. У мирний час ця гарантія забезпечує захист інтересів клієнта і створює основу для ефективного представництва в суді чи інших органах. В умовах війни, коли відбувається активне втручання державних структур у сферу безпеки та обмеження певних прав і свобод, конфіденційність адвокатських контактів із клієнтом може бути поставлена під сумнів. Це стосується як моніторингу електронних комунікацій, так і ризику фізичного перехоплення документів або даних у зоні бойових дій. Виникає серйозна етична дилема між обов'язком зберігати таємницю клієнта і необхідністю співпраці з органами влади задля запобігання тяжким злочинам у контексті воєнного стану [1, с. 176].

У період дії воєнного стану особливої значущості набуває практика надання правничої допомоги клієнтам у дистанційному форматі. Такий спосіб взаємодії з населенням є вкрай важливим у тих випадках, коли громадяни з різних причин не мають можливості відвідати адвоката особисто, що може бути пов'язано як із віддаленим місцем проживання, так і зі станом здоров'я чи іншими обставинами особистого характеру. З огляду на це було запроваджено спеціальні цифрові платформи та мобільні застосунки, які дозволяють здійснювати онлайн-консультації між адвокатом та клієнтом.

Разом з тим, у населених пунктах, де бойові дії не мають активного характеру, адвокати й надалі виконують свої професійні функції безпосередньо у приміщеннях державних і муніципальних установ, органів соціального захисту, спеціалізованих організацій, а також у місцях розміщення внутрішньо переміщених осіб. Однак є регіони, що зазнали значних руйнувань внаслідок воєнних дій, де адміністративні будівлі знищені або серйозно пошкоджені, а центри правової допомоги перестали функціонувати. У таких умовах громадяни вимушені залишати ці території або, якщо це можливо, користуватися послугами адвокатів у дистанційному режимі [2, с. 76].

У свою чергу, не менш важливим є питання доступу клієнта до адвоката. В умовах війни порушуються логістичні ланцюги, знищуються або блокуються інфраструктурні об'єкти, що ускладнює можливість особистих зустрічей і регулярних консультацій.

Війна також актуалізує питання оплати послуг адвоката. У мирний час фінансова складова врегульовується договором і залежить від складності справи та домовленості сторін. У воєнний період економічні труднощі, інфляція, втрата роботи чи бізнесу клієнтами при-

зводять до конфліктних ситуацій. Адвокат нерідко опиняється перед вибором між необхідністю забезпечити себе і свою родину та моральним обов'язком допомогти клієнту, який опинився у вкрай складних умовах. Етичний аспект такої дилеми полягає в пошуку балансу між гуманністю та професійними інтересами [3, с. 178].

Особливе значення мають також справи, пов'язані з військовослужбовцями та цивільними особами, які постраждали від бойових дій, де адвокат стикається із завданням захищати клієнтів у ситуаціях, коли правове поле змінюється надзвичайно швидко, а рішення судів і органів досудового розслідування часто ухвалюються в умовах обмежених ресурсів і тиску часу. Це підсилює ризик формального підходу до розгляду справ і ставить перед адвокатом складне завдання збереження балансу між правом клієнта на справедливий суд і реаліями воєнного стану.

Важливим етичним викликом для адвокатів у період війни є також визначення меж професійної незалежності. З огляду на підвищену політизацію та мобілізаційні процеси адвокат може зазнавати тиску з боку суспільства або держави щодо позиції у справі. Захист осіб, які підозрюються у злочинах, пов'язаних із державними інтересами, часто сприймається як нелояльність. Проте справжня цінність адвокатури полягає у відданості принципам законності і справедливості, незалежно від суспільного тиску чи політичної кон'юнктури [4, с. 71].

Таким чином, відносини адвоката з клієнтами у воєнний час набувають нових вимірів, які виходять за межі звичного професійного поля, зокрема це питання безпеки комунікації, етичні дилеми щодо збереження адвокатської таємниці, проблеми матеріального характеру, ризики порушення професійної незалежності. Війна вимагає від адвокатів надзвичайної стійкості, високого рівня професійної етики та готовності діяти в умовах непередбачуваних обставин. Відносини адвоката і клієнта в умовах воєнного стану є складним і водночас надзвичайно важливим аспектом функціонування правової системи та стають випробуванням на міцність для основних принципів адвокатури, таких як незалежність, конфіденційність, відданість праву і захисту клієнта. Лише суворе дотримання етичних стандартів, готовність адаптуватися до нових реалій і усвідомлення своєї ролі як захисника прав людини в умовах війни дозволять адвокатам виконати свою місію та зберегти довіру суспільства.

Список використаної літератури

1. Басюк Ю. М. Етичні засади взаємовідносин адвоката з клієнтом у сучасних умовах. *Часопис Київського університету права. Судоустрій. Прокуратура. Адвокатура.* № 1. 2023. С. 176–179.

2. Литвин О. Л. Особливості надання безоплатної правової допомоги населенню в умовах воєнного стану. *Знання європейського права*. 2022. № 2. С. 76–81.
3. Остапенко Л. О., Шандрук А. М., Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану, *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 2 (38). С. 176–181.
4. Бандурка С. С. Спільна діяльність адвокатури і громадськості в захисті прав і свобод людини. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 2 (10). С. 68–75.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Стефанський М. А.
студент 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ

Адвокатура — це один із найдавніших і водночас найскладніших соціальних інститутів, покликаний забезпечити реалізацію права на захист, справедливий суд і дотримання основоположних свобод людини. У системі правосуддя саме адвокат є тією фігурою, що поєднує людину з державою, забезпечує баланс між владними повноваженнями органів судочинства і правами громадянина. Відтак довіра до правосуддя значною мірою залежить від довіри до адвокатури, а фундаментом цієї довіри є адвокатська етика — сукупність моральних і деонтологічних норм, що визначають професійні вимоги до адвоката, його ставлення до клієнта, колег, суду та суспільства загалом.

У процесі практичної діяльності та розвитку інституту адвокатури традиційно було сформовано принципові засади адвокатської етики. Загалом адвокатську етику можна визначити як сукупність етичних правил, якими адвокат керується у професійній діяльності. Визначальна роль серед моральних характеристик у професії адвоката відводиться таким якостям, як незалежність, відповідальність, гідність, порядність, принциповість, професіоналізм, тактовність, добросовісність.

У професійній діяльності кожен адвокат керується Конституцією України, законами України та низкою підзаконних нормативно-пра-

вових та нормативних актів, з яких основоположними є: Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката [2], а також Правила адвокатської етики [3]. На законодавчому рівні адвокатура України трактується як «недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом» [1]. Ця характеристика підкреслює незалежність адвокатури як інституту громадянського суспільства, покликаного служити не владі, а людині.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено дотримання Правил адвокатської етики як одного з основних професійних обов'язків адвоката [1]. У чинних Правилах адвокатської етики закріплено вагомі принципи професійної етики: незалежність, дотримання законності, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, компетентність та добросовісність, повага до адвокатської професії, чесність та добропорядна репутація. Окремо визначені вимоги до рекламування адвокатської діяльності [3]. Сукупність цих принципів формує основу довіри до адвокатської діяльності, адже лише той адвокат, який дотримується моральних стандартів, може викликати повагу з боку суду, клієнта і суспільства.

У межах професійної практики адвокатська етика виступає запорукою забезпечення об'єктивності та чесності судового процесу. Вона визначає межі допустимої поведінки адвоката, встановлює рівновагу між його професійними обов'язками і правами, попереджає можливість зловживань і конфліктів інтересів. Саме завдяки дотриманню етичних принципів адвокатура зберігає свій авторитет і довіру громадян, які вбачають у ній не просто юридичну допомогу, а гарантію справедливості.

Особливої уваги заслуговує моральна складова професії. Висока моральність є невід'ємною професійною рисою адвоката. Для нього важливо дбати про свою репутацію, поводитися гідно й тактовно, зберігати самоконтроль і витримку, забезпечувати високий рівень культури поведінки. Поведінка адвоката у суді й поза ним повинна відповідати не лише букві закону, а й духу справедливості. Власна гідність і порядність адвоката стають частиною суспільної довіри до судової системи, адже, як зазначав ще давньоримський юрист Цельс, право — це мистецтво добра і справедливості [4].

У період воєнного стану, коли країна переживає глибокі соціальні потрясіння, роль адвокатури у забезпеченні прав людини набуває особливого значення. Відшкодування збитків, пов'язаних із завдан-

ням шкоди життю і здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна у зв'язку з воєнними діями, є актуальним питанням, вирішення якого забезпечує комплексний та справедливий підхід до захисту майнових прав фізичних та юридичних осіб.

Відповідно до ст.79 Закону України «Про міжнародне приватне право», пред'явлення позову до іноземної держави може бути допущене лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України [5]. Зазначений закон визначає поняття судового імунітету.

Відповідно до ст.12 Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, держава не може використовувати імунітет перед судом іншої держави, якщо розглядається справа про відшкодування шкоди, завданої її діями [6]. Аналогічну норму містить і ст.11 Європейської конвенції про імунітет держав 1972 року [7].

У сучасних умовах адвокатура бере активну участь у захисті прав громадян, постраждалих від війни, і саме етична складова визначає, наскільки суспільство довіряє цій діяльності. Доказом цього є створення Опікунської Ради Національної асоціації адвокатів України 3 березня 2022 року, метою якої став розподіл благодійної допомоги адвокатам та їх сім'ям, що постраждали внаслідок воєнних дій [8]. Крім того, регіональні об'єднання адвокатури підписують меморандуми про співпрацю з громадськими організаціями для надання правової допомоги переміщеним особам, часто на безоплатній основі [9]. Ця діяльність засвідчує, що адвокатська етика не обмежується рамками судового процесу — вона виходить у площину громадянської солідарності та соціальної відповідальності.

Адвокатська етика відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного захисту прав потерпілих від воєнних злочинів та зміцненні довіри до правосуддя. Неухильне дотримання принципів професійної доброчесності, незалежності, конфіденційності та недопущення конфлікту інтересів гарантує належний рівень правової допомоги й справедливе ставлення до потерпілих. Високі етичні стандарти діяльності адвокатів формують суспільну впевненість у справедливості судових процесів, сприяють зміцненню авторитету правової системи та підвищують її спроможність захищати права громадян у складних умовах збройних конфліктів.

Роль адвокатської етики у формуванні довіри до системи правосуддя не може бути зведена лише до внутрішніх стандартів професії. Вона має суспільний вимір. У суспільстві, яке визнає людину найвищою соціальною цінністю, адвокатура виступає гарантом дотримання її прав. Це посилання до держави щодо визнання, дотримання та захисту прав і свобод людини трансформується у її обов'язок ство-

рювати ефективні механізми правового захисту. При цьому адвокатура, хоча й не належить до системи органів державної влади, виконує завдання, що мають державне значення та відображають публічний інтерес суспільства. Саме тому дотримання адвокатської етики стає умовою легітимності всієї системи правосуддя.

Отже, адвокатська етика — це не лише набір професійних вимог, а й моральний кодекс, який формує обличчя правосуддя. Вона визначає, якою мірою суспільство довіряє суду, наскільки громадяни відчувають захищеність своїх прав і чи вірять у справедливість держави. У часи суспільних криз, війни чи політичної турбулентності саме етична стійкість адвокатури стає запорукою непохитності правової системи. Довіра до правосуддя народжується там, де закон поєднано з моральністю, а професійний обов'язок — із людяністю. І тому збереження та посилення етичних стандартів адвокатури — це не лише питання внутрішнього саморегулювання професії, а стратегічна передумова побудови справедливого, демократичного суспільства.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text. (дата звернення: 09.10.2025).
2. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: Затверджено рішеннмя Ради адвокатів України 30.08.2014 № 120. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871–14#Text. (дата звернення: 09.10.2025).
3. Правила адвокатської етики: Затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. URL: http://zib.com.ua/files/PravilaAdvokatskoji Etiki2017.pdf. (дата звернення: 10.10.2025).
4. Харитонов Є. О., Харитонова О. І., Сліпченко С. О. Основи римського приватного права. Навчальний посібник. Одеса, 2019. 296 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/NMP-Osnovy-rimskogo-pravaKharitonov.pdf (дата звернення: 10.10.2025).
5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. No 2709–IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709–15#Text. (дата звернення: 10.10.2025).
6. Про юрисдикційні імунітети держав та їх власності: Конвенція ООН від 02.12.2004 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/. (дата звернення: 10.10.2025).
7. Європейська конвенція про імунітет держав: Протокол, Конвенція від 16.05.1972 р. No ETS074. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU72014. (дата звернення: 10.10.2025).
8. Заборовський В. В., Орлова О. С., Манзюк В. В. Особливості професійної діяльності адвоката та української адвокатури в умовах воєнного стану, *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне пра-*

вознавство». 2022.2022. № 3. С. 279–285. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/046dbb25–9ee7–47ad-a393–2f23f8d6fca4 (дата звернення: 10.10.2025).
9. Бандурка С. Спільна діяльність адвокатури і громадськості в захисті прав і свобод людини, «*Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*». No 2(10)2024, С. 68–75. URL: https://policeyistika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeyistyka/article/view/193 (дата звернення: 10.10.2025).

Науковий керівник: професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії (Ph.D) в галузі права ***Костенко Сергій Костянтинович***

Тарасенко М. Л.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПУБЛІКАЦІЇ У СОЦМЕРЕЖАХ ТА ПРОФЕСІЙНА РЕПУТАЦІЯ

XXI століття відомо своїми технічними досягненнями, світ поступово цифровізується, разом з цим змінюються життя всіх людей, мережа Інтернет знайома вже фактично кожному, а тому відповідні зміни вносяться фактично в усі аспекти життя, зокрема й до чинного законодавства. Не стала виключенням професійна етика адвокатів, тому що вона набуває нових вимірів, особливо в аспектах використання соцмереж, публічних висловлювань та загалом формуванням професійної репутації.

У розумінні використання цифрових мереж особливо важливим є дотримання балансу між свободою слова та професійною репутацією. Цифровий слід формує діловий образ юриста, який в майбутньому може мати великий вплив на його імідж. Кожен юрист має усвідомлювати, що будь-який онлайн-коментар чи публікація, яку він зробить самостійно — це елемент професійної репутації, який, а випадку порушення етичних норм, це стати підставою для дисциплінарної відповідальності. Професійна етика судді, адвоката, прокурора, нотаріуса, слідчого та детектива має певну регламентацію, пов'язану з етичними аспектами. Правове регулювання етики адвоката постійно вдосконалюється, адаптуючись до умов сьогодення.

Згідно з ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де перелічено підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, в п.3 ч.2 окремо виділено таку підставу для притягнення до дисциплінарної відповідальності: «порушення правил адвокатської етики». Далі, в ст. 35 цього ж Закону перелічені види дисциплінарних стягнень, які можуть застосуватись й за порушення п.3 ч.2 ст. 34 Закону : «1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України — позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав — виключення з Єдиного реєстру адвокатів України» [1].

Тобто, за порушення правил адвокатської етики, навіть при використанні власних соцмереж може бути застосоване найбільш суворе дисциплінарне стягнення. Вже існує відповідна практика, де за неетичні публікації в онлайн-мережах позбавляли адвоката права на заняття адвокатською діяльністю. Адвокати робили спроби оскаржити рішення кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, проте суди підтверджували правильність рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісія адвокатури.

Недарма, в провадженнях судів вже є чимала кількість розглянутих справ щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів через дії, які вони вчинили у мережі Інтернет. У постанові Третього апеляційного адміністративного суду у справі № 280/7796/24 від 11 березня 2025 року було надано висновок щодо того, як має поводити себе адвокат при використанні соціальних мереж, де було зазначено, що у процесі здійснення публічної діяльності, зокрема через публікації в засобах масової інформації, при виступах або інших формам висловлювань, адвокат зобов'язаний утримуватися від поширення інформації, що принижує честь, гідність, ділову репутацію інших адвокатів чи підриває авторитет адвокатської професії [2].

Участь адвоката в комунікації через соціальні мережі є допустимою, однак він має право поширювати та коментувати лише таку інформацію, яка не шкодить репутації адвокатури. У всіх випадках адвокат повинен дотримуватись професійної етики та виконувати свої обов'язки відповідно до вимог чинного законодавства.

Також вже не вперше наголошується на тому, що відкриті заяви адвоката, навіть у приватному акаунті, розглядаються як представлення його професійної позиції. Будь-які образи, прояви агресії, некоректні або дискримінаційні коментарі, поширення неправдивих відомостей можуть стати підставою для дисциплінарної відповідальності, в тому числі позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю. Так, накладення на адвоката дисциплінарного стягнен-

ня у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі: 1) порушення присяги адвоката України; 2) розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб; 3) заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили; 4) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України [1].

Під час використання месенджерів адвокат має дотримуватись етичних норм, на чому наголошено у судових рішеннях. Так, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18, зазначено: «Відповідно до вимог частини першої, третьої статті 57 Правил адвокатської етики участь адвоката у соціальних мережах (наприклад, але не обмежуючись: Facebook, Twitter, Linkedln, Pinterest, Google Plus+, Tumblr, Instagram, Flickr, MySpace та інших), Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому» [3]. Також в цьому рішенні було зазначено, що використання адвокатом соціальних мереж, інтернет-форумів та інших форм онлайн-комунікації має здійснюватися з дотриманням принципів стриманості, коректності, толерантності та поваги. За приписами частини п'ятої статті 58 Правил адвокатської етики адвокати повинні оцінити, чи є обраний ними засіб спілкування у мережі Інтернет належним для досягнення бажаного результату. У процесі такої взаємодії адвокат зобов'язаний враховувати контекст, потенційну аудиторію, а також забезпечити чіткість і однозначність висловлювань задля недопущення їх хибного тлумачення [3]. Цю справу було ініційовано після того, як адвокат подала позов до суду з вимогою визнати протиправним та скасувати рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісія адвокатури (далі — КДКА) Одеської області про відкриття дисциплінарного провадження щодо неї. Позивачка не погоджувалась з висновками КДКА, вважаючи, що, публікуючи повідомлення у Viber-групі «6-А класс», вона діяла виключно як мати своєї дитини, а не в статусі адвоката. На її думку, єдине надіслане нею смс-повідомлення, адресоване Особі 4 у закритій батьківській групі, було лише емоційною реакцією на тривалі провокаційні та образливі повідомлення, які надходили їй як фізичній особі. Вона також зазначала, що Viber-група «6-А класс» слугує засобом приватного спілкування та не є соціальною мережею,

на що Верховний Суд надав відповідне рішення, де спростував дану аргументацію.

Власні акаунти адвоката, навіть якщо інформація, яку вони публікують не пов'язана з робочою діяльністю, все одно формують уявлення про юриста як про професіонала, саме тому правник має бути обачним щодо контенту, який він публікує чи коментує, адже це може мати можливі етичні наслідки з настанням відповідальності.

У цьому контексті варто наголосити, що юридична професія, особливо професія адвоката, вимагає не тільки високого рівня фаховості, але й особливої культури. Всі дії, вчинені онлайн, залишають цифровий слід, який може бути використаний як доказ у дисциплінарних провадженнях. А з урахуванням того, що репутація в епоху цифрових медіа формується швидко й на широкий загал, кожен фахівець має самостійно забезпечувати собі «цифрову гігієну» — уникати поширення конфліктів, розпалювання ворожнечі та публікації неперевіреної інформації.

Цифрова епоха створює нову етичну реальність, в якій «кожен лайк має значення». Для юриста — це питання не лише особистого вибору, а й професійної відповідальності. Формування стійких етичних принципів у цифровому просторі є запорукою довіри до всієї правничої системи.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду у справі № 815/1830/18 від 24 червня 2020 року URL : https://verdictum.ligazakon.net/document/90029760?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05
3. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду № 280/7796/24 від 11 березня 2025. URL :https://reyestr.court.gov.ua/Review/125753122

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Тарасова В. О.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ АДВОКАТА ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ЯКІ ВИКЛИКАЮТЬ СУСПІЛЬНИЙ РЕЗОНАНС

В умовах сьогодення значна кількість судових процесів набуває широкого розголосу та стає предметом активного обговорення у засобах масової інформації, соціальних мережах та серед громадськості. Такі справи називають резонансними, адже вони не лише стосуються конкретних осіб, а й впливають на формування громадської думки, піднімають гострі соціальні, політичні чи моральні питання.

У ситуаціях, що супроводжуються підвищеною суспільною увагою, адвокат опиняється у вкрай складному становищі: з одного боку він повинен неухильно дотримуватися вимог закону, професійних стандартів та свого обов'язку щодо захисту прав і законних інтересів клієнта, а з іншого — стикається з тиском суспільства, очікуваннями громадськості та критикою з боку медіа. Відтак, виникають складні етичні дилеми, коли кожне прийняте рішення може мати неоднозначні моральні наслідки.

Етична дилема — це ситуація морального вибору, у якій особа змушена приймати рішення між двома або більше варіантами дій, кожен із яких має як позитивні, так і негативні етичні наслідки. Іншими словами, незалежно від обраного варіанту, певна етична норма чи цінність буде порушена або поставлена під сумнів.

У контексті адвокатської діяльності етична дилема виникає тоді, коли професійний обов'язок адвоката (наприклад, збереження адвокатської таємниці, захист інтересів клієнта, дотримання принципу законності) вступає в суперечність із моральними переконаннями, суспільними очікуваннями чи власним почуттям справедливості.

Однією з найпоширеніших етичних дилем у професійній діяльності адвоката є конфлікт між інтересами клієнта та суспільним інтересом. За умови виникнення етичного конфлікту адвокат зобов'язаний діяти виключно в інтересах свого клієнта, навіть якщо позиція останнього є непопулярною або викликає осуд громадськості. Цей принцип безпосередньо закріплено у статті 8 Правил адвокатської етики (далі — Правила), де зазначено про те, що у межах дотримання принципу законності адвокат зобов'язаний у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнта [1].

Водночас згідно зі статтею 6 Правил, адвокат повинен забезпечувати максимальну незалежність, що передбачає свободу від будь-

якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання, у тому числі з боку органів влади або громадської думки [1]. Таким чином, незалежність адвоката та пріоритет інтересів клієнта виступають фундаментальними етичними орієнтирами, навіть у випадках, коли суспільство очікує від адвоката морального осуду дій підзахисного. Саме на цьому наголошує стаття 7 Правил: адвокат у своїй професійній діяльності зобов'язаний дотримуватися чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності [1].

Іншою важливою етичною проблемою є визначення меж допустимого захисту. На практиці трапляються випадки, коли клієнт приватно визнає свою вину, але публічно продовжує заперечувати обставини злочину. У такій ситуації адвокат має знайти баланс між правом особи на захист і власними моральними переконаннями, не порушуючи при цьому професійних стандартів.

Крім того, адвокат не має права вводити суд в оману чи використовувати недобросовісні методи захисту. Відповідно до статті 25 Правил, «адвокату категорично забороняється використовувати при виконанні доручення клієнта незаконні та неетичні засоби або прийоми, що суперечать чинному законодавству чи цим Правилам» [1].

Особливе місце в системі етичних викликів займає збереження адвокатської таємниці, що набуває особливої ваги у справах, які супроводжуються значним медійним інтересом. У статті 10 Правил йдеться про те, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, а також невід'ємною складовою права особи на захист [1]. У резонансних справах адвокат нерідко змушений реагувати на публічні запити журналістів, однак повинен робити це в межах професійної етики.

Стаття 55 Правил адвокатської етики визначає, що адвокат не може використовувати у своїй публіцистичній діяльності інформацію, конфіденційність якої охороняється Правилами, без згоди клієнта [1]. Крім того, стаття 59 Правил закріплює, щоб будь-які заяви, коментарі адвоката у засобах масової інформації були відповідальними, достовірними і не вводили в оману [1].

Отже, можна зробити висновок, що подолання етичних дилем можливе лише за умови, якщо адвокат послідовно дотримується фундаментальних принципів своєї професії: законності, незалежності, доброчесності та професійної честі. У складних моральних ситуаціях саме ці принципи виступають етичним орієнтиром, який допомагає приймати виважені та справедливі рішення.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Храмченкова М. В.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЙ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Цифровізація суспільного життя докорінно трансформувала всі сфери професійної діяльності, зокрема сферу адвокатури. Поява електронних комунікацій, соціальних мереж і віртуальних платформ зумовила формування нового цифрового простору для здійснення правничої діяльності, водночас поставивши низку етичних викликів. Якщо у традиційній моделі адвокат спілкувався з клієнтом переважно особисто або письмово, то сьогодні цифрові технології стали невід'ємною частиною адвокатської практики, зокрема у питаннях комунікації, реклами, обміну документами та участі в судових засіданнях онлайн.

Професійна етика адвоката ґрунтується на нормах Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон), який визначає основні принципи незалежності, конфіденційності, законності, компетентності та доброчесності [1], що залишаються незмінними засадами незалежно від технічних інструментів, які використовує адвокат. Сучасна правнича практика потребує не лише знання норм права, а й розуміння цифрової етики — правил поведінки у віртуальному середовищі, де кожна дія адвоката, навіть у соціальній мережі, може впливати на його репутацію та сприйняття професії суспільством.

Згідно з Правилами адвокатської етики адвокат повинен утримуватися від будь-яких висловлювань або дій, що можуть підірвати авторитет правосуддя, принизити гідність професії чи поставити під

сумнів його незалежність [2]. У цифровому контексті це означає, що публікації у соціальних мережах, коментарі в медіа або навіть реакції на суспільно-політичні події мають оцінюватися крізь призму професійних обов'язків. У дисциплінарній практиці траплялися випадки, коли дисциплінарні органи розглядали скарги щодо публічних висловлювань адвокатів у мережі Інтернет, визнаючи їх порушенням принципів адвокатської етики та поваги до суду [3], що свідчить про розширення простору дії адвокатської етики: від зали суду до цифрового простору.

Не менш важливим аспектом є дотримання адвокатської таємниці. Використання електронної пошти, месенджерів чи хмарних сховищ для обміну документами з клієнтом вимагає особливої уваги до захисту інформації. Відповідно до статті 22 Закону, адвокат зобов'язаний забезпечувати нерозголошення будь-яких відомостей, отриманих у процесі надання правової допомоги [2]. В умовах використання цифрових технологій це означає обов'язок користуватися захищеними каналами зв'язку, двофакторною автентифікацією та засобами шифрування. Недотримання цих вимог може стати підставою для дисциплінарної відповідальності, навіть якщо розголошення стало наслідком технічної недбалості.

Питання позиціонування адвоката у соціальних мережах сьогодні є предметом активних дискусій у правничій спільноті. З одного боку, соціальні мережі відкривають можливості для формування професійного іміджу, ведення правопросвітницької діяльності та поширення правової інформації серед населення. З іншого — надмірна комерціалізація публічної активності може порушувати етичні стандарти та сприйматися як недопустима реклама юридичних послуг. У Хартії основних принципів європейської адвокатської професії зазначається, що адвокат має утримуватися від будь-яких дій, що можуть знизити гідність професії або створити враження конфлікту інтересів [4]. Саме тому публікації адвоката повинні бути зваженими, стриманими та відповідати принципам професійної доброчесності.

Водночас цифрові технології можуть виступати інструментом підвищення довіри до адвокатури та зміцнення її зв'язку із суспільством. Завдяки онлайн-комунікаціям адвокати отримали змогу брати участь у відкритих дискусіях, коментувати зміни законодавства, проводити просвітницьку роботу, що сприяє розвитку правової культури громадян. Такі ініціативи узгоджуються із завданням адвокатури — сприяти утвердженню верховенства права та забезпеченню доступу до правосуддя [1]. Проте важливо, щоб навіть у цьому контексті адвокат не втрачав почуття професійної дистанції, дотримуючись балансу між публічною активністю та етичною стриманістю.

Сучасна цифрова епоха також вимагає від адвоката усвідомлення нових етичних ризиків, пов'язаних із використанням штучного інтелекту, автоматизованих систем аналізу судової практики та генеративних сервісів. Хоча ці інструменти можуть підвищувати ефективність роботи, вони не повинні підміняти незалежну правову оцінку адвоката чи ставати джерелом порушення конфіденційності, тому адвокат має розглядати штучний інтелект лише як допоміжний інструмент, а не заміну власному професійному мисленню. Використання таких технологій має ґрунтуватися на принципах відповідальності, прозорості та дотримання адвокатської етики.

Таким чином, професійна етика адвоката у цифрову епоху — це не лише продовження традиційних моральних засад, а й їх глибока адаптація до нових технологічних реалій, що охоплює не лише правові норми, але й внутрішню культуру поведінки, інформаційну обізнаність і здатність до саморегуляції у віртуальному просторі. Саме через поєднання професійної компетентності, цифрової грамотності та етичної відповідальності адвокатура здатна зберегти свій високий статус і суспільну довіру у добу активного розвитку інформаційних технологій.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Позбавлення свідоцтва за образи у Facebook: суд підтримав рішення КДКА. URL: https://vkdka.org/pozbavlennya-svidotstva-za-obrazi-u-facebook-sud-pidtrimav-rishennya-kdka/
4. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії (CCBE). URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU06301

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Чумак А. О.
студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)
Національного університет «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У сучасних умовах адвокатська професія стоїть перед новими викликами, пов'язаними з інтеграцією технологій штучного інтелекту (ШІ) у правову практику. Використання таких технологій здатне значно підвищити ефективність юридичних послуг, оптимізувати процеси аналізу судової практики, складання документів, прогнозування результатів справ та комунікації з клієнтами. Однак, застосування ШІ в адвокатській діяльності потребує глибокого осмислення етичних та правових аспектів, адже вони безпосередньо впливають на дотримання принципів верховенства права, незалежності адвокатури та захисту прав людини [1].

В Україні правові засади адвокатської діяльності визначені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 5 липня 2012 року (із змінами, чинна редакція від 10 жовтня 2024 р.) [2]. Закон гарантує незалежність адвоката, визначає його права, обов'язки та етичні стандарти, серед яких особливе місце займає обов'язок зберігати адвокатську таємницю (ст. 22) та діяти виключно в інтересах клієнта. У той же час вітчизняне законодавство поки що не містить окремого нормативного акта, який би регулював правові відносини, пов'язані з використанням систем ШІ у правничій діяльності.

Певні орієнтири для розвитку цієї сфери закладено в Національній стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2030 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів України [3]. У документі наголошується на необхідності гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема з новоприйнятим Регламентом ЄС про штучний інтелект (EU Artificial Intelligence Act), який набрав чинності 1 серпня 2024 року [4]. Зазначений регламент встановлює обов'язкові стандарти безпеки, прозорості та етичності систем ШІ залежно від рівня ризику їх застосування. Для адвокатів, які використовують системи аналітики чи автоматизовані алгоритми прогнозування рішень судів, такі технології можуть підпадати під категорію «високоризикових» і вимагати додаткових гарантій правомірності використання.

Важливим елементом правового забезпечення є дотримання законодавства про захист персональних даних. Закон України «Про захист

персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI зобов'язує осіб, які обробляють дані, забезпечити їхню конфіденційність, безпечне зберігання та використання виключно для визначеної мети [5]. У контексті адвокатської діяльності це означає, що будь-яке введення персональних або процесуальних даних клієнта у систему ШІ має бути законним, обґрунтованим та захищеним від несанкціонованого доступу. Порушення цих принципів може призвести не лише до втрати довіри клієнта, а й до дисциплінарної відповідальності адвоката.

Особливого значення набуває етичний вимір використання ШІ. Згідно з Правилами адвокатської етики, затвердженими З'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року (у редакції 2023 року), адвокат має діяти сумлінно, незалежно, чесно та професійно [6]. Використання ШІ не повинно підміняти людське судження адвоката, а лише допомагати в аналізі великого обсягу інформації. Етичним викликом є також необхідність інформування клієнта про застосування ШІ в процесі надання правової допомоги, адже принцип відкритості та прозорості формує основу довіри у взаєминах між адвокатом і клієнтом.

У межах правового поля Європейського Союзу ще у 2018 році Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (CEPEJ) ухвалила Етичну хартію щодо використання штучного інтелекту у судових системах. Цей документ визначає п'ять базових принципів: повагу до прав людини, недискримінацію, якість і безпеку даних, прозорість алгоритмів, а також контроль людини над остаточним рішенням [7]. Застосування цих принципів у національному контексті має забезпечити баланс між технологічними інноваціями та дотриманням професійної етики адвокатури.

Разом з тим, з практичної точки зору, використання ШІ породжує низку ризиків. Одним із них є алгоритмічна упередженість (bias), коли результати системи відображають певні викривлення, зумовлені помилковими або однобокими вихідними даними. Це може призвести до дискримінаційних наслідків або до неправильної оцінки правових позицій. Інший ризик — це кібербезпека. Системи, що працюють на основі машинного навчання, можуть бути об'єктами кібератак або витоку даних, що ставить під загрозу адвокатську таємницю.

Ще однією складною проблемою є питання юридичної відповідальності у випадку помилки алгоритму. Хто несе відповідальність, якщо система ШІ згенерує некоректну правову позицію або рекомендацію? Наразі українське законодавство не містить спеціальних норм, які б визначали відповідальність користувача або розробника штучного інтелекту, тому такі питання вирішуються за загальними нормами цивільного права про відшкодування шкоди чи невиконання договірних зобов'язань. Водночас міжнародний досвід (зокрема AI Act) орієнтує на запровадження обов'язкових механізмів аудиту та

оцінки ризиків для всіх систем, які застосовуються у чутливих сферах, до яких належить і правова діяльність.

Таким чином, упровадження ШІ в адвокатську діяльність має потенціал для підвищення ефективності юридичних послуг, однак водночас створює серйозні виклики для правової системи. Необхідним є прийняття національного нормативного акта, який би регулював питання застосування штучного інтелекту у сфері юриспруденції, передбачав вимоги до прозорості, відповідальності, сертифікації програм та захисту прав суб'єктів персональних даних. Водночас доцільно розробити етичний кодекс використання технологій ШІ в адвокатурі, який би закріплював принципи людського контролю, професійної відповідальності, прозорості, надійності й недискримінаційності.

Штучний інтелект не може замінити адвоката — він лише інструмент, який, за правильного використання, допомагає підвищити якість правової допомоги. Головним завданням залишається збереження людського судження, правової культури та етичних засад професії. Лише за умови правового врегулювання, етичного контролю і технологічної відповідальності можливо досягти гармонійного поєднання цифрових інновацій із фундаментальними цінностями адвокатури.

Список використаної літератури

1. Головенко В. Штучний інтелект у правничій діяльності: правові виклики та перспективи. *Юридична Україна*. 2024. № 6. С. 15–22. URL: https://yur-ukraine.com/category/arhiv-2024-roku/
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076–17
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. *Офіційний вісник України*. 2020. № 99. Ст. 3209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1556–2020-р
4. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on Artificial Intelligence (AI Act). Official Journal of the European Union. 2024. L 1689. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng
5. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2297–17
6. Правила адвокатської етики: рішення З'їзду адвокатів України від 9 червня 2017 р. (у ред. від 2023 р.). *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2023. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017–06–09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

7. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems. CEPEJ, Council of Europe. Strasbourg, 2018. URL: https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Шевелєва К. Ю.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ АДВОКАТАМИ: ЕТИЧНІ МЕЖІ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У XXI столітті цифрові технології докорінно змінили способи комунікації, професійної взаємодії та поширення інформації. Соціальні мережі стали не лише простором для особистого спілкування, а й потужним інструментом впливу на громадську думку, формування іміджу, обміну досвідом та ведення професійної діяльності. Водночас активність у публічному цифровому середовищі супроводжується новими ризиками, що можуть зачіпати репутацію не тільки окремих осіб, а й цілих професійних спільнот. Адвокатура як один із ключових елементів правової держави й інститут громадянського суспільства, функціонування якої ґрунтується на довірі, об'єктивності та етичній поведінці, не залишилася осторонь цифрових трансформацій. У зв'язку з цим, актуальним стало питання дотримання професійних стандартів поведінки адвокатами в соціальних мережах. Використання Інтернету як платформи для професійної самореалізації потребує особливої уваги до етичних меж такої активності. Відповідаючи на виклики часу, З'їзд адвокатів України у 2017 ухвалив оновлену редакцію Правил адвокатської етики, в якій з'явився окремий розділ щодо поведінки адвокатів у мережі Інтернет, в подальшому у 2019 році Правила адвокатської етики знов зізнали змін та доповнень [1]. Цей крок став відображенням визнання необхідності врегулювання питань цифрової комунікації в межах адвокатської професії.

Адвокатська діяльність є фундаментальним елементом демократичної, правової держави та невіддільною складовою громадянського суспільства. Саме адвокати виконують надзвичайно важливу соціальну місію — забезпечують юридичну підтримку, представляють ін-

тереси громадян і захищають їхні права в межах закону. У сучасному світі, де інтенсивний розвиток цифрових технологій радикально змінює засоби комунікації, способи отримання та передачі інформації, адвокатура не може залишатися осторонь нових реалій.

Суспільні трансформації, спричинені глобалізацією, цифровізацією і швидким поширенням інформації в онлайн-просторі, поставили перед правничою спільнотою нові, раніше невідомі виклики. Серед них — необхідність дотримання професійної етики в умовах активної цифрової взаємодії. Як вже зазначалось, Правила адвокатської етики у 2017 році зізнали змін, важливим нововведенням стало включення спеціального розділу, що стосується норм поведінки адвокатів в Інтернеті, зокрема, у соціальних мережах.

Ці положення зосереджені у розділі VIII Правил адвокатської етики під назвою «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет», який складається з чотирьох статей (статті 57–60) [1]. Запровадження цього розділу не залишилося непоміченим — воно спричинило активну дискусію як серед адвокатів-практиків, так і серед науковців та експертів у сфері юридичної етики. Тематика активно обговорювалася у фахових правничих ЗМІ, на платформах професійного спілкування та в соціальних мережах, а також стала предметом академічних досліджень та конференцій.

Особливу увагу в Правилах адвокатської етики приділено принципам, яких адвокат повинен дотримуватися під час своєї присутності в Інтернеті. Відповідно до частини 3 статті 57 Правил адвокатської етики, йдеться про такі принципи, як незалежність, професійність, відповідальність, чесність, стриманість та коректність, гідність, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантність та терпимість; корпоративність та збереження довіри суспільства; конфіденційність [1]. Ці вимоги не є випадковими — вони покликані зберігати високий рівень довіри суспільства до адвокатської діяльності, навіть у межах неформальної чи публічної цифрової взаємодії.

Цікавим є також співвідношення наведених принципів із основними етичними засадами, що містяться у статтях 6–13 Правилах адвокатської етики. Як зазначає Н. М. Бакаянова, на підставі проведеного аналізу, лише два принципи — незалежність і конфіденційність — безпосередньо збігаються з базовими етичними орієнтирами, що регулюють діяльність адвоката в офлайн-просторі. Окрім незалежності та конфіденційності, всі перелічені принципи не передбачені розділом II Правил [2, с. 8].

Це свідчить про те, що участь адвокатів у соціальних мережах не є простою особистою справою, вона тісно пов'язана з уявленням про професію в очах суспільства, впливає на авторитет адвокатури та потребує високого рівня самодисципліни й етичної відповідальності.

Д. Кухнюк зазначає, що у процесі підготовки Розділу VIII Правил адвокатської етики були частково використані Міжнародні принципи поведінки в соціальних мережах для юридичних професій (IBA International Principles on Social Media Conduct for the Legal Profession), прийняті Радою Міжнародної асоціації юристів 24.05.2014 р. та інші міжнародні акти [3]. У вступній частині цього документа підкреслюється, що його головна мета — допомогти адвокатським організаціям і регуляторним структурам різних країн розробити стандарти поведінки юристів у соцмережах, які відповідали б загальноприйнятим професійним етичним нормам та моральним засадам. Особливу увагу в цьому документі приділено тому, що взаємодія юристів у соціальних медіа має відбуватися таким чином, щоб не суперечити їхнім професійним обов'язкам і не перешкоджати здійсненню правосуддя [4].

У зазначеному міжнародному акті сформульовано шість ключових принципів, які мають бути дотримані представниками юридичної професії під час використання соціальних платформ: це незалежність, доброчесність, відповідальність, конфіденційність, підтримка довіри суспільства до адвокатської діяльності, а також дотримання корпоративної етики [4].

Особливе значення дотримання цих етичних норм не лише у професійній діяльності, але й у публічній сфері підкреслює також Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури у своїх пунктах 85, 87 і 88 Рішення № XI-003/2023 від 30 листопада 2023 року. У цьому документі наголошується, що адвокат зобов'язаний демонструвати повагу до своєї професії не лише під час виконання професійних обов'язків, а й у всіх інших проявах своєї громадської активності. Поведінка адвоката має сприяти підвищенню статусу адвокатури та зміцненню її авторитету в очах суспільства [5].

Крім того, важливо звернути увагу на те, що під час спілкування у соціальних мережах адвокат має постійно усвідомлювати важливість свого правового статусу. Набуття статусу адвоката не лише надає певні права, але й накладає низку обмежень у приватному та соціальному житті. Ці обмеження є виправданими, оскільки вони необхідні для збереження гідності професії та підвищення довіри до адвокатури як інституту громадянського суспільства.

Отже, адвокати, як представники правничої спільноти, повинні дотримуватися етичних стандартів не лише в межах здійснення професійної діяльності, але й у всіх формах публічної комунікації, зокрема в соціальних мережах. Правила адвокатської етики в редакції чітко фіксують цей підхід, прирівнюючи онлайн-поведінку до поведінки в реальному житті. Аналіз положень розділу VIII ПАЕ підтверджує, що адвокат зобов'язаний керуватися принципами доброчесності, професіоналізму, незалежності, конфіденційності, виваженості й

стриманості при будь-якій взаємодії в цифровому просторі. Це підтверджується як українськими нормативними документами, так і міжнародними стандартами, зокрема Міжнародними принципами поведінки в соціальних мережах для юридичної професії (International Principles on Social Media Conduct for the Legal Profession). Особливу увагу слід звернути на те, що, згідно з практикою Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, порушення етичних норм в онлайн-середовищі може мати такі самі наслідки, як і порушення офлайн. Це свідчить про цілісність і послідовність підходу до професійної відповідальності адвокатів. Таким чином, цифрова публічна активність адвокатів повинна базуватися на усвідомленні постійної дії професійного статусу.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (зі змінами від 15.02.2019 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text (дата звернення: 07.10.2025 р.)
2. Бакаянова Н. М. Система принципів адвокатської етики за Правилами адвокатської етики. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) /редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), Є. С. Хижняк, О. Г. Свида [та ін.]. Одеса : Юридична література, 2023. С. 7–12.
3. Кухнюк Д. Професійна етика у віртуальному просторі. *Юридична газета*. № 17–18 (671–672) від 29 квітня 2019 року. № URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/profesiyna-etika-u-virtualnomu-prostori.html (дата звернення: 07.10.2025 р.)
4. IBA International Principles on Social Media Conduct for the Legal Profession Adopted on 24 May 2014 by the International Bar Association. URL: https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=27ebac25–0d13–4318-a1c4–6b751aca935f
5. Рішення ВКДКА № XI-003/2023 від 30.11.2023 за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Чернівецької області в складі дисциплінарної палати № 190 від 09.08.2023 про закриття дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-hi-003–2023-vid-30–11–2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernivetskoji-oblasti-v-skladi-distsiplinarnoji-palati-190-vid-09–08/ (дата звернення: 07.10.2025 р.)

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Секція 5

ЗАРУБІЖНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Бірюкова А. М.
доктор юридичних наук, професор
Київський університет інтелектуальної власності та права, адвокат,
член дисциплінарної палати КДКА Київської області, заслужений юрист України

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

12 березня 2025 року, враховуючи, у тому числі, необхідність зміцнення міжнародно-правової бази для забезпечення свободи здійснення адвокатської діяльності, Рада Європи ухвалила Конвенцію про захист професії адвоката.

Метою Конвенції є посилення захисту професії адвоката і права здійснювати цю професію незалежно і без дискримінації, неправомірних перешкод або втручання, а також без нападів, погроз, переслідувань або залякувань.

Заступник голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій, який брав безпосередню участь у розробці проекту Конвенції в рамках роботи Комітету експертів з питань захисту адвокатів, заявив, що він пишається тим, що представляв Україну у цьому процесі, адже це є визнанням високого рівня розвитку адвокатської професії в Україні, політичним сигналом, що наша професійна спільнота знаходиться на передовій захисту прав людини та верховенства права. Особливо важливо це в умовах, коли Національна асоціація адвокатів України стикається з безпідставними маніпулятивними атаками, спрямованими на підрив її незалежності.

Завершення роботи над Конвенцією — це потужний крок до створення єдиних європейських стандартів, що гарантуватимуть захист професії, незалежно від того, в якій країні адвокат здійснює свою діяльність. Поява такого документу історичного масштабу важлива не тільки для європейської, але й української адвокатури, яка щодня стикається з викликами, що загрожують незалежності інституту [1].

Відомо, що головним завданням адвоката є надання якісної та ефективної правничої допомоги клієнту, захист його прав та законних інтересів всіма можливими законними та етично допустимим

засобами. І якщо адвокат при здійсненні професійних функцій діє в правових та етичних рамках, сторонній вплив на нього, тиск або обмеження прав не допускаються [2].

Саме на дотриманні принципу незалежності в адвокатській діяльності і зроблений акцент у Пояснювальному звіті до Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката, у п. 8 якого зазначається — коли адвокатам перешкоджають або заважають здійснювати свою професійну діяльність, це безпосередньо і негативно впливає на права їхніх клієнтів на справедливий судовий розгляд та доступ до правосуддя [3].

Означений підхід чітко та послідовно простежується і у інших міжнародно-правових актах. Так, зокрема, в ст.16 Основних принципів, що стосуються ролі адвокатів, прийняті Восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками 1990 року, гарантії професійної діяльності закріплені у формі позитивного обов'язку урядів забезпечити реалізацію прав адвокатів. В Рекомендації № R(2000)21 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи про свободу здійснення адвокатської діяльності наголошується на необхідності вжити всіх необхідних заходів для забезпечення поваги до свободи здійснення професійних адвокатських обов'язків, її захисту і сприяння такій свободі, без будь-якої дискримінації і без неналежного втручання державних органів або приватних осіб, з особливим урахуванням положень Європейської конвенції з прав людини.

Варто відзначити, що значна частина з розглянутих вище міжнародно-правових положень щодо гарантування професійної діяльності адвокатів за останні роки було успішно імплементована в національне законодавство України. Зокрема, в ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», міститься цілий ряд гарантій професійних прав, честі і гідності адвоката, що гарантуються та охороняються Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законами [4].

При цьому, серед вимог до Сторін щодо забезпечення прав адвокатів та їхніх професійних асоціацій, що встановлені Конвенцією, є не тільки обов'язок ухвалення спеціального законодавства, а й обов'язок вжиття конкретних заходів і закінчуючи утриманням від втручання у їх діяльність (п. 11 Пояснювального звіта) [3].

У підсумку треба зазначити, що гарантії адвокатської діяльності в жодному випадку не можуть розглядатися як певні правові привілеї, що виділяють адвокатське співтовариство в особливу «касту недоторканних». Реалізація вказаних гарантій має чітко окреслені межі та умови, які полягають у тому, що: по-перше, гарантії реалізуються виняткова у зв'язку із виконанням адвокатами професійних обов'язків; по-друге, гарантії реалізуються лише в тому випадку, коли адвокатська діяльність відбувається у суворій відповідності із міжнародними

та національними професійними стандартами; по-третє, виходячи із двох попередніх умов, гарантії не можуть бути застосовані як засоби ухилення адвоката від відповідальності за протиправні дії, порушення законодавства, що регламентує адвокатську діяльність, норм адвокатської етики [5].

Список використаної літератури

1. Новини на сайті Ради адвокатів Київської області. URL: https://radako.com.ua/u-radi-yevropy-pidgotuvaly-finalnyj-tekst-proektu konvencziyi-pro-zahyst-advokatskoyi-profesiyi/.
2. Монографія: Бірюкова А. М. Адвокатура України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Алерта, 2018. 424 с.
3. Європейський комітет з правового співробітництва (CDCJ). Пояснювальний звіт до Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%9F%D0%BE%D1%8F%D1%81%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%B4%D0%BE_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4.pdf).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: //zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076–17.
5. Бірюкова А. М. Гарантії адвокатської діяльності при здійсненні захисту. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. № 3. С. 135–138.

Івоздій В. А.
заступник Голови Національної асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів України, адвокат, заслужений юрист України,
доктор філософії

ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

У світі діють десятки кодексів адвокатської етики та міжнародні стандарти, ухвалені ООН і Радою Європи, які дають рекомендації урядам держав, професійним асоціаціям адвокатів та адвокатам щодо різних аспектів здійснення адвокатської діяльності та її регулювання. Зокрема, для адвокатів донедавна одними з найважливіших правових орієнтирів були наступні міжнародні документи:

– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950) та протоколи до неї, з урахуванням їх тлумачення в практиці Європейського суду з прав людини [1];

– Основні принципи стосовно ролі адвокатів, прийняті Восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності і поводження з правопорушниками (Гавана, Куба, 27 серпня — 7 вересня 1990 року) [2];

– Резолюція 44/9 про незалежність і неупередженість судових органів, присяжних і засідателів та незалежність адвокатів, ухвалена Радою ООН з прав людини 16 липня 2020 року [3];

– Рекомендація № R(2000)21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи на 727 засіданні заступників міністрів 25 жовтня 2000 року [4].

Основні принципи стосовно ролі адвокатів, наприклад принцип 16, встановлюють, що уряди мають забезпечити адвокатам можливість здійснювати їх професійні обов'язки без залякування, перешкод, завдання турботи й недоречного втручання [2]. Проте, на жаль, ці та інші існуючі стандарти щодо захисту професії адвоката не є обов'язковими до виконання, у результаті чого забезпечення їх дотримання є складним завданням навіть у країнах з потужним правовим захистом адвокатів.

Парламентська Асамблея Ради Європи неодноразово піднімала питання про необхідність посилити захист професії адвоката, зокрема у звіті Комітету з правових питань та прав людини «Справа про розробку європейської конвенції про професію адвоката», а також у Рекомендації 2121 (2018) [5].

Адвокати відіграють вирішальну роль у захисті прав людини та основоположних свобод, захищаючи людей від порушень їхніх прав і свобод та оскаржуючи закони і практику, які їх порушують. Проте останнім часом особи, які займаються адвокатською діяльністю, усе частіше стають об'єктами дискримінації, неправомірного перешкоджання або втручання в професійну діяльність, а також нападів, погроз, переслідувань і залякувань. Таке втручання підриває незалежність правничої професії та ефективне функціонування верховенства права. Коли адвокатам перешкоджають або заважають здійснювати свою професійну діяльність, це безпосередньо і негативно впливає на права їхніх клієнтів на справедливий судовий розгляд та доступ до правосуддя. Відсутність підтримки або публічна дискредитація (груп) адвокатів може сприяти створенню ворожого до них середовища.

Ці та інші питання стали підґрунтям для проведення дослідження щодо доцільності нового, обов'язкового або необов'язкового, європейського правового інструменту про професію адвоката, підготовленому Європейським комітетом з правового співробітництва (CDCJ) у 2020 році [6].

Усі ці фактори сприяли створенню структурованого правового захисту, який гарантує, що адвокати можуть виконувати свої професійні обов'язки та діяльність, без страху втручання, залякування або заподіяння шкоди, а саме прийняттю 12 березня 2025 року Комітетом Міністрів Ради Європи першої в світі Конвенції про захист професії адвоката. Конвенція стала відкритою до підписання та ратифікації з 13 травня 2025 року [7].

Над текстом Конвенції та пояснювальним звітом до неї протягом трьох років працював Комітет Експертів з питань захисту адвокатів (CJ-AV), який був створений Комітетом Міністрів Ради Європи у січні 2022 року. Комітет складався з 15 представників найвищого можливого рангу (суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, дослідників або інших висококваліфікованих фахівців), які володіють глибокими знаннями законодавства, політики та практики у своїх країнах, що стосуються здійснення професійної діяльності адвокатів, а також зростаючих викликів для її вільного, безпечного та незалежного здійснення [8].

Конвенція була підготовлена з урахуванням великого розмаїття правових систем і способів організації адвокатської діяльності в державах-членах Ради Європи. Звичайно, існують правила, що регулюють професію, які є специфічними для кожної країни і часто залежать від правової культури та історії. Ця різноманітність відображає багату правову спадщину держав-членів та її постійну еволюцію.

Після проведення детального аналізу положень Конвенції, однозначно є зрозумілою її мета — забезпечення верховенства права та захисту основних прав і свобод людини, адже лише ефективно захищений адвокат може вільно і безпечно здійснювати свою діяльність в інтересах своїх клієнтів.

Забезпечення гарантій адвокатської діяльності та захист прав адвокатів завжди були пріоритетними завданнями в діяльності Національної асоціації адвокатів України. Відповідний обов'язок єдиної професійної асоціації адвокатів України встановлено пунктом 2 частини 2 статті 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [9]. Саме тому Національна асоціація адвокатів України веде активну співпрацю з усіма відповідними міністерствами та Парламентом з метою ефективної координації дій, які дозволять Україні якнайшвидше підписати та ратифікувати Конвенцію про захист професії адвоката, що підтверджується численними публікаціями на сайті асоціації.

У серпні 2025 року Національна асоціація адвокатів України підготувала та оприлюднила порівняльну таблицю, що демонструє стан відповідності українського законодавства положенням Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката [10]. У результаті аналі-

зу в Національній асоціації адвокатів України дійшли висновку, що чинний Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» повністю узгоджується з положеннями Конвенції. Жодних суперечностей виявлено не було. Більшість її норм уже реалізовані в українському законодавстві. Разом із тим у таблиці наводяться пропозиції щодо доповнень до Кримінального процесуального кодексу України (КПК), Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК), Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ), законів «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про судоустрій та статус суддів», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про національну поліцію», які можуть посилити гарантії незалежності адвокатури та відповідність національної системи міжнародним стандартам.

За результатами вказаного аналізу серед основних змін, які потрібно внести до законодавства України, варто зазначити наступні: поширення гарантій, які надаються ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», на помічника адвоката, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, на особу, стосовно якої припинено чи зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, на особу, якій було неправомірно відмовлено у видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, а також на особу, яка визнана міжнародним судом або трибуналом, або органом, створеним міжнародною організацією, компетентною діяти у провадженні, що розглядається ним, при наданні консультацій або здійсненні дій у такому провадженні; доповнення статті 45 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» частиною 7 положеннями про гарантії захисту від будь-якого втручання і перешкод, а також захист життя, здоров'я, честі та гідності осіб, які перебувають у трудових відносинах з Національною асоціацією адвокатів України або з органами адвокатського самоврядування чи залучені для надання допомоги Національній асоціації адвокатів України або органам адвокатського самоврядування, у випадках, коли це безпосередньо пов'язано зі здійсненням Національною асоціацією адвокатів України чи органами адвокатського самоврядування професійної діяльності; доповнення статті 3 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» положенням про обов'язок держави забезпечувати своєчасне та ефективне проведення консультацій з адвокатурою щодо пропозицій стосовно будь-яких змін у законодавстві, процесуальних та адміністративних правилах, які безпосередньо впливають на професійну діяльність адвокатури та регулювання професії; доповнення ЦПК та КАСУ положенням щодо неможливості застосування до адвока-

та заходів процесуального примусу в разі добросовісного виконання ним своїх професійних обов'язків; доповнення переліку речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, визначених ст. 162 КПК пунктом, що до таких речей і документів належить також адвокатська таємниця; доповнення статті 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» положенням про те, що держава зобов'язана забезпечувати право адвокатури сприяти забезпеченню верховенства права та його дотриманню, брати участь у публічному обговоренні змісту, тлумачення та застосування чинних і запропонованих правових норм, судових рішень, здійснення правосуддя та доступу до нього, заохочення та захисту прав людини, а також вносити пропозиції щодо реформ з цих питань; доповнення Глави 37 КПК «Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб» статтею 482–3 про особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій стосовно адвоката; доповнення частини 3 статті 233 КПК «Проникнення до житла чи іншого володіння особи» положенням про те, що проникнення до житла чи іншого володіння адвоката чи адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання з будь-якою метою можливе лише за добровільною згодою адвоката чи керівника адвокатського бюро чи керівника адвокатського об'єднання або на підставі ухвали слідчого судді; доповнення статті 25 Закону України «Про національну поліцію» положенням про те, що поліція зобов'язана без невиправданої затримки письмово інформувати раду адвокатів відповідного регіону про відомі їй випадки нападів на адвокатів або їх вбивств, якщо є підстави вважати, що це сталося у зв'язку з їх професійною діяльністю, і ці випадки не були оприлюднені іншим чином, а адвокати не в змозі повідомити про це відповідні ради адвокатів регіону самостійно; доповнення КПК, ЦПК, КАСУ, Закону України «Про судоустрій та статус суддів» положенням про те, що якщо є підстави вважати, що справа пов'язана з професійною діяльністю адвоката, на судовому розгляді справи в закритому судовому засіданні можуть бути присутні представники Національної асоціації адвокатів України. Також пропонується ввести в законодавство України поняття «потенційний клієнт», яке застосовуватиметься до фізичної або юридичної особи, держави, органу державної влади, органу місцевого самоврядування, які звернулися до адвоката чи адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання за захистом, представництвом або наданням інших видів правничої допомоги [10].

Як ми бачимо, законодавство України містить доволі дієві механізми захисту професії адвоката. Імплементація положень Конвенції та незначні зміни до діючих законів створять сприятливіші умови для

незалежної роботи адвокатів, що підвищить рівень їхньої професійної діяльності.

Адвокати матимуть можливість вільно захищати своїх клієнтів, навіть у складних або політично чутливих справах, і не бути ідентифіковані зі своїми клієнтами. Конвенція гарантує, що адвокати, які ведуть такі справи, не будуть переслідуватися за свою діяльність. Громадяни зможуть бути впевнені, що матимуть доступ до незалежних адвокатів, які не бояться тиску з боку держави чи інших впливових осіб. Це сприятиме зміцненню довіри громадян до судової системи, адже вони знатимуть, що їхні права можуть бути захищені без тиску на адвокатів.

За результатами порівняльного дослідження зроблено висновок, що Конвенція сприятиме зміцненню України як правової держави, що в довгостроковій перспективі змінить ставлення громадян до адвокатів як надійних захисників їхніх прав, а до судової системи — як до незалежного інструменту справедливості.

Список використаної літератури

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 5, 1950), including its Protocols, as interpreted in the case law of the European Court of Human Rights. URL: https://rm.coe.int/1680063765
2. Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Havana, Cuba, 27 August — 7 September 1990). URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers
3. Independence and Impartiality of the Judiciary, Jurors and Assessors, and the Independence of Lawyers: Resolution 44/9, adopted by the Human Rights Council on 16 July 2020. United Nations Digital Library. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3876533?v=pdf
4. Recommendation Rec(2000)21 of the Committee of Ministers to Member States on the Freedom of Exercise of the Profession of Lawyer. Council of Europe. URL: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/CoE-rec200021-freedom-exercise-profession-lawyer.pdf
5. Recommendation 2121 (2018) — «The Case for Drafting a European Convention on the Profession of Lawyer». Parliamentary Assembly of the Council of Europe. URL: https://pace.coe.int/en/files/24466/html
6. Study on the Feasibility of a New, Binding or Non-Binding, European Legal Instrument on the Profession of Lawyer: Possible Added-Value and Effectiveness. European Committee on Legal Co-operation (CDCJ), 2020. URL: https://rm.coe.int/eng-examen-de-faisabilite-d-un-instrument-juridque-europeen-couv-texte/1680a22790
7. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=226

8. Committee of Experts on the Protection of Lawyers (CJ-AV). Council of Europe. URL: https://www.coe.int/en/web/cdcj/committee-of-experts-on-the-protection-of-lawyers-cj-av
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
10. Закон про адвокатуру і Конвенція РЄ: у НААУ оцінили відповідність (порівняльна таблиця). *Національна асоціація адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/news/10656-zakon-pro-advokaturu-i-konvenciya-re-u-naau-ocinili-vidpovidnist-porivnyal-na-tablicya.html

Вієру В.
адвокат, член ліцензійної комісії адвокатури
Республіка Молдова

СТРАЙК АДВОКАТІВ У МОЛДОВІ ПРОТИ ЛИПНЕВИХ ПОПРАВОК 2025 РОКУ

У липні 2025 року парламент Республіки Молдова схвалив суперечливі поправки до Закону про адвокатуру, які без консультацій змінили принципи самоврядування адвокатської професії. Адвокатська спільнота рішуче виступила проти цих змін — Спілка адвокатів Молдови (UAM) організувала загальний страйк, безпрецедентний для країни, вимагаючи збереження незалежності професії. Стаття аналізує контекст і зміст липневих поправок 2025 року, позицію адвокатури, хронологію протесту та страйку, юридичну оцінку ситуації, реакцію влади й суспільства, а також результати протистояння.

Незалежність адвокатури є ключовою передумовою верховенства права та гарантією права клієнтів на справедливий захист. Як наголошує Національна спілка адвокатів Румунії, адвокатська професія — це «основний стовп правової держави, автономія якої не підлягає переговорам чи підпорядкуванню політичним інтересам». Втручання у самоврядування адвокатури без належних обґрунтувань і консультацій підриває довіру до правосуддя та може порушувати європейські стандарти незалежності правничої професії. Ситуація, що склалася в Республіці Молдова в липні 2025 року, стала випробуванням для принципів незалежності адвокатури: вперше адвокати країни вдалися до загальнонаціонального страйку на захист своїх професійних прав і гарантій. Ця тема важлива як для збереження самоврядування адвокатури, так і для забезпечення ефективного доступу громадян до правосуддя, особливо в контексті зусиль Молдови щодо зміцнення верховенства права та євроінтеграції.

10 липня 2025 року парламент Молдови в остаточному читанні ухвалив Закон № 244/2025, яким внесено значні зміни до Закону про адвокатуру (№ 1260/2002). Ці поправки було прийнято пришвидшеним порядком — проєкт поправок зареєстрували 9 липня і вже 10 липня проголосували у другому читанні, без жодних консультацій із представниками адвокатської спільноти. Поправки стосувались ключових аспектів організації та діяльності органів самоврядування адвокатури. По-перше, вводилося обмеження на послідовні мандати в керівних структурах: будь-якому адвокату, який обіймав виборну посаду в органах адвокатського самоврядування (наприклад, у Раді Спілки чи внутрішніх комісіях) протягом останніх трьох років, заборонялося знову претендувати на таку посаду протягом наступних трьох років. Метою цієї норми задекларовано «профілактику монополізації» та ротацію кадрів у керівництві адвокатури. По-друге, змінювався склад основних комісій при Спілці адвокатів — до ліцензійної та дисциплінарної комісій передбачено включити представників, призначених Міністром юстиції, а також представників академічних кіл і громадськості. Таким чином, поряд із виборними адвокатами-членами, у цих органах мали з'явитися «зовнішні» члени. Водночас законодавець передбачив, що адвокати зберігатимуть більшість місць — 8 з 11 у кожній комісії. Окрім того, поправки скасовували раніше встановлений збір за подання дисциплінарної скарги на адвоката, мотивуючи це захистом права на петицію і вільний доступ до оскарження.

Автори ініціативи (депутати від партії «Дія і Солідарність», PAS) публічно обґрунтовували ці зміни потребою підвищити прозорість та ефективність самоврядування адвокатури. За офіційною позицією, запровадження «нейтральних» членів комісій (академічних фахівців, представників громадськості) мало диверсифікувати склад органів і підвищити довіру до їхньої роботи, не порушуючи автономії професії. Обмеження повторного перебування на посадах, на думку ініціаторів, запобігатиме застою та забезпечить оновлення керівництва, а скасування плати за розгляд дисциплінарних скарг прибере перешкоди для громадян у поданні скарг на адвокатів. Влада наголошувала, що зміни стосуються внутрішньої організації адвокатури і жодним чином не обмежують права адвокатів на здійснення професійної діяльності. Однак спосіб ухвалення поправок — фактично «всупереч процедурі, кулуарно, за один день» — та їх зміст викликали обурення адвокатської спільноти. Юристи відзначили, що пропоновані заходи суттєво виходять за рамки заявлених технічних цілей і становлять загрозу самостійності адвокатури.

Спілка адвокатів Молдови (UAM), що об'єднує всіх практикуючих адвокатів країни, відреагувала негайно і рішуче. Уже 11 липня

2025 року Рада UAM на екстреному засіданні засудила ухвалені поправки, назвавши їх «безпрецедентним посяганням на автономію та свободу адвокатської професії», і оголосила про можливі протестні дії. Адвокатура заявила, що присутність державних призначенців у органах самоврядування адвокатури та інші зміни загрожують незалежності професії, відкриваючи двері для політичного впливу на адвокатів. UAM звернула увагу, що ці поправки були прийняті без консультацій з основною зацікавленою стороною — самими адвокатами, що порушує принцип «нічого про нас без нас». У спеціальному зверненні UAM до Президента країни від 14 липня наголошувалося, що поправки пролобійовані «у тіньовий спосіб, під виглядом реформи» і завдають серйозної шкоди базовим принципам незалежності, свободи та автономності адвокатури. Зокрема, Спілка вказала, що втручання держави в процес обрання адвокатами своїх представників (через призначення «сторонніх» членів у комісії та заборону повторного обрання) є неприпустимим обмеженням права адвокатської спільноти обирати і бути обраними до органів самоврядування, що грубо порушує засади професійного самоврядування, гарантовані законом.

Основні застереження адвокатури можна звести до кількох пунктів. По-перше, під виглядом підвищення прозорості фактично створювався механізм зовнішнього контролю над ключовими рішеннями адвокатського самоврядування (допуск до професії, дисциплінарні санкції). Адвокати побоювались, що урядові призначенці у дисциплінарних колегіях ставитимуть під ризик неупередженість розгляду скарг, потенційно використовуючи дисциплінарну процедуру для тиску на незалежних адвокатів. Як зауважив один з лідерів адвокатури, «адвокати — вільні люди; їх не можна строїти в шеренги... вільні професії не можуть бути політично підкорені». По-друге, заборона на повторне обрання у керівні органи сприймалася як надмірна і невиправдана: адвокатська спільнота втрачала право двічі поспіль обирати навіть успішних керівників (приміром, деканів колегій), що розцінено як обмеження права на самовизначення професії. По-третє, адвокати заявили про відсутність реальних гарантій, що такі зміни підвищать якість правової допомоги чи етику, зате очікувані ризики для прав клієнтів є значними. Ослаблення незалежності адвокатури неминуче вдарить по правах громадян на захист: якщо адвокат змушений оглядатися на державного контролера, страждатиме принцип конфіденційності клієнт-адвокат і готовність юриста безстрашно відстоювати інтереси довірителя. «Не може бути справедливого правосуддя без незалежної адвокатури», — підкреслили в заяві колегії-юристи з Румунії на підтримку молдовських адвокатів. Відтак UAM висунула однозначну вимогу — не допускати набрання чинності цими поправками. 14 липня Спілка офіційно звернулася до Прези-

дента Молдови із закликом відмовити в промульгації (підписанні) закону № 244/2025. Адвокатська спільнота дала зрозуміти, що за відсутності реакції вдасться до рішучих протестних кроків, аби захистити гарантовані законом і міжнародними стандартами права професії та її клієнтів.

11 липня 2025 року Рада Спілки адвокатів, діючи в умовах надзвичайної ситуації, ухвалила рішення про початок протестної кампанії. Спочатку адвокати провели символічні акції протесту та прес-конференції, привертаючи увагу суспільства до проблеми. Але, не отримавши негайної реакції влади, адвокатура перейшла до більш радикального кроку. 15 липня 2025 року по всій країні розпочався загальний страйк адвокатів, оголошений на 10 днів, до 25 липня. В усіх регіонах близько 2000 практикуючих адвокатів та стажерів припинили надання будь-якої правової допомоги в знак протесту проти ухвалених поправок. Було чітко заявлено, що участь у страйку є обов'язковою для всіх членів професії, а надання правової допомоги у цей період розцінюватиметься як дисциплінарний проступок (рішення Ради UAM № 15–01/2025). Такий безпрецедентний крок практично паралізував роботу судів: сотні судових засідань були відкладені через відсутність адвокатів, призупинилася діяльність за багатьма справами.

Втім, уже на перший день страйку (15 липня) адвокатура внесла корективи, зважаючи на баланс між протестом та правами громадян. Після діалогу з Міністерством юстиції UAM погодилася запровадити виключення: адвокати забезпечували термінові випадки правової допомоги — участь у невідкладних затриманнях, розглядах питань арешту, справах неповнолітніх чи випадках домашнього насильства. Натомість у всіх інших, наперед запланованих справах адвокати офіційно відкладали процесуальні дії та засідання «у зв'язку з участю в загальному страйку». Таким чином, протест був всеосяжним, але не створював загроз для життя й свободи найуразливіших осіб.

Страйк став кульмінацією напруги між адвокатурою та владою. Переговори, що відбулися наприкінці першої страйкового тижня за участі представників Мін'юсту, Парламенту та Апарату Президента, не принесли негайного компромісу — сторони виклали свої позиції, але жодна зі сторін не відступила. Адвокатам вдалося донести, що поправки ухвалено з порушенням процедури, «через чорний хід» без їх участі, тоді як представники влади наполягали на благих цілях реформи і пропонували продовжити діалог вже після підписання закону. Не отримавши від Президента сигналу про ветування закону до 20-х чисел липня, адвокатура вирішила посилити тиск.

25–28 липня 2025 року в Кишиневі відбувся Позачерговий з'їзд адвокатів Молдови, скликаний спеціально для обговорення ситуації.

Цей форум став безпрецедентним за масштабом мобілізації: були зареєстровані 1 454 адвокати — близько 80 % усіх членів професії. За даними UAM, це рекордна явка, що відображає надзвичайне занепокоєння адвокатів. З'їзд одностайно (1430 голосів «за» при лише 24 «проти») ухвалив резолюцію, яка засудила спосіб внесення змін до Закону про адвокатуру (через «поправку з голосу» 10 липня), підтримала вимогу до Президента щодо непідписання цього закону та підтвердила продовження страйку до повного виконання вимог адвокатури. При голосуванні з питання форми протесту 827 адвокатів висловилися за продовження страйку без будь-яких винятків, тоді як 591 пропонували дозволити певні винятки в інтересах клієнтів. Більшість наполягла на максимально жорсткій формі протесту, демонструючи єдність професії та готовність стояти до кінця. 28 липня, в завершальний день З'їзду, адвокати знову одноголосно підтвердили: страйк триватиме, доки глава держави офіційно не відмовиться підписати скандальні поправки.

29 липня 2025 року відбувся переломний момент. У останній день, відведений Конституцією для промульгації закону, Президентка Мая Санду відмовилася підписати Закон № 244/2025 та повернула його до парламенту на доопрацювання. Цю звістку було оприлюднено пообіді, одразу після завершення з'їзду адвокатів. Того ж дня Рада Спілки адвокатів зібралася на засідання і, виконавши рішення з'їзду, прийняла Постанова № 15–01/29.07.2025, якою констатувала припинення загального страйку адвокатів з 29 липня 2025 року. У прес-релізі UAM було відзначено, що мети протесту досягнуто — глава держави почула аргументи адвокатури і не допустила набрання чинності спірними поправками. Таким чином, 15-денний страйк, безпрецедентний для правничої спільноти Молдови, завершився перемогою адвокатури. Вже 30 липня адвокати повернулися до роботи, поступово надолужуючи відкладені судові засідання.

Ситуація з липневими поправками 2025 року порушила низку принципових правових питань. Насамперед, виникла колізія між заявленими цілями реформи (посилення дисципліни і прозорості в адвокатурі) та фундаментальними гарантіями статусу адвокатури, закріпленими в національному та міжнародному праві. Конституція Республіки Молдова гарантує кожному право на захист (ст. 26), а отже і право на послуги незалежного адвоката. Закон про адвокатуру № 1260/2002 прямо встановлює, що адвокатська діяльність здійснюється на засадах свободи, незалежності та автономної організації адвокатури. Серед принципів адвокатської діяльності також закріплено демократизм і колегіальність взаємин між адвокатами та добровільність членства в професійних об'єднаннях. Таким чином, самоврядування адвокатури не є привілеєм, а правовою гарантією, покликаною

забезпечити незалежність захисника від стороннього тиску — як з боку держави, так і будь-яких інших груп.

Запроваджені поправками зміни очевидно входять у суперечність з цими засадами. Делегування представників виконавчої влади (Міністерства юстиції) до дисциплінарних та кваліфікаційних органів адвокатури означає інституціоналізацію зовнішнього контролю над професією, що ставить під сумнів її організаційну незалежність. Як зазначив Омбудсмен Молдови, цей крок фактично являє собою неприпустиму односторонню інтервенцію держави у внутрішню архітектуру автономної юридичної професії, вчинену без згоди та участі самої професійної спільноти. Встановлення жорстких обмежень на повторне обрання до керівних органів адвокатури так само сприймається як несумісне з принципом самоврядності. По суті, таким обмеженням адвокатів позбавляють права самим вирішувати, кого і на скільки термінів обирати своїми керівниками, що раніше ні законом, ні статутом адвокатури не обмежувалося. Спілка адвокатів наголосила, що заборона двічі поспіль обиратися деканам колегій чи членам ради є серйозним посяганням на конституційне право самоврядної організації визначати власну структуру управління.

З точки зору стандартів Ради Європи та практики ЄСПЛ, дії молдовської влади також викликають критику. Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації Rec(2000)21 прямо вказує: адвокатські асоціації мають самоврядуватися незалежно від органів влади, а їх роль у захисті незалежності адвокатів від будь-якого неправомірного втручання повинна поважатися. Більше того, будь-які законодавчі зміни, що стосуються діяльності адвокатури, мають проводитися лише після належних консультацій з професійними об'єднаннями юристів. Цей підхід закріплено як у згаданій Рекомендації, так і в новітній Конвенції Ради Європи про професію юриста (2023), ст. 4 якої зобов'язує держави забезпечувати ефективне та своєчасне консультування адвокатури при підготовці нормативних актів, що впливають на її діяльність. У даному випадку ні про яку своєчасну консультацію мови не було — закон ухвалили за добу без залучення UAM, що явно суперечить і європейським стандартам, і молдовському Закону № 239/2008 про прозорість прийняття рішень.

Крім процедурних порушень, спірні поправки постали і перед тестом на необхідність та пропорційність обмежень у демократичному суспільстві. Уряд обгрунтовував втручання благими цілями — посилити доброчесність адвокатури, зробити її відкритішою для суспільства, полегшити громадянам подання скарг на недобросовісних захисників. Безперечно, завдання підвищення стандартів професії є легітимною метою. Втім, постає питання: чи були обрані засоби необхідними та співмірними цій меті? Аналіз показує, що ні. По-

перше, на момент ухвалення поправок сама адвокатура вже перебувала в процесі реформування: за попередні роки спільно з міжнародними партнерами були посилені гарантії професії (внесено зміни до профільного закону, підписано Європейську конвенцію про адвоката тощо). Проблемні питання внутрішньої етики й дисципліни можна було вирішувати еволюційним шляхом — через вдосконалення правил самою адвокатською спільнотою, під наглядом Омбудсмена чи в співпраці з Мін'юстом. По-друге, жодних належних консультацій з адвокатурою проведено не було; відтак влада не мала об'єктивної оцінки, чи справді пропоновані кроки необхідні. Не було представлено доказів, що наявна система дисциплінарної відповідальності адвокатів настільки неефективна, що потребує прямого втручання виконавчої влади у її склад. Натомість ризики від такого втручання — політизація дисциплінарних органів, порушення принципу рівності сторін у процесі (адже адвокат, що протистоїть державному обвинуваченню, ризикує наразитися на санкції органу з представниками Мін'юсту) — видаються значними. Європейський суд з прав людини послідовно підкреслює, що можливість адвокатів здійснювати свої професійні функції без перешкод та страху репресій — суттєвий елемент демократичного суспільства і передумова реального дотримання Конвенції про захист прав людини. Втручання в автономію адвокатури допустиме лише за нагальної суспільної необхідності та за умови дієвих гарантій від зловживань. У молдовському ж випадку рішення було прийнято нашвидкуруч, без прозорості і з мінімальним обґрунтуванням. Не дивно, що Президентка Мая Санду, аналізуючи закон, дійшла висновку: поправки не пропонують достатніх рішень системних проблем і потребують перегляду. Фактично, голова держави визнала, що мети забезпечення чесності й прозорості можна досягти іншими, більш комплексними і узгодженими з професією заходами, без підриву незалежності адвокатури.

Реформа адвокатури виявила розбіжності в позиціях різних гілок влади Молдови. Парламентська більшість (PAS), що ініціювала поправки, до останнього захищала їх необхідність. У спільній заяві Міністерства юстиції та парламентських комісій наголошувалося, що зміни стосуються «внутрішніх технічних аспектів» діяльності адвокатури, спрямованих на благо громадян, і «жодним чином не обмежують право адвокатів на вільну професійну діяльність». Представники Мін'юсту стверджували, що присутність кількох неадвокатів у комісіях не зашкодить автономії, оскільки «рішення й надалі ухвалюватимуться більшістю адвокатів (8 з 11 членів)», а залучення ззовні «неполітичних фахівців» лише додасть об'єктивності. Так само підкреслювалося, що скасування плати за дисциплінарні скарги зніме перепони для громадян у доступі до дисциплінарного право-

суддя і «жодним чином не порушує прав адвокатів». Влада вдалася й до апеляції до міжнародного досвіду: окремі положення (залучення «лайків» — нелайків, тобто неадвокатів, до органів самоврядування) нібито «знайшли відображення в практиці інших держав». У розпал страйку Мін'юст закликав адвокатів повернутися до роботи, наголошуючи на ризиках для правосуддя та прав громадян, зокрема вразливих груп, через затримку розгляду справ. Відомство заявило про готовність до подальшого діалогу та пошуку «збалансованих рішень» для задоволення як інтересів адвокатів, так і суспільства.

Президентка Мая Санду у цій ситуації посіла більш обережну й зважену позицію. З одного боку, вона прислухалася до голосу адвокатури і наклала «вето» (де-факто відмовилася промульгувати закон), чим підтримала вимогу про необхідність перегляду поправок. З іншого — глава держави чітко дала зрозуміти, що проблеми в системі правосуддя та адвокатури існують і потребують вирішення. У своєму обґрунтуванні відмови підписати закон Санду зазначила, що запропоновані поправки «не пропонують достатніх рішень системним проблемам юридичної професії, зокрема тим, що стосуються доброчесності, прозорості, меритократії та забезпечення ефективного доступу громадян до правосуддя». Президентка наголосила на необхідності «серйозної реформи» адвокатури, що означає «інституційну модернізацію органів Спілки адвокатів для забезпечення більшої прозорості, ефективності та зміцнення етики», а також посилення відповідальності й доброчесності самих адвокатів. Вона згадала про факти, коли окремі адвокати нібито «незаконно впливають на судові рішення або навіть є частиною кримінальних схем», назвавши це неприпустимим явищем. Таким чином, Президентка сигналізувала, що розуміє мотиви реформаторів, але не погоджується з методом. 29 липня 2025 року вона офіційно повернула закон до парламенту з вимогою провести його «перегляд новим складом парламенту в співпраці з професіоналами галузі, громадянським суспільством та європейськими партнерами», аби вийти на новий закон, «який одночасно забезпечить незалежність професії та вирішення зазначених проблем». Після цього рішення Президентки Спілка адвокатів одразу ж оголосила про припинення страйку, подякувавши главі держави за відкритість до діалогу. Суспільство в цілому схвально відреагувало на такий розв'язок кризи, відзначивши мудрість рішення, що дозволило уникнути затяжного протистояння.

Опозиційні політичні сили від самого початку підтримали вимоги адвокатури і скористалися ситуацією для критики влади. Лідери опозиції називали поправки PAS «атакою на незалежну адвокатуру» та припускали, що їх справжня мета — усунути «незручних» для влади осіб із керівництва адвокатури та покарати професію за надмір-

ну принциповість. Зокрема, депутат-соціаліст Адріан Лебединський заявив у парламенті, що влада вдалася до змін, оскільки «адвокати останнім часом сміливіше оскаржують дії уряду в суді, що не подобається правлячій партії». Колишній президент Ігор Додон публічно підтримав страйк, назвавши адвокатів «жертвами політичного тиску» та закликавши владу «відмовитися від нападок на професію». Омбудсмен (Авокатул Попорулуй) Чеслав Паніко 14 липня оприлюднив окрему заяву, де розкритикував метод ухвалення поправок без консультацій та попередив, що відсутність діалогу з адвокатурою «суперечить принципам належного врядування і національним та міжнародним стандартам». Водночас Омбудсмен зауважив, що тривалий страйк адвокатів може серйозно вплинути на здійснення права на захист і дотримання процесуальних строків у кримінальних та цивільних справах, закликавши обидві сторони шукати збалансовані рішення. Громадянське суспільство Молдови загалом висловило солідарність із адвокатурою: правозахисні організації заявили, що незалежність адвокатів є невід'ємною складовою правової держави, а будь-які реформи в цій сфері повинні відбуватися «через інклюзивний діалог, з повагою до принципів публічних консультацій».

Міжнародна спільнота також відреагувала на події. Особливо активною була Національна спілка адвокатів Румунії (UNBR), яка 14 липня виступила із заявою солідарності з молдовськими колегами. Румунська сторона висловила «глибоку стурбованість» ситуацією і категорично засудила ухвалення поправок без попереднього обговорення з адвокатурою Молдови. В заяві UNBR зазначено, що «автономія юридичної професії не може бути предметом політичних торгів чи підпорядкування», а запропоновані зміни до структури органів самоврядування, порядку дисциплінарної відповідальності та доступу до керівних посад, прийняті «нетранспарентно», підривають основи вільної адвокатської діяльності та становлять «атаку на демократію й фундаментальні права громадян». Румунські адвокати прямо вказали молдовській владі на міжнародні стандарти: навели положення Основних принципів ООН щодо ролі юристів (п. 16) про те, що уряди повинні забезпечити можливість адвокатам виконувати свої обов'язки без залякування, перешкод, переслідувань чи неналежного втручання. Також було процитовано статтю 4 Європейської конвенції про захист професії юриста, яка зобов'язує проводити консультації з професійними асоціаціями «своєчасно та ефективно» щодо будь-яких змін законодавства, що безпосередньо стосуються діяльності адвокатів. UNBR наголосила: «Неприйнятно, щоб держава-кандидат до ЄС ухвалювала такі системні зміни без врахування європейського законодавства та кращих практик держав-членів», і охарактеризувала ситуацію як «пряме втручання держави в організацію професії та дис-

циплінарні процедури», що є неприпустимим. Румунська адвокатура висловила повну солідарність з UAM та всіма молдовськими адвокатами, які «з гідністю і аргументовано захищають свою професію та конституційну роль». У заяві нагадано, що «не може бути справедливого правосуддя без незалежної юридичної професії», і закликано владу Молдови повернутися до інституційного діалогу та дотримуватися принципів відкритого законодавчого процесу. Ця підтримка міжнародних колег додала ваги позиції UAM на внутрішній арені та показала владі, що питання виходить за рамки локального конфлікту і стосується репутації країни в сфері верховенства права.

Завдяки єдності та наполегливості адвокатської спільноти, спірні поправки липня 2025 року не були впроваджені. Президент РМ застосувала право відкладального вето — повернула закон до парламенту, фактично зупинивши його набрання чинності. На той момент парламент попереднього скликання вже завершив свою роботу (це було останнє пленарне засідання перед канікулами), тому питання реформування адвокатури перейшло у спадок новообраному парламенту. У своєму інтерв'ю 29 липня Мая Санду наголосила, що у майбутньому влада підійде до цього питання інакше: буде підготовлено новий законопроєкт про адвокатуру або комплексні зміни, але «на основі широкого процесу консультацій» за обов'язкової участі самої адвокатської спільноти. Таким чином, головним результатом протистояння стало те, що голос адвокатури був почутий, а спроба односторонньої зміни «правил гри» у сфері адвокатури була відкладена.

Для адвокатської спільноти страйк завершився успіхом у короткостроковій перспективі — професійні права і гарантії на даний момент збережені. Органи адвокатського самоврядування Молдови продовжують функціонувати у попередньому складі та порядку, без участі сторонніх призначенців. Дисциплінарні процедури залишаються під контролем самої адвокатури, і ризик політичного втручання в них наразі нейтралізований. Важливо, що професія продемонструвала безпрецедентну солідарність: переважна більшість адвокатів — від столиці Кишинева до найменших районів — взяли участь у протестах. Це створило прецедент для самоврядування адвокатури: влада переконалася, що з адвокатами як інститутом необхідно рахуватися, адже вони здатні відстояти свої права колективно. Репутаційно адвокатура зміцнилась, привернувши до проблеми увагу суспільства і міжнародних партнерів. З'явилося розуміння, що незалежна адвокатура — це не корпоративний привілей, а суспільне благо, нерозривно пов'язане з правом кожного громадянина на правову допомогу і справедливий суд.

Для державної влади результати більш змішані. З одного боку, правляча партія отримала урок: прискорене просування реформ без

діалогу з професійною спільнотою може призвести до кризи і спротиву, що, зрештою, загальмує самі реформи. Закон № 244/2025 так і не набув чинності, тож поставлених цілей (підвищення прозорості, оновлення органів адвокатури) не було досягнуто у передбачений спосіб. Ба більше, ситуація призвела до тимчасового паралічу системи правосуддя на два тижні, що створило труднощі для судів, прокуратури та громадян (особливо тих, чиї справи відкладалися через страйк). З іншого боку, влада вийшла з конфлікту, зробивши певні висновки і зберігши обличчя. Президентці Молдови вдалося шляхом компромісу зняти напругу, запевнивши і адвокатуру, і суспільство, що реформу буде переглянуто на якісно іншій основі. Це рішення отримало позитивні оцінки і всередині країни, і за кордоном, оскільки засвідчило прихильність керівництва держави до верховенства права: конфлікт вирішено не шляхом силового протистояння, а через процедури стримувань і противаг (президентське вето) та готовність до «перезавантаження» реформи із залученням усіх сторін. Можна очікувати, що новий законопроєкт про адвокатуру (або поправки до нього) розроблятимуться за участі робочих груп з адвокатів, експертів Ради Європи, представників Мін'юсту тощо, аби врахувати попередні помилки.

Цей випадок вже має вплив на правову політику Молдови. Інші професійні спільноти та громадянське суспільство побачили приклад успішного відстоювання своїх правових позицій — що може стимулювати вимоги більш прозорого та інклюзивного законодавчого процесу в майбутньому. Влада, у свою чергу, отримала сигнал: у контексті євроінтеграції та міжнародного моніторингу реформ подібні конфлікти небажані, і реформи повинні відповідати європейським стандартам консультування зацікавлених сторін та пропорційності. Як зауважив Омбудсмен, лише активна участь професійної спільноти у розробці правил, що її стосуються, здатна зберегти довіру до законодавчого процесу і забезпечити стійкість реформ у сфері правосуддя.

Таким чином, можемо дійти до таких висновків.

Дотримання принципу консультацій: Законодавчий процес повинен передбачати обов'язкове та своєчасне консультування з адвокатською спільнотою щодо нормативних актів, які впливають на діяльність адвокатури. Врахування професійної думки на ранніх етапах убезпечить від конфліктів та підвищить якість реформ.

Гарантії самоврядування адвокатури: Будь-які зміни до законодавства про адвокатуру мають зберігати ключові гарантії незалежності професії. Автономія органів адвокатського самоврядування, передбачена національним законом та європейськими стандартами, не повинна підриватися навіть задля благих цілей — баланс інтересів може бути досягнутий менш інвазивними засобами.

Пропорційність реформ: Заходи, спрямовані на підвищення відповідальності чи прозорості у правничій професії, мають бути необхідними і співмірними. Якщо існують альтернативні рішення, що менш обмежують права адвокатів (наприклад, внутрішні інструменти саморегуляції чи спільні комісії з дорадчим голосом), слід віддати перевагу їм. Реформи не повинні створювати ризиків політичного впливу на незалежних захисників.

Діалог як інструмент політики: Випадок адвокатського страйку продемонстрував ефективність відкритого діалогу між владою та професійними об'єднаннями. Надалі уряд і парламент мають вибудувати постійний механізм комунікації з адвокатурою (консультативні ради, спільні робочі групи), щоб виявляти проблеми та напрацьовувати рішення спільно, а не конфронтаційно.

Пріоритет верховенства права: Будь-які перетворення у сфері юстиції повинні відповідати конституційним принципам і міжнародним зобов'язанням держави щодо верховенства права. Незалежність адвокатури — наріжний камінь права на справедливий суд, закріпленого в Європейській конвенції з прав людини. Тому політика в цій сфері має ґрунтуватися на розумінні, що послаблення інституційних гарантій для адвокатів прямо відбивається на правах громадян та якості правосуддя.

Комплексний підхід до реформ: Протистояння висвітлило і реальні проблеми (дисциплінарні та етичні недоліки в адвокатурі), які потребують вирішення. Уроком є те, що такі питання слід вирішувати комплексно — поєднуючи заходи самоврядних органів адвокатури (внутрішній контроль, підвищення стандартів доброчесності) із належною підтримкою держави (тренінги, спільні програми з Ради Європи тощо), але без руйнування фундаментальних принципів незалежності. Лише такий підхід забезпечить сталий розвиток адвокатури як інституту, що слугує суспільству.

Список використаної літератури

1. Президент Молдови повертає Закон про адвокатуру на перегляд. Infotag.md. URL: https://www.infotag.md/politics-en/325822/ (дата звернення: 04.11.2025).
2. Офіційне повідомлення: Президент не підписала поправки до Закону про адвокатуру. Moldpres.md. URL: https://www.moldpres.md/eng/society/item/0299 (дата звернення: 04.11.2025).
3. Заява Спілки адвокатів Молдови щодо поправок до Закону про адвокатуру (від 14.07.2025). Uam.md. URL: https://uam.md/apel-public-catre-presedinta-republicii-moldova-...-1260–2002/ (дата звернення: 04.11.2025)
4. Національна спілка адвокатів Румунії — про «атаку на верховенство права». Cotidianul.md. URL: https://cotidianul.md/en/8811/the-romanian-lawyers-union-stands-in-solidarity... (дата звернення: 04.11.2025).

5. IPN: Адвокати Молдови оголосили загальний страйк. IPN. md. URL: https://ipn.md/en/unprecedented-mobilization-at-the-lawyers-congress-general-strike-8008_1099555.html (дата звернення: 04.11.2025).
6. Moldpres: Коментар Мін'юсту щодо страйку адвокатів і поправок. Moldpres.md. URL: https://www.moldpres.md/eng/society/item/0157 (дата звернення: 04.11.2025).
7. Аналітика: Страйк адвокатів і криза реформи правосуддя перед виборами. REST Media. URL: https://restmedia.io/moldovan-lawyers-strike-and-the-crisis-of-justice-reform-ahead-of-elections/ (дата звернення: 04.11.2025).
8. Новини: Адвокати скасували страйк після відмови Президента схвалити закон. Cotidianul.md. URL: https://cotidianul.md/en/10421/avocatii-renunta-la-greva-dupa-ce-maia-sandu-nu... (дата звернення: 04.11.2025).
9. Звернення Омбудсмена щодо процесу ухвалення змін до Закону про адвокатуру. Ombudsman.md. URL: https://ombudsman.md/pozitia-avocatului-poporului-privind-procesul-de-adoptare...-avocatura/ (дата звернення: 04.11.2025).
10. Закон «Про адвокатуру» № 1260/2002 (діє з поправками станом на 2024 р.). Cis-legislation.com. URL: https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=5110 (дата звернення: 04.11.2025).

Piot M.-P.
President of the Hauts-de-Seine Bar Association, Associate Partner, EY Law Firm, France

Ordre des Avocats Hauts-de-Seine

Lawyers' professional secrecy

Latest Rulings by French Courts

-

Hauts-de-Seine Bar Association

November 2025

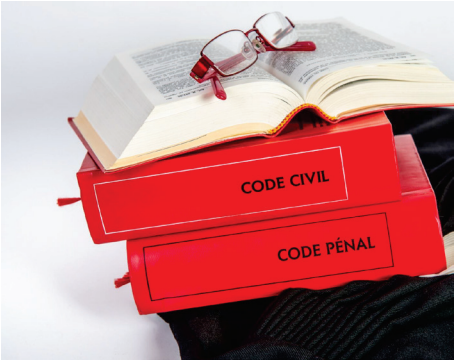

Ordre des Avocats Hauts-de-Seine

Professional Secrecy: Article 66-5 of Law No. 71-1130 of December 31, 1971

*"In all matters, whether **in the field of advice or defense**, consultations **sent by a lawyer to their client** or intended for them, correspondence exchanged between the client and their lawyer, between the lawyer and their colleagues (except for those marked 'official'), interview notes, and more generally, all documents in the file **are covered by professional secrecy.**"*

Ordre des Avocats Hauts-de-Seine

Court of Cassation, Criminal Chamber

March 11, 2025 and September 30, 2025

Professional Secrecy: Distinction Between Advice and Defense

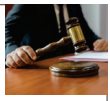

- The President of the Bar protects the rights of the defense during searches at lawyers' offices.
  - However, the secrecy of the investigation remains enforceable against them, which does not fully guarantee the effectiveness of respecting professional secrecy.
- The Court distinguishes two types of secrecy:
  - Defense secrecy: protected, requiring plausible reasons for seizure.
  - Advice secrecy: less protected, elements may be seized if useful for revealing the truth.

Ordre des Avocats Hauts-de-Seine

Court of Cassation, Commercial Chamber

October 8, 2025

Opposite Position of the Commercial Chamber: Recognition of the General and Indivisible Nature of Professional Secrecy (Defense and Advice)

- for the Court as soon as the lawyer acts in the capacity of providing advice or defense, all correspondence exchanged between a lawyer and their client, as well as any attached documents, are covered by professional secrecy, and the tax authorities cannot lawfully rely on the content of such correspondence

Ordre des Avocats Hauts-de-Seine

Paris Court of Appeal

January 24, 2025

Use of Public Messaging or Cloud Services by Lawyers and Respect for Professional Secrecy

- A lawyer had stored in a Google cloud documents from a criminal case, including images of a pedopornographic nature.
- Detection of these images led to the closure of the account by Google, in accordance with the general terms of use.
- The Paris Court of Appeal validated Google's deletion of the lawyer's Gmail and Google Drive accounts. It rejected the lawyer's argument regarding the notion of legitimate possession.

Безега Т. М.
кандидат історичних наук, доктор філософії,
докторант кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету ім.Ярослава Мудрого, адвокат

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ГОЛОСУВАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОРГАНАМИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РЯДІ КРАЇН СВІТУ

Сучасний розвиток адвокатури в країнах Європи та світу свідчать про постійний пошук адаптації та вдосконалення методів з врегулювання професії до нових вимог технологічного прогресу. Досліджуючи та використовуючи нові способи діджиталізації, можливо сприяти появи справедливої й ефективної адвокатури, що відповідала б потребам сьогодення.

Так, сучасна технічна революція спонукає до використання різноманітних електронних технічних засобів людини [1], спеціалізованого програмного забезпечення, штучного інтелекту (ШІ) та інших Інтернет речей (Internet of Things, IoT) які наразі набувають все більшого значення в роботі інституту адвокатури та інших юридичних професіях [2]. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) безперервно створюють нові суспільні відносини, особливо з початку періоду пандемії 2019 р. (Covid-19). Не оминув розвиток ІКТ і інститут адвокатури

в країнах Європи та світу. Безперечно, інформаційні технології значно пришвидшили, а у воєнний період в Україні, ще й уможливили роботу інституцій. Однак разом з прогресом ІКТ було піднято і багато питань, пов'язаних саме із їх організаційно-правовою діяльністю та інформаційно-технічним забезпеченням для безперервної оптимізації діяльності інституту адвокатури в країнах Європи та світу [3].

Тож у XXI столітті органи адвокатського самоврядування в багатьох країнах зіткнулися з необхідністю адаптації своєї діяльності до умов цифрової трансформації. Гарним свідченням використання новітніх технологій з можливим запозиченням українською адвокатурою позитивного досвіду виборчого процесу до Органів адвокатського самоврядування (ОАС) в інституту адвокатури Німеччини, Ірландії, Чехії та Словаччини. Так, до прикладу, на офіційному сайті Словацької асоціації адвокатів (*Slovenska advokatska komora* — САК) вказано, що Президія САК прийняла постанову про те, що вибори до органів САК (2021 р.) відбулися в електронному форматі. Відтак, для кожного адвоката було створено окремий обліковий запис на платформі Office365. Це забезпечило надійну автентифікацію адвоката для доступу до сертифікованої електронної системи голосування Polyas [4]. Дана система вже використовується та перевіряється в багатьох країнах світу [5].

Основними перевагами при використанні електронної системи голосування Polyas для адвокатських асоціацій є: 1) Підвищення явки: онлайн-голосування дозволяє більшій кількості членів брати участь у виборах; 2) Зниження витрат: скорочення витрат на друк та розсилку паперових бюлетенів і використання фізичних приміщень; 3) Зручність: можливість голосувати з будь-якого місця світу через Інтернет; 4) Безпека та анонімність: система гарантує збереження таємниці голосування; 5) Прозорість: система фіксує кожен етап та дії виборця; 6) Гнучкість: можна адаптувати до особливостей конкретної палати адвокатів [6].

Введення адвокатурою у країнах світу електронної системи голосування Polyas, чи подібної до неї, можливе за умови: наявності правових основ; готовності адвокатського самоврядування; забезпечення цифрової грамотності та інфраструктури.

Впровадження в Україні електронної системи голосування є можливим, але потребує комплексних підготовчих заходів, які включають в себе правові, технічні та організаційні аспекти. Використання електронного голосування, стає особливо актуальним в контексті забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених адвокатів/осіб, а також тих які знаходяться за кордоном.

Світовий досвід свідчить, що органи адвокатського самоврядування, попри свій консервативний характер, поступово інтегрують

технології штучного інтелекту (ШІ) у свою діяльність. З огляду на це, штучний інтелект дедалі активніше впроваджується не лише в індивідуальну юридичну практику, а й у діяльність адвокатських органів, відповідальних за регулювання професії, дисциплінарний нагляд, підвищення кваліфікації та забезпечення доступу до правової інформації. Серед перших країн де використовується ШІ інститутом адвокатури є: Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Канада, Європейський Союз та Естонія.

Водночас визнається, що використання ШІ повинне супроводжуватись забезпеченням принципу незалежності адвокатури, захисту конфіденційної інформації, а також збереженням людського контролю над ключовими рішеннями в межах професійної саморегуляції.

Тож, важливою в цьому напрямку є міжнародна декларація «Заява адвокатів G7 щодо штучного інтелекту (AI)» [7], яка була офіційно підтримана асоціаціями адвокатів та юридичними товариствами в країнах G7, включаючи США, Німеччину, Канаду, Францію, Італію, ЄС, Великобританію та Японію. Ця заява, формалізована 21 березня 2024 року, підкреслює колективну позицію цих юридичних органів щодо зростаючого впливу штучного інтелекту на правові системи в усьому світі [8].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що дослідження даного питання надасть змогу визначити тенденції і перспективи розвитку організованої адвокатської професії в країнах Європи та світу. Відповідно, розуміння сучасних потреб з врегулювання адвокатської професії надасть можливість більш точно спрогнозувати виникнення подальших правових викликів та змін у вимогах до інституту адвокатури і в Україні.

Список використаної літератури

1. Клименко К., Костенко О. Інформаційна діяльність та інформаційне забезпечення діяльності адвоката в Україні. *WorldScience.* № 3(55), Vol.4. URL: https://rsglobal.pl/index.php/ws/article/view/406/393
2. Безега Т. М. Значення та перспективи штучного інтелекту у функціонуванні інституту адвокатури України. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості :* збірник тез Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 15 березня 2024 року) / упор. О. О. Барабаш. Львів : ЛьвДУВС, 2024. С. 24–29. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/uk/karta-dokumentiv/category/391-conference-2024-magazine.html?download=5479:shtuchnyi-intelekt-u-pravovii-praktytsi-mezhi-ta-mozhlyvosti-materialy-kruhloho-stolu-15-bereznia-2024-roku
3. Безега Т. М. Роль діджиталізації у функціонуванні інституту адвокатури України в період воєнного стану. *Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану:* матеріали міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 26–28 квітня 2023 року).

URL: https://osu2023.uz.ua/journals/syektsiya-11/rol-didzhitalizatsiyi-u-funktsionuvanni-institutu-advokaturi-ukrayini-v-pyeriod-voyennogo-stanu
4. Програмне забезпечення для онлайн-голосування POLYAS CORE 3. Порівняйте наші сертифіковані системи. URL: https://www.polyas.com/security/core3
5. Офіційний сайт адвокатури Словаччини. URL: https://www.sak.sk./web/sk/cms/news/form/list/form/row/512791/_event
6. Законодавчо сумісні онлайн-вибори до палат. URL: https://www.polyas.de/kammern?utm_source=chatgpt.com#faquni
7. G7 Bars' Statement on Artificial Intelligence (AI). URL: https://www.nichibenren.or.jp/library/pdf/activity/international/joint_statement/240321.pdf
8. Заяви групи 7 адвокатур та адвокатських товариств щодо штучного інтелекту (ШІ). 16.09.2024 р. URL: https://iclr.net/news/g7-bars-and-law-societies-statements-on-artificial-intelligence-ai/

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого ***Вільчик Тетяна Борисівна***

Кісліцина І. О.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ІТАЛІЇ

Адвокатська етика посідає ключове місце у системі професійних стандартів, що визначають діяльність адвоката в будь-якій демократичній державі. В Італії адвокатура має давні історичні традиції та високий рівень суспільної довіри, тому важливим є аналіз етичних норм та стандартів, а також практики притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Дослідження етичних аспектів адвокатської діяльності в Італії має важливе значення для порівняльного аналізу із національною моделлю, особливо з огляду на європейський вектор розвитку адвокатури та інтеграцію України у спільний правовий простір ЄС.

Діяльність адвокатів в Італії регулюється законом Італійської Республіки «Про нове регулювання адвокатської професії» № 247 від 31 грудня 2012 року (Nuova disciplina dell'ordinamento della professione forense) (далі — Закон). Цей Закон складається з шести розділів, що

включають в себе 67 статей. У статті 2 Закону закріплено статус адвоката в Італії як незалежного професіонала-фахівця, який у режимі свободи, автономії та незалежності здійснює діяльність. Окремо в Законі визначено, що адвокат покликаний гарантувати громадянину реальний захист його прав [1]. Особливу увагу приділено деонтологічним обов'язкам: адвокат має діяти з чесністю, гідністю, незалежно від зовнішнього впливу, забезпечувати ефективний захист прав та свобод клієнта (ст. 2, 3). Крім того, закон упорядковує організацію устрою адвокатури в Італії, зокрема, існують правила правила щодо реєстрації в професійних реєстрах, правила щодо суміщення з іншими професіями, діяльності адвокатських товариств та мультидисциплінарних структур (ст. 4). Важливим нововведенням цього Закону стали положення про дисциплінарну відповідальність адвокатів, процедуру розгляду дисциплінарних справ, права та обов'язки сторін, строки давності та дисциплінарні санкції (розділ V). Таким чином, Закон Італійської Республіки Про нове регулювання адвокатської професії» створив правову базу, яка покликана гарантувати високий стандарт адвокатської діяльності й укріпити довіру до інституту адвокатури.

Окремим документом, в якому закріплені етичні стандарти адвокатської діяльності в Італії є Кодекс адвокатської етики (Codice Deontologico Forense) (далі — Кодекс). Цей Кодекс, ухвалений Національною радою адвокатів (Consiglio Nazionale Forense), має обов'язкову силу для всіх адвокатів, зареєстрованих у Реєстрах на території Італії. Кодекс не лише встановлює правила поведінки адвоката у відносинах із клієнтом, колегами, судом та третіми особами, але й закріплює загальні принципи, такі як незалежність, гідність, чесність та компетентність [2].

У Статті 2 Кодексу закріплено, що етичні норми застосовуються до всіх адвокатів у їхній професійній діяльності, у взаємовідносинах між собою та з третіми особами; вони також поширюються на поведінку в особистому житті, якщо така поведінка може зашкодити особистій репутації адвоката або іміджу адвокатської професії.

Етичні норми адвокатської діяльності в Італії мають універсальний характер і поширюються не лише на професійні відносини адвоката з клієнтами, колегами чи третіми особами, але й на його поведінку в особистому житті. Такий підхід підкреслює, що адвокат є носієм суспільної довіри, а тому будь-які дії, здатні підірвати його репутацію або авторитет професії, вважаються порушенням етичних засад. Кодекс також закріплює принцип рівності у застосуванні етичних стандартів, поширюючи їх на стажистів, які підпорядковуються тим самим професійним обов'язкам і дисциплінарній юрисдикції, що й адвокати. Це забезпечує формування високих моральних орієнтирів уже на етапі професійного становлення майбутніх юристів.

Окремої уваги заслуговує процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Італії. Ініціювати дисциплінарне провадження може будь-яка особа, яка вважає, що її права чи інтереси були порушені діями адвоката, а також органи кримінальної юстиції, якщо дії адвоката містять ознаки кримінального правопорушення. Після отримання скарги або повідомлення про можливе порушення голова окружної дисциплінарної ради реєструє справу у спеціальному реєстрі та призначає інструкторського радника (consigliere istruttore) для проведення попереднього розслідування. Адвокат у цей час має право отримати інформацію про обвинувачення, ознайомитися з матеріалами справи та подати письмові пояснення протягом тридцяти днів.

У разі необхідності, розгляд провадження передбачає усне слухання, на якому адвокат має право подавати документи, викликати свідків та надавати пояснення особисто або через свого захисника. Розгляд ведеться дисциплінарною секцією окружної дисциплінарної ради, до складу якої входять п'ять основних членів та три запасних. Дисциплінарна процедура є автономною від кримінального судочинства, хоча у разі потреби дисциплінарна процедура може бути тимчасово зупинена для отримання матеріалів кримінальної справи (у випадку, якщо в діях адвоката вбачається не тільки дисциплінарний проступок, але й кримінальне правопорушення). Загальний строк давності для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Італії становить шість років від дати вчинення порушення.

За результатами розгляду дисциплінарної справи до адвокатів в Італії можуть застосовуватися різні дисциплінарні санкції, залежно від тяжкості порушення. За незначні проступки застосовується попередження, більш серйозні порушення тягнуть за собою догану, тоді як значні або повторні порушення можуть призвести до тимчасового відсторонення від професійної діяльності на строк від двох місяців до п'яти років. Найсерйозніші порушення, які роблять подальше здійснення адвокатської діяльності неможливим, караються остаточним виключенням з реєстру адвокатів. Крім того, у разі серйозних обставин ще до завершення дисциплінарного провадження може застосовуватися тимчасове відсторонення від здійснення адвокатської діяльності.

Рішення окружної дисциплінарної ради може бути оскаржене до Національної ради адвокатури (CNF) протягом тридцяти днів з моменту винесення рішення. Можливість оскарження рішення дисциплінарної ради передбачено для перевірки правильності застосування процесуальних норм, та норм етики, а рішення Національної ради адвокатури є остаточним і обов'язковим до виконання. Застосування

дисциплінарних санкцій забезпечує рада ордену, у якому зареєстрований адвокат, при цьому відсторонений або виключений адвокат зобов'язаний утримуватися від професійної діяльності. Після п'яти років з моменту виконання дисциплінарної санкції адвокат може подати заяву на повторну реєстрацію у відповідному реєстрі, якщо раніше був виключений.

Окремо варто звернути увагу на оцінювання етичних ризиків адвокатів. В Італії етичні ризики адвокатів оцінюють дисциплінарні ради адвокатських палат, які аналізують дотримання Кодексу адвокатської етики, характер порушень та їх вплив на довіру до професії. Особливу увагу приділяють конфлікту інтересів, порушенню незалежності та недобросовісній поведінці щодо клієнтів. Такі превентивні заходи спрямовані на підтримання високого рівня доброчесності адвокатів і запобігання ситуаціям, що можуть зашкодити довірі до професії.

Можна зробити висновок, що італійський досвід регулювання адвокатської етики та дисциплінарної відповідальності відзначається високим рівнем інституційної незалежності адвокатури та детально регламентованими процедурами дисциплінарного провадження. Закон «Про нове регулювання адвокатської професії» 2012 року у поєднанні з Кодексом адвокатської етики в Італії створює комплексну систему контролю за дотриманням професійних стандартів адвокатської діяльності та поведінки адвоката. Для України корисним може бути запровадження елементів етичного моніторингу та профілактичної роботи з адвокатами — регулярного оцінювання етичних ризиків, етичного наставництва та обов'язкових тренінгів з професійної доброчесності. Також варто звернути увагу на єдність дисциплінарної практики, яку в Італії забезпечує Національна рада адвокатури. Упровадження подібних механізмів сприятиме посиленню довіри до процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Україні а також формуванню єдності дисциплінарної практики. Впровадження досвіду зарубіжних країн, зокрема, Італії, сприятиме підвищенню довіри до інституту адвокатури в Україні та зміцненню професійної культури правничої спільноти.

Список використаної літератури

1. Nuova disciplina dell'ordinamento della professione forense. Legge 31 dicembre 2012, n. 247. Italia. *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* Serie Generale n. 15 del 18 gennaio 2013. URL: https://www.consiglionazionaleforense.it/normativa-legge-247-?utm_source
2. Codice Deontologico Forense. Approvato dal Consiglio Nazionale Forense. 31 gennaio 2014. URL: https://www.consiglionazionaleforense.it/codice-deontologico-forense?utm_source

Осипчук А. В.
асистент кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Адвокатура є ключовим інститутом демократичного суспільства, який забезпечує реалізацію права на справедливий суд, ефективний захист та доступ до правосуддя. Її діяльність нерозривно пов'язана з гарантіями прав людини, визначених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [1]. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у своїй практиці неодноразово підкреслював, що незалежність адвоката, захист його професійної діяльності та дотримання принципу конфіденційності становлять невід'ємну складову права на справедливий суд, закріпленого у статті 6 Конвенції.

Гарантії адвокатської діяльності мають на меті забезпечити незалежність і неупередженість захисника, який представляє інтереси особи у судових чи адміністративних процесах. ЄСПЛ послідовно наголошує, що держава повинна не лише утримуватися від необґрунтованого втручання у діяльність адвокатів, а й створювати правові та практичні умови для здійснення їхніх професійних обов'язків. У справі «Моріс проти Франції» [2] Велика палата ЄСПЛ зазначила, що адвокати мають особливу роль у функціонуванні правосуддя, і будь-які санкції за висловлювання адвоката під час виконання професійних обов'язків повинні розглядатися з особливою обережністю, оскільки вони можуть впливати на свободу вираження поглядів, гарантовану статтею 10 Конвенції.

Одним із ключових елементів гарантій адвокатської діяльності є принцип конфіденційності спілкування між адвокатом і клієнтом. ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що будь-яке втручання державних органів у це спілкування є порушенням статей 6 та 8 Конвенції. Так, у справі «Міхалаке проти Румунії» [3] Суд наголосив, що прослуховування телефонних розмов між адвокатом і клієнтом без належного судового контролю є неприйнятним втручанням у право на повагу до приватного життя та кореспонденції. Аналогічну позицію Суд висловив у справах «Кемпбелл проти Сполученого Королівства» [4] та «С. проти Швейцарії» [5], де зазначалося, що адвокат не може ефективно виконувати свої обов'язки, якщо він не має гарантій, що його спілкування з клієнтом залишається таємним.

Особливе значення у практиці ЄСПЛ має питання захисту адвокатів від переслідувань і тиску з боку державних органів. У справі «Нікулеску проти Румунії» [6] Суд визнав порушення статті 10 Конвенції через покарання адвоката за критику судді, підкресливши, що така критика, висловлена в межах професійної діяльності, є частиною суспільного обговорення питань правосуддя. ЄСПЛ підкреслив, що адвокати мають право на вільне висловлення позиції щодо функціонування судової системи, якщо їхні дії не виходять за межі професійної етики.

Не менш важливою є позиція Суду щодо забезпечення доступу до адвоката на ранніх стадіях кримінального процесу. У справі «Салдуз проти Туреччини» [7] Велика палата сформулювала фундаментальний принцип, згідно з яким право на справедливий суд є ілюзорним, якщо особа не має можливості скористатися допомогою адвоката з моменту затримання.

Гарантії адвокатської діяльності також включають захист професійної та фізичної безпеки адвокатів. ЄСПЛ визнає, що загрози, переслідування чи кримінальне покарання адвокатів за їхню правову позицію є неприйнятними у демократичному суспільстві. У справі «Стефанов проти Болгарії» [8] Суд наголосив, що держава має позитивний обов'язок забезпечити безпеку адвокатів, які здійснюють свою професійну діяльність, навіть якщо загрози надходять від приватних осіб.

Показовими для України є рішення ЄСПЛ у справах «Волохи проти України» [9] та «Романов проти України» [10], у яких Суд звернув увагу на недопустимість втручання державних органів у діяльність адвокатів, зокрема шляхом обшуків в адвокатських офісах без належних гарантій захисту адвокатської таємниці. Такі дії визнаються порушенням права на повагу до приватного життя та права на ефективний засіб юридичного захисту.

Таким чином, практика Європейського суду з прав людини формує комплекс стандартів, що визначають сучасне розуміння гарантій адвокатської діяльності. До них належать незалежність адвокатури, свобода професійної діяльності, захист від тиску і переслідування, дотримання конфіденційності адвокатської таємниці, забезпечення доступу до адвоката на всіх стадіях провадження. Застосування цих стандартів у національній правовій системі є необхідною умовою реального забезпечення верховенства права та права на справедливий суд.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 23.10.2025).

2. Morice v. France, no. 29369/10, ECHR 2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–154265 (дата звернення: 23.10.2025).
3. Mihalache v. Romania, no. 54012/10, ECHR 2019. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–194800 (дата звернення: 23.10.2025).
4. Campbell v. the United Kingdom, no. 13590/88, ECHR 1992. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–57758 (дата звернення: 23.10.2025).
5. S. v. Switzerland, no. 12629/87, ECHR 1991. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–57686 (дата звернення: 23.10.2025).
6. Niculescu v. Romania, no. 25333/03, ECHR 2011. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–103709 (дата звернення: 23.10.2025).
7. Salduz v. Turkey, no. 36391/02, ECHR 2008. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–89893 (дата звернення: 23.10.2025).
8. Stefanov v. Bulgaria, no. 49037/99, ECHR 2008. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–84978 (дата звернення: 23.10.2025).
9. Volokhy v. Ukraine, no. 23543/02, ECHR 2006. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–72338 (дата звернення: 23.10.2025).
10. Romanov v. Ukraine, no. 55331/18, ECHR 2021. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–210453 (дата звернення: 23.10.2025).

Мозгальов В. Ю.
аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ АДВОКАТІВ У СФЕРІ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Створення адекватних та дієвих умов для діяльності адвокатури та забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності є одним із важливіших завдань кожної демократичної держави.

Професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами, зокрема, крім іншого: адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом; адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом [1].

Проте при існуючій системі гарантій адвокатської діяльності, можливості адвокатів у сфері придбання та застосування зброї в нашій державі залишаються недостатньо врегульованими та такими, що потребують реформування. Спроба вирішити вказане питання була реалізована в межах загального питання про прийняття профільно-

го закону про право на цивільну вогнепальну зброю. Так, вказаний проект було прийнято за основу із скороченням строку підготовки за один день до повномасштабної війни проти нашої держави, а саме 23.02.2022 [2].

Із пояснювальної записки до проекту Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності за № 12320 [3], який було прийнято Верховною Радою України 16.07.2025, та який досі очікує на підпис президента, вбачається наступне. Існує проблема порушення гарантій адвокатської діяльності, зокрема заборони ототожнення адвоката з клієнтом, що пов'язано, із збільшенням кількості проваджень щодо правопорушень, передбачених кримінальним законодавством, пов'язаних зі збройною агресією РФ, а також розглядом судових справ щодо обмеження прав осіб, пов'язаних з державою агресором. Втручання в діяльність адвоката та інший вплив на нього у зв'язку із виконанням професійних обов'язків грубо порушує вимоги Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», суперечить міжнародним стандартам незалежності адвокатської професії в демократичній правовій державі, порушує гарантії незалежності адвокатської діяльності, гарантії кожного на професійну правничу допомогу та доступ до правосуддя, а також є тиском на адвокатів при виконанні ними своїх професійних обов'язків. Так, згідно з офіційною статистикою Офісу Генерального прокурора за 2022–2023 роки вбачається тенденція до збільшення зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 397 КК України [3].

Вказане знаходить своє відображення у Звіті Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за 1 півріччя 2025 року [4] та у Звіті щодо ототожнення адвокатів з клієнтами на території України [5].

Наразі, чи не єдиним передбаченим законодавством способом для отримання права виключно на травматичну зброю для адвоката, як учасника кримінального судочинства є правова конструкція, яка ґрунтується на Наказі МВС України № 379 дск від 13.06.2000 [6], Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Вказана конструкція не є такою, що відповідає чинній проблематиці за цим питанням, та потребує оперативного реформування [7].

Спроби вирішити наявну проблематику були зроблені у проекті Закону про внесення зміни до статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо гарантій адвокатської діяльності № 4612 від 19.01.2021 [8], та у проекті Закону про право на цивільну вогнепальну зброю № 5708 від 25.06.2021 [2], які включено до порядку

денного Верховною Радою України за № 4586-IX від 03.09.2025, але, нажаль, наразі не розглянуті у першому та другом читанні відповідно.

З огляду на вищевикладене, цікавим видається зарубіжний досвід у забезпеченні та реалізації прав адвокатів у сфері обігу цивільної зброї.

Слід зазначити, що прямі закони чи нормативно-правові акти, які автоматично дають адвокату право носити/придбавати зброю за його професією, — рідкість. Частіше у національних законодавствах передбачено переліки професій, яким легше отримати професійні дозволи (наприклад Філіппіни), чи «професійні»/службові дозволи для посад (наприклад у США, саме на рівні окремого штату), або індивідуальні винятки, які видає відповідна посадова особа за наявності реальної загрози. Тим не менш, проаналізувавши чинний міжнародний досвід можна зробити акценти на наступних державах.

У Філіппінах, відповідно до профільного Закону про зброю «Republic Act No.10591 (Comprehensive Firearms and Ammunition Regulation Act)» [9], встановлено Permit to Carry Firearms Outside of Residence (PTCFOR) (дозвіл на носіння зброї не за місцем мешкання). Для деяких професій (включно з адвокатами/членами палати адвокатів у практиці та судовій практиці), що є підставою для отримання PTCFOR при наявності загрози. В даному випадку застосовується схожа з Україною модель, але вона стосуються цивільної зброї в цілому, а не травматичної зброї, і передбачена саме Законом, а не наказом МВС, як в Україні.

Прикладом саме професійного доступу до права на зброю можна також вважати законодавчий підхід у штаті Айова США із відповідним Законом про зброю «Iowa Code §724.6 — «professional permit to carry weapons» [10], де дозвіл на носіння зброї пов'язаний із належністю особи до певної професії (адвокати, прокуратури). Такий дозвіл має умови (де/коли можна носити зброю). Водночас слід зазначити, що підходи у цьому питанні відрізняються між штатами США.

Із досвіду ЄС можна привести Естонію. В Естонії «Estonian Weapons Act» (профільний закон про зброю) детально регулює категорії дозволів (придбання, носіння) [11]. Адвокатам автоматично право не надається, але при наявності обґрунтованої потреби (серйозна загроза) людина може добитися отримання дозволу відповідно до процедури, що за загальним правилом для адвокатів є більш вірогідним, при здійсненні їм професійної діяльності. Вказаний підхід також реалізовано у Великобританії, відповідно до профільного закону «Firearms Act» [12].

Досить цікавим та вартим уваги є актуальний досвід Бразилії, де поряд із профільним законом про зброю № 10.826 від 02.12.2003 року [13], на розгляді у парламенті перебуває законопроект, щодо надання саме адвокатам прямого права на придбання та носіння зброї, у осо-

бливому порядку. Так, вказаний законопроект у квітні 2025 року було схвалено комітетом з громадської безпеки Сенату, а наразі він перебуває на розгляді у конституційному комітеті та комітеті з юстиції [14].

З огляду на вищевикладене, зважаючи на існуючу проблематику про відсуніть профільного закону про зброю в Україні і беручи до уваги попередні спроби на законодавчому рівні вирішити питання, найбільш адекватним та сприйнятим виглядає варіант прийняття у другому читанні проекту Закону про право на цивільну вогнепальну зброю № 5708 [2], із урахуванням редакції альтернативного проекту 5708/1 [15], а саме: надання безумовного права адвокатам на придбання, зберігання та використання травматичної зброї, та одночасно надання права всім громадянам, які відповідають запропонованим вимогам набути таке право починаючи з 25-річного віку.

Світовий досвід по праву адвокатів володіти та користуватися зброєю здебільшого йде по шляху саме передбачення широкого кола громадян на зброю. У зв'язку з цим, необхідність визначення особливого порядку для отримання такого дозволу саме адвокатами є неактуальною.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Картка законопроекту про право на цивільну вогнепальну зброю URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190
3. Картка законопроекту про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45435
4. Звіті Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за 1 півріччя 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Звіт_Комітету_захисту_прав_адвокатів_та_гарантій_адвокатської_діяльності.pdf
5. Звіті Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ щодо ототожнення адвокатів з клієнтами на території України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Zvit_ZPA. pdf
6. Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громад-

ських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу, державними службовцями та журналістами: наказ МВС України від 13.06.2000 р. № 379 дск. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0696–00#Text
7. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782–12#Text
8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «про внесення зміни до статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо гарантій адвокатської діяльності». URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/452525
9. Закон № 10591 від 29.05.2013 URL: https://lawphil.net/statutes/repacts/ra2013/ra_10591_2013.html
10. IA Code § 724.6 (2014) (Кодекс Штату Айова, США). URL:https://law.justia.com/codes/iowa/2014/title-xvi/subtitle-1/chapter-724/section-724.6?utm_source=chatgpt.com
11. Weapons Act (Закон про зброю). URL:https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504122014001/consolide?utm_source=chatgpt.com
12. Firearms Act 1968(Закон про зброю). URL:https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/27/contents
13. Закон № 10.826 від 02.12.2003 рокуURL:https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/2003/L10.826.htm
14. Law authorizing all lawyers to carry firearms is close to being implemented. Стаття. Елісон Фітчер. 09.04.2025. URL: https://en.clickpetroleoegas.com.br/lei-que-autoriza-porte-de-arma-de-fogo-a-todos-os-advogados-esta-perto-de-sair-do-papel-afch
15. Картка законопроекту про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27343

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», д. ю. н., професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Nesterchuk I.
social worker
San Diego, USA

FREE LEGAL AID IN UKRAINE AND THE UNITED STATES: A COMPARATIVE ANALYSIS

Free legal aid is an essential component of the human rights protection system that ensures the realization of the constitutional right of every individual to legal assistance, regardless of their financial situation. According to Article 59 of the Constitution of Ukraine, everyone has the right to professional legal assistance, and in cases provided by law, such assistance is granted free of charge.

However, a concrete mechanism for implementing this right did not exist until the adoption of the Law of Ukraine «On Free Legal Aid» in 2011. Since 2013, regional centers have provided free secondary legal aid in criminal proceedings, ensuring access to justice for an average of 700,000 suspects and defendants annually. In July 2015, a new stage in the development of the FLA system began, when 100 new local centers for providing secondary legal aid were opened in regional, district, and city centers, including the capital. Since 2016, free legal aid has become even more accessible, as legal aid bureaus have been established in almost every district of Ukraine. As we mentioned before, the main legal act regulating the provision of free legal aid is the Law of Ukraine «On Free Legal Aid»dated June 2, 2011. It defines: 1) the legal framework for organizing and functioning of the FLA system;2) the procedure for providing legal aid; 3) the categories of individuals entitled to free legal assistance;the powers of entities responsible for delivering such assistance.

According to the law, there are two main types of FLA: 1) Free Primary Legal Aid (FPLA) and 2) Free Secondary Legal Aid (FSLA). Free Primary Legal Aid includes: 1) provision of legal information;2) consultations and explanations on legal issues; 3) assistance in drafting appeals, applications, and complaints; 4) facilitation of access to secondary legal aid. This type of FPLA is provided by executive authorities, local self-government bodies, FLA centers, public organizations and legal clinics.

Free Secondary Legal Aid represents more extensive legal support, which includes: 1) defense in criminal proceedings; 2) representation of interests in courts and other bodies; 3) preparation of procedural documents. This type of free legal aid is provided exclusively by advocates who cooperate with the FLA system on the basis of contracts or agreements.

Thus, the system of free legal aid in Ukraine is a crucial guarantee for ensuring access to justice and protecting the rights of socially vulnerable groups. It reflects the implementation of European legal standards and con-

tributes to the development of a democratic and fair state governed by the rule of law.

The system of free legal aid in the United States is an essential element of the democratic justice system, designed to ensure equal access to justice for all citizens. The U. S. Constitution (Sixth Amendment) guarantees the right to an attorney only in criminal cases where the defendant faces imprisonment. In such cases, the court appoints a public defender to provide free legal representation. However, in civil cases — such as those involving housing, employment disputes, social benefits, or family matters—the state does not provide automatic appointment of counsel. To fill this gap, a broad network of organizations has been established to offer free legal assistance to low-income individuals.

The foundation of this system is the Legal Services Corporation (LSC), created by Congress in 1974. It is an independent nonprofit organization funded by the federal government that coordinates the work of over 130 local legal aid offices across all states, the District of Columbia, and U. S. territories. LSC provides grants to legal aid organizations that offer civil legal assistance to individuals with incomes not exceeding 125 % of the federal poverty level.

Lawyers within the LSC network handle a wide range of issues, including tenant and homeowner rights, family law (divorce, alimony, child custody), employment disputes, discrimination, domestic violence, social security, and veterans' rights. Their services include legal consultations, preparation of procedural documents, court representation, and community legal education. Many states also operate online self-help platforms that allow individuals to access legal information and templates for essential legal documents.

In addition to the LSC, several other entities play vital roles in providing free legal aid. For example, Public Defender Offices handle criminal defense cases, while Pro Bono Programs coordinate voluntary legal services provided by private attorneys. Legal Aid Societies, funded by private foundations and community organizations, operate as charitable institutions that deliver legal support to vulnerable groups.

Both Ukraine and the United States recognize free legal aid as a cornerstone of access to justice and a vital safeguard of human rights, yet their systems differ in structure, philosophy, and implementation.

Thus, in Ukraine, the system of free legal aid is state-centered, institutionalized through the Law «On Free Legal Aid» and financed primarily by the government. It ensures comprehensive coverage, including both primary and secondary legal assistance. This centralized model guarantees uniformity, legal certainty, and the inclusion of socially vulnerable groups such as low-income citizens, internally displaced persons, and victims of crime. Ukraine's approach reflects European legal traditions and emphasizes the state's duty to secure justice for all.

In contrast, the United States employs a decentralized, hybrid model, where the government, private sector, and civil society share responsibility for providing legal aid. The Legal Services Corporation coordinates nationwide civil assistance, while Public Defender Offices safeguard the constitutional right to counsel in criminal cases. However, access to legal aid in civil matters largely depends on non-governmental initiatives, private foundations, and pro bono work, resulting in broader civic participation but also regional disparities.

Kravchenko O.
Economista
Nowara, Italia

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE CODE OF CONDUCT FOR ITALIAN LAWYERS

Legal ethics in Italy plays a crucial role in maintaining a high level of trust in the legal profession and the judicial system. It serves as the foundation of a lawyer's independence and ensures adherence to the principles of justice, integrity, and confidentiality in relations with clients, colleagues, and the court. Compliance with ethical norms helps preserve the reputation of the legal profession as an intellectually and morally responsible field dedicated to serving the interests of justice. In this regard, special attention will be given to the Code of Conduct for Italian Lawyers.

The Code of Conduct for Italian Lawyers, approved by the National Bar Council of Italy (*Consiglio Nazionale Forense*), establishes a comprehensive framework of ethical and professional standards governing the behavior of lawyers in their relationships with clients, courts, colleagues, and other legal actors. It serves as a cornerstone for maintaining professionalism, independence, and integrity within Italy's legal system. The Code consists of seven parts and seventy-three articles, each addressing specific aspects of legal practice and professional ethics. The main sections include general principles, relations with clients, relations between lawyers, duties before the court, relations with third and opposing parties, relations with forensic institutions, and final provisions.

The general principles define fundamental ethical values such as independence, integrity, competence, confidentiality, and the avoidance of conflicts of interest. Relations with clients regulate the duties of communication, diligence, loyalty, and financial transparency, ensuring that lawyers act in the best interests of those they represent. Relations between lawyers emphasize collegiality, mutual respect, and the prohibition of unfair competi-

tion, thereby strengthening the unity of the profession. Duties before the court include maintaining proper conduct, respect for judicial institutions, and refraining from procedural abuses or misleading arguments. Relations with third and opposing parties ensure that lawyers interact ethically with all participants in the legal process, maintaining fairness and professionalism. Relations with forensic institutions focus on collaboration with judicial bodies and administrative institutions while preserving the lawyer's autonomy and dignity. The final provisions contain transitional rules, disciplinary procedures, and regulations regarding the entry into force of the Code [1].

One of the defining features of the Italian Code is its recognition of the legal profession as an *intellectual activity* governed by Articles 2229–2238 of the Italian Civil Code. This characterization underscores the intellectual and ethical nature of advocacy, distinguishing it from commercial or administrative professions. Foreign lawyers practicing in Italy are also bound by the same ethical principles and must adhere to the Code's standards while operating within the Italian jurisdiction. Professional secrecy (segreto professionale) is treated as a core obligation: lawyers are required to maintain absolute confidentiality regarding client information, even after the conclusion of a case. Disciplinary responsibility extends not only to the lawyer's personal actions but also to those of their associates or staff members, ensuring accountability at every level of professional practice.

The Code plays a crucial role in safeguarding ethical standards and preserving public trust in the legal system. It establishes a foundation for self-regulation, reinforcing the independence of the legal profession while promoting accountability through bar associations and disciplinary councils. The Italian model demonstrates how a balance between autonomy and responsibility can strengthen both professional integrity and the quality of justice.

In conclusion, the Code of Conduct for Italian Lawyers is a comprehensive and modern legal-ethical framework that reflects the high standards of the Italian legal tradition. With its seven parts and seventy-three articles, it offers a clear and structured vision of legal professionalism, emphasizing integrity, competence, and service to justice.

List of references

1. Code of Conduct for Italian Lawyers, dated on January, 31, 2014. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution /public/documents/National_Regulations/DEON_National_CoC/EN_Italy_Code_of_Conduct_for_Italian_Lawyers.pdf

Авєтісян К. К., Смирнова С. О.
студентки 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ З МІЖНАРОДНИМИ ПРОФЕСІЙНИМИ АСОЦІАЦІЯМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ

Взаємодія Національної асоціації адвокатів України (НААУ) з міжнародними професійними асоціаціями є стратегічним механізмом зовнішнього захисту українських адвокатів. Значення цієї взаємодії посилюється в умовах зовнішніх викликів, таких як збройна агресія, де національні механізми можуть бути недостатніми. Згідно з принципами Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE), така співпраця забезпечує незалежність адвокатури та захист від державних чи зовнішніх втручань, сприяючи інтеграції України до європейського правового простору.

У 2023 році НААУ спільно з International Bar Association (IBA) запустили моніторинг судових процесів щодо воєнних злочинів у Києві та Харкові, що дозволило привернути увагу міжнародної спільноти до захисту адвокатів, які представляють жертв конфлікту [1]. Втручання держави щодо нав'язування адвокатам стандартів поведінки під час надання юридичної допомоги розцінюється як неприпустима практика. Міжнародна Спілка адвокатів встановлює в своїх правилах адвокатської етики, що адвокат має бути незалежним у своїй професійній діяльності. Це також відображено в Правилах адвокатської етики в Україні, де стверджується необхідність максимальної незалежності адвоката під час виконання своїх професійних обов'язків та вимагається опір будь-яким спробам втручання в його незалежність. В Україні взаємодія регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст. 45, яка передбачає співпрацю НААУ з міжнародними організаціями для захисту прав адвокатів) [2] та Правилами адвокатської етики [3].

У 2025 році Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката стала ключовим документом, що гарантує конфіденційність та незалежність, і НААУ активно лобіювала її ратифікацію через CCBE. Конвенція стосується як самих адвокатів, так і професійних асоціацій. Вона містить положення щодо права на здійснення професійної діяльності, професійних прав, свободи вираження поглядів, професійної дисципліни, а також передбачає спеціальні заходи захисту адвокатів та їхніх асоціацій [4].

Повертаючись до взаємодії національних органів адвокатського самоврядування з міжнародними професійними асоціаціями, зауважимо, що вона поділяється на:

1) інституційну (членство та партнерства, наприклад, НААУ як асоційований член ССВЕ);

2) проектну (спільні ініціативи, як моніторинг прав адвокатів);

3) адвокаційну (спільні заяви та лобіювання на рівні ЄС, ООН);

4) освітню (воркшопи та тренінги для підвищення стійкості адвокатів).

Захист адвокатів у світовому вимірі здійснюється переважно через механізми міжнародного права. Хоча універсальних міжнародно-правових норм, які б комплексно регулювали діяльність адвокатської професії, наразі не існує, більшість держав орієнтується на власні історичні традиції, національне законодавство та міжнародні угоди у сфері захисту прав юристів. Україна, як активний суб'єкт міжнародних відносин, взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство із загальновизнаними міжнародними стандартами, що забезпечують незалежність та безпеку адвокатської діяльності.

Отже, міжнародна взаємодія сприяє зміцненню системи захисту адвокатів, зниженню рівня тиску, підвищенню авторитету української адвокатури та її інтеграції до європейських стандартів. Для адвокатів це означає доступ до міжнародних ресурсів і програм підтримки, зокрема фондів допомоги ССВЕ. Для правової системи — посилення прозорості та зменшення корупційних ризиків. Водночас слід враховувати потенційні ризики надмірної залежності від зовнішньої допомоги, що може послабити розвиток внутрішніх механізмів самозахисту адвокатури.

Список використаної літератури

1. У Раді ІВА пригадали етапи співробітництва з НААУ. 03.11.23. URL: https://unba.org.ua/news/8484-u-radi-iba-prigadali-etapi-spivrobitnictva-z-naau.html
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI (зі змінами). Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17
3. Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року (зі змінами). Офіційний веб-сайт Національної асоціації адвокатів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
4. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (текст українською). 13.03.25. URL: https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.htm

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Храпенко Олена Олегівна***

Безчеснюк М. І.
студент 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОДЕЛІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В США ТА КАНАДІ: МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКУ АДВОКАТУРУ

Актуальність дослідження зумовлена потребою удосконалення системи безоплатної правничої допомоги (БПД) в Україні в умовах зростання соціальної вразливості населення, посилення запиту на доступ до правосуддя та необхідності підвищення ефективності адвокатури як гаранта реалізації конституційного права на правничу допомогу. Попри значний розвиток інституційної бази БПД, національна система все ще стикається з низкою проблем — обмеженим фінансуванням, нерівномірним розподілом навантаження між регіонами, недостатньою спеціалізацією адвокатів і відсутністю сталого механізму залучення добровільних ресурсів правничої спільноти. Саме тому звернення до зарубіжного досвіду США та Канади є важливим аналітичним кроком для пошуку моделей, які поєднують інституційну стійкість, якість послуг і фінансову збалансованість.

Проблема полягає у визначенні оптимального балансу між державним фінансуванням, незалежністю адвокатів, свободою вибору захисника та гнучкістю організаційних форм надання БПД. У цьому контексті постає питання: які саме елементи змішаних моделей США та Канади доцільно імплементувати в українську практику без порушення принципів адвокатської незалежності та рівності сторін?

Питання БПД у Сполучених Штатах Америки та Канаді демонструє, як різні правові традиції поєднують організаційні моделі, стандарти і механізми фінансування, аби забезпечити доступ до правосуддя соціально вразливим групам. Міжнародні документи задають нормативні «точки відліку» для будь-якої національної конструкції. Серед таких документів: Основні положення про роль адвокатів закріплюють право особи на правову допомогу та незалежність тих, хто її надає [1], Принципи та керівні настанови ООН щодо доступу до правової допомоги в системі кримінального правосуддя наголошують на своєчасності, ефективності та рівності доступу [2] тощо. Для

України додатковою підставою слугує конституційна гарантія професійної правничої допомоги і можливості її безоплатного надання у випадках, визначених законом (ст. 59 Конституції) [3].

Американська система історично спирається на модель публічних захисників («Public Defenders», «staff model»), особливо у сфері кримінального процесу. Суть підходу — постійні штатні юристи в незалежних чи напівнезалежних офісах юридичної допомоги, які отримують фіксовану оплату і забезпечують представництво малозабезпечених обвинувачених. Переваги цієї моделі — економія за рахунок масштабу, спеціалізація у «масивних» категоріях справ і відносна стабільність якості через інституційну організацію. Її слабкі сторони — ризик перевантаження, різна спроможність офісів між юрисдикціями і потреба у додаткових механізмах контролю якості, коли обсяг справ непропорційно високий [4, с. 481].

Окрім системи публічних захисників, у США діють також модель адвокатів-захисників за призначенням (Ex officio) та контрактна модель. Програми за призначенням характерні для менших муніципальних утворень, де відсутні штатні офіси публічних захисників. У таких випадках місцева влада формує список приватних адвокатів, згодних представляти інтереси малозабезпечених. Призначення адвоката на конкретну справу здійснює суд — або в індивідуальному порядку, або обираючи зі списку фахівця з потрібною спеціалізацією. Оплата послуг такого захисника відбувається через суд за рахунок федерального бюджету чи бюджету штату. Важливо, що будь-які додаткові витрати, як-от залучення експертів чи проведення окремого розслідування, адвокат має заздалегідь узгодити з судом. Контрактна модель є простішою: приватно практикуючий адвокат укладає прямий договір із місцевою владою про надання послуг, отримуючи за це заздалегідь обумовлену фіксовану суму гонорару [5, с. 197].

Не менш поширеною у США є модель правничої допомоги Pro bono (з лат. *Pro bono publico*– заради суспільного блага). Вона полягає у добровільному та безоплатному наданні професійних послуг на користь громади. Ця система орієнтована насамперед на осіб, які не можуть собі дозволити оплату юриста, і передбачає, що адвокат надає допомогу клієнтам без будь-якої компенсації. Американська асоціація адвокатів пропонує Типовий кодекс етики. Хоча він має рекомендаційний характер, асоціаціям адвокатів на рівні штатів пропонується брати його за основу. Правило 6.1 цього Кодексу визначає «Pro bono» як професійний обов'язок адвоката допомагати тим, хто не може оплатити юридичні послуги. Юристам рекомендується присвячувати такій діяльності принаймні 50 годин на рік [6, с. 13–14].

Канада демонструє інший баланс — історично сильну «judicare»-парадигму з поступовим переходом до змішаних рішень на рівні про-

вінцій. Модель «чистого judicare» (*pure judicare*) дозволяє клієнтам за допомогою спеціальних сертифікатів самим обирати приватного юриста, який отримує оплату за кожну окрему справу; хоча це дає клієнту вибір, система вважається найдорожчою і вимагає значного державного контролю. На противагу їй, модель «чергового адвоката» (*duty counsel*) передбачає роботу штатних юристів, які надають допомогу клієнтам безпосередньо в суді (особливо під час їхньої першої появи). Цей підхід є значно економічно вигіднішим, особливо у завантажених судах, і дозволяє краще контролювати витрати [7, с. 48].

На практиці канадські провінції розгортають гібриди: «judicare» для більшості приватноправових спорів; мережі community legal clinics для певних категорій (соціальна допомога, житло, імміграція); «duty counsel» для невідкладної допомоги в суді; контракти з фірмами на «пікові» навантаження чи спеціалізовані сфери. Такий дизайн відповідає висновкам глобальних досліджень ООН щодо ефективності змішаних систем, які комбінують сильні сторони кожної моделі та мінімізують їхні вади [8, с. 203].

Порівняльно-правовий аналіз дозволяє виокремити спільні «несучі» елементи обох країн. По-перше, бенчмарки доступу і якості визначаються міжнародними стандартами: незалежність адвоката, своєчасність допомоги, зрозумілі критерії відбору отримувачів і процесуальні гарантії рівності сторін. По-друге, у центрі — фінансово-організаційна стійкість: і США, і Канада розглядають БПД як публічну послугу з гарантованим фінансуванням, а не суто благодійну активність. По-третє, обидві юрисдикції комбінують інструменти — «staff model», «judicare», контрактні схеми, «ex officio», «pro bono» — залежно від виду провадження, географії та соціальних потреб.

Перенесення цих підходів в український контекст має спиратися на чинні засади і вже наявні елементи. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» [10] визначає державні гарантії права на безоплатну первинну і вторинну правничу допомогу, суб'єктів надання та механізми організації через Координаційний центр і місцеві центри з надання БВПД, а також порядок залучення адвокатів на договірній основі та критерії належності осіб до одержувачів послуг (малозабезпечені, затримані, підозрювані/обвинувачені, діти, ветерани, ВПО тощо). Закон встановлює стандарти якості, вимоги до конфіденційності, реєстр адвокатів, що співпрацюють із системою, та підстави для оплати і відшкодування витрат адвокатів. Таким чином, українська модель уже інституційно поєднує «staff model» (через штатні підрозділи системи БВПД) і контрактні механізми залучення приватнопрактикуючих адвокатів, що методологічно узгоджується з підходами США та Канади і з конституційною гарантією професійної правничої допомоги.

Корисним є подальше укріплення незалежності надавачів допомоги та процедурних гарантій якості за зразком міжнародних принципів. Водночас, як засвідчує аналіз, система стикається з об'єктивним дефіцитом ресурсів, що впливає на реальну «досяжність» послуги для всіх, хто її потребує [10, с. 181].

Першим вектором імплементації може стати адресне розширення «judicare»-механізмів для цивільних і адміністративних спорів, де доцільна свобода вибору адвоката та менший ризик «структурного конфлікту інтересів». Умови доступу мають бути прозорими й одноманітними, з урахуванням матеріального критерію та «інтересів правосуддя», які в європейській практиці охоплюють очікувану суворість покарання, складність справи та здатність особи до самозахисту. Це дає можливість залучити ширший пул фахівців без інституційного розширення штату, а також посилити спеціалізацію у складних категоріях через контрактні «панелі».

Другий вектор — посилення «staff model» саме там, де вона найефективніша: у кримінальних провадженнях і масових категоріях справ, що потребують постійної присутності у судах першої інстанції. Переваги інституційної організації — єдині стандарти, внутрішній контроль якості, наставництво молодших юристів, що підтверджені порівняльним аналізом. Важливо закласти механізми вирівнювання навантаження між регіонами та прозорі індикатори якості представництва (час на справу, контакт з клієнтом, кількість оскаржень), сумісні з міжнародними керівними принципами.

Третій вектор — системна інтеграція «pro bono» як допоміжного, а не замінювального інструменту. Досвід США і Канади показує, що «pro bono» покриває обмежений сегмент попиту, натомість добре працює для первинних консультацій, підготовки документів і стратегічних публічно значущих справ. Українська Біржа Pro Bono вже виконує роль комунікаційної платформи між НУО, клієнтами та юридичним середовищем; її розвиток доцільно поєднати з механізмами скерування з державних центрів БПД і заохоченнями для фірм (публічні відзнаки, рейтингові стимули). Це дасть змогу вивільнити державний ресурс для категорій, де «pro bono» зазвичай не покриває потреби (складні тривалі процеси, інтенсивне збирання доказів).

Узагальнюючи, досвід США і Канади підтверджує життєздатність змішаних систем, що комбінують організаційні дизайни залежно від типу провадження, соціальних потреб і територіальних особливостей. Міжнародні стандарти ООН та Ради Європи формулюють рамкові вимоги до прав на допомогу, процесуальної рівності та незалежності адвокатури. Для України це трансформується у три практичні кроки: розширити «judicare» для непокритих категорій цивільних та адміністративних спорів; укріпити «staff model» у кримінальних проваджен-

нях з вирівнюванням навантаження; інституціоналізувати «pro bono» як допоміжний ресурс через партнерства з Біржею Pro Bono та професійні стимули. Такий шлях відповідає і конституційним орієнтирам, і перевіреним у порівняльному праві рішенням, залишаючи простір для адаптації під українські правові традиції та бюджетні можливості.

Список використаної літератури

1. Основні положення про роль адвокатів : Положення Орг. Об'єдн. Націй від 01.08.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (дата звернення: 21.10.2025).
2. Принципи та керівні настанови щодо доступу до правової допомоги у системі кримінального правосуддя від 20 грудня 2012 року. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_42613 (дата звернення: 21.10.2025).
3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 21.10.2025).
4. Шайнер В. Моделі та міжнародні стандарти безоплатної правової допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 480–483. URL: https://doi.org/10.32782/2524–0374/2023–7/109 (дата звернення: 21.10.2025).
5. Переверза І. М. Загальнотеоретичні підходи до моделювання адвокатської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук. 2016. 240 с.
6. Всесвітня мережа захисту права суспільних інтересів. Посібник з організації роботи координаційного центру послуг pro bono. 2011. 99 с. URL: https://www.pilnet.org/wp-content/uploads/2020/03/manual-pro-bono-ukrainian-translation-1.pdf.
7. Єгоров П. Змішана форма надання безоплатної юридичної допомоги: моделі та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 47–50. URL: https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/706.
8. Переверза І. М. Загальнотеоретичні підходи до моделювання адвокатської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук. 2016. 240 с.
9. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI: станом на 4 лип. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460–17#Text (дата звернення: 21.10.2025).
10. Подорожна Т., Вдовічен В. Інститут «Pro Bono» у професійній діяльності адвоката: національні тенденції та зарубіжний досвід. Право України. 2019. № 12. С. 179–195.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Синицин Павло Миколайович***

Джигирей В. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Актуальність теми розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні та зарубіжних країнах обумовлена сучасними соціально-правовими викликами.

У нашій державі, зокрема, на популярність традиційного судового розгляду спорів впливають труднощі доступу до суду через бойові дії, тривалість судових процесів, прагнення учасників правовідносин економити час та кошти, а також інші фактори. Саме тому альтернативні методи врегулювання конфліктів набувають дедалі більшої значущості. Попри те, що за кордоном альтернативні способи вирішення спорів, зокрема медіація, активно застосовуються, в Україні вони ще не стали масовими. Це пояснюється як історичними обставинами, так і особливостями правової та судової системи. Аналіз міжнародного досвіду дозволяє не лише виявити причини обмеженої популярності медіації в Україні, а й окреслити напрями її розвитку, адаптуючи найефективніші практики.

В Україні альтернативні методи врегулювання спорів поки що не користуються такою широкою популярністю, як за кордоном. Це зумовлено низкою факторів, серед яких історичні обставини та особливості структури правової і судової системи. Найпоширенішим законом закріпленим способом вирішення конфліктів є медіація. Вивчення досвіду України та зарубіжних країн у сфері медіації дозволяє визначити причини її обмеженого застосування та окреслити шляхи подальшого розвитку цього інституту. Крім того, аналіз практики країн ЄС сприяє більш ефективній адаптації законодавства та має прямий вплив на процес євроінтеграції.

Зарубіжні джерела визначають медіацію як один із альтернативних способів вирішення конфліктів, за якого нейтральна третя особа — медіатор — сприяє сторонам у пошуку взаємовигідного рішення. При цьому медіатор не має повноважень змушувати учасників укладати угоду або виконувати його рекомендації; основою залишається добровільне волевиявлення сторін [1, с. 344]. Такий підхід дозволяє сторонам зберегти автономію та приймати рішення, які найкраще відповідають їхнім інтересам, що підвищує ефективність і тривалість позитивного результату.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію», медіація визначається як «позасудова, добровільна, конфіденційна та структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [2]. Участь нейтральної третьої особи дозволяє сторонам отримати додаткові варіанти вирішення конфлікту, уникнути судового розгляду та зменшити психологічне навантаження, що особливо важливо у справах із високою емоційною напругою.

Першою країною, яка закріпила медіацію на законодавчому рівні, стали Сполучені Штати Америки. Основною причиною цього стало перевантаження судової системи у 1970-х роках, що змусило шукати альтернативні методи вирішення спорів [3, с. 225–235]. У США медіація активно застосовується у бізнесі, економіці та політиці — практично жоден переговорний процес не обходиться без участі медіатора. Був створений Національний інститут вирішення конфліктів, який займається розробкою нових методик та інструментів медіації. Медіаційні служби працюють як у державному, так і в приватному секторі. На сьогодні лише близько 5 % справ доходять до суду, решта врегульовуються мирним шляхом через переговори, що свідчить про високу ефективність медіації порівняно зі стандартними судовими процедурами. З XX століття медіація поступово поширюється по різних країнах світу, підтверджуючи свій практичний вплив і здатність зменшувати навантаження на судову систему.

Досвід США є особливо цінним для України, оскільки демонструє прагнення сторін вирішувати конфлікти мирним шляхом, залишаючи суд лише для складних або критичних справ. Зважаючи на проблеми доступу до суду та перевантаженість українських судових органів, розвиток медіації може стати ефективним інструментом для полегшення судових процедур та зменшення соціальної напруги.

Після США однією з перших країн, що почала формувати власну модель медіації, стала Німеччина. Ініціатором цього стала соціально-економічна криза після Першої світової війни, яка значно перевантажила суди. Після дискусій серед науковців були ухвалені нормативні акти для впровадження позасудового врегулювання конфліктів, хоча Друга світова війна тимчасово призупинила розвиток цих процедур [4]. У 1970-х роках у Німеччині відновили практику позасудових процедур: було створено організації Bundesarbeitsgemeinschaft für Familienmediation (BAFM) та Німецьку організацію медіаторів (DGM). Медіація отримала законодавче закріплення та застосовується у цивільних і комерційних справах. Досвід Німеччини демонструє, що кризи можуть стимулювати розвиток альтернативних способів вирішення конфліктів та потребують поетапного впровадження правових процедур і організаційного забезпечення діяльності медіаторів.

У Франції медіація почала активно розвиватися у 1980-х роках завдяки ініціативі місцевих прокурорів, які помітили, що дрібні правопорушення можна вирішувати шляхом примирення за участю нейтральних і авторитетних осіб. Інститут медіації був закріплений законодавчо у 1992 році, а згодом сфери її застосування розширювалися.

Медіаційні практики існували ще за часів Київської Русі у формі побратимства, замирення та хресного цілування. У XVIII столітті в Україні діяло джерело права «Права, за якими судиться малоросійський народ», яке передбачало врегулювання конфліктів як за участю мирителів, так і без них [5, с. 46].

Сучасна українська медіація почала формуватися у 1990-х роках завдяки недержавним організаціям, що з'явилися у 1994 році. У 1995–1997 роках вони почали застосовувати медіацію для вирішення трудових, комерційних, споживацьких, шкільних, сусідських та інших спорів [5, с. 47]. Важливий внесок у розвиток цього інституту зробили міжнародні грантові організації, зокрема USAID [5, с. 47].

У 2014 році було створено Національну асоціацію медіаторів України, яка нині об'єднує та представляє інтереси медіаторської спільноти на національному рівні. Асоціація координує роботу регіональних організацій, сприяє підвищенню професійної компетентності медіаторів, проводить навчальні програми та обмін досвідом, а також активно працює над удосконаленням законодавчої бази щодо медіації. На сьогодні в Україні функціонує близько 20 організацій медіаторів у різних регіонах [5, с. 48], що забезпечує доступ до процедур медіації широкому колу громадян та бізнесу.

Нині Україна вступає у новий етап розвитку інституту медіації, що передбачає запровадження онлайн-медіації та адаптацію процедури до умов повномасштабного вторгнення. Онлайн-медіація є особливо актуальною, оскільки законодавчо така форма ще не передбачена, а велика кількість громадян вимушено переїхала за кордон, відкрила бізнес у країнах ЄС або продовжує працювати дистанційно.

Світовий досвід показує високу ефективність онлайн-медіації у кризових ситуаціях. Під час пандемії COVID-19 у багатьох країнах активно застосовували дистанційні формати медіації. Наприклад, у Сінгапурі Сінгапурський міжнародний центр медіації (SIMC) запровадив протокол SIMC COVID-19 для швидкого, економного та ефективного врегулювання міжнародних комерційних спорів. За даними цього протоколу, більшість медіацій завершуються протягом одного-двох днів, а успішність процедур сягає близько 80 % [6].

Впровадження онлайн-медіації в Україні є логічним продовженням світового досвіду розвитку інституту медіації. Воно дозволяє спростити врегулювання спорів для громадян, що переїхали за кор-

дон, релокованих компаній та інших учасників правовідносин, забезпечуючи ефективну комунікацію без фізичної присутності. У сучасних умовах повномасштабного вторгнення РФ кількість конфліктів, зокрема транскордонних сімейних, військових та бізнесових спорів, зросла.

Отже, повномасштабне вторгнення, перебування багатьох учасників правовідносин за межами України, перевантаженість судової системи та обмежений доступ до суду створюють стимули для розвитку медіації. Зарубіжний досвід, який корисно врахувати Україні, включає: прагнення сторін вирішувати спори без суду, залишаючи судові інституції для складних випадків; постійний розвиток компетентності медіаторів та організацій медіаторів; адаптацію процедур до конкретного виду спорів; модернізацію нормативно-правової бази та запровадження онлайн-медіації. Ці кроки можуть допомогти розвантажити суди, забезпечити доступ громадян до правосуддя під час воєнного стану та сприяти розвитку інституту медіації в Україні.

Список використаної літератури

1. Голубєва Н. Ю. Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів / Н. Ю. Голубєва. Одеса: Фенікс, 2021. 344 с.
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 7. Ст. 51.
3. Кисельова Т. С. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації в зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 225–235.
4. Reinhold, K. O mediacji w Niemczech. Yustitia, 4(22)/2015. URL: https://www.kwartalnikiustitia.pl/o-mediacji-w-niemczech,7958 (дата звернення: 20.10.2025 р.).
5. Водоп'ян Т. В. До питання історії розвитку медіації в Україні. *Цивільне право та цивільний процес: актуальні питання*. Збірник наукових праць. Серія «Приватне право і підприємництво». 2020. Вип. 20. С. 45–48. URL: http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2020/20/9.pdf (дата звернення: 20.10.2025 р.).
6. Singapure Institute of Management Covid-19 Protocol 18th May 2020. URL: https://www.mhscalgary.com/uploads/ pGwjiOLv/ SIMSMHSCOVID19PROTOCOLS1.pdf (дата звернення: 20.10.2025 р.).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Димчишин О. В.
студент 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЯ АДВОКАТУРИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Організація адвокатури в Сполучених Штатах Америки (далі по тексту — США) — це унікальна система, яка поєднує федеральну систему управління з автономією штатів. Адвокатура в США не є централізованою, на відміну від багатьох європейських країн, а регулюється переважно на рівні штатів [1].

Адвокатура в США сформувалася в колоніальний період, коли юристи наслідували британські традиції, але адаптували їх до американської реальності. Перші асоціації з'явилися в 19 столітті: наприклад, Американська асоціація адвокатів (American Bar Association) (далі — ABA) була заснована в 1878 році в Саратозі, Нью-Йорк, групою з 100 юристів з 21 штату. Метою їх створення було підвищення стандартів професії. До початку 20 століття більшість штатів мали добровільні асоціації, але в 1921 році Північна Дакота стала першим штатом з обов'язковою (mandatory) асоціацією, де членство є умовою для практичної діяльності. Ця модель поширилася, і сьогодні 31 штат має обов'язкові асоціації, які не лише об'єднують юристів, але й регулюють ліцензування, дисципліну та етику [2].

Історично асоціації еволюціонували від елітних клубів до регуляторних органів. Наприклад, у 1952 році ABA почала акредитувати юридичні школи, що стало стандартом для освіти юристів. Це відрізняється від систем, де держава безпосередньо контролює професію, — в США верховні суди штатів делегують повноваження асоціацій, забезпечуючи їх незалежність. ABA — це національна добровільна асоціація, яка не видає ліцензій, але впливає на професійну діяльність адвокатів США. Вона налічує понад 400 тисяч членів і фокусується на стандартизації, освіті та лобіюванні. Структура ABA включає Палату делегатів (House of Delegates) як законодавчий орган, Раду губернаторів (Board of Governors) для управління та секції за спеціалізаціями [3].

ABA розробляє етичний кодекс, який штати можуть адаптувати для своїх правил, проводить програми безперервної освіти, публікує журнали та організовує конференції. Важлива роль ABA — оцінка кандидатів на федеральні суддівські посади, що впливає на призначення президентом США. Крім того, ABA просуває різноманітність у професії, наприклад, через ініціативи для меншин та жінок, і має

глобальні програми, як Rule of Law Initiative для підтримки правових реформ у світі. На відміну від обов'язкових асоціацій, членство в ABA добровільне, відкрите для адвокатів, студентів і навіть осіб, які не є юристами [4].

Основне регулювання професії адвоката відбувається на рівні штатів. Кожен штат має свою асоціацію, які поділяються на обов'язкові (mandatory або integrated bars) та добровільні (voluntary bars). У 31 штаті, включаючи Каліфорнію, Флориду та Техас, членство в асоціації обов'язкове для практичної діяльності. Ці асоціації створені за рішенням Верховного суду штату або законодавством, і вони стягують членські внески, регулюють етику та проводять дисциплінарні процедури. Наприклад, Адвокатська асоціація Каліфорнії (State Bar of California) конституційно закріплена і має монопольний статус [4].

У решті штатів, як-от Нью-Йорк чи Іллінойс, асоціації добровільні, а регулювання здійснюють суди або окремі органи. Добровільні асоціації фокусуються на підвищенні кваліфікації адвокатів, рекомендаціях щодо здійснення адвокатської діяльності та наданні безоплатної правничої допомоги. Деякі штати мають обидва типи: наприклад, у Каліфорнії з 2017 року Каліфорнійська асоціація адвокатів (California Lawyers Association) — добровільна, відокремлена від регуляторної State Bar [5].

Ліцензування адвокатів у США відбувається на рівні штатів, без єдиної федеральної системи.

Основні кроки для отримання ліцензії (admission to the bar) включають:

1. Освіта: потрібно закінчити акредитовану юридичну школу (Juris Doctor, JD — це зазвичай 3 роки після бакалаврату). ABA акредитує школи, і більшість штатів вимагають саме ABA-акредитовану освіту.

2. Іспит (Bar Exam): потрібно здати державний іспит в адвокатуру, який тестує знання права (федеральної та штатної специфіки права). Багато штатів використовують Uniform Bar Examination (UBE), що дозволяє переносити бали між штатами.

3. Перевірка кандидата (Character and Fitness Review): це фонова перевірка моральних якостей особи, яка має намір набути статусу адвоката, включаючи відомості про судимості і кримінальні провадження, фінанси та рекомендації.

4. Реєстрація та членство: після успішного іспиту та перевірки майбутнього адвоката чекає процедура складення присяги та реєстрація в адвокатській асоціації штату [7].

Адвокатура США стикається з численними проблемами, які загрожують її ефективності та незалежності. Однією з ключових проблем є криза членства: ABA та інші організації переживають «екзистенційну кризу» через падіння кількості членів, що зменшує вплив і

ресурси. Слід також зазначити й про наявність значних суперечок навколо обов'язкових асоціацій: критики аргументують, що вони створюють монополію, обмежують конкуренцію та порушують свободу слова, а обов'язкові внески витрачаються на діяльність асоціації, яка не є регуляторною. У 2025 році пропонуються реформи для скасування монополії ABA на акредитацію юридичних шкіл і надання дозволу штатам створювати альтернативні шляхи до професії. Деякі штати навіть розглядають можливість скасування обов'язкового членства, посилаючись на нижчу кількість адвокатів у таких системах [8].

Якщо розглядати організації адвокатури в США та в Україні, то вони мають як спільні риси, так і суттєві відмінності.

У США адвокатура децентралізована і регулюється переважно на рівні штатів з 50 автономними системами, де ключову роль відіграють державні асоціації (state bar), з яких 31 вимагають членство необхідне для практики, тоді як ABA діє на федеративному рівні та є добровільною організацією, що об'єднує адвокатів, суддів та студентів з фокусом на стандартах, освіті та лобіюванні, але без видачі ліцензій.

В Україні система централізована з єдиною Національною асоціацією адвокатів України (НААУ) як недержавною, некомерційною організацією, що об'єднує всіх адвокатів на засадах самоврядування з єдиним реєстром адвокатів.

Доступ до професії в США вимагає 7 років освіти: мати диплом бакалавра, а потім закінчити акредитовану штатом школу, якщо того вимагає законодавство відповідного штату; спеціального іспиту в штаті, де адвокат буде займатися адвокатською діяльністю та перевірки кандидата на моральні якості. Це є класичний сценарієм набуття статусу адвоката, але цей процес може різнитися від штату до штату. В Україні ж потрібно: вища юридична освіта не нижче магістра, складання кваліфікаційного іспиту через КДКА, мати не менше двох років стажу роботи в галузі права, проходження стажування (якщо особа, на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не мала стажу роботи помічником адвоката хоча б рік за останні два роки), складення присяги та отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Повертаючись до теми набуття статусу адвоката в США, потрібно також згадати, що в США досить складно вступити до навіть не самого престижного університету через неоднорідність вимог щодо вступу, оскільки кожен університет їх визначає сам; потім саме навчання буде коштувати значних коштів порівняно з вартістю навчання, наприклад, в Україні; після цього на майбутнього адвоката чекає спеціальна школа, що також витребує значних коштів. Якщо говорити про іспит, то ситуація різниться: в деяких штатах дуже важко скласти іспит і тому до нього можуть готуватися роками, а в деяких, навпаки, — досить легко.

Отже, обидві системи базуються на законодавчо визначених принципах професійної діяльності, дотриманні адвокатами положень етичних кодексів та характеризуються незалежністю адвокатури, зі своїми відмінностями, які обумовлені, на наш погляд, різними формами державного устрою, станом демократії в суспільстві, особливостями соціально-економічного та політико-правового розвитку США і України.

Список використаної літератури

1. Bar Types. Learn the different kinds of bars in the United States and how they operate. *American Bar Association*. URL: https://www.americanbar.org/groups/bar-leadership/resources/resourcepages/barworldbasics/bartypes/
2. ABA Timeline. *American Bar Association*. URL: https://www.americanbar.org/about_the_aba/timeline/
3. House of Delegates — General Information. July 18, 2018. *American Bar Association*.URL:https://www.americanbar.org/groups/leadership/delegates/
4. ABA facing challenges and opportunities head-on, president says. February 03, 2025. *American Bar Association*. URL: https://www.americanbar.org/news/abanews/aba-news-archives/2025/02/aba-facing-challenges-and-opportunities/
5. California Lawyers Association. Wikipedia. URL:https://en.wikipedia.org/wiki/California_Lawyers_Association
6. Bars by Type. American Bar Association. URL:https://www.americanbar.org/groups/bar-leadership/resources/resourcepages/barworldbasics/barsbytype/
7. How to Become a Lawyer: A Complete Guide. College Essay Guy URL:https://www.collegeessayguy.com/blog/how-to-become-a-lawyer
8. The Crisis Facing Legal Organizations: Why Bar Associations and Practice Groups Are Struggling to Survive. July 15, 2025. Linkedin.URL:https://www.linkedin.com/pulse/crisis-facing-legal-organizations-why-bar-practice-groups-sheets--ubowc

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Доній А. А.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

НАБУТТЯ СТАТУСУ АДВОКАТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Професія адвоката відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства права, захисту прав людини та доступу до правосуддя. В умовах глобалізації юридичних послуг питання взаємного визнання кваліфікацій і порівняння шляхів набуття статусу адвоката набувають практичного значення. Кожна правова система має власну історично сформовану модель доступу до професії, яка відображає її правову культуру, інституційні традиції та рівень автономії адвокатури.

Варто проаналізувати моделі професійної підготовки адвокатів у країнах різних правових сімей — англо-саксонської (Англія і Уельс, США, Канада) та континентальної (Німеччина, Франція), а також провести паралель із українським законодавством про адвокатуру.

Професія адвоката у Великій Британії історично поділена на дві групи: солісіторів (solicitors) та барристерів (barristers). Починаючи з 2021 року, шлях до отримання статусу солісітора регламентується процедурою Solicitors Qualifying Examination (SQE), що складається з двох частин — SQE1 (тестування правових знань) та SQE2 (оцінювання практичних навичок) [1].

Кандидат повинен мати вищу освіту не нижче рівня бакалавра, пройти щонайменше два роки кваліфікаційного робочого досвіду (Qualifying Work Experience) та підтвердити доброчесність і придатність до професії (character and suitability assessment) [2]. Перехідний шлях через Legal Practice Course (LPC) ще діє, але остаточно буде припинений до 2032 року.

Шлях до статусу барристера регулюється Радою стандартів адвокатської діяльності (Bar Standards Board). Процедура включає академічну підготовку, проходження курсу підготовки баристерів (Bar Training Course) та обов'язкову практику під наглядом досвідченого адвоката (pupillage) [3]. Вступ до однієї з адвокатських колегій (Inns of Court) є необхідною умовою. Для іноземних адвокатів передбачено спрощені механізми визнання кваліфікацій через складання кваліфікаційного іспиту для солісіторів (SQE) або інші процедури [2].

У США немає єдиної національної системи доступу до адвокатури — кожен штат встановлює власні правила. У штаті Нью-Йорк вони закріплені в Правилах апеляційного суду щодо допуску адвокатів і юридичних радників до практики (Rules of the Court of Appeals for the Admission of Attorneys and Counselors at Law) [4]. Особи, які здо-

були юридичну освіту за кордоном, проходять оцінку еквівалентності освіти. У разі часткової невідповідності вимагається додаткове навчання за програмою магістерського ступеню у галузі права (L L. M.) в акредитованій школі права. Після цього кандидати складають іспит на право адвокатської діяльності штату Нью-Йорк (New York Bar Exam), що перевіряє знання основних галузей права США та іспит із права штату Нью-Йорк (New York Law Exam) (NYLE), який охоплює норми права штату. Нині готується впровадження іспиту нового покоління для допуску до адвокатської діяльності (NextGen Bar Exam), який змінить формат іспиту, орієнтуючи його на практичні навички.

Система підготовки адвокатів у Німеччині є однією з найбільш формалізованих у Європі. Вона передбачає послідовне проходження двох державних іспитів. Після завершення університетських студій кандидати складають перший державний іспит (Erstes Staatsexamen), який контролюється державними екзаменаційними комісіями.

Далі юрист проходить Referendariat — дворічну практику в судах, прокуратурах, органах адміністрації та адвокатських фірмах, після чого складає другий державний іспит (Zweites Staatsexamen) [5]. Лише після цього можлива реєстрація як адвоката (Rechtsanwalt) згідно з Федеральним законом про адвокатуру (Bundesrechtsanwaltsordnung) [6]. Для іноземних юристів існують процедури визнання дипломів та, за потреби, складання додаткових іспитів [5].

У Франції доступ до адвокатської професії регулюється нормами Кодексу про судовий устрій (Code de l'organisation judiciaire) та рішеннями Національної ради адвокатів (Conseil National des Barreaux) (CNB). Основним етапом є здобуття ступеня магістра з права (Master en Droit), після чого кандидат складає вступний іспит до регіонального центру підготовки адвокатів (CRFPA) [7].

Навчання триває у Школі професійної підготовки адвокатів (Йcole de Formation du Barreau) або аналогічному центрі протягом 18 місяців і завершується отриманням сертифікату придатності до здійснення адвокатської діяльності (Certificat d'Aptitude a la Profession d'Avocat) [8]. Для іноземних юристів, які мають визнану кваліфікацію, передбачено можливість складання кваліфікаційного іспиту (examen d'aptitude) або проходження адаптаційної програми [8].

Канада має федеративну модель адвокатури, і кожна провінція визначає власний порядок ліцензування. У провінції Онтаріо ці повноваження здійснює Юридичне товариство Онтаріо (Law Society of Ontario) (LSO). Процедура включає в себе академічну перевірку, articling (10-місячне стажування під керівництвом практикуючого адвоката) або Law Practice Program (LPP), складання двох іспитів — Barrister та Solicitor, а також перевірку доброчесності кандидата. Для іноземних юристів передбачена оцінка Національним комітетом з

акредитації (National Committee on Accreditation) (NCA), який визначає, чи відповідає іноземна освіта канадським стандартам [9].

Порівняння порядку набуття статусу адвоката у розглянутих країнах свідчить про наявність спільних рис і суттєвих відмінностей. По-перше, у всіх країнах основною передумовою для набуття статусу адвоката є вища юридична освіта. У державах англо-саксонської традиції (Англія, США, Канада) більш широкий підхід до академічного рівня, однак ключову роль відіграють стандартизовані іспити (SQE, Bar Exam, Licensing Examinations). У континентальних системах (Німеччина, Франція) освітня підготовка є більш централізованою, контроль здійснюється державними органами. По-друге, обов'язковим етапом набуття статусу адвоката є практичне стажування — pupillage у Великій Британії, Referendariat у Німеччині, articling у Канаді. Саме практика формує професійні навички й етичні засади майбутнього адвоката. По-третє, в усіх розглянутих країнах приділяється значна увага перевірці доброчесності кандидата, що відображає високі стандарти етики в адвокатській професії.

Водночас, на відміну від європейських систем, у США та Канаді відзначається більш відкрите та адаптивне ставлення до визнання іноземних юридичних кваліфікацій, що узгоджується з сучасними тенденціями глобалізації правничої професії.

В Україні порядок набуття статусу адвоката визначається Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який передбачає складання кваліфікаційного іспиту, проходження стажування та складення присяги адвоката [10]. Таким чином, Україна належить до континентальної моделі, близької до німецької та французької традицій.

Можна зробити висновок, що набуття статусу адвоката у більшості розвинених країн є багаторівневим процесом, що поєднує академічну, практичну й етичну підготовку. Незважаючи на відмінності між правовими сім'ями, ключовими принципами залишаються: високий рівень професійної компетентності; практична підготовка під наглядом досвідчених юристів; дотримання стандартів доброчесності; зростаюча відкритість до визнання іноземних кваліфікацій. Уніфікація цих вимог сприятиме розвитку спільного правового простору та взаємному визнанню статусу адвоката у різних країнах світу.

Список використаної літератури

1. Solicitors Regulation Authority. *Solicitors Qualifying Examination (SQE): Overview.* London, 2023. URL: https://www.sra.org.uk/sra/policy/sqe
2. Solicitors Regulation Authority. *Pathways to qualification (SQE, QWE).* London, 2024. URL: https://www.law.ac.uk/study/postgraduate/sqe/
3. Bar Standards Board. *Becoming a Barrister.* 2023. URL: https://www.barstandardsboard.org.uk

4. New York Board of Law Examiners. *Rules of the Court of Appeals for the Admission of Attorneys and Counselors at Law.* 2023. URL: https://www.nybarexam.org
5. EU e-Justice Portal. *Legal Professions in Germany.* 2023. URL: https://e-justice.europa.eu
6. Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO). *Federal Lawyers' Act.* Berlin, 2023. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_brao/englisch_brao.html
7. Conseil National des Barreaux. *Accus a la profession d'avocat.* Paris, 2023. URL: https://www.cnb.avocat.fr
8. LLM Guide. *Becoming an Avocat in France.* 2025. URL: https://llm-guide.com/schools/europe/france
9. Law Society of Ontario. *Lawyer Licensing Process.* Toronto, 2024. URL: https://lso.ca/becoming-licensed
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України,* 2013, № 27, ст.282.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Завальніцька Д. А.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАРАНТІЇ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Безоплатна правнича допомога є одним із фундаментальних прав людини, що забезпечує реальний доступ до правосуддя та захисту в умовах, коли особа опиняється в уразливому становищі. У міжнародному гуманітарному праві (МГП) цей інститут має особливу вагу, адже він покликаний гарантувати справедливість навіть у найскладніших обставинах — під час збройних конфліктів, окупацій, воєнних злочинів чи масових порушень прав людини. Право на безоплатну правничу допомогу ґрунтується на принципах рівності, гуманності та недискримінації, які складають основу всього міжнародного гуманітарного права.

Під безоплатною правничою допомогою у цьому контексті розуміється право кожної особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні правопорушення, або перебуває під юрисдикцією іноземної влади під час війни, отримати кваліфіковану юридичну допомогу без необхідності сплачувати за неї, якщо вона не має відповідних

коштів. Ця гарантія поширюється як на військовополонених, так і на цивільних осіб, затриманих у зв'язку з воєнними діями. Вона також охоплює представництво інтересів потерпілих від порушень МГП, включаючи жертв катувань, депортацій чи незаконного утримання.

Норми, що регулюють надання правничої допомоги, закріплені у ключових міжнародно-правових актах. Зокрема, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року у статтях 99–108 визначає, що кожен військовополонений має право бути поінформованим про сутність обвинувачення, мати достатній час для підготовки захисту, а також право на допомогу адвоката [1]. Якщо військовополонений не має коштів для оплати юридичної допомоги, держава, що утримує його, зобов'язана забезпечити безоплатного захисника. Аналогічне положення міститься у Женевській конвенції про захист цивільного населення під час війни (IV Конвенція), яка гарантує цивільним особам право на справедливий суд і правничий захист, незалежно від їхнього громадянства чи національності.

Не менш важливими є норми Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966), зокрема стаття 14, яка гарантує кожному право на справедливий суд, включно з наданням безоплатного захисника, якщо інтереси правосуддя цього вимагають [2]. Цей документ є ланцюжком між міжнародним гуманітарним та міжнародним правом прав людини, адже він поширює стандарти правового захисту на всі ситуації, у тому числі під час воєнних дій.

Безоплатна правнича допомога є не лише юридичною, а й гуманітарною гарантією. Вона виступає засобом запобігання катуванням, незаконним стратам і свавільним затриманням. Саме через забезпечення адвокатського захисту міжнародне співтовариство прагне гарантувати, що навіть у війні зберігатимуться мінімальні стандарти людяності. Забезпечення правничої допомоги також є елементом справедливого судочинства у процесах після завершення конфліктів, наприклад, у міжнародних трибуналах для колишньої Югославії чи Руанди, де обвинувачені мали право на безоплатних захисників, призначених Міжнародним судом [3, с. 79–87].

Безоплатна правнича допомога у системі міжнародного гуманітарного права має подвійне значення, як юридичний обов'язок держав і як етична норма, що утверджує гуманність навіть у найжорстокіших обставинах. Вона покликана не лише захистити індивіда, а й підтримати ідею, що закон не припиняє діяти навіть у війні. Саме через цю призму гуманітарне право демонструє, що цивілізація не може відмовитися від своїх моральних засад навіть у момент збройного протистояння.

Особливу увагу у міжнародному гуманітарному праві приділяють вразливим категоріям осіб — дітям, жінкам, цивільним заручникам

та особам без громадянства. Для таких людей питання надання правничої допомоги стає ще більш складним через брак документів, перекладачів або контактів з адвокатами. Тому гуманітарні місії нерідко виступають посередниками між затриманими та правозахисними структурами.

У сучасному світі питання гарантій безоплатної правничої допомоги набуло нового виміру через гібридні конфлікти, інформаційні війни та масові порушення прав людини в цифровому просторі. Виникла потреба у розвитку дистанційних форматів юридичної допомоги через онлайн-консультації, спеціальні платформи для документування воєнних злочинів і правові бази даних для жертв конфліктів. Такі технологічні рішення дозволяють підтримувати людей навіть у зонах, куди не можуть потрапити адвокати фізично [4, с. 137–144].

Проте цифровізація також створює нові ризики. Зокрема, витік даних про осіб, які звертаються по правову допомогу, може поставити їх під загрозу переслідування. Тому міжнародні структури дедалі частіше наголошують на необхідності впровадження кібербезпеки в системах надання правничої допомоги. Це підкреслює, що навіть гуманітарне право мусить розвиватися у відповідь на технологічні виклики.

Окремої уваги заслуговує питання гендерного підходу в наданні правничої допомоги. Жінки, які пережили сексуальне насильство під час війни, часто стикаються з додатковими бар'єрами у зверненні по юридичний захист. Тому міжнародні програми розробляють спеціальні протоколи, що гарантують конфіденційність і чутливий підхід до таких справ.

Ще однією актуальною тенденцією є залучення юристів-волонтерів з різних країн до надання дистанційної правничої допомоги жертвам війни. Ці фахівці не лише допомагають готувати заяви до міжнародних судів, але й консультують з питань статусу біженців, втрати майна та репатріації [5, с. 480–483]. Це демонструє, як гуманітарна солідарність перетворюється на правовий інструмент допомоги.

Попри широку нормативну базу та гуманістичні засади, механізми реалізації права на безоплатну правничу допомогу потребують суттєвого вдосконалення. Сучасні конфлікти, від гібридних воєн до внутрішніх збройних зіткнень, показують, що навіть найкращі норми залишаються декларативними, якщо відсутні дієві механізми контролю та фінансування.

Передусім, необхідно створити міжнародну координаційну платформу під егідою ООН або Міжнародного комітету Червоного Хреста, яка б об'єднала юристів, правозахисників і гуманітарних експертів різних країн. Її завданням могло б стати швидке реагування на запити осіб, затриманих у зонах конфлікту, забезпечення адвокатів, перекла-

дачів і навіть дистанційних консультацій через захищені цифрові канали. Це дозволило б забезпечити реальний, а не формальний доступ до правничої допомоги в надзвичайних умовах.

Крім того, доцільно розширити роль технологічних інструментів у гуманітарному праві. Наприклад, можна створити глобальну базу адвокатів, які готові надавати допомогу дистанційно, та мобільні додатки, через які затримані або їхні родини могли б подати запит про правовий захист. Такі цифрові інструменти, за умови захисту даних, могли б стати справжнім проривом у сфері правової гуманітарної допомоги.

Крім того, варто було б створити міжнародний фонд підтримки адвокатів-гуманітаристів, який фінансував би участь юристів у справах осіб, що не мають змоги оплатити захист. Такий фонд міг би функціонувати за рахунок внесків держав, приватних донорів і міжнародних організацій. Це дозволило б забезпечити сталість і незалежність правничої допомоги навіть у кризових умовах.

Ще одним кроком могло б стати впровадження обов'язкових гуманітарно-правових аудитів у державах, які ведуть воєнні дії або беруть участь у миротворчих операціях. Такі аудити перевіряли б, чи реально забезпечується доступ до адвокатів, чи дотримуються стандарти гуманного поводження, чи ведеться облік звернень по правову допомогу.

Не менш перспективною є ідея створення регіональних центрів гуманітарної юстиції, які працювали б на рівні Європи, Африки, Азії та Латинської Америки. Такі центри могли б координувати роботу адвокатів, проводити тренінги, створювати правові бази даних і сприяти швидкому реагуванню на порушення МГП.

Таким чином, безоплатна правнича допомога в міжнародному гуманітарному праві є невід'ємною складовою системи захисту прав людини під час війни. Вона покликана забезпечити, щоб навіть у ситуаціях крайньої нестабільності та насильства людина не залишалася беззахисною перед законом. Міжнародні норми вимагають від держав-учасниць не лише проголошення цього права, а й створення реальних умов для його реалізації. У сучасному світі, де збройні конфлікти залишаються трагічною реальністю, питання доступу до правничої допомоги є не лише юридичним, а й моральним обов'язком світової спільноти, обов'язком зберігати людяність навіть у нелюдських обставинах.

Список використаної літератури

1. The Geneva Conventions and their Commentaries. Available at URL:https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries (accessed on October, 21. 2024)

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Верховна Рада України від 16.12.1966. 995_043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 21.10.2025)
3. Львова Є. О. Міжнародно-правовий механізм гуманітарної допомоги як міждисциплінарного інструменту захисту прав людини. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право, № 28.* 2024. С. 79–87. URL: https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/318/313 (дата звернення 21.10.2025)
4. Барсук Д. М. Міжнародний механізм забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* 2025. С. 137–144. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324566/314681 (дата звернення 21.10.2025)
5. Шайнер В. М. Моделі та міжнародні стандарти безоплатної правової допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал. № 7.* 2023. С. 480–483. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2023/109.pdf (дата звернення 21.10.2025)

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного Університету «Одеська юридична академія», доктор філософії в галузі права ***Синицин Павло Миколайович***

Зброцька Я. А.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Цифрова трансформація охопила практично всі сфери суспільного життя, і правнича професія не є винятком. В умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій адвокатура зазнає істотних змін, що вимагає оновлення як національного, так і міжнародного правового регулювання. Зростання кількості електронних судових процесів, дистанційних консультацій, використання штучного інтелекту у правовій практиці створює нові можливості, але водночас — і нові ризики.

Проблематика цифрової трансформації адвокатської діяльності набуває особливої актуальності у світлі рішень міжнародних судових інституцій та політик Ради Європи й Європейського Союзу, які визначають стандарти електронного правосуддя, безпеки інформації та захисту персональних даних [1].

Міжнародно-правові засади цифрової трансформації адвокатури формуються під впливом кількох ключових документів, серед

яких — Європейська конвенція з прав людини 1950 року, Рекомендація № R(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи «Про свободу здійснення професії адвоката», а також Європейський кодекс поведінки для адвокатів [2]. Ці документи гарантують незалежність адвокатів, право на конфіденційність спілкування з клієнтом і зобов'язують держави створювати безпечні умови для професійної діяльності у цифровому середовищі.

Сучасні тенденції цифровізації адвокатури полягають у переході до електронного документообігу, використанні онлайн-платформ для комунікації з клієнтами, запровадженні штучного інтелекту для обробки судової практики, а також у створенні цифрових реєстрів адвокатів [3]. Застосування технологій сприяє підвищенню ефективності адвокатської діяльності, однак потребує правових гарантій збереження адвокатської таємниці.

Питання конфіденційності цифрової інформації неодноразово розглядалося Європейським судом з прав людини. У рішенні Case of Michaud v. France (2012) Суд наголосив, що держави повинні забезпечити баланс між державним контролем та гарантіями адвокатської таємниці, особливо у сфері фінансового моніторингу. Подальший розвиток цифрових технологій лише ускладнив цей баланс, адже адвокати дедалі частіше використовують хмарні сервіси, електронну пошту та онлайн-засоби зберігання документів [4].

Міжнародно-правові механізми цифровізації адвокатури також пов'язані з ініціативами Європейського Союзу щодо побудови єдиного цифрового простору правосуддя [5]. У межах цього напряму розробляються стандарти електронного підпису, ідентифікації користувачів та обміну доказами між адвокатами і судами. Для України актуальним є запозичення цього досвіду в межах євроінтеграційного процесу.

Окремої уваги заслуговує питання етичних стандартів використання цифрових технологій адвокатами. Рада адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) у 2023 році ухвалила Guidelines on the Use of Digital Tools by Lawyers, які визначають принципи безпеки даних, обмеження використання штучного інтелекту та обов'язок адвокатів забезпечувати прозорість щодо способів обробки інформації [2].

З позиції міжнародного права цифрова адвокатська діяльність має відповідати базовим принципам: незалежності адвоката, конфіденційності, недопущення конфлікту інтересів і доступності правової допомоги. Порушення цих принципів у цифровому середовищі може призвести до обмеження прав людини, гарантованих статтею 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Таким чином, міжнародне співтовариство поступово формує правові рамки цифрової трансформації адвокатури, орієнтовані на забезпечення рівноваги між технологічним прогресом і збереженням етичних та правових стандартів професії.

Отже, цифрова трансформація адвокатської діяльності — це невідворотний процес, який охоплює як організаційні, так і правові аспекти. Міжнародно-правові стандарти, розроблені Радою Європи, Європейським Союзом і професійними асоціаціями адвокатів, відіграють ключову роль у формуванні безпечного цифрового простору для здійснення адвокатської практики. Основним викликом залишається забезпечення балансу між ефективністю технологічних інструментів та гарантіями адвокатської таємниці, незалежності адвокатури й захисту персональних даних клієнтів.

Для України важливо гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами, створити інфраструктуру електронної адвокатури, а також розробити національні правила етичного використання цифрових технологій адвокатами. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри до адвокатської професії, зміцненню правових гарантій громадян і розвитку демократичних засад правосуддя в цифрову епоху.

Список використаної літератури

1. Council of Europe. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems. Strasbourg: Council of Europe. URL: https://www.coe.int/en/web/cepej/ai-charter
2. CCBE. Guidelines on the Use of Digital Tools by Lawyers. Brussels: Council of Bars and Law Societies of Europe. URL: https://www.ccbe.eu
3. Kowalski P. The Digitalization of Legal Services: Opportunities and Risks for Lawyers. *International Journal of Law and Information Technology*. 29(2), 137–152. https://doi.org/10.1093/ijlit/eaab006
4. European Court of Human Rights. Case of Michaud v. France (Application no. 12323/11). URL: https://hudoc.echr.coe.int
5. European Commission. European Digital Justice Strategy 2021–2027. Brussels: EU Publications. URL: https://justice.ec.europa.eu

Науковий керівник: асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» ***Бугаєць Альона Сергіївна***

Касаткін В. В.
студент 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ФРН

Сфера адвокатської діяльності передбачає високий рівень професійної відповідальності та необхідність дотримання етичних норм. У сучасних умовах демократичного розвитку суспільства питання дисциплінарної відповідальності адвокатів набуває особливого значення як складова гарантій довіри до правосуддя та захисту прав людини. Становлення ефективного механізму контролю за дотриманням адвокатами норм професійної етики та вимог законодавства є неодмінним чинником забезпечення якості правничої допомоги. Аналіз українського досвіду в порівнянні з практикою Федеративної Республіки Німеччини дозволяє простежити специфіку національних підходів і визначити напрями вдосконалення системи дисциплінарної відповідальності.

Адвокатура України пройшла складний шлях інституційного формування. Прийняття Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] стало відправною точкою для створення системи самоврядування, яка забезпечує автономність професії та водночас накладає обов'язок дотримання високих стандартів поведінки. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності в Україні базується на положеннях зазначеного закону, Правилах адвокатської етики, рішеннях органів адвокатського самоврядування та практиці Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Система дисциплінарного контролю побудована за принципом незалежності від державних органів, що має забезпечувати об'єктивність розгляду скарг на дії адвокатів.

Вітчизняна модель передбачає наявність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (КДКА), які функціонують у регіонах і розглядають дисциплінарні скарги на адвокатів. Дисциплінарне провадження передбачає подання скарги, проведення перевірки, ухвалення рішення та можливість його оскарження до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Такий механізм покликаний забезпечити баланс між професійною автономією адвокатури та захистом прав клієнтів і суспільства від недобросовісної поведінки адвокатів. Проте, практика свідчить, що на рівні реалізації ці процедури інколи стикаються з проблемами суб'єктивізму, відсутність єдності дисциплінарної практики, недо-

статньої прозорості, в деяких випадках проблемою є тривалий розгляд справ.

Норми українського законодавства визначають підстави для дисциплінарної відповідальності адвокатів, серед яких — порушення присяги адвоката, Правил адвокатської етики, невиконання професійних обов'язків або вчинення дій, що підривають авторитет адвокатури. За результатами дисциплінарного провадження на адвокатів можуть бути накладені різні види стягнень: попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк до 1 року або взагалі позбавлення цього права. Вибір міри покарання залежить від характеру проступку, його наслідків і поведінки адвоката під час розгляду справи. Аналіз практики свідчить, що переважна більшість стягнень має характер попереджень, що відображає певну обережність органів самоврядування у застосуванні суворіших заходів, або ж свідчить про те, що адвокати вчиняють переважно незначні дисциплінарні проступки.

Досвід Федеративної Республіки Німеччини в аспекті притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності є корисним для України, оскільки організація адвокатури в Німеччині для характеризується системністю та стабільністю. Німецька адвокатура (Rechtsanwaltschaft) є самоврядною професійною організацією, діяльність якої регулюється Законом про федеральних адвокатів (Bundesrechtsanwaltsordnung) [2]. Дисциплінарна відповідальність адвокатів у ФРН спрямована на підтримання довіри до адвокатури та забезпечення добросовісності виконання професійних обов'язків. Система дисциплінарного контролю в Німеччині базується на поєднанні органів адвокатського самоврядування та судового контролю, що створює ефективний баланс між професійною незалежністю та суспільною відповідальністю.

Розгляд дисциплінарних справ у ФРН здійснюють адвокатські палати (Rechtsanwaltskammern), які мають повноваження проводити розслідування, виносити попередження або передавати справу до дисциплінарного суду. Дисциплінарні суди (Anwaltsgerichte) діють на рівні федеральних земель і розглядають справи про серйозні порушення, які можуть призвести до позбавлення права на здійснення адвокатської діяльності. Такі суди складаються з суддів та адвокатів, що гарантує належне розуміння справи та дотримання процесуальних гарантій. Усі рішення можуть бути оскаржені до вищих дисциплінарних інстанцій або Федерального суду.

Етична складова дисциплінарної відповідальності адвокатів у Німеччині ґрунтується на чітко визначених принципах професійної поведінки, які відображені в Кодексі професійної поведінки адвокатів (Berufsordnung für Rechtsanwälte). Німецькі адвокати зобов'язані до-

тримуватись конфіденційності, уникати конфлікту інтересів, діяти добросовісно та підтримувати гідність професії. Відхилення від цих принципів розглядається як загроза суспільній довірі до адвокатури та може мати серйозні наслідки для репутації правника. Німецька система характеризується передбачуваністю рішень і стандартизованими підходами до визначення ступеня відповідальності адвоката за вчинення дисциплінарного проступку.

Порівняльний аналіз української та німецької систем показує суттєві відмінності в процедурних механізмах і практиці правозастосування. В Україні спостерігається тенденція до зростання ролі адвокатського самоврядування, проте залишаються проблеми з уніфікацією рішень, відсутністю єдиної бази дисциплінарної практики та недостатнім рівнем правової культури частини представників адвокатської професії. Запровадження зарубіжних законодавчих рішень з відповідною адаптацією у законодавство України про адвокатуру та адвокатську діяльність може підвищити ефективність дисциплінарної відповідальності адвоката як інструменту забезпечення органами адвокатського самоврядування високого професійного рівня адвокатів [3, с. 52]. У ФРН функціонування адвокатури відбувається в умовах чіткої правової дисципліни, підкріпленої багаторічною традицією корпоративної відповідальності. Важливим чинником є також активна роль судів у забезпеченні справедливості дисциплінарного процесу, що знижує ризики суб'єктивізму та корпоративної солідарності.

Ефективність німецької системи багато в чому зумовлена високим рівнем правосвідомості адвокатів, прозорими процедурами розгляду скарг та наявністю розвиненої культури професійної відповідальності. Кожен адвокат усвідомлює персональну відповідальність перед клієнтом, колегами та суспільством, що стимулює дотримання етичних стандартів без необхідності надмірного втручання дисциплінарних органів. В Україні процес формування подібної культури перебуває у стадії становлення, тому значну роль відіграє просвітницька діяльність адвокатських організацій, удосконалення етичної освіти та підвищення кваліфікації правників.

Актуальним завданням для України залишається вдосконалення механізмів дисциплінарного провадження через запровадження єдиних стандартів доказування, цифровізацію процесу розгляду скарг і забезпечення відкритості рішень КДКА. Доречним є удосконалення процедур апеляційного перегляду та розроблення методичних рекомендацій щодо застосування видів дисциплінарних стягнень. Як зазначає Т. В. Вільчик, адвокати у Німеччині несуть цивільно-правову відповідальність перед клієнтом і відповідають за будь-яку свою недбалість, допущену як за межами судового процесу, так і в його межах [4, с. 41]. Цей досвід міг би бути корисним для України. Доречним

також є запозичення німецького досвіду у частині судового контролю за рішеннями дисциплінарних органів, що підвищило б рівень об'єктивності та довіри до системи самоврядування.

Досвід ФРН свідчить, що стійкість професійної спільноти залежить не лише від формальних процедур, а й від сформованої етичної традиції. Підтримання репутації адвокатури ґрунтується на внутрішній культурі відповідальності, коли кожен правник відчуває приналежність до професійного корпусу, для якого честь і довіра мають не меншу вагу, ніж правові норми [5, с. 629]. В українських реаліях така модель поступово формується, але потребує інституційного зміцнення й удосконалення комунікації між органами адвокатського самоврядування та державою.

Удосконалення порядку притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності в Україні має відбуватися на засадах верховенства права, професійної автономії та відкритості. Підвищення ефективності дисциплінарних процедур сприятиме зростанню авторитету адвокатури, зміцненню правової держави та формуванню зрілої професійної культури, здатної відповідати європейським стандартам.

Таким чином, дисциплінарна відповідальність адвоката відіграє важливу роль у забезпеченні професійної етики, підтриманні довіри до адвокатури та захисті інтересів клієнтів. Вона стимулює правників дотримуватися високих стандартів поведінки, уникати конфліктів інтересів і виконувати обов'язки сумлінно. Досвід України свідчить про поступове вдосконалення механізмів контролю за професійною діяльністю адвокатів, водночас у ФРН дисциплінарна практика характеризується високою передбачуваністю, прозорістю та стабільністю рішень. Порівняння двох систем показує, що ефективність дисциплінарної відповідальності значною мірою залежить від культури професійної поведінки та усвідомлення адвокатами власної відповідальності перед суспільством.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text (дата звернення: 14.10.2025)
2. Bundesrechtsanwaltsordnung Ausfertigungsdatum: 01.08.1959. Bundesrechtsanwaltsordnung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303–8, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 13 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/brao/BJNR005650959.html (дата звернення: 14.10.2025)
3. Веснін С. О. Зарубіжний досвід правового регулювання питань дисциплінарної відповідальності адвоката та деякі напрями його запозичення

у законодавство України. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 51–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2022_2_11
4. Вільчик Т. Б. Дисциплінарна відповідальність адвокатів в країнах ЄС та в Україні. *Форум права*. 2015. № 4. С. 38–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_8
5. Кісліцина І. О. Особливості дисциплінарної відповідальності адвоката у Німеччині. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє:* матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6 листоп., 2020 р.) Одеса: Фенікс, 2020. С. 629–631. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/3a845f8f-51cd-48d9-b5e3-a19e4a270411

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Косенюк В. О.
студент 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТУРИ ЯК КРИТЕРІЙ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОГРЕСУ УКРАЇНИ

Незалежність адвокатури є фундаментальним елементом верховенства права, показником демократичності держави та індикатором зрілості її правової системи. Від рівня незалежності адвокатури залежить реальність гарантій права людини на захист і справедливий суд, що є основоположними цінностями європейського правового простору. Для України, яка обрала курс на інтеграцію до Європейського Союзу, утвердження інституційної, організаційної та процесуальної незалежності адвокатури становить одну з ключових умов імплементації європейських стандартів правосуддя та виконання міжнародних зобов'язань, передбачених Копенгагенськими критеріями Європейського Союзу 1993 року [1].

Європейські підходи до незалежності адвокатури визначені у низці документів Ради Європи, зокрема у Рекомендації № R(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо свободи здійснення професії адвоката, а також у Хартії основних принципів європейської адвокатської професії, ухваленій Радою адвокатських асоціацій і правничих товариств Європи (Council of Bars and Law Societies of Europe, CCBE) у 2006 році. Ці акти закріплюють принципи повної незалежності адвоката від будь-якого державного, політичного

чи економічного впливу, гарантують свободу професійної діяльності та зобов'язують державу створювати ефективні правові механізми захисту адвокатів від втручання. Європейські стандарти також передбачають недоторканність адвокатської таємниці, неприпустимість притягнення адвоката до відповідальності за правову позицію клієнта та необхідність самоврядності професійного середовища.

В Україні процес становлення незалежної адвокатури набув інституційного оформлення із прийняттям Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI [2]. Цим законом створено Національну асоціацію адвокатів України як єдину професійну організацію, що об'єднує всіх адвокатів держави, та визначено систему органів адвокатського самоврядування. До неї належать З'їзд адвокатів України як вищий представницький орган, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури, а також регіональні ради адвокатів і кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури в областях і місті Києві. Ця модель має забезпечити автономність і саморегулювання адвокатури без втручання органів державної влади.

Однак на практиці українська адвокатура досі стикається з низкою системних проблем, що перешкоджають повній реалізації принципу незалежності. Йдеться про випадки тиску з боку Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора України, Служби безпеки України та інших правоохоронних структур, які проявляються у незаконних обшуках, втручанні в адвокатську таємницю, порушенні гарантій недоторканності професійної діяльності. Такі дії суперечать міжнародним стандартам і підривають довіру до адвокатури як незалежного інституту правової системи. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях проти України наголошував, що обмеження діяльності адвоката або перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків є порушенням права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Актуальною проблемою залишається також удосконалення дисциплінарної відповідальності адвокатів. Попри самоврядний характер дисциплінарних органів, у практиці трапляються випадки, коли дисциплінарні процедури використовуються як інструмент тиску, що суперечить принципам незалежності та неупередженості. Реформування цієї сфери з урахуванням рекомендацій Ради Європи є важливою умовою посилення самостійності адвокатури та довіри до її органів.

Незалежність адвокатури тісно пов'язана з виконанням Україною своїх зобов'язань у межах Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої у 2014 році. У звітах Європейської комісії про виконання цієї Угоди наголошується, що незалежність ад-

вокатури є індикатором ефективності судової реформи та важливим критерієм оцінки прогресу у сфері верховенства права. Зміцнення інституційної незалежності адвокатури визначається як одна з умов наближення України до стандартів держав-членів Європейського Союзу.

Позитивним кроком на цьому шляху стало приєднання Національної асоціації адвокатів України до Ради адвокатських асоціацій і правничих товариств Європи у статусі спостерігача. Це сприяє інтеграції української адвокатури до європейського правового простору, забезпечує обмін досвідом у питаннях професійної етики, гарантій незалежності та захисту адвокатів. Важливим напрямом подальшого розвитку є поглиблення співпраці з Міжнародною асоціацією юристів і Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури з метою підвищення рівня правничої освіти, формування нових стандартів адвокатської доброчесності та запровадження європейських практик у дисциплінарному врядуванні.

Незалежність адвокатури є не лише професійною, а й політико-правовою категорією. Вона виступає гарантією права на захист, умовою реалізації принципу верховенства права та критерієм демократичного розвитку суспільства. Для України забезпечення повної автономії адвокатури має стратегічне значення, оскільки від цього залежить стабільність правової системи, ефективність судової влади та успішність євроінтеграційного процесу.

Список використаної літератури

1. Copenhagen European Council. *Conclusions of the Presidency.* Brussels: European Council, 1993. 15 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/europeancouncil/pdf/cop_en.pdf.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

Науковий керівник: доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент ***Кухнюк Дмитро Володимирович***

Кузьменко С. В.
студентка 1-го курсу
факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ АДВОКАТІВ ВІД ТИСКУ ТА ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Незалежність адвоката та гарантії його професійної діяльності є невід'ємною складовою його правового статусу. Водночас, у державах по всьому світу непоодинокі випадки неправомірного впливу на адвокатів — з боку органів влади, правоохоронних структур чи приватних осіб тощо. Такі прояви можуть мати форму переслідування, залякування, обмеження професійних прав або дискримінації. Саме через це система міжнародного права напрацювала низку універсальних актів, що закріплюють принцип незалежності адвокатської діяльності та гарантії професійної безпеки адвокатів. Розглянемо декілька прикладів міжнародних документів в цій сфері.

Основні принципи щодо ролі юристів, ухвалені VIII Конгресом ООН із *запобігання злочинам і поводження з правопорушниками 1990 р.* Цей документ встановлює, що адвокати повинні мати можливість виконувати всі свої професійні обов'язки за обставин, вільних від погроз, перешкод, залякування чи невиправданого втручання; не піддавалися судовим переслідуванням і судовим, адміністративним, економічним чи іншим санкціям за будь-які дії, вчинені відповідно до визнаних професійних обов'язків, норм і етики, а також погроз такого переслідування і санкцій. У тих випадках, коли виникає загроза безпеки юристів у результаті виконання ними своїх функцій, влада забезпечує їм відповідний захист [1].

Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката 2025 р. В ній зазначено, що адвокати повинні мати можливість виконувати свої професійні обов'язки вільно, незалежно та без страху перед фізичними або психологічними нападами (насильство, залякування, переслідування), адміністративними або судовими перешкодами, політичним або суспільним тиском. У разі будь-якого з вищезазначених випадків держава повинна негайно і ефективно їх розслідувати, а винні мають нести кримінальну відповідальність [2].

Намагаючись зміцнити інституційну автономію адвокатури, Рада адвокатських асоціацій і правничих товариств Європи (CCBE) та Міжнародна асоціація адвокатів (IBA) розробили низку стандартів. Такими документами є Міжнародна хартія адвокатури (2021 р.) та Кодекс поведінки європейських адвокатів (1988 р.). Ці документи закріплюють, що держава повинна утримуватися від будь-якої діяльності,

яка може загрожувати незалежності адвоката. Крім того, Рада Європи та Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслювали, що ефективна діяльність адвокатури є важливою складовою верховенства права.

Згідно з міжнародною практикою, гарантії незалежності адвокатури включають:

1) правовий імунітет за висловлювання, зроблені під час виконання професійних обов'язків;

2) захист від незаконного обшуку, прослуховування або вилучення адвокатських документів;

3) гарантії недоторканості адвокатської таємниці тощо.

Відповідно до вищезазначених документів, існують певні механізми міжнародного захисту адвокатів. До прикладу, адвокати можуть звертатися до міжнародних органів захисту прав людини, таких як Європейський суд з прав людини, Комітет ООН з прав людини та Міжнародна асоціація адвокатів (у випадку тиску, переслідування тощо). Відповідні суб'єкти можуть розглядати справи щодо порушення прав адвокатів на недоторканість, захист професійної діяльності та свободу вираження поглядів. Застосування механізмів міжнародного права передбачає не лише розгляд конкретних скарг, а й формування практики, що стає прикладом для інших держав.

У той саме час, незважаючи на наявність розвиненої системи міжнародних гарантій, їх практична реалізація залишається складною. У багатьох країнах, у тому числі в Україні, спостерігаються випадки тиску на адвокатів, пов'язані з політично чутливими справами або розслідуванням корупційних злочинів. Розслідування таких фактів і притягнення винних до відповідальності все ще є проблемою.

Подальший розвиток системи гарантій адвокатської діяльності повинен базуватися на посиленні ролі адвокатського самоврядування, розширенні міжнародної співпраці, підвищенні стандартів професійної етики та забезпеченні дієвого контролю за дотриманням прав адвокатів. Важливим напрямом є гармонізація національного законодавства з європейськими та міжнародними нормами.

Таким чином, принципи, які лежать в основі міжнародних підходів до захисту адвокатів, забезпечують незалежність, безпеку та професійну свободу адвокатів. Україна, як європейська держава, та держава, що прагне до інтеграції в європейський правовий простір, має дотримуватися міжнародних стандартів.

Список використаної літератури

1. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН з попередження злочинності від 01.08. 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835 (дата звернення: 15.10.25)

2. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката від 12.03.2025 р. URL: https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/konvenciya -pro-zahyst-prav-advokativ_final_1.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Левшина Є. Є.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АДВОКАТА В УКРАЇНІ, США ТА ЄВРОПІ

Професійна етика адвоката відіграє ключову роль у забезпеченні довіри суспільства до правової системи та справедливого здійснення правосуддя. У сучасному світі, коли юридична практика стає дедалі більш глобалізованою та взаємопов'язаною, виникає потреба порівнювати стандарти етичної поведінки адвокатів у різних країнах. Таке порівняння дозволяє не лише виявити спільні принципи, що визначають конфіденційність, незалежність, професійну відповідальність адвокатів, а й зрозуміти специфіку правових культур, соціальних очікувань та історичних традицій кожної країни.

Вивчення етичних норм у різних правових системах є важливим для формування професійної компетентності адвокатів, підвищення рівня професійної культури та запобігання порушенням стандартів поведінки. Порівняльний аналіз дозволяє оцінити, яким чином різні підходи впливають на діяльність юридичних фірм, адвокатських бюро та об'єднань.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю узагальнення міжнародного досвіду стосовно етики адвоката, врахування культурних та правових відмінностей і формування усвідомленого підходу до етичної поведінки у сучасному світі.

Професійна етика адвоката визначає стандарти поведінки адвокатів, регламентує їхні взаємини з клієнтами, колегами та суспільством і забезпечує довіру до правосуддя. У різних країнах ці стандарти формуються під впливом правової традиції, історичного розвитку професії та культурних особливостей.

В Україні етичні норми поведінки адвокатів регулюються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] та Правила-

ми адвокатської етики [2]. Ці нормативно-правові акти передбачають правила щодо конфіденційності інформації про клієнтів, уникнення конфлікту інтересів, необхідності належного виконання професійних обов'язків тощо. Наприклад, порушення конфіденційності або недотримання правил поведінки під час судового засідання може призвести до таких дисциплінарних стягнень, як попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк до одного року або взагалі позбавлення права на здійснення адвокатської діяльності.

У США професійна етика адвоката регламентується Модельними правилами професійної поведінки (Model Rules of Professional Conduct) Американської асоціації адвокатів (ABA), а також законами та правилами окремих штатів [3]. В Модельних правилах професійної поведінки зроблено акцент на саморегуляції професії, конфіденційності, уникненні конфлікту інтересів і відповідальності перед клієнтом. Порушення етичних норм може призвести до дисциплінарних санкцій, включно з тимчасовою або постійною забороною на практику, а також цивільною відповідальністю за нанесено шкоду клієнту.

У Європейських країнах, зокрема, у країнах-членах Європейського Союзу, етичні стандарти адвокатів визначаються як національними законами, так і Кодексом поведінки CCBE (Council of Bars and Law Societies of Europe) [4]. Основні принципи включають незалежність адвоката, захист прав клієнта, прозорість діяльності та дотримання міжнародних стандартів прав людини. Порушення цих норм також тягне за собою дисциплінарні стягнення.

Порівняльний аналіз показує, що в Україні етичні норми є уніфікованими та регулюють різні аспекти діяльності адвоката — взаємодію із клієнтом, поведінку під час судового засідання, взаємодію в межах адвокатської спільноти, а також поведінку адвоката у позаробочий час. У США етичні стандарти більш гнучкі і базуються на саморегуляції та відповідальності перед клієнтом. У країнах Європи етичні норми інтегрують національні та міжнародні підходи, приділяючи особливу увагу правам людини, незалежності адвоката та прозорості його діяльності. Незважаючи на відмінності в законодавстві всіх досліджуваних країн, можна виділити такі спільні цінності адвокатської професії: доброчесність, конфіденційність, професійну відповідальність та повагу до прав і інтересів клієнта.

В Україні існує потреба у вдосконаленні професійної етики адвоката. Зокрема, доречно запровадити більш гнучкі підходи до вирішення конфліктів між адвокатами та розширити права адвоката під час дисциплінарного провадження.

Як приклад, з законодавства США можна запозичити практику цивільно-правової відповідальність адвоката, що стимулює самоконтроль і підвищує рівень довіри клієнтів. Європейський досвід корис-

ний тим, що там зроблено акцент на незалежності адвоката, відкритості його діяльності та впровадження норм прав людини у щоденну професійну практику. Такі підходи сприяють не лише підвищенню кваліфікації українських адвокатів, а й наближенню національних стандартів до міжнародних, що особливо актуально у контексті глобалізації правничої діяльності.

Отже, професійна етика адвоката є динамічною, вона потребує постійного вдосконалення відповідно до суспільних змін та змін у міжнародних правових стандартах. Для України важливим є розвиток інститутів саморегуляції, удосконалення механізмів вирішення конфліктів між адвокатами та підвищення рівня незалежності адвокатів у професійній діяльності. Запозичення окремих практик із США та Європи може сприяти підвищенню довіри до адвокатської професії та ефективності захисту прав клієнтів. Удосконалення правового регулювання етики адвоката в Україні дозволить сформувати професійну правову культуру в Україні, що відповідає вимогам сучасного світу.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
2. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 № n0001891–17 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17#Text
3. Model Rules of Professional Conduct. American Bar Association (ABA), 2020. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/
4. Code of Conduct for European Lawyers. Council of Bars and Law Societies of Europe, 2023. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/Code_of_Conduct_EN. pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Маслякова А. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АРБІТРАЖУ В МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ ПРАВІ

Міжнародний комерційний арбітраж — це спосіб позасудового вирішення спорів між юридичними та/або фізичними особами з різних держав на підставі арбітражної угоди. Він ґрунтується на добровільному згоді сторін передати спір незалежному арбітражному трибуналу, рішення якого є для них остаточним і обов'язковим. Завдяки нейтральному статусу арбітражу сторони можуть обирати компетентних арбітрів без прив'язки до жодної національної судової системи. Прикладом такого підходу є можливість обирати арбітрів зі спеціалізацією в потрібній галузі (наприклад, з технічними знаннями для спорів у будівництві).

Водночас усі арбітражі поділяються на ad hoc (створювані для окремої справи) та інституційні (організовані постійними арбітражними установами). У зв'язку зі зростанням міжнародної торгівлі роль арбітражу у вирішенні транснаціональних суперечок постійно зростає.

У міжнародній практиці арбітраж значною мірою базується на багатосторонніх договорах. Зокрема, Конвенція ООН про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року (Нью-Йоркська конвенція) забезпечує універсальний механізм приведення у виконання арбітражних рішень у країнах-учасницях [1].

Ця Конвенція була ратифікована більш ніж 160 державами і створює обов'язок визнавати та виконувати арбітражні рішення з інших країн за мінімальними формальними підставами. Ще одним важливим міжнародним актом є Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж (Женева, 1961) — регіональний договір Ради Європи, що спрямований на «усунення певних труднощів, які можуть перешкоджати організації та здійсненню міжнародного комерційного арбітражу у відносинах між особами з різних європейських держав». Конвенція охоплює арбітражні угоди та процедури у справах міжнародної торгівлі між резидентами різних держав, визнаючи дійсність як ad hoc арбітражів, так і арбітражів за правилами постійних інституцій.

Нарешті, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний комерційний арбітраж (1985 р., у редакції 2006 р.) надає «загальнодійсні стандарти» процесуального регулювання арбітражу, рекомендуючи державам модернізувати національне законодавство відповідно до

нього [2]. Модельний закон охоплює всі стадії арбітражного провадження — від укладання арбітражної угоди до визнання і виконання рішення — та відображає загальний консенсус щодо кращих практик міжнародного арбітражу.

В Україні застосування міжнародного арбітражу регулюється, насамперед, Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII. Цей закон визнає корисність арбітражу як методу вирішення торговельних спорів і враховує положення відповідних міжнародних угод та Типового закону ЮНСІТРАЛ. Закон встановлює, що будь-яке арбітражне рішення, незалежно від країни його винесення, за рішенням компетентного суду визнається обов'язковим та підлягає виконанню в Україні. Водночас у Законі передбачені обмежені підстави для відмови у визнанні чи виконанні — зокрема, недієздатність сторони або недійсність арбітражної угоди, порушення процедури (наприклад, неналежне повідомлення сторони про призначення арбітра), винесення рішення з питань, що виходять за межі арбітражної угоди, або ж суперечність рішення публічному порядку України [3].

Таким чином, українське законодавство імплементує стандарти Нью-Йоркської конвенції та Типового закону, забезпечуючи процедури визнання і виконання іноземних арбітражних рішень. Крім того, національними процесуальними кодексами (зокрема Господарським процесуальним кодексом) закріплено правила звернення за виконанням арбітражних рішень до судів України, що дозволяє надавати арбітражним рішенням статус судових актів у процесі їх виконання.

Відомі міжнародні арбітражні інституції мають багатий досвід вирішення спорів сторін із різних країн. Так, Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (МКАС при ТППУ, англ. ICAC) є однією з найавторитетніших українських інституцій. Відповідно до звіту за 2024 рік, МКАС при ТППУ прийнято до провадження 453 справи та розглянуто 440 спорів.

Велика частка справ (майже 70 %) стосується контрактів, укладених у період останніх років, що свідчить про довіру бізнесу до цієї установи. На міжнародному рівні найпопулярнішими є Арбітражний суд Міжнародної торгової палати (ICC, Париж) та Лондонський міжнародний арбітражний суд (LCIA, Лондон). ICC вже понад століття є світовим лідером — з 1923 року в ньому було зареєстровано понад 29 000 арбітражних справ з учасниками з 136 юрисдикцій [4, с. 233–234].

У 2024 році ICC зареєструвала 831 нову арбітражну справу (понад 69 % з яких були транснаціональними) і мала на кінець року 1789 нерозглянутих справ. LCIA також демонструє високий рівень навантаження: у звіті 2024 року вказано, що Лондонський суд отримав 362

звернення, з яких 318 справ проводилися за Правилами LCIA. Майже 95 % цих справ мали міжнародний характер (сторони з 101 країни). Ці дані ілюструють, що ICC та LCIA залишаються «прокладкою» для вирішення найбільш складних і масштабних міжнародних комерційних спорів. Вибір тих чи інших інституцій, з одного боку, залежить від умов контракту (арбітражна застереження може передбачати конкретний суд), а з іншого — від очікувань сторін щодо процедурних правил, вартості й строків розгляду [5].

Міжнародний арбітраж має низку суттєвих переваг порівняно із зверненням до національних судів. По-перше, це нейтральність і спеціалізація: сторони можуть домовитися про нейтральну юрисдикцію та обирати арбітрів, які володіють необхідним технічним досвідом. По-друге, арбітражна процедура гнучка — сторони самі визначають мову, місце розгляду, правову основу спору та процесуальні правила, що дозволяє адаптувати розгляд до специфіки справи. По-третє, арбітраж, як правило, конфіденційний, на відміну від публічних судових засідань, що важливо для збереження комерційної таємниці. Крім того, арбітражні рішення мають остаточний характер: апеляцій до них не передбачено, що часто скорочує терміни вирішення спору. Суттєвою перевагою є і можливість забезпечення позовних вимог у різних юрисдикціях (наприклад, отримати забезпечення в одній країні на підставі провадження в іншій). Нарешті, важливим фактором є система міжнародного визнання арбітражних рішень: завдяки Нью-Йоркській конвенції майже 170 держав зобов'язалися визнавати та виконувати іноземні арбітражні рішення.

Таким чином, переможець арбітражу зазвичай має великий простір для того, щоб привести рішення в виконання у більшості країн світу, де можуть бути активи відповідача.

Одночасно міжнародний арбітраж має свої обмеження та ризики. Перш за все, це вартість процедури: вартість арбітражу (особливо за участю багатьох арбітрів та довгих процедур) може перевищувати витрати на розгляд у деяких судах. Деякі опитані представники бізнесу вказують на високі арбітражні збори та порівняно тривалі строки процедури як недоліки. Хоча інституції (зокрема ICAC) намагаються зробити свої тарифи конкурентоспроможними, висока собівартість залишається фактором.

Крім того, через остаточний характер рішень відсутня можливість істотно оскаржити його помилки — втрата сторони ризикує отримати рішення, яке вона сприймає як несправедливе, без апеляції. Інша проблема — забезпечення виконання рішення на практиці. Навіть за наявності Нью-Йоркської конвенції країна може відмовити у виконанні, якщо арбітражне рішення суперечить її публічному порядку чи основним принципам національного права. Прикладом є випадки,

коли рішення, прийняті з порушенням прав сторін чи спірні з погляду громадського інтересу, не визнаються.

Міжнародний комерційний арбітраж є ефективним механізмом вирішення транснаціональних торговельних спорів, який дає сторонам значні переваги в частині нейтральності, спеціалізованого розгляду, гнучкості процедур та можливості довготривалого виконання рішення у багатьох країнах. Йому також властива швидкість (завдяки остаточності рішень) і конфіденційність. Разом із тим існують об'єктивні труднощі: висока вартість арбітражних процедур, обмежені можливості оскарження, а також потенційні проблеми з практичним виконанням рішення. Незважаючи на це, загалом світова практика демонструє позитивну динаміку арбітражу: нові та активні інституції (ICC, LCIA, ICAC та інші) покращують регламенти та сприяють адаптації арбітражу до сучасних викликів (онлайн-проведення слухань, урахування санкційного режиму тощо). Законодавча база України, інтегрована з міжнародними конвенціями та Типовим законом ЮНСІТРАЛ, забезпечує прозоре правове поле для використання арбітражу українськими контрагентами. Отже, арбітраж продовжує залишатися пріоритетним інструментом вирішення міжнародних комерційних спорів, хоча для досягнення максимального ефекту користувачам слід враховувати як його переваги, так і обмеження.

Список використаної літератури

1. Frank D. Emerson. History of Arbitration Practice and Law. 19 Clev. St. L. Rev. 155 (1970).
2. Типовий закон від 21.06.1985. Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торгівельного арбітражу. URL: https://zakononline.ua/documents/show/158707_528721
3. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України № 4002-XII від 24.02.1994. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1994, № 25, ст.198
4. Киричук А. С. Правовий механізм регулювання міжнародного комерційного арбітражу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Право. Серія: «Економіка і право». 2014. Вип. 24. С. 232–237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2014_24_34
5. ICC Dispute Resolution Statistics (2024). URL: https://www.lcia.org/News/lcias-2024-annual-casework-report.aspx#:~:text=In %202024 %2C %20the %20LCIA %20registered,five %20international %20users %20were %20Kenya

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Мідяна В. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОНЛАЙН-ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У сучасному світі, де цифрова трансформація охоплює всі сфери життя, онлайн-врегулювання спорів (Online Dispute Resolution, ODR) стає ключовим інструментом для ефективного розв'язання конфліктів. ODR передбачає використання електронних комунікацій та інформаційних технологій для вирішення правових спорів поза традиційними судовими інстанціями, включаючи переговори, медіацію та арбітраж в режимі онлайн.

Дослідження механізмів онлайн-вирішення спорів є досить актуальним, оскільки вони здатні значно покращити доступ до правосуддя. Традиційні суди часто перевантажені, що призводить до тривалих затримок та високих витрат, особливо в країнах з перехідною економікою, як Україна. Пандемія COVID-19 прискорила перехід до цифрових рішень, показавши, що ODR може забезпечити швидке, доступне та ефективне врегулювання. Запровадження механізмів онлайн-вирішення спорів є особливо важливим для України, де війна та економічні виклики посилюють навантаження на судову систему, роблячи їх інструментом для модернізації правосуддя та імплементації європейських стандартів.

В. Василіна, пропонує розглядати ODR як «міжгалузеву форму захисту прав, незалежну чи доповнюючу до судів, з «четвертою стороною» — комунікаційними технологіями — для переговорів, обміну документами та підпису угод.

Процедура онлайн-урегулювання спорів передбачає онлайн-направлення запиту на врегулювання спору, вибір арбітра (медіатора), вивчення доказів, також за необхідності допускаються усні онлайн-слухання, дискусії і навіть укладання договору про врегулювання спору, який тягне за собою виникнення певних зобов'язань сторін» [1].

Українські дослідники підкреслюють відсутність комплексного правового регулювання ODR в Україні, що обмежує його застосування. Павло Рєпін зазначає: «українська правова система не має відповідного набору правил і норм, що регулюють онлайн-врегулювання спорів, серйозно обмежуючи його використання». Це змушує розв'язувати спори через суди, попри їхню неефективність для малозначних онлайн-позовів, з середньою тривалістю цивільних справ

212 днів і економічною недоцільністю, що часто перевищує вартість позову, незважаючи на звільнення від судових зборів [2].

Крім того, інфраструктурні бар'єри, такі як недосконалість Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), посилюються війною та пандемією, викликаючи часті збої, зникнення справ з бази даних та тимчасові обмеження доступу. Війна спричинила руйнування будівель судів та втрату паперових архівів, підкреслюючи потребу в хмарних системах. Євген Соболь, вказує на затримки через «занепокоєння щодо зростання ризиків у формі судових зловживань, зривів слухань через технічні причини та викликів у забезпеченні прозорості розгляду справ» [2].

Міжнародний досвід ODR демонструє успішні моделі в різних країнах та регіонах. У Європейському Союзі з 2016 року діяла платформа ODR, яка дозволяла споживачам вирішувати спори з продавцями онлайн, з'єднуючи їх з сертифікованими органами врегулювання в країнах-членах ЄС, Норвегії та Ісландії. Хоча платформа була припинена у 2025 році через нові регуляції, вона обробила тисячі спорів, забезпечуючи швидке розв'язання споживчих конфліктів [3].

У США провідними прикладами є платформи eBay та PayPal, які щорічно вирішують мільйони спорів. Система eBay включає етапи переговорів, медіації та автоматичного повернення коштів через PayPal, з успіхом у 90 % випадків. PayPal пропонує центри розв'язання спорів, де покупці можуть оскаржити транзакції протягом 180 днів, з можливістю ескалації до претензії. У Канаді ODR застосовується для споживчих та комерційних спорів, з ініціативами на кшталт канадсько-американських проектів.

У Китаї, через CIETAC, ODR використовується для міжнародних комерційних спорів, з інтеграцією AI для автоматизації процесів. В АСЕАН розробляється регіональна мережа ODR для транскордонних спорів. У Латинській Америці, наприклад в Аргентині, ODR інтегровано в медіацію для цивільних спорів. Ці приклади показують, що ODR підвищує ефективність, знижує витрати та покращує доступ до правосуддя [4].

В Україні ODR перебуває на етапі формування та модернізації, з фокусом на електронне судочинство через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС), та розвиток онлайн-медіації як частини альтернативного вирішення конфліктів.

Законодавство про медіацію від 16 листопада 2021 року № 1875-IX визначає медіацію як добровільну, конфіденційну процедуру для запобігання чи розв'язання конфліктів за допомогою медіатора, що створює основу для онлайн-форм, доповнену рекомендаціями для медіаторів щодо підготовки та проведення онлайн-медіації, виданими робочою групою «ODR в Україні» при ГО «НАМУ» 2 листопада

2021 року. Ініціативи з електронного судочинства, такі як система «Електронний суд», дозволяють проводити слухання онлайн, але відрізняються від повноцінних ODR-платформ, оскільки фокусуються на судових процесах, а не на позасудовому врегулюванні.

Відтак, поточний стан включає лише гібридні форми онлайн врегулювання спорів, а повноцінна законодавча дефініція ODR та спеціалізована національна платформа відсутні, що обмежує його повне впровадження, змушуючи покладатися на традиційні методи.

Як зазначає, Кравцов С. О. «платформи ODR будуть вагомим чинником у питанні реалізації принципів ефективності розгляду справ, адже завдяки цьому сторони зможуть отримати обґрунтоване та чітке рішення із дотриманням вимог законодавства» [5].

Окрім цього, серед основних переваг використання ODR можна окреслити такі, як «конфіденційність, що забезпечується можливістю не виносити на суспільне обговорення питання якості товарів та наданих послуг, а отже, певне збереження ділової репутації, узгоджені рішення, домовленості на відміну від судових рішень, не підлягають публікації у відкритому доступі; довіру, що формується між споживачем та постачальником товару, послуг завдяки позитивному досвіду врегулювання спору; нейтральність, яка забезпечується завдяки відповідними алгоритмами IT-технологій із мінімальним утручанням людського чинника; доступність завдяки фіксованій оплаті, без додаткових платежів та зборів; ефективність, що виявляється через скорочені строки врегулювання спору, а саме від кількох годин до 60 днів» [1].

Для ефективного покращення ситуації у сфері доступу до правосуддя в Україні необхідно зосередитися на комплексному впровадженні онлайн-механізмів вирішення спорів. Це стратегічне завдання вимагає одночасної розробки надійної технологічної платформи, інтегрованої у національну систему електронного правосуддя, а також прийняття відповідної нормативно-правової бази, що гарантує юридичне визнання ODR-рішень та належний захист даних. Крім того, ключове значення має навчання та підвищення кваліфікації усіх учасників процесу, поряд з активною міжнародною співпрацею для адаптації найкращих світових стандартів. Втілення цих заходів дозволить Україні успішно інтегрувати ODR, суттєво підвищивши ефективність функціонування правосуддя та підтримуючи економічний розвиток.

Список використаної літератури

1. Василіна Н. В. Перспективи впровадження онлайн-урегулювання спорів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2019. Вип. 55, т. 1. С. 114–117. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/915889.

2. Рєпін П. Онлайн вирішення спорів в Україні: очікування та реальність. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2024. Вип. 7, № 4. С. 293–316. URL: https://doi.org/10.33327/AJEE-18–7.4-a000118.
3. Site relocation — Consumer Redress in the EU / European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.home2.show.
4. Governing Artificial Intelligence book launch webinar 10/10 @ 1–2:30pm EDST / National Center for Technology and Dispute Resolution. 2025. URL: https://odr.info/.
5. Кравцов С. О., Петров М. С., Фролов М. А. Окремі аспекти використання Online Dispute Resolution в системі альтернативних способів вирішення спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 184–187. URL:http://www.lsej.org.ua/4_2023/44.pdf.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Мороз І. Р.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНОЮ АСОЦІАЦІЄЮ АДВОКАТІВ (ІВА): ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Національна асоціація адвокатів України (далі також — НААУ) активно співпрацює з різними міжнародними громадськими організаціями адвокатів. Рада адвокатів України ухвалила рішення № 78 від 04.07.2015 р., яким визначила необхідність НААУ вступити до Міжнародної асоціації адвокатів (далі також — ІВА) [1].

8 жовтня 2015 року на щорічній конференції ІВА у Відні Національна асоціація адвокатів України була прийнята до складу ІВА як повноправна організація-член ІВА [2].

У довоєнні часи основними напрямками взаємодії НААУ і ІВА можна окреслити: 1) проведення різного роду освітніх заходів для підвищення кваліфікації адвокатів; 2) впровадження міжнародних стандартів діяльності адвокатів у національне законодавство; 3) участь НААУ у міжнародних юридичних форумах та конференціях; 4) представництво адвокатури України на міжнародній арені та розвиток зовнішніх зв'язків [3]

Міжнародна асоціація адвокатів активно підтримує українську адвокатуру у воєнний час, що в свою чергу допомагає забезпечувати підтримку і захист прав як адвокатів так і їх клієнтів. Зокрема, такими кроками підтримки з боку IBA є: 1) проведення тренінгів для адвокатів, які захищатимуть обвинувачених у національних судових процесах стосовно воєнних злочинів; 2) створення модульного навчального курсу, щоб забезпечити постійну підготовку адвокатам, щодо захисту у сфері міжнародного кримінального права; 3) надання підтримки в інформуванні громадськості про роль адвокатури у забезпеченні представництва інтересів усіх, кого звинувачують у скоєнні злочину проти людяності [4].

Важливим напрямком взаємодії між НААУ і IBA залишається захист професійних прав адвокатів. Так, 16.09.2025 р. Комісія з питань адвокатури Міжнародної асоціації адвокатів (IBA's BIC) надіслала лист Голові Національної асоціації адвокатів України Л. Ізовітовій, в якому висловила занепокоєння у зв'язку з повідомленням НААУ про нападки на незалежність адвокатури та безпеку адвокатів України. НААУ інформувала міжнародних партнерів про конкретні факти порушень гарантій адвокатської діяльності і зазначила, що в умовах повномасштабного вторгнення адвокатів часто ототожнюють з клієнтами, особливо у справах проти осіб пов'язаних з країною-агресором. У листі Голови BIC підкреслюється, що у демократичних країнах всі особи повинні мати право на кваліфіковану правничу допомогу. Адвокати під час здійснення своїх повноважень повинні бути максимально захищені [5].

Участь представників IBA у робочих нарадах НААУ є одним зі способів реалізації завдань взаємодії. У 2025 році виконавчий директор Міжнародної асоціації адвокатів М. Елліс взяв участь у робочій нараді Національної асоціації адвокатів України з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності в Україні: темою обговорення був закон № 4547-IX від 16.07.2025 р., яким вводиться конкретний механізм відповідальності за публічне ототожнення адвоката з його клієнтом, а також проблеми надання професійної правничої допомоги підозрюваним через ототожнення адвокатів з клієнтами, фізичний та моральний тиск на адвокатів. На цій нараді IBA підтвердила свою готовність збирати факти, поширювати їх на міжнародному рівні та брати участь у пошуку рішень цієї проблеми. Ці дії Міжнародної організації адвокатів підтверджують її готовність допомагати НААУ у вирішенні таких важливих проблем для адвокатури [6].

Таким чином, можна констатувати, що взаємодія Національної асоціації адвокатів України з Міжнародною асоціацією адвокатів відіграє важливу роль у різних сферах адвокатської діяльності.

ІВА допомагає знаходити ефективні шляхи захисту гарантій адвокатської діяльності, забезпечує підтримку адвокатів України, організовує проведення освітніх програм для підвищення рівня обізнаності адвокатів у різних сферах адвокатської діяльності, зокрема з питань міжнародного захисту. Це все позитивно впливає на рівень освіченості адвокатів в окремих питаннях та на рівень здійснення ними своїх професійних обов'язків.

Своєю чергою, досвід Національно асоціації адвокатів України збагачує ІВА новими підходами, зокрема, щодо відстоювання принципів здійснення адвокатської діяльності і професійних прав адвокатів у контексті національних особливостей розвитку адвокатури, виконання адвокатами повноважень з надання правничої допомоги та функціонування органів адвокатського самоврядування у складних умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Про вступ Національної асоціації адвокатів України до Міжнародної асоціації адвокатів (ІВА) [Електронний ресурс] : рішення Ради адвокатів України від 04.07.2015 р. № 78. Національна асоціація адвокатів України. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2015.07.04-rishennya-78.pdf
2. Сертифікат НААУ. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/novosti/2015.10.09-iba.pdf
3. Звіт Національної асоціації адвокатів України за 2019 рік. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/NEW_ANNUAL_REPORT_2019_05.pdf?utm_source=chatgpt.com
4. У Раді ІВА пригадали етапи співробітництва з НААУ від 03.11.2023. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/8484-u-radi-iba-prigadali-etapi-
5. IBA's BIC підтримує НААУ: адвокати не повинні ототожнюватися з клієнтами від 17.09.2025. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/10755-iba-pidtrimala-naau-advokati-ne-povinni-ototozhnyuvatisya-z-klientami.html?tg_rhash=7da4936d5affb2
6. Спроби дискредитування адвокатів виходять за межі свободи слова — нарада ІВА та НААУ від 18.09.2025. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/10762-sprobi-diskrediturati-advokativ-vihodyat-za-mezhi-svobodi-slova-narada-iba-ta-naau.html

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Лукашевич А. Л.
студентка 1-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОНАННЯ В УКРАЇНІ УГОДИ ЗА МЕДІАЦІЄЮ, УКЛАДЕНОЇ ЗА КОРДОНОМ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

У сучасному світі все більше стає поширеним використання альтернативного врегулювання правових спорів (далі — АВС), до яких належить медіація, арбітраж, переговори та інші форми, які дають змогу врегулювати конфлікт без звернення до суду. Це обґрунтовується бажанням економії часу, коштів та конфіденційності, якої майже неможливо дотриматись за судового розгляду справи. Особливої уваги потребує така форма як медіація, адже вона розглядається як найбільш гнучкий та універсальний метод примирення сторін. І як зазначає Подковенко Т. О. саме «міжнародно-правові стандарти медіації та позитивний досвід багатьох держав скеровують Україну в напрямку розвитку інституту медіації. Свідченням цьому є прийняття Закону України «Про медіацію», що відображає прогресуючу інституціоналізацію медіації та затребуваність її суспільством [1].

Дійсно, більш активно медіація в Україні почала розвиватись з прийняттям Закону України «Про медіацію» № 1875-IX в 2021 році, що узгоджується з позицією України щодо приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС. Проте, враховуючи те, що це достатньо новий та поки що не дуже звичний для України спосіб врегулювання спору ще можуть виникати певні проблеми у використанні такої форми АВС. Однією з таких є виконання в Україні угоди, укладеної за кордоном.

П. 9 ч.1 ст.1 ЗУ № 1875-IX визначається саме поняття, згідно якого «угода за результатами медіації — угода, що фіксує результат домовленості сторін медіації у погодженій між ними усній чи письмовій формі з урахуванням вимог закону» [2]. В той же час, на відміну від судових рішень та інших підстав, які передбачають видачу виконавчих документів, угоди, досягнуті в результаті медіації наразі не визнаються виконавчими документами і загалом питання виконання такої угоди залишається неврегульованим чинним законодавством України. Виконання ж угоди, укладеної за кордоном викликає ще більше питань.

7 серпня 2019 року Україна стала однією з 46 країн, які підписали Конвенцію ООН про міжнародні мирові угоди, досягнуті за результатами медіації, яка відома під назвою «Сінгапурська конвенція про медіацію». Це був перший багатосторонній міжнародний документ,

який спрямований на спрощення та закріплення процедури визнання, забезпечення виконання медіаційних угод.

Крім того, зважаючи на європейську інтеграцію України, варто також звернути увагу на Директиву 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах» від 21 травня 2008 року. Вона передбачає, що держави-члени ЄС мають створити механізми, які дозволяють забезпечити виконання угод, досягнутих у процесі медіації. Це потрібно для того, щоб учасники спору сприймали медіацію як надійний і повноцінний спосіб захисту своїх прав. Мета цього полягає у забезпеченні довіри до медіації як рівноцінного судовому способу вирішення спорів, щоб сторони були впевнені у дійсності та виконанні досягнутих ними домовленостей.

Попри підписання Україною Сінгапурської конвенції, питання виконання в Україні угод за результатами медіації, укладених за кордоном, залишається неврегульованим на практиці. Станом на сьогодні Україна не ратифікувала цю Конвенцію, а отже її положення не мають обов'язкової сили для національної правової системи. Відсутність механізму імплементації норм Конвенції у національне законодавство призводить до ситуації, коли іноземні медіаційні угоди фактично не мають чітко визначеного процесу визнання та виконання на території України.

Основна проблема полягає в тому, що така угода не є виконавчим документом у розумінні Закону України «Про виконавче провадження». Відповідно, навіть якщо сторони дійшли домовленості за межами України та належно її оформили, примусове виконання цієї угоди в Україні є практично неможливим. Наразі відсутня також процедура подання заяви до суду про визнання чи на виконання іноземної медіаційної угоди, подібна до тієї, що існує щодо іноземних судових рішень або арбітражних рішень (наприклад, ст. 474 ЦПК України).

Проблемною є й кваліфікація таких угод і у судовій практиці. Через таку прогалину в законодавстві, як невизначеність процедури визнання такої угоди, українські суди, стикаючись із подібними питаннями, змушені будуть оцінювати угоди за медіацією як звичайні цивільно-правові договори, які підлягають виконанню відповідно до загальних положень ЦК України. Проте це суперечить природі медіації, адже така угода не завжди відповідає вимогам, необхідним для цивільно-правового договору, і не враховує специфіку процедури її укладення.

Відсутність чіткого законодавчого врегулювання створює правову невизначеність для осіб, які уклали угоди за результатами медіації за кордоном і мають намір реалізувати їх в Україні. Тобто у разі невиконання домовленостей однією зі сторін вони фактично позбавлені ефективного засобу захисту своїх прав.

Згідно ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» — «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію (995_004) та практику Суду як джерело права» [3]. В той же час Європейською Конвенцією про захист прав людини (далі — ЄКПЛ), саме ст. 13 передбачено право на ефективний спосіб захисту [4], що в свою чергу включає зобов'язання держави забезпечити особам реальну можливість ефективного захисту своїх прав, гарантованих Конвенцією. Це означає, що держава має не лише утримуватися від їх порушення (виконуючи негативні зобов'язання), а й активно створювати та підтримувати дієві механізми, які дають змогу постраждалим відновити порушені права та справедливість.

Зважаючи на вище викладене, для того щоб медіація, як спосіб АВС, дійсно розвивалась та була більш ефективною у використанні потрібно 1) не тільки підписати, але й довести до кінця ратифікацію Сінгапурської конвенції про медіацію; 2) визнати угоду за медіацією виконавчим документом. Крім того, важливо загалом розвивати обізнаність громадян про таку можливість врегулювання спорів як медіація, що розвантажить суд та більше наблизить Україну до ЄС. В майбутньому це може стати не тільки альтернативним способом вирішення правових спорів, а й бути на рівні судового.

Список використаної літератури

1. Подковенко Т. О. Зміст та значення принципу конфіденційності в медіації. *Galician Studies Law Sciences.* 2024. № 5. С. 5–11. URL: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024–5–1 (дата звернення: 07.10.2025).
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875–20#Text (дата звернення: 07.10.2025).
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477–15#Text (дата звернення: 07.10.2025).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 07.10.2025).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Свида Олексій Георгійович***

Німенко Є. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ЄС І ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Сучасні технології швидко трансформують світ, не виключенням є і сфера юриспруденції [1]. Цифровізація адвокатської діяльності стає одним із ключових факторів, що визначають ефективність надання правничої допомоги та рівень доступу громадян до правосуддя. У країнах Європейського Союзу вже спостерігається значне впровадження електронних систем документообігу, дистанційних консультацій, електронного судочинства та аналітичних платформ, що дозволяють адвокатам швидко отримувати актуальну інформацію про законодавство та судову практику. Цей досвід свідчить про те, що цифровізація підвищує прозорість і доступність правових послуг для населення.

Для України тема цифровізації адвокатської діяльності є актуальною. Незважаючи на наявність окремих законодавчих ініціатив, що регламентують використання електронного підпису, електронного документообігу та онлайн-сервісів судів, практична реалізація цих інструментів у щоденній роботі адвокатів ще далека від досконалості.

Більшість адвокатів стикаються з проблемами адаптації до нових технологій, відсутністю інтегрованих платформ для обміну інформацією з клієнтами та судами, а також недостатнім рівнем кібербезпеки, що підвищує ризик витоку конфіденційної інформації.

Досвід європейських країн показує, що цифровізація адвокатської діяльності може стати фактором підвищення якості юридичних послуг і стимулювати розвиток правової культури в суспільстві. ЄС запроваджує інтегровані електронні платформи для правників, що дозволяє обмінюватися документацією, проводити дистанційні консультації, укладати договори та отримувати автоматизовані рекомендації щодо правових ризиків. Ці приклади демонструють, що інновації в адвокатській сфері підвищують ефективність правового захисту та зменшують адміністративне навантаження на фахівців.

Впровадження цифрових технологій в адвокатській діяльності має також соціальний вимір. Зростає попит на доступні правові послуги серед громадян, які проживають у віддалених регіонах, де відсутність фізичних офісів адвокатів ускладнює отримання допомоги. Дистанційні консультації, електронний документообіг і аналітичні платформи дозволяють знизити бар'єри доступу до правосуддя та зробити правову допомогу більш демократичною. У контексті України це

особливо важливо, адже наша країна має великі території та різний рівень розвитку правової інфраструктури в регіонах.

Вивчення досвіду країн ЄС є важливим для України, можна прослідкувати, як цифрові технології можуть змінювати адвокатську практику та підвищувати ефективність правового захисту. У ЄС цифровізація адвокатської діяльності розглядається як технічна модернізація, як стратегічний інструмент підвищення доступності та якості правових послуг.

Особливо показовим є досвід Естонії, яка визнана одним із лідерів цифровізації в ЄС. Естонські адвокати активно користуються електронними платформами (e-File, Court Information System тощо), що забезпечують можливість віддалено підписувати документи, проводити онлайн-консультації та отримувати доступ до аналітичних баз даних судової практики. Це значно зменшує адміністративне навантаження на правників та скорочує час розгляду справ. Естонія впровадила електронні системи взаємодії з судами та державними органами, що дозволяє адвокатам оперативно отримувати необхідну інформацію, не витрачаючи години на відвідування інстанцій особисто [2].

Німеччина та Франція також надають цікаві приклади інтеграції цифрових технологій у адвокатську діяльність. У Німеччині електронні платформи, такі як e-Akte, beA-portal (besonderes elektronisches Anwaltspostfach), дозволяють адвокатам подавати позови та апеляції онлайн, отримувати судові повідомлення у цифровому форматі та зберігати електронні архіви справ, що робить роботу більш прозорою та контрольованою [3; 4].

У Франції цифровізація поєднана з активним використанням аналітичних інструментів, які допомагають прогнозувати ймовірний результат справи, аналізувати тенденції судової практики та готувати більш обґрунтовані правові позиції. Французький Portail du justiciable дозволяє подавати позовні заяви через мережу Інтернет, відслідковувати хід справи, отримувати сповіщення, виклики, рішення через особистий захищений простір [5]. З 2019 року законодавство Франції дозволяє, щоб кримінальні справи могли повністю оброблятись в електронному вигляді: від заяви (скарги) до судового рішення. Procedure penale numerique (PPN) має на меті спростити обмін документами, уникнути зайвого паперування, пришвидшити процеси [6].

Важливо відзначити, що цифровізація в ЄС супроводжується комплексним підходом до захисту персональних даних та кібербезпеки. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 р., встановлює високі стандарти безпеки та конфіденційності, що особливо важливо для адвокатської діяльності, де зберіга-

ється велика кількість конфіденційної інформації клієнтів [7]. Досвід ЄС показує, що успішне впровадження цифрових технологій неможливе без одночасного розвитку правового регулювання, навчання фахівців та підвищення рівня кіберграмотності.

Досвід ЄС демонструє, що цифровізація адвокатської діяльності має комплексний характер: вона включає технічне оснащення, правове регулювання, освітні програми та культурну адаптацію професії до нових умов. Цей досвід створює важливу основу для формування стратегії цифровізації в Україні, дозволяючи запозичити ефективні практики та уникнути помилок, з якими стикаються європейські країни на етапах впровадження нових технологій та стає орієнтиром для українських адвокатів та законодавців у процесі трансформації правової системи з урахуванням сучасних цифрових вимог.

Попри очевидні переваги цифровізації, досвід ЄС також демонструє наявність низки викликів і ризиків, які можуть впливати на ефективність адвокатської діяльності. Одним із ключових аспектів є захист конфіденційної інформації клієнтів. Потрібно враховувати також те, що не всі фахівці володіють достатніми цифровими компетенціями, а інтеграція нових платформ потребує навчання та адаптації. Високі вимоги до програмного забезпечення та постійне оновлення електронних систем створюють додаткове навантаження на бюро та окремих правників. У ЄС ці проблеми вирішуються через системні освітні програми, створення посібників для користувачів та технічну підтримку, але процес адаптації займає тривалий час.

Впровадження цифрових технологій потребує чіткої законодавчої бази, яка регулює електронний документообіг, електронні підписи, взаємодію з судами та іншими державними органами. Недостатньо розвинуте законодавство може призводити до юридичних колізій та ризику оскарження дій адвокатів у суді. Автоматизація процесів не повинна підміняти професійне судження адвоката, а рішення, ухвалені на основі алгоритмів, мають контролюватися фахівцями.

Перспективи цифровізації для України полягають у запозиченні та адаптації європейського досвіду з урахуванням національних особливостей. Перш за все, важливо впроваджувати комплексні платформи для електронного документообігу та взаємодії з судами, подібно до естонської системи e-File. Такі рішення дозволять адвокатам подавати документи онлайн, відслідковувати стан справ у реальному часі та оперативно отримувати судові акти.

Важливою складовою цифровізації є розвиток аналітичних інструментів і систем штучного інтелекту для обробки великого обсягу правової інформації. Це дозволить адвокатам оперативно аналізувати судову практику, готувати обґрунтовані позиції та прогнозувати можливі результати справ. Описаний підхід сприятиме підвищенню

якості правової допомоги та створенню конкурентних переваг для адвокатських бюро.

Під час впровадження цифрових технологій, Україна потребуватиме комплексного підходу до захисту персональних даних клієнтів, автентифікації документів та електронної комунікації між адвокатами і судами. Запровадження єдиних стандартів безпеки та процедур контролю стане ключовим фактором для успішної цифровізації та формування довіри серед клієнтів.

Таким чином, цифровізація адвокатської діяльності у ЄС показує, що інновації приносять значні переваги, але одночасно супроводжуються комплексом ризиків, які потребують системного підходу. Усвідомлення цих викликів є необхідною умовою для успішного впровадження цифрових технологій у правову практику інших країн, зокрема України. Правильне поєднання технологій, навчання, законодавчого регулювання та етичних стандартів стає запорукою того, що цифровізація буде ефективною та безпечною.

Список використаної літератури

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008–16#Text (дата звернення: 24.09.2025).
2. Храпенко О. О. Цифрові трансформації в адвокатурі. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів*. 2024. С. 277.
3. E-File. *Centre of Registers and Information Systems.* URL: https://www.rik.ee/en/international/e-file (дата звернення: 24.09.2025).
4. E-Akte. *The Fabasoft Competence Centre (CC) «E-Akte»*. URL: https://www.fabasoft.com/en/products/egov-suite/germany/egov-competence-centre (дата звернення: 24.09.2025).
5. beA-Portal: official site. URL: https://www.bea-brak.de/beaportal/ (дата звернення: 25.09.2025).
6. Portail du justiciable: official site. URL: https://www.monespace.justice.fr/authentification (дата звернення: 25.09.2025).
7. Ministure de la Justice: official site. Procйdure pйnale numйrique : pour une justice pйnale plus rapide et plus efficace. URL: https://www.justice.gouv.fr/actualites/actualite/procedure-penale-numerique-justice-penale-plus-rapide-plus-efficace (дата звернення: 27.09.2025).

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Свида Олексій Георгійович***

Новицька В. Д., Санжакова М. О.
студентки 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Дотримання етичних стандартів є ключовою вимогою, що висувається до адвокатів. Етичні норми формують професійну культуру адвокатів, регулюють їх поведінку у професійній та позапрофесійній діяльності та сприяють підвищенню рівня довіри до інституту адвокатури. В Україні вимоги щодо дотримання адвокатської етики закріплені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правилах адвокатської етики [1]. Останні детально розкривають перелік морально-етичних принципів, яких має дотримуватись адвокат. Серед них, до прикладу, незалежність, конфіденційність, неприпустимість конфлікту інтересів, компетентність та добросовісність тощо. Принцип незалежності передбачає незалежність адвоката від зовнішнього та внутрішнього впливу. Принцип конфіденційності гарантує збереження адвокатської таємниці, а принцип компетентності зобов'язує адвоката підвищувати та підтримувати свій професійний рівень. Зауважимо, що дисциплінарну відповідальність за порушення етичних норм здійснюють КДКА регіонів та ВКДКА, які можуть застосовувати такі види дисциплінарних стягнень як попередження, зупинення права на заняття адвокатської діяльності або позбавлення такого права.

У країнах ЄС етичні вимоги адвокатів до адвокатів регулюються Загальним кодексом правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [2]. Положення цього Кодексу визначають засади професійної етики, що охоплюють принципи незалежності, довіри та доброчесності, конфіденційності, поваги до професійних правил інших адвокатських асоціацій, заборони несумісних видів діяльності, етичних меж особистої реклами та пріоритету інтересів клієнта. Кодекс також регулює взаємовідносини адвоката з клієнтом, судом та колегами. Відповідно до пункту 1.2.1, дотримання етичних правил є добровільним, однак їх порушення може тягнути дисциплінарну відповідальність.

Межі імплементації цього Кодексу в національні системи різних держав залишаються неоднорідними. Так, Ірландія повністю інтегрувала положення Кодексу, замінивши ним попередній національний акт, тоді як Англія суттєво адаптувала його відповідно до власного за-

конодавства. У Нідерландах, Данії, Португалії та Бельгії одночасно діють національні та європейські етичні кодекси. Франція, Італія й Греція надали регіональним палатам адвокатів право самостійно визначати обсяг імплементації європейських засад професійної поведінки [3, с. 77].

У Франції адвокатська етика регулюється Внутрішнім національним регламентом, Паризькими правилами, Законами «Про реформу ряду судових та юридичних професій», «Про правила професійної етики адвоката» та Декретом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». У Німеччині питання адвокатської етики врегульовані Федеральним положенням про адвокатуру від 1 серпня 1959 р., де закріплені принципи добросовісності, незалежності, збереження адвокатської таємниці, об'єктивності, уникнення конфлікту інтересів і належного поводження з майном клієнтів.

У Польщі етичні питання регулюються Законом «Про адвокатуру» від 26 травня 1982 р. та Кодексом адвокатської етики, який визначає професійні стандарти поведінки та порядок дисциплінарної відповідальності адвокатів [3, с. 79].

Отже, європейський досвід свідчить про різний ступінь гармонізації національних систем із положеннями Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства. Водночас усі національні правила чи кодекси етичної поведінки адвокатів спираються на спільні засади — незалежність, доброчесність, конфіденційність тощо.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/ show/ n0001891–17#n4
2. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ 994_343
3. Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис...доктора філос. Одеса, 2022. 251 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Ремінська П. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ НА РЕФОРМУВАННЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Європейські стандарти прав людини і правосуддя через міжнародні договори, конвенції, рекомендації Ради Європи і рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) формують орієнтири для адвокатури як одного з ключових інститутів системи захисту прав у демократичному суспільстві [1].

Україна в своїй законодавчій та практичній діяльності враховує ці стандарти, що видно передусім із Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI, який є чинним і зазнав численних змін, узгоджених із європейським правом [2]. Закон визначає, що адвокатська діяльність — це незалежна професійна діяльність адвоката, зокрема захист, представництво та надання інших видів правової допомоги. Законом передбачено, що адвокатура є незалежною від органів державної влади і місцевого самоврядування, закріплені засади верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, що збігається з європейськими стандартами щодо адвокатської професії [3].

Важливо, що в останні роки Україна активно долучається до нових міжнародних ініціатив, які ще більше укріплюють стандарти захисту адвокатів і адвокатської діяльності. Так, Рада Європи у березні 2025 року ухвалила Конвенцію про захист професії адвоката (Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer), яка є першим міжнародним договором, спеціально спрямованим на захист адвокатської професії від переслідувань, втручань та інших загроз [4]. Для України цей міжнародний акт має велике значення, оскільки відкриває юридичні й практичні можливості для підвищення гарантій адвокатської незалежності та усунення перешкод для професійної діяльності адвокатів.

Гарантії адвокатської діяльності в Україні розглядаються у рамках імплементації і виконання положень Європейської конвенції з прав людини, зокрема статей, що стосуються права на справедливий суд (ст. 6) і на захист приватного життя (ст. 8) [1]. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово констатував порушення Україною статті 6, зокрема у справах Mikhaylova v. Ukraine (2021) та Ignatov v. Ukraine (2017), що стосувалися порушення права на справедливий суд і права на ефективну правову допомогу [5]. Це змушує

українську судову практику і законодавство звертати увагу на процедури, у яких адвокат має бути ефективно залучений і захищений від втручання, погроз чи обмежень. Верховний Суд України також у своїх узагальненнях послідовно вказує на необхідність врахування позицій ЄСПЛ при застосуванні національного законодавства у сфері адвокатури [6].

У законодавчій практиці України введено механізми підвищення кваліфікації адвокатів, що дозволяє не лише підтримувати професійний рівень, але й гармонізувати права адвокатів із європейськими нормами. Так, Рада адвокатів України затвердила нову редакцію Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України (рішення № 90 від 13 грудня 2024 року), що спрямовано на врахування сучасних стандартів і потреб правничої спільноти у контексті європейської інтеграції [7].

Водночас існують актуальні виклики, які ще не повністю врегульовані або потребують покращення. Гарантії незалежності адвокатів іноді порушуються через втручання державних або інших структур, погрози чи тиск, а також через непрозорість дисциплінарних процедур. Питання доступу до безоплатної правової допомоги, ефективності представництва адвокатів в умовах, коли клієнти не можуть оплатити послуги, залишається значущим, особливо в контексті прав на справедливий суд. Крім того, необхідним є забезпечення на практиці адвокатської таємниці, захисту адвокатів від переслідування чи дисциплінарних стягнень за здійснення професійної критики чи захист у резонансних справах.

Реформа адвокатури в Україні під впливом європейських стандартів має стратегічне значення у контексті євроінтеграції, виконання Угоди про асоціацію з ЄС та зобов'язань перед міжнародними партнерами щодо верховенства права і прав людини [3]. Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» уже втілює більшість ключових стандартів — незалежність адвокатури, професійна етика, допуск до професії, право на захист. Але для повної відповідності стандартам, зокрема тим, що закріплені у Конвенції Ради Європи 2025 року про захист професії адвоката, Україна має здійснити подальші кроки: ратифікувати конвенцію, вдосконалити дисциплінарні процедури, посилити гарантовані процесуальні права адвокатів, забезпечити реальний доступ до безоплатної правової допомоги та ефективний захист від тиску.

Таким чином, вплив європейських стандартів на реформування адвокатури в Україні є системним і позитивним, але реформа залишається динамічною та незавершеною; кінцевим результатом має стати адвокатура, яка в повному обсязі відповідає європейським нормам правової держави, гарантує рівність усіх перед законом, захист прав людини та ефективне правосуддя. Подальший розвиток

інституту адвокатури має ґрунтуватися на принципах незалежності, самоврядування, відповідальності й професійної етики, закріплених у міжнародних актах і рекомендаціях Ради Європи. Необхідним є посилення реальних механізмів захисту адвокатів від втручання у професійну діяльність, удосконалення дисциплінарних процедур, підвищення прозорості у сфері надання безоплатної правової допомоги, а також створення сприятливих умов для професійного розвитку адвокатів відповідно до стандартів ЄС. Реалізація цих напрямів сприятиме утвердженню верховенства права в Україні, формуванню довіри суспільства до правосуддя та подальшій інтеграції української правової системи до європейського правового простору.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 р. (ратифіковано Україною 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07. 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
3. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 черв. 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
4. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer, Strasbourg, March 2025 p. URL: https://www.coe.int
5. Case of *Mikhaylova v. Ukraine* (Application no. 10644/08): Judgment of 06.07.2021 p. URL: https://hudoc.echr.coe.int
6. Верховний Суд. Узагальнення практики щодо застосування рішень ЄСПЛ у справах, пов'язаних із гарантіями права на захист. Київ, 2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua
7. Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України»: рішення Ради адвокатів України № 90 від 13 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0090871–24

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Топал В. С.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТУРА НІМЕЧЧИНИ ТА АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Адвокатура є одним із ключових інститутів у системі захисту прав і свобод людини. В Україні, яка перебуває в процесі правової реформи, питання вдосконалення адвокатської діяльності є надзвичайно актуальним. Зіставлення української моделі адвокатури з німецькою дозволить виявити напрями підвищення професійних стандартів, ефективності адвокатського самоврядування та рівня довіри суспільства до адвокатської професії. Як відзначає Т. Б Вільчик, розвиток адвокатури є невід'ємним елементом становлення правової держави, адже саме незалежна адвокатура формує баланс між громадянином і владою [1, с. 62–65].

Отже, метою цього дослідження є проведення порівняльного аналізу системи адвокатури Німеччини та України, визначення спільних і відмінних рис у їх правовому статусі, організаційній структурі, етичних принципах і законодавчому регулюванні.

Німеччина має тривалу історію становлення адвокатури, що бере початок ще з часів Священної Римської імперії. Сучасна модель функціонує відповідно до Федерального закону про адвокатуру (Bundesrechtsanwaltsordnung — BRAO), ухваленого 1959 року та неодноразово оновленого. Усі адвокати (Rechtsanwälte) у ФРН мають єдиний статус, незалежно від спеціалізації чи рівня суду, в якому вони практикують. Контроль за дотриманням професійних стандартів здійснюють місцеві адвокатські палати, які об'єднані у Федеральну палату адвокатів Німеччини (Bundesrechtsanwaltskammer).

Як зазначає Ю. М. Бисага, німецька адвокатура є прикладом гармонійного поєднання самоврядності та державного нагляду. Законодавство гарантує адвокатам широку професійну автономію, проте вони несуть сувору дисциплінарну відповідальність за порушення етичних чи процесуальних норм. Кожен адвокат зобов'язаний діяти незалежно, зберігати професійну таємницю та уникати конфлікту інтересів [2, с.319–320].

В Україні діяльність адвокатури регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI, а також Правилами адвокатської етики, ухваленими З'їздом адвокатів України. Адвокатура функціонує на принципах не-

залежності, верховенства права, законності, самоврядування, конфіденційності тощо [3].

Як підкреслює І. Х. Адамова, ключовим викликом для української адвокатури є забезпечення реальної незалежності професії від державних органів, політичного тиску та судової влади. Незважаючи на законодавчо проголошену автономію, практика свідчить про випадки втручання у діяльність адвокатів [4, с.151–154].

Вимоги до осіб, які бажають займатися адвокатською діяльністю, суттєво відрізняються в Україні та Федеративній Республіці Німеччина, головним чином через різну структуру юридичної освіти та кваліфікації.

Згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», особа, яка бажає стати адвокатом, повинна мати повну вищу юридичну освіту, володіти державною мовою, мати стаж роботи в галузі права не менше двох років, скласти кваліфікаційний іспит, пройти стажування та скласти присягу адвоката України. Після всіх вищезазначених етапів особа отримує свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, а відомості про неї мають бути внесені до Єдиного реєстру адвокатів України. Наявність страхування професійної відповідальності не є обов'язковою умовою для допуску до професії [3].

Німецький шлях до адвокатури значно довший і вимагає набуття кваліфікації, достатньої для обіймання посади судді (Befähigung zum Richteramt), що регулюється Законом про суддів (DRiG). Процес включає кілька обов'язкових етапів: 1) університетська освіта, що завершується успішним складанням Першого державного юридичного іспиту (Erste juristische Staatsprüfung); 2) обов'язкова дворічна юридична практика (Referendariat); 3) другий державний юридичний іспит (Zweite juristische Staatsprüfung), який є фінальним і найскладнішим бар'єром.

Тільки після успішного складання обох іспитів та отримання універсальної кваліфікації, особа може подати заяву про вступ до регіональної Палати адвокатів (Rechtsanwaltskammer). Обов'язковою умовою для реєстрації та початку діяльності є наявність страхування професійної відповідальності (Berufshaftpflichtversicherung) згідно з Федеральним положенням про адвокатуру (BRAO).

Отже, порівняння української та німецької моделей свідчить про наявність спільних та відмінних рис. Підтримуємо можливість запровадження для адвокатів України обов'язкового страхування професійної діяльності. Утім, вважаємо недоцільним запозичення досвіду щодо наявності уніфікованого іспиту для адвокатів та суддів.

Список використаної літератури

1. Вільчик Т. Б. Адвокатура й держава: взаємодія в забезпеченні прав і законних інтересів громадян. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 10–1. Т. 1. С. 62–65 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18750/1/62–66.pdf
2. Бисага Ю. М. Сутність та соціальне призначення адвокатури: конституційно-правовий дискус. *Порівняльно-аналітичне право*. 2022. С. 319–321. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/60.pdf
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#Text
4. Адамова І. Х. Проблеми забезпечення незалежності адвокатури як інституту громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. Серія Право. 2020. № 62. С. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/03/Visnik-62–1.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кравченко Марина Олександрівна***

Цуркан Д. С.
студент 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

«ГОНОРАР УСПІХУ» В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРАКТИКИ

У сучасній адвокатській практиці питання визначення та виплати винагороди за надану правничу допомогу набуває особливої актуальності. Однією з найбільш дискусійних форм винагороди був та залишається «гонорар успіху», який передбачає виплату адвокату додаткової винагороди у разі досягнення позитивного для клієнта результату.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», гонорар є формою винагороди адвоката, яка виплачується за здійснення захисту, представництва та надання інших видів професійної правничої допомоги клієнту. Таке визначення відповідає змісту положень Правил адвокатської етики від 09.06.2017 р. [2], які також присвячені гонорару. Законодавством передбачено два види порядку обчислення гонорару адвоката: фіксований розмір та погодинна оплата [1], проте використання такої форми винагороди адвоката як «гонорар успіху» не заборонено законом.

Зауважимо, що поняття «гонорар успіху» не закріплено в українському законодавстві. Утім, воно набуло розвитку у судовій практиці. До прикладу, в постанові ВС КГС № 903/781/21 від 28.07.2022р., гонорар успіху визнано платою за досягнутий адвокатом результат [3]. Зауважимо, що особливістю гонорару успіху є те, що його сплата залежить від настання якоїсь події (це може бути сплата боржником певної заборгованості тощо).

Звернемо деяку увагу на зарубіжний досвід використання «гонорару успіху». До прикладу, в таких країнах як Англія та Уельс гонорар успіху використовується у вигляді умовного гонорару [4, с.737]. В цих країнах є дві форми угоди про умовний гонорар: звичайна і альтернативна. Звичайною формою угоди про такий гонорар є згода соліситора вступити в справу на умові, що у випадку, якщо він програє справу, то він не отримує оплати. При альтернативній формі гонорар успіху виступає лише в якості бонусу. Клієнт укладає договір про оплату витраченого соліситором часу, згідно його погодинної ставки, з умовою виплатити додатково гонорар успіху. В цих країнах бонус становить до 100 % гонорару та не більше 25 % присудженої компенсації [4, с.737].

Французький закон про адвокатуру дозволяє додаткову винагороду адвоката «за успіх», проте забороняє «pactum de quota litis» (непередбачений збір). Причиною для заборони є ризик змішування інтересів клієнта з інтересами адвоката [4, с.737].

Що стосується Німеччини, то німецьким адвокатам згідно з п.2 ч. (В), ст.49 BRAO не дозволялося використовувати гонорар успіху. Утім були винятки, які стосувалися комерційних справ. В цих справах можна було узгоджувати підвищені гонорари. Зазначимо, у 2006 році Конституційним судом у справі «1 BvR 2576/04» було висловлену позицію, що норма, яка повністю забороняла будь-які угоди про гонорар успіху суперечить ст.12 Основного закону. Як наслідок, було прийнято рішення, що ця норма має бути неконституційною [4, с.737].

Отже, «гонорар успіху» є однією з сучасних та дискусійних форм винагороди адвоката. Незважаючи на те, що чинне українське законодавство прямо не закріплює поняття «гонорару успіху», судова практика, зокрема позиції Верховного Суду, визнає його допустимим елементом договірних відносин між адвокатом і клієнтом за умови, що такий гонорар не суперечить принципам справедливості, розумності та добросовісності. Досвід зарубіжних країн свідчить, що подібні форми оплати є поширеними і законодавчо врегульованими, проте з певними обмеженнями, спрямованими на запобігання конфлікту інтересів та зловживань.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17/conv#n6
2. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891–17
3. Щодо стягнення «гонорару успіху». Огляд судової практики. *Офіційний вебсайт Вищої школи адвокатури НААУ*. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/shhodo-styagnennya-gonoraru-uspihu-oglyad-sudovoyi-praktyky
4. Остафійчук Л. А. Про гонорар успіху адвоката. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С 736–740.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Шевченко В. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ АДВОКАТА ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1] має європейський вектор розвитку, що передбачає політичні, економічні, культурні та інші реформи. Інтеграція України в європейську спільноту має багатовимірну користь, яка охоплює різні сфери. Адаптація до європейських норм вдосконалює національне законодавство України, але враховуючи усі євроінтеграційні процеси, розвиток міжнародних зв'язків, поширюється потреба в захисті громадян України та іноземних громадян.

Адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури [2].

Інститут адвокатури України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність. Законодавець зазначає, що адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до визначеного рівня, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвока-

та України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [2].

Аналізуючи національне законодавство, варто звернути увагу на той факт, що здійснення адвокатської діяльності на території нашої держави можливе не лише громадянами України, а й іноземними громадянами. Одним з головних джерел права, що регулює інститут адвокатури в Україні, є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Цей закон присвячує окремий розділ адвокатській діяльності, яка здійснюється адвокатом іноземної держави, та визначає особливості статусу такого адвоката.

Крім того, Рада адвокатів України ухвалила низку рішень, які закріплюють положення адвоката іноземної держави в Україні, а саме:

1) Рішення «Про затвердження Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України» [3], яким встановлено правила та перелік необхідних документів для реєстрації адвокатів іноземних держав в Україні. Рішення визначає вимоги до адвоката іноземної держави та перелік документів, необхідних для включення його до ЄРАУ, порядок розгляду питання про включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ, особливості статусу адвоката іноземної держави, який включений до ЄРАУ;

2) Рішення «Про встановлення для адвокатів іноземних держав розміру одноразового внеску на організаційно-технічне забезпечення» [4]. З метою забезпечення функціонування адвокатського самоврядування, зокрема організаційно-технічної підтримки кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, для адвокатів іноземних держав встановлюється одноразовий внесок. Його розмір становить 80 000 гривень;

3) Рішення «Про встановлення для адвокатів іноземних держав щорічного внеску на адвокатське самоврядування», яким визначено розмір щорічного внеску адвоката іноземної держави, для фінансування адвокатського самоврядування у розмірі 160 000 гривень, станом на 2025 рік, в якому такі внески сплачуються [5].

Отже, іноземні адвокати мають можливість здійснювати свою професійну діяльність на території України, проте їхній правовий статус має свої особливості.

До прикладу, до адвоката іноземної держави, можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення виключно у вигляді попередження або виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. Про накладення на адвоката іноземної держави дисциплінарного стягнення кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури повідомляє відповідний орган державної влади або орган адвокатського самоврядування іно-

земної держави, в якій адвокат отримав статус адвоката або набув право на заняття адвокатською діяльністю [2].

Слід зазначити, що ще 25 років тому в Україні іноземні адвокати не вправі були здійснювати адвокатську діяльність. Відповідно до ухвали Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина США Глотова Олександра Леонідовича, який бажав займатися в Україні адвокатською діяльністю, Конституційний Суд України зазначив про відсутність підстав для відкриття конституційного провадження у цій справі. КСУ, зокрема, зазначив, що іноземці не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або заняття такою діяльністю пов'язано з належністю до громадянства України, тож для іноземців встановлено певні обмеження щодо заняття певними видами трудової діяльності [6].

Можемо зробити висновок, що адвокатська діяльність — це не звичайна підприємницька діяльність, а вона має особливий статус і потребує дотримання спеціальних вимог встановлених законодавством.

Крім того, варто пам'ятати, що в кожній країні наявні певні професійні стандарти, які можуть суттєво відрізнятись від нашого національного законодавства. Можуть різнитися правила адвокатської етики, вимоги до можливості здійснення адвокатської діяльності тощо.

Отже, активна участь нашої держави в євроінтеграційних процесах, які є пріоритетними на сьогодення, збільшує залучення іноземного елемента в різні сфери та правовідносини. Це сприяє формуванню та розвитку нових правових інститутів, але водночас має певний негативний вплив. Національне законодавство потребує врегулювання наявних прогалин, покращення ефективності діяльності інституту іноземних адвокатів, його поширення, оскільки даний інститут не є дуже розповсюдженим і не має великої підтримки серед адвокатів України. Станом на 2025 рік, відповідно до Єдиного реєстру адвокатів України, в Україні зареєстровано всього 10 адвокатів іноземних держав [7].

Законодавство України потребує подальшого дослідження та вдосконалення даного питання, як взаємодіють норми іноземних держав з нормами національного законодавства і навпаки, а також більш ретельне порівняння з нормами та практикою європейських держав.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4976
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076–17#n2
3. Про затвердження Положення про перелік документів та порядок включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України: Рішення Ради адвокатів України № 155 від 01.06.2013. *Національна асоціація адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2013.06.01-rishennya-155.pdf
4. Про встановлення для адвокатів іноземних держав розміру одноразового внеску на організаційно-технічне забезпечення: Рішення Ради адвокатів України № 156 від 01.06.2013. *Національна асоціація адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2013.06.01-rishennya-156.pdf
5. Про встановлення для адвокатів іноземних держав щорічного внеску на адвокатське самоврядування: Рішенням Ради адвокатів України № 157 від 01.06.2013. *Національна асоціація адвокатів України.* URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2013.06.01-rishennya-157.pdf
6. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина США Глотова Олександра [...]; Ухвала Конституційного суду України від 01.10.2002 № 51-у/2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v051u710–02#Text
7. Єдиний реєстр адвокатів України. URL: https://erau.unba.org.ua/

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Янковська М.-А. В.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА ЯК МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Становлення та розвиток правової держави у сучасному світі неможливо уявити без інституту адвокатури, який відіграє ключову роль у системі захисту прав та законних інтересів людини. Адвокат є не лише представником сторони захисту у судовому процесі, а й гаран-

том дотримання засад справедливості, рівності та верховенства права. Проте з огляду на сучасні реалії адвокатської діяльності, можна констатувати, що адвокати у всьому світі стикаються із рядом викликів та перепон: кримінальні переслідування, погрози, систематичні порушення гарантій адвокатської діяльності та прав адвокатів тощо [1, с. 283]. Відповіддю європейського співтовариства на таку ситуацію стало розроблення та ухвалення Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (далі — Конвенція), урочисте підписання якої відбулось у Люксембурзі 13–14 травня 2025 року.

Конвенція складається з преамбули, п'яти розділів та додатку. Дія Конвенції поширюється на професійну діяльність адвокатів та їхніх професійних асоціацій, а основною метою є посилення захисту професії адвоката та права здійснювати цю професію незалежно, без дискримінації та інших неправомірних перешкод, що можуть негативно позначатись на діяльності представників адвокатської спільноти.

Слід зазначити, що це один з найбільш значущих в історії світової адвокатури документ, який покликаний гарантувати адвокатам змогу виконувати свої професійні обов'язки вільно, без загроз та переслідувань, тиску зі сторони держави або інших владних суб'єктів. Крім того, зауважимо, що Конвенція є однією з небагатьох конвенцій Ради Європи, що має обов'язковий характер, тобто є обов'язковою для виконання країнам, що її ратифікують.

На наш погляд, важливою особливістю Конвенції є передбачена можливість її підписання третіми країнами, тобто тими, які не є членами Ради Європи. З огляду на значний інтерес міжнародної спільноти до Конвенції, така перспектива видається вкрай доречною.

Положеннями Конвенції передбачено створення механізму моніторингу встановлених прав адвокатів — Групи експертів із захисту професії адвоката, яка складається мінімум з 8 та максимум з 12 членів, котрі обираються з кандидатів висунутими Сторонами. Група має право отримувати інформацію щодо виконання Конвенції та організовувати свої візити до країн у співпраці з національними органами (ст. 10) [2].

Цікавим є те, що над текстом Конвенції протягом трьох років працював Комітет експертів з питань захисту адвокатів Національної асоціації адвокатів України. Україна брала активну участь у розробленні документа, однак станом на сьогодні підпис представників нашої держави під Конвенцією відсутній. Зазначена обставина викликає активне обговорення в адвокатській спільноті та експертному середовищі, що цілком закономірно, з огляду на відсутність належного обґрунтування затримки з підписанням з боку офіційних структур.

Пояснення, які періодично надаються компетентними органами, сприймаються радше як спроба відтермінування процедури, а не як

об'єктивна причина, підтверджена фактичними даними. При цьому, як зазначають фахівці, підписання Конвенції не потребує складних попередніх дій та, за загальноприйнятою європейською практикою, може просто передувати процесу приведення національного законодавства у відповідність до її положень. Наразі, необхідно окреслити готовність нашої країни долучитись до списку тих країн, які вже почали процедуру впровадження норм Конвенції у національне законодавство.

Зауважимо, що Рада адвокатських і правничих товариств Європи (ССВЕ) нещодавно закликала держави якнайшвидше підписати та ратифікувати цей міжнародний документ, підкресливши, що: «....Конвенція відіграватиме ключову роль у захисті та підтримці основ верховенства права, забезпечуючи справедливість, прозорість та здатність систем правосуддя протистояти викликам...» [3].

Отже, ратифікація Україною даного документа є необхідною умовою не лише забезпечення високоякісного функціонування національного інституту адвокатури, а й укріплення позицій нашої держави на міжнародній арені, зокрема у європейському просторі. Національне законодавство у сфері адвокатури є одним з найновіших та прогресивних, тому імплементація положень Конвенції про захист професії адвоката є не просто юридичною процедурою, а вагомим та значним кроком до реального втілення основоположних стандартів безпеки та механізмів захисту адвокатської діяльності.

Список використаної літератури

1. Роздорожний Г. Ю. Міжнародно-правові стандарти захисту прав адвокатів. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час:* матеріали Міжнар. науково — практ. конф., м. Одеса, 16 трав. 2025р. С. 281–284
2. Convention for the Protection of the Profession of Lawyer 12 March 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/1522_final.pdf
3. ССВЕ закликала терміново ратифікувати Конвенцію про захист професії адвоката. *Офіційний портал Національної асоціації адвокатів України.* URL: https://unba.org.ua/news/10816-ccbe-zaklikala-terminovo-ratifikuvati-konvenciyu-pro-zahist-profesii-advokata.html

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Щербатий Роман Романович***

Стефанчук М. М.
професор кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

ІНСТИТУТ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ: АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Конституція України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, гарантується надання такої допомоги безоплатно, що є надзвичайно важливим в аспекті забезпечення конституційних гарантій права на справедливий суд. У Висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроєкту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України суд конституційної юрисдикції зауважив на тому, що з аналізу ч. 1 ст. 131–2 Конституції України у системному зв'язку з її ст. 59 випливає позитивний обов'язок держави, який полягає в гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги особі лише за рахунок коштів держави у випадках, передбачених законом (абз. 2 пп. 2. 2. 1 п. 2) [1].

Практика адміністрування системи безоплатної правничої допомоги, передусім, вторинної, свідчить про таку, що стійко формується, потребу в гарантіях іншого ґатунку, а саме - належної компенсації державою послуг суб'єктів надання такої допомоги, передусім адвокатів, за втілення її позитивного обов'язку щодо надання безоплатно вторинної професійної правничої допомоги, оскільки реалізують її здебільшого не державні функціонери цієї системи, а представники недержавного самоврядного інституту.

Раніше ми вже висвітлювали проблемні аспекти адміністрування системи безоплатної правничої допомоги, дійшовши висновків про те, що досягнення високих функціональних показників ефективності національного правозахисного механізму в контексті забезпечення реалізації проголошеного у ч. 1 ст. 59 Конституції України права кожного на професійну правничу допомогу, передусім залежить від досягнення консенсусу між заінтересованими суб'єктами у сфері реалізації цієї стратегічної мети, що, з одного боку, залежить від якості законодавства, в якому будуть втілюватися конкретні складові цього консенсусу щодо оптимальних стандартів безоплатної правничої допомоги, а з іншого боку – стійкість досягнутих домовленостей безпосередньо впливатиме на передбачуваність та сталість цього законодавства [2, с. 73–74].

В умовах актуального сьогодення система безоплатної правничої допомоги є об'єктом особливої уваги Національної асоціації адвокатів України, оскільки реалізацію конституційної гарантії права кожного на професійну правничу допомогу Конституцією України покладено на інститут адвокатури.

Оцінюючи вектор розвитку системи безоплатної правничої допомоги як хибний та закритий від партнерів, адвокатська спільнота зауважує, серед іншого, на таких проблемних факторах адміністрування цієї системи:

– реалізація послідовної політики усунення адвокатури від вирішення питань, які стосуються безоплатної правничої допомоги;

– надмірне розширення системи безоплатної правничої допомоги, передусім, через невиправдане збільшення переліку категорій осіб, які мають право на таку допомогу;

– запровадження системи державницького управління адвокатами;

– відсутність рівності сторін договору про надання безоплатної правничої допомоги;

– низька оплата праці адвокатів [3].

Привертається також увага до неадекватно низьких розрахунків оплати норми часу, які адвокат має витрачати на надання такої допомоги, а також до проблем постійної затримки в оплаті праці адвокатів за надання послуг з безоплатної правничої допомоги [4]. Ба більше, актуальна модель фінансування безоплатної правничої допомоги оцінюється у експертному середовищі як така, що суперечить конституційним гарантіям та фактично перекладає державний обов'язок на самих адвокатів [5].

На тлі засторог адвокатської спільноти про «... надмірне розширення системи безоплатної правничої допомоги, передусім, через невиправдане збільшення переліку категорій осіб, які мають право на таку допомогу» [3], привертає увагу динаміка розширення державою переліку суб'єктів права на безоплатну правничу допомогу [6], що на наше бачення, здебільшого є об'єктивним та виправданим, водночас проблемним в аспекті фінансової спроможності його забезпечення.

Крім того, існує потреба ревізії законодавства в контексті обсягу державного ресурсу, залученого для цілей реалізації державної правозахисної політики. До прикладу, виникає питання, чому законодавець, унормувавши розгляд справ за заявою про надання ***психіатричн***ої допомоги у примусовому порядку, про припинення надання амбулаторної ***психіатричн***ої допомоги або про госпіталізацію у примусовому порядку з обов'язковою участю, окрім лікаря-психіатра, представника закладу з надання ***психіатричн***ої допомоги, який подав заяву, також адвоката чи законного представника особи, стосовно

якої розглядається це питання, залишив без змін законодавче положення про обов'язкову участь прокурора у розгляді цієї категорії справ, організацію якої здійснюють відповідні підрозділи представництва інтересів держави в суді (пп. 11.2) [7], сформувавши, на наше бачення, передумови для подвійного навантаження на бюджет в межах однієї категорії справ.

У пошуках шляхів вирішення проблемних аспектів адміністрування системи безоплатної правничої допомоги у науковій юридичній літературі наголошується на необхідності збереження повноважень представництва за працівниками (фахівцями) системи безоплатної правничої допомоги. Така позиція обґрунтовується, зокрема тим, що:

– працівники системи безоплатної правничої допомоги представляють інтереси в судах та складають процесуальні документи (надають безоплатну вторинну правничу допомогу) в межах виконання посадових обов'язків, а отже в межах фонду оплати праці, тоді як адвокатам кожна дія оплачуються на умовах контракту, що на думку авторів цієї ідеї, сприятиме суттєвій економії бюджетних коштів;

– працівники системи безоплатної правничої допомоги обов'язково проходять навчання та підвищують рівень своєї кваліфікації в силу вимог виконання посадових обов'язків, а тому якість надання ними послуг, на думку авторів цієї ідеї, загалом не викликає сумнівів;

– зрештою, якість надання правової допомоги працівниками системи безоплатної правничої допомоги легше проконтролювати та оцінити, тоді як роботу адвоката може оцінити лише профільна комісія з якості при Раді адвокатів регіону [8, с. 118].

Рефлексуючи з приводу висвітленої вище концептуальної позиції можна виокремити ключові аспекти доцільності делегування представницьких повноважень працівникам центрів безоплатної правничої допомоги, що зводяться до економії бюджетних коштів та спрощення для держави процедур контролю та оцінки якості надання безоплатної правничої допомоги в аспекті реалізації процесуального представництва. З певною вірогідністю можна стверджувати, що така позиція цілком відповідає запитам держави щодо зменшення бюджетних витрат на досліджувану сферу та спрощення процедур контролю за якістю послуг за бюджетні кошти.

З іншого боку, виникає питання чи відповідає це запитам суб'єктів отримання безоплатної правничої допомоги та стандартам надання кваліфікованої правничої допомоги, особливо в аспекті твердження про те, що «... працівники системи безоплатної правничої допомоги обов'язково проходять навчання та підвищують рівень своєї кваліфікації в силу вимог виконання посадових обов'язків, а тому якість надання ними послуг загалом не викликає сумнівів» [8, с. 118]. На наше бачення, таке твердження не враховує визначальну особли-

вість конституційно закріпленого права кожного саме на професійну правничу допомогу. У цьому контексті слід нагадати про спробу запровадження в Україні єдиного Стандарту правничої освіти через законопроєкт про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії [9], в якому, серед іншого, пропонувалося визначити правничими в Україні професії *судді, адвоката, прокурора та нотаріуса*, а також визначався доступ до правничої професії, який ставився в залежність від дотримання таких умов, як складання Єдиного державного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності «Право» у Державній правничій екзаменаційній комісії та отримання доступу до здійснення професійної діяльності в сфері права; проходження процедур добору, встановлених законами, що регулюють діяльність правничих професій. Хоча цей законопроєкт із відомих причин було відкликано, однак, видається, він не втратив своєї актуальності й потребує подальшої актуалізації, з огляду на фінансову неспроможність держави у забезпеченні запиту суб'єктів надання безоплатної вторинної правничої допомоги, що формує потребу долучення до реалізації цієї гарантії інших правників, зокрема прокурорів в межах реалізації представницької функції прокуратури, що концептуально не вимагатиме внесення конституційних змін, з огляду на оціночність правової категорії «інтереси держави», що, на наше бачення, з високим ступенем вірогідності, повинні включати в себе захист вразливих категорій суспільства, які, через належність до таких, серед іншого, повинні бути забезпечені гарантіями отримання безоплатної вторинної правничої допомоги, зокрема й поза межами сфери кримінальної юстиції.

Список використаної літератури

1. У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України: Висновок Конституційного Суду України від 31.10.2019 р. № 4-в/2019 у справі № 2–248/2019(5580/19). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004v710–19#Text (дата звернення: 25.10.2025).
2. Стефанчук М.М. Удосконалення стандартів безоплатної правової допомоги як стратегічний напрям розвитку адвокатури в Україні. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє :* матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12 листопада 2021 р.). Одеса: Фенікс, 2021. С. 69–74.
3. Настав час змінювати хибний вектор розвитку системи безоплатної правничої допомоги: адвокат Оксана Каденко. URL: https://advokatpost.com/nastav-chas-zminiuvaty-khybnyj-vektor-rozvytku-systemy-bezoplatnoi-pravnychoi-dopomohy-advokat-oksana-kadenko/ (дата звернення: 25.10.2025).

4. Оплата праці адвокатів в системі БПД. Економічна необґрунтованість та правова значущість негативних наслідків: адвокат Дем'янова. URL: https://advokatpost.com/oplata-pratsi-advokativ-v-systemi-bpd-ekonomichna-neobgruntovanist-ta-pravova-znachushchist-nehatyvnykh-naslidkiv-advokat-dem-ianova/ (дата звернення: 25.10.2025).
5. Підходи до оплати праці адвокатів системи БПД мають змінитися – Л. Ізовітова. URL: https://unba.org.ua/news/10873-pidhodi-do-oplati-praci-advokativ-sistemi-bpd-mayut-zminitisya-l-izovitova.html (дата звернення: 25.10.2025).
6. Мін'юст ініціює розширення доступу до безоплатної вторинної правничої допомоги. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-initsiiuie-rozshyrennia-dostupu-do-bezoplatnoi-vtorynnoi-pravnychoi-dopomohy (дата звернення: 25.10.2025).
7. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді: наказ Генерального прокурора від 21.08.2020 р. № 389. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389905–20?find=1&text=341#w1_1 (дата звернення: 25.10.2025).
8. Карий В. В. Теорія та практика функціонування системи безоплатної правової допомоги: адміністративно-правові аспекти: дис. ... д-ра філос. 081 Право. Тернопіль, 2022. 216 с.
9. Проєкт Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії № 7147 від 28.09.2017 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613 (дата звернення: 25.10.2025).

ЗМІСТ

Ківалов С. В. Вітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія» 3

Ізовітова Л. П. Вітальне слово Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України 5

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО АДВОКАТА ЙОСИПА БРОНЗА

Бакаянова Н. М.
Конфіденційність: межі довіри між адвокатом та клієнтом 8

Завальнюк І. В.
Окремі питання порушення адвокатами правил адвокатської етики під час представництва інтересів в адміністративному суді 21

Місяць А. П.
Вплив розвитку технологій штучного інтелекту на діяльність адвоката та формування етичних засад професії 25

Подольна Т. А.
Етичні вимоги до укладання та розірвання договору про надання правничої допомоги 28

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Москвич Л. М.
Захист прав людини та незалежність адвокатури в умовах правового регресу 38

Фурса С. Я., Фурса Є. І.
Звернення Верховного Суду до Європейського суду з прав людини за наданням консультативного висновку: актуальні питання адвокатської діяльності 43

Туляков В. О.
Обшук у адвоката: комунікація Franck Michel v. Monaco в контексті практики ЄСПЛ та законодавства Ради Європи 49

Валах В. В.
Адвокат у медичних справах: виклики та перспективи професійної практики 55

Ковальчук І. С.
Принцип законності в діяльності адвоката 60

Негара Р. В.
Стосовно отримання адвокатом на адвокатський запит інформації з обмеженим доступом або копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом 61

Остафійчук Л. А.
Підтвердження повноважень адвоката в цифрову епоху: пастки судового формалізму 66

Саінчин С. О.
Обставини, що підлягають з'ясуванню у справах про службові злочини 73

Свида О. Г.
До питання щодо стандартизації адвокатської діяльності 76

Синицин П. М.
Право адвоката на відстрочку від призову або бронювання як гарантія адвокатської діяльності 80

Трофименко О. А. С.
Інтеграція медіаційної практики адвоката у процесі фізичної реабілітації військовослужбовців в умовах реабілітаційних закладів 83

Храпенко О. О.
Потенціал та інструменти штучного інтелекту в адвокатській діяльності 87

Гансецька В. В.
Законопроєкт № 12320: баланс між захистом адвокатів і свободою слова 90

Фляжнікова Я. В.
Право адвоката на свободу професійної діяльності: правові гарантії та етичні межі 93

Майстро Д. М.
Підтвердження повноважень адвоката у судовому процесі 95

Самуляк М. Ю.
Доступ до адвоката у справах про адміністративні правопорушення за статтями 210 та 210–1 КУпАП 98

Божко А. В.
Цифрова компетентність як необхідна риса сучасного адвоката 102

Осадчук І. О.
Деякі проблеми надання адвокатом безоплатної вторинної правничої допомоги у кримінальному провадженні 106

Сокалюк В. П.
Роль адвоката у доведенні правової позиції та необхідність закріплення процедури доведення у ЦПК України 108

Тіпрова О. М.
Ціна професійного успіху 112

Клименко Г. О.
Стагнація замість прогресу: оцінка динаміки вирішення проблем доступу до професії адвоката 116

Бєляєва К. О.
Роль адвоката в умовах воєнного стану: виклики та особливості 118

Бойко Є. В.
Правова допомога родинам військовослужбовців у питаннях соціального захисту 122

Волкова Д. О.
Адвокат як гарант дотримання прав людини в умовах обмежень воєнного часу 126

Гачук Д. С.
Цифрова компетентність адвоката як вимога часу: напрямки розвитку 128

Георгіу О. Ю.
Захист професійних прав адвокатів, які залучаються до надання безоплатної правничої допомоги 131

Гордієнко В. С.
Роль системи безоплатної правничої допомоги у захисті прав дітей в умовах воєнного стану 134

Гринюк К. О.
Адвокат як медіатор у сімейних спорах 138

Гудзюк Ю. Б.
Адвокатура та розвиток онлайн-медіації: нові горизонти доступу до правосуддя 141

Гуменюк А. О.
Функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні в умовах воєнного стану 145

Гумуржи І. Д.
Проблемні питання забезпечення адвокатської таємниці в України під час воєнного стану 148

Дашкевич А. В.
Адвокатська таємниця в умовах воєнного стану 152

Долженко Ю. В.
Роль третейських судів у зменшенні навантаження на систему судоустрою 154

Жупаненко Т. С., Панасюк В. О.
Комунікативні навички адвоката у взаємодії з клієнтом 158

Зброцька Я. А.
Роль адвокатури у захисті прав та законних інтересів громадян в умовах воєнного стану 161

Зубков Ю. Р., Чернашов Д. В.
Побудова успішної адвокатської практики: самоменеджмент, психологічна стійкість та запобігання професійному вигоранню 164

Ігнатенко А. А.
Онлайн-механізми альтернативного врегулювання спорів (ODR) в Україні: перспективи розвитку в цифрову епоху 168

Єлісєєва О. Г.
Незалежність як основний принцип адвокатури в Україні 172

Kabatsi A. R.
Current Problems Faced by Advocates in Providing Legal Assistance within Territorial Recruitment and Social Support Centers 174

Кацан Д. В.
Забезпечення конфіденційності адвокатської інформації в умовах кіберзагроз 176

Кірпіченко В. В.
Роль адвоката у вирішенні трудових спорів із застосуванням медіації 179

Котелкіна В. М.
Адвокатський SMM: вимірювання ефективності контенту 182

Кротова Е. О.
Адвокатська таємниця в умовах цифрового судочинства 185

Ковальова А. Є.
Професійні права та обов'язки адвоката: проблеми забезпечення та напрями вдосконалення 189

Копійка О. В.
Адвокатура в системі суб'єктів господарської діяльності 194

Косаревська К. Д.
Проблеми здійснення адвокатом повноважень в умовах воєнного стану 196

Кулачок К. М.
Механізм контролю якості надання безоплатної правничої допомоги в Україні 200

Лесик В. І.
Штучний інтелект як допоміжний інструмент сучасного адвоката 203

Лобань В. О.
Несумісність адвокатської діяльності з військовою службою: правові колізії воєнного часу 206

Мельник І. А.
Перспективи розвитку медіації в Україні 211

Микитюк О. М.
Роль третейського суду у розв'язанні правових спорів: переваги та недоліки 213

Михальчук О. М.
Надання безоплатної правничої допомоги на деокупованих територіях України 218

Ніколаєнко В. В.
Статус адвоката у цивільному процесі 222

Ніколенко Я. О.
Гарантії незалежності адвоката та прокурора як елемент справедливого правосуддя 225

Оксентій В. Л.
Роль адвокатури в механізмі захисту прав людини 229

Олійник М. І.
Проблемні питання участі адвоката у бізнес-медіації 231

Опаленик Л. І.
Взаємодія адвоката та СБУ при забезпеченні національної безпеки: правові та етичні аспекти 235

Пазушкіна А. О.
Участь адвоката в конституційному судочинстві 238

Платонова О. А.
Виклики та можливості переговорів у системі альтернативного вирішення спорів 240

Плачинда А. П.
Механізми надання безоплатної правничої допомоги в зонах бойових дій: оцінка доступності та якості 243

Protasova S. D.
Transformation of the Advocacy under Martial Law 247

Рижук Е. В.
Вимоги до адвоката та його помічника, їхні професійні та соціальні права 249

Рєзнік А. В.
Молоді адвокати в Україні: проблеми старту кар'єри та конкуренції 252

Рябоконь О. Ю.
Кібербезпека та захист адвокатської таємниці в умовах цифрового документообігу 254

Січкар М. Ю.
Чи можливе використання інституту адвокатури як способу подолання проблем «представництва без повноважень»? 257

Скалозуб Ю. Р.
До питання стандартів якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги 260

Сковородецька Т. В.
Сучасні виклики адвокатської діяльності в умовах цифровізації судочинства 263

Слободяник А. І.
До питання налагодження психологічного контакту адвоката з клієнтом 267

Спичак К. А.
Професійна компетентність і безперервна освіта адвоката як гарантія якості правничої допомоги 269

Суділовська О. О.
Адвокатська діяльність як гарантія дотримання прав людини в правовій державі 272

Суровцова А. Є.
Роль адвоката у кримінальних провадженнях щодо міжнародних злочинів 275

Тарасенко М. Л.
Принципи добровільності і конфіденційності як ключові переваги медіації над судовим розглядом 279

Ткаченко Д. С.
Моделі відновного правосуддя 282

Чернашов Д. В.
Використання штучного інтелекту під час підготовки адвокатом процесуальних документів: межі допустимості 286

Чернова М. Я.
Роль інформаційної безпеки у забезпеченні захисту адвокатської таємниці в умовах цифровізації адвокатської діяльності 290

Шарко С. В.
Адвокатська таємниця: сучасні виклики в умовах воєнного стану 293

Шевелєва К. Ю.
Вирішення спорів за допомогою альтернативного врегулювання спорів: переваги та ризики 296

Яремійчук М. Я.
Гарантії адвокатської діяльності під час проведення обшуку: проблеми правозастосування 299

Ящишена К. А.
Окремі питання укладення адвокатом договору з клієнтом в умовах воєнного стану 303

Секція 2
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Мінченко Р. М.
Допомога правова чи правнича: теоретична дискусія та законодавство 307

Кравченко М. О.
Функціонування адвокатури в умовах воєнного стану як один із етапів розвитку цього інституту 311

Бабенко В. А.
Діяльність адвокатури в умовах воєнного стану 313

Бикова С. А.
Деякі аспекти функціонування адвокатури в умовах воєнного стану 315

Виходець О. О.
Становлення професійної адвокатури на українських землях у добу Великого князівства Литовського 317

Желейко М. С., Повх Х. В.
Інститут представництва та захисту прав людини у суді у Стародавньому Світі 320

Кіндей Ю. О.
Роль адвокатури в умовах воєнного стану: виклики та перспективи 322

Маркасова Л. В.
Здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану в Україні 324

Собакар В. О., Ратнер Д. С.
Роль адвокатури з найдавніших часів по сьогодення 326

Секція 3
РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТІВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Джабурія О. О.
Основні питання діяльності ради адвокатів Одеської області на сучасному етапі 329

Хотинська-Нор О. З.
Декларування в системі адвокатського самоврядування: фікція чи норма? 335

Степанов Є. В.
Актуальні питання здійснення функцій адвокатського самоврядування у діяльності кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури 337

Заболотний О. М.
Законодавче регулювання визначення початку перебігу строку оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури 341

Кармазіна К. Ю.
Практика оскарження рішень комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги Ради адвокатів Одеської області 346

Щербатий Р. Р.
Кваліфікаційний іспит як умова доступу до правничої професії 351

Гривенко В. В.
Вплив воєнного стану на органи адвокатського самоврядування 355

Зубрицький О. О.
Критерії поважності причин та практика ВКДКА у дисциплінарних провадженнях щодо неявки адвокатів у судові засідання 358

Кулікова К. А.
Роль органів адвокатського самоврядування у реалізації гарантій адвокатської діяльності 362

Левенець К. Є.
Роль вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у забезпеченні дотримання адвокатами стандартів адвокатської діяльності 366

Неліна Д. В.
Роль Національної асоціації адвокатів України у забезпеченні функціонування системи безоплатної правничої допомоги 370

Панчошенко О. С.
Цифрова трансформація діяльності органів адвокатського самоврядування 373

Юрченко Я. М.
Психологічна підтримка адвокатів у період війни: новий напрям адвокатського самоврядування 375

Секція 4
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА
ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА

Кузьменко С. Є.
Адвокатура як покликання 380

Макаренко О. Ю., Морозов Є. Є.
Використання оціночних суджень адвокатом як підстава притягнення його до дисциплінарної відповідальності 381

Глушкова Д. В.
Професійна етика адвоката в цифрову епоху: питання комунікації та конфіденційності 385

Чекмарьова Л. Ю.
Етичні та психологічні особливості комунікаційної діяльності адвоката в суді 387

Нестерчук Л. П.
Чесність та добропорядна репутація як один з основних принципів адвокатської етики 390

Тимошенко М. В.
Деякі аспекти професійної етики та юридичної відповідальності адвоката 394

Тодорич І. В.
Модернізація деонтологічних та етичних вимог до адвокатської діяльності у призмі цифрової трансформації сучасного суспільства 396

Басюк Ю. М.
Адвокатська етика: особливості розвитку 400

Чорний М. М.
Значення рішення ЄСПЛ у справі «Чеферин проти Словенії» в аспекті врегулювання взаємовідносин адвоката та прокурора у судовому процесі 404

Айткулова А. Р.
Етика адвоката в епоху соціальних мереж: межа між саморекламою та порушенням стандартів 407

Бандурова В. С.
Етичні стандарти щодо адвоката: проблеми дотримання та дисциплінарна практика 410

Баран А. С.
Професійна етика адвоката та медіатора: зміст та співвідношення 414

Вареник В. О.
Адвокатська таємниця як основа професійної етики та гарантія права на захист 418

Горовий В. С.
Професійна етика адвоката як моральний орієнтир сучасної правової держави 420

Гаджиєв А. М.
Софт скіллс навички як складова професійної етики адвоката . . . 423

Гринюк К. О.
Етика адвоката в контексті відносин з клієнтом 426

Гудзюк Ю. Б.
Професійна етика адвоката у справах, пов'язаних із корупцією 428

Джигирей В. В.
Етичні аспекти поведінки адвоката у судовому засіданні 432

Дмитрук Д. О.
Порушення принципу уникнення конфлікту інтересів як підстава притягнення до дисциплінарної відповідальності . . . 436

Долженко Ю. В.
Проблема дотримання адвокатської етики у змагальному процесі 439

Донець К. О.
Адвокатська таємниця: правові та моральні аспекти збереження конфіденційності 443

Заборська К. А.
Ефективність адвокатської діяльності крізь призму довіри клієнта та професійної етики 446

Загнітко А. В.
Конфлікт інтересів в адвокатській діяльності: етичні виклики та шляхи їх подолання 449

Зубков Ю. С.
Штучний інтелект в адвокатській діяльності: баланс
між ефективністю та етичними межами 452

Іванченко А. О.
Етичні стандарти поведінки адвоката в онлайн-просторі 455

Іскра Є. С., Расіхіна В. В.
Професійна етика адвоката як гарантія довіри до правосуддя 458

Казарян Л. Р.
Дисциплінарна відповідальність як наслідок порушення
професійної етики адвоката 460

Кірпіченко В. В.
Дотримання адвокатської таємниці як морально-етичний
обов'язок адвоката 462

Котелкіна В. М.
До питання рекламування адвокатської діяльності
у соціальних мережах 465

Лихенко Є. О.
Професійна чесність та результативність адвокатської
діяльності: етичні межі досягнення позитивного результату 469

Маковійчук С. В.
Поведінка адвоката у соціальних мережах: новий вимір
професійної етики 472

Маслякова А. В.
Етичні аспекти взаємодії адвоката з клієнтом та судом 474

Мельник І. А.
Професійна етика у взаємовідносинах суддів і адвокатів 478

Мідяна В. О., Лукашевич А. Л.
Етика адвоката в цифрову епоху: виклики використання
штучного інтелекту 480

Мовчан А. В.
Дисциплінарна відповідальність адвоката за порушення
адвокатської таємниці: сучасні тенденції 483

Неделчєва Д. П., Приймак М. І.
Поведінка адвоката в професійній діяльності в умовах
воєнного стану: етичний аспект 487

Ніколаєнко М. О.
Роль адвокатської етики в професійній діяльності адвоката 490

Олійник М. І.
Проблемні аспекти дотримання принципу конфіденційності в адвокатській діяльності 493

Платонова О. А.
Етичні аспекти визначення та сплати гонорару в адвокатській діяльності 497

Самойлова Ю. О.
Професійна етика адвоката у протистоянні процесуальному тиску з боку сторони обвинувачення 499

Синицина В. Є.
Актуальні питання дотримання межі між свободою вираження поглядів та порушення правил адвокатської етики 503

Скаблюк К. Ю.
Конфлікт інтересів у адвокатській діяльності 506

Собко Є. В.
Проблемні аспекти відносин адвоката з клієнтами в умовах воєнного стану 510

Стефанський М. А.
Адвокатська етика як фактор формування довіри до системи правосуддя 513

Тарасенко М. Л.
Дисциплінарна відповідальність адвоката у цифрову епоху: публікації у соцмережах та професійна репутація 517

Тарасова В. О.
Етичні дилеми адвоката під час розгляду справ, які викликають суспільний резонанс 521

Храмченкова М. В.
Професійна етика адвоката у цифрову епоху: використання онлайн-комунікацій та соціальних мереж 523

Чумак А. О.
Використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності: етичні та правові аспекти 526

Шевелєва К. Ю.
Використання соціальних мереж адвокатами: етичні межі публічної комунікації 529

Секція 5
ЗАРУБІЖНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Бірюкова А. М.
Конвенція про захист професії адвоката: європейський стандарт гарантій адвокатської діяльності 533

Івоздій В. А.
Захист професії адвоката: міжнародні стандарти та досвід України 535

Вієру В.
Страйк адвокатів у Молдові проти липневих поправок 2025 року 541

Piot M.-P.
Lawyers' professional secrecy 554

Безега Т. М.
Впровадження електронної системи голосування та технологій штучного інтелекту органами адвокатського самоврядування в ряді країн світу 556

Кісліцина І. О.
Адвокатська етика та дисциплінарна відповідальність в Італії . . . 559

Осипчук А. В.
Гарантії адвокатської діяльності у практиці Європейського суду з прав людини 563

Мозгальов В. Ю.
Зарубіжний досвід забезпечення та реалізації прав адвокатів у сфері обігу цивільної зброї 565

Nesterchuk I.
Free Legal Aid in Ukraine and the United States: a Comparative Analysis 570

Kravchenko O.
General Characteristics of the Code of Conduct for Italian Lawyers 572

Авєтісян К. К., Смирнова С. О.
Взаємодія національних органів адвокатського самоврядування з міжнародними професійними асоціаціями як інструмент зовнішнього захисту українських адвокатів 574

Безчеснюк М. І.
Моделі надання безоплатної правничої допомоги в США та Канаді: можливості імплементації в українську адвокатуру . . . 576

Джигирей В. В.
Розвиток альтернативних способів вирішення спорів в Україні та зарубіжних країнах: окремі питання 581

Димчишин О. В.
Організація адвокатури в Сполучених Штатах Америки 585

Доній А. А.
Набуття статусу адвоката в зарубіжних країнах 589

Завальніцька Д. А.
Гарантії безоплатної правничої допомоги у міжнародному гуманітарному праві 592

Зброцька Я. А.
Міжнародно-правові аспекти цифрової трансформації адвокатської діяльності 596

Касаткін В. В.
Дисциплінарна відповідальність адвоката: досвід України та ФРН 599

Косенюк В. О.
Незалежність адвокатури як критерій євроінтеграційного прогресу України 603

Кузьменко С. В.
Міжнародні стандарти захисту адвокатів від тиску та переслідування 606

Левшина Є. Є.
Порівняльний аналіз норм професійної етики адвоката в Україні, США та Європі 608

Маслякова А. В.
Особливості застосування арбітражу в міжнародному комерційному праві 611

Мідяна В. О.
Міжнародний досвід онлайн-врегулювання правових спорів та перспективи його запровадження в Україні 615

Мороз І. Р.
Взаємодія Національної асоціації адвокатів України з Міжнародною асоціацією адвокатів (IBA): основні напрями та результати 618

Лукашевич А. Л.
Виконання в Україні угоди за медіацією, укладеної за кордоном: сучасні проблеми 521

Німенко Є. О.
Цифровізація адвокатської діяльності: досвід ЄС і перспективи в Україні 624

Новицька В. Д., Санжакова М. О.
Етичні стандарти адвокатської діяльності: порівняльний аналіз українського та європейського досвіду 628

Ремінська П. В.
Вплив європейських стандартів на реформування адвокатури України 630

Топал В. С.
Адвокатура Німеччини та адвокатура України: порівняльний аналіз 633

Цуркан Д. С.
«Гонорар успіху» в адвокатській діяльності: порівняльно-правовий досвід української та зарубіжної практики 635

Шевченко В. О.
Особливості статусу адвоката іноземної держави в Україні 637

Янковська М.-А. В.
Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката як міжнародний стандарт правової безпеки інституту адвокатури 640

Стефанчук М. М.
Інститут безоплатної правничої допомоги: актуальні виклики . . . 643

Наукове видання

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

МАТЕРІАЛИ
XV Міжнародної науково-практичної конференції

14 листопада 2025 року,
м. Одеса

Українською та англійською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Дизайнер обкладинки В. І. Костецький

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 38,60.
Тираж 40 прим. Зам. № 73 (10).

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 7
Тел.: (048) 777-48-79, 728-75-45
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.